Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPELA

IN

Ieremiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

COMMENTARIA

IN IEREMIAM PROPHETAM QVIBVS LATINA VVLGATA Editio dilucidatur, & cum Hebraico fonte & Septuag. Editione & Paraphrasi Chaldaica confertur.

Auctore. F. Andrea Capella Valentino Cartusiano Theologiæ Doctore Cartusiæ Scalæ Dei Priore.

FACULTAD DE TEOLOGIA Univ. de Deusto BIBLIOTECA

Co lib. fr. Alegre de Enrias

Marci Antonij R. Castanate Cam. ministri S. T. Q.

BIBLIOTHECA OVNIENSIS SOCIETATIS JESU

CVM LICENTIA.
Excudebat Hubertus Gotardus in Cartusia Scalæ Dei. Anno M. D. LXXXVI.

Arm. Q. del conte de mua Señor del carmen de la obsenbancia de Trudela —

Universidad de Deusto
Biblioteca

EGO Bartholomæus Rocha D.Theolog.Ecclesiæ Tarracon.Canonicus Pœnitentiarius & ex cõmissione Illustrissimi ac Reuerendissimi Domini mei Anto.Augustini Archiepiscopi Tarracon.Cõmentaria hæc in Prophetã Ieremiã Auctore F. Andrea Capella Valentino Theo. D.Cartusiæ Scalæ Dei Priore qua potui diligentia legi,in quibus nihil inueni,quod aut Catholicæ fidei,& bonis moribus repugnet,aut ab eo sensu quem sancta Romana tenet Ecclesia,discrepet,aut ab vnanimi sanctorum Patrũ consensu abhorreat:sed veterem,et vulgatam Editionem accuratè explicari,cum Hebræo vero & Chaldaico textu, ac editione Septuag.sic conferri,vt eius sensus magis eluceat, multa tecta et obscura(qualia reperiuntur in Prophetis)subtiliter & dilucidè detegi, multa per Allegoriam dicta exquisitè & piè elucidari. Eòq; ea probo, dignaq; esse iudico quæ ad publicã Ecclesiæ utilitatem,& eorum presertim qui sacrarum literarũ studiosi sunt, Typis mandentur.Tarracon.3.idus Maij.1586.

B.Rocha.

NOS Iacobus Reig.I.V.D.Canonicus Ecclesiæ Tarracon.in spiritualibus & temporalibus Offi. & Vic. Gene.Illustrissimi & Reueren.D.D. Anthonij Augustini Archiepiscopi Tarra. visa relatione desuper contenta licentiam concedimus imprimẽdi prefatum librum illumq; vendẽdi in ciuitate & diœcesi Tarraconæ, die & mense & anno in eadem relatione contentis.

Reig Offi. & Vicarius
Generalis predictus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PHILIPPO II. Regi Catholico Monarchæ Potentissimo F. Andreas Capella Prior Cartusiæ Scalæ Dei. S. & Humile obsequium.

EN prodit ex hac tua Cartusia PHILIPPE Rex Catholice potentissime IEREMIAS Propheta elucidatus, prosciscituque ad Regiam tuam Maiestatem, qui olim missus est ad Reges & Principes & Gentes: non iam vt euellat, destruat, et dissipet, Sed vt ædificet, & plãtet: &, vt olim Iuda, gladium Sanctũ aureum tibi porrigat, munus à Deo, in quo deijcias aduersarios populi Dei. In eo enim Dei timorẽ, fidẽ, religionẽ, clementiam, modestiam, iustitiam, æquitatem leges, quibus regna firmantur, stabiliuntur, amplificantur, & ad æternitatem proficiunt. Tu illum grato animo suscipe pro innata tibi benignitate, & incredibili clementia, qua & minima quæque munuscula hylari vultu suscipere soles: sic enim fiet, vt tuo nomini consecratus, & tuo eximio præsidio munitus, securus in omnium manus veniat. Viuas fœlix Ecclesiæ Catholi. decus columna & firmamentum. vt in æternum cum Christo regnes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

AD LECTOREM.

IN hoc opere, quod in Ieremiã Prophetã elaborauimus, Candide lector, dedimus operã vt illum dilucidũ redderemus, idq; iuxta latinam vulgatã editionem, quam Ecclesia Catholica probat, & amplectitur. Sed & eam cum Hebraico fonte, & cum Septuaginta Interpretum editione cõferimus, & concordare nitimur: quod quàm sit difficile, & laboriosum in nonnullis locis norunt eruditi omnes, qui in hoc argumento aliquando versati sunt. Sed nobis placuit tædiũ hoc deuorare, vt rei literariæ aliquid conferre videremur; Scimus enim, quantopere sacrarum literarum studiosi id desiderent, & exoptent. Sed & voluimus nostro exẽplo alios excitare, qui fœliciùs in hoc argumento versari possunt. Porrò in allegãda Septuag. editione, sequutũ sumus exemplar Biblio. Reg. quod cum Complutensi conuenit; quamuis nõ ignoremus diuersum esse ab eo quod sequutus est D. Hiero. cùm in innumeris locis aliter legatur in Regio Exemplari, quàm legerit D. Hieronymus, & multa ibi desiderẽtur, quæ hic habẽtur: quod nos aliquando obseruamus. Proferimus etiam sæpe in medium Chaldaicam Paraphrasim, quę in eisdem Bib. Reg. habetur; nõ vt illi auctoritatem demus: neq; enim ignoramus in alijs libris præterquam in Pentateucho corruptam esse, & fabulis, meriq; Talmudistarum nugis conspersam, quod nos in his Commentarijs nõnullis in locis annotamus; ob quam causam in Complut. Bibl. consultò omissa est, tanquam indigna quæ Sacris Codicibus inseretur. Sed quia quandoq; ad sensum Sacræ Scripturæ intelligendum nonnihil iuuat, nõ omnino contemnendam duximus, doctissimorum exempla sequuti. Tu interim laboribus his, quales quales illi sint, fruere: quos si gratos tibi esse intellexerimus, curabimus in dies maiora tibi offerre: Nihil enim magis dignum viro Pio & Religioso esse duximus, quàm vt in lege Domini meditetur dies ac noctes.

Omnia verò iudicio & correctioni Catholicę Ecclesiæ, & Doctiorum libenter subijcimus.

Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

F. LVDOVICI QVINTANÆ MONAchi Cartusiani domus Scalę Dei ad Lectorem sacræ paginæ studiosum in commendationem Operis Carmen.

MITTITVR ad populum diuino numine tactus
Vates, & falsa linquere idôla iubet.
Arguit, exorat, mulcet, rerumq; figuris
Nititur, vt tandem perfida corda domet.
Credere si nolint, vrbis templiq; ruinam
Prædicit propter fœdera rupta Dei.
Deficit auditor, non deficit ille loquendo,
Prospera nunc, iterum tristia fata canit.
Talia dum memorat, tanquam velamine sacro
Perpulchris sermo volutitur inuolucris.
Sed si peruoluas hunc, Lector Candide, librum:
Cuncta leges medio lucidiora die.
Accipe nunc lætus tibi quæ doctissimus auctor
Offert doctrinæ semina magna suæ.
Explicat ambiguos pulsa caligine sensus,
Obscurumque omne iam sine nube refert.
Dissoluit nodos, fulget doctrina trilinguis:
Et pia, quæ laudes, dogmata multa tradit.
Quamque ferunt secum diuersa idiomata, pugnam
Conciliat pulchrè, veraq; sensa docet.
Et magis eloquio pollet, velut alter ab illo,
Cui data Romanæ prisca trophæa togæ.
Iste sub insigni certamina dura Brunone
Militat, & castra Cartusiana tenet.
Sed quid dura voco Claustri certamina? Non sic.
Omnia nam Christi dulcia reddit amor.

LIBER

IN IEREMIAM PROPHETAM.

Præfatio.

LIBER Ieremiæ Prophetæ, qui vn' est ex illis, quos maiores vocāt, inter canonicas scripturas annumeratur: tam á Iudæis, quàm ab Ecclesia Catholica, neque vnquàm de illius auctoritate dubitatum est, quemadmodum neque de eius auctore: quem omnes constanter affirmant fuisse Ieremiam Prophetā, excipiente de ore ipsius Baruch Nerie filio. Sed & eundem Ieremiam in vnum volumē colligisse Historiā. 3.&.4.lib. Regum ex lib. dierum regū Iuda & Israēl, & ex scriptis Natha Prophetæ, Ahiæ Salonitis, Abdo videntis, & Semeiæ, Hozai, Iehu, & Isaiæ prophetarū, quę sepe in eisdem libris citantur, auctores sunt Procopius Gazensis, & Rab. Moyses, & kimchi, & Isidorus. Cuius rei argumentum est, quòd postremum caput lib. Regum cum vltimo capite libri Ieremiæ idē prorsus sit. Quod nonnulli asserunt adiectum fuisse à Baruch, mutuatum ex lib. 4. regum, eo consilio, vt ex commemoratione cladis Ierosolymitanæ, quæ in eo capite refertur, viam sterneret lectoribus ad proximè sequentem librum lamentationum, in quo Ieremias lamentabilem vrbis euersionem, & populi captiuitatem,

Universidad de Deusto Biblioteca

tem, lugubri carmine deflet. Scripsit etiam Ieremias lamentationem siue lugubre carmen, in funere Iosiæ Regis Iuda, qui cum dimicaret aduersus Nechao Regem Aegipti, sagitta vulneratus, interijt. Cuius carminis meminit Secundus liber Parali. cap. 35. Vbi ita legimus. Mortuusq; est Iosias, & sepultus in mausoleo patrum suorum, & vniuersus Iuda & Ierusalem luxerũt eum. Ieremias maximè: cui ius omnes cantores atquè cantatrices vsq; in præsentem diem lamentationem super Iosiam replicant: & quasi lex obtinuit in Israël.

Hier. li. 1. cõ. Pelag. ca. 9. Ecce scriptum fertur in lamentationibus. D. Hieronymus lib. 1. con. Pelag. c. 9. & nonnulli ex Hebrejs, inter quos Rab. Salomon, existimant hanc lamentationem esse postremam partẽ libri Threnorum sub. 4. & vltimo alphabeto comprehensam: & de morte Iosiæ interpretãtur q̃ ibi scriptũ est: Spiritus oris nostri Christus dominus captus est in peccatis nostris: cui diximus in vmbra tua viuemus in Gentibus. Sed alijs magis videtur id conuenire Sedeciæ Regi, quẽ Chaldei catenis vinctum, & exoculatũ in Babylonem duxerunt, statim post vrbis deuastationẽ: quæ toto eiusdem alphabeti metro vnàcum Regis & populi captiuitate defletur. lamentationem vero in Iosiam minimè extare. quanuis Iosephus testetur Epicedion Ieremiæ in Iosiam temporibus suis extitisse. Scripsit quoquè Ieremias de furore & indignatione domini aduersus Iuda & Ierusalẽ, librũ vnũ: in quo excipiente Baruch notario, prænũtiauit tẽpli euersionẽ, vrbis excidiũ, regni vastationẽ, Regis ac totius populi captiuitatẽ, ceterasquè extremas calamitates Iudeis nisi resipiscerent imminẽtes. Huius libri meminit Ieremias

lib. 11. Antiq.

cap.

cap. 36. præsentis libri, vbi habes, Regem impium Ioacim librum hunc igni tradidisse. Rab. Salomon existimat hũc esse librũ Threnorũ, quẽ cũ Ieremias iã exustũ rescriberet, quarto adauxit alphabeto. Conscripti sunt etiã iubẽte Ieremia libri duo emptionis & venditionis: alter apertus, alter clausus, et sigillis obsignatus, de quibus Iere. c. 32. Scripsit etiã de Babylonis denastatione, librũ vnũ, quẽ saxo alligatũ iussit per Saraiã principẽ Prophetiæ, quẽ Sedecias ad salutãdum Regẽ Babylonis miserat, in Ephratẽ fluuium corã Iudæis demergi, in præsagiũ ꝑpetuæ demersionis quæ Babylonicæ vrbi imminebat, vt habes Iere. 51. cap. Super est adhuc magna huius voluminis pars apud eundem prophetam. cap. 50. & 51. Citantur etiam. 2. Machab. cap. 2. Cõmentarij siue descriptiones Ieremiæ prophetæ, de ijs quæ statim post euersam vrbem euenerunt, antequàm populus captiuus adduceretur in Babylonẽ: de legibus quas Ieremias populo in Babylone cõmoraturo præscripsit: de igne perpetuo, quẽ sacerdotes de altari sublatũ in ignotũ puteũ abscõderũt: de tabernaculo: Arca fœderis, & altari incẽsi in specu mõtis Nebo iussu Dei abscõditis: ac de rebus alijs, quę initio trãsmigrationis Babylonicę cõtigerũt. Sũt q̃ hos cõmẽtarios vnà cũ initio. 2. lib. Machabęorũ, ex cisdẽ cõmẽtarijs desumpto, tãquã apocryphos & incertę fidei reijciãt, quos tamẽ Epiphanius in vita Ieremię prophetę, ac plerique Ecclesiastici patres approbãt. Et ex decreto cõ. Tridẽ. Lib. Macha. 1. & 2 cum omnibus suis partibus quemadmodũ in editione vulgata cõtinẽt, prę cipimur, tãquã Canonicos recipere. Ferũ & aliud volumẽ sub nomine Ieremię, prorsus a-

Universidad de Deusto Biblioteca

Mat. 27. pocryphũ ex quo Origenes desumptũ existimat à D. Mathęo, vaticiniũ illud sub nomine Ieremiæ. Et acceperũt triginta argẽteos pretiũ appretiati: quẽ appretiauerũt à filijs Israël, & dederunt eos in agrum figuli, sicut cõstituit mihi dominus. Vbi. D. Hiero. cũ dixisset hoc testimonium in Ieremia non inueniri, simile autem quid in Zacharia legi, subiũgit, Nuper in quodã Hebraico volumine, quod Nazarenæ sectæ mihi hebręus obtulit, Ieremię apocryphum, in quo ad verbũ hæc scripta reperi. ¶ Ieremias, Propheta fuit, & sacerdos, vt ex initio libri eius constat. Patrem habuit Helciam sacerdotem magnum, qui. 3. anno Iosię Regis Iuda, inuenit in domo Domini librum Legis Diuinæ multis iam annis, precedẽtium regum incuria, amissum. vt habes. 4. reg. 22. & 2. Paral. 34. Patria Ieremiæ fuit Anathoth, viculus tribus millibus ab Ierosolymis distans: vbi turrem fuisse, ad huc tẽpore. D. Hieronymi, quæ turris Ieremiæ vocabatur, idem. D. Hieronymus auctor est. De Ieremia ait D. Gregorius Nazianzenus, Humanitate & condolentia parẽ ex omnibus Prophetis habuisse neminem. 2. Macha. 15. cap. habes, Quomodo pugnaturus Iudas contra Nicanorem, visionem in somnis habuit, qua vidit Oniam, qui fuerat summus sacerdos, manus protendentem, orare pro omni populo Iudęorum. Post hoc apparuisse aliũ virum, ętatę, & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circà illum: respondentem vero Oniam, dixisse, Hic est fratrum amator & populi Israël: hic est qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate, Ieremias propheta Dei. Extẽdisse autẽ Ieremiã dextram, & dedisse Iudę gladium aureum, & dixisse.

lib. 6. cõ. in Iere. in cap 31.

Gre. Nazian. oratio ad ciues Nazian.

Accipe

Accipe sanctum gladium, munus à Deo, in quo deijcies aduersarios populi mei Israel. Ecclesiastici. 49. cap dicitur de Ieremia. Malè tractauerunt illum, qui à ventre matris consecratus est Propheta. Ad quẽ dominus. Priusquàm te formarem in vtero noui te, & prophetam in gentibus dedi te. De sanctificatione vero in vtero, D. Hieronymus, hunc locum exponens, sanctificatum dicit Ieremiam, ea ratione qua D. Paulus ait, segregatum se fuisse à vtero matris suę à Deo, & vocatum per gratiam eius, vt reuelaret filium eius in ipso, vt euangelizaret illum in gentibus. quod secũdum prescientiam Dei intelligendum est. Sic & Theodoretus, sanctificari positum esse ait, pro segregari. D. Augustinus in epistola ad Dardanum. Difficile concedit aliquem sanctificari in vtero, cum nemo possit renasci per gratiam antequam nascatur. Vnde quod dicitur de Ieremia, priusquàm exires de vulua sanctificaui te. Nonulli, ait, hoc in typo Saluatoris accipiũt, qui regeneratione non egnit. quod etsi de Propheta accipiatur, potest & secundum prędestinationem intelligi, sicut filij Dei dicuntur in Euangelio, non regenerati, propter prędestinatione, cum dicitur, vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. D. Bernardus Epist. ad Canonicos Lugdunenses, exponens verba illa, priusquàm te formarem in vtero noui te, & antequàm exires de vulua, sanctificaui te. Quã pulcrè, ait, inter figurationem in vtero, & parturitionem ex vtero, diuinum distinxit oraculum, vt illam tantũ præcognitam, istam, & sanctitatis munere præornatam ostenderet: nequis prærogatiuam prophetæ de sola prescientia, seu prędestinatione putauerit estimãdam.

Gal. 1. c.

Epist. 57.

Ioan. 11.

Universidad de Deusto Biblioteca

dam. Quem tamen effectum habuerit contra originale peccatum eiusmodi sanctificatio, non temerè inquit, dixerim. Sanctificatos tamen nō dubitauerim dicere, quos Deus sanctificauit, & cum eadem sanctitate prodijsse ex vtero, quam acceperūt in vtero: nec reatum quem in conceptione traxerunt, valuisse vlla tenus horum natali, iam donatā, prepedire seu preripere benedictionem. Idem sermone de priuilegijs S. Ioannis Baptistæ affirmat S. Ioannem Baptistam & Ieremiam sanctificatos fuisse in vtero, iuxta diuinam scripturam. Sed longè ait, minor Ieremiæ sanctificatio, quàm Ioannis. Ille quidem in vtero matris sanctificatus, hic Spiritu Sācto repletus fuisse cognoscitur. Multò quidem excellentius est spiritu sancto repleri, quàm sanctificari. Ibi enim sanctificatio mūdationē, hic repletio inundationem signat. Et infra. Ieremiæ quidem admiranda sanctificatio, quia, & si in peccato conceptus est, nascitur tamen sine peccato, antequā enim exiret de ventre, sanctificatus est, nec poterat nasci non sanctus, qui in vtero matris erat sanctificatus. D. Thomas, Ieremiam in vtero sanctificatū dicit: eiusmodi autem sanctificationem operari emundationem à peccato, fomitem verò non auferre, ligare tamen, quatenus ad mortale peccatum inclinat. Ita vt credamus, non posse peccatum mortale admittere, qui hac ratione sanctificatur. Quod verò ait D. Augustinus, non posse aliquem renasci, priusquàm nascatur. Verū est, si de illa regeneratione loquamur, quæ fit per sacramenta. Nullus enim potest sacramentorum particeps fieri, nisi iam natus. Sed virtus diuina non est alligata sacramentis, quin possit, quem voluerit, absq;

3. p. q. 22. a. 20. 6. et super Ierem.

rit, absque sacramento sanctificare, ex speciali priuilegio. Et hoc priuilegium concessum esse D. Ioanni Baptiste, ait, & Ieremię, quòd ille baptismo suo homines preparauerit ad Christi baptismum, quo sanctificamur: hic verò, verbis & misterijs passionem Christi, per quam sanctificati sumus, apertissimè prædixerit, & suis passionibus expressissimè præfigurauerit. Fuit Ieremias virgo, et, vt ait D. Hieronymus, virginitate sua, Euangelicum virum Christi Ecclesiæ dedicauit. Est enim virginitas peculiaris Euāgelij virtus. Vnde & idem Hieronymus. Ieremias qui in vtero sanctificatus est, & cognitus in vulua matris, ideo hoc priuilegio fruitur, quia virginitatis erat beatitudini destinatus, & cum omnes capti sint, vasa quoque templi, Babylonio Rege vastante, direpta, iste solus liber ab hostibus est, & captiuitatis nescit iniurias, & à victoribus accepit stipendia. Et Nabuzardan, cui de sanctis sanctorum Nabuchodonosor non præceperat, præcepit de Ieremia. Hoc enim verum Dei templum est, & hæc sancta sanctorum, quæ virginitatis puritate Domino consecrantur. Cæpit Prophetare Ieremias, ad huc puer: prophetauit autem in Iuda, & in Beniamin: iam enim Assyrij in Medos transtulerant decem tribus Israël, & eorum terras Coloniæ gentium possidebant, totum autem tempus Prophetię eius in Iuda, vnius & quadraginta annorum fuit. A decimo tertio, nimirum, anno Iosiæ, vsque ad Sedeciæ vndecimū, quo anno Ierusalem capta est à Babylonijs, & Rex ipse cōprehēsus, vt captiuitatē vrbis & Iuda, quā prædixit, proprijs viderit oculis, vixit autē vsq; ad transmigrationem reliquiarum Iuda in Ægyptum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quò & ipse à Iohanna, filio Caree translatus est, ibi que prophetauit in Tayhnis: vbi & ocubuit, à popularibus suis lapidibus obrutus, quòd non cessaret illorum peccata reprehendere, circa annum ab orbe conditum Millesimum trecentesimum quinquagesimum. Iacet autē in eodem loco sepultus, quo Rex Pharao habitauerat. Et quia precibus suis, fugatis ab eo loco serpentibus, Ægyptios à morsibus aspidum reddidit securos, magna eum religione venerantur Ægyptij. Victorinus Martyr, ac pleriq; alij vetustissimi patres, opinati sunt, Ieremiā adhuc viuere, & vnà cum Elia in vltima sæculi ætate ab Antichristo perimendum, quam opinionem non probat Hilarius.

Victorinus in Apoc. ca. 11

Hilarius cā. 20. in Math.

Typū gessit Christi in multis Ieremias. Nā, si nominis interpretationem attēdamus, Ieremias, excelsus Domini interpretatur. Et de Christo, Angelus ad Mariā dixit, erit enim magnus, & filius altissimi vocabitur, & D. Paulus. Propter quod & Deus exaltauit illum & dedit illi nomen, quod est super omne nomen. Sāctificatur Ieremias adhuc in vtero existens, quod in typum Saluatoris multi dictum accipiunt, & in Christo impletum, de quo Angelus. Quod enim ex te nascetur, sanctū vocabitur filius Dei. Ieremiæ dicit Dominus, Prophetam in gentibus dedi te. Et Christo, per Isaiam. Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ: quod de Christo interpretatur D. Paulus in actibus Apostolorum, & completum esse per Apostolos docet. Ieremias deplorat calamitatem Ierusalem. Et Christus videns ciuitatem: fleuit super illam. Ieremias multa à suis patitur, & tādem lapidibus obruitur, Christum voluerunt sui lapi-

dare

dare, & tandem a Iudæis, gentibus in mortem traditus est. Prænunciat Ieremias in hoc libro diuinitus sibi ostēsam vrbis obsidionem à Babylonijs factam, famem imminentem, Ierusalem euersionem, templi incendium, & populi captiuitatem, Prophetizat etiam captiuorum reditum, Babyloniorum exitium, & aliarum permultarum gētium varia supplicia. Sed & de futura Christi Ecclesia, de Nouo Testamēto, & veteris cessatione, de vocatione gentium, & futura orbis salute, multa prædicit. Apparet autem ex hoc libro, hominum iniustitia, & iustitia Dei, iustéque puniri à Deo homines peccatores, sed & misericordem erga nos, & clementem fore si resipuerimus. Porrò, vt D. Hieronymus ait, Ieremias rusticior videtur sermone apud Hebrēos Isaia, & Osea, & quibusdā alijs Prophetis: quanuis sensibus sit par, quippe qui eodē spiritu prophetauit. simplicitas vero eloquij, à loco vbi natus est, ei accidit: fuit enim Anathothites, vt diximus. De quo idem Hieronymus lib. 6. comm. in Ieremiam, Quantum, inquit, in verbis simplex videtur & facilis, tantum in maiestate sensuum profundissimus est. Sed iam ipsum Prophetam loquentem audiamus.

PROPHE

Universidad de Deusto
Biblioteca

PROPHETIA IEREMIAE.

ARGVMENTVM.

Ieremias in vtero sanctificatus mittitur ad prophetãdum. Ostenditur ei imminens Iudęorũ excidium.

CAP. I.

VErba Ieremiæ filij Helciæ, de sacerdotibus qui fuerunt in Anathoth, in terra Beniamin. 2. Quod factũ est verbũ Domini ad eũ in diebus Iosiæ filij Amon regis Iuda, in tertio decimo anno regni eius. 3. Et factum est in diebus Ioacim filij Iosiæ regis Iuda, vsq; ad consummationem vndecimi anni Sedeciæ filij Iosiæ regis Iuda, vsq; ad transmigrationem Ierusalem, in mense quinto. 4. Et factum est verbum Domini ad me, dicens 5. Priusquàm te formarem in vtero, noui te: & antequam exires de vulua, sanctificaui te, & Prophetã in Gentibus dedi te. 6. Et dixi, A a a. Domine Deus: ecce nescio loqui, quia puer ego sum. Et dixit Dominus ad me. 7. Noli dicere, puer sum: quoniã ad omnia quæ mittã te, ibis. & vniuersa quæ mandauero tibi, loqueris. 8 Ne timeas à facie eorũ quia tecũ ego sum, vt eruam te, dicit Dominus. 9. Et misit Dominus manũ suã, & tetigit os meũ: & dixit Dominus ad me 10 †. Ecce dedi verba mea in ore tuo: ecce constitui te hodie super Gentes, & super regna: † vt euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes. 11. Et factum est verbum Domini ad me, dicens, Quid tu vides Ieremia? Et dixi, virgam vigilantem ego video. Et dixit Dominus ad me, Bene vidisti, quia vigilabo ego super verbo meo vt faciã illud. Et factum est verbum Domini secundò ad me, dicens. Quid tu vides? Et dixi, ollam succensam ego video, & faciem eius à facie

Isa. 51. 16
59. 21.
Inf. 18. 7

Aquilo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Inf. 4. 6. Aquilonis. 14. Et dixit Dominus ad me: † Ab Aquilone pandetur * malũ super omnes habitatores terræ. 15. Quia ecce ego vocabo omnes cognationes regnorũ Aquilonis, ait Dominus: & venient, & ponent vnusquisque solium suũ in introitu portarũ Ierusalẽ, & super omnes muros eius in circuitu, & super vniuersas vrbes Iud. 16. Et loquar iudicia mea cũ eis super omnẽ malitiam eorum qui dereliquerunt me, & libauerunt dijs alienis, & adorauerunt opera manuũ suarũ. 17 Tu ergo accinge lũbos tuos, & surge, & loquere ad eos omnia quæ ego præcipio tibi. Ne formides à facie eorum: nec enim timere te faciam vultũ eorum. † 18 Ego quippe dedi te hodie in ciuitatem munitam, & incolumnam ferreã, & in murum æreum, super omnem terrã, regibus Iuda, principibus eius, et sacerdotibus, et * populo terræ. 19. Et bellabunt aduersum te, et non prævalebunt: quia ego te cũ sum, ait Dominus, vt liberem te.

35. 8. *omne. o.

Inf. 6. 27 15. 20. *omni. o

EXPLANATIO.

Verba Ieremiæ filij Heleiæ, Titulus est libri. cohærent autẽ hęc cũ reliquo cõtextu, more Hebręorum. Nomen Auctoris, genus, patria, & tempus quo prophetauit, declarantur: vt rei veritas magis constet. Qui enim falsa conferibut, ab his omnibus abstinẽt, ne mẽdaciũ deprehedi possit. Verba Ieremiæ. Sic. Luc. 3. sicut scriptum est in libro sermonum Isaię Prophetę. Septuag. verbum Dei quod factum est ad Ieremiam. Verba Ieremiæ verbum est Domini. Chaldęus Paraphrastes habet, verba Prophetiæ Ieremiæ. Propetia, visio, & verbum vel sermo, & onus verbi Domini, solet vocari in sacra scriptura. Videt, enim, propheta mentis oculis, quæ sibi a Deo reuelantur: & audit verbum domini, inte

terius ad illum loquentis & futura & abscondita reuelantis, & illa populo annunciat. Quod si infælicia & infausta sint, quæ reuelantur, & annunciantur, onus dicitur, vel onus verbi domini, præsertim vbi nulla subditur consolatio: quod fieri solet, quando vaticiniũ est contra Gẽtes idololatras, quæ Messiam non expectabant. Nam alioqui Prophetæ non solum terrere, sed & consolari post minas solent. Nihilominus Zach. 9. quo loco prophetia est de structura Ecclesiæ, & Gẽtium conuersione ad Christum, ponitur verbum hoc, onus verbi domini. Ea nempe ratione, quod Gentium cõuersio, ruina fuerit Idololatriæ, & principis huius mundi eiectio. Vnde Christus. Nunc iudicium est mundi. Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. Id autem fidelibus faustum & fælix est nuncium: Idololatris, & infidelibus infaustum, & infælix. Sed & Euangelium, iugum suaue, & onus leue vocatur à Christo: quòd onere grauissimo legis nos liberet. Dicũtur autem verba vel sermones Prophetæ, verbum autem Dñi: Semel. n. locutus est Deus, & vnicum est verbũ Dei, quod est filius eius, patri coæternus, & consubstãtialis. Hoc est verbũ quod erat in principio apud Deum, per quod omnia facta sunt, in quo omnia relucent, quod caro factum est, vt omnia repararet. Nos cũ loquimur, vix possum' multis verbis sensa animi exprimere: Deus vnico verbo omnia dixit, & fecit. Quod autẽ verba dixit, nõ visio, vt in Isaia, ideo factum, vt in fronte libri operis Dei admoneremur, qui linguas infantium facit disertas. Qui puer erat, nec loqui nouerat, dum mandato Dei

Ioan. 12.

Mat. 11.

Universidad de Deusto Biblioteca

Dei optemperat, disertissimè locutus est, vt adimplet tam Dei promissionem manifestè videamus, qua illi dixit, vniuersa quęcunque mandauero tibi loquéris. Vbi intueri licet, quempariat fructum in Deum cõfidentia, & illi parens prompta obedientia. Præceptor per totam noctem laborantes nihil cæpimus, in verbo autem tuo laxabo retia, dixit Simon Petrus: & cũ hoc fecissent, cõcluserunt piscium multitudinem copiosam. *Ieremiæ*. De se loquitur, quasi de tertia persona. Sic inf. quod factum est verbum domini ad eũ. Ita consueuerunt sacri scriptores, modestiæ causa, & vt ostendant se Dei esse organa. Non. n. voluntate humana allata est aliquãdo prophetia, sed spiritu S. inspirãte, loquuti sunt sancti Dei homines. Non addit, prophetæ, vel modestiæ causa, vel quòd statim dicturus sit, qua rationem illum Deus prophetam instituerit, *filij Helciæ*. Fuerunt alij qui Ieremiæ vocati sunt: vt videre est. 1. Paral. 5. & alibi. Helcias autem. 1. Paral. 6. inter filios Aaron annumeratur, cuius pater dicitur Sellum. Hic Helcias fuit sacerdos ille magnus, qui tempore Iosiæ regis Iuda, inuenit in domo domini librũ legis Dei. multis iam annis deperditum, vid. 4. Reg. 22. & 2. Paral. 34. *De sacerdotibus qui fuerũt in Anathoth in terra Beniamin*. Potest ad Ieremiã, vel ad Helciam referri, vel ad vtrũq. vnde Theodoretus, duplici gratia pręditus erat, ait, propheta, sacerdotali & prophetica. Et illam quidem, traxit a genere, hanc vero, beneficio superno adeptus est. Septuaginta Ex sacerdotibus qui habitabat in Anathoth. Chald. Paraph. De principib' custodiæ sacerdotum, ex prępositis qui erant in Hierusalem: vir qui suscepit hereditatẽ suã in Anathoth in terra

Luc. 5.

2. Pet. 1.

in terra Tribus Beniamin. In Hebrẽo habetur ad literam, De sacerdotibus qui in Anathoth sub audiri debet, fuerunt, vel habitarunt, vel habitauit, vel habuit hæreditatem, vel habuerunt. Anathoth tribus millia ribus distabat ab Ierusalem: & erat in sorte Beniamin. Iosue. 21. habes, dedisse Iosue filijs Aaron sacerdotis in sorte Beniamin, Gabaon & Gabeæ, & Anathoth & Almon cum suburbanis suis. In Anathoth ait D. Hieronymus, turrim fuisse adhuc suo tempore, quę turris Ieremiæ vocabatur. Anathoth pauperculą siue obediens siue humilis interpretari potest. Ieremias, excelsus domini. Recte igitur Ieremias ex Anathoth, ex humilitate sublimitas, ex obedientia celsitudo, ex paupertate gloria. Nam qui se humiliat, exaltabitur. Et Christus qui semetipsum humiliauit factus obediens vsq; ad mortem, exaltatus est à Deo. Et ipse dixit, Beati pauperes spiritu, quoniã ipsorum est regnum cęlorum.

Hiero. li. 6. com. in Iere.

Quod factum est verbum domini ad eum in diebus Iosiæ filij Amon Regis Iuda in tertio decimo anno regni eius. Hoc fuit initium prophetiæ, quando primùm cæpit Ieremias prophetare, tertio decimo, nempe, anno regni Iosiæ. verba Ieremiæ, verbum est dñi, quod factum est ad eũ. quę audiuit à Deo, hęc locutus est. Nicolaus de Lyra ait quod, poni pro quia. vox heb. אשר asser, aliquãdo ponitur pro quemadmodũ, Et pro, &, & eò quòd. Septuaginta habet ὃς ἐγενήθη λόγος. qui factus est sermo. Verba dixit Ieremiæ, nũc autẽ verbũ dñi. Vid. φ superiùs annotauimus. Vtitur scriptura sacra his modis loquẽdi. Factũ est verbũ Dñi ad Prophetã, & in manu Prophetę, & sup Prophetã. quib' significatur habitã reue-

Universidad de Deusto
Biblioteca

D. Amb. lib. 2. in Lucam. reuelationē à Deo. D. Ambro. sup illa verba Luc. 3. Fā ctum est verbum domini super Ioannē. Bene, inquit, S. Lucas compendio vsus est, vt Ioannem declararet Prophetam, dicens, factum esse supra eū verbum dñi. Vñ. Chald. Para. Quod factū est verbum prophetiæ à facie dñi ad eū. Iere. 26. quasi nota veri prophetę poni tur esse in illo, verbū dñi. Etsi prophetę, inquit, sunt, & est verbū Dei in illis. Sic sermo dñi prodono prophe tię. 1. regū. 3. Sermo dñi erat pretiosus in diebus illis, non erat visio manifesta. hoc est, rara erat prophetia, & rarò dñs reuelabat arcana sua, quod publicè innotesceret. Porrò per verbū dñi quod fiebat ad prophe tā, interiorē loquutionē intelligere debemus. Vnde D. Hiero. Nec aër voce pulsatus, ad aures prophetarū perueniebat, sed Deus loquebatur in animo Prophe tarū, Et visionē, & eloquiū dei nō extrinsecus ad pro phetas fiebat, sed intrinsecus, & in interiori homine respondebat. Vnde Zachar. 1. Et Angelus q loquebat in me. & ps. 84. Audiā quid loquatur in me dñs Deus.

Hiero. in 1. lib. cō. in Esa. et in. 2. cap. Abac.

Et factum est in diebus Ioacim filij Iosiæ Regis Iuda vsq; ad cō summationem vndecimi anni Sedeciæ filij Iosiæ Regis Iuda, vsq; ad transmigrationem Ierusalem in mense quinto. Totum tempus, quo Ieremias prophetauit in Iudę, asignifica tur: nempe à tēpore Ioacim, vsq; ad vndecimum annum Sedeciæ, quo vsq; captiuus ductus est populus, qui erat in Ierusalem in Babylonem, quod factū est mense quinto. Prophetauit etiam Ieremias in Ægipto, quò abductus est à reliquijs Iudæ, quę illuc se recepérūt contra verbū dñi, metuentes ne rursus Rex Babylonis Iudęā inuaderēt, & illi' miseras reliquias perderet. vt habes. inf. cap. 43. Sermo est hic tātū de tēpo re quo

re quo prophetauit in Iudęa. Ex. 4. reg. & 2. Paral. habes, Iosiā regnasse annis vno & triginta, cui successit Ioachaz filius suus, qui regnauit tribus mēsibus: eū, enim, abstulit Rex Ægypti & cōstituit regē pro eo Eliacim filium Iosię, quē vocauit Ioacim, & hic regnauit annis undecim, huic successit Ioachin filius suus, qui & Iechonias dictus est, qui regnauit tribus mensibus. Ductus est enim captiuus in Babylonē, & Rex Babylonis constituit regem pro eo Mathaniam patruū suum, filium Iosię, quē vocauit Sedeciam. Hic regnauit vndecim annis in Ierusalem, vsq; ad desolationē eius, quæ facta est per Nabuchodonosor Regem Babylonis. Venit autem Rex Babylonis in Ierusalem anno nono regni Sedecię, mense decimo decima die mensis, & eam obsedit, & mansit in obsidione vsq; ad vndecimum annū & nonum diem mensis regni Sedecię, quo die capta est, et Rex Sedecias comprehensus, & vinctus cathenis ductus est in Babylonem. Mēse autem quinto, septima die mensis, venit Nabuzardan Princeps exercitus Regis Babylonis. in Ierusalē, & subuertit templum, & domum Regis, & domos Ierusalem, & muros eius, & populum qui remanserat, transtulit in Babylonem, nonnullis relictis. Totum ergo tempus quo prophetauit Ieremias in Iuda, fuit vnius & quadraginta annorū. Nēpe sub Iosia. 19. annis à 13. anno eius, quo cępit prophetare, vsq; ad. 31. annū: tot enim, annis regnauit, sub Ioacim. 11. annis, sub Sedecia. 11. annis. Non fit autē mentio hoc loco Regum Ioachaz, neq; Ioachin, quòd paruo tēpore regnauerint, tantis scilicet mensibus. Isaias igitur, & Oseas, & Icel, & cęteri prophetę prophetarūt ante captiuitatē, siue

Universidad de Deusto Biblioteca

siue decem tribuum, siue duarum tribuum, Iuda, & Beniamin. Daniel vero, Aggeus, & Zacharias, post vltimam captiuitatē duarum tribuum, Ieremias imminente captiuitate, quo etiam tēpore, triceſimo, nēpe; anno prophetiæ Ieremiæ, prophetauit Ezechiel in Babylone ijs cum quibus captus fuerat. Vide ergo admirabilem Dei benignitatem & clementiam, qui nūquam ceſſauit etiam imminente captiuitate, & Babylonio exercitu vallante Ieruſalem, populum ad pænitentiam excitare, malens ſaluare conuerſos, quā perdere delinquētes, vnde. 2. Paral. 36. ita legimus. Fecit Sedecias malum in oculis dñi Dei ſui, nec erubuit faciem Ieremiæ Prophetæ, loquentis ad ſe ex ore Domini. Sed & vniuerſi Principes Sacerdotum & populus præuaricati ſunt iniquè, iuxta omnes abominationes gentium, & polluerunt domum Domini, quam ſanctificauerat ſibi in Ieruſalem. Mittebat autem dominus Deus patrum ſuorum ad illos, per manum nūtiorum ſuorum, de nocte conſurgens, & quotidie cōmonēs, eò quòd parceret populo, & habitaculo ſuo. At illi ſubſannabant nuncios Dei, & parui pendebant ſermones eius, illudebantq; Prophetis: donec aſcenderet furor Domini in populū eius, & eſſet nulla curatio. hoc eſt, nulla curationis ſpes. Vtiq;, miſericors & miſerator dominus, longanimis & multùm miſeri
Pſal 102 cors. Nunquid voluntatis meæ eſt mors impij, dicit
Ezech. 8. Dominus, & non magis vt conuertatur à vijs ſuis, &
2. Reg. 14 viuat? Non vult Deus perire animam, ſed retractat co
Ioan. 4. gitans, ne penitus pereat, qui abiectus eſt. Scio quia tu Deus clemens & miſericors es, patiens & multæ miſerationis, & ignoſcens ſuper malicia. Tu doles, ait dominus

minus Ionæ, ſuper hæderam in qua nō laboraſti, neq; feciſti vt creſceret: quæ ſub vna nocte perijt, & ego non parcam Niniuæ &c. Parum eſt nuncios ſuos mi- *Luc. 19.* ſiſſe, miſit & vnigenitum ſuum. Reuerebūtur forſan, ait, filium meum. Nec tamen cognouit Ieruſalem tēpus viſitationis ſuæ, vnde Chriſtus plorans ſuper Ieruſalem, ait. Si cognouiſſes & tu. Et, Ieruſalem, Ieruſalē *Mat. 23.* quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt. Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſub alas & noluiſti. Rectè igitur per Iſaiam. Quid eſt quod vltra debui fa- *Iſa. 3.* cere vineæ meæ: & non feci? Sed & hanc Dei benignitatem vnuſquiſq; in ſe ipſo contempletur, audiat. D. Paulum dicentem. An diuitias bonitatis eius & patiētiæ & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pænitentiam te adducit? Sed & illud hic obſeruare oportet, qua ratione poſt Chriſti mortem, & deuaſtationem Ieruſalem, quæ facta eſt à Romanis, & Iudæorum diſperſionem, nullos iam Deus ad illos mittat prophetas, qui illos conſolentur, liberationem promittant, inſtaurationem vetēpli, & vrbis vaticinentur. Cum iam pluſquam mille & quingenti anni ab illa vaſtatione tranſierint. Vtiq; tranſlatio legis facta eſt. Nec iam populus Iudæorum populus eſt Dei, ſed ille quem Chriſtus ex omni gente ſanguine ſuo ſibi acquiſiuit, & in vnam Eccleſiam congregauit. Quidu ille fuit Dei populus, quātumuis rebellis, quātumuis in captiuitatem adductus propter ſcelera ſua, quantumuis idololatra, & gentium ſceleribus contaminatus, non penitus fuit à Deo derelictus. Vinea enim Dei Sabaoth erat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Postquam verò desijt populus Dei esse, quātūis legis suæ sit tenacissimus, quātūuis religiosissimos se exhibeant, nulloq; Idololatriæ scelere cōtaminentur, spreti & penitus abiecti iacent inter omnes gentes, absq; templo, sine Prophetis, sine Sacerdotio, sine sacrificio: deniq; tanquam alieni à Deo. Et tamen in tanta luce, sunt inter hereticos nostri temporis, qui Iudaismum colant, vt videas, quem fructum pariat, semel à veræ religionis, & catholicæ Ecclesiæ tramite declinasse.

Et factum est verbum Domini ad me dicens: Priusquam te formarem in vtero noui te, & antequam exires de vulua sanctificaui te, et Prophetam in gentibus dedi te. Hactenus prefatio, in qua nomē & genus prophetæ, & tempus quo prophetauit explicata sunt. Nunc Prophetiam aggreditur. Docet qua rationē eum Deus in Prophetam elegerit, & ad Prophetandum destinauerit. Elegit eum Deus antequàm in vtero formaretur, sanctificauit adhuc in vtero existentem, vt tāto muneri aptus esset, & suo tempore Prophetam gētibus dedit. Admonet hic. D. Hieron. cauendā esse heresim, ne existimemus Ieremiam fuisse antequàm in vtero cōciperetur, Origenis est hic error, qui dixit animas ab initio creatas, & iuxta varia carū opera, varios sortiri status in hoc mundo, corpori vnitas. Vid. D. Hiero. Eplā. 59. Sed & Manichęi cū Pythagoricis, μετεμψύχωσιν, hoc est, trāsmigrationem animarum de corpore in corpus, docebant. Cum ergo dicitur, *priusquā te formarem in vtero noui te.* Secundum Dei prescientiam intelligendum est. Sunt omnia Deo presentia, etiā quæ nobis futura vel præterita sunt: est enim æternus, & similiter eius sciē-

tia, quæ

tia, quæ nihil aliud quàm ipse est. eternitas autem tota simul est, omni successione carens, vt ait Boetius, quare quæ temporis successu sibi inuicem succedūt, in Dei æternitate sunt præsentia: quemadmodum circuli partes inter se situ distātes, indiuisibili cētro presentes sunt. Vocat, ait D. Paulus, ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Et in Daniele. Qui nosti omnia antequàm fiant. Chal. Para. Antequam crearem te in vtero preparaui te, *& antequā exires de vulua, sanctificaui te.* Chald. Paraph. Et antequam venires in mundū paraui te. Dictio Hebrea, à radice קדש cadas quod sanctificare & preparare significat. Sic etiam noster interpres, sæpe sanctificare, pro preparare, Deo dicare, trāsfert. Sabbatum sanctificatur, primogenita etiam, & infra in Ieremia habes, sanctificate bellum. Sed præparatus est Ieremias ea sanctificatione quæ mūdum eū à peccato reddidit. D. Hiero. Eo sensu ait, sanctificatū esse in vtero Ieremiā, quo. D. Paulus ait, segregatū se fuisse ex vtero: hoc est, electū secundū Dei prædestinationē. Sic Theodoretus, sanctificaui positū pro segregaui. Vid. quæ diximus in prefatione, de sanctificatione Ieremiæ in vtero. Theodoretus hoc in loco. Electio, ait, nō iniqua, hāc enim notitia precessit, nouit enim, tūcq; sanctificauit, hoc est, segregauit. Multi ex sacris Doctoribus, electionē & prædestinationē præsciētiā meritorū subsequi, affirmāt. Nō ep merita ex nobis habeamus, hoc enim est Pelagianū, sed præscit Deus merita, quę illius gratia habituri sumus. Vid. D. Tho. 1. p. q. 26. ar. 5. Annotauit multa loca sacrorū Doctorū, Sixtus Senēsis in sua Bibliotheca. Sed & hoc loco interpretari possumus Theodoretum, ea ratione,

Gen. 2.
Exod. 15.
Ierem. 6. 4.
Ga. 1.

quod

Universidad de Deusto Biblioteca

quod Deus præcognouerit meritá Ieremiæ, & gratiã ad quam illum prædestinauerat, & ideo illum elegit, & segregauit ad munus propheriæ. Nos per cognitionem, æternam Dei electionem, per sanctificationem, emundationem à peccato & confirmationem in gratia, quæ facta est in tempore, adhuc Ieremia in vtero matris suæ manente, intelligimus: quæ ab electione æterna emanauit. Electio autem gratuita prorsus est, habens causam, Dei volũtatem & beneplacitum. Sic D. Paulus in gemellis illis, Iacob & Esau, docet. Vbi nullam propter hoc iniquitatem esse in Deo, ostẽdit. Nulli enim debitor est, sumus enim oẽs filij iræ atq; adeo odio digni; nulla igitur est iniquitas si Deus odio habeat eos, qui odio digni sunt, summa autem est misericordia, si alicuius misereatur: misereatur autem, cuius vult. An oculus tuus nequã est, quia ego bonus sum? Respondit bonus ille pater familias conquerenti, quod integram mercedẽ redderet illis, quibus non debebatur, quòd vltima hora ad laborãdũ venissent. Animaduerte hic, quàm imperitè Heretici nostri tẽporis affirment, infantes in matris vtero sanctificari: cum vix id sacri Doctores concedant illis, de quibus sacra scriptura, pro singulari priuilegio, hoc affirmare videtur. Nec minus imperitè, ex Ioanis Baptistæ exultantis in vtero matris, exemplo, confingunt idem reliquis infantibus vsu venire, vt nescio quos cęlestes sidei motus habeant. Absurdissimum est, eximia hęc & singularissima priuilegia ad cõmunẽ legẽ velle trahere. Quod vero D. Paulus infantulos fidelũ filios, sanctos vocat, quantũuis concedamus, de nondum natis ibi loqui, nam varìè sentiũt interprętes, tamen cũ

Rom. 9.

Matt. 20

1. Cor. 7.

Ephes. 2.

ipse aperte dicat, nascimur omnes filij iræ, nequaquã secum ipse pugnare potest. Fo igitur sensu sanctos eos vocat, quòd ex piorum parentũ voto & volũtate, huc deferuentur, vt statim baptismo & christianismo imbuantur, Christóq; & Ecclesiæ penitus offerantur. Quos Tertullianus, sanctitati destinatos. Et D. Hieronymus, Christianę fidei cãdidatos, nullisq; idololatrię sordibus pollutos, vocant: vt discernantur à aliorũ infidelium filijs, qui nequaquam dici possunt sancti, sed profani potius, & impijs parentũ cultibus cõtaminati. Vid. Petrũ Canisium lib. 1 Cõmentariorũ de verbi Dei corruptelis cõtra Centuriatores. Obserua quã ratione Deũ, quos nouit, sanctificat. Est autẽ nosse quasi suũ agnoscere, sic Moysi ait Dñs. Noui te ex nomine. Sic, no nosse est, quasi alienũ habere. Vnde virginibus fatuis frustra ad ianuã tã clausam pulsantibus, dicitur, non noui vos. Et de alijs ait Christus. Tunc confitebor illis quia nunquãm noui vos, discedite à me qui operamini iniquitatem. Miseri mortales, qui tãto pere laborant, vt nomen suum in terris celebrent, & ab hominibus cognoscatur, vt verò Deo noti sint, parum aut nihil curant. Perijt memoria eorum cum sonitu. In memoria autem æterna erit iustus. Mortui estis, dicebat Apostolus, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo: vt cum Christus apparuerit vita vestra, tuc & vos appareatis cum ipso in gloria. Latent hi sancti, quasi mortui: vix est, qui illos cognoscat, sicut vulnerati dormientes in sepulcris, quorũ nõ est memoria amplius. Sed nouit dominus qui sunt eius. Apparebit aliquando eorum gloria, Et dicent qui modo eos habent in derisum. Nos insensati vitã illorum

Tertull. sic de Mo nog.

Hiero. Epl 153.

Exo 33. e

Matt. 25.

Matt. 7.

Psal 9.

Psal 111.

Colo. 3. a.

Sap. 5.

Universidad de Deusto Biblioteca

illorũ estimabamus insaniã, & finẽ illorum sine honõ
re: ecce quomodo cõputati sunt inter filios Dei, & in
Heb. 11. ter sanctos sors eorũ est. Hinc est, q̃ Moyses grandis
effectus, negat se esse filium filiæ Pharaonis: magis eli
gẽs affligi cũ populo Dei, quã tẽporalis peccati habe
re iocunditatem: maiores diuitias estimãs thesauro
Iere. 17. Ægyptiorum improperiũ Christi. Ieremias diẽ homi
nis non desiderat, hoc solo cõtentus, quod Deo no-
2.Ti. 11. tus erat. Scio cui credidi, ait Apostolus, & certus sum,
quia potens est depositum meũ seruare. Depositũ vo
cat, quæcunq; pro Christi amore reliquerat: opes, ho
nores, voluptates, cæteráq; omnia quibus renuntiare
debet Christi discipulus. Hoc depositum seruat Deus
suis: adeóq; auctum & multiplicatum restituit, vt pro
paruis magna, pro terrenis celestia, pro temporalib⁹
sempiterna reddat. Gaudete & exultate, quia merces
Mat. 5. vestra copiosa estin cœlis. Et. Mensurã bonam, & cõ-
Luc. 6. fertam, & coagitatã & supereffluentem dabunt in si.
2. Cor. 4. num vestrum. Et, Quod in presenti est momentaneũ
& leue tribulationis nostre, in sublimitate, eternæ glo
riæ pondus operatur. Quantum vero bonũ sit sancti-
ficari, & sanctum esse, cogitatione cõprehendi nõ po
Sap. 7. test, & multo minus oratione explicari. Hec est illa sa
pientia, quã sap⁹ es præponit sedibus, & regnis & diui
tias nihil esse ducit in cõparatione illius, nec cõparan
dũ illi iudicat lapidẽ prætiosum, in cuius comparatio
ne aurũ reputat arenã exiguã, & argentũ lutũ: cũ qua
pariter omnia bona sibi aduenisse fatetur. *Et Prophetã
in gentibus dedi te.* In Heb. neq; in septuag. non habetur.
Et, nec habet Biblia regia, sed legũt sine, Et, quasi sit ex
plicatio eius quòd dixerat, sanctificaui te. Per Gentes,
vel Iu

vel Iudeos intelligit, qui more gẽtiliũ viuebãt, quasi
Deum nõ cognoscerẽt. Vel Iudeos simul & Babylo-
nios, Ægyptios, & alios populos, de quibus etiã pro-
phetat. Colligit ex hoc loco Victorinus martyr. Iere-
miã nõdũ mortuũ, sed in paradiso viuere, vt inde in
fine seculi veniat, predicaturus penitẽtiã, & ab Anti-
christo occidẽd⁹. Sumit autẽ argumẽtũ ex hoc loco,
quia quãdiu vixit, in gẽtibus Propheta nõ fuit: opor-
tet autẽ promissionẽ Dei adimpleri. Improbat tamẽ
hãc opinionẽ Hilarius. vide in prefatione. Positus er
go est Ieremias Propheta in gẽtibus, nõ quòd mittẽ
dus esset in regiones gẽtiũ, sed eo modo quo explica
uimus. Chald. Parap. Prophetã propinãtẽ calicẽ ma-
ledictionis populis constitui te. Obserua, preclarus or
do, prius sanctificatur, deinde Propheta cõstituitur.
Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Nequis illi dicere pos
sit. Qui alios doces, te ipsum nõ doces? Qui predicas
nõ furãdũ, furaris? &c. Oportet Episcopum irrepreh̃ē 1.Tim.3.
sibilẽ esse, ait Apostolus, facilẽ illius doctrina cõtẽni-
tur, cuius vita despicitur. Sacerdotẽ in lege vult Deus
omni labe carere. In pace, & in æquitate ambulauit,
& multos auertit ab iniquitate, ait Dñs de Leui. La- Mal.3.b.
bia enim Sacerdotis custodiũt sciẽtiã, & legem requi
rẽt de ore eius: quia Angelus Dñi exercituũ est. Vos
autẽ recessistis de via, ait ad malos Sacerdotes, et scã-
dalizastis plurimos in lege. Videant illi ad quos Prela
torũ & Sacerdotũ pertinet electio, et ordinatio, quos
elig it, quibus manus imponãt. Nemini cito manum 1.Tim.5.
imposueris, neque cõmunicaueris peccatis alienis.
Qui aliter facit, Deo inuriã irrogat: ministrũ illũ con
stituens, & dispensatorẽ mysteriorum eius, quem illẽ
non.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non probat. Seipsum iniustum & iniquum exhibet, qui animarum dispendia pro nihilo ducat, & dignitatem officij videatur contenere, & bona Domini in idem erdispeser. Nocet illi quem promouet, dũ occasionem præbet, vt insolescat, & peior euadat, maiorém que damnationem sibi acquirat, dum officio suo minimè satisfacit. Iniuriã facit dignioribus, quos præterminit, causa est, vt languescat virtus, dum contemnitur, nullá que eius ratio habetur. Iniuriã irrogat Ecclesiæ, ineptum, & minus idoneum pastorem, vel ministrum, illi præficiendo. Denique causa est omnium malorum, quæ ex inepto regimine oriuntur. In quorum numero collocanda sunt, non tantum mala que perpetrantur, sed & innumera bona quæ fierent, si plebs idoneum haberet pastorẽ. Sanctificat ergo Dominus, & Prophetam instituit, tu qui sanctificare nõ vales, cura, vt sanctum eligas.

Et dixit. A.a.a domine Deus, ecce nescio loqui: quia puer ego sum. Recusat officium, suam pro onis imperitiam, & teneram adhuc ætatem. Vix, inquit noui, verba formare, Balbutio adhuc, puer sum, nec tãto officio idoneus. Sic Moyses. Quis sum ego, vt vadam ad Pharaonem, & educam filios Israel de Egypto? Et obsecro Domine, non sum eloquens ab heri, & nudiustertius. Et iterum, obsecro Domine, mitte quem missurus es. Sep tuag. Et dixi quis es dominator dominus, qui cognoscis imbecillitatem meam. Chald. Paraph. Suscipe deprecationẽ meã domine Deus. Idẽ quod obsecro Domine, ne mihi munus hoc inuigas. Dictio Heb. אהה Aah, Interiectio est dolentis, vt heu. Sic Iosue. 7. vbi habet nostra editio. Heu dñe Deus, quid

Exod. 3 & 4.

voluisti

voluisti traducere populũ istũ Iordanẽ fluuiũ. & Iud. 6. Heu mihi dñe Deus. & Iud. 11. Heu me filia mea in quib' omnibus locis est eade dictio, quę in hoc loco, in Heb. Pro eo quod nos habemus, *nescio loqui*. habet Chal. Para. nescio prophetare. Hic obserua, qua ratione, Quò quis dignior est, eò magis prœesse recusat. Dũ suã imbecillitatẽ magis perspectã habet, & põdus officij, & imminens periculũ apertius cognoscit. Rara est sui ipsius perfecta cognitio, sed & hoc magna sapientia est. Iã vero & propriã imbecillitatẽ palã confiteri, cũ illã agnoueris, magnę integritatis & verę virtutis indiciũ est. Nequaquã autẽ appetitu honoris, & dignitatis ex cęcari, vt pondus supra vires tibi imponas. Summa est prudẽtia. Si quis Episcopatum desiderat: bonũ opus desiderat. An nõne bonũ opus est, die noctúque æstu vri, & gelu pro Christi ouibus, sic pascere, vt sterilis inter eas non sit, captum à bestia non ostendere. Egregiam sane rem. Hoc est Episcopũ agere. Honorẽ tueris, onus inspice. Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Beatus quem elegisti & assumpsisti. Nemo assumat sibi honorẽ. Parũ esset honores, officia, dignitates anhelare, nisi & illicitis modis quęrerẽtur. Adulationibus: Hypochrisi, turpibus largitionibus, sed & criminationibus, calumnijs, falsis testimonijs, vt aliũ loco dimoueas, vt sedẽ eius occupes, quã effrenatè cõcupiscis. Accusat innocens Naboth à filijs diaboli iussu impijssimæ Iezabel, & lapidibus obruitur, vt Achab eius vineã possideat. Sed quid ait Elias? Hæc dicit Dominus, occidisti, insuper & possedisti, & post hæc addes. In loco hoc, in quo linxerunt canes sanguinẽ Naboth, Lambẽt quoque

1. Tim. 3.

3. Reg. 21

Universidad de Deusto Biblioteca

que sanguinem tuum. Sed quid est, quòd Ieremias
Isa.6. recusat, Isaias vero se offert, dicens. Ecce ego, mitte me. Nihil mirũ. Purgauerat iã Deus calculo labia ei?, Et audit illũ dicẽtẽ, Quẽ mittã, & quis ibit ex nobis? vt perspectã iã haberet Dei volũtatẽ, qui eũ mitti volebat. Ne igit in vacuũ gratiã Dei recipisse videat, ne talentũ in terra abscondat, offert se ad ministeriũ: nõ temeritate aut arrogãtia, sed fiducia diuinæ gratiæ: vrgẽte, presertim, proximi necessitate. Sed quia difficile est seipsum purgatum cognoscere, tutius declinamus, quamdiu non vrget superioris præceptum, aut proximi necessitas.

Et dixit Dominus ad me, Noli dicere puer sum: quoniã ad omnia quæ mittã te, ibis: & vniuersa quæ mãdauero tibi, loqueris. Hiero. Pueritiæ datur venia, quæ verecũdia & pudore decoratur: ideo mitius cũ Ieremia agitur, quàm cũ Moyse, qui iã magnæ robustęque ętatis erat. Nõ est, inquit Dũs, cur pueritiã tuã, & loquẽdi imperitiã mihi obijcias, qui linguas infantium facio disertas: me adiuuante complebis, quę tibi mandauero. Sic Do-
Exod. 4. minus Moysi. Quis fecit os hominum? aut quis fabricatus est mutum, & surdum? Videntem & cæcum? non ne ego? Cognita Dei absoluta voluntate, acquiescendum est, nec fas est reluctari. Quoniã quasi pec-
1. Reg. 15. c. catum ariolandi est, repugnare, & quasi scelus idololatrię nolle acquiescere. Sed quum omnia Deus suauiter & sapienter disponat, quid est, quòd puerum ad tantum munus destinat? Vtique, infir-
Dan. 13. ma mundi eligit, vt fortia quęque confundat. Nequis in carne glorietur, sed in Domino. Sic Daniel puer iunior, senes diiudicat: dedit enim ei Deus hono

honorẽ senectutis. Senect? venerabilis est, nõ diutur- S.p 4.b.
na, neque annorũ numero cõputata. Cani autẽ sunt sensus hominis, hoc est, canities est sapientia hominis, & ætas senectutis vita immaculata. Decreuerat etiam Deus, vnum & eundem prophetam vsque ad excidium Ierusalem prophetando perseuerare, quò magis Iudæorũ obstinatio conuinceretur & Dei iustitia appareret. Adde, quòd ętas apertius demõstrabat eum à Deo missum. Vnde enim puero tãta audatia, vt Prophetæ officium sibi assumeret, non missus?

Ne timeas à facie eorum, quia tecum ego sum, vt eruam te, dicit Dominus. Corroborat ministrum suum, & vt omnẽ deponat metum hortatur, promittens se illi ad futurum suo auxilio, vt liberet eum ab omni periculo, *à facie eorum.* hoc est, propter eos ad quos te mittam. Timere à facie alicuius, idem est, quod illum timere. faciem & vultum Principum, & potentium maximè reuereri solemus: sed & ira, furor & indignatio maximè in facie apparere solẽt idẽ ergo est nõ timere à facie alicuius, quòd non timere illius potentiam, maiestatem, seueritatem, iram, furorem, indignationem. Nolite timere, dicebat Christus discipulis suis, eos qui Mat. 10.
occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Sed potius timete eum, qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam. Quis tu, vt timeres Isa 51. d.
ab homine mortali, & à filio hominis, qui quasi fenũ ita arescit? Sed proh dolor, timemus homines mortales, formidamus illorum potentiam, terribilem autẽ illum, qui aufert spiritum principum, terribilem apud reges terræ, qui respicit terram & facit eam tremere, in cuius manus horrendum est incidere, minimè formida

Universidad de Deusto Biblioteca

formidamus. Videant qui officium Prophetarum in Ecclesia Dei gerunt, quàm constanter, quàm strenuè officium suum prestent, ne illud audiant, canes muti non valentes latrare. Multa opus est prudētia, fateor, vt quid, & quo tempore, & quo loco, & modo, & apud quos dicere debeas, scias? præsertim dum non apertè audis Deum loquentem & dicentem tibi, hæc loquere. Sed purgādus est animus, ne terreno aliquo affectu impediatur, adhibenda est supplex ad Deum oratio, quibus non admodum obscurè voluntatem Dei cognoscere dabitur, ipsius enim negotium est, eius agitur causa: cognita autem semel Dei voluntate, intrepidè, & strenuè agendum est. Solet aduersarius noster, Principū, & potentum animos commouere aduersus illos qui veritatem liberè prædicant, scandala concitare, seditiones mouere, vt hac ratione, Dei ministri deterreantur, & abstineant, ipse autem interim in Christi ouile liberius grassetur, obmutescentibus canibus. Sed superanda sunt omnia, diuino auxilio. Multa passus est Ieremias propter Dei verbum, sed Deo adiuuante, omnia superauit constantissimēque munus suum obijt, ad mortem vsque.

Et misit Dominus manum suam et tetigit os meum: et dixit Dominus ad me, ecce dedi verba mea in ore tuo. Hoc in visione fieri potuit, vel etiam per Angelum forma visibili apparentem. Vel per manum, Dei potentiam intelligere possumus. tangere vero os, est omnē linguæ defectū auferre, donumq; rectè loquēdi tribuere. Sic Isaiæ os calculo tāgitur, quē forcipe Seraphin tulerat de altari, & aufertur iniquitas, & mūdatur peccatum. Sed hoc in Ieremia adhuc puero in vtero matris sanctificato,

cato, opus non fuit. Dare verò verbū, vel ponere in ore est, docere, & instruere quid nomine Dei loqui debeat. Sic. 2. Regū. 14. posuit autē Ioab verba in ore eius, hoc est, instruxit quid loqui deberet, & inferius, ipse posuit in os ancillæ tuę omnia verba hęc. Hoc ipsum apud Ezechielē significat, inuolutū librū comedēdū dari. Chal. Paraph. Et misit Dñs verba prophetiæ suæ, & ordinauit in ore meo. Sic etiā Christus in Euangelio dicebat discipulis suis. Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere omnes aduersarij vestri.

Ezech. 2.

Luc. 21.

Ecce constitui te hodie super gentes, & super regna: vt euellas, & destruas, & disperdas, & ædifices, & plantes. Preteritum pro presenti, constituo, quod frequens est apud Heb. idē est constituere super gentes, quod Prophetā dare in gentibus, quod superius dixit. Do inquit, tibi potestatē, & auctoritatē ad annunciandum, & prędicendum nomine meo, tanquam meus Propheta, Gentium, & regnorum ruinas, & deuastationes. Vt interminēris hostibus meis, quos in regionibus suis plantaui, collocaui, confirmaui, edificaui, me captiuitatibus euulsurum illos, nisi resipuerint. Et cōtra, me ædificaturum rursus, & plantaturum, hoc est, in pristinum statum restituturum eos quos destruxero, & euulsero, si peccata sua agnouerint, sumptę sunt metaphorę ab hortulanis, & vrbiū expugnatoribus, & fabricatoribus. Ecclesi. 49. dicitur de Ieremia. Malè tractauerūt eum, qui à ventre matris consecratus est Propheta, euertere, & eruere & perdere, & iterum ædificare & renouare. Chalde. Paraph. edificare, & plantare, ad domum Israel refert. Et super domum Israel,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Israël, inquit, vt ędifices, & confirmes. His autem verbis totum Ieremiæ ministerium comprehenditur, & totius libri huius argumentum exponitur: Prophetia enim est de ciuitatis & templi vastatione, & populi captiuitate, & de reditu ex captiuitate, & re ædificatione templi, & ciuitatis, & de aliarum gentium & regnorum excidio. Hęc etiam in Christo cōpleta sunt, qui idololatria, & erroribus destructis, & principe huius mundi foras eiecto, Ecclesiam suam ędificauit & plātauit. Vnde D. Paulus, Dei ędificatio
1.Cor.3.b estis, Dei agricultura estis. Et alibi. Vnicuique nostrū
Ephes.4. data est gratia secundum mēsuram donationis Chri-
b. sti. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem pastores & Doctores ad consummationē Sanctorum in opus ministerij, in ędificationem corporis Christi, nempe, Ecclesiæ, quæ opera ministrorū Christi construitur: quorum doctrinam dum sequimur, instauramur, ędificamur, perficimur. Quòd si illorum astutia, & nequitia, qui à Christo non missi, honorem & officium magisterij sibi vsurpant, tāquam falsi Prophetæ, & ex capite suo loquūtur, circumueniri contingat: oportet nos tanquàm paruulos fluctuare, & circumferri omni vento doctrinæ, seu potiùs erroris: interim autem dissipari, destrui, corruere, & funditus euerti, ad atheismum vsque. Omnis plantatio quā nō plantauerit pater meus cælestis eradicabitur, ait Chri
Mat.15.b stus. Et domus non ædificata super petram, sed super
Mat.7.d arenam, corruet, & fiet ruina eius magna. Vidi stultū
Iob.5.a. firma radice, ait Iob, & maledixi pulchritudini eius statim. quasi dicat, nō multum cogitaui quam de illo ferrem

ferrem sententiam. Radices gentium superbarum a Eccl.10.c
refecit Deus, & plantauit humiles: sed & munitiones & consilia, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, destruet dominus. Arma enim 2 Cor.10
militię nostrę, non carnalia, sed potentia Deo, ad de- b.
structionem munitionum. Verbū scilicet Dei, non ex proprio capite interpretatum, sed spiritu Dei, qui catholicam ecclesiam docet omnē veritatem, traditio Ecclesiastica, sacra concilia, Sūmorum Pontificū decreta, quibus Romani Pontifices tanquam Petri legitimi successores, cōfirmant fratres suos, Sanctorū deniqúe & aliorū doctorū Ecclesiasticorū doctrinā. Sic enim hęc turris Dauid ędificata est cum propugnacu Can.4.b
lis, ex qua mille clypei pendent, omnis armatura fortium. Sed quid est, Quòd cū quatuor tristia proposita sint, duo tantum fausta & læta subiugantur? Infausta & tristia ad omnes, læta & fausta ad populum Dei tantùm pertinent. Sed & multis opus est ad vitia destruenda, & euellenda: quod si semel obtinueris, non multo labore virtutes plantabis. Est enim virtus rationi, atque adeò naturæ nostræ, qua ratione vtimur cōsentanea. Denique multi sunt qui euellant, destruant, disperdant, & dissipent: pauci qui ędificēt, & plantēt. Messis quidem multa, operarij autem pauci. Domine Mat.9.b
quid multiplicati sunt qui tribulant me. Multi insur Psa.3.a
gunt versum me. Et sępè expugnauerunt me à iu- 128.a.
uentute mea. Non est autem, ait Propheta Isaias, Isa.62.
qui inuocet nomen tuum, qui consurgat, & teneat te. Et per Ezechielem ait Dominus. Quęsiui de Ezec.22.
eis virū, qui interponeret sepem, & staret oppositus cōtra me pro terra, ne dissipatē eam: & non inueni.

FACULTAD DE TEOLOGIA Univ. de Deusto BILBAO

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quapropter euulsiones, destructiones, perditio-
nes, dissipationes passim, proch dolor, licet vide-
Esa 5. re: restaurationes, & plantationes, rarò. Propterea
dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum
absque vllo termino. Viæ autem Sion lugent. Sed
& copiosus Deus in misericordia, cum primùm
Thren. 1. nos respicere sua benignitate incipit, in momento
nobis restituit, quæ multis ablata fuerant.

Et factum est verbum domini ad me, dicens. Quid tu vides Ieremia? Et dixi, virgam vigilantem ego video. Hùc vsque dominus prophetā suum corroborauit, & instruxit, Hic iam quæ futura erant, reuelare aggreditur. Ostenditur ei virga vigilans, & quid significet, edocetur. Pro virga vigilanti, quod & Aquila & Symmachus habent, Septuag. Baculum nuceum transtulerunt. Theodotion, virgam amigdalinam. Chald. Paraph. habet, Regem festinantem, ad malefaciendum ego video. Sensum expressit. In Heb. est, שקד sached à radice שקד sacad vigilare, persistere, & festinare significat. Nomen vero שקד sached, amigdalum, & nucem significat, Sicq; omnes interpretationes supradictæ admitti possunt. Vigilat autem virga ait. D. Hiero. cuncta populi peccata considerans, vt percutiat, & corripiat derelinquentes. Ægyptij vetustissimi Sacerdotes moderatorem omniū, hieroglyphicè significare volentes, pingebant oculum, cui baculum substituebant. quippe summa super omnia natura sit, omnia cōspiciēs, regiā habens dignitatem, qui omnib' dominetur, & omniū curā gerat. Nā sceptrū ferè semper regis intelligitur Symbolū. Baculus ergo in fastigio habes oculū, virga vigilās dici potest. Quin etiam

eriā absq; oculi pictura, plerosq; veterum reperimus per stātem baculū Deam figurasse, quod nullo modo diuina natura labefactari possit, sed quasi semp stare, & quodāmodo sustinere & fundare omnia, discatur. vide Cyrillū lib. 9. con. Iulianū. Per virgā etiam possumus Regem Babylonis, quo Deus vsus est ad percutiendos Iudęos, intelligere iuxta Chald. Parah. Sic etiam. Assur virga furoris dñi dicitur: vel plagā ipsam Isa. 10.
& flagellū, & vltionem imminentem, ita vt per virgā vigilantem intelligamus, virgam, nō humi iacentem, sed erectam, & vibrantem, iam iāque percutientem. Sic gladius vibrās, & arcus tensus, dici potest gladius & arcus vigilans, iuxta illud. Psal. Nisi cōuersi fueritis, Psal. 7.
gladium suum vibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illum. &c. vel noster interpres virgā vel baculum amigdalinum interpretatus est, virgam vigilantem, quòd amigdalus solicita sit, vt suos flores ante alias arbores emittat, quò magis ad significationem visionis accederet.

Et dixit dominus ad me, Bene vidisti, quia vigilabo ego super verbo meo vt faciam illud. Explicat visionem, aitq; appositè vidisse virgā vigilantem, cum vigilaturus ipse sit, omnémque curam adhibiturus vt verbum suum perficiat. Chald. Paraph. festinabo ego super verbū meū. D. Hiero. allusionem esse dicit propter verbi similitudinem. Vt si ostenso homine sedēte, interroges, quid tu vides? respondeátq; alius, video hominem sedentem, subiungas vero tu. Sedabo ego perturbationes tuas. Sic in Heb. easdem literas radicales habet dictio quę amigdalū, vel nucē significat, & quę vigilare, vt supra diximus. Theodo. vigilias, ait, appellat excita-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionem ad uindictam, longanimitatem vero somnũ.
Ps. 43. d. Vnde in Psal. Exurge quare obdormis. Et excitatus
et. 77. g. est tanquã dormiens dũs, & percussit inimicos suos,
&c. Verbũ suũ vocat, comminationem qua per alios
Prophetas, & nouissimè per Ieremiam cõminatus est
pœnã impijs. Obserua, Hoc est veluti initium conuer-
sionis, & reparationis nostræ. Deum omnia conspiciẽ
tem, & paratum peccata punire, animo intueri. Initiũ
Eccle. 8. sapientiæ timor domini. Quia non cito profertur cõ
tra malos iudicium, absque vllo timore filij hominũ
perpetrant mala, ait Sapiens, sed ne dixeris, Peccaui,
& quid mihi accidit triste? Altissimus enim est pa-
Eccle. 5. tiens redditor. Neque adijcias peccatum super pecca
tum, & ne dicas miseratio domini magna est, multi-
tudinis peccatorum meorum miserebitur: Misericor
dia enim & ira ab illo cito proximant, & in peccato-
res respicit ira illius. Ne tardes conuerti ad dominũ,
& ne differas de die in diem, subito enim veniet ira
Dan. 5. illius & in tempore vindictæ disperdet te. Rex Balta-
sar fecit grande conuiuium optimatibus suis, & iam
tumulentus, præcepit afferri vasa aurea & argentea,
quæ Nabuchonosor pater eius, adduxerat de tem-
plo, quod erat in Ierusalem, Et bibebant in eis Rex,
& optimates eius, vxores, & concubinæ illius: bibe-
bant vinum, & laudabant deos suos. Et eadem hora
apparuerunt digiti quasi hominis scribentis in parie-
te; continebat autem scriptura sententiam à Deo in
Regem latam, Et eadem nocte interfectus est. Re-
tardat quidem Deus aliquando punitionem, sed
tarditatem, supplicij magnitudine pensat. Virgam
vigilantem videt Ieremias, gladium & hastam
vibrantem

vibrantem, & arcum tensum & paratum Regius Pro
pheta. Quis scit an statim percutiat? Nescitis diem ne
que horam, ait Christus. Iam securis ad radicem arbo
ris posita est, ait præco Christi, Quis non formidet?
Sed vide Dei clementiam, & qua ratione non conti-
neat in ira sua misericordias suas. Antequ ám percu-
tiat, virgam ostendit, vt consulere nobis possimus. De Psal. 59.
disti metuẽtibus te significationem vt fugiant à facie
arcus. Nempe à facie iustitiæ, ad misericordiam. *Vigi-*
labo ego super verbo meo vt faciam illud. Vigilante domi-
no super verbo suo, tu noli dormire. Beatus ille ser-
uus, quem inuenerit dominus vigilantem. Tẽpus est
iam nos de somno surgere. Sed aduerte. Est virga per
cutiens, & est virga pascens. de qua, Michęas, Pasce in Mich. 7.
virga tua populum tuũ. Et Dauid, Virga tua & bacu- Psal. 22.
lus tuus, ipsa me consolata sunt. Parasti in conspectu
meo mensam &c. Vigilat illa, vigilat etiam ista. Domi Ibid.
nus regit me, nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me
collocauit, super aquam refectionis educauit me &c.
Et non dormitabit, neque dormiet qui custodit Is-
raël. Et sicut vigilaui super eos, ait dominus, vt euel- Iere. 31.
lerem, & demolirer, & dissiparem & disperderem, &
affligerem, Sic vgilabo super eos, vt ędificem, & plan
tem. Videat ergo, qui pastor est dominici gregis, num
vtranque virgam vigilantem habeat. Prædica verbũ,
ait D. Paulus, insta opportunè, importunè: argue, ob- 2. Tim. 4
secra, increpa in omni patientia & doctrina. Vbi ani-
maduerte, quam multa proponat, quæ ad pascentem
virgam pertinent, quantáque verborum contentio-
ne: quę verò ad percutientem, quanto cum modera-
mine. Cum austeritate imperabatis eis, & cũ potẽtia Ezec. 34.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ait dominus per Ezechielem ad Pastores Israël, apud quos dormiebat prorsus virga pascēs; pascebāt enim semetipsos, gregem autem domini pascere negligebant, virga porro percutiēs, durior erat, quā par esset. Audi B. Petrum, quem Christus vniuersalem pastorē suarum ouium instituit, qua ratione pastores alios in
1. Pet. 5. feriores instruat. Pascite, ait, qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè secundū Deū: neque turpis lucri gratia: sed voluntariè: neque vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex ani-
Luc. 22. mo. Vtique audierat Christum dicentem. Reges gentium dominantur eorum, vos autem nō sic. Quid vul
1. Cor. 4. tis, ait D. Paulus ad Corinthios scribēs, in virga veniā ad vos? an in charitate, & spiritu mansuetudinis? q.d. hoc potius optarem. Quúmque coactus fuisset virga percutere, ex multa, inquit, tribulatione, & angustia cordis scripsi vobis permultas lachrimas, non vt concōstristemini, sed vt sciatis quā charitatē habeā abundātius in vobis. Pascat ergo ouiū dñi pastor spontaneè, percutiat coactè, id que ex charitate, non ex liuore, in multa tribulatione & angustia cordis, p multas lachrimas: vt plāgat quos percutit, vt lachrimis, & orationib', eorū cōuersionē apud Deū promereri possit. *Ollam succensam ego video.* In prima visione ostensum est, Dominū prospicere populi peccata, & festinare vt puniat. In hac secunda, qualis futura sit punitio ostenditur. Ollam succensam vel ebullientem videt, & facies eius, hoc est, ipsa, vel aspectus eius, à facie Aquilonis, hoc est, ab Aquilone. Versus illam partem videbatur esse, vel inde venire. Chald. Paraph. Regem feruētē quasi lebetē ego video, & vexillū exercitus eius,

qui

qui ducitur, & veniet à facie Aquilonis. D. Hiero. per ollā, Ierusalē significari ait, quę à facie Aquilonis accēditur, Babyloniorū Regē significans. Theodor. codē modo exponit. Vel per ollā, calamitatē ipsam intelligere possum', quę soluēda erat vel mittēda ab Aquilonari Chaldęa cōtra Ierusalē: qua, veluti in olla, decoquēdi erant Incolę Ierusalē, & vrbiū Iuda. Vel ollā intelligit, exercitū ex multis gētib' cōgregatū. Vocat autē succēsam vel ebullietē, quo furorē & rabiē significet. Eucherius, olla, ait cùm sit condimentorū, quę ad humanum victum pertinent, receptaculum, in diuinis literis pro sobole vel progenie solet accipi: nam veluti ex olla desumitur quod ad victum facit, cuius beneficio humana vita sustinetur, ita de humano vasculo genitura depromitē, quę in multas hominū ętates propagatē, inde in Psal. 60. legimus, Moab olla spei meę: hoc est, Ruth, quæ Moabitis fuit, progenies illa est, quam spe concepi: nam Christi generatio, quantum ad humanitatē, per Ruth ipsam in posteros propagata est. Vsitatissimū autē est, ignē pro bellorū significatu ponere. Hinc tanti incendia bella, legis apud Maronē. Et Italiā ardere bello, apud Ciceronē. In Ezechiele Ierusalē olla vocatur, & incolæ eius carnes. Ezec. 11. 24.
Quouis modo exponas, idē est sensus, quē dñs satis apertè explicat. *Cōuocabo omnes cognationes Regnorū Aquilonis.* Nēpe, per Nabuchodonosor Regē Babyloniorū, cui multæ gentes & regna subijciebātur. Ponere solū, obsidionē ciuitatis significat, de qua Cap. 25. venit Nabuchodonosor Rex Babylonis, ipse, & omnis exercitus eius aduersus Ierusalē, & obsederūt eā, & edificauerūt cōtra eā munitiones in circuitu. Sic etiā omnes

Universidad de Deusto
Biblioteca

vrbes Iudę simili obsidione vallatę sunt. Chald. Paraph. venient, & proijcient vnusquisque solium suũ, contra portas Ierusalem. Hoc aut genere loquendi, diuturnã futurã obsidionẽ significat. Vox heb. כסא chise, solium, & thronũ, & sedem significat. Sicque ponere solium, vel sedem est, tentoria collocare, in quibus multo tempore sint mansuri, ciuitatem obsidentes, vel ponere solium in portis, vbi iudicia solebant exerceri, est, Deum per illos, quasi pro tribunali sedendo, iudicare Ierusalem, dignas pęnas sumendo de Iudæis, vnde subditur. *Et loquar iudicia mea cum eis.* Sic infra cap. 43. Ecce ego mittam & assumam Nabuchodonosor Regẽ Babylonis seruum meum, & ponam thronum eius super lapides istos quos abscõdi, & statuet solium suum super eos: veniensque percutiet terram Ægypti. Et cap. 49. Et ponã solium meũ in Ælam, & perdam inde Reges & Principes. Quibusdam gradibus, ait D. Hiero. peccantibus tormenta tribuuntur, vt paulatim veniant ad salutem. Qui noluerunt percutiente virga emendari, mittuntur in ollam ęneam, atque succensam. Despexistis omne consiliũ meum, clamat Sapiẽtia, & increpationes meas negle
Prou. 2. d. xistis. Ego quoq; in interitu vestro ridebo. &c. Porro ab Aquilone panditur malum: quia refrigescente charitate, abundat iniquitas. Frigiditas nostra, fomentũ
Deu. 7. d est ignis diuinę irę. Et quò magis frigemus, eò olla illa magis accenditur. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsq; ad Inferni nouissima. Ferueat in te charitas, si vis ignẽ istum extingui. Deuorat enim terrã cũ germine suo, terrenos homines nẽpe, in quibus feruet rerũ terrenarũ cupiditas: friget autẽ Dei charitas.

Et

Et loquar iudicia mea cum eis, super omnem malitiam eorum. Hoc est, Ostẽdã illis me iustis de causis pænas de illis sumere propter idololatrię scel°. Loqui iudicia cũ aliquo super eius maliciam est, debitas de illo pænas sumere apertè, & manifestè: vt omnes videant iustè cũ illo actum esse. Cap. 52. adducto Sedecia ad Regem Babylonis, locutus est ad eũ iudicia, hoc est, acriter illũ increpauit, & ostẽdit illi quàm iustè in eũ insurrexisset, eò quòd à se, ruoro fędere, recessisset. Chald. Paraph. Et loquar vltionem iudiciorum meorum cum eis. Commemorat autem idololatriam, non quòd sola hæc sit peccatum, sed quia potissimũ propter hoc peccatum expulsi fuerint Iudęi de terra sancta. Nam cætera vitia quibus subiacet humana conditio, sacrificijs expiabantur. Cap. 5. & in alijs locis huius libri, cõmemorantur alia peccata, maximè pauperum & miserabilium oppressiones. Iustus dominus & iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius. Nihil mihi conscius sum: sed nõ in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, dominus est. Itaque nolite ante tempus iudicare: quò ad vsque veniat dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarũ, & manifestabit consilia cordium. Obserua, qua ratione Deus vtatur tyrannis, & idololatris, ad nostra punienda peccata, quibus ita resistẽdum est, vt simul vitam in melius commutemus, & pænitẽtiam agamus: quod nisi fecerimus, superamur quandoque ab illis, Deo id permittente, vt dignas peccatis nostris pænas demus. *Ps. 10. b.* *1. cor. 4. a*

Tu ergo accinge lumbos tuos & surge. Paratum & expeditum te exhibe, vt loquaris quę ego tibi precipio. Id enim significat accingere lumbos, & surgere. Vnde in

Tob.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tob. 5. a. Tob. Inuenit iuuenem stantem, præcinctum, & quasi
Luc. 12. e paratum ad ambulandum. Sic in Euangelio. Sint lumbi vestri precincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vos similes hominibus expectantibus dominũ suum. Sed & continentiam significat, qua præditos esse oportet Dei ministros, ne voluptatũ illecebris, aut terrenarum rerum cupiditate impediantur, quò minus quæ Dei sunt libero animo perficiant. Sic etiã surgere, est, torporẽ omnẽ & pigritiã excutere. Vt alacri, & feruenti, & prõpto animo sint. Chald. Paraph. Tu autẽ cõfortabis lũbos tuos. hoc est, strenuus esto. *Ne formides à facie eorum.* Intrepido animo vult eum esse: nam formido & pauor, maximo impedimento esse solent Dei ministris. Hoc ipsum superius dixerat, sed instanteiam opere, iterum repetit. Quod autẽ ait, *nec enim timere te faciam vultum eorum.* Idem est, ac si dicat, non te deseram, non permittam vt succumbas timori. Septuag. & cæteri interpretes, vt ait D. Hieron. habẽt ne fortè timere te faciã, in Bib. Reg. Editio sep. habet, neq; terreri te faciam. In Græco est. μὴδὲ quod, ne, & neque, reddi potest. Sensus est. Noli timere eos, habeto meæ confidentiam iussionis: si enim nõ obtuleris quod habes, vt timere desinas, derelinquã te, & tradã timori, & quodã modo videbor timere te facere, dũ relinquo formidini: indignus est, enim qui beneficium Dei sentiat, qui minus verbis Dei fidit. Alij, Ne cõfringã, aut perdã te illis cõspiciẽtibus. Alij, Ne fortè cõterere faciã te ante eos. In Heb. est particula פן. pẽ, quę ne fortè significat. Sic. 6. cap. Eruditere Ierusalẽ, ne fortè recedat anima mea à te, ne fortè ponã te deserta. Vbi nos legimus ne fortè est, dictio פן pẽ. Sed Pro.

5. vbi

5. vbi nos legimus. Per semitã vitę non ambulant. vbi nos habemus, non, est in heb. dictio פן pen & ita videtur interpretãda eo in loco. Sed & Rab. Ionach, exponit פן pẽ, pro לא lo, hoc est, nõ. Et sic illud Esa. 27. Vbi nos legimus ne forte visitetur. vbi est dictio פן pẽ, vertit, non visitabit. Sicque litera nostra stare potest etiã iuxta hebraicum textum, non consternam te ad facies eorũ, quod est idẽ quod nos legimus, nec enim timere te faciam vultũ eorũ. אחתך achiticha, pro quo noster interpres vertit, timere te faciam, est à radice חתת. chatath, conterere frangere, & confringere significat, & refertur ad animã, quasi dicas, frangi animo, consternari, terreri, pauere. Septuag. quia tecum ego sum, vt liberem te, dicit dominus. Et factum est verbũ domini ad me, dicens, vade & lege in auribus filiorum Israël. quę in heb. non habentur, in principio tamen cap. sequentis, habentur verba hec, in Heb. & in septuag. desunt. Facile scriptorum incuria, ab vno loco in alium transferri potuerunt.

Ego quippe dedi te hodie in ciuitatem munitam. Docet quare non debeat pauere: quòd scilicet suo auxilio illũ munierit, quo nihil fortius. Inexpugnabilem, & in superabilẽ, ait, feci te, auxilio, & protectione mea, non aliter ac ciuitas munita, quę expugnari nõ potest, & colũna ferrea, quę nõ potest cõcuti, & murus eneus, qui non potest penetrari. *super omnẽ terrã.* hoc est, super omnẽ terrenã potẽtiã. Reges autem Iuda, & principes, & sacerdotes, & populũ nominat, quoniã ad illos habitus erat sermonẽ. Et hi quidem aduersus Ieremiam bellarũt, multisque modis illũ psecuti sunt, sed minimè pręualuerũt, cõstãter, n. & strenuè admodũ segesit ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

finē vsque. Chald. Paraph. Et ego ecce dedi te hodie fortē sicut ciuitatē munitā, & sicut colūnā ferreā, & sicut murū ereū, ad propinādū calicem maledictionis omnibus habitatoribus terre, & Regibus domus Iuda, & principib⁹ eius, & Sacerdotibus eius, & populo terræ. Et erūt cōtēdētes & bellantes aduersum te, vt celēt verba prophetiæ tuæ, & nō prēualebūt tibi, quia in auxiliū erit verbum meū, dicit dominus, vt eruam te. Mira seruorum Dei, quos Deus suo munit auxilio,
Heb. 11. constantia. Sancti per fidem vicerunt regna, obturauerunt ora leonum, extinxerūt impetum ignis, effu-
Iob. 17. gauerunt aciem gladij. &c. Pone me iuxta te, dicebat Iob, & cuiusuis manus pugnet contra me. Dominus
Psal. 26. illuminatio mea & salus mea, quem timebo? Et, Si cō sistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Sed & veluti ciuitas munita sunt, dū alios protegūt, & defendunt suis meritis, orationibus, cōsilijs. Si decē iusti fuissent in Sodomis, pepercisset domin⁹ quin
4. Reg. 2. que illis ciuitatibus. Currus Israël & auriga eius, clamat Eliseus dū ab eo tollitur Elias. Quod solus plus Israëlem iuuaret, quàm magna currum, & æquitum multitudo. Sunt columnæ ferreæ, quibus infirmi & imbecilles fulciuntur, & domus Dei, quæ est Ecclesia, sustentatur, colūna, & firmamētū veritatis. de qua
Ps 74. a. in Psal. Ego confirmaui colūnas eius. Sūt murus æneus, qui nulla violatur rubigine, nec cæsus imbribus
Ps. 43. b. deperit, sed vetustate fit fortior. *Quia ego tecū sum.* Nō enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me. Denique, hi in curribus, hi in equis: nos autēin nomine Dei nri inuocabimus. Ipsi obligati sunt,
Psal. 19. & ceciderūt, nos autem surreximus, & erecti sumus.

ARGV

ARGVMENTVM.

Commemorat Deus beneficia erga Iudæos, arguit illorum malitiam, & Dei contemptum, maximè Sacerdotūm, & Principum. Conuincit eos peccateres.

CAP. II.

ET factum est verbū Domini ad me, dicens. 2. Vade et clama in auribus Ierusalem, dicēs, Hæc dicit Dominus Recordatus sum tui, miseram adolescētiam tuam, et charitatem desponsationis tuæ, quā secuta es me in deserto, in terra quæ non seminatur. 3. Sanctus Israël Domino, primitiæ frugum eius: omnes qui deuorant eum, delinquunt malū veniet super eos, dicit Dominus. 4. Audite verbum Domini domus Iacob, et omnes cognationes domus Israël: hæc dicit Dominus. 5. Quid inuenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia elongauerunt à me, et ambulauerunt post vanitatem, et vani facti sunt? Et non dixerunt, Vbi est Dominus qui ascendere nos fecit de Terra Aegypti: qui traduxit nos per desertum, per terram inhabitabilem & inuiam, per terram sitis & imaginem mortis, per terram in qua non ambulauit vir, neq; habitauit homo? 7. Et induxi vos in terram Carmeli, vt comederetis fructū eius & optima illius: & ingressi cōtaminastis terrā meam, & hæreditatem meam posuistis in abominationem. 8. Sacerdotes non dixerunt, Vbi est Dominus & tenentes legē nesciebant me, & pastores præuaricati sunt in me: & prophetæ prophetauerunt in Baal, & idola secuti sunt. 9. Propterea adhuc iudicio cōtendā vobiscū, ait Dominus: & cū filijs vestris disceptabo. 10. Transite ad insulas Cethim & videte: & in Cedar mittite, & cōsiderate vehemēter: & videte si factum est hui⁹ cemodi: 11. Si mutauit gens Deos suos & certe ipsi nō sunt dij: populus vero meus mutauit gloriā suā in idolū. 12. Obstupescite cæli super

Mich. 6. 3.

2. MS.

1.

li super

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. Addi tur autē à. R. & G.

li super hæc, & portæ eius desolamini vehementer, dicit Dominus. 13. *Duo enim mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fonte aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas: cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.* 14. *Nunquid seruus est Israël, aut vernaculus? quare ergo factus est in prædam?* 15. *Super eum rugierunt leones, & dederunt vocem suam, posuerunt terram eius in solitudinem: ciuitates eius exustæ sunt, & non est qui habitet in eis.* 16. *Etiij quoq; Mempheos & Taphnes construpauerūt te vsque ad verticē.* 17. *Nunquid non istud factum est tibi, quia dereliquisti Dominum Deum tuum eo tempore quo ducebatte per viam?* 18. *Et nunc quid tibi vis in via Ægypti, vt bibas aquam turbidam? & quid tibi in via Assyriorum, vt bibas aquam fluminis?* 10. *Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. Scito, et vide quia malum & amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum, & non esse timorem mei apud te: dicit Dominus Deus exercituum.* 20. *A seculo confregisti iugum meum, rupisti vincula mea: & dixisti, Non seruiam.* † *In omni enim colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix.* 21. † *Ego autem plantaui te vineam electam, omne semen verum, quomodo ergo conuersa es mihi in prauum vinea aliena?* 22. *Si laueris te nitro, & multiplaueris tibi herbam borith: maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus Deus.* 23. *Quomodo dicis, Non sum polluta, post Baalim non ambulaui? vide vias tuas in conualle, scito quid feceris: cursor leuis explicans vias suas.* 24. *Onager assuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ attraxit ventum amoris sui: nullus auertet eam: omnes qui quærunt eam, non deficient: in menstruis eius inuenient eam.* 25. *Prohibe pedem tuum à nuditate, & guttur tuum à siti. Et dixisti, Desperaui, nequaquā faciam: adamaui quippe alienos, & post illos ambulabo.* 26. *Quomodo cōfunditur fur quādo deprehenditur, sic confusi sunt domus Israël, ipsi & reges eorum*

Inf. 3. 6.
Isa. 5. 1.
Mat. 21. 33.

rum, Principes & Sacerdotes, & Prophetæ eorum. 27. *Dicentes ligno, Pater meus es tu: & lapidi, Tu me genuisti.* † *Verterūt ad me tergum, & non faciem: & in tempore afflictionis suæ dicent, surge et libera nos.* 28. *Vbi sunt dij tui quos fecisti tibi? surgant, & liberent te in tempore afflictionis tuæ:* † *Secundum numerum quippe ciuitatum tuarum erant dij tui Iuda.* 29. *Quid vultis mecum iudicio contendere? omnes dereliquistis me dicit Dominus.* 30. *Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperūt: deuorauit gladius vester prophetas vestros, quasi leo vastitudo facti sum Israëli, aut terra Serotina? quare ergo dixit populus meus, Recessimus non veniemus vltra ad te?* 32. *Nunquid obliuiscetur virgo ornamenti sui, aut sponsa fasciæ pectoralis suæ? populus verò meus oblitus est mei diebus innumeris.* 33. *Quid miseris bonam ostendere viam tuam ad quærendam dilectionem, quæ in super & malitias tuas docuisti vias tuas.* 34. *et in alis tuis inuentus est sanguis animarum pauperum et innocentium? non in fossis inueni eos, sed in omnibus quæ supra memorani.* 35. *Et dixisti, Absq; peccato et innocens ego sum: et propterea auertatur furor tuus à me. Ecce ego iudicio cōtēdam tecum, eò quod dixeris, Non peccaui.* 36. *Quam vilis facta es nimis, iterans vias tuas: et ab Ægypto confunderis, sicut confusa es ab Assur.* 37. *Nam et ab ista egredieris, et manus tuæ erunt super caput tuum: quoniam obtriuit Dominus confidentiam tuam, et nihil habebis prosperum.*

Inf. 31. 33

Inf. 11. 13

EXPLANATIO.

Et factum est verbum domini ad me dicens. Increpaturus Deus per Prophetam habitatores Ierusalem, commemorat prius beneficia Israëlitico populo collata, quò magis illorum ingratitudo, & iniquitas manifesta fiat. *Clama in*

auribus

Universidad de Deusto
Biblioteca

auribus Ierusalem, hoc est, audientibus habitatoribus Ierusalem, quasi dicat, clama ita vt omnes audiant. Chald. Paraph. Vade, & vaticinare coram populo qui est in Ierusalem. *Recordatus sum tui in seruitute adolescentiæ tuæ.* Hoc est, memor sum eorum, quę initio feci propter te, quum te eduxi de Ægypto. Theodor. Adolescentiam vocat initium vocationis Iudęorum: tunc enim ipsi, in Ægypto miserè afflicti, ingemebant: Deus autem misertus est, & liberauit eos. Ose. 2. & canet ibi iuxta dies iuuentutis suæ, & iuxta dies ascensionis suę de terra Ægypti. Vbi, dies iuuentutis vocat dies ascensionis de terra Ægypti. vel aliter. *recordatus sum tui.* Hoc est, multis beneficijs te prosecutus sum, quibus ostendi memorem me esse tui, idque feci, misericórdia motus super adolescentiam tuam. Recordari dicitur dominus, quando nos diutius angustijs fatigatos, liberat: quasi antea nostri obliuiscetur. Chald. Paraph. Memor sum vobis beneficiorum antiquorum. Septua. Recordatus sum misericordiæ adolescentiæ. vel misericordiarum. Nam in Greco est ἐλεῶς in plurali numero, In Heb. est. חסד chesed, misericordiā significat vnde Pagninus transfert, Recordatus sum tui pietatis adolescētiæ tuę, sed si in ablatiuo legamus, Recordatus sum tui misericordia adolescētie tuę, hoc est, propter misericordiā adolescētię tuę, vel motus misericordia adolescētiæ tuæ, est idē sensus cū lectione nr̄a, recordatus sum tui miserās adolescētiā tuā. Potest ergo, triplex esse sensus huius loci, Primus, vt dicat Deus recordari se misericordiæ quā prestitit Israēlitico populo in adolescētia eius, quando scilicet eū eduxit ex Ægypto: Et hūc sensum sequitur Chald. para. sic enim

habet. Memor sum vobis beneficiorum dierum antiquorum. Secundus est, vt dicat Populum suum respexisse, & illius recordatū fuisse misericordia motum, cum in Ægypto opprimeretur, quod tempus, adolescentiam illius populi vocat. Tertius est, quòd dicat Deus, Multa se beneficia cōtulisse populo Israēlitico, ostendens se illius memorem, idq; fecisse misericordia motū super adolescentia eius, recordatus scilicet qua ratione illi liberauerit ab Ægypto, & eduxerit in desertum, ne scilicet omnino perire permitteret, quem liberauerat. D. Hieron. vt ardentiorem monstret affectum puellam eam, & adolescentulā & desponsatam vocat. *Et charitatem desponsationis tuæ.* Hoc est, misericordia motus propter charitatē quā ostendisti, quando dati lege & pacto inito inter me & te, desponsaui te mihi. Ezech. 16. a. Et iurauī tibi & ingressus sum pactū tecum, & facta es mihi, subaudi sposa, Charitatē autē tunc ostendit erga Deum, dum ad mandatum Dei in desertum exiuit, legem suscepit, & seruare promisit. Septuag. dilectionis perfectionis tuæ, Chald. Paraph. Et dilectionis patrum vestrorum qui crediderūt verbo meo. in Heb. כלולתיך chelulotaiich desponsationū tuarum à radice כלל. calal. quod verbum consumare absoluere. Inde nomen deductum, perfectionem significat, vt transtulerunt Septuag. & desponsationem etiam vt ait Rab. Dau. quòd sponsalium tempore quàm maximè ornari solent sponsæ. Theodoretus Ironice ait, id dictum esse, non enim vnquam Iudæi perfectam dilectionem erga Deum habuerunt: cum dicat Dauid, Dilexerunt eum in ore suo, & lingua sunt mentiti sunt ei. Cor autem eorum non

Universidad de Deusto
Biblioteca

erat rectum cum eo. &c. D. Hieronymus. Totum hoc ait, non ad meritum eius refert, sed ad suam misericordiam, per quam & charitatem cõsequuta est. vel charitatem intelligit, non populi, sed Dei, quam ostendit populum sibi desponsando, cui instar sponsaliorũ & dotis, legis ornamenta, verborũ monilia cõtulit. quasi dicat, misertus sum tui eò quòd aliquãdo te dilexerim quando scilicet te mihi desponsaui. Sic Ieremię. 21. In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans. *Quando sequuta est me in deserto.* Deus ipse ductor erat in nube, die, & in columna ignis, nocte. *In terra quæ non seminatur.* Hoc est, omnino sterili. Num. 20. Adduxisti nos in locum istum pessimum, quod seri non potest. Vide qua ratione magnifaciat dñs exigua obsequia nostra, quę dona illius sunt. Exiuit in desertũ populus ille, sed quid mirũ, cũ tãtopere præmeretur in Egypto, totq; ac tãta signa corã eis facta fuerint? Secutus est Deũ p desertũ, terrã quæ nõ seminatur, sed quãtũ id fuit, cũ haberet panẽ de cœlo? Sed & hoc ipsum quot murmurationib⁹, cõtradictionibus, & seditionibus plenũ fuit? Et tamẽ miserans inquit, adolescentiã tuã, & charitatẽ desponsationis tuę. Sanè quasi pannus mẽstruatę omnes iustitię nostræ: Et omnia opera nostra ipsę operatus est in nobis. Nõ ego, sed gratia Dei mecum, ait Apostolus. Et tamen nostra vult esse merita, quæ eius sunt dona, ac pro illis debitorẽ se constituit. Redde, ait illis mercedẽ. Et, Merces vestra, copiosa est in cœlis, Et, Reposita est mihi corona iustitiæ. Vtinam immensa Dei beneficia ita expenderemus, sicut expendit dñs minima obsequia nra. Disce nõ paruipẽdere, nõ extenuare, nõ conten

Infr. 31. a — *Nu. 20. a* — *Isa. 64. a* — *2 Cor. 15 b.* — *Mat. 20. a.* — *Mat. 5. b* — *2. Ti. 4. b*

eõtẽnere aliorũ opera, minus autẽ calũniari, vel sinistrè interpretari: id enim satanæ officiũ est: cui cũ dñs diceret, Nũquid cõsideraſti seruũ meũ Iob, q̃ nõ sit similis ei in terra: homo simplex, & rect⁹, & timẽs Deũ, ac recedens à malo? Respõdit Satã officijs Sancti viri detrahẽs. Nũquid frustra Iob timet Deũ? Nõne tu vallasti eũ, ac domũ ei⁹. &c. q. d. nõ virtute hoc facit, sed veluti mercede cõductus. Magni facit quidẽ De⁹ opera nra; sed tu noli magnifacere opera tua: noli iactare: noli superbire. Ne dixeris quia diues sum, & locupletatus, & nullius egeo: Ne audias, Quia miser es, & miserabilis, & pauper, & cęcus, & nudus. Noli esse sicut Pharisęus qui iactabat opera sua, ne tibi prępondatur publicanus. Quid habes quod nõ accepisti? quod si accepisti, quid gloriaris, quasi nõ acceperis? Illũ potius time, qui ait, Cũ accepero tẽpus, ego iustitias iudicabo. Appẽsus es ait in statera, & inuentus es minus habẽs. Nõ te subuertãt adulatores, qui habent stateram Chanaã dolosam, Et dũ te beatũ dicũt, decipiunt, & in errorẽ inducũt. Illã potius stateram prę oculis semper habe, quã dñs in manu sua habet. Quoniã iustus dñs & iustitias dilexit, Mendaces autẽ filij hominũ in stateris. Sicut si flores manu contrectaueris, marcescũt, ita si in operibus tuis, quãtũuis egregijs, vanè tibi cõplacueris, corã eo marcescẽt. Quæ retro sũt, ait D. Pau. obliuiscẽs, Et laudet te alienus, & nõ os tuũ, verebar oĩa opera mea ait Iob. & Beat⁹ qui sẽp est pauid⁹. *Sãctus Israẽl domino, primitiæ frugũ eius: oẽs qui deuorãt eũ, derelinqũt: mala veniẽt super eos, dicit dominus.* Ad tãtã, ait, dignitatẽ perduxi Israẽlẽ, ex quo illũ tãquã sponsam mihi despõsaui, vt Sanctus dño sit, peculiũ & hereditas dñi, &

Iob. 1. — *Apoc. 3.* — *Luc. 18.* — *Dan. 5. g.* — *Osc. 12. b.* — *Psa. 61 d* — *Phil. 3. c.* — *Pro. 27. a* — *Iob. 9. d.* — *Pro. 18. b.*

Universidad de Deusto Biblioteca

dñi,& veluti primitię frugũ,quę chariores esse solēt,
Ose. 9.c. & quę deo offerũtur,quęq; atrectari nō dbēt ab alijs,
quā à Sacerdotib⁹.Oseę,9.Quasi prima poma ficulneę
in cacumine eius vidi patres eorũ. Et qa Sācta polluī
nō debēt,neq; primitiæ ab alijs attrectari , q deuastāt
Israēlē immunes nō sunt à culpa,neq; pęnā effugiēt.
Chal.Para.Sāctitas est domus Israēl corā dño, aduer
sus direptores suos sicut primitiæ oblationis frugũ:
quicũq;comederit ex eis re⁹ erit mortis:&sicut princi
piũ messismanipuli oblationis:ex quo si aliquis come
derit,anteq̃ offerāt Sacerdotes filij Aarō oblationes
sup altari,cōdēnat;sic oēs q deprędāt domũ Israel,cō
dēnabūt:malũ veniet sup eos,dicit dñs.*Sāctus Israēl do
mino.*vel sanctitas,hoc est, res sacrosancta. Eritis mihi
Exo.19.a in peculiũ,dicebat dñs,de cūctis populis. Mea est om
nis terra,& vos eritis mihi ī regnũ sacerdotale, et gēs
sancta.Et iterũ,Quia populus Sāct⁹ es dño Deo tuo.
Deu.7.b. Te elegit dñs De⁹ tu⁹,vt sis ei popul⁹ peculiaris de cũ
Psa.78.b ctis populis q sup terrā *omnes qui deuorant eum.* Denora
Ps. 13. b. re pro pdere, Quia comederunt Iacob. &, qui deuo
rāt plebē meā sicut escā panis. Delinquūt aūt q Israē
lē deuastāt,quāuis diuinā exequantur sentētiā, vt ait.
D.Hie.oportet enim scādala esse,verūtamē væ homi
Ma. 18.a ni illi per quem scandalum venit.Theodor. Quia nō
tanquam Deo inseruientes bellum gerebant,qui pug
nabant aduersus Israelē, sed quasi ipsi Deo superio-
res euadere possent. Sic Senacherib aiebat. Non te
Isa.37. decipiat Deus tuus in quo cōfidis &c.Vtebatur illo-
rũ malitia Deus,ad punienda peccata populi sui ; sed
tandem,de illis etiam suppliciũ sumebat. Sicut pater
qui virga filium percutit & deinde virgam in ignem
proijcit.

proijcit. Quòd si tanta erat dignitas populi Israēlici,
quantam putabis esse dignitatem populi Christiani,
quem Christus suo sanguine sibi acquisiuit? Vos au- 1. Pet. 2.
tem genus electum,regale sacerdotium, gens sancta, *b.*
populus acquisitionis.Scientes quòd non corruptibi
libus auro vel argento redēpti estis de vana vestra cō
uersatione,sed pretioso sāguine quasi agni immacula
ti Christi,& incōtaminati,ait B.Petr⁹.Agnosce Chri-
stiane dignitatem tuam.noli teipsum deturpare,noli
perdere,noli polluere. Nescitis quia templũ Dei estis 1. Cor.3.
& Spiritus Sanctus habitat in vobis? Qui tēplum Dei *c.d.*
violauerit, disperdet illum dominus.
*Audite verbum domini domus Iacob,et omnes cognationes do
mus Israēl.Hæc dicit dominus. Quid inuenerunt patres vestri
in me iniquitatis,quia elongauerunt à me.*Cōmemoratis be
neficijs populo Israēlitico collatis, redarguit domin⁹
illorum ingratitudinem , & malitiam.Similem locũ
habes in Michęa.Populus meus quid feci tibi.&c.Per
domum Iacob & domũ Israēl,vnum & eundem po- Mic.6.b.
pulum Iudęorũ significat. Qui enim primò vocatus
est Iacob,postea vocatus est Israēl. Meminit vtriusq;
nominis,vt electionem in Iacob, qui electus est præ
Esau; & Dei cognitionem in Israel innuat.Vidi domi
num facie ad faciem,dixit Iacob,quando vocatus est Gē.32.g.
Israel. quasi dicat, populus quem ego præ alijs genti-
bus mihi elegi , quemadmodum Iacob elegi , relicto
Esau,& cui me ipsũ manifestaui,sicut ipsi Iacob, quā
do vocaui nomē eius Israēl. Commemorat patrum
peccata,quorũ filij imitatores erāt,quò significet,nō
recens esse illorum peccatũ,sed inueteratũ , quasi di-
cat,Quare vos imitamini parentum vestrorum scele
ra, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

ra, & à me receditis, falsosq; Deos colitis? Nunquid ali
qua iusta ratione ducti, parentes vestri recesserunt à
me in quo me deprehenderunt iniquum, cum po-
tius experti semper fuerint benignum, misericor-
dem, & liberalem. Defectionem à vero Dei cultu,
& idolorum cultum, elongari à Deo vocat, idem sig-
nificat per id quod ait. *& ambulauerunt post vanitatem.*
vana enim sunt idola, vitę & sensus expertia, & quę
Psal.113. prodesse nulla ratione possunt his qui ea colunt. Sed
& ipsi ea colendo vani fiunt. Similes illis fiant qui fa-
ciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Quid vanius,
Quid stultius, quid magis a ratione alienum, quàm lig
num, & lapidem, & quę manibus fiunt, deos credere,
& spem in illis collocare? Vid. Cap. 10 Theodor. Quis
ait satis idoneus, ad extollendas laudibus pro digni-
te beneuolentiam domini atq; humanitatem? Quippe
qui non vt Iudex iudicat, sed quasi reus defensionē
proponit, & vult conuinci. Cūq; sit Deus Sacrosanct,
iniquis hominibus dicit, Quid peccaui? Qua iniuria
Iaan.8.f vos affecit dicite? redarguite? Sic Christus. Quis ex vo-
bis arguet me de peccato. Summam habet auctorita
tem, supremum imperium, Non est qui possit ei dice
re, Quare ita facis? omnia tamen summa equitate, &
iustitia moderatur; quauis aliquando homines igno-
rantissimi, & blasphemi, De diuina prouidētia coque
rantur, dum sua tantum commoda quærunt, quibus
vellent Deum inseruire. Sed iustus dominus in omni
bus vijs suis. Si cōtra ipsi subire iudicū cum seruo meo,
Iob.31.b. & ancilla mea, cū diiceptarent aduersum me, ait Iob.
Quid enim faciam cum surrexerit ad iudicādū Deus?
& cum quæsierit, quid respondebo illi? Nunquid non
in vte

in vtero fecit me, qui illum operatus est, & formauit
me in vulua vnus? Non sic multi potentes qui omnia
conculcant pro libidine sua, sic volo, aiunt, sic iubeo,
sit pro ratione voluntas. Sed & potentes, potenter
tormenta patientur. *Elongauerunt à me.* Chald. Paraph. *Sap.6 a.*
à timore mei. Quoniam ecce qui elōgant se à te peri- *Psa.72 b.*
bunt. Dicant qui à summa illa bonitate peccādo elō-
gantur, quid iniquitatis in equissimo Deo, imò in ipsa
met æquitate & iustitia, sed & bonitate, & clementia,
& misericordia inuenerint. Obmutescit hic humana
peruersitas, & omnis iniquitas opilabit os suum. Inex *Rom 2.a*
cusabilis es homo omnis qui peccas. Iam vero si pro
humana infirmitate à Deo peccando recesseris, vide
ne elongeris ab eo. Ne peccata peccatis addas, ne in
peccatis consenescas, conuertere quam primum, age
pænitentiam. *Et ambulauerunt post vanitatem et vani fa-*
cti sunt. Filij hominum vt quid diligitis vanitatem, & *Psal.4.a*
quæritis mendacium? vana sunt, caduca, & futilia
terrena omnia quæ extra Deum quæruntur. Vanitas
vanitatum & omnia vanitas dixit Ecclesiastes: Nec *Eccle.1.a*
temere hoc & veluti effutiendo dixit, sed postquam
omnia expertus est. Vanissimi autem illi & deploran
di, qui propter vana hæc, summum bonum relin-
quunt, & ab eo peccando recedunt & elongantur.
Quid nobis profuit superbia, aut diuitiarum iactātia *Sap. 5.b.*
quid cōtulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam
vmbra. &c & in malignitate nostra cōsumpti sumus.
Et non dixerunt vbi est dominus qui ascendere nos fecit de ter-
ra Aegypti, qui traduxit nos per desertū, per terram inhabitabi
lem, et inuiam, per terram sitis, et imaginem mortis, et per
terram per quam non ambulauit vir, neq; habitauit homo.

Universidad de Deusto Biblioteca

Obliuioni, ait. tradiderunt beneficia illis collata, quæ si cogitassent, nequaquam à me recessissent. Nō dixerunt, pro non cogittauerūt apud se, quis ille esset qui ascēdere eos fecerat de Ægypto. Notat autē itineris difficultatē, vt ostēdat q̄ nulla ratione potuissent iter illud perficere, nisi Deum habuissent ducem, qui & viam ostendisset, & vitę necessaria subministrasset in vasta illa & horrifica solitudine, in qua per quadraginta annos peregrinati sunt. Nullus enim ibi habitabat qui posset viam ostendere, nulla erat via quam se qui possent, deficiebant aquæ ad sitim sedandam, id enim significat terra sitis, imaginem mortis vocat, ob multa & magna pericula, tum ob feras, & bestias quibus abūdabat, tū etiā quod victui necessaria deessent, *non ambulauit vir neq; habitauit homo*, Hoc est, nullus. Describitur his verbis, vt ait D. Hiero. secūdum Anagogem, seculum istud, in quo peregrinamur à domino, vbi perfectio non est, sed ea Sanctis prēparatur in celestib⁹. Terra est deserta & inhabitabilis, quā Sāct⁹ habitare non debet, nō enim habemus hic ciuitatem permanentem, sed futuram inquirimus. Et qui vtuntur hoc mūdo tanquam si nō vtantur. Inuia est, propter itineris difficultatē. Terra sitis, vbi semper maiora cupimus, nec prēsentibus contenti sumus, imago siue vmbra mortis, quia semper in periculo consistimus, & vbiq; diabolus tendit laqueos suos. Terra in qua non ambulauit vir, qui perfectæ ætatis in Christo est⁴, neq; vnquā in ea habitauit homo, qui homo Dei est, sed semp ad maiora festinat. Magna fuerūt illa beneficia populo Israēlitico collata, sed maiora multò sut quę p Christū donata sūt nobis, hęc si assiduè cogitauerim⁹, detestabimur offensa, ne tāto benefactori ingrati sim⁹, sed & illū ex corde amabim⁹. *Et induxi vos in terrā Carmeli, vt comederetis fructū eius & bona illius.* Per terrā Carmeli, totā terrā promissionis intelligit, quæ ita vocatur, quod frugifera admodū sit, & amęna, & omnibus bonis abundans, Carmelus enim mons est admodum frugifer, & amænus. Est autem non procul ab Ierusalem, in sorte Asor, vnde Iacob. Aser, pinguis panis eius, & præbebit delicias regibus. Hoc est, Terra Aser abundabit omnibus quæ ad victum pertinent, & tam suaues fructus proferet, vt possint illis esse contenti etiam Reges: & pro delicijs sint habituri. Chald. Para. Et introduxi vos in terram Israel, quæ erat plantata sicut Carmelus. *Et ingressi contaminastis terram meam, & hæreditatem meam posuistis in abominationem.* Propter scelera nēpe vestra, & idololatriam. Et infecta est terra in sanguinibus, & contaminata est in operibus eorum, ait Propheta. Hæreditatē suam vocat, quòd eam sibi elegisset, vt in ea coleretur, & veluti hęreditariā dederat populo suo, Ponere in abominationem, est, abominabilem, & execrabilem reddere. Habemus terram Carmeli, montem domini, montē pinguem, montem coagulatum, Ecclesiā Sanctam, quæ cælesti rore impinguatur, pinguissimum panem, regū delicias, corpus & sanguinem Christi, verbum Dei purum, ab omni corruptione & errore liberum, Sacramenta mirabilis efficatiæ, vt mirū sit, quomodo macilentæ possint esse oues, quæ in hoc monte pascuntur. Caueamus ne hęreditatem domini contaminemus, sceleribus, flagitijs, erroribus, hæresibus, ne propter nos nomen bonum blasphemetur inter gentes.

Gē. 49. c.

Ps. 105. f.

Sacerdo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sacerdotes non dixerunt vbi est Dominus, et tenentes legem nesciérunt me, et pastores præuaricati sunt in me, et Prophetæ prophetauerunt in Baal, et idola secuti sunt. Enumerat scelera quibus terra contaminata erat, & abominabilis facta. Cõmemorat autem peccata Sacerdotum, legis Doctorum, Pastorum, siue Regum, & Prophetarum. Quoniam hinc manifestum fiebat, quantis populus contaminaretur sceleribus. Omne caput languidum, & omne cor mœrens, à planta pedis vsq; ad verticem non
Isa. 1. b. est in eo sanitas, ait Isaias. Sacerdotum erat curam habere diuini cultus, quod minime fecerũt, quin potius cũ viderẽt populum idola colere, nõ dixerunt vbi est Dñs? quasi dicat. Nũ Deũ nõ habetis, vt idola colatis? vel nõ dixerũt vbi est dñs, hoc est, nullã Dei memoriã habuerũt, penitus eius oblti sunt. Chald. Paraph. Nõ dixerũt timeamus à facie Dñi. Modus hic dicẽdi, oblitionẽ Dei & timoris illi? significat sic supra, Nõ dixerũt vbi est dñs qui ascẽdere nos fecit. &c. *Tenentes legẽ.* Chal. Paraph. legis Doctores. Qui legẽ quotidie habebãt in manib?, *nesciérũt me*: qui alios docere debebãt, quõ Deũ cognoscerẽt, Deũ ignorauerunt: operibus nempe suis ostẽderũt se ignorare Deũ. Chald. Pa
Mal. 1. b. raph. non didicerunt scire timorem mei. Si ergo Dominus vbi est timor meus? Qui igitur nescit Deum timere, ostendit se ignorare Deum. Pastores vocat, Reges. Sic Theodor. & Chald. Paraph. Ad Reges & Principes pertinebat scelera punire, non enim sine causa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram
Ron 9. b. ei qui malum agit, ait D. Paulus. Ipsi verò magis leges Dei transgressi sunt, à præscripto officij sui deflexerũt in mei contumeliam. Chald. Paraph. Reges rebellarunt

runt in verbum meum. Septuag. impiè agebant in me. Per Prophetas, pseudo prophetas intelligit, quos populus tanquam veros Prophetas venerabatur. *Prophetauerunt in Baal.* hoc est, non dicebant hæc dicit dominus, sed hęc dicit Baal, quasi verus Deus esset. Heb. בעל Bahal est dominari, hinc est ꝗ Baal, vocẽt. Idolũ, quod vt dominus habeatur a cultoribus suis: est autem nomen appellatiuum, non proprium, significarq; Idolum, siue simulacrum in genere. 3. Reg. 16. ponitur pro Astaroth idolo Sidoniorum, quod coluit Achab. & in hac significatione nonnulli hoc in loco accipiunt nomen hoc. Chald. Paraph. Prophetæ falsi prophetauerunt in nomine idolorum. Non vnũ idolum, sed multa coluerunt Iudęi, vt inferius constabit. *Et idola sequuti sunt.* Septuag. & post inutile abierũt. Chald. Paraph. & post ea quæ non proderunt eis ambulauerunt: ita etiã habetur in Hebræo. Noster interpres sensũm reddidit, idola enim intelligit, quæ suis cultoribus non prosunt, sic etiam superius in hoc capite, vanitatem vocauit idolorum cultum, hoc est, rẽ vanam, & inutilem.

Propterea adhuc in iudicio contendam vobiscum, ait dominus, et cum filijs vestris disceptabo. Hiero. Ne videatur percutere per põtentiam, quasi cum paribus ratione contendat, iuxta illud. Vt iustificeris in sermonibus tuis & vincas cũ iudicaris. Theod. perseuerat in modestia, non ait iudicabo, sed indiscriminabo, & conuincam transgressores. Quod dixit & alibi, sæpe se fecisse insinuat, & adhuc benignitem ad pœnitentiam expectare, & pœnã retardare si forte à rationibus commoti resipiscant. Quod autem ait cum filijs vestris, ostendit non meliores

Universidad de Deusto Biblioteca

res futuros filios, vel vt hinc intelligant filij vestri iustè uos punitos, occultè autem significat, quòd antiquam in Deum negationem etiam filij eorum in aduentu domini essent secuturi. Vnde Christus dicebat ad eos. Et vos implete mēsuram patrum vestrorum.

Mat. 23. d Iudicio contendere, disceptare, rationibus contendere idem est, Septuag. & cum filijs filiorum vestrorum disceptabo. Paraph. Chald. propterea ego sumā vindictam de vobis dicit Dominus, & de filijs filiorū vestrorum. Noster interpres, cum filijs vestris dixit, posteros omnes significans.

Transite ad insulas Cethim, & videte, & in Cedar mittite, & considerate vehementer, & videte si factū est huiuscemodi. si mutauit gens Deos suos, & certe ipsi non sunt dij. Populus verò meus mutauit gloriam suam in idolum. Euidens ratio, & qua Iudæos omni ex parte conuincit. Gentes nō deserunt Deos suos, qui tamen nō sunt dij, & vos deseristis me verum Deū. Per Insulas Cethim Insulas intelligit maris mediterranei. Ciprum intelligit D. Hiero. quę vicina est terrę Iudęę, in qua vrbs est, quę hoc nomine vocatur de qua Zenon Princeps Stoicorum fuit. Theod. Ciprum & adiacentes insulas intelligit. Sed & Ciprus, Citium vocatur. Genes. 20. Cethim inter filios Iauan filij Iaphet filij Noe annumeratur, à quo Berosus ait. Italos vocatos. Cedar regio est Arabiæ à Cedar filio Ismaelis dicta. *Considerate vehementer.* Hoc est, attentè, diligenter, ad stuporem vsq; *gloriam suam*, hoc est, me à quō gloriā, & splendorē habent, in quo solo gloriari possunt, quod sim verus Deus, omni potēs, ęternus. &c. Sic in Psal. Mutauerunt gloriā suā in similitudinem vituli comedentis fœnum, vel quasi

dicat

dicat, Me quidem non lesistis, neq; vlla noxa ad me peruenit, vos metipsos affecistis ignominia, gloriam meam non imminuistis, sed vestram ipsorum. *in idolum* Heb. in id quod non prodest. Idolū nempe, q̄ expressit noster interpres, vt supra. Chald. Paraph. transi te ad insulas Cethim, & videte, ad prouincias Arabū mittite, & contemplamini diligenter, & videte populos qui migrauerunt de arce in arcem, & de prouincia in prouinciam, portantes idola sua, & ducentes ea: & in loco in quo subsistunt extendunt taberna cula sua, & statuunt idola sua, & adorant ea, quęnam est enim gens & lingua quæ fecerit sicut vos. Ecce populi non relinquerunt cultum idolorum, cū sint idola in quibus nulla est vtilitas: & populus meus deseruit cultū meū, propter quem ego induco super eos gloriam, & abierūt post ea, quæ nō prosunt eis. Obserua, Constantiores sunt impij in malo, quàm fideles in bono: vt non obscurè hinc liceat demonum impugnationem deprehendere. Sic Iudęos videas modo, legis suæ tenacissimos, quando iam legis obseruatio mortifera est, vt verum sit quod in illos Beatus Stephanus dixit, vos semper Spiritui Sancto restitistis, hoc est, in hoc semper incubuistis, vt quęcūq; Deus pręceperit, ijs contraria faciatis. Act. 7. f. Humanum dico, ait Apostolus, sicut exhibuistis mēbra vra, seruire immūditię & iniquitati ad iniquitatē, ita nunc exhibite mēbra vestra seruire iustitiæ in sanctificationē; indigna res est, vt maiori studio sequamur vitia quā virtutes, lassati sumus, aiūt impij, in via iniquitatis & perditionis. Cur non etiam nos laborabimus in via iustitię & salutis? Rom. 6. d. Sap. 5. d.

Obsti pescite cœli super hoc, & portæ eius desolamini: vehemēter di

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter dicit dominus: duo enim mala fecit populus meus, me dere-
linquerũt fõtẽ aquæ viuæ, et foderũt sibi Cisternas: cisternas dis-
sipatas, quæ cõtinere nõ valent aquas. Adeò, inquit, indigna
res est mutasse populum meum gloriam suam in ido-
lum, vt cœlos possit in obstuporem adducere, ita vt
propter stuporem portæ eius desolentur, & conci-
dant. Loquitur de cœlo veluti de palatio quodam,
quod tremore concutitur, & portę excidunt propter
concussionem, sic etiam dicere solemus, res hæc etiã
Lu.19.f. saxa commouere potest. Sic etiã Christus, Si hi tacue-
rint, lapides clamabunt. Possumus etiã per portas cœ-
li, solem & lunam & stellas intelligere, quod per illas
videatur cœlum veluti patere, & lumen ad nos trans-
mittere, desolari autem portas has sit, obscurari, & lu-
men non reddere. Obstupuit cœlũ, & portæ eius de-
solatæ sunt, quando auctore naturæ in cruce penden-
te, & moriente, tenebræ factæ sunt super vniuersam
terram. Sic etiam obstupescet ad illius aduentum ad
Ioel. 2.b. Iudiciũ. Sol enim vertetur in tenebras, & luna in san-
guinem antequã veniat dies domini. Vel per cœlos,
aërem intelligere possumus: vt cœlum obstupescere,
& portas eius desolari sit, maximam aliquam tempe-
statem excitari, horrenda audiri tonitrua, fulgura co-
ruscare, & ingentem aquæ copiam descẽdere, vt por-
tas eius desolatas dicas, de quibus Genes. 7. Cataractę
cœli apertę sunt, hoc est, fenestrę vel portę: ita vt nu-
bes in aquã dissolui, sit veluti dirũpi, & perfissuras a-
quam dilabi. Sed & cœlorum ciues, Angelos nempe,
intelligere possumus: res enim hæc etiam Angelos in
stuporem adducere potest, de quibus alibi, Angeli pa-
Isa. 33.a. cis amarè flebunt. *Duo enim mala.* Etc. Explicat quantã
in se

in se contineat iniquitatem, abiecto Dei cultu idola
coluisse. Duo mala ait hic cõtineri, alterum est, verũ
Deum à quo cuncta bona in nos manant deseruisse,
alterum falsos Deos, hominum manibus factos,
qui prorsus inutiles sunt, neq; in aliquo iuuare pos-
sunt eorũ cultores, coluisse. quemadmodũ si quis de-
relicto fonte qui aquam manantem & perpetuo fluẽ
tem habet, multo labore fodiat sibi cisternas rimosas
& male conglutinatas, quę cum aquam manantẽ nõ
habeant, neq; etiam aquam aliunde collectam conti-
nere possint. Chald. Paraph. Quia duo mala cõmisit
populus meus, cultum meũ reliquit, cuius causa addu
cebam super eos bona, sicut fontem aquarum qui nõ
deficit, & errauerunt post idola quæ sunt quasi cister-
næ confractæ, quæ non possunt cõtinere aquas. Aqua
viua est, aqua manens & perpetuo fluens. Dicitur au-
tem Deus fons aquę viuæ, siue vena aquarum viuen-
tium, quod à se vitam & omnia bona habeat, à quo
in creaturas deriuantur. Propterea dixit Christus, Ne *Luc.18.b*
mo bonus nisi solus Deus, quòd solus ipse bonitatem
ex se habeat non aliunde emẽdicatam, vt cętera om-
nia quę bona aliqua ratione dicuntur. Ex ipso, & per
ipsum, & in ipso sunt omnia, ait D. Paulus. Qui credit *Rom.11.*
in me, ait Christus, flumina de vẽtre eius fluent aquæ *Ioan.7.f.*
viuæ, hoc autem dicebat, ait Euangelista, de Spiritu
quem accepturi erant credentes. Et aquam viuam *Ioã.4.b.*
promittebat Samaritanæ mulieri. Dum enim cęle-
stem doctrinam à Spiritu Sancto discimus, aquam vi
uam haurimus, non ab humana ratione conquisitã,
sed ab ipso fonte veritatis manantem, qui cum in no
bis maneat, fit in nobis fons aquæ salientis in vitam
ęternã,

Universidad de Deusto Biblioteca

æternam: eò enim cælestis hæc doctrina pertinet, vt æternam vitam desideremus, illam amaremus, illã diligamus, ad eám q; per bona opera, quæ à Deo gratiam habent, rendimus, vt ad eam tandem peruenia mus, eadem gratia subsequente, & ad finem vsq; concomitante. Sic Ecclesia, pateus aquarum viuentium dicitur; quia Spiritum sanctum in se manentem habet, qui illam docet omnem veritatem. Falsæ autem religiones Cisternæ sunt dissipatæ, quæ veram doctrinam non habẽt, sed si humano studio conatus quis fuerit mãdacium ipsum ornare, quasi velut aquam veritatis in cisternam deducere, id diutius durare non potest, nam falsitas ipsa se prodit, nec potest multo tempore fucata manere. *Foderunt cisternas*, quasi dicat, me dereliquerunt, qui me vt rò illis optulì non quæsitus, imo qui illos quæsiui vt meos facerem, meis bonis illos ditarem, & foderunt sibi, multo labore, magnis sudoribus, nullis promissionibus mutati, imò dato auro & argento vt vitulus conflaretur. O stupendam hominum impiorum stultitiam, ò deplorandam insaniam. Recessit minor filius à paterna domo, vbi etiam mercenarij abundabãt panibus, vt porcos multo labore pasceret, & fame periret. Vtinã aliquando cum ipso ad nos reuertamur, vt dicamus, ibo ad patrem meum. Sic etiam hæretici cisternæ sunt dissipatæ, qui dum à Catholica Ecclesia separantur, neq; inter se conuenire possunt, in varias sectas scindunt.

Cant. 4. d.

Luc. 15. d

Hic etiam obserua duo illa mala quę in peccato reperiuntur. Auersio nempe ab incommutabili bono, & cõuersio ad bonum commutabile, Primum punitur pæna dãni vt perpetuo peccator careat, summo illo, bono,

bono, à quo sponte auersus est: secundum, pæna sensus, vt quantum quis se delectauit in delitijs, tantum detur ei tormentorum.

Nunquid seruus est Israël, aut vernaculus? Quare ergo factus est in prædam? super eum rugierunt leones & dederunt vocem suam, posuerunt terram eius in solitudinem: ciuitates eius exustæ sunt, & non est qui habitet in eis. Filij quoq; Memphecos & Taphnes construpauerunt te vsq; ad verticem. Nunquid non istud factum est tibi quia dereliquisti dominũ Deum eo tempore quo deducebat te per viam? Non solum, ait, idolorum cultus inutilis fuit populo meo, sed maximam ei perniciem attulit, hinc enim factum est, vt datus sit in prędam hostibus suis, veluti si seruus esset, & res quæ dam vilis. Per seruum, emptitium intelligit, per vernaculum, seruum domi natum. Idem est autem ac si dicat, Nunquid res vilis & despecta est Israel, vt ita contemnatur, & tradatur in manus hostium suorum? Exod. 4. Israëlem filium suum primogenitum vocat Deus: reliquæ gentes, tanquam serui reputabantur, alieni à Dei hæreditate, hinc illa tam diligens, cura Israëlis, vt diceret, Qui vos tãgit, tangit pupillam oculi mei, Et, Custodiuit eos sicut pupillã oculi sui. Cum ergo filius sit Deo dilectissimus, quid est, quòd tanquam si seruus esset, a Deo contemnatur, vsq; a deò vt etiam Ægyptij, ex quorum manibus olim Deus Israëlem liberauerat tot signis & mirabilibus, pro sua nunc libidine illum deuastent? Vel etiam per hæc verba latenter voluit significare, Israëlem seruum factum peccati. De qua seruitute dicebat Christus Iudæis, qui se nequaquam seruos esse iactabant, Qui facit peccatum, seruus est peccati. Per leones hostiũ

Zach. 2. e

Psal. 16. e

Universidad de Deusto
Biblioteca

ferocitatem significat. Reges habet Chald. Paraph-
ponere terram in solitudinem est, ciuitates deuastare,
& perdere habitatores, id quod magis explicatur cũ
subditur, *ciuitates eius exustæ sunt, & nõ est qui habitet in eis.*
Memphim & Taphnim, duę sunt vrbes Ægypti maxi
mæ: p filios igitur vel ciues harũ vrbium, Ægyptios in
telligit, ad quos Israëlitæ confugere solebant vt auxi
lium ab illis peterent contra Chaldæos, illi autem in-
surgebãt in Israëlitas. Quod autem ait, *construpauerũt te*
vsq; ad verticem, idem est ac si dicat, ad summum vsq;
te deuastarunt, suam in te expleuerunt libidinem. 4.
Reg. 23. habes Iosiam occisum à Pharaone Nechao
Rege Ægypti, qui & Ioachaz vinctum in Ægyptum
duxit, & imposuit mulctam terræ centũ talentis argẽ
ti, & talento auri. Septua. agnouerunt te, & illuserunt
te. Chald. Paraph. occidũt fortes tuos & diripiunt fa-
cultates tuas. Vox Hebræa. ירעוך irhuch à radice רעה
rahah quod verbũ. pascere affligere frãgere depasce
re significat. Rab. Salo. cõfregerũt tibi verticem inter
pretatur Pagninus. Idem est sensus cum nostra lectio
ne. D. Hieronymus, id ad idololatriam refert, ab Æ-
gyptijs enim Israëlitæ idololatriam didicerunt, & eo
rum idola adorarunt. Dissipationem ergo religio-
nis veræ, & deturpationem per idololatriam, constru
pationem vsq; ad verticem vocat. Sic Ezech. 23. pol
luerunt eam strupis suis, & polluta est ab eis. *Nunquid*
non istud. &c. Causam & originem omnium malo-
rũ quæ Israëlitico populo superuenerũt declarat. In
Hebrço. Nõne hoc facies tibi, vel pro pręterito, fecis-
ti tibi, quasi dicat, tu ipse causa es tuæ ruinæ. Perditio
Ose. 13. c. tua Israël, Et, Deus mortem non fecit, neq; lætatur
in per-

in perditione viuorum. impij autem manibus & ver-
bis accersierunt illam. Meminit autem idololatriæ in *Sap. 1. d.*
deserto comissæ, quando adorauerunt vitulum: eò
quòd fuerit initium huius sceleris post liberationem
ex Ægypto. possumus interpretari, ex eo tempore, iux
ta illud, Perseuerauerunt irritantes me ex die qua e- *4. Reg. 21*
gressi sunt patres eorum ex Ægypto. Vel meminit il-
lius pecati, quod illud simul cum alijs punitum fue-
rit in filijs, parentum peccata imitantibus, de quo
tunc dixit Deus, Ego autem in die vltionis visitabo *Exo. 32. g*
& hoc peccatum eorum. Septuag. dereliquisti cul-
tum Domini Dei tui, qui ostendit tibi viam rectam,
& non ambulasti in ea, iuxta hunc quoq; sensum in-
terpretari possumus literam nostram, vt per tem-
pus quo Deus Israël deducebat per viam, totum tem
pus illud intelligamus, in quo Deus per Prophetas
populum Israëliticum per rectam viam deducere co
natus est: quod semper fecit. D. Hieronymus. Hæc
autem iccirco eueniũt ei quia dereliquit Dominum
Deum suum, & illo maximè tempore, quo ipsum du
ctorem sequi debuit. Theodoretus. Mox enim vt li-
beratus es ab Ægypto, me dereliquisti, & vitulum
pro Deo constituisti. Alij, Tempore quo aderat tibi,
vel quo deducere te volebat per viam mandatorum
suorum. Punit ergo nos Deus & flagellat propter
peccata. Id nolumus cogitare, sed quasi casu omnia
fiant, immobiles in peccatis permanemus: conqueri-
mur quasi iniustè affligamur, qui æterna meremur
supplicia. Sed quod magis est formidandum, permitti
mur inimicorum nostrorum libidini, vt construpent
nos vsq; ad verticem: vt qui sordidus est, sordes-
cat &

Universidad de Deusto Biblioteca

cat & amplius. Sic peccatum pœna solet esse peccati, & quidem omnium durissima: occulta superbia, manifesta luxuria punitur: vt qui bonum adhuc retinebat nomen, deturpetur, & disco operiatur illius ig-
Psal.136. nominia. Exinanite, exinanite, vsq; ad fundamen-
1.Ti.1.d. tum in ea. Sic D. Paulus, eos qui bonam conscientiam repellunt, in fide naufragium fecisse ait. Rugiunt Leones super nos, leuant vocem suam. Euge euge, aiunt, viderunt oculi nostri. Et deuoranimus eum. Flagellantur etiam iusti, vt veluti aurum in fornace, probentur, & puriores euadant. Trituratur granum, vt reponatur in horreo: quadratur lapis, vt sine sonitu mallei in ædificio templi collocetur: incenduntur aromata, vt fragantiam suam expandant: mouetur turbo, vt Elias rapiatur in cœlum: & vt flagrantissimus Christi martir. D. Ignatius dicebat, Frumentum sum Christi, bestiarum dentibus molor, vt panis purus efficiar.

Et nunc quid tibi vis in via Ægypti, vt bibas aquam turbidã? Et quid tibi cum via Assyriorum, vt bibas aquam fluminis? Reprehendit eos, quòd fiduciam in hominibus, magis quàm in Deo, qui illorum erat fortitudo, collocarẽt. Cum præmerentur ab Ægyptijs, ad Assyrios confugiebant, cum ab Ægyptijs, ad Assyrios. Hoc est ergo quod ait, vt quid frequentas viam Ægypti & viã Assyriorum, vt ab Ægyptijs & ab Assyrijs auxilium postules frustra, quod tibi non sit pro futurum. Per aquã turbidam, aquam Nili intelligit, quæ reuera turbida est. Vnde Ios. 13. A fluuio turbido qui irrigat Ægyptum. &c. per aquam fluminis, Euphratis aquam significat. Extendebatur terra à promissionis

vt ha-

vt habes Genes. 15. à Torrente Egypti vsq; ad flumen magnum Euphratem. aquam vero Nili vel Euphratis bibere, significat, ab Ægyptiis vel ab Assirijs auxilium postulare. Hiero. de falsa doctrina id intelligit, vt quod superius per cisternas dissipatas, hic per aquam turbidam & aquam fluminis significet, Nam & Deos Ægyptiorum & Assyriorum coluerunt Iudei, vt videre est in Ezech. cap. 16. & 23. Quod autem dicit aquam turbidam, optimè quadrat, siue de auxilio, siue de doctrina interpretemur. Si quando enim Ægyptij Israelitis auxilium ferebant aduersus eos insurgebant. Hereticorum porrò doctrina & omnium falsarum religionum, si aliquid verum continet id multorum errorum cæno admixtum est. Vbi nos legimus aquã turbidam. Septuag. habent aquam Geon, hoc est, Nili. In hebr. aquas שחור sichor, quo nomine vocatur Nilus, quod illius aquæ sint nigræ & turbidæ, a radice שחר ichar, quod nigrum esse significat. Optimè sensum expressit noster interpres, interpretatus aquam turbidam. Chald. Paraph. Nunc autẽ quid vobis est vt consortium iungatis cũ Pharaone Rege Ægypti, ad proiiciendum masculos vestros in fluuium? & quid vobis est, vt ineatis pactum cum Assur ad transferendũ vos vltra flumen Euphratem? Hæc in peccatores omnes conueniunt, qui relicto summo bono & incõmutta-bili, caduca bona diligunt: maximè in hæreticos, qui relicta doctrina catholicæ Ecclesiæ, quæ nihil aliud quam puram veritatem continet, Nouatorum errores sequuntur.

Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. Hoc est, dabis pœnas propter malitiam & auersionem tuam,

Universidad de Deusto Biblioteca

eò quòd recesseris à me, & pęna ipsa erudieris, & cōgnosces malū fuisse recessisse à me. D. Hiero. Malitia si ue præuaricatio postquam saturauerit præuaricātem, & instar coturnicum vsq; ad nauseam venerit, erudit agentem pænitentiam. Seipsum & animum suum q uisq; seuerum Iudicem sui vltorem sceleris, & vindicem criminis habet. Hinc ille, Nullum consciū peccatorum tuorū magis timueris, quā teipsum: aliū enim potes effugere te, autē nunquā. Quandiu vulnera recentia sunt, & adhuc calent, non tantū sentimus doloris, vbi refriguerint, augetur dolor. Sic feruore concupiscētiæ veluti sopiti & ebrij, iniquitatē douoramus, neq; illius amaritudinē sentimus: vulneramur, & quidē vsq; ad mortem, neq; dolemus. Quasi romphea bis acuta omnis iniquitas. Et dentes eius dentes Leonis, interficientes animas: vbi vero concupiscentia tepescit, & delectatio transacta est, peccati amaritudinem & vulnerū dolorem sentimus. Arguuntur impij omnes, & in perpetuū arguentur à malitia & auersione. De quibus Christus, vermis eorum non moritur. Chald. Paraph. induxi super te afflictiones, & nō cessasti a malitia tua: & quia non es conuersa ad legem, vltio fiet de te. *Scito & vide, quia malū & amarū est, reliquisse te dominum Deum tuū, & non esse timorem eius apud te, dicit dominus Deus exercituum.* Priusquam pæna ipsa arguaris, te ipsam argue & increpa: agnosce malū & amarū fuisse, dereliquisse dominum, & timorem eius abiecisse: vt doleas & emendes, vt sic pænam possis euadere. vel edocta iā ipsa pæna quam pateris, agnosce malum quod fecisti: vel argueris ipsa pæna: vt scias & cognoscas vel inuita, malū fuisse recessisse à Deo Sep

Eccl. 12. a

Mar. 9. g

tuag.

tuag. Et scito & vide, quia amarum tibi, relinquere te me dicit dns Deus tuus; & non cōplacui in te dicit dominus Deus tuus. Quia à seculo cōfregisti. &c. Chal. Parap. Et vide & cognosce quia malū & amaritudinē induxi super te Ierusalē, eò quòd dereliquisti cultum dni Dei tui, & nō posuisti timorem meū ante oculos tuos, dicit dns Deus Exercituū. Nescierūt neq; intellexerūt in tenebris ambulāt. Vtinā saperēt & intellegerent. Hoc summū malū est, nō agnoscere quārū manē, dū à recta ratione & ab obediētia diuinę legis peccādo recedimus. Amarū propter remorsum & amaritudinē conscientię, quę peccatū cōsequūtur, Et ob ingētia dāna quę secū culpa deffert. Vę qui dicūt malū bonū, & amarū dulcę. Et letātur eū male fecerint, & exultant in rebus pessimis. Quasi à facie colubri fugite. Malū est animę & corporis, cū corpus & animam perdat in gehēnā. Malū in preseti, dū hominē deordinat, gra Dei priuat, peccati & demonis seruum facit, Deo inimicū reddit, reū eternę mortis constituit. Et malū in futuro quādo mittētur impij in caminum ignis, vbi erit fletus & stridor gentiū. Et vermis eorū nō morietur neq; ignis extinguetur. Si Deus omne bonū est, plane ab illo recedere summū erit malū. Hic egestas. hic seruitus, captiuitas, vincula, cruciatus, dolor, ignominia, fames & sitis, egritudo, languor, mors. Quē fructū habuistis in ijs de quibus nūc erubescitis? Stipēdiū peccati mors. Et quemadmodū de Sapiētia dixit sapiēs, omnia bona venerūt mihi pariter cū illa, ita de stultitia, quę peccatū est, dicere possumus omnia mala

Psa. 81. a

Isa.

Eccl. 5. b.

Rō. 6. d.

S.ap. 7. d.

Universidad de Deusto Biblioteca

Pro. 18. a. mala venerũt mihi ſimul cũ illa. Iã vero ſi timorẽ dñi
Pſal. 118. exuas, actũ eſt de te. Impius cũ in profundum malorũ
venerit, cõtemnit. Ora cum propheta confinge timo
re tuo carnes meas vt à juditijs tuis timeam.

A ſeculo confregiſti iugum meum, rupiſti vincula mea. & dixiſti non ſeruiam. Inueterata, eſt, ait, hæc tua iniquitas, iã ab initio, ex quo tibi legis iugum impoſui, & mãdatis, veluti vinculis vinciui, vt in officio continerem, neq; ad illicita effluereres, confregiſti legis iugum, & mandatorum vincula rupiſti, & renuiſti mihi parere, & inſeruire. Infra. Cap. 5. eandem phraſim habes, Et ecce magis hi ſimul cõfregerunt iugum, ruperũt vincula. Vel quaſi ad adulteram loquitur, vt ait D. Hiero. quæ coniugalia fœdera rupit, & marito fidem non ſeruat, neq; illi parere vult: ita vt per iugum & vincula, coniugalia fœdera intelligamus; ſignificat autem legem ipſam: eo enim pacto Deus ſynagogam ſibi copulauit, vt legem illi datam obſeruaret. Sic in ſequentibus veluti ad meretricem loquitur. Sed & nos à ſeculo confregimus iugum, & rupimus vincula. Ex quo natura noſtra condita fuit in Adam, transgreſſi ſumus pactum: et tanta eſt in nobis ad peccandum pronitas, vt vix formare verba nouerimus, quando iam mentiri, conuitiari, & maledicere nouimus. Hinc eſt quod præcocas ſic deſiderat Dominus, hoc eſt primos ætatis noſtræ fructus, quos cum oporteret veluti primitias Deo conſecrare, carni & mundo & dęmoni offerimus. Beatus vir cum portauerit iugum ab adoleſcẽtia ſua. Confre
Thrẽ. 3. d giſti iugum, ait, & rupiſti vincula. Ecce libertatẽ carnis quam filij Belial, hoc eſt, abſq; iugo, affectãt, & prę
2. Pet. 2. d dicãt: de quibus Princeps Apoſtolorum, Hi ſunt fontes ſi-

tes ſine aqua & nebulæ turbinis exagitatę: quibus caligo tenebrarum reſeruatur: ſuperba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in deſiderijs carnis luxuriæ eos qui paululum effugiunt, qui in errore conuerſantur, libertatem illis promittentes, cum ipſi ſerui ſint corruptionis. Liberati quidem ſumus per Chriſtum à iugo legis: ſed ſucceſſit iugũ Euangelij: de quo ipſe Chriſtus, Ma. 11. d
Tollite iugũ meum ſuper vos. Vocati ſumus in libertatem, non carnis, ſed Spiritus: vt non iam tanquam ſerui, propter timorem pœnę, ſed tanquam filij, amore cæleſtis patris voluntatẽ eius perficere ſtudeamus. Septuag. confregiſti iugum tuum, & dirupiſti vincula tua habẽt, ſunt enim impoſita à Deo nobis; vt & Dei & noſtra, dici poſſint. Chald. Paraph. A ſeculo confregi iugũ populorũ de collo veſtro, ſuccidi vincula veſtra, & dixiſtis nõ addemus vltra trãsgredi verbũ tuũ. Refert ad liberationẽ ab Ægypto, poſtquã liberatione data eſt lex, quã populũ ſeruare promiſit. In Heb. habetur. Quia à ſeculo cõfregi iugum tuum: rupi vincula tua, & dixiſti nõ ſeruiam, nempe idolis. Idem eſt ſenſus cum Chald. Paraph. Poteſt in hanc eandẽ ſententiam litera noſtra interpretari, vt dicamus, iam ab initio cum eſſes in Ægypto excuſiſti iugum Egyptiacæ captiuitatis meo auxilio, qui te liberaui: & egreſſa in deſertum promiſiſti non ſeruire amplius idolis, ſed me ſolum colere, quod tamen non obſeruaſti. Quòd autem in Heb. ſit prima perſona, confregi & rupi, & tuum & tua, noſtra autem litera habet, confregiſti & rupiſti, & meum & mea, id factum eſt quod voluerit noſter interpres ſequi Septuag. qui nõ ſine myſterio ita tranſtulerunt, volens per eos Spiritus Sanctus, forſan

Universidad de Deusto
Biblioteca

sam significare Iudæorum perfidiam & contumaciã in respuendo Euangelio, iugo Christi suauissimo. Sed iugum Ægyptiacæ seruitutis, potest iugum Dei dici, quod permiserit Deus ita dure premi Iudæos ab Ægyptijs, vt sic tandem ex Ægypto eos educeret, qui fortassis noluissent aliàs inde exire: Nã si tam dura seruitute oppressi, desiderabant adhuc eò reuerti, quid fecissent, si prosperè in Ægypto agere licuisset?.

In omne colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix. vtitur metaphora meretricis quæ se lenonibus exponit, vt idolorũ cultum significet. In locis sublimibus & amænis idola solebant coli. Vnde Osc. 4. Super capita mõtium sacrificabãt, & super colles accendebant Thymiama: subtus quercum, & populũ, & terebinthũ, quia bona era vmbra eius. *Prosternebaris* scilicet, vt adorares, quod nihil aliud erat, quàm demoni succumbere, se vero deijcere ac deturpare: Chald. Paraph. pro prosternebaris, habet colebas idola Septuag. Dixi nõ seruiam, sed ibo in omnem collẽ sublimem, & sub omni ligno vmbroso illic diffundar in fornicatione mea, Pag. pro prosternebaris, habet discurrebas, idololatriæ nempe causa, quasi meretrix quietis impatiẽs, quæ huc atq; illuc discurrit vt suam possit explere libidinẽ. Verbũ צעה ochah in hebr. habetur, potest esse à radice צעה tachah quod est migrare, & ire de loco in locum, & à radice נצע nasach quod est sternere: siue autem legas discurrebas, siue prosternebaris, idem est sensus.

Ego autem plantaui te vineam electam, omne semen verũ: quomodo ergo conuersa es mihi in prauum vinea aliena? Vnde hæc tanta iniquitas? ait, cum ortum habeas à patribus

bus illis fidelissimis, & sanctissimis Abraham, Isaac, & Iacob. Plantaui te vt esses vinea electa, ex electis palmitibus, *Omne semen verum*. hoc est, omnes palmites germani erant & probi, nullus erat adulterinus. Patres illi quos Deus elegit vt essent principium populi sui, veram fidem, & verum Dei cultum retinuerunt. Quomodo ergo degenerasti à prima illa plantatione? deprauata es, quasi non ex surculis illis electis propagata esses: à quibus prorsus es aliena, cum veram fidem deserueris, & a vero Dei cultu recesseris, falsosq; Deos colas. *Mihi* ait, hoc est, in meam contumeliam, in meum damnum, sic enim loquitur quasi vtilitatẽ ex vinea captare deberet. Septuag. Ego autem plantaui te vitem fructiferam, omnem veram, quomodo conuersa es in amaritudinem vitis aliena? Chald. Paraph. Ego autem statueram vos coram me sicu plantã vitis electę, omnes faciẽtes veritatẽ: & quomodo mutati estis coram me in operibus vestris corruptis? declinastis à timore mei, facti estis sicut vitis in qua nulla est vtilitas. pro, *vineam electam*. In Heb. est שורק sorech. Quod verbum significat vitem optimam, Quod vero nos habemus omne semen verũ, in Heb. legimus ad literam, totam ipsam semen veritatis. Idem est sensus. Sic pro conuersa es mihi in prauum vinea aliena, conuersa mihi es in palmites degeneres vitis alienæ, dictio סורי sure à radice סור sur, reducere, & declinare, & deuicere, peruerti, deprauari, & rebellare significat, & ita nomen סור sur prauum, deprauatum, peruersum, declinans, deficiens, significat. Et iunctum cum nomine vinea, quod sequitur, potest interpretari, in palmites degeneres deprau-

Universidad de Deusto
Biblioteca

prauatos. Idem est sensus cum nostra versione. De
Isa. 5. vinea hac vide in Isaia, & in Euangelio, Matth. 21. de
Matt. 21. generationem autem hanc quam dominus hic im-
Deut. 32. properat, explicat Moyses in cantico dum ait, De vi
nea Sodomorum vinea eorum, & de suburbanis
Gomorrhæ: vua eorum vua fellis & botri, amarissi.
mi, fel draconum vinum eorum, & venenum aspi-
dum insanabile, Et Isaias. Expectaui vt faceret vuas,
& fecit labruscas. Plantauit Deus vineam Synagogã
de qua dicitur, Vinea Dñi Dei exercitum domus Is-
raël est. Hanc vero nostram, Ecclesiam nẽpe, nõ tan-
tũ plantauit, sed suo etiam sanguine irrigauit. Patriar-
chæ illi, Abraham, Isaac, & Iacob, primi palmites fue-
runt illius vineæ, huius vero nostræ Sancti Apostoli.
Sic Christus. Ego, inquit, sum vitis, & vos palmites, v-
bi maius quid & dignius intueri licet, vt non solum vi
neam plãtet ex electis palmitibus, sed vt ipse vitis sit,
cui nos tanquam palmites inseramur. Cum oleaster
Rom. 11. esses, ait D. Paulus, insertus es in bonam oliam, & par-
ticeps pinguedinis eius factus es. De plenitudine quip
Ioan. 1. pe eius, vt ait D. Ioan. nos omnes accepimus gratiam
Ephe. 1. a pro gratia, quasi pinguedinem pro pinguedine, vt pin
gues sint palmites pinguedine vitis. Benedixit nos in
omni benedictione spirituali in celestibus in Christo.
Ioan. Qui manet in me, ait vitis, hic fert fructum multum,
quia sine me nihil potestis facere. Quid vero erit si pal
mites huic nobilissimæ viti inserti degenerauerint, &
in prauum conuersi fuerint? Omnem palmitem non
ferẽtem fructum tollet eum, & in ignem mittet. Iam
vero videre vineam illam Sorech à Domino planta-
Isa. 5. tam, deuastatam, impletumq; quod per Isaiam Dñs
commi-

cõminãtus fuerat. Auferã sepem eius, & erit in direp-
tionem: diruam maceriam eius, & erit in conculcatio
nem. Et ponam eam desertam: non putabitur, & non
fodietur, & ascendent super eam vepres, & spinæ, &
nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem, quã
tum incutiat timorem vnusquisq; cõsideret. Hinc D. Rom. 11.
Paulus, Fracti sunt rami, vt ego inserar. Bene, propter
incredulitatem fracti sunt, tu autem fide stas, noli al-
tum sapere, sed time, si enim Deus naturalibus ramis
non pepercit, ne forte nec tibi parcat. Vide ergo bo-
nitatem & seueritatem Dei, in eos quidem qui ceci-
derunt, seueritatem; in te autem bonitatem Dei, si
permanseris in bonitate, alioquin & tu excide-
ris.

*Si lauerit te nitro, & multiplicaberis tibi herbam borith, ma-
culata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus Deus.* Hoc
est, quantumcunq; nitaris excusare peccata tua, vel
externis tantum operibus, & legalibus expiationibus
& sacrificiis mundam te ostendere, nihil efficies, neq;
enim me fallere poteris, qui te intus & incute noui. Si
ne vera pænitẽtia, qua præterita peccata plãgimus, ac
serio vitã in melius cõmutare proponimus, peccata
minime delẽtur, Pro nitro in Heb. est נתר neter à ver
bo נתר natar, & remouere significat, & ita nitrũ, sapo
nem, & quamuis aliam rẽ qua vtimur ad maculas di-
luendas & remouendas interpretari possumus. Sep.
& Chald. Paraph. nitro habent, dicitur autem ἀπὸ τᾶ
νίτρου cò quod purgandi abluendiq; habeat facultatẽ,
siue vt alij volunt a Nitria Ægypti regione, in qua co-
piosissimè prouenit, Pro herba borith. Septuag. πόαν
habent, vt significarent, vt ait D. Hieronymus
herbam

Universidad de Deusto
Biblioteca

herbam fullonum,quæ iuxta ritum prouinciæ Palesti
næ,in virentibus & humectis nascitur locis,& ad lauã
das sordes eandem vim habet quam & nitrum.Chal.
Paraph.Saponem interprætatur;sic enim habet.Quo
niam si putatis emundari à peccatis vestris,sicut mun
dant nitro,& dealbant sapone: ecce quasi nota macu
læ quæ non est munda : sic multiplicata sunt peccata
tua coram me dicit dominus Deus. In Hebr. est כבורית
borit.Saponem interpretantur nõnulli.alij genus her
bæ esse aiunt qua panni lauantur.alij materiam quã
dam qua vtuntur aurifices,ex qua etiam dicunt cola-
ri lixiuiũ.alij herbam fullonum . omnia in idem reci-
dunt.Quod autem ait maculata es coram me, hunc
habet sensum,quasi dicat, Poteris quidem hominũ
oculos fallere, & munda & pulchra illis aparere, sed
mihi maculata eris:omnis enim gloria filiæ Regis ab-
intus.Non prosunt coram Deo rationes,vel argumẽ
ta, & verba composita, neq; simulatio , aut exterior
cultus,sine interiori pietate. Nunquid oculi carnei ti-
bi sunt,ait Iob,aut sicut videt homo,& tu vides? Co-
nabatur pharisęus nitro se & herba borith lauare , dũ
orat,dum ieiunia sua,& decimas quas soluebat com-
memorat,sed maculatus erat coram Deo. Sic etiam
Saul nitebatur se apud Samuelem lauare semel atq;
iterum, sed frustra,audit enim.Stultè egisti.Et,pro eo
quod abiecisti sermonem Domini , abiecit te Domi-
nus ne sis Rex.Nõ iuxta intuitũ hominis ego iudico
dicit Dñs.Homo enim videt ea quæ apparent,domi-
nus autem intuetur cor.Dũ excusare niteris peccata,
magis teipsum maculas: & vt est in Prouerbio , πηλῷ
πηλὸν καθαίρεις.lutum luto purgas.agnosce, detestare,
confite-

Psal. 44

Iob. 10. a
Luc. 18. c

confitere,& lauaberis. Peccaui, ait Dauid,& Prophe
ta ad eum,transtulit Dominus peccatum tuum. Hie-
ro.Nitrũ nostrũ & herba fullonis pænitẽtia est: Eccle
siasticus quoq; sermo,qui arguit & increpat,& corri-
pit delinquẽtes,mordatioris nitri habet similitudinẽ.
*Quomodo dicis: non sum polluta,post Baalim non ambulaui? vi-
de vias tuas in conualle*, conuincit eos esse peccatores.
Qua fronte,ait,dicis te non esse pollutam , & deos a-
lienos non coluisse,cum appareant vestigia tua in cõ
ualle,quo ire soles Idolatriæ causa,vel,Vide viam pla
nam factam frequentibus ambulationibus tuis.Vel,p
vias, studia & actus intellige, vnde subdit,*Scito quid fe-
ceris*.Nomine Baalim omnes falsos deos intelligit.Di
ximus superius in hoc eodem Cap. de voce hac. Am
bulare post Baalim est falsos deos colere , falsam reli-
gionem profiteri, & sectari. Per conuallem,intelligit
cõuallem filiorum Ennon de quo infra Cap.7.Ædifi-
cauerunt excelsa Tophet quæ est in valle filij Ennon,
vt incenderent filios suos & filias suas igni. Septuag.
habẽt, In sepulcro multitudinis.Theodoretus,Sepul
crum vocat locum monumentorum,in quo filios &
filias idôlis cõcremabãt.Chald.Paraph.Leua oculos
tuos super vias tuas,& vide quãdo habitabas in valle
contra Bethphegor. refert ad idololatriã comissam
cum idôlis Phagor in cãpestribus Moab, de quo Nu-
mero. 25. Initiatusq; est Israël, Beel-Phegor.& in Ps.
Et initiati sunt Beel-Phegor,& comederunt sacrificia
mortuorum.In eundem sensum interpretur Rab.Sa
lomon.*Scito quid feceris*.Oculos aperit denegantis , vt
cernat quod erubescit aspicere,& non vult confiteri,
quasi dicat. Noli negare,noli excusare.*Cursor leuis ex-
plicans*

Num. 25
Psal. 103

Universidad de Deusto
Biblioteca

plicans vias suas. Effrenatam in peccando libidinē signi
ficat. ferebaris, ait, in idololatriā celeritate maxima,
quasi cursor velox qui citissimè iter suum conficit: lō
ga tibi videbatur omnis mora prēnimia cupiditate.
Chald. Paraph. Similis fuisti Camelæ iuuenculæ velo
cissimæ, quæ deprauat vias suas. Hoc est, quæ confuso
cursu huc illúcq; discurrit. In Heb. est. בכרה bichrah,
quod camelum fœminam, aut dromedariam significat. Rab. Da. Genus esse ait Cameli lactentis, vel par.
uæ, quæ currit velocius masculo. D. Hier. Quomodo
caprea leuis, quam nos, ait, genere communi cursorē
diximus, significātiusq; Aquila, Symmachus & Theo
dotio vertere ἀδρομεύουσα κόφη explicat vias suas, & velox
fertur ad pabula, sic Israël, siue Ierusalem toto impe-
Isa. 6. tu ad desiderīū libidinis ferebatur. Isa. Cap. 6. vbi nos
legimus dromedarij, habetur eadem vox in Heb. quę
in hoc loco. Sensum igitur apertius reddidit noster in
terpres, communi vtens voce, dum dixit cursor leuis.
Quod vero nos legimus, explicās, alij circū cursitans,
vel confundens, vel implicans, vel capiens vias suas, in
terpretantur, hoc sensu, quod camela concitatioris
cum sit cursus, institutum suum subinde mutat, nunc
huc, nūc illuc prorruēs, sic Israël, idola p circuitū quæ
rebat. In Heb. est. משרכת mesarechet à radice שרך sa-
rach, quod verbū capere & tenere significat. ab hoc
verbo est, nomē שרך sarach quod corrigiā significat:
inde משרכת mesarechet interpretantur capiens, vel
circuiens quemadmodū ligatur corrigia in circuitu
calcei. Rab. Selo. camelus fæmina electa diligens cur
rere, tenet vias suas, hoc, est adolescentię suæ. Septua.
multò aliter habent ad vesperum vox vlulauit. Theo
deretus

doretus legit, sero voce sua vlulauit, hoc est tardè: de
decem tribubus in captiuitatem iam ductis intelligit,
ostendens eas lugere, ac dicere post captiuitatem, me
pęnituit. D. Hiero. aliter interpretatur textū. Septuag.
hoc scilicet sensu, quod Meretrix Ierusalē iuxta illam
mulierem, quę in Prouerbijs describitur, ad vesperum
vlulauit voce sua, & amatores ad libidinem prouoca *Prou. 5.a*
bat. Videtur. Septuag. pro משרכת mesarechet legisse
מערבת meharebet nam ב beth & כ caph similia sunt,
& si literę Haiin virgulam apponas, fiet sade. *Vide vias*
suas. Tu quidem gressus meos dinumerasti, ait Iob. Et
omnes viæ meæ in conspectu tuo, ait prophęta, om- *Iob. 14.a*
nia nuda & aperta sunt oculis eius. dixi forsitan tene-
bræ cōculcabunt me, & nox illuminatio mea in deli-
tijs meis. Quia tenebrę nō obscurabūtur à te, & nox *Ps. 138.*
sicut dies illuminabit. Quæ in dēsissimis noctis tene-
bris perpetrātur, ita sunt Deo manifesta, sicut quæ in
media luce fiunt, Nihil eū latere potest: vide ergo, tu,
quoniā ipse videt, cogitaui vias meas, & conuerti pe- *Psal. 118*
des meos in testimonia tua. Hoc initiū salutis nostræ
est, si vias nostras cōsideremus, & quidē in cōualle dū
scilicet descendimus ab Ierusalem in Iericho, vt in la
trones incidamus, dum nos demittimus, & à sublimi
tate, in qua conditi sumus, cadimus, infima & cadu-
ca diligimus, cęlestia contemnimus, vel in sepulchro
multitudinis, vt habent Sep. dū nō sequimur arctā
& angustam viam, quæ ducit ad vitam quam pauci
inueniunt, sed latam & spatiosam, per quā ingrediun
tur plurimi, quæ ducit ad perditionem, qui viuentes
mortui sunt, & veluti sepulti. Deniq; Behemoth sub *Iob. 40.c*
vmbra dormit, in secreto calami, & locis humēdis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Onager assuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ attraxit ventum amoris sui. Septuaginta, Vias suas dilatauit super aquas solitudinis, in desiderijs animæ suæ spiritū portabat. Duo illa verba, vias suas, in superiori sententia habentur. pro eo autem quod nos habemus, onager. in Hebr. est פרה pereh à radice פרא para quod multiplicare & augere significat, vnde. Septuag. ἐκλάτυνεν i. dilatauit amplificauit, transtulerunt: Pro eo autem quod nos habem⁹ assuetus. In Hebreo est למד lamed à radice למד lamad discere & assuescere. & sep. fortè legerunt למי lime super aquas, Nos literam nostram sequamur. In peccando auiditatem magis declarat, Nō solum, inquit, summa velocitate in idololatriam ferebaris, sed & cum non licebat, vel non vacabat ad idola pergere, illorum amore & desiderio feruebas, quemadmodum onager qui solitudinem incolit, dū herbam desiderat, anhelat quod amat. sermo concisus est & methaphoricus. Vocauit Israëlem vel Ierusalem cursorem leuem, nunc onagrum vocat. attrahere ventum amoris sui est, anhelare rē amatā, Sic infra. Onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones, quia defecerunt oculi eorum, quia non erat herba. Sic in Psal. Os meum aperui & attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam. Onager, asinus est siluester, qui dum liberè in solitudine vagatur, ad quæ voluerit Pascua fertur. Iuxta illud Iob. Quis dimisit onagrum liberum, & vincula eius quis soluit? Vocat ergo Ierosolimitanum populum onagrum, quod cum domestica pascua quærere deberet, paternam seruando religionem, nouos sibi deos quæreret. Sic in Ose. onager solitarius sibi Ephraim,

Inf. 14. a

Psal. 118.

Iob. 39. a.

Ose. 8. c.

hoc

hoc est, liberè agere vult, persuadet sibi liberum se esse, & licere quò voluerit discurrere, & quæ libuerit pascua quærere. Asinus verò domesticus laudem habet in Isaia, quod cognoscat præsepe Domini sui, neq; alia querat pascua. Sed & laudem habet in Euangelio, dum Dominus super asinam sedens, ingreditur Ierosolimam magna populi acclamatione. Et asina alligata erat, non vagabatur. Sed vir vanus, ait Iob, in superbiam erigitur, & tanquam pullus onagri se liberum natum putat. Hoc est quod supra dixit, A seculo confregisti iugum meum rupisti vincula mea, dixisti, non seruiam. Non sic Isachar de quo Iacob. Isachar asinus fortis, accubans inter terminos, vidit requiem quod esset bona, & terram quod optima, & supposuit humerum ad portandum. *Nullus auertet eam*, de Ierusalem & populo Iudæorum intellige, cum enim continuo amore idololatriæ feruerat, nullus poterit eā ab idololatria auertere. Sep. habent, tradita est, quis conuertet eam. illud tradita est, adiūctū est ad maiorē explicationē. Quod verò subditur, *omnes qui quærunt eam non deficient, in menstruis eius inuenient eam.* Potest, & ad hostes Ierusalem, & ad amatores, quorum scilicet idola colebat refferri: si ad hostes, sensus est præualebunt qui ad impugnandā Ierusalē venerint, vel nō deficiēt, donec expugnēt, nā in immūditijs suis eā inuenient, à quibus nunquā auertitur, ob eamq; rem, tradet eā Dns in manus inimicorū suorum. De quibus Ezech. 16. Cap. Ecce ego cōgregabo omnes amatores tuos quibus cōmista es, & oēs quos dilexisti cū vniuersis quos oderas, & nudabo ignominiam tuā coram eis, & videbunt omnē

Isa. 1.

Iob. 11. c.

Gē. 49. g

Universidad de Deusto
Biblioteca

turpitudinē tuā. Et Ezech. 23. Ecce ego suscitabo oēs amatores tuos cōtra te, ꝗ quib⁹ satiata est anima tua, & cōgregabo eos aduersum te in circuitu filios Babylonis & vniuersos Chaldeos nobiles tyrānosq; & principes oēs filiorū Assyriorū. vel I mēse suo, quasi dicat, cū alia animalia bruta certis mēsib⁹ ad coitū soleāt incalescere, hæc semper libidine feruet, vt semp sit eius mēsis. Si ad amatores, quorū idola colebat, referatur, sensus est. omnes qui eā quērūt, vt ad idololatriā trahāt, nō deficiēt laborādo, vt ad idolorū cultum inducāt: inueniēt enim eā semper libidini vacātem, & insanientē. Sic maligni spiritus animā in mēstruis suis inueniūt, ait. D. Gregorius, quādo in pollutis cōgitationibus positā, facilè ad peruersam operationē trahūt. Chald. Paraph, Sicut onager qui moratur in deserto, & ambulat in volūtate animę suæ, bibens ventū sicut draco; sic cætus Israel transgressus est, & aberrauit à lege; & noluit agere pænitētiam. Propheta dic ei: omnes qui quērunt legem meam non fatigabuntur, in tēpore suo inuenient eam. Alij ita interpretantur. Tu similis es onagræ velocissimę, cum tibi iter est ad idola: quotquot voluerint capere onagram illam non conabuntur eam assequi currendo, ne frustra id faciāt, sed expectabunt tempus, quo grauida est, & tunc facilè eam capient: sic tandem tu à me capieris, & punieris, cum grauida eris. 1. quū ad summū peruenerit peccatum tuū. Rab. Dau. in mēse eius qui decisus est ei, vt nō possit euadere. Sermo est hic de Onagro fęmella. Sunt autem Onagri velocissimi, quod facit respirandi facilitas. & hoc est quod ait, attraxit ventū. &c. hoc est, maxima facilitate respirationis, cum decreuerit aliquò

aliquò se conferre, velocissimè currit. Alij impulsum quendam fatalem ferunt esse, quo se onager carpendæ auræ gratia, irreuocabiliter ad certum locum impellit, nec ab insequentibus capi posse, quantumlibet illi insidientur, donec in illo mense id fecerint, quo vterum gestat. Lyra de onagro præsentiente odorem fęminæ interpretatur, cum enim persenserit velocissimè ad eam fertur. Sic Ierusalem in idololatriam, vt nullus possit auertere: omnes autem qui eam quæsierint, vt ad idololatriam pertrahant, inuenient eam paratam quantumuis tempus mēstruorum sit, ad instar salacissimę cuiusdam meretricis, quę etiam mēstruorum tempore, libidini se exponit. pro eo quod nos legimus *amoris sui*. In Hebr. est תאנתה taanatath, quod occasionem significat, à radice אנה anach, quod in Hithpael occasionem quærere significat. Sic Iud. 14. vbi eadem est dictio Hebręa, occasionem trāstulit noster interpres. Hoc in loco quo sensum magis explicaret, amorem transtulit. Pro eo autem quod nos legimus *in mēstruis eius*. In Hebr. est בחדשה bechadsat à radice חדש chadas quod significat renouare, innouare, restaurare, inde nomen חדש chodes quod mensem, & innouationem, & mēstrua significat. Vnde Pag. & Symmachus, in mense suo, transtulerunt. Septuag. habent. Vias suas dilatauit super aquas solitudinis, in desiderijs animæ suæ spiritum portabat: tradita est, quis conuerter eam. Theodor. ita interpretatur. Propterea dilatauit infidelitatem: quæquidem impie agere docuit. aquas solitudinis vel deserti appellauit idola, eò quod pariant desertum, & exitium procurent. Legit autem deinde, in desiderijs animæ suæ spiritu pro-

 phetico

Universidad de Deusto Biblioteca

phetico ducebatur. quod ita exponit. Quæ enim audire cupiebant, Pseudoprophetę arrogãter profitebantur se prædicere, Nam verbum istud ἐπνευματοφορήθητο de pseudoprophetis posuit. Tradita est, à Deo
Deut. 32. scilicet, iuxta illud Moysi, Quomodo persequebatur vnus mille. &c. Nonne ideo quia Deus tradidit eos, & Dominus conclusit illos? vt nemo possit auertere eã, hoc est liberare. Quũ autẽ qui amplectuntur impietatẽ faciles sint captu, inueniẽt eã qui quæsierint. D. Hiere. aliter interpretatur. Meretrix ait Ierusalem, aperiebat vias turpitudinis suę, & diuaricabat pedes omni transeunti. Erat autẽ locus amænitatẽ habẽs aquarũ fluentiũ, qui delectabilior fit, quando incircuitu solitudo est, vt nullus videat fornicantẽ. In desiderio animæ suæ peruerso spiritu ducebatur, siue trahebat amoris refrigerium, vel certe canebat turpitudinis suæ carmina. Tradita est vitijs suis & libidini, nullus eã cõuertere poterit: omnes qui voluerint eam inuenire, in turpitudinis humilitate reperient, vt nũquàm possit
Pro. 16. b voluptatis amore satiari. Obserua hic impiorum hominum studia: quanta animi contentione in vitia ferantur. Pedes illorum ad malum currunt, & festinant vt effundant sanguinem. Ecce isti festinant ad mortem, quo ergo studio, quo feruore equum est nos ad vitam properare? Si introiero in tabernaculum domus meę, si ascendero in lectum strati mei, si dedero
Psal. 131. somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationẽ, donec inueniã locũ dño. Et viã mãdatorum tuorũ cucurri. Et
Canti. 4. currimus in odorẽ vnguẽtorũ tuorũ.

Prohibe pedem tuum à nuditate, & guttur tuum à siti. Pedes pro pedes singul. pro plural. verba sunt prophetæ auo

cantis

cãtis populum ab idololatria vel ab auxilio humano petẽdo, quasi dicat cessa iã post Baalim ambulare, ne teras calceamenta tua, dũ frequentas vias conuallis, ne prouoces sitim nimio itineris labore, vel ne pete regiones longinquas pro auxilio, nã atteres tuos calceos, & siti afligeris. Chald. Paraph. prohibe pedẽ tuũ ne iungas populis: & os tuum, ne colas idola. Lyra cõminationem hanc esse dicit: quasi dicat, recede ab idololatria, ne captiua ducaris, nudis pedibus, & sitiẽs sicut solent duci captiui. Isa. 20. Sicut ambulauit seruus meus Isaias nudus & discalceatus, sic minabit rex Assyriorum captiuitatem Ægypti, nudã & discalceatã. &c. Septua. Auerte pedẽ tuũ à via aspera. Allegoricè: prohibem⁹ pedes nr̃os à nuditate, dũ iuxta Apost. calceatos habemus pedes ad Euangeliũ pacis, præparando nos ad aduersa tolerãda propter Christum, & Euãgeliũ, ne dum per seculi huius solitudinẽ gradimur, pedes nostri venenatis pareãt animãtibus, quę debẽt Euãgelico pede calcari & cõteri. Iuxta illud. Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones. Sic etiam Pascha facturi calceamẽta iubẽtur habere in pedibus. Guttur prohibemus à siti, quãdo Saluatoris nostri præcepta implemus, dicẽtis, Qui sitit, veniat ad me, & bibat. Lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis, aiunt impij: Et seruietis dijs alienis qui nõ dabũt vobis requiẽ. Et Christus. Venite ad me oẽs qui laboratis & onerati estis, & ego reficiã vos. A labore ad requiẽ vocat, Et inuenietis requiẽ animabꝰ vr̃is, Qui extra Christũ requiẽ quęrit, frustra laborat. *Et aiuisti, desperaui, nequaquam factam: adamaui quippe alienos, et post eos ambulabo,* desperaui, ait, posse me ab idolo-

Ephes. 6.
Luc. 10. c
Exod. 12.
Ioan. 7. f.
Sap. 5. a.
Iere. 16. c
Ma. 11. d.

F 4 latria

Universidad de Deusto
Biblioteca

latria abstinere, quod autē sequitur, nequaquā faciā, potest duplicem sensum habere, primus est, Nolo facere, quin potius volo post Deos alienos quos adamaui, ambulare. Secundus est. Nequaquam spero me id facturum, cum enim alienos amauerim, nihil iam aliud facturū spero, quàm vt post illos ambulem. primus sensus maiorem præsefert impudentiā, secundus desperatum animū ostendit. Vterq; timorem maximum incutit, vt videamus in quod baratrum peccandi consuetudo inueterata precipitet: siue vt obdurati, omni pudore amisso, dicamus, nequaqum faciam, siue vt propter nimiam difficultatem, oppressi peccatorum pondere, & prauæ consuetudinis vi et potentia, animum despondeamus, & desperemus cōuersionem nostram. Chald. Paraph. Et dixisti auersus sum à cultu tuo. Nequaquam, sed amaui coniungi populis, & post cultum idolorum ibo. In Hebr. desperatū est, nequaquā. sub. faciā. quod interpres noster addidit vox Heb. נואש noas aradice אנש anas hoc est desperare. in Nifnal sumitur pro eo quod dicimus Actū est. Desperatū est. Rab. Dan. desperatū est cor meum vt eat post Dñm. Nō ibo post illū. Subaudiēdū enim est לב leb. i. cor. Alij abhorrēs est. subaudi cor meū à Domino. Septu. viriliter agā, in malo scilicet proposito, & in meo cōfortabor errore. Talis est hereticorū obstinatio, & impudētia, traditi enim sunt in reprobū sēsum, vt nemo possit corrigere quos Deus despexit.

Quomodo confunditur fur quādo deprehēditur. sic confusi sunt domus Israēl, ipsi & reges eorū, principes, & sacerdotes, et Prophetæ eorum: dicentes ligno, Pater meus es tu: & lapidi, Tu me genuisti Confusi sunt, ait, rei indignitate quemadmodum

dum erubescit fur, cum in furto fuerit deprehensus, quantumuis impudēs sit, & procax. Nihilominus nō eiusmodi est confusio, quę emendationem secum adferat. Vel confundentur, vt præteritū sit pro futuro. Cum Chaldæi ciuitates eorum destruxerint, & captiuos eos duxerint, cum reipsa conspexerint nihil illis profuisse idola lignea & lapidea, quæ vt parentes & progenitores venerabantur. Prophetæ eorum ait, nō mei, falsos intelligens, quos vt veros habebant, quòd loquerētur illis placentia. Chald. Paraph. Sicut confusio viri, qui cum habitus esset fidelis, inuenitur latro, sic confusi sunt, &c. & falsi prophetæ eorum. Omnes qui spem suam in bonis caducis collocant, in diuitijs, potentia, principū fauore, corporis viribus, humana astutia, quę tāquā idola colūt diuinis spretis legibus, cōfundet. In omni facie cōfusio, & in vniuersis capitibus caluitiū, argētū eorū foras proijcietur, & aurū eorū in sterquilinū erit. Argētū eorum & aurum eorū non valebit liberare eos in die furoris Domini. Et nolite confidere in principibus, neq; in filijs hominum in quibus non est salus, Exibit spiritus eius & reuertetur in terram suam in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Et non in fortitudine equi voluntatē habebit, neq; in tibijs viri beneplacitum erit ei.

Ezech. 7.

Psal. 145

Psal. 146

Verterunt ad me tergum, & non faciem: & in tempore afflictionis suæ dicent. Surge & libera nos. Vbi sunt dij tui quos feci. sti tibi; Surgant & liberent te in tempore afflictionis tuæ: secundum numerū quippe ciuitatum tuarum erant dij tui Iuda. Cōtempserunt, ait, me & sermones meos, ita vt neq; audire voluerint. Vertere tergum, gestus est hominis contemnentis & nolentis audire. Sic in Zacharia. Noluerunt

Universidad de Deusto Biblioteca

lnerunt attendere, & auerterunt scapulam recedentes, & aures suas aggrauauerunt, ne audirent, vel idololatriam significat, & recessum à vero Dei cultu. Faciem enim conuertimus ad illum quē colimus, & corā illo procumbimus, vnde à contrario vertere tergum, erit ab illius cultu recedere. Sic in Ezech. dorsa habentes contra templū Domini. Chald. Paraph. Quoniā auerterunt terga cultui meo, & non proposuerunt timorem mei ante faciem suam. Nihilominus, ait, cū afflictione aliqua premuntur, ad me confugiunt. Summa est impudentia, tempore afflictionis ab eo auxilium quærere, quem in pace cōtempseris. Cum occideret eos, ait Propheta, quærebant eum & reuertebantur & diluculo veniebant ad eum. Ecce nunquam Dei recordamur, nisi dum afflictione premimur, sed vtinā vel tunc ex corde ad Deum conuerteremur. Inuocamus Dominum, sed vt liberet tantum, non vt cor illustret, non vt voluntatem suam perficere nos doceat, vt medicum se corporis exhibeat, non animæ. Manet in arca argentum male partum: odium in corde seruatur: concubina foras non pellitur. Denique idola nostra nō proijcimus. *Vbi sunt dij tui.* Increpatio est, quasi dicat, vt quid ad me confugis quem deseruisti? confuge ad Deos tuos. Vbi sunt? Quare potentiam suā non ostendunt? Si veri dij sunt, ostendant diuinitatem suā opem ferēdo cultoribus suis. Sic Deut. 32. vbi sunt dij eorum in quibus habebāt fiduciam? surgant & opitulentur vobis. &c. *Secundum numerum.* &c. Et quidem, ait, satis multi sunt, mirū est cum tot sint, quomodo non possint tibi auxilium ferre, vna quæq; ciuitas suū Deum habebat. Septuag. addunt hic, Et secundum nume

Ezec. 8.

Psal. 77.

merū viarum Ierusalem immolabant Baal. Obserua qua ratione secum pugnet superstitio. Dilapsos semel à veritate, per varios errores vagari necessum est. Et dum proprium iudicium sequuntur hæretici, vnusquisq; suam inuenit sectam, elatus animus, gloriæ cupidus, recusat alterius subijci magisterio; & nisi nouæ sectæ inuentor, & Magister extiterit nullam gloriam suam esse existimat.

Quid vultis iudicio mecum contendere? omnes dereliquistis me, dicit Dominus. Nihil habetis, ait, quo possitis causam vestram defendere, digna factis recepistis, imo maiora meremini supplicia, sine ratione igitur conqueriritis. In Heb. est: תריבו taribu à radice רוב rub litigare, contendere, increpare significat. Septuag. vt quid iudicio contendere aduersum verba mea? Quod ait, *omnes dereliquistis me*, non sic accipiendum est, quasi nullus esset verus Dei cultor, sed quod paucissimi essent in tāta multitudine, vel omnes intellige, tam reges & principes, quā sacerdotes, & Prophetæ vt superius dixit. Prona est ad excusationē suā humana peruersitas ait. D. Hiero. vt quidquid meritò sustinēt, iniustè sustinere videātur, & propriā culpā referant ad iudicium Dei, volūt etiā videri cū ratione peccare. Sed frustra, imo in malum suum. Septuag. hic addunt. Et omnes vos impiè egistis in me. Quod in Heb. nō habetur.

Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt. filios vocat, ipsos Israëlitas, loquitur enim ad vniuersum populum quasi ad vnam personam, cuius filios vocat populares: vnde Sep. habent disciplinā nō recepistis: vt non

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt non alios intelligamus per filios, quam illos ipsos cum quibus loquitur. frustra igitur, ait, vos percussi, cũ meliores flagellis effecti non fueritis. Percutit Deus, tanquã pater, vt corrigat, & vt medicus, vt sanet. Quo
Psal. 29. niam ira in indignatione eius & vita in volũtate eius. Sed cum sciret non subsequuturam emendationem, quare percussit? Nempe, vt iustitiam suam manifestã faciat, Et causam suam iustam ostendat: cum nihil prętermiserit pro salute nostra. Frustra ergo illis qui non
Psal. 118. emendantur, sed non frustra Deo. Quoniam omnia seruiunt tibi, ait propheta. Si omnia, etiam impij. In
Rom. 9. d hoc ipsum excitaui te, dictũ est de Pharaone, vt ostẽ-
Exod. 9. b dam in te virtutem meã, & annuntietur nomen meũ in vniuersa terra.

Deuorauit gladius vester prophetas vestros, quasi leo vastator generatio vestra. Possumus de veris prophetis à Iudæis occisis intelligere, vt sit sensus. Tantum abest vt disciplinã receperitis, vt eos qui vitia vestra redarguebant, occideritis; sicq; generatio vestra facta est quasi leo vastator. Sic Christus, Ierusalem, Ierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui missi sunt ad te. Zacharias interfectus est, tempore Ioas, & Isaias tempore Manasses. Potest & de falsis prophetis intelligi, vt interpretatur D. Hiero. gladiũ vero eorum vocat, quẽ sustinuerunt pro peccatis suis, sicq; eos cõparat Leoni vastanti, quod illorũ peccata vastationis causa sint. Septuag. gladius deuorauit prophetas vestros quasi leo vastator. Chal. Paraph. occidit gladius vester prophetas vestros, quasi leo qui deuastat. D. Hieronymus verba illa generatio vestra, non cum superioribus coniungit, sed cum sequentibus, generatio vestra

videte

videte verbũ Dñi, quasi dicat, o vos homines huius ętatis audite. &c. in Heb. הדור אתם hador atẽ generatio vos vt possit cũ superioribus & cũ sequẽtibus cõnecti. Chal. Pa. Populi generatiõis vos suscipite verbũ dñi. Sep. hic addũt, & nõ timuistis, ęq; nõ habetur in Heb.
Videte verbum Domini; Nunquid solitudo factus sum Israeli aut terra serotina? Quare ergo dixit populus meus, recessimus, non veniemus vltra ad te. Hoc est, audite, & attẽtè cõsiderate verbum Domini. Solitudo nõ colitur, atq; adeò neq; fructum reddit. Sic terra serotina, quæ propter aëris intemperiem suo tempore fructus non reddit, tanquam inutilis reputatur. Hoc est ergo, quod ait. Nunquid aliquid defuit Israeli, quandiu me coluit? Nunquid vel omnino inutilis fui populo meo, vt est solitudo? vel non suo tẽpore, quæ illis necessaria erãt, contuli tanquã terra serotina? vel cùm aliquid à me postulant, nunquid vel non concedo, vel multum differo, quasi dicat, minimè, non ita se habet. Chald. Paraph. Nunquid sicut solitudo deserta, in qua nulla est vtilitas, fuit verbum meum Israeli, aut sicut terra vastata? quare dixerunt populus meus. Migrauimus, non reuertemur vltra ad cultum tuum. Septuag, pro terra serotina, habent terra plena sentium. D. Hieronymus aliter interpretatur. Miratur, ait, quomodo populus Israel Deum habuerit quasi solitudinem, cum ido la quasi celebritatem vrbium sit secutus, quasi dicat, quare nullus ad me accedit? quare deserta est domus mea, vt nullus ad eam veniat colendi causa? Vbi nos legimus serotina. In Heb. est מאפליה mapeleiah caliginosam, & serotinam significat. Sic Exod. 9. vbi nos habemus, triticum autem & far nõ sunt lęsa, quia

seroti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſerotina erant, eſt eadē dictio. Porro illud יה iac, quod vnum eſt ex diuinis nominibus, adiunctum eſt augendi gratia: quaſi dicat, admodum ſerotina vel vt legamus. Nūquid ſolitudo factus ſum Iſraëli, aut terra ſerotina Deus? vt ſit tranſitus à prima pſona ad tertiā, quod frequens eſt in prophetis. Vbi aduerte, nomen hoc יה iah vſurpari potiſſimùm in ſacris literis ad res iam ipſo euentu ſpectatas, & confirmatas, atq; ad exhibita diuinitus beneficia oſtendenda, hoc ergo in loco Emphaſim habet nomē hoc, quaſi dicat, Ego qui opere compleo quod populo meo promiſi, qui fieri poterit vt eſſem veluti terra ſerotina vel caliginoſa? Sic etiam terra quę caliginoſa eſt, quę Soli non eſt expoſita, & quę non eſt ſub cœlo libero, infęcunda eſt. Idem ergo eſt ſenſus, ſiue ſerotinam, ſiue caliginoſam legas. Quod autem nos legimus Receſſimus. In Heb. eſt רדנו radnu à radice רדה radah dominari ſignificat. vnde alij dominamur vel dominium accepimus transferunt, quaſi dicat, habemus reges & principes, neq; opus nobis eſt alio duce. vel dominati ſumus, excuſſimus iugū ſeruitutis, nolumus Deo ſeruire: quod eſt idem quod receſsimus. Septuag. Non ſeruiemus, & non veniemus ad templum.

Nunquid obliuiſcetur virgo ornamenti ſui, aut ſponſa faciæ pectoralis ſuæ? populus vero meus oblitus eſt mei diebus innumeris. Virgines nupturæ ornamenta ſua chariſſima habent, vt ornatæ placere poſſint illi, cui nubere cogitāt. Sic ſponſæ faſciam pectoralem, qua pectus comprimitur, ne turpiter effluat, vel quo pectus ornatur, vt ſponſo placeant. Cum ergo ornamento ego fuerim populo meo, quo nobilior & excelſior cūctis po

pulis

pulis effectus eſt, quomodo potuit mei obliuiſci tāto tempore, à diebus nempe Moyſi, ex quo idola colere cæpit? Vide quot modis conetur induratum populū emollire. Superiº dixit, Nō fuiſſe ſolitudinē aut terrā ſerotinam populo ſuo, ſed terram omnibus bonis affluentem. Hic dicit ornamētum eſſe & faſciam pectoralem, ob datam legem. Hæc eſt enim veſtra ſapiētia dicebat Moyſes, & intellectus coram populis, vt audientes vniuerſi præcepta hæc dicant. En populus ſapiēs. &c. Vnius veri Dei cultus populum illum excelenter ornabat, quemadmodum idololatria cæteras omnes gentes deturpabat. Sic lex ornamentum erat pectoris, dum populum ſapientem reddebat, ſed & affectus comprimebat, ne ad turpia & illicita defluerent. pro faſcia pectorali, ornamentum ſuum habet Chald. Paraph. In Hebr. eſt קשריה chiſureach ſignificat autem קשרים chiſurim, murenulas, torques, ornamenta quæ collo aut capiti, aut gutturi alligantur, ſic faſcia pectoralis pectus ornat. Iam vero quàm incomparabile ornamentum Eccleſiæ ſit Chriſtus, quis explicare valeat? Factus eſt nobis ait. D. Pau. Sapientia à Deo, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio, vt quemadmodum ſcriptum eſt. Qui gloriatur in domino glorietur. Faſciculus murræ dilectus meus mihi: inter vbera mea cōmorabitur. Pulcherrimū pectus quod Chriſto decoratur. Hic nihil eſt ꝙ effluat, omnia ſunt munda. Hoc eſt rationale, ſiue pectorale iudicij, vbi eſt Vrim & Thumin, doctrina & veritas, quod ſummus ſacerdos portat in pectore. Hinc eructat cor verbum bonum, Et ſcriba doctus in regno cœlorū, profert de theſauro ſuo noua, & vetera, quæ Chriſti familiæ diſ-

Deu. 4. a

1. Cor. 1.

Can. 1. c.

Exo. 28. c

Mat. 13. g

Universidad de Deusto
Biblioteca

liæ dispenset.

Quid niteris bonam ostendere viam tuam, ad quærendam dilectionem, quæ in super & malitias tuas docuisti vias tuas, & in alis tuis inuentus est sanguis animarum pauperum, & innocentium? non in fossis inueni eos, sed in omnibus quæ supra memorani. Adhuc illam conuincere conatur. Frustra, ait, niteris verborum te arte defendere, vt persuadeas bona esse opera tua, vt à me diligaris, cum adeò manifesta sit iniquitas tua, & manus tuæ maculatæ sint sanguine pauperum & innocentium, quos occidisti. neq; id occultè factum est, quemadmodum qui in fossis interficiuntur, sed palàm, quemadmodum qui in plateis ciuitatis occiduntur, vbi inuenti sunt, & iacuerunt occisi. Via. pro viuendi instituto & ratione. conari ergo ostēdere viā suā bonā, est velle se iustū ostendere, Chald. Paraph. Et quid gloriaris in vijs tuis. Sep. Quid adhuc bonum exercebis in vijs tuis. quasi dicat, quid boni facies, vt meū erga te cōcilies amore? In Hebr. חיטבי: che tibi à radice טוב iatab ꝙ bonū vel bene esse, placere, iocūdū esse ornare, decorare, benefacere, vel bonū facere significat. Nōnulli trāsferunt, cur bonificas viā tuā, quasi dicat. Cur tāto studio apparas profectionē, vt ineas amicitiā cū populis externis. Eodē sensu litera nostra interpretari potest. Cur niteris ostēdere optimum esse studiū tuum, quo conaris amicitiam inire cum populis externis. Interpretatio, quā primo loco sequuti sumus, est Hiero. & Theodor. *quæ insuper & malitias tuas docuisti vias tuas.* Hoc est, ostendisti vias tuas & studia tua mala esse, & malitia plena. D. Hiero. docuisti alios vias tuas & exemplum fuisti omnibus malorū operum. Cald. Paraph. insuper & mala docui-

docuisti ex vijs tuis: idem est sensus. Verbum Hebr. הרעות harachot, malas & malitias interpretari possumus. Quod subdit. *Et in alis tuis inuentus est sanguis animarū. &c.* Per alas manus interpretatur. D. Hiero. sic etiā habēt Sep. ꝙ manus in homine sint veluti alæ in auibus. Chal. Par. in occulto quoq; inuēta es effudisse sāguinē innocētē. Intelligit autē D. Hiero. de illis, quos dijs immolabāt, siue quorū animas ꝓdebāt sacrificio-
rū similitudine, malo scilicet exēplo. Sic etiā Theod.
iuxta illud Psal. Et effuderūt sanguinē innocentē, san- *Psal. 36.*
guinē filiorū suorū. &c. vel sumpta est metaphora ab
Aquila vel Miluo, quibus sanguis auiū raptarū adhuc
adhæret. 4. Reg. 21. habes Manassen effudisse sanguinē *4. Reg. 21.*
innoxiū multū nimis, vt implerctur Ierusalē vsq; ad
os, hoc est, ad summū vsq; Verbū Heb. כנף canaph. a-
lā, orā vestis, partē, angulū significat, quo fit, vt variè
trāsferatur hic locus. *Non in fossis.* Interpretati sumus,
hoc est, non occultè id factū est, quemadmodū qui in
fossis occidūtur. D. Hiero. nō inueni in foueis interfectos, quod solet plerunq; accidere latronum insidijs. Chald. Paraph. Non sicut inueniuntur in fouea. Theodor. Quia non quemadmodum parietum effractores clam facinus committūt, ita hi iniquè agentes latere nitebātur. Alij interpretātur nō in suffosione, hoc est, in insidijs inuenisti eos, vt liceret tibi interficere, quasi alludat ad id, quod habetur Exod. 22. si effringens fur domum, siue suffodiens fuerit inuentus, & accepto vulnere mortuus fuerit: percussor nō erit reus sanguinis. Verbum Hebræ. מחתרת machteret, suffosionem, foramen, fossam latibulum significat, à radice חתר chatar. *Sed in omnibus, quæ supra memorani.* Nos

ad alas

Universidad de Deusto Biblioteca

ad alas retulimus, hoc est in locis publicis. D. Hieron. quercum atq; Therebinthum, sub cuius vmbra dijs immolabant, intelligit: ita vt quæ supra memorauit, referatur ad id quod supra dixerat. In omni colle sublimi & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris. &c. Sic Theodo. sequutus. Sep. qui habent, sed sub omni quercu. Chald Paraph. Sed ob hæc omnia fecisti. quasi dicat, occidisti nō ob eā causam, ob quā occidūtur qui inuenīūtur in foueis, in insidijs, vel furātes: sed q̄ carperent te propter hæc omnia, hoc est, propter idololatriā. Hic vero obserua, quanta sit impudentia, publicè mala perpetrare, & iustum velle videri.

Et dicisti absq; peccato, et innocens ego sum, et propterea auertatur furor tuus à me. Hoc est, quod supra dixit. Quid niteris bonam ostendere viam tuam ad quærendam dilectionem, hoc est, vt auertatur furor meus à te, & à me diligaris. His vtendum est, ait D. Hieronymus, aduersus eos, qui nolūt sua peccata cognoscere, sed in tempore afflictionis, & angustiæ, dicunt se iniustè sustinere, quæ sustinent.

Quàm vilis facta es nimis iterans vias tuas. Hoc est, dum non agnoscis peccatum, dum non confiteris, dum non deles pœnitentia, dum multiplicas, vilis admodum facta es. Quò magis peccata augentur, viliores efficimur, magisq; peccati serui, pluribusque maculis fædati: vt meretrix quæ pluribus se exponit, vilior fit. vnde illa paterna adhortatio. Fili peccasti? Non adijcias vltra: sed de pristinis deprecare, vt tibi dimittantur. Chald. Paraph. Quare tu contemplaris admodùm, ad corrumpendam viam tuam? hoc est, id semper magis magisq; cogitas, vt viam tuā magis corrum

Eccl. 21. a

corrumpas iteratis peccatis. Septuag. Quia despexisti vehemēter, vt iterares vias tuas. Theodor. legit, quia leue admodùm putasti, si iterares vias tuas impudentia, ait, valde conuenit iniquitati, vt pro nihilo ducat peccata iterare. Insinuat etiam occultè ait Theodoretus, nihil illi profuturum auxilium postulare ab Ægyptijs, quemadmodum neq; profuit postulasse ab Assyrijs. Alij legunt. Et quid tam crebrò discurris, vt iteres, vel mutes viam tuam: quasi dicat, cur toties mutas itinera, huc illucq; discurrens auxilij quærendi gratia. Pag. Cur discurris, ita repetēdo viam tuam, Particula מה mah, quid, & vt quid, & cur, & quomodo verti potest. Porrò חולי chezeli, si sit à radice אזל azal, significat ambulabis, abibis, discurres: si verò à radice זול zul, vel לל zalal, significat vilipendēris, sperneris, vilis fies, vel facta es, vt nostra habet lectio: quā etiam hoc sensu interpretari possumus: quam vilis facta es iterans vias tuas, dum scilicet ad alienos pergis auxilij postulandi gratia, qui te magis contemnunt, & tibi illudunt. Sicq; cohærent optimè hæc cum sequē tibus, cùm ait.

Et ab Ægypto confunderis, sicut confusa es ab Assur. Nam et ab ista egredieris, et manus tuæ erunt super caput tuum: quoniam obtriuit Dominus confidentiam tuam, et nihil habebis prosperum. Israëlitæ, vt Ægyptiorum impetum declinarent, confugiebant ad Assyrios, quorum cassum fuit præsidium: victos enim eos ab Ægyptijs legimus. Rursum vt iram Assyriorum fugerent, Ægyptiorum adiutorio vtebantur, quos ab Assyrijs superatos narrat historia. Tandem qui relicti fuerant ab Assyrijs, contra Dei voluntatem ad Ægyptum cōfugerūt, sed

Universidad de Deusto Biblioteca

neq; hoc illis profuit: illuc enim venit Nabuchodonosor, & eos partim gladio deleuit, partim captiuos duxit. vid. Cap. 43. Increpātur ergo, q̃ omissa spe in Deū, hominū vtātur auxilijs: cōfunderis ergo, ait, ab Ægypto, nihil tibi proderit Ægyptiorum auxiliū implorasse, sicut neq; Assyriorum. Quod autē ait. *Nam & ab ista egredieris.* D. Hier. Ægyptum intelligit, quasi dicat: discedes confusa ab Ægypto. vel significat migrationem ab Ægypto, quò se contulerunt post deuastationē factā ab Assyrijs, vt diximus. Alij terrā Iudææ intelligūt: ab ista scilicet, terra tua egredieris, cùm captiua ducéris à Chaldæis. Chal. Par. Etiā ex hoc egredieris. Sep. Quia & hinc egredieris. *Et manus tuæ erunt super caput tuū.* Hoc est, lugebis te frustra ab Ægyptijs expectasse auxiliū: gestus est mulieris lugētis, manus sup caput
2. Reg. 13 ponere. Sic Thamar postquā violata fuit ab Amnō, super caput sparsum cinere manū posuit, & ita reuersa est in domū suam. Hispan. dicimus, saldras cō las manos en la cabeça, vel, descalabrada. Chald. Paraph. Et confusio peccati sui super caput tuum. *Quontā obtriuit Dominus confidētiam tuam.* Lugebis scilicet, quòd videas te delusam, permittēte Domino. vel vanā faciet Dominus cōfidentiam tuam, quam in hominibus collocasti. vel per confidentiam eos intelligit, à quibus Ierusalem pendebat. Chald. Paraph. quia procul submouit Dominus fiduciam tuam. Septuag. quia repulit Dominus spem tuam. Alij transferunt, quia sprenit Dominus, vel reprobauit Dominus confidentias tuas. Verbum מאס maas, reprobare, abijcere, repellere, spernere, contemnere significat. Idem est sensus, siue hoc, vel illo modo interpreteris.

Et ni-

Et nihil habebis prosperum. Chal. Paraph. Et non prosperaberis in eis. Sep. in ea, hoc est, nō prosperè succedet quod sperabas, excidisti ab spe. Maledictus homo qui *Iere. 17.*
confidit in homine, & ponit carnem brachiū suum, & à Deo recedit cor eius. Erit enim quasi myricę in deserto, & non videbit, cùm venerit bonum. Quòd si nonnunquam videantur prosperè agere, hoc illis in maius malum cedit. Iuxta illud. Prosperitas stultorū perdet illos. Vnde Propheta. Noli æmulari in ma- *Prou. 1.*
lignantibus, neq; zelaueris facientes iniquitatem: quo *Psal. 36.*
niam tāquam fœnum velociter arescent, & quemadmodum olera herbarum cito decident.

ARGVMENTVM.

Reuocat populum ad pænitentiam, veniam promittens, increpat illius duritiem quod Dei benignitatem contemnat. Conuersionem gentium, & reliquiarum Israel ad Christum prædicit.

¶ CAP. III.

VVLGO dicitur, si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alterum: nunquid reuertetur ad eam vltra? nunquid non polluta, & contaminata erit mulier illa? tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamē reuertere ad me, dicit dominus. 2. * Leua oculos tuos in directū, & vide vbi † non prostrata sis: in vijs sedebas, expectans eos quasi latro in solitudine: & polluisti terram in fornicationibus tuis, & in malitijs tuis. 3. Quamobrem prohibitæ sunt † stillæ pluuiarum, & serotinus imber nō fuit: frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. 4. Ergo

* & ego suscipiā te 18. M. S. verū ī R. Hier. H. C. G. nō legitur.
† nūc. o † stellę. o.

Universidad de Deusto
Biblioteca

go saltem à modo voca me, Pater meus, dux virginitatis meæ tu es. 5. Numquid irasceris in perpetuum, aut perseuerabis in finem? Ecce locuta es, & fecisti mala, & potuisti. 6. Et dixit Do
†Su. 20. *minus ad me in diebus Iosiæ regis, † Nunquid vidisti quæ fecerit auersatrix Israël? abijt sibimet super omnem montem excelsum, & sub omni ligno frondoso, & fornicata est ibi. 7. Et dixi cùm fecisset hæc omnia. Ad me reuertere: & non est reuersa. Et vidit præuaricatrix soror eius Iuda, 8 quia pro eo quòd mœchata esset auersatrix Israël, dimisissem eam, & dedissem ei libellum repudij: & non timuit præuaricatrix Iuda soror eius, sed abijt, & fornicata est etiam ipsa. 9. Et facilitate fornicationis suæ contaminauit terram, & mœchata est cum lapide & ligno. 10. Et in omnibus his non est reuersa ad me præuaricatrix eius Iuda in toto corde suo, sed in mendacio, ait Dominus. 11. Et dixit dominus ad me: Iustificauit animam suam auersatrix Israël, comparatione præuaricatricis Iudæ. 12. Vade, et clama sermones istos contra Aquilonem, et dices, Reuertere auersatrix Israël, ait Dominus, et non auertam faciem meam à vobis: quia sanctus ego sum, dicit Dominus, et non irascar in perpetuum. 13. Veruntamen scito iniquitatem tuam, quia in dominum Deum tuum præuaricata es: et dispersisti vias tuas alienis sub omni ligno frondoso, et vocem meam non audisti, ait Dominus. 14. Conuertimini filij reuertentes, dicit Dominus: quia ego vir vester: et assumam vos vnum de ciuitate, et duos de cognatione, et introducam vos in Sion. 15. Et dabo vobis pastores iuxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina. 16. Cùmque multiplicati fueritis, et creueritis in terra in diebus illis, ait Dominus, non dicent vltrà, arca testamenti Domini: neque ascendet super cor, neq; recordabuntur illius, neq; visitabitur, nec fiet vltrà. 17. In tempore illo vocabunt Ierusalem solium Domini: et congregabuntur ad eam omnes gentes in nomi*

nomine Domini in Ierusalem, et non ambulabunt post prauitatem cordis sui pessimi. 18. In diebus illis ibit domus Iuda ad domum Israël, et venient simul de terra Aquilonis ad terram quam dedi patribus vestris. 19. Ego autem dixi. Quomodo ponam te in filios, et tribuam tibi terram desiderabilem, hæreditatem præclaram exercituum gentium? Et dixi, Patrem vocabis me, et post me ingredi non cessabit. 20. Sed quomodo si contemnat mulier amatorem suum, sic contempsit me domus Israël, dicit Dominus. 21. Vox in vijs audita est, ploratus et vlulatus filiorum Israel: quoniam iniquam fecerunt viam suam, obliti sunt Domini Dei sui. 22. Conuertimini filij reuertentes, et sanabo auersiones vestras. Ecce, nos venimus ad te: tu enim es Dominus Deus noster. 23. Verè mendaces erant colles, et multitudo montium: verè in Domino Deo nostro salus Israel. 24. Confusio comedit laborem patrum nostrorum ab adolescentia nostra, greges eorum et armenta eorum, filios eorum et filias eorum. 25. Dormiemus in confusione nostra, et operiet nos ignominia nostra: quoniam Domino Deo nostro peccauimus nos, et patres nostri ab adolescentia nostra vsq; ad diem hunc: et non audiuimus vocem Domini Dei nostri.

EXPLANATIO.

VVLGO dicitur, *si dimiserit vir vxorem suam.* Summa Dei benignitas, & clementia cõmendatur, qui paratum se exhibet, vt recipiat eos qui ab ipso recesserant, etiam post quam multis, & nefandissimis sceleribus se contaminauerint. Vide vim & energiam parabolæ. Dimissa, quæ occasionem aliquam habuit quærendi alium, & quæ vnicum tantùm virum duxit, non admitti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur: sed vt polluta repellitur, etiam si reuertatur. Tu autem non dimissa recessisti, neq; vnum aliquem virum tibi accepisti, sed multorum te libidini exposuisti, & tamen non solùm paratus sum te recipere, sed etiam vt reuertaris inuito. *Vulgo dicitur*. In Heb. dicendo. Sic etiã Chald. Paraph. Septuag. tantum habẽt, si dimiserit vir. &c. quamuis. D. Hier. dicat Septuaginta habere, dicitur. In Bib. reg. non habetur. Subaudiedũ ergo est in textu Heb. dicitur, ita vt sit sensus, dicẽdo dicitur, quod significãtius expressit noster interpres tranferendo, vulgo dicitur, vel gerundium dicẽdo interpretandum est, dicunt, vt Pag. habet. vid. deut. 24. repudiatam quæ altero viro nubit, & ab illo etiam repudiatur, non potest maritus prior recipere, quia polluta est. Nõnulli cohærere hęc volunt cum ijs, quę in fine superioris capitis dicta sunt. hoc modo, quoniã obtinuit Dominus confidentiam tuam, & nihil habebis prosperũ, & dicit, si dimiserit vir. &c. Quod nos legimus *mulier illa*. In Heb. est terra illa. Chaldã. Paraph. nonne peccando peccabit terra illa? Alludit ad illud, quod habetur Deuter. 24. Ne peccare facias terram tuã. Septuag. mulier illa habent. D. Hier. in Cõmẽta. vtranq; lectionem ponit, mulier illa, siue terra illa. Et quidem terra prophanatur propter mulieris pollutionem, & contaminationem. vnde in Deut. Non poterit prior maritus recipere eam in vxorem: quia polluta est, & abominabilis facta est corã domino: ne peccare facias terram tuam. sed loquitur etiam Dominꝰ de terra Israël sub typo mulieris, & ita polluta & contaminata dicitur terra, vel mulier quæ terram significat. *cum amatoribus multis*. Septuag. cum pastoribus multis, nam

Deu. 24. a.

tis, nam verbum Hel. רעים dechim, pastores, & amatores significat, nõ absq; magno mysterio, quòd nemo possit bonus pastor esse, nisi oues diligat. vnde Christus bonus pastor animam suam dat pro ouibus, maiorem autem charitatem nemo habet. &c. & cum Petrum, pastorem vellet suarum ouium instituere, priùs interrogat, amas me? Chald. Paraph. Et tu fornicata es, & adiunxisti te populis multis. idola intelligit, quę amauit, & coluit. vel reges, & populos, in quibus cõfidẽtiam suam, relicto Deo, collocabat. Rectè autẽ fornicata dicitur, neq; enim alteri poterat adhęrere, vero Deo relicto, nisi fornicando & adulterando, cùm præter ipsum nullus sit verus Deus: atq; adeò quicũq; alius colatur pro deo, fornicatio est, adulteriũ iniquitas, scelus maximũ. *Tamẽ reuertere ad me dicit Dominus*. Hæc Dei benignitas eò maior est, quo minùs nro obsequio indiget. Deus meus es tu, qm̃ bonorum meorum non eges. Si peccaueris, ait Iob, quid ei nocebis? Et si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum? porrò si iustè egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? Quid ergo est, quòd tãtopere nostram sitiat salutem, quasi sine nobis viuere nõ possit, aut esse beatus? Summa illius est bonitas, & clementia, quæ tanta est, vt maiestatem suam videatur veluti contemnere, & gloriã suam prodigere, dũ ita se demittit, vt occasionem præbeat existimandi gloriam eius minuendam, si nos ab illo recesserimus. Quid tu diceres, si videres regem aliquem potentissimum deperire vilissimum aliquod scortum, & turpissimum mancipium? Quò vero maior est hęc bonitas, & clementia, eò magis ingratitudo nostra, & degener animus

Ioã. 10. b
Ioan. 15. b
Psal. 13.
Iob 35.

Universidad de Deusto
Biblioteca

animus apparet. Deus te diligit, Tu illum contemnis. Ille te vocat, Tu illum nō curas. quærit, tu despicis. Si dimiserit, ait, quasi dicat. Quamuis te dimisisset, qui tu nuis è domo te flagellis, & fustibus eiecisset, debuisses non recedere, sed lachrymis, & lamentis iram Dei tui placare, ne eijceret. tantùm abest, vt sponte, non dimissa recederes. Septuag. hic habent. Et reuertebaris ad me. eo sensu, nō vt prouocet ad pœnitentiam, sed vt arguat impudentiam meretricis, quòd post adulterium reuerti audeat ad maritum, non quidem ex corde, sed simulatè, sicut hæretici, qui simulant se reuerti ad fidem, vt alios erroribus suis inficiāt. Chal. Paraph. Tamen reuertere iam ab hoc tempore (hoc est ex nunc) ad cultum meum, dicit Dominus.

Leua oculos tuos in directum, & vide vbi non prostrata sit. Tot, inquit, sunt fornicationes tuæ, vt nullus sit locus in quo non fueris fornicata. Chald. Paraph. Tolle oculos ad loca edita, & vide vbi non te iunxisti, vt coleres idola. Verbum Hebr. שפים sepaim, pro quo nos habemus directum, Excelsa loca, vias etiam, colles, & plana significat. Noster interpres omnia comprehendit transferendo in directum, quod. D. Hieronymus ita iterpretatur. Eleua oculos, & huc illucq; circūspice, & vide vbi non fornicatione prostrata sis. Impij oculos suos statuerunt declinare in terram, quasi dicant. nihil considerabo, nihil curabo, hoc tantùm faciam. Qui peccati turpitudinem considerauerit, detestabitur, fugiet. postquam ostendisti mihi, egi pœnitētiam, percussi femur meum. *Psal. 16.*

In vijs sedebas, expectans eos quasi latro in solitudine, & polluisti

terram in fornicationibus tuis, & in malitij tuis. Ardentissimum peccandi, & idola colendi studium significat. Qui magno desiderio alicuius tenetur, egredi tur ad vias, si quomodo videre possit, quē desiderat. Sic Anna vxor Tobiæ de filij reditu sollicita, quotidie exiliens circunspiciebat, & circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, vt procul videret eum, si fieri posset reuertentem. Sic de muliere fornicaria dicitur, quietis impatiens, non valens in domo consistere pedibus suis, nunc foris, nunc in places solebant in vijs sedere. Sic Thamar sedebat in biuio itineris. *Expectans eos.* Nempe amatores tuos, vel nuncios quos miseras, vt idóla adducerent, vel ad auxilium postulandum, de quibus Ezechielis. 17. & 23. Chald. Paraph. idóla, interpretatur. Diuus Hieronymus de illis, quos ad idololatriam trahere conabā tur, intelligere videtur: sic enim interpretatur. Sic tu iuxta fornicariam mulierem, de qua sermo est in Prouerbijs Salomonis, sedebas in vijs ad vesperam, vt cōcubitu tuo animas interficeres fornicantiū. In Hebrēo ad literā habetur in vijs, vel iuxta vias, vel super vias sedisti eis, vel illis, subaudiendum est amatoribus, de quibus dixerat, fornicata es cum amatoribus multis. hoc est, expectando amatores tuos, quod expressit noster interpres. Chald. Paraph. Super viam domus mansionis eorum expectabas ea. Septuag. in vijs sedisti eius. *quasi latro in solitudine.* Qui scilicet ūmo desiderio expectat, quos possit deprēdari. Sed ille vt spoliet, tu vt spolieris, & animā pdas. Chal. Paraph. sicut Arabes q̄ morāt in tabernaculis in deserto. Verbum *Tob. 10.* *Prou. 7.* *Gene. 38.*

Universidad de Deusto Biblioteca

bū heb. ערבי charabi Arabē significat. Sed gēs hęc, vt ait D. Hier. latrocinijs dedita, vsq; hodie incursat terminos Palestinæ, & descēdentibus de Ierusalē in Iericho obsidet vias, cuius rei & Dominus in Euangelio recordatur, vbi ait. Homo quidam descendebat à Ierusalem in Iericho, & incidit in latrones, &c. rectè igit̄ noster interpres trāstulit, quasi latro. Septu. quasi cornix deserta interpretantur: ex eadē enim radice mutatis pūctis fit ערב choreb. i. coruus. Theodor. legit. Nō modò suscipiebas accedentes, sed etiam exibas inquirens, & cornicum more sedebas in vijs expectans illorum aduentum. Et polluisti terram in fornicationib̄ tuis, & in malitijs tuis. In altero turpitudinem, in altero deprauatum animū significat. Sic superiori Cap. cōtaminastis terram meam. Chald. Paraph. Ream fecisti terram in idolis tuis, & in malitia tua. D. Hiero. in Cōment. legit, Polluisti siue interfecisti terram: interpretatur autē ea ratione, vt interfecta, vel polluta sit terra propter interfectionem eorum, qui idololatriæ fornicatione perierunt, Alij præuaricare fecisti terrā. Alij, effecisti, vt falleret terra: hoc est, fructū nō daret. Alij, prophanasti. Hæc autē tāta varietas nascitur ex multiplici significatione verbi חנף chanaph, à qua radice est verbum, quod hoc in loco habetur in Heb.

Quamobrem prohibitæ sunt stillæ pluuiarum, & serotinus imber non fuit. Aufert beneficia sua Deus propter peccata, maximè vbi obstinatio accedit, & absq; vllo pudore peccamus: terram abominabilem factā non visitat Deus. Serotinus imber est pluuia, quæ vere cadit, quę valde necessaria est. In Ose. Cap. 6. mentio fit imbris temporanei, & serotini. sic in Ioel. 2. Cap. matutini & sero

Luc. 10.

& serotini. temporaneus, vel matutinus est, qui tempore sementis cadit. quando serotinus deficit, maior dolor est, dum segetes, quæ iam adoleuerant, aridite pereunt. 3. Reg. 17. habes clausum fuisse cœlū propter peccata. Sic Amos. 4. Cap. prohibuit quoq; à nobis imbrem. &c. Sic Deus beneficia spiritualia subtrahere solet ob ingratitudinem, & animi obstinationē, immiteréq; famem & sitim verbi Dei. Dimisi eos secundùm desideria cordis eorum, ibunt in adinuentionibus suis. Et tradidit eos in reprobum sensum. Indigemus imbre temporaneo, & serotino, gratia præueniente, & cōcomitante. A spiritu tuo concepimus, & quasi parturiuimus. Sunt quibus aufertur serotinus imber, propter superbiam maximè, & animi elationem, vt cùm multo tempore perseuerauerint in bono, tandem deficiāt. Vnde Paulus admonet: qui se existimat stare, videat ne cadat, Et cum timore, & tremore vestram salutem operamini. Et castigo, ait, corpus meum, & in seruitutē redigo, ne cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Et in Apocalyp. tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Sep. hic habent multò aliter. Et habuisti pastores multos in offensionem tuam. Lectio nostra concordat cum Heb. & cū Chald. Paraph. Videtur deesse in Sep. sententia illa quamobrem prohibitæ sunt stillæ. &c. nam quod habent, habuisti pastores multos in offensionem tuam, ad sequentem sententiā pertinet: sequitur enim in textu Sept. Facies meretricis facta est tibi, sine rubore facta es ad omnes. Quare videtur addi tum à Septuagin. illud, habuisti pastores multos in offensionem tuam, pro maiori claritate sequentis senten

Psal. 80.
Rom. 1. d
Isa. 24.
1. Cor. 10.
Philip. 2.
1. Cor. 9.
Apoc. 3.

Universidad de Deusto Biblioteca

sentētiæ:cogimur autem ita dicere, cùm nulla possit esse ratio, quare ita trāstulerint ex Hebræo. D. Hiero. per pastores, principes, Sacerdotes, & prophetas intelligit, qui cùm Magistri esse debuissent, vt alios ab errore prohiberēt, auctores impietatis extiterūt. Theod. legit multis pro vno pastore vsa, idola interpretatur. Sicut enim vocabantur dij suffurantes denominationē diuinam, sic etiam dicebantur pastores, subrepto pastoris veri nomine.

Frons meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Epexegesis, prior pars per posteriorē declaratur. Id autem dicit, vt exponit D. Hiero. quia quasi procax mulier, & nimiæ impudentiæ, non ad vnum solum procaci vultu feratur, sed nullum erubescat: diuersa nempe colēdo idola. Sic Septuag. sine rubore facta es ad omnes. Theodo. Quemadmodum quæ pulchritudinem vendunt, frontis abstersō pudore, pariter omnibus se prostituunt: ita tu nulli amicitiam conseruasti: sed cùm fructuum vbertatē à me datam colligeres, seruiebas idolis: vt autem in calamitates lapsa illorum impotētiam sensisti, auxilium meū exposcebas, vel absq; vllo rubore peccasti; quemadmodum procaces meretrices. Chald. Paraph. Impudentia quasi mulieris meretricis fuit tibi: noluisti te humiliare. Extremum malū quāndo pudorem omnē exuimus. huc effrenata peccandi libido adducit, vt neq; Deum timeamus, neq; homines vereamur, sed & ā peccatis gloriemur. Qui eius modi est, fit supra modum peccas, dum nihil est, quod eum retineat.

Ergo saltē à modo voca me. Pater meus, dux virginitatis meæ tu es. Nunquid irasceris in perpetuum, aut perseuerabis in finē?

Etiam

Etiam procacem meretricem reuocat: & vocari se ab ea patrē non dedignatur. Saltem ait, à modo, ex nūc, quasi dicat, oportuisset à me nō recessisse, & postquā recesseras, statim reuerti, nec tanto tempore in sceleribus me spreto perseuerasse: sed saltē nunc voca me. Explemisti iam libidinem tuam, satiata es, vel nunc saltem conuertere. Exijt ille bonus pater familias, etiam vndecima hora, & vocat ad vineam. Summa impudētia est, neq; etiam in senio velle peccatum dimittere. *Pater meus.* Docet modum orādi, vt veniam possit impetrare. Pater vocatur propter creationē. Iuxta illud. Nonne ipse est pater tuus qui possedit te, qui fecit, & creauit te? *dux virginitatis*, Hoc est, adolescentiæ, Vox Heb. נעורי nechuri adolescentiam significat. Noster interpres sequutus est Septua. qui habent παρθενίας. i. virginitatis. Neq; abhorret à significatione vocis Hebręę, nam adolescentia solet vt plurimùm cùm virginitate esse coniuncta. Cùm primùm Deus populum ab Ægypto liberauit, dux eius fuit per desertum: fuit autem illud tempus adolescentiæ: virginitatis etiam, quòd non fuisset idololatria corruptus ante adorationem vituli. Sic in Apocalyp. Virgines sequūtur agnū quocunq; ierit, ducem eum habentes. Nullus virginitatem seruare potest, nisi Deo duce. Cùm scirē, quia non possem esse cōtinens, nisi Dominus dederit. &c. Sed & Deo duce nemo est, qui nō possit. Omnia possum in eo, qui me confortat. Sed & dux est Deus adolescētiæ, in qua difficile valde est nisi Deo duce in officio cōtineri. Vnde Prouer. 30. post tria difficilia, quartum quod penitus ignorat vir etiam sapiens, dicitur esse, via viri in adolescētia, vt habent nōnulli codices

Mat. 20.

Deu. 32.

Apoc. 14

Sap. 8.

Philip. 4

vulgatę

Universidad de Deusto
Biblioteca

vulgatæ editionis, & Septuag. Chald. Paraph. Ab hoc tempore vtiq; orabis coram me, dicens: Domine meus es tu, redemptor meus, qui à seculo es. Septua. Nonne vsq; nunc me vocasti & patrem, & ducem virginitatis tuæ. quasi dicat, solebas me ita vocare, sed nō iam nunc, ex quo ad idola conuersa es. vnde supra. dicentes ligno Deus meus es tu, & lapidi tu me genuisti.

Cap. 2.

Nunquid irasceris in perpetuum, aut perseuerabis in finem. Modus est, & forma deprecandi: quasi dicat, placare Domine, ne in perpetuum irascaris, neq; perseueres iratus vsq; in finem, vel in perpetuum. Qui ita docet orare, placari desiderat. Quæ maior benignitas, & clemētia esse potest, quam vt ipsemet qui iniuria affectus est, & iustè irascitur, formam orandi doceat, qua eum placare possimus? Quantò autem ille clementior, qui post fornicationem salutis ostēdit viam, tantò impudentior meretrix, quæ non vult post vulnera recipere sanitatem, ait D. Hiero. Septuag. Nunquid permanebit in seculum, aut custodietur in victoriam? De Ierusalem intelligit, quasi dicat, permanebit ne peccatum tuum semper? perseuerabis semper in peccato, vt superior, & victrix euadas? In Heb. Nāquid obseruabit, vel reseruabit in seculum? subairam: num seruabit in æternum? sub. scelera. Idem est sensus. Chald. Paraph. Num fieri potest, vt reseruentur tibi peccata in æternum, aut roborabitur super te plaga in finem.

Ecce loquuta es, & fecisti mala, & potuisti. Pro verbis pœnitentiæ, verba superbię blasphemasti, quasi dicat. Nō ita orasti, sed superbè admodùm locuta es, vt supra. Desperaui, nequaquam faciam, vel iactasti te patrarum scelera: vel cogitasti, & decreuisti facere mala, & opere

opere perfecisti. Loqui pro cogitare, & apud se statuere. Illud autem, & potuisti, tacitam habet reprehēsionem, quasi dicat. Egregiam sanè laudem, quòd potueris aduersum me peccare. patientiam etiam Dei ostēdit, qui vires tribuit, quibus in illum peccamus. Sic in Psal. Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Et in Isaia. Vę qui potentes estis ad bibēdum vi num, & viri fortes ad miscendam ebritatem. Hæc potentia imbecillitas est: posse enim peccare, est posse deficere. Pro potuisti, Chald. Paraph. habet multiplicasti. Eodem sensu potest litera nostra interpretari: vt dicamus, & potens fuisti, ad multiplicanda nempe peccata

Psal. 59.
Isa. 5. c.

Et dixit Dominus ad me in diebus Iosiæ Regis, Nunquid vidisti quæ fecerit auersatrix Israël; Ostēdit obstinationē, & impudētiā duarum tribuū, quę cùm vidissent decem tribus in captiuitatem adductas ob idololatriam, nequaquam illarum pœna meliores factæ sunt, neq; ab idololatria abstinuere. Vid. 4. Reg. 18. Per Israelem, decē tribus intelligit: per Iuda, duas tribus, Iuda scilicet, & Beniamin. vocantur sorores, quia de vna stirpe generatæ, Abraham, Isaac, & Iacob. In Israël prophetarunt Amos, & Oseas, & conati sunt populū ab idolo latria auertere, sed nihil profecerunt. *Auersatrix Israël.* D. Hieronymus ita ait vocari decem tribus, quòd Deum penitus auersatæ sint adoratis statim vitulis aureis in Dan, & Bethel: Sed Iuda præuaricatrix vocatur, apud quam erat templum, et veri Dei religio, quia imitatione sororis suæ paulatim recessit à Domino. Septuaginta habent, habitatio Israel. Chald. Paraph. domus Israel, quæ induratur, vt conuertatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatur ad cultum meum. Alij rebellis, vel refractaria vertunt. Libellum repudij dare, vocat eiecisse à se decem tribus: quod factum est, quando captiuæ ductæ sunt ab Assyrijs. *facilitate fornicationis suæ.* Quasi nihil esset, aut leue aliquid, relicto Deo, idola colere. Qui bibit quasi aquam iniquitatem, ait
Iob. 15. Iob. Septuag. & facta est in nihilum fornicatio eius. hoc est, nihil facere se putabat. Chald. Paraph. Leuia videbantur in oculis eius idola eius. Deploranda res est, quàm facilè Deum offendamus, cùm nihil sit grauius, nulla iactura maior. Porrò hoc ipsum, quod ait hic Ieremias, fusiùs describitur ab Ezechiele Cap. 23. sub parabola duarum sororum Oolla & Ooliba.

Et in omnibus ijs non est reuersa ad me præuaricatrix soror eius Iuda in toto corde suo, sed in mendacio, dicit Dominus. Externis signis simulabat aliquando conuersionem,
Psal. 77. sed interiùs aliud agebat. Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sunt mentiti ei. Sed frustra nitimur eum
Psal. 7. fallere, qui renes scrutatur & corda. Nolite errare, ait
Galat. 6. Apost. Deus non irridetur.

Et dixit Dominus ad me. Iustificauit animam suam auersatrix Israël, cõparatione præuaricatricis Iudæ. Grauius fuisse peccatum duarum tribuum, quàm decem, ostendit. Iustificauit animam suam, hoc est, se. quasi dicat. Iusta videri potest, si cum Iuda conferatur. Adeò graue fuit peccatum Iuda, vt præ illo quasi nullum sit peccatũ Israël. Creuit supra modum idololatria in Iuda, ita vt in templo Dei posita sit statua Baal. Vid. 4. Reg. 21. & Ezech. 8. Tum etiam, vidisse punitionẽ decẽ Tribuũ, & fuisse templum in Iuda, grauius illius peccatum fecit. Quò plura accepimus beneficia, quò diutus nos

Deus

Deus ad pœnitentiam expectat, eò grauiùs delinquimus, dũ Dei beneficia, & diuitias bonitatis, & longanimitatis eius cõtemnimus. Terra sæpe venientẽ super
Heb. 6. b se bibens imbrem, & generans herbam opportunam illis à quibus colitur, accipit benedictionẽ à Deo, proferens autẽ spinas ac tribulos, reproba est, & maledicto proxima, cuius cõsummatio in combustionem. *Vade, & clama sermones istos cõtra Aquilonem, & dices. Reuertere auersatrix Israël, ait Dominus.* Videtur hic prædicere reditum decẽ tribuũ, quo significatur illarum conuersio ad fidem Christi, quę facta est prędicato Euangelio. Vnde D. Iacobus ad duodecim tribus, quæ erãt dispersæ, scribit. & D. Petrus primam Epistolã scribit ad eos, qui dispersi erãt per Põtum, Galatiã, Cappadociã, Asiã, & Bithyniã. Vel hac forma loquẽdi significare voluit Dãs id, quod antea dixerat, grauius nempe fuisse peccatũ Iuda, quàm Israël: quasi dicat. Non est cur diutiùs in captiuitate permaneat, cùm nullũ ferè sit eius peccatũ, si cũ peccato Iudę conferatur. Vel vt trahat Iudã ad se, inuitat Israëlẽ ad pœnitẽtiã, vt vel saltẽ æmulatione Israëlis Iuda conuertatur. *Vade.* Nõ est intelligendum Propheram in aliquem locũ abijsse, sed sermonem suũ iubetur ad Aquilonẽ versùs dirigere, nẽpe versus Medos, apud quos Israël captiuus tenebatur. *Nõ auertã faciem meã à vobis.* Hoc est, Nõ negabo vobis misericordiam meã, propitio vultu respiciam vos, propitius vobis ero. Sic Ostẽde nobis faciẽ
Psal. 79. tuã. hoc est, ostende te nobis propitium. Auertimus faciem ab illis, quibus irascimur, quos detestamur. At cõtrà respicere peccata, est punire. Vnde orat prophe
ta. Auerte faciem tuã à peccatis meis. Et ne proijcias
Psal 50. me a

Universidad de Deusto
Biblioteca

me à facie tua Chald. Para. non immittā furorē meū in vos. Septuag. Non firmabo faciē meā super vos. In Heb. nō faciā cadere faciē meam in vos. hoc est, iram meā. 1. non irascar vobis. *Quia sanctus ego sum.* bonus ac clemēs, quasi dicat, propriū mihi est, & ex meo habeo diligere, misereri, propitiari, benefacere: peccata verò sunt, quæ me veluti cogunt irasci, & punire. Hoc signum est sanctitatis, & verę iustitiæ, facilè relinquere iram, placari, condonare. Vnde Christus. Estote misericordes, sicut & pater vester cęlestis misericors est. Septua. quia misericors ego sum. Para. Chal. Quia ego multa cōfero beneficia. Verbū Heb. חסיד chasid, misericordē, piū, beneficū, probum, clemente, & sanctum significat. *Verū tamen scito iniquitatem tuā.* Non aliter ignoscit Deus, nisi tu agnoscas, & detesteris, & doleas. Sed & dimissa iniquitate, nō excidat à mēte tua, vt humilieris, nec vllis fauoribus extollaris, vt cautior in posterum sis. Sic Apostolus raptus vsq; ad tertium cœlū, & vsq; ad paradisum, recordatur se persequutū fuisse Ecclesiam Dei: vnde humiliat se dicēs. Ego sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus. Spinis euulsis, solemus illis agrū sepire, vt ferę arceātur. Sic pręteritorū peccatorū memoria arcet feras, superbiā & elationē animi, vanā cōfidentiā: humilēq; & modestū, ac de cætero cautū hominem reddit. *Dispersisti vias tuas alienis.* Dijs nempe, vel populis externis. Hoc est, exposuisti te alienorū libidini, coluisti alienos Deos. Vias, pro pedibus, quibus via cōficitur, posuit. vt idem sit, dispersisti vias tuas, quod in Ezech. 16. diuisisti pedes tuos omni trāseunti. Perstat semper in metaphora mulieris meretricis. Septuage.

Luc. 6.

1. Cor. 15.

Effudisti

Effudisti vias tuas in alienos. hoc est, alienis adhęsisti relicto Domino. Chald. Paraph. Corrupisti viam tuā, adiunxisti te populis colentibus idola. *Et vocem meam non audisti.* Qua scilicet, per Prophetas meos conabar te ab idololatria reuocare, & vt ad me reuertereris, hortabar. Malū est in Deū præuaricari. Peius est vocātis vocem, vt resipiscamus, non audire, Vocaui, & renuistis, ait Dominus. Extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret. &c. *Et tamen reuertere, ait, & non auertā faciem meam à te.* Miserator & misericors Dns. Longanimis & multùm misericors. *Conuertimini filij reuertentes, dicit Dominus: quia ego vir vester: & assumam vos vnum de ciuitate, & duos de cognatione. & inducam vos in Sion.* Conuersionem ad Christum prædicit, & paucos eos futuros significat, qui Christi fidem essent recepturi. Sic etiam Rab. Salo. filij reuertentes, siue vagi & recedentes. Septuag. Apostatæ, Chald, Paraph. filij qui vos obfirmatis, ne conuertamini. Vox Heb. à radice שוב. sub, quod reuerti, redire, conuerti, auerti significat, & etiam rebellare. Possumus ergo ita interpretari, Conuertimini filij reuertētes ad patrem vestrum, de quo suprà. Voca me Pater meus. Vide inexplicabilē Dei benignitatem: adhuc post tot scelera, post tot rebelliones, vocat filios. *Quia ego vir vester.* Despōdi vos vni viro virginem castā exhibere Christo, ait Apostolus. Et in Euāgelio. Qui habet spōsam, spōsus est. Chal. Paraph. Quia ego elegi vos. Septuag. quia ego dominabor vobis. Alij, quia ego patronus fui vobis. vel cōnubium vobiscum conciliabo, vel futurus sum sponsus vester. Verbum Heb. à radice בעל bachal, quod dominari, possidere vt dominum, maritum esse significat.

Pro. 11. c.

Psal. 102

2. Cor. 11.

Ioan. 3.

Universidad de Deusto Biblioteca

Est autem dictio in præterito, sed per futurum interpretari potest, quemadmodum frequens est in Prophetis preterita pro futuris poni. Despondit quidem Dominus sibi synagogã, sed multò arctiori vinculo Ecclesiam sanctam homo iam factus, & nostræ naturæ particeps, cui nunquam libellum repudij daturus sit. *Vnum de ciuitate.* Hoc est, ex tota vna ciuitate vnũ assumã: & ex tota vna cognatione duos, hoc est, paucos. Ostendit paucos fidẽ Christi suscepturos. Chald. Paraph. Apolicabo vos, ac si relicti sitis vnum de ciuitate, duo de cognatione. Alij in hunc sensum interpretantur. Et si solus vnus fuerit in tota ciuitate, aut duo in tota cognatione vel tribu, qui ad me conuerti voluerint, nõ respuam eos. Sic ex tam magna multitudine eorum, qui ex Ægypto liberati sunt, duo tantum terram promissionis sunt ingressi. Per Sion, Ecclesiam intelligit. Vnde D. Paulus. Accessistis ad Sion
Heb. 12. montem Sanctum. In Sion congregati erant Apostoli, quando missus est super eos Spiritus Sanctus: & ibi prædicatio Euangelij initium habuit. Sion speculam
2. Cor. 3. significat. Et Apost. Nos autem gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur. Quidam hoc de fine temporum intelligunt, quando subintrante plenitudine gẽtium, omnis Israel saluus fiet, vt ait Apost. ad Rom. 11.

Et dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos sciẽtia, & doctrina. Apostolos nempe. Vnde ad D. Pet. Apo-
Ioã. 21. c. stolorum principẽ, pasce oues meas. Ipse dedit quos-
Ephe. 4. dam Apostolos, quosdam Prophetas, alios verò Euãgelistas, alios autem pastores & Doctores, ait Apost. de Christo loquens. *Iuxta cor meum.* Hoc est, quales ego

ego eos esse volo. Sic de Dauid. Quæsiuit Dominus 1. Reg. 13
sibi virũ iuxta cor suũ. Qui ergo nõ est iuxta cor Dei, nõ exhibet se verũ Ecclesiæ pastorẽ: disce autem cor Dei ex verbis Dei. Bonus pastor animã suam dat pro Ioan. 10.
ouibus suis. Et proprias oues vocat nominatim, & educit eas, Et cùm proprias oues emiserit, ante eas vadit, & oues illum sequuntur, quia sciunt vocem eius. Et qui intrat per ostium, pastor est ouium. *Pascent vos scientia et doctrina.* Hoc est, docebunt vos veram, & syceram doctrinam: nõ vt illi, de quibus Apostolus, pru 2. Tim. 4
rientes auribus. Non intelligentes neq; quæ loquun- 1. Tim. 1.
tur, neq; de quibus affirmant: vel scientia, ad fidem ractã refertur, doctrina ad mores, vt sciamus, quid credere, & quid facere debeamus. Prędicate Euangeliũ, Mat. 28.
ait Christus, baptizantes in nomine patris, & filij, & Spiritus Sancti, docẽtes eos seruare, quęcũq; mãdaui vobis. Chald. Par. Cõstituã vobis gubernatores faciẽtes voluntatem meam, & gubernabunt vos in scientia, & in sapientia. Septuag. cum scientia, tantùm habent.

Cumq; multiplicati fueritis, & creueritis in terra in diebus illis, ait Dominus: non dicent vltra arca testamenti Domini: neq; ascendet super cor, neq; recordabuntur illius, nec visitabitur, nec fiet vltra. Legalia omnia cessatura docet. Translato sacerdotio, necesse est, ait Apostolus. vt legis translatio Heb. 7.
fiat. Loquitur autem de multiplicatione fidelium ad Ecclesiam ex vtroq; populo venientium, Iudaico, scilicet, & gentili. de qua multiplicatione Isaias loquitur in multis locis, maximè Cap. 49. 54. & 60. vnde *in terra*, ait, hoc est, non in hac, vel illa. In omnem terram exiuit sonus illorum, quibus Christus dixit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal. 18. Euntes in mundum vniuersum prædicate Euange-
Mar. 16. lium omni creaturæ. Per arcam testamenti, reliqua omnia legalia intelligit. Nihil magis diuinum apud Iudæos; & vbi arca erat, offerebantur sacrificia.

Non dicent vltrà arca testamenti. Hoc est, nulla illius ratio habebitur, non vltrà in ea gloriabuntur, neq; eam honoris causa nominabunt. Ascendere in cor, & recordari, idem est. *Nec fiet vltrà.* Nēpe alia arca. Vel nō fiet vltra quid simile, sicut fieri solebat, vt arca Domini feratur in bellum, pro victoria adipiscenda. Chald. Paraph. Nec commouebuntur, nec in ea ampliùs inibūt prælium: hoc est, non recedent ab vno loco in alium. Vel fieri, ponitur pro offerri. quasi dicat, nō ampliùs offerent sacrificia ante arcam. Nam & verbum. עשה. asah, quod hìc habetur in Heb. facere, præparare, & sacrificare, & offerre significat. vt Exod. 10. vbi nos habemus, holocausta dabis nobis quę offeramus Domino, in Heb. est idem verbum, quod hìc ponitur. & similiter Leuit. 16. vbi nos legimus, Cuius exierit sors, Domino offeret illū. &c. Sic Leuit. 15. vbi nostra litera habet, faciet vnū pro peccato, cadē est vox in Heb. quæ offerre, significat: sic Num. 6. & 8. De trāslatione porrò Sacerdotij, & sacrificiorum, & illorū cessatione, vid. D. Paulum ad Heb. 9.

In tempore illo vocabitur Ierusalem solium Domini: & cōgregabūtur ad eam omnes gentes in nomine Domini in Ierusalem, & non ambulabunt post prauitatem cordis sui pessimi. Per Ie
Heb. 11. b rusalē Ecclesiā intelligit. vnde D. Pau. Accessistis ad
Apoc. 21. ciuitatem Dei viuentis Ierusalem. Et in Apocalyp. Vidi ciuitatem sanctam Ierusalem descendētem de cælo. Hęc est soliū Domini: sic enim ipse dixit. Ego ero vobis

vobiscum vsq; ad consummationē seculi: quasi dicat, Matt. 28.
Non sedebit vltra Dominus super Cherubin, neq; erit illius solium, propitiatorium, neq; templum, sed ipsamet Ierusalem erit soliū eius. Super soliū Dauid, & Isa. 9.
super regnum eius sedebit, ait Isayas. Et Angelus ad Luc. 1.
Mariā. Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius. *Et congregabūtur ad eam omnes gentes.* Hoc est, nomē Domini inuocantes, ipsum solum colentes. vel in virtute Domini, qui eos ad fidem vocabit, & adducet.

Non ambulabunt post prauitatem cordis sui pessimi. hoc est, Nō sequētur praua sua desideria, prauos errores. Qui vult venire post me, ait Christ°, abneget semetipsum. Luc. 9.
Et Apost. Qui Christi sunt, carnem suam crucifixe- Gal. 5.
runt cum vitijs & concupiscentijs. Et idem paulò inferiùs. Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Post cogitationes cordis sui mali, habent Sept. & Chald. Paraph. Alij obstinationem, vel duritiam vertunt.

In diebus illis ibit domus Iuda ad domū Israël, et veniēt simul de terra Aquilonis, ad terram quam dedi patribus vestris. De conuersione ad fidem manifestè loquitur. Per terrā datam patribus, Ecclesiā intelligit, quę per illam prefigurata est: sicut enim illa non irrigabatur aqua Nili, vt terra Ægypti, sed de cœlo expectabat pluuias: sic Ecclesia non innititur argumentis ex humana Philosophia petitis, sed de cœlo Spiritum Sāctum accepit, cuius sapientia & donis irrigatur. Per terram Aquilonis, infidelitatem intelligit, vel mundum, vbi diabolo, & cōcupiscentijs, & peccato seruimus, sicut Israelitę in captiuitatem adducti seruiebant gentibus. Porrò quod ait, *Ibit domus Iuda ad domū Israël,* hūc habet sensum con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sum. Cõiungetur domus Iuda, cum domo Israel. Sic, Chald Paraph. Sed & de Ierusalem, quæ ad Iudã spectabat, profecti sunt prædicatores Euangelij, vt ex omnibus partibus vocarent ad fidem, Vnde Isa. 3. De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ierusalem. Qui
Apoc. 22. audit, dicat veni, dicitur in Apocalypsi. Qui charitate Dei feruet, sitit aliorum salutem, neq; satis est illi ad Deum venisse, sed vt alios etiam adducat, omni studio curat.

Ego autem dixi. Quomodo ponam te in filios, & tribuam tibi terram desiderabilem, hæreditatem præclaram exercituum gentium? Et dixi. Patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis. Illis, quos ad fidem vocaturus est, promittit etiam daturum se cælestem patriam, terrã viuentium. *Dixi.* Cogitaui, qua ratione inter filios meos te annumerẽ & hæreditatem cęlestis patriæ tibi conferam. Alij dialogum quendam dicunt esse, quo interrogat, quomodo quis possit fieri filius Dei: & respondet, id fieri posse per fidem in Deum, & charitatem, & bona opera, quæ à charitate emanãt. Vel quomodo ponam. hoc est, profectò ponam. Vel quasi complacẽs sibi de eo, quod facturus erat: Quomodo, inquit, ponã. &c. De-
Ioan. 1 dit eis potestatem filios Dei fieri: his qui credũt in no
1. Ioan. 3. mine eius, ait D. Ioannes. Et idem alibi. Videte, qualẽ charitatẽ dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur,
Rom. 8. & simus Et D. Pau. Si filij, ergo hęredes. Vocatur autẽ cælestis patria, hæreditas pręclara exercituũ, vel mul-
Apoc. 7. titudinis gentium: iuxta illud quod legimus in Apoc. Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, & populis, & linguis. &c. Alij ponere in filios, exponunt, dare innumerabilem proge-

progeniẽ: quod Ecclesiæ sanctæ cõcessum est. Chald. Paraph. Quomodo prosperabo te in filios. Septuag. habent, Et ego dixi: fiat Domine, quia ordinabo te in filios. Sunt autẽ, vt interpretatur Theodor. verba illa, fiat Dñe, ipsius Prophetę, qui lętus ũ promissionibus ait, fiat Dñe vt promittis. Amẽ. Deinde diuinam promissionem concludit, ordinabo te. &c. *Et dixi patrẽ vocabis me.* Me solum coles, me solum patrem, & Dominire studebis. Vel hæc ad promissionem adhuc spectant, iuxta illud D. Pau. Non accepimus spiritum ser
nitutis iterum in timore, sed accepimus spiritum si- Rom. 8. c
liorum Dei, in quo clamamus, Abba pater. Iuxta a-
filios, hic respõdet, qua ratione possit aliquis filius Dei fieri, & hæreditatem filiorum adipisci: si rectam scilicet fidem teneamus, & Deo adhæserimus per charitatem, & illius voluntatem facere studuerimus. Frustra Deum patrem vocat, qui post illum non ingreditur voluntatem ipsius perficiendo. Vos ex patre diabo-
lo estis, & desideria patris vri vultis perficere, dicebat Ioã. 8. f.
Christus. *Non cessabis.* Cõstantia opus est, & perseuerãtia vsq; in finẽ. Non enim coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Sic etiã qui cęlestem hæreditatẽ cõsequũtur, patrẽ Deũ vocant, cuius præclaræ hęreditatis participes facti sunt: & incessanter illi adhærent, à cuius voluntate nunquam vel latum vnguẽ recedunt. Chald. Paraph. Dominum meũ inuocabis corã me, & à cultu meo non reuerteris. Septuag. Et si patrem inuocatis me, & à me non auertemini, perseuerabitis in meo cultu, si me vt patrem ac Dominũ agnoscitis. *Sed quomodo si contẽnat mulier amatorẽ suum, sic contempsisti me do*

Universidad de Deusto
Biblioteca

me domus Israel, dicit Dominus. Hoc de Iudeis incredulis Christi tempore intelligi potest, qui oblatam salutem cōtēpserunt: vel de illis, ad quos Ieremias sermonē habebat, quasi dicat. Frustra ego tot ac tanta promitto eximio cū amore, nā ecce cōtēnor. Amatori se cōparat Deus, qui mulierē aliquā deperit, à qua tamē cōtēnitur. Vbi & immēsam Dei bonitatē, & summā hominis ingratitudinem cōtēplari licet. Dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et dilexit me, & tradidit seipsum pro me. In hoc est charitas Dei, ait D. Ioan. nō quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos. Et misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Et cùm inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est. Et tamē ad tam immēsum Dei amorem frigemus. Magnes amoris amor. Si amare pigebat, redamare non pigeat. Sed heu piget redamare, imo & amatorem nobilissimū, pulcherrimum, ditissimum contemnimus nos vilissimi vermes. *Contempsit* (ait) *me domus Israel.* Filios enutrui, & exaltaui: ipsi verò spreuerunt me. Quòd chananæus contemnat, quòd Scytha, quòd Arabs, nihil mirum: nō enim cognoscunt me. Sed Israël, vbi magnū est nomen meum, quem ego coequaui primogenito meo, obstupescite cæli super hoc. Quòd si Israelem Deum contemnere immanissimum scelus est, quid erit Christianum Deum contemnere? Post sanguinis effusionem, post flagella, post crucem, post acerbissimam mortem, hìc mens deficit, obstupescit animus, lingua palato adhæret. Chald. Paraph. Sicut præuaricatur mulier in maritum suum, sic præuaricata est in verbum meum domus Israël. Quidam legunt. Quemadmodum fidem frangit fœmina amatori suo, sic fidem fregisti mihi. Verbum quod in Hebr. habetur est à radice בגד bagad, quod præuaricari, fidem frangere, & contemnere significat.

Apo. 1. b.
Gala. 2. d
1. Ioan. 4
Rom. 5.
Isa. 1.
Psal. 75.
Eccle. 36.

Vox in vijs audita est, ploratus & vlulatus filiorum Israel: quoniam iniquam fecerūt viam suam, obliti sunt Domini Dei sui. D. Hiero. & Theodor. ita intelligunt hunc locum, vt sit vox, & ploratus pœnitētiū, & plorātiū propter peccata sua. In Heb. Vox super loca edita audita est, fleces esse, & vlulatus populi, eorū nempe, qui vastata Ierusalē captiui ducebantur: contemptum enim sequuta est pœna, quam hic prophetat.

Conuertimini filij reuertētes, & sanabo auersiones vestras. Occurrit Dominus pœnitentibus, & deflentibus peccata sua. vel viam ostendit, qua possint Deum placare, & pœnā effugere, nēpe si ex corde cōuertantur. Non satis est plorare, nisi conuertaris, & vitā in meliùs mutes: vtrunq; necessariū est ad verā pœnitētiā. *Filij reuertentes.* vide supra. *Sanabo auersiones.* Hoc est, rebelliones, peccata, & iniquitates vras condonabo. Sūt ergo peccata ęgritudines, & vulnera animę: quę sanātur, quando condonātur. Quoniā putruerūt, & corruptæ sunt cicatrices meę à facie insipientiæ meæ. Dum vulnera negligis, dum medicinam non quæris quasi insipiens ac demens, putrescunt vulnera, cicatrices corrumpūtur. Sapiens ille, qui omni studio vulnera declinat: quòd si vulnerari contingat (Militia est enim vita nostra. & varius est euentus belli) dolens ac flens ad eum properat, qui ait, Sanabo auersiones vestras.

Psal. 38.
Iob. 7. a.

Ecce nos venimus ad te. tu enim Dominus Deus noster. Loquitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur in ꝑsona eorũ, q̃ recipiẽtes admonitionẽ factũ, ad
Deũ ex corde reuertũtur. Agnouim⁹, aiũt, peccata &
vulnera nostra, venimus ad te tiquam ad medicum,
Ioan. 6.e. vt sanes. Nemo potest venire ad me, ait Christus, nisi
pater meus traxerit eum. Prius vocauit, conuertimi-
ni ad me, quã dicerent, Ecce nos venimus ad te. Neq;
Psal. 26. solùm vocauit, sed traxit. Vox Domini in virtute, vox
Domini in magnificentia, vox Domini confringentis
Can. 8.d. cedros. Fac me audire vocẽ tuam, orabat sponsa. Vo
ca, & fac vt audiam, da voci tuæ vocẽ virtutis. *Tu enim
es Dominus Deus noster.* Fugitiuos se seruos fatẽtur, qui
à Domino suo recesserant. Reuertimur fugitiui serui
ad te, qui es Dominus noster, sine quo non potest no
bis bene esse.

*Verè mendaces erant colles, & multitudo montium: verè in Do
mino Deo nostro salus Israël.* Fefellerunt nos, aiunt, falsi
Dij, quos coluimus, & in quibus spem nostrã collocau-
imus, à te solo salus nostra depẽdet, tu solus salus no
stra es. Per colles, & montium multitudinem, idóla
intelligit, quæ in collibus, & in mõtibus colebãt. Mag
no numero, quasi dicat, quantumuis multi essent, ni-
hil nobis profuerũt. Noli in collibus, noli in mõtibus
spem tuam collocare, neq; illorum celsitudine deci-
Luc. 3.b. piaris: mendaces enim sunt, & omnis collis & mõs hu
1. Cor. 1 miliabitur. Et perdet Dominus sapientiam sapientũ,
& dissipabit consilia principum. D. Hiero. Dicat hoc
pœnitens, & omnem superbiam derelinquẽs, & mul
titudinem montium, & collium, per quam superbie-
bat contra Deum: & humilitate prostratus lo quatur,
verè in Domino Deo nostro salus Israël. Septuag. Ve
rè in mendacium erãt colles & fortitudo montium.

Chald.

Chald. Paraph. Vtiq; in vanũ coluimus super colles,
& in nullum vsum congregati sumus super mõtes. In
Heb. ad literam habetur. Verè in vanũ à collibus, tur-
ba, mõtibus (sub.) expectauimus salutem. Sentẽtiam
explicauit optimè noster interpres. Turba enim vel
multitudo (in montibus) multitudo est mõtium, hoc
est, idolorum mõtium. Alij, frustra multitudo nostra
collecta fuit in montibus, vt ab idolis, quæ ibi coleba
mus, opem peteremus. In eandem sententiam potest
litera nostra interpretari: vt per multitudinem mon-
tium, multitudinem collectam in montibus intelliga
mus. *Verè in Domino Deo nostro salus Israël.* Neq; enim a-
liud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo Act. 4.b.
oporteat nos saluos fieri. Et vocabis nomen eius Ie- Matt. 1.d
sus: ipse enim saluum faciet populum suum à pecca-
tis eorũ. Salutare tuũ expectabo Dñe, dicebat Iacob Ge. 49.c.
morti propinquus. Et viderũt oculi mei salutare tuũ,
dixit Simeon. Hic verus Deus est: neq; enim saluare
posset, nisi esset Deus, quoniã in Dño Deo nostro sa
lus Israël. Ecce Deus noster veniet, & saluabit nos, cla Isay 35.
mat Isaias. Et saluabo eos in Domino Deo suo, non Ose. 1.
saluabo eos in arcu, & gladio & bello, & in equis, &
in equitibus, ait Oseas Propheta.

*Confusio comedit laborem patrum nostrorum ab adolescẽtia no-
stra, greges eorum, & armenta eorum, filios eorum, & filias eo
rum.* Per confusionem, idololatriam intelligit: quę &
mendacium, & confusio vocatur, quòd fallat, & con-
fusos reddat eos, qui spem collocant in falsis dijs, iux-
ta illud. Confundantur omnes qui adorant sculptilia, Psal. 96.
& qui gloriantur in simulachris suis. Per laborem, o-
pes labore partas intelligit. Idololatriam ergo, aiunt,

perdi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

perditionis & vastationis sibi causam fuisse ab adolescentia sua. Ex quo populus ex Ægypto eductus vitulum adorauit, multis cladibus est affectus, donec tandem in captiuitatem adductus est. Vid. lib. Iudicum, & Regum. Comedere, pro consumere, & vastare. Theodo. interpretatur eo sensu, quòd idolis greges, & armenta, & filios & filias offerebant: ideoq; idolatria consumpsit greges, & filios. Ex quo nihil vtilitatis habuerunt, sed vltra animarum interitum, pudorem, & confusionem sibi acquisierunt. Chald. Parap. Confusio autem peccatorum cōsumpsit laborem patrum nostrorum. &c. Hoc est, pœna cōfusionem adducens peccatis nostris debita. quo etiam sensu possumus literam nostram interpretari.

Dormiemus in confusione nostra, & operiet nos ignominia nostra: quoniam Deo nostro peccauimus nos, & patres nostri ab adolescentia nostra, vsq; ad diem hanc: & non audiuimus vocē Domini Dei nostri. Hoc est, manebimus captiui multo tempore confusione pleni, ignominia quasi stragula cooperti. Per dormitionē, diuturnā captiuitatem significauit. Sic in Ezech. per dormitionem Prophetæ, diuturnitas captiuitatis designatur. Sic in Isaia, In doloribus dormietis. Sic D. Paulus fructum peccati pudorē esse dixit. Quem fructum habuistis in ijs, in quibus nunc erubescitis? Sic impij omnes, qui à Deo recedunt, neq; volunt Deum audire, vt ad illum reuertantur, & pœnitētiam agant, dormient in cōfusione sua, operti perpetua ignominia.

Ezech. 4. d
Isai. 50. d
Rom. 6. d

ARGVMENTVM.

Ad verā cōuersionē populū hortat. Iudęę vastatio prędicit propter cordis malitiā: Cōpatit Propheta.

CAP. IIII.

¶ CAP. IIII.

SI reuerteris Israël, dit Dominus, ad me conuertere: si abstuleris offendicula tua à facie mea, non commueberis. 2. Et turabis, Viuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia: & benedicent eum gentes, ipsumq; laudabunt. 3. Hæc enim dicit Dominus viro Iuda, * et Ierusalem, Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas. 4. Circuncidimini Domino, & auferte præputia cordium vestrorum viri Iuda, & habitatores Ierusalem: ne fortè egrediatur vt ignis indignatio mea, & succendatur, et non sit qui extinguat, propter malitiam cogitationum vestrarum. 5. Annuntiate in Iuda, et in Ierusalem auditum facite: loquimini, et canite tuba in terra: clamate fortiter, et dicite, Congregamini, et ingrediamur ciuitates munitas, leuate signum in Sion. 6. Confortamini. nolite stare, quia malum ego adduco ab Aquilone, & contritionem magnam. 7. Ascendit leo de cubili suo, et prædo Gētium se leuauit: egressus est de loco suo, vt ponat terram tuam in solitudinē: ciuitates tuæ vastabuntur, remanentes absq; habitatore. 8. Super hoc accingite vos cilicijs, plangite et vlulate: quia non est auersa ira furoris Domini à † vobis. 9. Et erit in die illa, dicit Dominus. Peribit cor regis, et cor principum: et obstupescent sacerdotes, et prophetæ consternabuntur. 10. Et dixi, Heu, heu, heu Domine Deus, ergò decepisti populum istum et Ierusalem, dicens, Pax erit vobis: et ecce peruenit gladius vsque ad animam? 11. In tempore illo dicetur populo huic et Ierusalem, Ventus vrens in vijs quæ sunt in deserto, viæ filiæ populi mei, non ad ventilandum, et ad purgandum. 12. Spiritus plenus ex his veniet mihi: et nunc ego * loquar iudicia mea cum eis.

Conuerteris. 16. MS.
*habitatori M S. G. C. Verum R. Hier. & H. nō addunt. Oseæ. 10. 12. sup. 1. 14 Inf. 59. 9
† nobis. 7. M. S. Hie. R. H. G. C. Similiter textus legūt Gq. atq; ita trāstulerūt Hier. teste Sep.
*Sed M S. Q. n.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eis.13 Ecce, quasi nubes ascēdet: et quasi tempestas currus eius: Velociores aquilis equi illius. Væ nobis quoniam vastati sumus. 14. Laua à malitia cor tuũ Ierusalē, vt saluaſias: vsquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ. 15. Vox enim annunciantis à Dan, & notum facientis idolum de monte Ephraim. 16. ✝Concitate Gentes, Ecce, auditum est in Ierusalem custodes venire de terra longinqua, & dare super ciuitates Iuda vocem suam. 17. Quasi custodes agrorum facti sunt super eam in gyro: quia me ad iracundiã pronocauit, dicit Dominus. 18. Viæ tuæ, & cogitationes tuæ fecerunt hæc tibi: ista malitia tua, quia amara, quia tetigit cor tuum. 19. Ventrem meũ, ventrẽ meum doleo, sensus cordis mei turbati sunt in me: nõ tacebo quoniã vocem buccinæ audiuit anima mea, clamorem prælij. 20. Cõtritio super contritionẽ vocata est, et vastata est omnis terra: repente vastata sunt tabernacula mea, subitò pelles meæ. 21. Vsquequo videbo fugiẽtẽ, audiã vocem buccinæ? 22. Quia stultus populus meus me nõ cognouit: filij insipientes sunt, et vecordes: sapientes sunt, vt faciãt mala, bene autem facere nescierũt. 23. Aspexi terrã et ecce vacua erat, et nihili: et cœlos, et nõ erat lux in eis. 24. Vidi mõtes, et ecce mouebãtur: et omnes colles cõturbati sunt. 25. Intuitus sum, et nõ erat homo, et omne volatile cœli recessit. 26. Aspexi, et ecce Charmelus desertus, et omnes urbes eius destructæ sunt à facie Domini, et à facie iræ furoris eius. 27. Hæc enim dicit Dominus, Deserta erit omnis terra, sed tamen consummationem nõ faciã. 28. Lugebit terra, et mœrebunt cœli desuper: eo quòd loquutus sum, cogitaui et non pœnituit me, nec auersus sum ab eo. 29. A uoce equitis, et mittentis sagittã fugit omnis ciuitas: ingressi sunt ardua, et ascenderunt rupes: uniuersæ urbes derelictæ sunt, et nõ habitat in eis homo. 30. Tu autem uastata quid facies? cùm uestieris te coccino, cũ ornata fueris monili aureo, et pinxeris stibio oculos tuos: frustra cõponeris, contẽpserũt te amatores tui, animã tuam

✝Dicite gẽtibus MS. R. Hiero. Q.n. Sa. 1,3,5.

tuã quærent. 31. Vocẽ enim quasi parturientis audiui, angustias vt puerperæ. Vox filiæ Sion ✝inter morientes, expãdentesq; manus suas: Væ mihi, quia defecit anima mea propter interfectos.

✝inter morientis expãdentisq; B M S. H.G.C.

EXPLANATIO.

SI reuerteris Israël, dit Dñs, ad me cõuertere. Hoc est, si decreueris ad me reuerti, plenè & pfectè cõuertere: vel ne tardes, facito hoc firmo & cõstãti animo, quo pigritiã omnem excutias, impedimẽta omnia dirũpas. Sep. Si cõuersus fuerit Israël, dicit Dñs, ad me, cõuertet: hoc est, reuertet ex captiuitate: siue cũ fecerit, q̃ in se est, vt ad me cõuertat, cõferã ego auxiliũ meũ, vt possit verè & plenè cõuerti. Chal. Para. Si cõuertẽris Israël ad cultũ meũ, dicit Dñs, acceptabilis erit cõuersio tua, an tequã signetur sentẽtia tua. quasi dicat, cõuertere, dũ tẽpus habes. Dũ tẽpus habemus, operemur bonũ. Et ambulate dũ lucẽ habetis, vt nõ tenebræ vos cõprehẽdant. Alij interpretantur. Si reuerti voles, ô Israël, in me quiesces, trãquillè ages apud me, pace animæ & corporis frueris. Possumus etiã hoc de conuersione ad Christi fidẽ intelligere: vt sit sensus. Cùm ad me reuertẽris Israël relicta obstinatione tua, cõuertẽris ad me perfectè, relinques omnẽ idololatriã, omnẽ iniquitatem, & quices in me, nõ timebis inimicos tuos, inuenies requiẽ animæ tuæ. Multa sunt, quę cõuersionẽ nr̃am impediũt, etiã postquã decreuimus cõuerti: Nã & funibus peccatorũ cõstringimur, & peccãdi inueterata cõsuetudine premimur. Et aduersarius noster, quos semel suæ ditioni subiecit, ne illius manus euadãt, totis viribus conatur detinere: non secus ac Pharao filios Israël, ne ex Ægypto egrederẽtur. Cõstãtia igitur opus est, & vigo

Gal. 6. c.
Ioã. 2. 0.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mat.11.b & vigore animi. Hinc illud. Regnũ cœlorũ vim patī
tur, & violenti rapiũt illud. *Si abstuleris offendicula tua à*
facie mea, nõ cõmoueberis. Fructũ verę cõuersionis osten
dit. Offendicula vocat idola, quæ offendiculo illi fue-
rāt, vt rueret, & quorũ cultu Deũ offendebat. Alij, a-
bominationes tuas: ita Chal. Par. idololatriã nẽpe, &
flagitia omnia, quibus Deũ offendit, & quę Deus abo
minatur. A *facie mea*, hoc est, corã me, qui omnia vi-
deo, quẽ nihil latet. *Nõ commoueberis*, Vel nõ demigra
bis, hoc est, nõ ibis in exiliũ, nõ ducẽris captiũ. Pecca
Thrẽ.1.c. tũ peccauit Ierusalẽ, propterea instabilis facta est. Vel
nõ cõmoueberis, pacificè ages, non timebis. fugit im-
Pro.28.a pius nemine pſequẽte. Iustus autẽ quasi leo cõfidens
absq; terrore erit. Et semp pręsumit sęua pturbata cõ
Sap.17.c. sciẽtia. Et vir hypocrita inconstãs est in omnibus vijs
suis. Et nõ est pax impijs. Sep. cũ superiori clausula cõ
iũgũt, Si abstuleris abominationẽ eiũ ab ore eiũ, & à fa
cie mea timuerit. Sic etiã alij exponũt nr̃am literã, cõ
iungendo clausulã hãc cũ superiori, hac ratione. Si re
uertaris Israël, ait Dñs: si ad me, inquã, reuertaris, si ab
stuleris offendicula tua à facie mea, nõ cõmoueberis.
Et iurabis, viuit Dominus in veritate & in iudicio, & in iusti
tia. Hoc est, Deum solum coles, non iurabis per falsos
Deos, sed per nomẽ meũ. Iuramẽtũ enim suo loco,
& tẽpore, & debitis cũ circũstantijs præstitũ, in hono-
rẽ Dei cedit: profitemur enim Deũ omnia videre, &
veracẽ esse. Nõ hortatur ad iuramẽtũ, sed vt nõ iuret
p falsos Deos, sed p verũ Deũ, idq; debito modo. No-
lite iurare, ait Christus in Euangelio, sed sit sermo ve-
Matt.5.f. ster, est, est, nõ, nõ: q̃ amplius est, à malo est, quasi dicat.
sic viuite, sic cõuersamini omni mẽdacio profligato,
vt nul-

vt nullo opus sit iuramento. propterea enim necessa-
rium est aliquando iuramentũ, quia mentiri solemus.
Comites autem iuramẽti hic explicãtur; sunt autem
Veritas, vt verum sit, quod Iuratur: iudicium, vt nõ te
merè, sed vbi opus est, iuramento vtamur: Iustitia, ne
quid iniustum facturos iuremus, sed quod licitũ est,
& iustum: iniuriam enim Deo facit, qui eum in testẽ
adducit rei, quam ipse detestatur, quasi illum iniquita
tis sociũ, & participẽ velit facere. *Viuit Dominus.* Hac
iuramenti forma vtebantur Sancti Patres in veteri
testamento, vt ait D. Hierony. ad condemnationem
mortuorum Deorum, per quos iurabant Idololatræ.
Et benedicent eum gẽtes, ipsumq; laudabunt. Deum nempe,
quasi dicat, Tuo exemplo prouocabis gentes, vt Deũ
benedicãt, & eum laudent, quòd talem habeat popu-
lum. Sic Christus, Sic luceat lux vestra coram homi-
nibus, vt glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Matt.5.b
Contrà de impijs dicebat Paulus. Propter vos nomẽ
Dei blasphematur. Sic Theodor. Vel de Israele intel- Rom.2.d
ligit, vt sit transitus à secunda ad tertiam personam,
quod frequẽs est in Prophetis, quasi dicat. Ita prospe
rè habebis, si ad me fueris conuersus, & iustitiam co-
lueris, vt omnes te benedictionibus prosequantur, &
laudibus extollant. Chald. Paraph. Benedicentur po-
puli in Israël, & in ipso laudabũtur. Sic etiam in Heb.
ad literam. Et benedicent se in eo gentes, & in eo lau-
dabunt se. Hoc est, cùm voluerint bona sibi precari, di
cent: faciat mihi Deus sicut Israeli. & cùm aliquẽ lau-
dare voluerint, dicent: similis est Israelitico populo,
vel Israelitis. D. Hiero. Cùm hoc fecerit Israël, quod
supradictum est, & per Apostolos magister fuerit gẽ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tium, tunc benedicent, siue benedicentur in eo omnes gentes, & ipsum laudabũt, quòd salus processerit ex Israel.

Hæc enim dicit Dominus viro Iuda & habitatori Ierusalem. Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas. circuncidimini Domino, & auferte præputia cordiũ vestrorũ viri Iuda, & habitatores Ierusalem. Ne fortè egrediatur vt ignis indignatio mea, & succendatur, & nõ sit qui extinguat, propter malitiam cogitationum vestrarum. Modũ & rationẽ verę conuersionis docet, & qua ratione animũ præparare debeant ad verbum Euangelij suscipiendum, vt scilicet diligenti & studiosa oratione animum purgent per pœnitentiam ab omni crimine, mũdent ab omni prauo desiderio & cogitatione, & promptos & faciles se exhibeant ad parendum Deo. Nouale est, quod alternis annis seritur, vel aruus nunc primùm ad sementẽ prosciſſus. Nouare verò nouale, est diligenti & studiosa oratione purgare, oẽs suffodere vepres, sentesq; auferre, vt munda semina, mũda arua suscipiãt. Id spiritualiter fit per pœnitentiam. Serere autẽ super spinas vocat, cultũ idolorũ simul cum vero Dei cultu retinere, religionem exteriùs colere, & vitia sectari. Sed
1.Cor.10. non potestis, ait Apost. mensæ Dñi participes esse, &
e mensę dęmoniorũ. Quæ cõuentio lucis ad tenebras,
2.Cor. 6.d & Christi ad Belial? Sunt qui vellent Deo inseruire, &
Matt. 6.c. carni simul, & mundo. Sed nemo potest duobus dominis seruire, ait Dñs. Et, Qui vult venire post me, ab
Luc. 9. c. neger semetipsum. Et, Qui voluerit animam suam salua facere, perdet eam. Rursus aliud, inquit, cecidit super spinas, & simul exortę spinę suffocauerũt illud:
Luc.8.a. semen nempe verbi Dei. Quod autem in spinis cecidit: hi

dit: hi sunt, qui audierunt, & à sollicitudinibus, & diuitijs, & voluptatibus vitæ, euntes suffocantur, & non referũt fructum. Ille ergo perfectè nouat nouale, qui non tantùm animum ab omni scelere expurgat, sed nec etiam vitę sollicitudinibus implicatur, aut diuitiarum amore occupatur, quinimo omnibus relictis, Christũ sequitur. Volo vos sine sollicitudine esse, ait D. Pau. Sed qua ratione? Audi. Qui habent vxores, tã 1.Cor.7.f
quam non habentes sint: & qui flent, tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquam non possidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur. Chal. Paraph. Facite vobis opera bona, & nõ quæratis salutem in peccatis. *Circuncidimini Domino.* Explicat, quid sibi velit, cùm subiungit. *auferte præputia cordium vestrorum.* Epexegesis. Exteriori circuncisione hominibus circuncidimur: sed interiori cordis circuncisione Domino, qui cor intuetur. Præputia cordium sunt, cordis obduratio, praua desideria, pessimæ cogitationes. Vnde Christus. Ex corde exeunt cogitationes malæ, adulte Mat.15.b
ria, &c. & hæc sunt, quæ coinquinant hominem. In circuncisos auribus, & corde vocauit D. Stephanus Iudæos, quòd haberent cor induratum, & aures obturatas ad verbum Dei suscipiendum, & illi obtemperandum. Septuag. Circuncidite duritiam cordis vestri. Chald. Paraph. Conuertimini ad cultum Domini, & auferte impietatem cordis vestri. *Ne fortè egrediatur vt ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat.* Hoc est, q vos liberet è manib? meis, cùm puniero. Cõtinet indignationẽ Deus, quãdiu nõ punit: egrediẽ autẽ, cũ punit. Vnde D. Pau. Tu autẽ secundũ Rom.2.a.

Universidad de Deusto Biblioteca

duritiam tuam,& impœnitēs cor thezaurisas tibi irā in diem vindictæ,& reuelationis iusti iudicij Dei. Quā diu ergo in peccatis perseueramus thesaurizamus nobis irā, vt maiori postea impetu egrediatur, instar fluminis, quod impedimento sublato, quo aquæ fluxus detinebatur, magno impetu fluit. Hinc Daniel. Fluui
Dan.7.c. igneus rapidus egrediebatur à facie eius. Chald. Par. Ne fortè egrediatur, quasi ignis, furor meus: & consumat absq; misericordia. *Propter malitiam cogitationū vestrarum.* Obserua, ait D. Hiero. aduersus eos, qui dicūt in cogitationibus non esse peccatum. Hæc sunt præputia cordiū circuncidenda, quę nisi circuncidantur,
Genes.17 excandescet in nos ira Dei, cuius est illa vox. Masculus, cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo. quod nunc de spirituali circuncisione venit intelligēdum. Sic reuertēte Moy
Exod. 4. se in Ægyptum, occurrit Dominus volens occidere eum, nempe quòd filium suum non circuncidisset, & tulit Sephora acutissimam petram, & circuncidit præputium filij sui. Magna certè Dei ira, vt etiam Moysen sibi charissimum, per quem statuerat salutem populo suo dare, velit occidere, sed hæc propter nos scripta
Rom. 2. sunt. Circūcisio cordis in spiritu, nō litera (ait Apost.) cuius laus nō ex hominibus, sed ex Deo est. Et nos su
Phili.3.d mus circuncisio, qui spiritu seruiuimus Deo: & gloriamur in Christo Iesu, & nō in carne fiduciā habētes.

Annunciate in Iuda, & in Ierusalē auditum facite: loquimini & canite tuba in terrā: clamate fortiter, & dicite. Congregamini, & ingrediamur ciuitates munitas, leuate signum in Sion. cōfortamini, & nolite stare, quia malum ego adduco ab Aquilone, & contritionem magnam. Prędicit terribilem aduentum

Nabucho

Nabuchodonosor. Vtitur autē Prosopopæia quadā, quasi adhortantis, vt se ad loca tuta quā citissimè recipiant, vt imminentem Chaldęorum aduentum significet. Annunciate, ait, imminere calamitatem, adesse iam hostem, qui deuastet. Clangite tuba, vt omnes se recipiant in ciuitates munitas, & loca tuta. ferte vexillum in fastigium arcis Sion, vt omnes intelligāt bellū imminere. *Confortamini, nolite stare.* Hoc est, nolite foris manere, recipite vos in loca tuta. Chal. Par. migrate & non moremini. vel fugite: non quòd eos velit fugere, sed vt ostendat adeò potentem futurum hostē, vt neq; securi possint manere in ciuitatibus, quātumuis munitissimis. *Ab Aquilone.* Hoc est, à Chaldęa, vt sępe diximus. Excitabo, ait, à Chaldęa Nabuchodonosor, qui cōterat, & perdat vos. Omnia quę hìc dicūtur, fieri solent imminente hoste aliquo crudeli: quod significare voluit Propheta hoc genere locutionis.

Ascendit leo de cubili suo, & prædo gentium se leuauit: egressus est de loco suo, vt ponat terram tuam in solitudinem: ciuitates tuæ vastabuntur, remanentes absq; habitatore. Nabuchodonosorem leonem uocat, & eius speluncam Babylonem: quem & prædonem gētium dicit, quòd multas gentes debellasset, & suo imperio subiecisset. Chald. Paraph. Migrauit rex de arce sua, & disperdens populos profectus est cum exercitu suo; egressus est de loco suo, vt ponat terram tuam in desolationē. Iam verò truculentissimo leone sæuiente, & vastāte omnia, de quo. D. Petrus aduersarius vester diabolus, tanquā 1. Pet. 5.
leo rugiens circuit, quærens quem deuoret: qui & prædo gentium, quòd nemo sit, quem illius venena non tangāt: congregemur in vnam fidem, in Ecclesiā

catholicā

Universidad de Deusto
Biblioteca

catholicam ciuitatem munitam, vt ab erroribus protegamur, & Christi munimenta nos teneant. Nemo saluatus est in diluuio nisi in arca: Neq; in vastatione Iericho, nisi in domo Raab. Hic signum leuatum est,
1.Cor.1. Christus crucifixus, Iudæis scandalum, gentibus stultitia, nobis autem Dei virtus & sapientia. signum, cui contradicitur ab infidelibus, à carnalibus, à superbis,
Luc.2.c. quibus positus est in ruinam: sed in resurrectionem pœnitētiū, humilium, errores & culpas suas agnoscētium & detestantium, & qui ex animo ad illum cōfugiunt. Neq; contra errores tantùm protegimur in arce ista munitissima, sed etiā contra omnia diaboli tē
Ephe.6.c tamēta. Est hic lorica iustitiæ, scutū fidei, galea salutis, & gladius spiritus verbi Dei. Sæuiat quantūuis leo, rugiat vt terrorē incutiat, super aspidē & basiliscū ambu
Psal.90. labim⁹, & cōculcabimus leonē & draconē. Vicit leo de tribu Iuda leonē sæuientem, vt iam cū leone deuicto nobis sit congrediendum: in cuius ore Sanson fauum mellis reperit, vt sæuitia vertatur in dulcedinē, & suggamus mel de petra, & oleum de saxo durissi-
Rom.8.c mo: quoniam diligentibus Deum omnia cooperan-
Cor.10.c. tur in bonum, & faciet etiā cum tentatione prouētū. *Super hoc accingite vos cilicijs, plangite et vlulate, quia non est auersa ira furoris Domini à vobis.* Ad mœrorem, & planctum hortatur ob imminentia mala, quæ non aliter vitare poterant, nisi per verā pœnitentiā. Accingi cilicijs vel saccis, gest⁹ est hominis mœrētis, & dolentis. Hortatur ergo ad pœnitentiā, vt possint auertere à se irā Dñi: quæ, quandiu in peccatis perseuerabant, non erat auersa ab eis. Niniuitę vestiti sunt saccis, & ieiuna
Ion.3. rūt, & placatus est Dñs. Non ergo Deo displicent externe

ternæ carnis macerationes, cilicia, ieiunia, humicubitationes, lachrymæ & plāctus: quinimo eiusmodi placatur, si modò ex corde verè cōtrito prodeāt: sed carnales homines dānant ea, à quibus abhorrēt, quia volunt genio indulgere, inimici crucis Christi, quorum Philip.3.
Deus vēter est, & finis in interitū, & æternā pditionē. *Et erit in die illa dicit Dñs, peribit cor regis, et cor principū, et obstupescēt sacerdotes, et prophetæ cōsternabuntur.* Quemadmodū superiùs peccata regū, & principū, & sacerdotū, & prophetarū cōnumerauerat, ꝙ hi primi essent in prauaricatione, & illorum scelera essent grauiora, sic hic illorū capitibus calamitatē maximè impēdere docet. Perire cor, est deficere præ timore. dissoluetur pauore, ait, fugiet consiliū, aberit fortitudo, desponde animū, ne possint se, & alios tueri. Obstupescent sacerdotes, qui scilicet nō dixerūt, vbi est Dñs, cùm illi⁹ manū, & quidem grauissimā, adesse sentient, quā effugere nulla ratione valebunt. Prophetæ falsi, qui prophetabāt in Baal, cōsternabuntur, cùm se de mēdacio cōuictos viderint, & seuerissimā Dei vindictā, quē cōtēpserāt, pręsentē cōspexerint. Sed & adeò graue erit malū, vt & veri prophetę etiā cōsternātur. Vnde Ieremias verus Dei Propheta in Spiritu hæc videns ait. *Heu, Heu, heu Domine Deus, ergone decipisti populum istum, et Ierusalē, dicens, pax erit vobis: et ecce peruenit gladius vsq; ad animā.* Inde obstupefactio, inde consternatio. Quid aliud expectarēt, quàm quod illis accidit: illis nempe à falsis prophetis deceptis. D. Hiero. inde turbationē prophetæ natā interpretatur, quòd ea, quæ superiùs prophetarat prospera non intelligeret, quando essent adimplenda, quasi videri posset Deū mentitum fuisse

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuisse per ipsum. Theodoretus de falsis prophetis intelligit, qui nomine Dei pacem promitrebant, cùm tamen Deus non loqueretur per illos. Ergóne decipisti, ait, quasi dicat. Non equidem: ipsi se deceperunt, qui falsis Prophetis aures accomodarunt. Chal. Paraph. certè ecce Prophetæ mei decipiunt populum istum, & Ierusalē dicentes: pax erit vobis, & ecce gladius occidit in populo. Heu, heu, heu. in Hebr. est אהה ihah, de qua dictione diximus in principio huius libri. Septuag. ô dominator Domine. Chald. Paraph. Suscipe deprecationem meam Domine Deus. *Ergòne decepisti.* In Heb. est אכן achen, quę particula certè, aut verè significat. sic etiam interpretari possumus literā nostrā. ergone decepisti, hoc est, verè decepisti, idest, permisisti decipi. *pervenit gladius vsq; ad animam.* vsq; ad intima. Acerbissimā plagā significat. Permittit Deus decipi p falsos Prophetas eos, qui se flagitijs coinquinare non cessant, & verbum Dei æquo animo non sustinent. Sic Achab, qui Prophetam Dei odio habet, quòd non loquatur secundum ipsius voluntatem, decipitur per falsos prophetas. Vid. Ezech. 14.

3. *Reg.* 22

In tempore illo dicetur populo huic, & Ierusalem, ventus vrēs in vijs, quæ sunt in deserto viæ filiæ populi mei, non ad ventilandum, et ad purgandū, spiritus plenus ex his veniet mihi. Et nūc ego loquar iudicia mea cum eis. Tempus aduentus exercitus Chaldæorum significat: multis verbis futuram calamitatē describit, si fortè timore percussi resipiscāt. Tunc ergo, ait, nuntij & exploratores, cùm viderint exercitum aduētare, dicent. Ecce venit ventus vrens per viam deserti (sunt enim deserta inter Babylonē, & Ierusalem) non vt ventilet, & purget, sed vt deuastet, & perdat. Comparat exercitum Caldæorum vento vrēti; qui omnia penetrat, cui nemo potest resistere, neq; eum declinare. *Ventus vrens.* Apud Hebræos eadem dictio ventum, & spiritum significat. Vnde nonnulli, spiritus, hic legunt. Sic etiam Sept. spiritus erroris in solitudine viæ filiæ populi mei, non ad purum, neq; ad sanctum. quem locū ita interpretatur Theodoretus. Ipsa experientia discent tempore calamitatum, quòd spiritus seductionis erat ille, qui loquebat per pseudoprophetas, nō purus, nō sanctus, neq; spiritus plenitudinis, cōpletiuus nēpe veritatis, à quib° sci licet pseudoprophetis mala ista mihi prouenerunt.

In vijs quæ sunt in deserto viæ filiæ populi mei. Hoc est, in deserto, per quod venimus à Babylone in Iudæam. Alij legunt, ventus exiccans per vertices venit in deserto, via filiæ populi mei. hoc est, vbi est via, qua venitur Ierusalem. In Heb. est vox פים sepaim, quę excelsa loca, colles, & vias etiā significat. *filiæ populi mei.* hoc est, Ierusalem, vbi est populus meus. Filiā vocat populi, quòd ędificata esset à populo. vel filia populi, hoc est, filia quę est populus. *Non ad purgādum.* &c. Hoc est, nō cōmodi causa, sed in maximā perniciem. *Spiritus plenus ex his veniet mihi.* Vehementiā calamitatis, & vbertatē supplicij significat, quasi dicat. Nō erit inanis, efficiet q̄ volo. plenā faciet vindictā. *Ex his.* hoc est, ex vijs deserti, vel ex Chaldęis. Alij legunt, prę his. 1. ventus vehementior, quā vt conueniat istis rebus, ventilationi nempe, & purgationi tritici, veniet cōtra me. Chald. Par. Quasi ventus meridianus super capita fluentorū aquarum in deserto, sic est via congregationis populi mei, nō ad ventilandū, nec ad dispergendū. Pro eo q̄ erraue-

Universidad de Deusto
Biblioteca

errauerunt sequentes falsos prophetas, qui prophetabant eis in spiritu falsitatis: propterea exercitus populorum leuiores his sicut ventus, venient contra eos. Nunc enim in verbo meo adducam eos, & loquar vltionē iudiciorum meorum de eis. Iuxta hanc sentētiam Chal. Paraph. Possumus etiam literam nostram interpretari, hac ratione, Quia populus meus ad suā perditionem profectus est per desertum, vt ad exteros populos auxilij postulandi gratia se conferret, vel ad idóla quærenda, faciam ego, vt per eandem viā deserti veniat exercitus Chaldęorum tanquam tempestas, & ventus vehemēs, qui populū meum deuastet. *Et nunc ego loquar iudicia mea cum eis.* Hoc est, iam ostendam iustitiam meam in eis, & dabūt pœnas peccatis debitas.

Ecce quasi nubes ascendet, & quasi tempestas currus eius. Velociores aquilis equi illius. Væ nobis quoniam vastati sumus. Comparat exercitum Chaldęorum nubi caliginosæ, quæ citissimè in grandinem, & in tonitrua, & fulgura cōuertitur: vnde post nubem posuit tempestatē. Loquitur autem de curribus quib' in bello vtebant, vel curuum strepitum tempestati sæuissimæ comparat. *Væ nobis, quoniam vastati sumus.* Iuxta Hiero. vox est populi, cui cùm propheta veluti digito demonstrasset Chaldæorum exercitum, ingemiscit, quasi iam vastationem suam præsentem videat.

Laua à malitia cor tuum Ierusalem, vt salua sias: vsq; quo morabuntur in te cogitationes noxiæ? Si vis mala hæc effugere, mūda cor tuū ab omni scelere, neq; pmittas, vt vltra in te moram faciāt cogitationes prauæ. Lauatur cor lachrymis, & pœnitētia: sine qua non potest salus esse his

his, qui peccauerunt.

Vox enim annūtiantis à Dan, & notiū facientis idolū de monte Ephraim. Hoc est, Vox nūtiorū, vel exploratorū annūciātiū aduēntare exercitū Chaldæorum, quasi dicat. Videor me audire iā annūciātis vocem. Dā sors iuxta libanum erat aquilonem versus, vbi erat Babylon: deinde venientibus Ierusalem occurrebat sors Ephraim, propterea à Dan & Ephraim nūcios annunciare ait. Vocem annunciantis vocat nuncium, quemadmodū Isaias vocem clamantis, pro clamante dixit. Idolum vel iniquitatem, vel vanitatem vocat pœnam idololatriæ, & vanitatis, & iniquitatis, vel Regem ipsum Nabuchodonosor, qui vt Deum se fecit adorare in statua, quam erexit, vt videre est in Daniele. Septua. Audietur dolor de mōte Ephraim. Chal. Para. Quia vox prophetarum, qui prophetāt aduersus eos, qui migrauerunt ad vitulum, qui est in Dan, & nunciant annunciationes malas, venient sup eos occisores, eo quod seruierint simulachro, quod erexerat Michęas in mōte domus Ephraim. *Isa.40.a* *Danie.3.*

Dicite gentibus. Ecce auditum est in Ierusalem custodes venire de terra longinqua, & dare super ciuitates Iuda vocem suam. Hoc est, sciant omnes gentes imminere iam vltionē, vt cognoscant Deum iustū esse, neq; iniquitates inultas relinquere. Custodes vocat milites. Vnde subdit. *Quasi Custodes agrorum facti sunt super eam in gyro: quia me ad iracundiam prouocauit, dicit Dominus.* Qui scilicet tam diligenter obsideant, & munitionibus vrbē claudant, vt vinearum agrorumq; custodes putes, ne scilicet aliquis effugere possit. Vid. 4. Reg. 24. & infra. 52. Super muros tuos Ierusalē cōstitui custodes, ait Dominus. *Isa.62.b.*

hoc est

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc est prophetas, qui prædicatione sua vigilabāt, vt
Dei populum custodirent, ne idololatria, & vitia alia
vineam Domini deuastarent. Qui pios hos custodes
contempserunt, iustè in manus crudelium custodum
traduntur, qui inuigilent vt perdant, & deuastent. Cu-
stodit te Dominus, custodiunt et Angeli, quibus Do-
Psal.90. minus mandauit de te, vt custodiant te. Custodit etiā
aduersarius tuus, qui circuit quærens quem deuoret.
Si neglexeris angelos, & Deū custodiētem vt saluet,
deuoraberis à leone custodiente vt rapiat, & perdat.
Viæ tuæ & cogitationes tuæ fecerunt hoc tibi: ista malitia tua,
quia amara, quia tetigit cor tuum. Non est, quòd culpam
in Deū reijcias, aut in hostes: perditio tua ex te Israël.
tu teipsam destruis, & perdis scelerib' tuis. *Viæ tuæ.* hoc
est, opera tua, & cogitationes tuæ pessimæ, quas dū re
primere negligis, ad praua opera te pduxerūt, & Deū
sæuire nolētē coegerūt. *Ista malitia tua.* Hic fructus est,
& pœna malitiæ tuæ, & quidē amarissima, quę ad in-
tima vsq; penetret, acerbissimè q; affligat. Vel malitiā
vocat amarā, ꝙ dulcē Deū ad amaritudinem prouo
Ose.14.a cet, & sęuire cogat clementē. Pereat Samaria (ait pro
pheta) quia ad amaritudinē prouocauit Deum suū.
Ventrem meum, ventrem meum doleo, sensus cordis mei turba
ti sunt in me: nō tacebo, quia vocē buccinæ audiuit anima mea,
clamorem prælij. Dolet propheta præuidens populi va-
stationem, & imminentia mala. Ventrem posuit pro
visceribus, & corde ipso vel mente, quasi dicat. Cru-
cior valde prę dolore, mentis afflictionem patior, sic
Psal.30. in Psal. cōturbatus est in ira oculus meus, anima mea,
& venter meus: sensus mei turbati sunt, & quasi in stu
porem ob vehementē dolorem veni, exanimis factus
sum.

sum. Septuag. Ventrem meum doleo. ventrem meū
doleo, & sensus cordis mei me premit, anima mea la
cerabitur & cor meum. Chald. Paraph. Viscera mea,
viscera mea dolent mihi; mota est sustentatio cordis
mei: rugit in me cor meum. In Heb. ad literam visce-
ra mea vel venter, viscera mea doleo (et) parietes cor
dis mei tumultuantur, vel dolet mihi cor meum. Pa-
rietes vocat præcordia, quibus quasi parietibus circū-
daē cor, Verbū Heb. קיר chir, parietē significat: meta-
phoricè sumit pro præcordijs. Noster autē interpres
significāti', sensus cordis mei, trāstulit. Sic verbū Heb.
המה hamah, tumultum facere, vel strepitū sonare reso
nare significat, pro quo significātiùs, conturbati sunt,
trāstulit, eadē sentētia manēte. *Nō tacebo.* clamabo, eiu
labo præ dolore, si fortè dū me dolētem audierint, &
ipsi doleāt. Iā enim videor audire me vocē buccinę,
& clamorē prælij: voces scilicet & clamores militū se
inuicē adhortantiū ad occidendū, vastandū, pdendū.
Contritio super contritionem vocata est, & vastata est omnis ter
ra: repēte vastata sunt tabernacula mea, subitò pelles meæ. Mul
tis cladibus afficiendum populum prędicit, nam & fa
me, & peste, & obsidione vexatus est, & tandem gla-
dio, & captiuitate attritus. Vel contritio super contri-
tionem, dicit: quòd cum iam decem tribus fuissent in
captiuitatem adductæ, nunc duæ, quæ remanserant,
essent conterendæ, & captiuæ ducendæ. Porrò per ta
bernacula, & pelles idem intelligit, quòd tabernacula
ex pellibus fierent. Sic autem vocat domos Ierusalē,
quòd ea facilitate destructæ sint, qua tabernacula, vel
tentoria auferuntur: vel quòd cito cōpulsi sint inde
migrare, vt nō domus, sed tentoria potiùs dicas, quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad breue tempus parantur. Quando inimicus noster aduersus nos prævalere incipit, nō vno tātùm modo vastat: contritio super contritionem, & Abyssus abyssum inuocat, & vnū peccatum in aliud trahit. Tabernacula autem sunt, quæ hìc possidemus: non enim habemus ciuitatem permanentem. Vt quid tāto sumptu palatia construis? cito relinques, breui migrabis. fac
Luc. 16. c tibi amicos de Māmona iniquitatis, vt quando ab his tabernaculis migraueris, recipiant te in æterna tabernacula. *Vsq; quo videbo fugiemē, audiā vocem tubæ?* Hoc est, quādiu afflictio hæc durabit? Vel vtinā pœnitentiam ageret populus, vt placaretur Deus, & fæliciora populo annuncarem. Chald. Para. Quādo videbo ego signa, audiam vocem cornu. In Hebr. נס nes, à radice נסס nasas, vexillum significat. à radice נוס nus, fugiendum significat, quemadmodum habet noster interpres, sic etiam Septuag. *Quia stultus populus meus me nō cognouit: filij insipientes sunt, et vecordes: Sapientes sunt, vt faciant mala: bene autem facere nesciuerunt.* Verba sunt Dei quasi respondentis Prophetæ, quasi dicat. Quid aliud visurus es quàm fugiētem, & quid aliud auditurus es quàm vocem tubæ, cùm nihil nisi mei contemptum in populo isto intueri liceat, nihil exhortationibus, neq; minis, aut terroribus proficiant, in nulloq; meliores fiant, quasi stulti & vecordes, quibus frustra quis seriò loquitur? Quid stultius? Cognouit bos pos-
Isai. 1. a. sessorem suū, Israël autē me non cognouit. Insipientes, dum veris prophetis non credunt: vecordes, dum falsis fidem adhibent. Noli blandiri tibi de sapientia, noli te prudentem iactare: quandiu peccato locū das stultus es, insipiēs, vecors: talē te Deus iudicat, talem te Spi-

te Spiritus Sanctus vocat. *Sapientes sunt, vt faciant mala.* Quot fraudēs, quot doli. Quot insidiæ, quot calūmiæ. Sed sapiētia hæc stultitia est apud Deū, terrena est, diabolica est. Serpēs callidior erat cūctis animātibus terræ: sic isti ex patre diabolo, furor illis secūndū similitudinē serpentis, astuti sunt, callidi sunt, vt decipiant, vt subuertāt, vt opprimāt, vt supplantent, vt assequantur, q̄ in perniciē suā exoptāt: ad virtutē verò veluti stolidi sunt, indignū reputāt virtuti operam dare, sed eos qui virtuti studēt, irrident, & stultos reputāt. Sed nos æquo animo feramus stulti videri propter Christū, vt cū ipso sapiētes simus, qui stulta fecit sapientiā mūdi. 1. Cor. 1. c
Aspexi terrā, et ecce vacua erat et nihil: et cœlos, et nō erat lux in eis. Idem significat, quod superiùs dixit, stultus populus meus: Terrā vacuā, & nihili, vocat homines, qui nisi terrā cogitāt, & vera sapientia vacui sunt. Per terrā, homines plebeios: per cœlos, eos qui superioris ordinis sunt, vt Reges, Principes, Sacerdotes, legis doctores intelligit, qui stulti facti fuerāt, & lumen sapientiæ in illis extinctum erat. Sic q̄ mōtes & colles infra homines mediocris cōditionis. Vel desolationē magnā his verbis describit, quę & cęlos mœrere faciat, & montes & colles in stuporem adducat. sic Ezech. 32. Omnia luminaria cœli mœrere faciam super te. Et infra. Lugebit terra, & mœrebūt cœli. Terra ergo desolata erat absq; habitatore, inculta erat, quòd non esset, qui eam coleret, & cœli lucem retraxerāt ob mœrorem. Theodoretus. Hæc euenire solent his, qui delabuntur in calamitates, quibus lux non videtur esse lux, nec dies esse dies, neq; dulcia habere dulcedinē, sed omnia mutantur eis in contrarium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vidi mõtes, et ecce mouebãtur: et oẽs colles conturbati sunt. Præ
Psal.113. stupore scilicet, & mœrore. Sicut etiã in Psal. mõtes
& colles exultare dicunt, ad lętitiã magnã significãdã.
Intuitus sum, & non erat homo, & omne volatile cœli recessit.
Hoc est, nullus erat in terra Iuda propter desolationẽ
à Chaldęis factam, sed & volatilia recesserant, vt &
ipsa etiam desolationem sentirent.
Aspexi, & ecce Carmelus desertus: & omnes vrbes eius destructæ sunt à facie Domini, & à facie iræ furoris eius. Carmelus
amænissimus, & fertilissimus, oleis cõsitus & arbustis,
vineisq; condensus ad tantam venit solitudinem, vt
eremi habeat vastitatem. *à facie Domini & à facie iræ furoris eius.* Hoc est, ob grauem Dei iram. Chald. Paraph.
Vidi, & ecce terra Israël, quæ erat plantata sicut Carmelus, conuersa est, vt esset sicut desertũ. Lamentabilis sanè ruina. Sic aduersario nostro animam vastante,
vbi quondam virtutum chorus, & spiritualis lætitia,
& exultatio, ibi vitiorum multitudo, & mœror versatur. Perrimescenda inimici nostri potentia. Montes
mouet, eximiæ nempe virtutis viros. Colles conturbat, sapientes & consilio potentes. Ecce absorbebit
Iob.40.c fluuiũ, & non mirabitur: fiduciam habet, quòd Iordanis influat in os eius. Neq; enim est potestas, quæ
comparetur ei super terram. Porrò quẽ non moueat
videre Carmelum in desertum conuersum? qui delitijs spiritualibus affluebãt, stercora, obscœnas nempe
Isa.14.c carnis voluptates, amplecti. Quomodo cecidisti de
cœlo lucifer, qui manè oriebaris?
Hæc enim dicit Dominus deserta erit omnis terra, sed tamen consummationẽ non faciam. Admixta est clementia irę, &
Hab.3.a. cùm iratus fuerit misericordiæ recordatur. Desertam
facit

facit terram, sed non funditus perdit. Remanserunt
nonnulli post vastationem à Chaldęis factam: sed &
post septuaginta annorum captiuitatem, qui captiui
erãt, redierunt. Misericordiæ Domini, quia non sumus Thrẽ.3.c.
consumpti: quia non defecerunt miserationes eius.
Lugebit terra, & mœrebũt cœli desuper, eo quòd locutus sum, cogitaui, & non pœnituit me, nec auersus sum ab eo. Terram
lugere, est desolatam esse, & incultam iacere: & tãta,
inquit, erit eius desolatio, vt cœlos mœrere faciat: id
autem fiet, quia ita prædixi me facturum per prophetas meos, ita facere decreui, neq; sententiam mutaui,
neq; auertar ab eo, quod semel statui.
A voce equitis & mittentis sagittã fugit omnis ciuitas: ingressi sunt ardua, et ascenderunt rupes, vniuersæ vrbes derelictæ sunt, et non habitat in eis homo. A clamore, ait, equitum, &
sagittariorum omnes perterriti fugient, & quærent si
bi loca inaccessa, vbi tueri se possint, vrbibus derelictis. Equitis, pro equitũ. Singulare pro plurali, sic mittitis sagittam, pro sagittarijs. intelligit autem omnes
reliquos milites alijs armorum generibus instructos.
Tu autem vastata quid facies? cùm vestieris te coccino, cum ornata fueris monili aureo, et pinxeris stibio oculos tuos: frustra cõponeris, contempserunt te amatores tui, animam tuam quærunt.
Quò confugies? Quod capies consilium? Quod remedium? cogeris sedere mœrens, calamitatem tuam deplorando. Sanè vastata anima non habet, quid facere
possit: potuit seipsam perdere, sed minimè reparare,
nisi eam Deus reparauerit. Nihil, ait, proderunt tibi diuitiæ, aut pulchritudo, vt iram & furorem hostium
tuorum delinire possis, cùm id tantùm quærant, vt
te perdant, & deuastent. Per amatores, Gentes intelligit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

git, quorum Deos colebat, vel in quibus fiduciam suã collocabat. *Stibiũ* vim habet dilatandi oculos, inhibet etiam eorum fluitiones & exulcerationes, vnde Græci πλατυοφθαλμον vocant ab oculorũ dilatatione. vtebãtur eo mulieres ad oculos venustãdos, vt pulchriores viderentur. Sep. si vnxeris honore oculos. Chald. Paraph. stibio habet. In Heb. est פוך puc. quę dictio stibiũ interpretari potest, vel fucus. Alij transferũt. si pinxeris fuco faciem tuam, vt à parte totũ intelligat, oculos pro facie. *animam tuam quærunt.* hoc est, vitam. occidere te volunt, vitam tollere, perdere, Hìc eorum studium carpitur, qui hominibus placere student, & nõ
Psal. 52. Deo, Quoniã Deus dissipauit ossa eorum, qui hominibus placent, confusi sunt quoniã Deus spreuit eos.
Prou. 31. Fallax est gratia, & vana est pulchritudo, mulier timẽs Deum ipsa laudabitur. Nimius ornatus exterior à mente incomposita, & suarum cupiditatum serua proficiscitur. Quid profuit diuiti Epuloni, indui purpura & bisso? Pingunt oculos stibio, qui sapientiores videri volunt, quàm sint, vt nihil non videre, nihil nõ scire se iactent. Qui autem Deo placere desiderat, induat se coccino charitatis, ornet se monili aureo verę sapientię, de qua Apost. Ego nihil existimaui me scire inter vos, nisi Iesum Christũ & hunc crucifixũ. vngat oculos stibio verę fidei, vt dilatati cælestia intueãtur, & vanitatẽ nõ videãt. Qui ita fecerit, non frustra cõponetur. Nõ illũ cõtẽnet animarũ sanctarum amator, & spõsus Iesus, sed cõcupiscet rex decorem suũ. Iam verò quãtę stultitię est, dũ hostes animã quęrũt, corpus ornare, & animã negligere, vt hostiũ prędæ pateat? Hãc orna, hãc muni, hanc serua, hæc tibi sit charissima

1. Cor. 2. a

rissima. Habemus thesaurũ in vasis fictilibus. Tu vas fictile magnifacis, thesaurum verò negligis. 2. Cor. 4

Vocem quasi parturientis audiui, angustias vt puerperæ. Vox filiæ Sion intermorientes expandentesq; manus suas: Væ mihi quia defecit anima mea propter interfectos. Post vastationem audit lamentantem. Hoc est, quod dixit. Tu autem vastata quid facies? Vox parturiẽtis, vox dolore proficiscẽs. quod magis declaratur, cùm subditur, *angustias vt puerperæ.* Sep. vt primiperæ. & Chal. Partũ. hoc est, quę primũ experitur partum. In Heb. est. כמבכיה chemabechidah. à radice. בכר nachad, in Hiphil parere primogenitum significat. Filiã Sion vocat Ierusalem, habitatores intelligens, qui iacebãt vulnerati inter morientes, expandentesq; manus: nam desimittet manus suas. Chald. Paraph. vocem cœtus Siõ, qui prosternit se, & expandit manus suas dicens, vę nunc mihi &c. Iuxta interpretationem hãc possumus & nos interpretari hoc modo. Vox populi Sion dum alij clamantes prę doloribus exhalant spiritum, alij prostrati manus expandũt, & precibus contẽdunt hostes propitios sibi reddere. Alij interpretãtur. Vocem (audiui) filiæ Sion, quæ fremit, & frangit manus suas. Diuus Hieronymus. Quomodo mulier pariẽs & nec dum dolorem parturitionis experta penè moritur, & angustias sustinens vix potest respirare, sparsisq; manibus collabitur, sic & filia Siõ cùm suos viderit filios interfectos, in hęc verba prorumpet, & dicet, vę mihi. &c. In Hebr. vbi nos legimus, inter morientes, est verbum התיפח titiapecha, à radice יפח iapach, in Hithpael

Universidad de Deusto
Biblioteca

thpael conqueri, & lamentari significat. Vnde ad litera sic legimus. Vocem (audiui) filiæ Sion, conquerentur, expandet manus suas, væ nũc mihi. &c. Sed etiam dictio illa התיפח titiapecha, potest esse à radice פוח puach, quod flare, & spirare significat: & quia morientes efflare dicuntur, animam morientem quoq; significare potest, quemadmodum habet nostra litera. D. Hiero. intermorientis legit, vt sit vna dictio. intermoriens autem vocatur, qui inter mortem & vitam ex dolore procumbit similis expiranti: & ita conuenit recètè voci Heb. sic etiam habent multi codices manuscripti. *Væ mihi*: vox potest esse prophetę, vel Siõ. Chal. Paraph. Vocem facit Sion. sic etiam interpretatur D. Hier. Defecit (inquit) anima mea præ dolore propter interfectos. Iam verò quis nõ doleat, cùm tot passim videamus interfectos, tantamq; animarum stragem? Sed id parum cogitamus: corporum vel leuissima dãna sentimus: pereunt animæ, & nullus est sensus. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontẽ lachrymarum, & plorabo die ac nocte interfectos populi mei? Interfectos, inquam, non tam corpore, q̃ animo.

Inf. cap. 9

ARGVMENTVM.

Quàm esset iustitia profligata à Iudęa docet. Vastationis causam, & Chaldęorum ferocitatem describit.

¶ CAP. V.

IRCVITE vias Ierusalem, et aspicite, et considerate, et quærite in plateis eius, an inueniatis virum facientem iudicium, et quærentem fidem: et propitius ero ei. 2. Quòd si etiam, viuit Dominus, dixerint: et hoc falsò iurabunt. 3. Domine oculi tui respiciunt fidem: percussisti

*eos, et non doluerunt: attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam: indurauerunt facies suas supra petrã, & noluerunt reuerti. 4. Ego autem dixi, Forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini, iudicium Dei sui. 5. Ibo igitur ad optimates, & loquar eis: ipsi enim cognouerunt viam Domini, iudiciũ Dei sui. & ecce magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula. 6. Idcirco percussit eos leo de silua, lupus ad vesperam vastauit eos, pardus vigilãs super ciuitates eorũ: omnis qui egressus fuerit ex eis, capietur: quia multiplicatæ sunt prænaricationes eorũ, confortatæ sunt auersiones eorũ. 7. Super quo propitius tibi esse potero? filij tui dereliquerunt me, & iurãt in his qui non sunt dij saturauit eos, & mœchati sunt, & in domo meretricis luxuriabãtur. 8. Equi amatores, * et emissarij facti sunt: vnusquisq; ad vxorẽ proximi sui hinniebat. 9. Nũquid sup̃ his nõ visitabo, dicit Dñs? et in gẽte tali nõ vlciscetur anima mea? 10. Ascẽdite muros eius et dissipate, cõsũmationẽ autẽ nolite facere: auferte propagines eius, quia nõ sunt Dñi. † Prænaricatione enim prænaricata est in me domus Israël, et domus Iuda, ait Dñs. 12. Negauerũt Dominũ, et dixerũt, Nõ est ipse: neq; veniet super nos malũ: gladiũ et famẽ non videbimus. 13. Prophetæ fuerũt in ventũ loquuti, et responsum nõ fuit in eis, hæc ergo euenient illis. 14. Hæc dicit Dominus Deus exercituũ, quia loquuti estis verbũ istud: ecce ego do verba mea in ore tuo in ignem, et populum istũ ligna, et vorabis eos. 15. Ecce ego adducã super vos gentẽ de longinquo domus Israël, ait Dominus: gentem robustã, gentem antiquã, gẽtem cuius ignorabis linguã, nec intelliges quid loquatur. 16. Pharetra eius quasi sepulchrum patens, vniuersi fortes. 17. Et comedet segetes tuas, et panem tuum: deuorabit filios tuos, et filias tuas: comedet gregem tuum, et armenta tua: comedet vineã tuam et ficum tuam: et conteret vrbes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciam, gladio. 18. Veruntamen in diebus illis, ait Dominus,*

* in fœminas MS. Hiero. R. Q. n. Eze. 22. 11. Ini. 9, 9. Inf. 14. 13. 27, 17. 7 MS. H. G. C. S. M S. vt C.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Inf.16. *Dominus, nõ faciat vos in cõsumptionem.19. Quòd si liceritis, Quare fecit nobis Dominus Deus noster hæc omnia? dices ad eos, Sicut dereliquistis me, & seruistis Deo alieno in terra vestra: sic seruietis alienis in terra non vestra.20. Annunciate hæc domui Iacob, et auditum facite in Iuda, dicentes, 21. Audi populus stulte, qui non habes cor: qui habentes oculos non videtis: & aures, & non audiris. 22. Me ergo non timebitis, ait Dominus: et à facie mea non dolebitis? Qui posui arenã terminũ mari, præceptum sempiternũ, quod non præteribit: & cõmouebuntur & non poterunt: & intumescent fluctus eius & non transibũt illud. 23. populo autem huic factũ est cor incredulũ & exasperans, recesserunt & abierunt. 24. Et non dixerunt in corde suo, Metuamus Dominũ Deum nostrũ, qui dat nobis pluuiã temporaneã et serotinã in tempore suo: plenitudinẽ annuæ messis custodientẽ nobis. 25. Iniquitates † vestræ declinauerunt hæc: et peccata † vestra prohibuerũt bonũ à † vobis 26. Quia inuenti sunt in populo meo impij, insidiãtes quasi aucupes, laqueos ponentes, et pedicas ad capiendos viros. 27. Sicut decipula plena auibus, sic domus eorũ plena dolo: ideo magnificati sunt et ditati. 28. Incrassati sunt et impinguati: et præterierunt sermones meos pessimè. Causam † viduæ non iudicauerũt, causam pupilli nõ direxerũt, et iudiciũ pauperum non iudicauerũt. 29. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentem huiuscemodi non vlciscetur anima mea? 30. Stupor et mirabilia facta sunt in terra. 31. Prophetæ prophetabãt mẽdaciũ, et sacerdotes applaudebãt manib° suis: et populus meus dilexit talia: quid igitur fiet in nouissimo eius?*

†nostrę. 20. M S. R.
† nostra 20. M S. R.
†nobis 20. M S. R. Verũ H. C: & G. Text° lectionẽ comprobant. Isa. 1, 23. Zac. 7. 10 2. MS. R. Hier. H.
† veritatis. C.

EXPLANATIO

CIRCVITE vias Ierusalem, et aspicite, et considerate, et quærite in plateis eius, an inueniatis virũ facientẽ iudiciũ, et quærentẽ fidem: et propitius ero ei. Raram esse iustitiam docet. Perlustrate, ait, vicos

vicos & plateas Ierusalem, & diligenter inspicite, num aliquem virum iustum inuenire possitis, & parcam ei. *Virum*. hoc est, aliquem. Vir est, qui iustitiã collit forti, & constanti animo. Vir erat in terra Hus, nomine Iob. Et, Beatus vir, qui non abijt in consilio impiorum. &c. In numero populi Dei non annumerantur mulieres. Et agnus masculus offerri præcipitur in lege. Melior est patiẽs viro forti: & qui dominatur animo suo expugnatore vrbium. Facere iudicium, est iustitiam sectari. Chal. Para. Si inueneritis virũ, cuius opera sint bona, si est faciens iudicium rectũ. Quærere fidem, est veritatem colere. Verbum Heb. אמונה emunach, veritatem, & fidem significat. Tales quærit Deus. Sic in. Psal. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam. Hoc est facere iudiciũ, malum à bono discernere, & hoc amplecti, illud autem fugere. Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua: hoc est fidem quærere. *Et propitius ero ei.* Ad iustum, vel ad Ierusalem referri potest. D. Hier. ad Ierusalem refert. Vnde ait. Grãdis amor iustitiæ, vt nequaquam iuxta interrogationem Abrahę, & responsionẽ Dei, pro decẽ viris iustis Deus liberauerit ciuitatẽ, sed si vnũ inuenerit Deus, misereatur Ierusalẽ iam iã peritur ę. Sic Theodo. Immẽsa, ait, est tum illorum impietas, tũ Domini beneuolentia. illi enim tẽdunt vna nimiter ad iniquè agẽdum: hic autem vel vnius beneficio vitã legi cõsonã agentis, pollicetur omnibus veniã. Septuag. propitius ero eis, habent. Chald. Paraph. dimittam eis. Quamuis in Hebręo. ei, sit in singulari, sicut

Iob. 1
Psal. 1.
Pro. 16. d
Psa. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sicut nos habemus. Sed, ei, potest ad Ierusalē referri. Vide quanti faciat Deus homines iustos, quos mundus contemnit. Mihi autē nimis honorati sunt amici tui Deus. Vidisti seruum meum Iob, ait Dominus Satanæ, qui terram totam circuierat, & perambulauerat: quasi nihil esset in toto orbe præstantius, neque visu dignius viro iusto. Sed & commune bonum est iustitia. Sic nato Ioanne multi gaudent, tanquam de communi bono; & propter iustos parcet Dominus ciuitatibus. Attendant id Reges, & Principes, qui regna sua salua esse volunt. Ne in solis pecunijs, equis, armis, & militibus spem salutis collocatam habeant: virtutem & iustitiam foueant, iustos viros amplectantur, honore & fauore prosequantur. His enim tanquam muris æneis defenditur ciuitas. Vnus Moyses condonari iniquitatem numeroso populo à Deo impetrat. Sed difficilia quæ pulchra, & rara quæ difficilia: ideo tam pauci iusti.

Psal. 138. *Iob. 1. b.* *Exod. 32.*

Quòd si etiam viuit Dominus, dixerint, et hoc falsò iurabunt. Iurabis, viuit Dominus, dixerat supra: quod ad Dei cultum pertinet, dum non per falsos deos, sed per vnum verum Deum iuramus. Sed hæc est tantùm exterior religio, quæ non sufficit: sed & si falsò iuratur, iniuria Deo irrogatur. Vnde, in veritate, dixit. Isti autem si quando per Deum verum iurabant, falsò iurabant. Vel non recordantur mei, neque nominis mei, nisi ad mei iniuriam, vt falsò nempe iurent.

Sup. cap. 4.

Domine oculi tui respiciunt fidem. Hoc est, placet tibi veritas, & displicet mendacium, & dolus & iniquitas. Vel non falluntur oculi tui in hominum iudicio, sicut oculos nostros falli contingit, quasi dicat. multi sunt

falsam

falsam ostentantes iustitiam, sed in illorum iudicio tū non falleris, Theodo. Testimonium perhibes de his, quę dico: intuetis enim omnia. Magno, & attēti opus est studio, vt Dei oculis placere possimus: neque facilè potest quis sibi de propria iustitia blādiri, cùm Dei iudicium subire oporteat. Chald. Paraph. Domine nonne reuelatū est coram te, vt benefacias fidelibus? *Percussisti eos, & non doluerunt: attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam, indurauerunt facies suas supra petram, & noluerūt reuerti.* In hoc, ait, manifestasti iustitiam tuam, quòd antequam permitteres populum tuum vastari funditus, sæpius illum flagellis, vt resipiscerent, excitasti: nec tamen meliores facti sunt. *Non doluerunt*, hoc est, veluti si flagella non sentissent, immobiles permāserunt in impietate sua. Indurare faciem, est pudorē omnem abijcere. Qui pudore afficitur, oculos demittit, & faciem abscondit: qui verò impudēs est, apertis oculis respicit facie immota.

Ego autem dixi, forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viā Domini. Modus hic loquendi attentionem magis excitat. Sed & liberum hominis demonstrat arbitrium, vt animaduertit D. Hieronymus: potuissent enim bene facere, si voluissent: sed noluerunt. Id quod significauit, cùm ad modū dubitantis dicit, *ibò igitur. &c.* Sic in Euāgelio, Reuerebuntur forsitan filiū meū: loquitur autē de hominibus plebeis. *pauperes sunt, & stulti, ignorantes viam Domini.* Hoc est, inopes consilio, & parum cordati, multaque laborantes ignorātia. Chald. Paraphr. Ego autem dixi. Pro eo quòd pauperes sunt, insipientes facti sunt, quia non didiscerūt vias, quæ rectę sunt coram Domino, vt facerent iudicium verum coram

Marc. 12 a.

Deo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deo suo. Dictio Heb דלים dalim, pauperes, tenues, infirmos significat. Iudicia Dei, pro lege Dei, qua quid fugiendum, quid verò amplectendum sit, docemur: atque adeò quid bonum sit, & quid malum. *Ibo igitur ad optimates.* Principes intelligit, sacerdotes, & legis doctores. Confringere iugum, & rumpere vincula, est legem Dei transgredi, neque velle ei subijci. de quo dicēdi genere suprà in.2. Cap. Magis, inquit, cōfregerūt iugum, quia illorum peccatum grauius est, cùm maiorem habeant cognitionem Dei, & diuinorum, maiora receperunt beneficia, maiori cum scandalo aliorū peccant: adde etiam, quia quò potentiores, & doctiores sunt, quum Dei timorē abijciunt, peiores euadūt alijs. Dæmō etiam, cui desiderabilior est de illis victoria, potētiùs in eos grassatur, cuius potestati iusto Dei iudicio permittuntur ob illorum maliciam, quoniam apertis oculis cadunt, & cùm Deum cognoscāt, non
Heb.6.a. sicut Deū glorificant. Hinc illud. Impossibile est, eos qui semel illuminati sunt, gustauerunt etiam donū cæleste, & participes facti sunt Spiritus Sācti, & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiā. quo dicto Apostolus difficultatem magnam significāt.

Idcirco percussit eos leo de Sylua, lupus ad vesperam vastauit eos, pardus vigilans super ciuitates eorum. Nabuchodonosorem, & Chaldæorum exercitū multis ferarum nominibus significat, quò magis ferocitatem declaret. Per leonem potentiam, per lupū qui nocte solet gregem inuadere insidias, per pardū vigilātem, studium hostiū in deuastando significat. D. Hiero. Leonem de Sylua, regnū Babyloniū interpretatur. Lupū, Medos
Dan.7.a & Persas, quorum regnū in Daniele significatur per Vrsam

Vrsam, in cuius ore tres erant ordines. Pardum vigilantem Alexandri imperium, qui magna velocitate ab Oriente in Occidentem suum dilatauit imperium, multas etiam gentes morum, & linguarum varietate dissimiles in exercitu suo habuit, quibus dimicauit contra Medos, & Persas: id quod per varietates pardi significatur Per id autē, quod dicitur, *omnis qui egressus fuerit ex eis, capietur*, potest Romanorū imperium significari, per quos facta est vltima deuastatio. Theodo. per leonem Nabuchodonosorē intelligit, per lupum Nabusardā, qui postremò missus quasi in nocte ciuitatem, & templum Dei incendit. Per pardum Antiochum Epiphanem, nam & Daniel Macedonicum regnum videt Pardo assimilatum. Sep. Lupus vsque ad domos deuastauit eos, & pardus vigilauit super ciuitates eorum. Chald. Paraph. Propterea Rex cū exercitu suo ascendit super eos, quasi leo de Sylua: & occident eos populi, qui fortes sunt sicut lupi vespertini, deprēdabūtur eos dominatores, qui robusti sunt sicut pardi insidiantes ciuitatibus eorū. In Heb. pro lupo ad vesperā, quod nos habemus, est dictio ערבות charabut, quæ solitudinū, & vespertinus interpretari potest. Obserua in hostibus Ierusalē, Ecclesię sanctę hostes significari. Sic ergo sanctā hanc Ierusalem impugnarunt leones de Sylua, Imperatores, Reges, & mūdi Principes, & potētes: aduersum quos muniebat Christus suos, cùm dicebat. Nolite timere Mat.10.c
eos, qui occidunt corpus. Lupi ad vesperam, Hæretici nempe insidiantes, & sub specie verbi Dei decipientes, de quibus Christus. Attendite à falsis prophetis, Mat.7.e.
qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecùs

autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem sunt lupi rapaces. Pardi vigilantes. Philosophi videlicet, & mundi sapientes suis argumentis, quibus sapientes videri volunt, & vigilantes: contra quos ar-
Luc.21.c. mabat Christus suos, cùm diceret, Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere omnes ad-
Colos.2.b uersarij vestri. De quibus etiã Paulus. Videte, ne quis vos decipiat per Philosophiam, & inanem fallaciam. Sic aduersarius noster leo est, cùm violentis tentatio-
1.Pet.5.d. nibus nos pulsat, contra quem D. Petrus, Cui resistite fortes in fide. Lupus est ad vesperam, quando insidiatur, vt sub specie boni decipiat, tenebras offundẽs.
1.Cor. 11. d. Vnde D. Paulus. Ipse Satanas transfigurat se in angelum lucis. Pardus est vigilans, cùm assiduitate & importunitate tentationis subuertere nititur. Sic domina Ioseph, p singulos dies molesta erat adolescẽti. Vn-
Heb. 12. b. de D. Pau. Ne de fatigemini animis vris deficientes. *Super quo propitius tibi esse potero.* Confortatas dixerat auersiones Iudeorum, vel rebelliones: hoc est, valde nimis creuisse numero & grauitate, ita vt misericordiæ locũ nõ relinquerẽt: vnde ait. Sup quo propitius tibi esse potero, quasi dicat. Nihil in te bonũ video, quod possit me ad misericordiã prouocare. *filij tui dereliquerunt me.* recedendo à meo cultu, Idoláq; colendo, in quorum nominibus iurant, quasi vera in eis esset diuinitas. ditaui illos multis bonis, & ad luxum abusi sunt illis. *in domo meretricis luxuriabantur.* Meretricem intelligere possumus ciuitatem Ierusalem propter idololatriam, in qua ciues Dei obliti idololatriẹ, & libidini, &
Isa.5.c. luxui operã dabant. Vẹ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsquè ad vesperam, vt vino estuetis cithara, & lyra & tympanum, & tibia,

& vinũ

& vinum in conuiuijs vestris, & opus Dñi non respicietis, nec opera manuũ eius consideratis, dicebat Isaias. Isa.5.c.
Hic taxãtur, qui bona Christi possident, & illis ad põpam, & luxũ abutuntur, neglectis pauperibus, viduis, orphanis, quorum cura peculiariter illis demandata est, cùm bona Ecclesiæ bona sint pauperum.
Equi amatores in feminas, et emissarij facti sunt: Vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat. Studium idololatriẹ ardentissimũ significat, vel etiam libidinis petulantiam. Insaniunt equi libidine, & maximè emissarij vel admissarij, qui ocio vacant, & ad conscendẽdas tantùm equas nutriuntur. His ergo comparat Ierosolymitanos. Septuaginta, equi amatores, habent. Chald. Paraph. Emissarij moram facientes. In Hebr. est מזונים משכים meuzunim masichim, quod quidã interpretantur, equi saginati manè educti. alij equi pasti manè vel saturati singulo manè. Sed &, equi emissarij, optimè interpretari possumus, vt habet nostra litera. dictio. enim מזונים meuzunim, si sit à radice זנה zanah, quod fornicari significat, interpretari potest fornicarij, hoc est, emissarij & dictio משכים masechim, à radice משך masac, quod extrahere significat, exponi potest extracti, vel educti, vt scilicet equas conscendant: vt dicamus, equi educti ad fornicandum, hoc est ad conscẽdendum equas. vel equi fornicarij, aut libidinosi extrahentes, rem turpem honestè significans, Optimè igitur interpretatus est noster interpres, emissarij. Porrò equi hinnitu equas ad coitum prouocãt. Vnde vnusquisq; (ait) ad vxorem proximi sui hinniebat. hoc est, insaniebant libidine ad eas, & gestis, ac verbis impudicis ad libidinem prouocabant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus: & in gente tali nõ vlciscetur anima mea? Visitare iniquitates, aut super iniquitates, est pœnam sumere, punire. *anima mea.* hoc est, ego, quasi dicat. Nunquid conniuebo huiusmodi sceleribus? vel absque digno supplicio relinquam? Nõ faciam, neque ita decet iustitiam meam. puniam ergo eos, & de scelerata ista gente dignas sumam pœnas. Quod autem *in gente tali* ait, quasi extraneos à se, non iam populum suum vocat.

Ascendite muros eius, & dissipate: consummationem autem nolite facere. Hostes alloquitur, quibus facultatem dat deuastandi tanquam ministris suæ iustitiæ. *Consummationem autem nolite facere.* Sic supra. Cap. 4. Sed tamen cõsummationem non faciã. Vide qua ratione non plus possint hostes nostri, quàm Deus illis permittit. Sic in
Iob. 1.2. Iob non potuit Satan amplius desequire, quàm illi da
Mat. 8.d ta fuisset facultas à Deo. Sed, & vt in porcos ingredi possint dęmones, permitti sibi à Christo postulant in
Psal. 76. Euangelio. Non cõtinet in ira sua misericordias suas.
Hab. 3.a Et cùm iratus fuerit, misericordiæ recordabitur. Sic in diebus Noe consummationem non fecit. reliquiæ
Rom. 9 f. factæ sunt, ait D. Paulus. Quamdiu hìc viuimus, nõ fit consummatio, restat facultas pœnitẽdi. Quòd si quis in sceleribus vitam finierit, consummatio fit. Et vbi
Eccles. 11 ceciderit lignum, ibi manebit.

Auferte propagines eius, quia non sunt Domini. Propagines, ait, auferte: nequaquã radicitus euellite, quia non vult consummationem fieri. Quod autem ait, *non sunt Domini*, ad populum potest referri: quasi dicat, non pertinẽt ad Dominum, proiecit eos, ne sint populus eius, quòd alienati sint ab ipso per idololatriã. Vel propagines

gines non sunt Dñi, quòd à radice degenerauerint: vnde supra vocauit vitẽ alienã. Sep. Auferetis sustẽtacula eius, quia Dñi non sunt. D. Hie. omnia tolli auxilia iubet. Theodore. legit, Relinquite bases eius, quia Dñi sunt. quod de ciuitate exponit: Vnde ait. Per hæc designat obscuris verbis reuocationem, & secundã restaurationẽ. Chal. Para. destruite palatia eius, quia nõ est volũtas corã Dño in eis. In Heb. נטישותיה netisotiach, quod mẹnia eius nõnulli interpretãtur. Alij minas, vel pinnas murorũ, vel summitates, vt scilicet alij possint ascẽdere. Sed dictio ipsa est à radice נטש natas, q̃ verbũ relinquere, & expãdere significat. Vnde ramos expãsos, & etiã propagines optimè ĩtẽptabimur.

Præuaricatione enim præuaricata est in me domus Israël, & domus Iuda. Ecce quare nõ sint Dñi. De vtraq; domo loquitur, duodecim nempe tribubus in duas domos, & regna diuisis. prẹuaricatione prẹuaricari, sicut morte mori, hoc est, certissimè, haud dubiè p̃uaricata est. Eisdẽ scelerib⁹ cõtaminatę sunt tã decẽ, q̃ duę tribus.

Negauerunt Dominũ, dixerunt nõ est ipse: neq; veniet super nos malum: gladium, et famẽ nõ videbimus. Nõ est ipse vniuersorũ cõditor, vel qui nos de Ægypto eduxit. Vel non est Deus, neq; est quòd timeam⁹, quod illius nomine Prophetę cõminãtur nobis. Cùm vitulũ adorarẽt filij Israël, dicebãt. Hi sunt dij tui Israël, qui te eduxerunt *Exod. 32.*
de terra Ægypti. Falsos Deos colere, est opere ipso Deũ negare. Obserua, qua ratione iniquitas iudicium peruertat. Obscuratũ est insipiens cor corũ, & dicẽtes *Rom. 1.*
se esse sapiẽtes, stulti facti sunt. Et mutauerũt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinẽ imaginis corruptibilis hominis, & volucrũ, & quadrupedũ, & serpentũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psa.52. Dixit insipiēs in corde suo, nō est Deus. Animᵒ iniquī tate oppressus psuadet sibi nullā esse Dei prouidētiā, neqùe vlla supplicia parata esse sceleribus: ne scelera relinquere cogatur. Prophetas verò Dei cōtemnit & prophetias pro nihilo ducit. Sep. Mentitę sunt Dño Deo suo, & dixerūt, nō sunt hęc, nec veniēt super nos mala. hoc est, non sunt hęc vera, quę nomine Dei nobis annūciātur. Chal. Para. Mētiti sunt in verbū Dñi, & dixerūt. Nō veniet super nos bonū à facie Dñi, nec veniet malū. quasi dicat, nō est, quòd à Dño bonū expectemus, neq; malum. *Prophetæ fuerunt in uentū loquuti, et responsum nō fuit in eis. Hæc ergo euenient eis.* Nullo fundamēto loquuti sunt, pro libito q̄ venit in mentē, nullā
Luc.2.d. habētes reuelationē à Dño. De Simeone dicitur in Euāgelio, respōsum accepit à Dño. Respōsum Dei dicitur reuelatio, quasi propheta interroget, & Deᵒ respōdeat. Obserua hic aduersarij nṕri technas, qua ratione elidere conat, quęcūq; ad salutē nostrā ordinata sunt
Gen.3.a. à Deo. Nequaquā moriemini, dicebat serpēs Euę: cū
Gen.2.c. tamē dixisset Deᵒ. In quacūq; hora comederitis, mor
Gen.19.b te moriemini. Sic Loth videbatur Sodomitis quasi ludēs loqui. Sic pręconē iustitię Noe homines illius tēporis irridebāt, & cū viderēt arcā fabricātē, & prędicē tem venturū diluuiū nō credebāt. *Hæc ergo euenient eis.* Quasi dicat, nō ita erit: sed eueniēt vobis, quę per prophetas euētura prędixi. vel ad ea quę sequūtur, referri hoc potest. *Hæc dicit Dominus Deus exercituū, quia loquuti estis verbum istud. Ecce ego do verba mea in ore tuo in ignem, et populum istum ligna, et vorabit eos.* Deus exercituū dicitur, ob Angelorū exercitus: sed et creaturarū omniū, quibus vtitur, cū vult ad vindictā sumēdā de hostibᵒ

suis. siue prōpter potētiā suam, quæ idem est, cum volūtate sua, qua sola perficit omnia, ac si innumeros exercitus haberet. Hoc nomē vsurpari solet à Prophetis maximè ad Dei potentiam significandam, & ad timorem incutiendū incredulis & rebellibus, vt in hoc loco. *quia loquuti estis.* Quia dixistis prophetas meos inventum fuisse loquutos, dabo tantam potentiam illorum verbis, vt sint veluti ignis, à quo vos tanquam stipulæ cōsummabimini: ne vlla ratione effugere valeatis mala, quæ per illos euentura vobis prædixi.

Ecce ego adducam super vos gentē de longinquo domus Israël, ait Dominus. Chaldęos intelligit, quorum potētiam Iudæis formidabilem declarat. *De longinquo.* hoc est, cum qua nullum habeatis commercium, nullā amicitiā, vt propterea minus vobiscū sit actura. *antiquam.* hoc est, veteranos milites. Septuag. & Chal. Paraph. gētem à seculo. sic in Hebr. Assyriorum imperium incœpit à Nemrod, qui primus cœpit tyrannidem in alios exercere. *cuius ignorabis linguam.* Nonnulla est consolatio, cùm intelligimus loquentem, ad quem etiam possimus loqui, & salutem ab eo precari: cùm autem hostem non intelligimus loquentem, semper omnia in peius interpretamur. *Pharetra eius quasi sepulchrum patens.* Singulare pro plurali. & Pharetra, pro sagittis, cōficient. Sepulchrum patens mortuum expectat, & veluti vocat. *Vniuersi fortes*, vt vi nempe magna sagittas iaciant, & conficiant, quos percusserint. Hæc omnia spiritualibus hostibus nostris optimè quadrant. De lōginquo sunt, cum quibus nullū est nobis cōmerciū. Robusti: neq; enim est potestas, quæ comparari eis Iob.41.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

possit in terra, qui facti sunt, vt neminem timeāt. Gēs
Ioan. 8. c antiqua, ex quo mundus creatus est. Vnde Christus.
ille homicida erat ab initio. Quorum ignoramus lin-
guam: inuisibiles enim sunt, quos neq; videre, neq; au
dire possumus: sed neq; illorū astutias plenè intellige-
re. Pharetra eorū sicut sepulchrū patēs, venenatæ eo-
rum sagittæ, interficiētes animas: ignea tela vocat. D.
Ephes. 6. Paulus. Vniuersi fortes. vnde D. Paulus. Non enim est
nobis colluctatio aduersus carnē, aut sanguinē, sed ad
uersus principes, & potestates, aduersus mundi recto-
res tenebrarū harū, cōtra spiritualia nequitię in cęlestī
Apo. 12. b bus. Nā & tertiā partē stellarum secum traxit draco il
le à cœlo eiectus. Vide ergo cū quibus tibi pugna sit.
Et comedent segetes tuas, & panem tuū: deuorabit filios tuos & filias tuas, comedet gregem tuum, & armenta tua, & comedet vineā tuam, & ficum tuam, & conteret vrbes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciā, gladio. Generalē vastationē signi-
ficat. Gladiū pro bello acerrimo posuit, quo nomine
omne armorū genus intelligi vult. Hęc partim in lon
ga illa obsidione, partim in deuastatione, quę obsidio
nē sequuta est, cōtigerūt. Quę si ad spiritū referas, pul
chrā habēt allegoriā. Sed nobis nō licet omnia pseq.
Verum tamen in diebus illis, ait Dominus, non faciā vos in consummationē. Sic superiùs. Obserua tamen hic, qua ratio
ne Deus humanis perturbationibus non subiaceat.
Quis enim ira percitus, dum minatur, minis clemen-
tiam admiscet?
Quod si dixeritis: Quare fecit Dominus noster hæc omnia? dices ad eos: sicut dereliquistis me, & seruistis Deo alieno in terra vestra, sic seruietis dijs alienis in terra nō vestra. Sæpe inculcat
causam malorum, nempe peccata. Hic autē taxatur
illorum

illorū superba stultitia, qui post tot scelera adhuc nō
agnoscūt se iustè puniri, sed interrogant, Quare fecit
Dominus nobis hæc omnia? Quemadmodum, ait, pe
regrinos Deos amastis, sic cogemini peregrinari, &
exulare à terra vestra: eijciam vos de terra, quam dedi
vobis, eo quòd idololatria eam polluistis, nec digni e-
stis in ea habitare, cùm negetis eum, qui eā vobis de-
dit alienos Deos colendo in ea. Sic Hæretici exules
fiunt ab Ecclesia, quòd in ea alienorū dogmatū Deos
colant, fidei veritatem corrumpēdo, et errores suos
pro Euangelio, & verbo Dei venditando. *Dijs alienis.*
Alienis, tantùm habetur in Heb. possumus & Deos, &
populos intelligere: nam in captiuitatem adducti dijs
alienis, & populo alieno seruierunt, Chald. Paraph. Si
cut reliquistis cultū meum, & coluistis idola populo-
rum in terra vestra, sic seruietis populis colentibus
idola in terra non vestra.
Annunciate hæc domui Iacob, et auditum facite in Iuda, dicentes. Audi popule stulte, qui non habes cor. etc, Insipientiam Iu
deorum redarguit, qui Deū non timerēt, cùm vel ex
ipsis rebus naturalibus appareat formidabilē esse eius
potentiam, neq; obtemperare vellent ei, cui etiam in
sensibiles creaturæ obediunt. *Annunciate hoc in domo Ia
cob, et narrate ea in domo Iuda.* Tam Israël, quàm Iuda do
mus Iacob dicitur. Sed sermo est tantum ad Iuda, nā
Israël iā in Assyriorū terra exulabat: quasi dicat, in do
mo Iacob, quę est domus Iuda. Stultū vocat populū,
qui sapiētię reliquerat auctorē. *non habens cor.* hoc est.
Vecors, & amēs. Sic in Ose. Ephraim quasi Colūba se Oseæ. 7. c
ducta, nō habēs cor. Qui se absq; ratione, imo contra
omnē rationē seduci permittit, nō habet cor. Dedit il

Universidad de Deusto
Biblioteca

li cor ad precepta, & legē vitæ. huiusmodi cor nō habebat populus, qui Dei legē deseruerat. *Qui habētes oculos, non videtis.* Vtiq; similes facti erāt idolis, quibus seruiebant. de quibus dicitur. oculos habent, & nō videbūt. &c. Et similes illis fiāt, qui faciūt ea: & omnes qui confidunt in eis. De oculis mentis loquitur, quibus, quod rectum est, videmus: & de auribus cordis, quibus Dei vocem audimus, & illi obtemperamus. *& à facie mea non dolebitis.* Hoc est, ab indignatione mea nō pauebitis. Chald, Paraph. A facie verbi mei non contremiscetis. Qui timet iratum, dolet quòd eū prouocauerit. *Qui posui arenam terminum mari.* Immensa Dei potentia significatur, qui verbo suo tā potens elemētū, & immēsam gurgiūt molē nō rupibus, vel magnis mōtibus, sed sola arena continet: ita vt quātumuis intumescat, nequaquā terminos sibi positos trāsgrediatur, quia obtēperat Dei præcepto, cui populus Iudęorum obtemperare nolebat, neq; vocem eius audire. *Populo autem huic factum est cor incredulum, & exasperans. Recesserunt, & abierunt.* Chald. Paraph. Populo autem huic fuit cor declinans, & rebelle: & pro eo quòd declinauerunt à cultu meo, migrauerunt. D. Hieronymus. Recesserunt à me, & mihi terga verterunt, & cōcito abierunt gradu.

Psa. 113.

Et non dixerunt in corde suo, Metuamus Dominum Deum nostrum, qui dat nobis pluuiam temporaneam, & serotinam in tēpore suo, plenitudinem annuæ messis custodiētem nobis. Neque consideratione, ait, diuinę potētię, neque cōsideratione bonitatis illius, & beneficiorū eius, ad illius timorem excitati sunt. Pluuia temporanea est, quæ tempore, quo semen terræ mandatur, cadit. Serotina, quę vere: Plenitudinem annuæ messis custodire, est singulis annis messem custodire, nequid depereat, & vt plena sit, copiosa nempe, & abundās. Septuag. habent. Qui dat nobis pluuiam matutinam, & serotinam secundùm tempus plenitudinis præcepti messis: & custodiuit nobis, hoc est, vt messis plenitudo exigit. Vel alludit ad pactum, & iuramentum, de quo Gen. 8. cunctis diebus terræ sementis, & messis frigus & æstus, ęstas & hyems, nox & dies non requiescent. Et Leui. 26. Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluuiam temporibus suis, & terra gignet germen suū, & pomis arbores replebuntur. Chald. Paraph. Qui stato tēpore hebdomadas, quæ sunt tempore messis, custodit nobis. Hoc est, tempus quod messi congruit. Iuxta Heb. literam alij transferunt septimanas statutorum messis. vel statutas ad messem custodit nobis: nempe, vt tēpore messis pluuia non cadat. Iuxta hunc sensum potest & litera nostra interpretari: Custodit nobis messis annuæ plenitudinem, in eo scilicet, quòd dat pluuiam, & Solem, cùm opus est. Sensum ergo optimè reddidit interpres noster. nam custodire septimanas statutorum, vel statutas messis, vel statutæ messis, est plenitudinem annuæ messis custodire.

Iniquitates nostræ declinauerunt hæc: & peccata nostra prohibuerunt bonum à nobis. Quòd si aliquando, ait, non ita cōtingat, id propter iniquitates vestras fit. Iuxta illud. Mādabo nubibus, ne pluant super eam imbrem. vel, non ita prosperè post hæc succedent vobis omnia. id autem fiet propter iniquitates vestras. Isai. 5. b.

Quia inuenti sunt in populo meo impij, insidiantes quasi aucupes, la-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pes, laqueos ponentes, et pedicas ad capiendos viros. Iniquitates eorum commemorat, quibus factum est, vt Deus beneficia sua illis auferret. Inuenti (ait) sunt, qui in Deũ sint impij, & in proximos perniciosi: qui nihil aliud moliuntur, nisi vt decipiant, & fraudibus circũueniãt, vt aliorum bona sibi vsurpent, & vt sanguinem effundant. *Insidiantes quasi aucupes.* Hoc nõ habent Septua. Chal. Paraph. Et in dolo effundẽtes sanguinem innocentem, quasi instrumẽtum venatorum, quod percutit, & occidit. Alij transferunt. Qui obseruant vel huc atque illuc aspiciũt, vt is qui laqueos ponit. Idem est sensus. Verbũ. Heb. ישור iasur, aspicere, & insidiari significat. *Ponentes pedicas ad capiendos viros.* sic alibi. Frater fratrem venatur ad mortem. In Hebr. ad literam statuentes, vel stare fecerunt exterminatorium, vel laqueum, homines capient. Idem est sensus. Eiusmodi sunt, qui suis persuasionibus, vel consilijs, vel malo exemplo alijs sunt causa ruinę: de quibus Christus. Væ homini, per quẽ scandalum venit. Et multò perniciosiùs id faciunt hæretici, qui simplicium fidem corrumpunt: quorum sermo, vt cancer serpit.

Mich. 7.

Mat. 18. a

2. Ti. 2. c.

Sicut decipula plena auibus, sic domus eorum plenæ dolo: ideo magnificati sunt et ditati et incrassati sunt et impinguati, et præterierunt sermones meos pessime. Dolis, ait, & fraudibus ditati sunt, furtis, & rapinis, quibus obesi, & nitida cute facti, leges meas conculcauerunt, nullam mandatorum meorum rationẽ habuerunt. *pessimè.* quasi dicat. Creuit maximè eorũ iniquitas, pessimi facti sunt. Sic alij legũt. Superarunt facta pessimi cuiusq;. Incrassat' est dilectus, & recalcitrauit, incrassatus, impinguatus, dilatatus dereliquit Deũ factorem suum. Hæc fuit iniquitas

Deu. 32. b

quitas Sodomę saturitas panis. id passim hodie videre licet. Homines qui furtis, fraudibus, & alijs illicitis modis diuites facti sunt, & ad honores & dignitates ecclesiasticas euecti, qui nulli alteri rei vacant, nisi vt genio indulgeant, incrassati, impinguati, nullã de Deo & eius lege curam habentes.

Eze. 16. f

Causam viduæ non iudicauerũt, causam pupilli non direxerũt, et iudicium pauperum non iudicauerunt. Dummodò illis bene sit: alios nõ curant. In Heb. vt etiam annotauit D. Hiero. non habetur viduæ, sed iudicium vel causam non iudicauerunt. hoc est, non dixerunt ius. Sic etiam legit D. Hiero in Commenta. Sic etiam legitur in Biblijs regijs. Septuag. habent viduæ, vbi nos habemus pauperum. Pauperibus, viduis, & pupillis hoc solũ est refugiũ, vt se ab aliorum iniuria tueri possint, si rectũ habeant iudicem, qui ius eis dicat: quòd si illi, quorũ est iustitiam tueri, id non fecerint, actum est de illorũ rebus. Quam ob causam seuerissimè solet Deus in sacra scriptura illos reprehendere, qui causam viduarũ, pupillorum, & egenorũ non iudicant. Non facias violentiam pauperi, quia pauper est, neq; conteras egenũ in porta (hoc est in iudicio) quia iudicabit Dominus causam eius, & configet eos, qui confixerunt animam eius. Vbi obserua nõ dicere Prophetam, non tulerunt sententiam pro vidua, vel pupillo, aut paupere: sed non iudicauerunt causam & iudiciũ viduarum, & pauperum: ferenda enim est sententia pro veritate, neque excipienda est persona viduarũ, pupillorum, vel pauperum in iudicio: Sed illorũ causas negligere, non curare, sed & sententiã contra illos iniustè ferre, hoc iniquũ est. *non dixerunt.* Alij non prosperauerunt Chal. Paraph.

Prou. 22.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Par. iudicium verum non iudicant. Si autem iudicassent iudicium pupilli, prosperati essent, & iudicium pauperum in veritate nō iudicāt. Dirigere vel prospe rare iudicium, est rectum iudicium ferre.

Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentē huiusmodi non vlciscetur anima mea? Visitare pro punire, anima mea, pro ego. quasi dicat, sumam sanè pœnas, puniam eos, & quidem seuerissimè.

Stupor & mirabilia facta sunt in terra, prophetæ prophetabāt mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia. Quid igitur fiet in nouissimo eius? Extremam populi ruinam describit, dum omnes in mendacium veluti coniurarunt aduersus veritatem. *stupor*, hoc est res stupore & admiratione digna, stupēda, horrenda. *mirabilia*. Alij fæda. Septuag. horribilia. Cald. Paraph. fæditas. verbum Heb. rem fædam, turpem, visu horrendam, horribilem significat, à radice שעה schahar, *Sacerdotes applaudebāt manibus*. approbabāt mēdacia. Alij acceperūt manibus suis (sub.) munera. Potest etiā exponi, vt ait Ra. Dau. & sacerdotes dominabantur, (sub.) populo per manus eorum, scilicet prophetarū. Verbum Hebr. ירה urdu, est à radice רדה radah, quod accipere, & dominari significat. manibus autem, vel ad manus excipere quod dicitur, est manibus applaudere. recte ergo noster interpres trāstulit, sacerdotes applaudebant manibus suis. *Et populus meus dilexit talia*. Non ergo sine culpa erat populus: si enim non dilexisset, non fuisset deceptus à falsis prophetis. Hinc est, quòd facilè populus ab hæreticis decipitur, nostris præsertim temporibus, quia diligit mēdacium, carnis libertatem. Noli diligere, & facilè mendacium depre-

deprehendes: veritas enim videndam se exhibet sanis oculis. Sic Achab decipitur, quia diligit mendacium. *Quid igitur fiet in nouissimo eius*. hoc est, post tantam corruptionem, quid sperari potest, nisi ruina magna? De tempore captiuitatis, siue de tempore extremi iudicij intelligi potest. Obserua, quàm facilè conueniant populus, & falsi prophetæ, & sacerdotes ad errores, ad vanitates, ad flagitia: quàm verò difficilè ad sancta, pia, & religiosa.

ARGVMENTVM.

Ironica adhortatio ad Iudæos, vt exercitui Chaldeorum occurrāt. Prædicitur vastatio propter peccata. Hortatur ad iustitiam. Sacrificia Iudeorum reijciūtur. illorum obstinata malitia describitur.

¶ CAP. VI.

ONFORTAMINI filij Ben-iamin in medio Ierusalem, & in Thecua clangite buccina, & super Bethacarē leuate vexillum: quia malum visum est ab Aquilone, & contritio magna. 2. Speciosæ & delicatæ assimilaui filiam Sion. 3. Ad eam venient pastores, & greges eorū: fixerunt in ea tētoria in circuitu: pascet vnusquisq; eos qui sub manu sua sunt. 4 Sanctificate super eā bellum: consurgite, & ascēdamus in meridie: Væ nobis quia declinauit dies, quia longiores factæ sunt vmbræ vesperi. 5. Surgite et ascendamus in nocte, et dissipemus domos eius. 6. Quia hæc dicit Dns exercituū, Cædite lignum eius, et fundite circa Ierusalem aggerem: hæc est ciuitas visitationis, omnis calumnia in medio eius. 7. Sicut frigidā facit cisterna aquam suam, sic frigidam fecit malitiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

litiam suam: iniquitas & vastitas audietur in ea, coram me sem
per infirmitas & plaga. 8. Erudire Ierusalem, ne fortè recedat
anima mea à te, ne fortè ponam te desertam terram inhabitabi
lem. 9 Hæc dicit Dominus exercituum, Vsq; ad racemum colli
gent quasi in vinea reliquias Israel: conuerte manum tuã quasi
vindemiator ad cartallum. 10. Cui loquar? & quem contestabor
vt audiat? ecce incircuncisæ aures eorum, & audire nõ possunt:
ecce verbum Domini factum est eis in opprobrium: & non suscipient illud. 11 Idcirco furore Domini plenus sum, laboraui sustinens: effunde super paruulum foris, & super consilium iuuenũ
simul: vir enim cum muliere capietur, senex cum pleno dierũ.
12. Et transibunt domus eorum ad alteros, agri & vxores pariter: quia extendam manum meam super habitãtes terram, dicit
Dominus. 13. † A minore quippe vsq; ad maiorem omnes auari
tiæ student: & à propheta vsq; ad sacerdotem cuncti faciunt do
lũ. 14. Et curabãt contritionem filiæ populi mei cum ignominia,
dicentes, Pax, pax, & non erat pax. 15. Confusi sunt, quia abomi
nationem fecerunt: quin potiùs confusione non sunt confusi, et eru
bescere nescierunt. quamobrem cadent inter ruentes: in tempore
visitationis suæ corruẽt, dicit Dominus. 16. Hæc dicit Dominus,
state super vias, et videte, et interrogate de semitis antiquis, quæ
sit via bona et ambulate in ea. † et inuenietis refrigerium anima
bus vestris. 17. Et dixerunt, Non ambulabimus. Et constitui su
per vos speculatores. Audite uocem tubæ. Et dixerũt, Nõ audie
mus. 18 Ideo audite gẽtes, et cognosce congregatio, quãta ego fa
ciam eis. 19 Audi terra, Ecce ego adducam mala super populũ
istum, fructum cogitationũ eius: quia verba mea non audierũt,
et legem meam protecerũt 20. Vt quid mihi thus de Saba affer
tis, et calamum suaue olentem de terra longinqua? holocautoma
ta vestra non sunt accepta, et victimæ vestræ non placuerunt mi
hi. 21. Propterea hæc dicit Dominus, Ecce ego dabo in populum
istum

† Isai. 56. 11.

Inf. 8, 10

† Mat. 11 29.

istum ruinas, et ruent in eis patres et filij simul, vicinus et proxi
mus, et peribunt. 22. Hæc dicit Dominus, Ecce populus venit de
terra Aquilonis, et gens magna consurget à finibus terræ. 23. Sa
gittam & scutũ arripiet: crudelis est, & non miserebitur. Vox
eius quasi mare sonabit: & super equos ascendent, præparati
quasi vir ad prælium, aduersum te filia Sion. 24. Audiuimus fa
mam eius, dissolutæ sunt manus nostræ: tribulatio apprehendit
nos, dolores vt parturiẽtem. 25. Nolite exire ad agros, & in via
ne ambuletis: quoniam gladius inimici pauor in circuitu. 26 Fi
lia populi mei accingere cilicio, & conspergere cinere: luctum
vnigeniti fac tibi planctum amarum, quia repente veniet va
stator super † nos. 27. Probatorem dedi te in populo meo robustũ:
& scies, & probabis viam eorum. 28 Omnes isti principes de
clinantes, ambulantes fraudulenter, † æs & ferrum: vniuersi
corrupti sunt. 29. Defecit sufflatorium, in igne consumptum est
plumbum, frustra conflauit conflator: malitiæ enim eorum non
sunt consumptæ. 30. Argentum reprobum vocate eos, quia Do
minus proiecit illos.

† vos M S.G. Textus autem cõsentit R. Hier. H. & C. Sup. 1. 18 Inf. 15. 20.

† vt quĩ miscet C. In Rautẽ Hier. H & G. nihil additur.

EXPLANATIO.

Consortamini filij Beniamin in medio Ierusalem, et
in Thecua clãgite buccina, et super Bethacarem le
uate vexillum. Instare aduentum Chaldeorũ
significat: cui vt occurrãt, Iudeos hortatur
Ironicè loquens. Vel hoc dicendi genere instantem
calamitatem significat. Ierusalem ad Beniamin, & ad
Iudam pertinebat, vt patet Iosu. 15. & 18. Sors autem
Beniamin erat ad Aquilonẽ, vt ex eiusdem lib. Cap.
18. constat. & quia à parte Aquilonari venturus erat e-
xercitus, Beniamin alloquitur. Thecua, & Bethacarẽ
duo erant oppida, in loco excelso sita versus Aquilo-
nem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem, non longè ab Ierusalem. Confortamini, ait: hoc
est, estote forti animo. Clangere buccina, & leuare ve
xillum signa sunt, quibus solet populus ad bellum cō
uocari. Chald. Paraph. Migrate filij Beniamin de me-
dio Ierusalem, quia vox clamoris tubæ corneæ audi-
ta est in terra. & super campum vinearum leuate po-
puli signa. Potest etiam iuxta literam nostram adhor-
tatio esse ad fugam, & ad resistendum inimicis. Secun
dam hanc expositionem, quam nos sequuti sumus,
sequitur D. Hiero. & Theodo. Bethacarē potest esse
nomen loci, vt diximus: vel interpretari possumus do
mum, vel turrim vinearū, ex qua scilicet vineę custo-
diebātur. Quod nos vexillum dicimus, alij facem, vel
ignem interpretantur: quasi dicat, accēdite ignem, vt
fugæ signum detis vinitoribus, pastoribus, & agrico-
lis, vt se recipiāt in locum aliquem tutum. Vox Heb.
משאת mascet, ignem, vel flammam, rogum, combu-
stionem, & vexillū significat. *Speciosæ et delicatæ assimila
ui filiam Sion, ad eam venient pastores et greges eorū: fixerunt in
ea tentoria in circuitu: pascet vnusquisq; eos, qui sub manu sua
sunt.* Filiam Siō vocat Ierusalē, cuius Siō arx erat. Spe-
ciosam vocat propter ędificiorū pulchritudinē: delica
tā propter incolas delicatè viuētes, quasi dicat. Quan
tumuis formosa sis, & delicata, nihil tibi ista prode-
runt, nisi vt magis hostiū inuidiā aduersum te prouo-
ces, magisq; labores sētias. Pastores vocat duces exer
cit?: greges verò milites. Vnde sumpta metaphora à
pastoribus, fixerūt, ait, tētoria in circuitu, obsidionem
significans. Sep. Et auferetur celsitudo tua filia Sion.
Chald. Paraph. Pulchra & delicata quomodo corru-
pisti vias tuas? propterea cōfusus est cœtus Sion. Alij
inter-

interpretantur. Mulieri, quæ habitat in tentorio cum
summa tranquillitate, similem facio filiam Sion. Iux-
ta Heb. literam optima est nostra interpretatio. *pascet
vnusquisq;* hoc est, vnusquisq; dux magna cum dexte-
ritate gubernabit eos, qui sub potestate sua erunt, tan
quam peritissimi duces. Septuag. pascent vnusquisq;
manu sua. Idem est sensus. Chald. Paraph. Et adunua-
bit vnusquisq; proximum suum. Alij transferunt, per
circuitum pauerunt vnusquisq; manum suam, aut
locum suum: quasi dicat, quisq; in loco suo strenuè
aget, officium diligentissimè præstabit. In Hebr. est
אחידו et iado, ad manum suā, vel sub manu sua. subau
diri debet, eos qui ad manum suam, vel sub manu sua
sunt. Obserua studium hostiū Ierusalem, & vide quā-
to studio hæretici curent eos, quos deceperunt, doce
re, vt videas plebeios homines, & mulierculas passim
scripturas in mediū proferre: cùm tamē contrà Pasto
res Ierusalē ita negligēter pascant eos, qui sub manu
sua sunt, vt multi etiā rudimēta fidei ignorēt. O cala
mitatē cūctorum seculorū deploratione dignissimā.
*Sanctificate super eam bellum, consurgite, & ascendamus in
meridie, Væ nobis quia declinauit dies, quia longiores factæ sunt
vmbræ vesperi. Surgite ascendamus in nocte, & dissipemus do-
mos eius.* Studiū exercitus Chaldęorū in oppugnanda
vrbe describitur. Sanctificare bellū, est præparare om-
nia ad bellū necessaria, vt omnia sint expedita. Sep.
præparate super eā bellum. Chald. Paraph. præparate
cōtra eam bellatores. ascēdamus in meridie, hoc est,
clara luce: quasi dicat, nullus est, qui nobis possit resi-
stere, non oportet noctem expectare, vt per insidias
eam capiamus. *Væ nobis.* Dolent, quòd non potuerint
M die,

Universidad de Deusto
Biblioteca

die, quod volebant, perficere: & adhortantur sese, vt vel nocte perficiāt. Vel, verba sunt Ierosolimitanorū quasi dicāt, si hęc patimur media luce, quid patiemur nocte? Hoc est, quod supra dixerat, Leo de Sylua, & lupus de nocte, & pardus vigilans super ciuitates eorū. Pugnabant in die, quasi leones: & in nocte, quasi lupi, insidias nectebant: vigilantes, vt pardi. Sic hostes Ierusalem nunquam dormiunt. sobrij ergo estote, & vigilate.

Sup. c. 5.

Quia hæc dicit Dominus Deus exercituum, cædite lignum eius, & fundite circa Ierusalem aggerem. Hæc est ciuitas visitationis, omnis calumnia in medio eius. Omnia permittente Deo fieri docet propter illorum peccata. Ne desponderatis animum, si tam cito perficere non potuistis, quod desiderabitis: præparate omnia necessaria ad obsidionem, & obsidete ciuitatem. non enim vnico tantum modo volo eos punire, sed multis, vt longa obsidione famem patiantur, & pestem, & tandem in manus hostium tradantur, vt illorum manibus intereant, vel captiui deducātur. Fixis lignis aggeritur terra ad munienda castra: propterea, cædite lignum, hoc est, ligna, dixit. & fundite aggerem. Quibus verbis longam futuram obsidionem significat. Vel idem est, ac si dicat. Tumulum ex lignis, & terra congerite ad ciuitatis expugnationem. Sep. Excidite fundamenta eius, effunde super Ierusalem exercitum. *Ciuitas visitationis*, quæ visitāda est, de qua Dominus sumpturus est pœnas propter peccata, eo quòd plena sit calumnijs & oppressionibus. Septuag. ò ciuitas mendax, tota calūnia in ea. Chald. Para. Ista est ciuitas, cuius peccata visitantur, omnes sunt violenti in medio eius. In Heb. rota op-

ta oppressor, vel oppressio in medio eius: quasi dicat, quia opprimūtur in ea pauperes omni genere oppressionum. Propter miseriam inopū, & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Audit Dominus gemitus pauperum, qui opprimuntur. Tibi derelictus est pauper, & orphano tu eris adiutor. Contere brachium peccatoris & maligni, opprimentium, nempe pauperes. Iudicium sine misericordia fiet ei, qui nō fecerit misericordiam. quid ergo ei, qui calumniam fecerit, qui oppresserit? Hic nullam mentionem idolatriæ facit, quasi plus eum tangat pauperum oppressio, quàm honoris sui conculcatio.

Psa 11.
Psalm. 9.
Iaco. 2 c.

Sicut frigidam facit cisterna aquam suam, sic frigidā fecit malitiam suam: iniquitas, & vastitas audietur in ea. Coram me semper infirmitas, & plaga. Hoc est, Refriguit charitas, & abundauit iniquitas. Sancto Spiritu accensi in scriptura, vt animaduertit D. Hiero. feruentes vocantur: mali autem frigidi dicuntur, in quibus nō est calor vitæ. Theodoretus. Ierusalem in Deo recumbens, etiam eos qui perperam viuebant excipiendo, legitimè viuendi rationem docebat. Nunc autem quòd contrarium fecerit accusatur, nempe quòd iniquitatis magistra euaserit: & quemadmodum cisterna mutat aquā in frigidam qualitatem, sic accedentes ad se mutauit in nequitiā. Chal. Para. Sicut Cisterna quæ, sustētat aquas suas, sic expectauerūt, & sustētati sunt in medio eius operātes malū. Alij legūt, Quemadmodū scaturire facit puteus aquas suas, sic scaturire fecit malitiam suā, hoc est, quemadmodū aquę putei emanāt iugiter absq; defectu, sic scaturiuit malitia eius. Sic verbū heb. הקיר hachir, si sit à radice קור chur, significat facere scaturire.

Universidad de Deusto
Biblioteca

turire. Si verò à radice קיר charar, frigere facere in Hiphil. Pro eo ק nos habemus cisterna, est in Heb. בור bauir, vbi Masoreth lod quod in vau degenerat, suo loco restituit, vt legatur ביר baiir, dictio autem hęc puteum significat. Sed si hanc correctionem non sequamur, & seruemus vau, vt sit dictio כיר bor, cisternam significat. Frigidam autem facere malitiam est, supra modum augeri iniquitatem, vt nihil caloris & boni remaneat: vel obduruisse in malitia. *Iniquitas & vastitas.* Septuag. Impietas, & miseria. Chald. Paraph. vox raptorũ, et depredatorum audita est in ea coram me semper. Quidam legunt, Rapina, & oppressio, vel vastitas. In Heb. חמס chamas, iniquitatem, rapinã, violentiam, & iniuriam quæ apertò fit, significat, & mendaciũ, & falsitatẽ. שד schohod, verò vastationẽ perditionem, direptionem, & prędam significat. *Infirmitas & plaga.* Septuaginta. dolore & flagello erudieris Ierusalem. coniungitur cum sequenti clausula. Chald. Paraph. propterea adduxi super eam infirmitatem & percussionem. In Hebrço. חלי choli, ægritudinem significat. nonnulli aiunt significare eam ægritudinem, in quam incidunt pauperes oppressi à potentioribus מכה machah, percussionem, plagam, & vulnus significat. Ex eo igitur quia vigebat iniquitas & vastitas, erat infirmitas & plaga in illis, qui opprimebantur à potentioribus, quod autem ait, coram me semper, significat quòd peccata hæc ad Deum clamarent assiduis clamoribus, & vindictam exposcerent.

Gen. 18. c Sic clamor Sodomorum, & Gomorrheorum, venit ad me. Quãdiu in peccatis perseueramus, neque dignam agimus pœnitentiam, peccata nostra ad Deum clamant

clamant, & veluti coram iudice assistunt. Obliuiscemis tu peccatorum: non cogitas, quid cõmiseris. Contemnis, quasi nihil feceris: & tamen peccata ipsa corã Deo sunt semper. graue admodum est inimicum habere, qui indefinenter coram iudice clamet. Et peccatum meum contra me est semper, ait Dauid. Esto igitur tu contra illud, ne sit contra te: persequere illud, ne te persequatur: dele pœnitẽtia, ne aduersum te clamet. Clamat autẽ maximè ad Deum pauperum oppressio. Psal. 50.

Erudire Ierusalem, ne fortè recedat anima mea à te: ne fortè ponam te desertam terram inhabitabilem. Vox Dei salutẽ populi sui exoptantis. Resipisce, ait, correptionibus & flagellis erudita, ne maiora addam. id Deus molitur flagellis suis. vt erudiamur, agnoscamus peccata, detestemur, vitam in melius cõmutemus. Vnde quos amo, arguo, & castigo: & flagellat omnem filium, quem recipit. Vbi verba non sufficiunt, addũtur verbera. Qui enim parcit virgæ, odit filium. Vnde Propheta. Conuersus sum in ęrumna mea, dum configitur spina. Heb. 12. b. Pro. 13. d Psal. 31.

Ne fortè recedat anima mea à te. hoc est, ego, voluntas mea. Chal. Paraph. ne fortè abijciat te verbum meũ. Cùm autẽ, ne fortè ait, humano more loquitur. Sciebat enim, quid esset facturus. docemur etiã non sponte recedere Deum à nobis, sed compulsum ab iniquitatibus nostris. Quod verò subdit, *ne forte ponam te desertam terram inhabitabilem*. effectus est diuinæ absentiæ. Quandiu populus in terra illa patribus promissa manebat, quandiu ciuitas & templum integra erant, non omnino recedebat Dominus, adhuc vt populum suũ Iudæos agnoscebat. Sed postquã captiuus ductus est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciuitasq; & templum sunt destructa, omnino recessit Dominus, & populum illum, & locum quasi non suũ hostium potestati tradidit. Multò autem magis id accidit post vltimam vastationem à Romanis factam, quando non iam ampliùs est populus Dei, qui cum negauit. Attende: peccasti, Deum à te expulisti: sed quandiu in peccato non obstinatus manes, de pœnitentia cogitas, nõ omnino Deus recessit. Vnde enim ista cogitatio? certè à Deo, qui ouẽ perditam reducere conatur. obdurescis in peccato, nullis adhortationibus, nullis flagellis erudiris, recessit anima Dei à te, comprehendit te illius ira: væ tibi, quia nemo potest corrigere, quem ille despexerit. *Eccl. 7.b*

Hæc dicit Dominus Deus exercituum: vsque ad racemum colligent, quasi in vinea reliquias Israël. Conuerte manum tuam quasi vindemiator ad cartallum. Captiuitatem futuram significat, qua efficiẽdum erat, vt poneretur Ierusalẽ, & terra Iudęæ deserta, & inhabitata. Vtitur autẽ Metaphora sumpta ab his qui magno studio vineam vindemiant, vt neque vnum racemum relinquant. Hæc ergo dicit Dominus exercituum, qui potens est facere, quod minatur, cui omnes exercitus angelorum & creaturarum obediunt. Colligent quasi in vineis reliquias Israël vsque ad racemũ, hoc est, vt ne vnus quidem remaneat. Reliquias Israël vocat, duas tribus Israël, decem tribubus alijs in captiuitatem ab Assyrijs deductis. Quod autem ait, *Conuerte manum tuam*, verba sunt Dei, vel prophetæ id, quod futurum erat, prædicentis, quasi adhortando Chaldæos, vt omnes adducant Captiuos, quasi dicat. iterum atq; iterum prędam age ad modum vindemiatoris, qui sæpius manum

num suam ad canistrum conuertit, vt racemos ex vinea collectos ibi reponat. Sic legimus adductos esse primùm in captiuitatem nobiles, deinde alios: Et qui remanserant, Hodolia interfecto, in Ægyptum fugerunt contra Dei voluntatem: vbi partim gladio occubuerunt, partim captiui deducti sunt. D. Hieronymus non nullos in bonam partem, quæ hic dicuntur, interpretari ait, eo scilicet sensu, quòd vastata Ierusalem reliquiæ saluæ fiant. Et in hunc sensum transtulisse videntur Septuaginta, qui ita habent. Racemate, racemate, quasi vineam reliquias Israël. reuertimini quasi vindemians in cartallum suum. quamuis possit etiam in vtroq; sensu intelligi. Sic cùm hostiũ nostrorum uoluntati ob peccata nostra, Deo permittente, relinquimur, vsque ad racemũ quasi in vinea colligunt, vt nihil in bonis relinquant. Exinanite, exinanite, aiunt, vsq; ad fundamentum in ea. *Psal. 136*

Cui loquar, aut quem contestabor vt audiat? Ecce incircuncisæ aures eorum, & audire non possunt. Ecce verbum Dei factum est eis opprobrium, & non suscipiunt illud. Verba sunt Prpohetæ, quibus obstinationem significat, quę tanta erat, vt neq; vellent verbum Dei audire. Cui loquar, ait, quem contestabor? hoc est, cui dicam vt me audiat, cùm nullus sit, qui velit audire? Aures incircuncisas vocat, aures obturatas, & ad audiendum ineptas, sicut cor incircuncisum est, cor induratum. Quod verò ait. *audire non possunt.* malitiam induratam significat, qua veluti comprimebantur, vt ferè non possent illius tyrannidem superare. Sic in Euangelio. Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias. &c. verbum autem Dei fieri in *Ioan. 12.b*

Universidad de Deusto
Biblioteca

opprobrium est, irrideri, contemni. Sic prędicante
Luc. 16. d Christo Pharisęi quidam, qui erant auari, deridebant
eum. Sic etiam his calamitosis temporibus ver-
bum Dei factum est in opprobrium. Si quis de pœni-
tentia, de abstinentia, de carnis maceratione, de humi
litate, ac patientia, de iniuriarum tolerantia verbum
2. Ti. 4. a fecerit, dedignantur audire. vt iam illud Aposto. prę-
sens cernamus. erit enim tempus, cùm sanam doctri-
nam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt
sibi magistros pruriętes auribus, & à veritate qui
dem auditum auertent, ad fabulas verò conuertętur.
Idcirco furore Domini plenus sum, et laboraui sustinens. Effunde super paruulum foris, et super cōcilium iuuenum simul. Vir enim cum muliere capietur, senex cum pleno dierum. Furorē
Domini vocat indignationem Dei, quam animo con
cipiebat, & annunciare cogebatur, & cùm vellet se cō
tinere, nō poterat: spiritus enim interiùs illum impel-
Isai. 1. d. lebat, vt annūciaret. Vnde ait, laboraui sustinens. hoc
est, dum me contineo, ne annūciem, defatigor. Quod
autem sequitur, Effunde super paruulum. &c. secum
loquitur, quasi dicat, Non est quòd ampliùs te contineas, denuncia effundendum, Dei scilicet furorem,
ita vt nulli parcatur ætati, neq; conditioni. Vel effundam, hoc est, annunciabo effundendam. Septuag. aliter interpretantur, vt scilicet sint hæc verba Dei: sic
enim habent. Et furorem meum impleui, & sustinui,
& non contępsi eos. In quibus videtur esse contradictio, vt ait D. Hierony. Si enim impleuit furorem,
quomodo sustinuit? Sed dicere possum° implesse qui
dem furorē, dum deuastauit, in captiuitatemq; addu
ci permisit. Sed sustinuit, in eo quòd non omnino cō
sumpsit,

sumpsit, sicut suprà dicebat, verūtamē cōsummatio-
nem nolite facere. Chal. Paraph. Prophetia autem à Sup. ca. 5.
facie Domini in furore repletº sum. D. Hieronymus
eo sensu interpretatur, quòd Propheta iram Dei ve-
nientem prospiceret, & plenus sit furoris Domini,
& iracundiæ, et vltrà sustinere non possit: hoc est,
nequaquàm audeat pro peccatoribus dominum de-
precari. Quod autem ait, Effunde, Chaldæos alloqui-
tur, per quos Deus iram suam effundebat. *Super par-
uulum foris*, vel in platea. hoc est, super paruulum qui
iam foras egreditur. Chald. Paraph. super lactentes in
platea. vt sit sensus. ita effunde, vt annuncies trucidan
dos esse paruulos adhuc lactentes in plateis. *Et super
concilium iuuenum simul.* hoc est, super cætum iuuenum
qui simul cōueniunt, vt de sceleribus suis tractēt. vel
effunde simul etiam super iuuenum cōgregationem.
Plenum dierum vocat decrepitum, qui multo iam vi
xit tempore.

Et transibunt domus eorum ad alienos, et agri eorum, et vxores pariter: quia extendam manum meam super habitantes terrā, dicit Dominus. Aperta est litera: causam autem propter
quam id fieri deberet, subiungit, cùm ait.

A minore quippe vsq; ad maiorem omnes auaritiæ student: et à propheta vsq; ad sacerdotem omnes faciūt dolum. Nulli par
cetur ætati, vel conditioni hominum, quia nullus im-
munis erat à scelere. Per prophetā, falsos prophetas
intellige. Septua. pseudoprophetam habēt. Sed quid
de paruulis lactentibus, super quos effundendam Dei
indignationem in plateis dixerat? Illi sanè parentum
peccatis inficiebantur, & pro peccatis parentum pu-
niūtur. Est enim filius veluti pars quędam patris, & in
ipso

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipso parens punitur.

Et curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia dicentes.pax,pax,& non erat pax. Cùm omnia plena essent auaritia,& iniquitate,& dolo, prospera quæque populo meo nunciabant,& quasi curare cupiebant vulnus & ignominiam filiæ meæ,dicentes,Pax,pax,erit scilicet vobis,cùm tamen Deus pacem non promitteret, sed bellum,& deuastationem.Chald.Paraph. Et curarunt contritionem cœtus populi mei verbis mendaciorum suorum,dicentes pax.&c. Curare contritionem,vocat remedium adhibere malo Ierusalem,quasi dicat.Cùm tantópere abundaret iniquitas,falsi prophetæ,quasi hoc nihil esset,pacem promittebāt.cùmque se medicos animarum profiterentur, & populus Iudæorum peccatis cōtritus esset,& graui clade affectus, dum falsam pacem promutterent, augebantur scelera.Vel contritionem intellige, afflictionem populi ex prædicatione prophetarum Dei conceptam, qui calamitatem minabantur, vt populum à sceleribus reuocarent:quam cum ignominia dicūtur curasse falsi prophetæ,quia falsa pacis promissione cōsolari conabantur populum,cùm tamen Deus pacem nō promitteret,sed potiùs gladium minaretur.Falli autē populū huiusmodi falsis promissionibus ignominiosum erat: neq; interim vlla erat emendatio,augebantur scelera,nec erat qui de agenda pœnitentia cogitaret.*filia populi mei.*hoc est,populi mei: quem filiam vocat ob maiorē teneritudinē. *Cum ignominia,*Hoc ita videtur exponere D. Hie. vt cōiungat cum cōtritione, hoc sensu.Curabant contritionē simul cū ignominia populi.hoc est,contritionē,& ignominā.Sep.Et curabant

bāt cōtritionem populi paruipēdētes,& dicētes pax &c.In Heb. est עלבקלה al nechalah,sup leui,aut sermone leui, aut rebus vel sermonibus leuibus, aut leuitate quadā,vel lenitate,quasi iocus esset,aut ludus aliquis,nihil seriò agētes in re tā seria. Similiter,super ignominioso,trāsferre possumus. quod significātiùs in latino sermone,cū ignominia,dicitur:vt habet noster interpres.Sic etiā cum ignominia curāt populi cōtritionē,qui sine pœnitentia populo veniā peccatorum falsò promittunt:qui Christi passionē,merita,& satisfactionē ita extollunt,vt nostrā satisfactionē auferāt. Aduersarius etiam noster persuadere nobis conatur Clementiā & benignitatē Dei tantā esse, vt nulla ratione permissurus sit nos perire; vt interim in peccatis perseueremus falsa spe decepti. Non veni pacem mittere,sed gladium,(ait Christus) bellū aduersus vitia,& carnis concupiscētias indicens. Neq; enim pax illa,quā Angeli in eius natiuitate hominibus bonę voluntatis annūciarunt,aliter obtineri potest,nisi victoria de vitijs & animę hostibus reportata. Vnde Maledictus qui prohibet gladiū suum à sanguine. Non est pax impijs,dicit Dominus.frustra sibi pacem pollicentur,cùm ipsi contra Deum bellum gerant, quē scelerибus irritare non cessant.tribulatio et angustia in omnem animam operantem malum.

Mat.10.

Inf.48.b.
Isa.48.d

Confusi sunt,quia abominationem fecerunt, quin potiùs confusione non sunt confusi, & erubescere nesciernnt. Prior pars potest per interrogationē legi,vt sit sensus.Puduit ne eos, quòd abominationem fecerint?quasi dicat.Minimè.ita D.Hier.Quòd si sine interrogatione legamus, erit sensus.huiusmodi erāt illorū abominationes,que meritò

Universidad de Deusto
Biblioteca

meritò deberēt eos in confusionē adducere. Vel ipsis suis operibus cōfusi sunt, cùm constet fidē adhibuisse falsis Prophetis, qui eos deceperunt. Sed ipsi veluti in
Sup.c.3.b sensibiles facti nō erubuerunt. Sic suprà. frōs meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Chal. Para. Eorū erat pudore suffundi, quia abominationem fecerūt: confusione quoqúe non confunduntur, & humiliari nesciunt. Septuag. confusi sunt, quia defecerunt: & neqúe sicut confusi erubuerunt, & ignominiam suā nō cognouerunt. Theodoretus ad falsos prophetas refert, qui falsam pacem promittebant. qui (ait) cōfusi, veluti qui mendacia prædixissent, erubescere nesciérunt. Confusus est peccator in iniquitatibus suis, dum
Rom.6.d non confunditur. Quem fructum habuistis in his, de
Psal.51. quibus nunc erubescitis? Super eū ridebunt & dicent. Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum, sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum, & prę ualuit in vanitate sua. An non confusione digna res est, Deum, à quo totus pendes, negare, contemnere,
Psal. 31. sanctissimas eius leges conculcare, & tanquam equus & mulus, quibus non est intellectus, à prauis cupiditatibus abduci: & quum omniū scelerum genere te contaminaueris, non erubescere? Confusi sunt, quoniam
Psal.32. Deus spreuit eos. Quominùs erubescis, eo magis confunderis, dum stupidiorem & stolidiorem te ostēdis. Confundere, ne in æternum confundaris. Grandis impietas, non solùm nō cauere, sed nec intelligere velle peccata, & nullam habere distantiam bonorum, malorumqúe operum.

Quamobrem cadent inter ruentes, in tempore visitationis suæ corruent, dicit Dominus. Quòd erubescere noluerunt, sed omni

omni pudore omisso in sceleribus permanserunt. Cadent. &c hoc est, magna erit occumbentium multitudo, vt vnus super alium corruat. Tempus visitationis vocat tempus, quo peccata erant punienda, & in quo vltionem statuerat exercere Dominus. Sep. propter hoc cadent in ruina sua, & in tempore visitationis suæ peribunt. Chald. Paraph. Propterea proijcientur occisi, in tempore quo visitauero super eos peccata eorum, corruent. Corruisti dum peccas: si nō erubescis spiritualem ruinam, corrues inter ruentes, vt surgere ampliùs non valeas.

Hæc dicit Dominus. State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus vestris. Hortatur Propheta tribules Iuda, vt componant se ad imitationem rationis viuendi suorum maiorum. Attentè, ait, considerate rationem viuendi antiquorum patrum: qui docti sunt in scripturis, legant: qui minùs docti, ab alijs interrogent. Eam viuendi rationem rectam esse innuit, quam antiqui patres, qui Deo placuerunt, sequuti sunt, & nos docuerunt. Attende autē qua ratione dicat, Interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona. Est enim impietas antiqua, vnde non continuò, ex quo aliquid antiquum est, bonum est censendum: sed quod iam ab antiquo bonum iudicatū est, id bonum censeri debet. Est quidem antiqua impietas, sed & ab antiquo damnata. Sic etiam hæreses quantumuis antiquæ sint, antiquitus etiam sunt damnatæ, vt quò antiquiores sunt, eò damnabiliores sint. Vnde meritò semper nouitatis nomen obtinent, quamuis vetustissimę sint. Nunquam enim inter ec-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter Ecclesiastica dogmata locum habere meruerunt.
1.Ti.6.d Vnde Diuus Paulus Timotheo. ô Timothee depo
situm custodi deuitans prophanas vocum nouita-
tes, & oppositiones falsi nominis scientiæ. *Quæ sit via*
Ioã.14.a *bona.* Christus ait, Ego sum via. Theodore. Quemad-
modum vna est via, quę ducit ad maximas vrbes, quã
regiam appellare solemus: ad hanc porrò semitę quę
dam à pagis & agris defluentes dirigũt, sic vna est via
quæ ducit ad patrem, nẽpe vnigenitus filius Dei: Bea-
ti autem prophetæ, veluti semitę quædam, ducunt ad
hanc eos, quibus per hęc ire libuerit. Sic ergo Prophe
ta precipit Iudeis scrutari vias propheticas, & per eas
discernere viam bonam, & in ea ambulare. Sic Chri-
Ioan. 5.f. stus, Scrutamini scripturas, quoniam ipsæ testimoniũ
perhibent de me. Huc pertinet (ait D. Hiero.) parabo
Mat.13.f la illa Euangelica, in qua negotiator bonus omnes vẽ
dere dicitur margaritas, vt pretio earum vnam emat
preciosissimam margaritã. quòd scilicet per Patriar-
chas, & Prophetas veniamus ad eum, qui dicit, Ego
sum via. Standum est igitur in Prophetis, & diligẽtissi
mè contemplandum, & interrogãdũ de semitis anti-
quis, siue sempiternis, quę multorũ sanctorum sunt
tritæ vestigijs, quæ sit via bona in Euangelio, & ambu
Rom.1.b. landum in ea. de quo. D. Paulus. Iustitia enim Dei in
eo reuelatur ex fide in fidem. hoc est, ex fide antiquo
rum patrum, in fidem Euangelij. quod enim illi credi
derunt, & prædixerunt futurum, nos iam exhibitum
credimus: vt ex eorum fide in nostram fidem, veluti
per semitas quasdam antiquas & tritas, deducamur:
dum mirabilem illam cõsonantiam inter ea, quæ pro
missa fuerãt antiquitus, & prophetata, & quę sub Euã
gelica

gelica lege exhibita sunt, intuemur. *Et inuenietis refrige-*
rium animabus vestris. Hoc est viuetis in summa pace, &
tranquillitate. Sic Christus. Venite ad me omnes qui Mat. 11.
laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite d.
iugum meũ super vos, & discite à me, quia mitis sum,
& humilis corde, & inuenietis requiem animabus ve
stris. Vide ergo qua ratione, quod Propheta promit-
tit, Christus in se exhibet. Sic Regnum cœlorum ho- Mat. 22.
mini Regi, qui fecit nuptias filio suo, & homini qui fe Lu. 14.d
cit cœnã magnam, cõparat. Vnde Baruch. Quid est Bar. 3.b.
Israël, quòd in terra inimicorum es? Inueterasti in ter
ra aliena, coinquinatus es cum mortuis, deputatus es
cum descendentibus in infernum. Dereliquisti fontẽ
sapientiæ: nam si in via Dei ambulasses, habitasses vti
que in pace super terram. Hic vera pax, vera requies,
secura mens, iuge conuiuium. Vnde qui diligit ini- Psal. 10.
quitatem odit animam suam. Septuag. Et inuenietis
purificationẽ animabus vestris. In Christo, qui vera
via est, inuenitur purificatio animarum. neque e-
nim est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in Act. 4.b.
quo oporteat nos saluos fieri. Hic est fons patens in
Ierusalem in ablutionem peccatorum, qui clamat in
Euangelio, Qui sitit (scilicet animæ suæ salutem & pu Ioã. 7.f.
rificationem) veniat ad me, & bibat.
Et dixerunt, non ambulabimus. Vide frontem meretricis,
vide animum obduratum. Neque minis deterrẽtur,
neque promissionibus alliciũtur. Hęc fuit obstinatio
Iudæorum, qui renuerunt ambulare per viam bonã,
quæ Christus est, neque illius fidem & Euangeliũ sus-
cipere voluerũt. Vnde Christus ad Ierusalẽ. Quoties
uolui congregare filios tuos, sicut gallina congregat Mat.23.d
pullos

Universidad de Deusto
Biblioteca

pullos suos subalis, & noluisti. Nō dicunt, ignoramus
Ioā.15.d. viam, sed non ambulabimus. Si non venissem, dicebat
Christus, & loquutus eis non fuissem, & signa non fe-
cissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberēt:
nunc autem excusationē non habēt de peccato suo.
*Et constitui super vos speculatores, & dixi. Audite vocem tu-
be, & dixerunt, non audiemus.* Vide patientiam & longa-
nimitatem Dei. Post tam manifestum contemptum,
adhuc de illorum salute est sollicitus, & cōstituit spe-
culatores super eos. Speculatores fuerunt prophetæ.
Ezech.3. Sic in Ezechiele, fili hominis speculatorē dedi te. Vi-
dent enim à longinquo futura, diuina reuelatione, an-
tequam fiant. Eosdem etiam tubas vocat, quatenus
populo futura annunciant ex diuina inspiratione. sic
Isa.40.b in Isaia. In montem excelsum ascende, qui euangeli-
zas Sion, Exalta vocem tuam. Ascendit in montem
excelsum, dum supra se rapitur, vt diuinam percipiat
reuelationem. Exaltat vocem suam quasi tuba, dum
futura annūciat. Admonebat ergo Deus populum, vt
prophetas audiret: ipse verò nolebat audire. Vel ali-
ter. Dum Prophetæ tanquam speculatores à longin-
quo viderent hostem venturum, bellū imminere an-
nunciabant, iam que tubam audiri: ipsi tamen nihil cu
rabant. Speculatores etiam, quos Dominus cōstituit,
fuerūt Apostoli, qui tāquàm Dei tubę fidē Christi, &
Psal. 31. Euangelium resonarunt. Et in omnem terram exiuit
sonus eorum. Quos noluerunt Iudæi audire, & inui-
tati ab eis ad nuptias agni noluerunt venire. Theodo
retus speculatores vocat Prophetas, qui nos admo-
nuerūt, vt vocem tubæ Euangelij per Apostolos præ
dicati audiremus. Vide quo modo omnia cōtemnat
induratus

induratus animus: neque volunt ambulare per viam
bonam, neque volunt audire. Qui dicunt Deo, re-
cede à nobis: scientiam viarum tuarum nolumus. Iob.21.b.
Populus ad iracundiam prouocans est & filij menda- Isa.30.
ces, filij nolentes audire legem Dei. Qui dicunt vi-
dentibus, nolite videre: & aspicientibus, nolite aspi-
cere nobis ea, quæ recta sunt: loquimini nobis pla-
centia, videte nobis errores. Auferte à me viam, de
clinate à me semitam, cesset à facie nostra sanctus
Israël. Peccator cùm in profundum malorum vene-
rit, contemnit. Vnde & illi nullas iam excusatio
nes obtendunt, sed summa quadam impudentia, &
manifesto contemptu, non ambulabimus aiunt, non
audiemus.

*Ideo audite gentes, & cognoscite congregatio, quanta ego fa-
ciam eis. Audi terra. Ecce ego adducam mala super populum
istum, fructum cogitationum eius: quia verba mea non audie-
runt, & legem meam proiecerunt.* Vobis, dicebant Apo-
stoli Iudæis, oportebat primùm loqui verbum Dei: Act.13.g
Sed quia repellitis illud, & indignos vos iudicatis æ-
ternæ vitę, ecce conuertimur ad gentes. Septuagin-
ta. Propter hoc audierunt gentes, & pascentes gre-
ges suos. Quibus primò reuelatus est Christus, fue-
runt Magi, quibus stella apparuit in oriente: & pasto- Math.2.
res, qui vigilabant, & custodiebant vigilias noctis Luc.2.
super gregem suum. Vel per pastores, Reges, & Prin
cipes gentium intelligere possumus, qui ad fidem
Christi conuersi sunt. Iuxta literam per gentes, eos
intelligit, qui non erant de domo Iacob. per con-
gregationem verò vel cœtum, Iudæos. Chaldaica
Paraphra. Propterea audite populi, & cognoscat
cœtus

Universidad de Deusto
Biblioteca

cœtus Israël peccata sua. Audi terra Israël. &c. Omnibus vult manifestam fieri vindictam, quam exercere volebat: quemadmodum factum est: eiusmodi enim fuit, quæ per totum orbem audita sit. Siue de prima illa captiuitate, quæ facta est per Babylonios, siue de vltima, quæ facta est per Romanos, intelligamus. Fructum cogitationum, vocat retributionem prauarum cogitationum, & consiliorum pessimorum, & sceleratorum operum. Chald. Paraph. retributionem operum suorum. Ex corde enim (vt
Mat. 15. dixit Christus) exeunt pranæ cogitationes, adulteria,
Prou. 1. d homicidia. &c. Sic in Prouerbijs. Comedent fructus
Rom. 6. d uitæ suæ, suisque consilijs saturabuntur. Stipendium peccati mors est, ait Apostolus.

Vt quid mihi thus de Saba affertis, & calamum suaue olentem de terra longinqua? holocautomata vestra non sunt accepta, & victimæ vestræ non placuerunt mihi. Exteriorem tantùm cultum, vbi interna pietas deest, Deo non placere dicit. Cùm verba mea (ait) nolueritis audire, & legem meam proieceritis, vt quid mihi affertis thus de Saba. &c. Quantumuis summum in rebus externis studium adhibuerimus: id quod per thus de Saba, & per calamum suaue olentem significatur: si defuerit pietas animi, & mãdatorũ Dei obedientia & obseruatio, nullius momẽti erũt omnia apud Deum.
1. Cor. 15. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, & si distri
a. buero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil sum, & nihil
Ioã. 14. c. mihi prodest, ait Apostolus Et Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, dicit Dominus. Significatur etiam hic abolendas esse adueniente luce Euangelij

lij ceremonias, & sacrificia, & oblationes veteris legis. Thus de Saba venire nemo dubitat, ait Diuus Hieronymus. Vnde & illud Virgilianum. Cẽtumque Sabęo Thure calent aræ. Pro calamo, Septuaginta Cinnamomum habent. Chald. Paraph. Calamum aromaticum habet. Heb. canelam, quæ vulgo dicitur, significari aiunt, quæ ex partibus Indiæ adducebatur. Hæc propriè conueniunt his (ait Diuus Hieronymus) qui de rapinis & nudatione miserorum offerunt sacrificia, de eleemosynis ex iniquitate se putant redimere posse peccata, dicente scriptura. Re-
Pro. 13. b. demptio animæ viri propriæ diuitiæ: quæ non de iniquitate, sed de labore & iustitia congregantur.

Propterea hæc dicit Dominus. Ego dabo in populum istum ruinas, & ruent in eis patres & filij, simul vicinus & proximus peribunt. Dare ruinas, pro perniciem adducere & calamitatem maximam, qua multi ruant & occumbant. Impleta hæc videmus in Iudæis, ait Diuus Hieronymus: quotidie enim ruunt in blasphemijs suis, nihilq; in se habent forte: filij parentum sequuntur blasphemias, & quotidie recipiunt illam imprecationem, Sanguis eius super nos & super filios nos-
Matt 27. c. tros: & non solùm ipsi, sed & vicini & proximi eorum: omnes qui legem & prophetas sequuntur iuxta occidentem literam, & non iuxta spiritum viuificantem: et omnes pariter peribunt, quia omnes pariter peccauerunt.

Hæc dicit Dominus. Ecce populus venit de terra Aquilonis, & gens magna consurget à finibus terræ. Sagittam et scutum arripiet: crudelis est, et non miserebitur. Vox eius quasi mare

Universidad de Deusto
Biblioteca

sonabit, et super equos ascendent præparati quasi vir ad prælium aduersum te filia Sion. Sæpe Chaldeorum aduentum inculcat, si fortè terrore concussi agant pœnitentiam. *gens magna* Sep. gentes. Chal. Para. Populi multi; vt illud magna, ad multitudinem referatur, hoc est, in magno numero. Vox. Heb. גדול garol, magnum significat vel quantitate, vel qualitate, id est celebrem. *à finibus terræ.* à lateribus, vel ab vno latere terræ, vel ab angulo terræ. *Sagittam, & scutum arripiet.* Singulare pro plurali. omne armorũ genᵒ significat: quasi dicat, omni armorum genere instructissimi venient. In Heb. arcum & scutum arripient. Septuaginta arcum & Zibynam. ζιβύνη iaculum, vel ferrum, vel lanceam significat. *Crudelis est & nõ miserebitur.* Qui sibi crudeles sunt, neque volunt animæ suæ misereri placẽtes Deo, crudelibus traduntur. Promiserat refrigerium, si rectam viã sequi vellent: iure nunc contẽnẽtibus hostes cru-
Psal. 108 deles comminatur. Dilexit maledictionem, & veniet ei: noluit benedictionem, & elongabitur ab eo. *Vox eius quasi mare sonabit.* vt scilicet vel ipso suo clamore timorem incutiant: non secus ac maris fremitus feruẽte tempestate terrificus est. *Et super equos ascendẽt.* Potentiam auget: non solùm pedites erunt in illorum exercitu, sed multitudo etiam magna equitum. *præparati quasi vir ad prælium.* Nihil illis deerit: instructissimi ad bellum venient. Septuaginta. Et currus præparabitur, quasi ignis ad prælium. Chaldai. Paraph. Ordinati sunt, quasi vir committens prælium. *aduersum te filia Sion.* quia tu aduersus Deum. Sic etiam Deus ar-
Sap. 5. d. mabit creaturam ad vltionem inimicorum suorum.

Audiui-

Audiuimus famam eorum, dissolutæ sunt manus nostræ, tribulatio apprehendit nos, dolores vt parturientem. Vox est populi perterrefacti audita potẽtia, sęuitia, ac feritate hostiũ. Vel hoc genere loquendi vtitur Propheta, vt ostẽdat vel solo auditu & narratione harum rerum posse fortissimum quemq; perterrefieri, & animum desponere: quantò magis ipso aspectu, & præsentia. *dissolutæ sunt manus nostræ.* Hoc est, debilitatę prę timore: vt iam antequam veniant, superatos se videant. Porrò dolores vt parturientium, acerbitatẽ maximam denotãt, sicut in Psal. Ibi dolores vt parturientis.

Nolite exire ad agros, & in via ne ambuletis: quoniam gladius inimici pauor in circuitu. Quasi dicat. Continete vos in locis munitis & tutis: omnia enim in circuitu plena sunt armis, nullus est securus locus, quocunque exieritis, certus vos expectat interitus. In montem saluum te fac, dictũ est Lot. Et Leuaui oculos meos in montes, ait propheta. Vndiqúe nos circumstant inimici, in Christo securũ habemus refugiũ. In via hac qua ambulabam, posuerunt laquem mihi. In via ergo ne ambuletis. Sed ager mundus est, ait Christus. In mundo pressuram habebitis. Nolite ergo exire ad agros, fugite de medio Babylonis, vt saluetis animas vestras. Sic grassantibus vndiqúe erroribus, contineamus nos intra ciuitatem munitam, Sãctã Ecclesiam, Turrim David quæ ædificata est cum propugnaculis, ex qua millle clypei pendent, omnis armatura fortium: ne exeamus in agros, nec in via ambulemus, fugiamus cõsortia hæreticorum, quoniam sermo eorum vt cãcer serpit: quibus propterea pręcipimur, ne Aue eis dicamᵒ, neqúe cibum cum illis sumamus.

Psal. 47.
Gen. 19.
Psal. 120
Psal. 141
Mat 13. c
Ioã. 10. d.
Can. 4. b.
2. Ioan. d.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Filia populi mei accingere cilicio, & conspergere cinere: luctũ vnigeniti fac tibi planctum amarum, quia repente veniet vastator super nos. Lugentium hic mos erat, vt cilicio accingerentur, & conspergerentur cinere, vel volutarent se in cinere. Incipe iam, ait, mala tua acerbissimè plãgere, quæ certissimè tibi euenient, vt iam quasi præsentia essent, lugere possis. Luctus vnigeniti amarissimum luctum significat, qualem facere solet mater, cùm vnigenitum filiũ amiserit. Vnde magis seipsum explicat, cùm adiungit, planctum amarum. Vnicam tantùm animam habemus, quam si peccando occiderimus, æquum est, vt luctum vnigeniti faciamus, planctum amarum. Sed heu rerum externarum vel minimam iacturam lugemus, & quidem acerbissimè, vt consolationem vllam non admittamus: animæ verò iacturam, quasi nullius sit momenti, siccis oculis pertransimus. D. Hieronymus interpretatur locum hunc in eam sententiam, vt propheta Iudæorũ populum ad pœnitentiam adhortetur, vt firmissimã & securam aduersus hostes habeant armaturam. Sic
Ion. 3. Niniuitæ pœnitentia se munierunt, & iratum Deum placauerunt. Plange hic, ne in æternum plangas:
Apoc. 7. d & 21. b. quia absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum suorum, & luctus non erit amplius, neque vllus dolor. De loco autem, qui impœnitentes
Mat. 8. b. recipiet, ait Dominus, Ibi erit fletus & stridor dentiũ. *Super nos.* Ita legendum, sicut & D. Hiero. & in Heb. habetur. eo autem sensu dictum interpretatur, vt quicquid super suum vẽturum est populũ, super se quoq; venire testetur. Septuagin. super vos, habent. *Repente* (inquit) *veniet vastator*. hoc est velociter: nam super

equos

equos ascendent, dixit superiùs. Te non cogitante, dum scilicet veris prophetis credere non vis, & à falsis permittis te decipi, qui falsam tibi pacem promittunt, & securam te esse volunt, vbi nihil est securum. Sic de die aduẽtus Domini dicitur, quia veniet quasi *Mat. 24.* fur in nocte, & qua hora non putatis, Cùm repentina *Prou. 1. d* calamitas ingruerit, ait sapiens. Et vos igitur estote si- *Lucæ. 12* miles hominibus expectantibus dominum suum, vt cũ pulsauerit ianuam, confestim aperiant ei. pulsat ad ianuam expectantium, quia impræparatos eos nõ comprehendit. Sed venit vt fur in nocte, qui ad ianuam non pulsat impræparatis. Beatus seruus quem cùm venerit Dominus inuenerit vigilantem. ad hunc non venit vt vastator, sed vt super omnia bona sua constituat eum.

Probatorem dedi te in populo meo robustum, & scies & probabis vias eorum. Verba sunt Dei ad prophetam. Ait autem constituisse eum probatorem & excoctorem, vt suis adhortationibus & sermonibus populũ ab iniquitate mundare conaretur, quemadmodum argentum igne excoquitur, vt omnis scoria ab eo auferatur. robustum verò ait, quia scilicet nullo deterreatur metu. Scies inquit, & examinabis illorum studia & facta. Septuaginta. Probatorem dedi te in populis probatis, & scies cùm probauero ego viam eorum omnes inobedientes. &c. probatos ait. hoc est, multis iam flagellis & calamitatibus afflictos, quibus tamen in nullo meliores facti fuerant: ac ita cùm tuo ministerio probauero ego, & examinauero viam eorum, cognoscees omnes inobedientes. &c. Chald. Paraph. Electum dedi te in populo meo, quasi ciuitatem for

 tissimam

Universidad de Deusto
Biblioteca

tissimam: & notificabis, & annunciabis eis vias suas. Sic ergo interpretatur illud, probabis vias eorum, hoc est, examinatas & cognitas per te notificabis & annũciabis eis: vt eodẽ modo interpretari possimus quod dixit, probatorẽ dedi te, hoc est, examinatorẽ vitæ eorum, vt illorum mores examines, & cognitos habeas, vt illos reprehẽdas absque vllo metu. Alij ex Heb. trãs ferunt: propugnaculum vel munitionẽ vel arcem dedi te in populo meo, & locũ munitũ, & scies & probabis: vel vt cognoscas, & explores viã eorũ. Vox Heb. pro qua nos habemus probatorem, & probabis, est à radice בחן bathã, quod probare, periculum facere, experiri, & tentare significat. nomen autẽ בחון bathon, munitionem, & turrim, & arcem significat: & probatorẽ interpretari possumus. Hoc munus est Prophetarum Dei, & eorum quos Deus constituit super populum suum, vt perspectos habere curent mores eorum, quorum curam gerunt, cognoscantque oues

Pro.27.d suas, & diligenter agnoscant vultum pecoris sui, & sine vlla personarum acceptione reprehendant, puniant, strenueque officio suo peragendo inuigilẽt, nulliusque insidias pertimescant. Sic Deus inuehitur in eos qui alter faciunt, per Isaiam dicens. Speculatores

Isa.56.d. eius cæci omnes, nescierunt vniuersi, canes muti nõ valentes latrare, videntes vana, dormientes, & amantes somnia: & canes impudentissimi nescierunt saturitatem: ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam: omnes in viam suam declinauerunt, vnusquisque ad auaritiam suam à summo vsque ad nouissimum. Venite sumamus vinum, & impleamur ebrietate: & erit sicut hodie sic & cras, & multò amplius.

Omnes

Omnes isti principes declinantes, ambulantes fraudulenter, æs et ferrum: vniuersi corrupti sunt. Cùm eos, inquit, probaueris, & examinaueris eorum vias ac mores, cognosces Apostatas esse, ac declinasse à vero Dei cultu, fraudes & dolos assiduè meditari, neque veritatẽ esse in illis, sed dolis & fraudibus studere, & quemadmodum æs & ferrum, quod rubiginem contraxit, corruptos omnes esse. Septuag. omnes inobedientes ambulantes prauè, æs & ferrum, omnes corrupti sunt. Chal. Paraph. omnes principes eorum rebellant, ambulantes in dolo, vt qui miscet æs cum ferro: vniuersi corruptores sunt. In Heb. ubi nos habemus, principes declinãtes, legimus סריסוררים sareisorerim, quod nõnulli interpretantur, peruersi peruersorum, hoc est, peruersissimi, vel peruersi curam gerentes peruersorum, hoc est, principes peruersorum, vt nos habemus. Vnde Ra. Dauid. vniuersi tam principes, quàm alij peruersi sunt. Sed & nomen שרי sarei, solet poni pro סרי sarei, quod principes significat, & ita poni hoc loco ait Rab. Dau. ac ita principes declinantes vel declinantium aut rebellium, refractariorum peruersorum interpretari possumus. *ambulantes fraudulenter*, delatoriè vel in delatione interpretantur alij, aut studiosi delationis. Septuaginta, prauè. Chal. Paraph. in dolo. *æs & ferrum.* Non nulli exponũt, ironis sunt Chalybeæ, & ferreæ: vt illorũ duritiam, & obstinationẽ animi significet. Theodoretus. Congregati sunt, vt æs & ferrum. hoc est, adulterini sunt nihil habentes probi. Rab. Dau. iuxta interpretationem Chald. Paraph. ita exponit, sicut calybs vel æs mistũ cum ferro, vt facilè fundatur, sic ipsi sunt misti alter cum altero, vt fraudulen

Universidad de Deusto
Biblioteca

dulenter malefaciant, vt noceant, vt lædant. Serui igitur ambulabant fraudulenter cum Dominis suis, vel apud Dominos suos, vt perderent pauperes verbis mendacibus. Et principes & serui æri aut Chalybi Accaio comparantur & ferro, è quibus fit opus, quum alterum alteri miscetur. Non enim ferrum per se funditur, sed mistum cum ære, aut Chalybe. *Vniuersi corrupti sunt.* Iuxta Hebr. corruptores interpretari etiam possumus, vt habet. Chald. Para. Obserua quàm diligenter propheta tanquam probator à Deo constitutus mores populi discussit, & discussos agnouit, cognitos autem quàm intrepidè, annunciet, & manifestos faciat.

Defecit sufflatorium, in igne consumptum est plumbum, frustra conflauit conflator: malitiæ eorum non sunt consumptæ. Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus proiecit illos. Studium Dei per Prophetam suum ad emãdandum populum ab iniquitate hic describitur, & qua ratione nihil profuerit. Totum hoc studium, & curam conflationi argenti assimilat, in quo oleum & opera perduntur, & nihil aliud agitur, nisi quòd follis ex continuo vsu rumpitur, vel ab igne consumitur, & scoria ab argento non educitur: cùm nihil in illis boni esset, à quo malum separari posset. facit autem mentionem plumbi, quòd argentum non conflatur sine appositione plumbi: illud enim fluere facit. *defecit sufflatoriũ.* hoc est, propheta Dei, qui multo labore prædicandi defatigatus est, ita vt vires defecerint. Chaldaica Paraphra. Ecce sicut sufflatorium sufflatoris, quod cõbustum est in medio ignis, sic siluit vox prophetarũ, qui prophetant eis: Conuertimini ad legem meam, & non

sunt conuersi. Et sicut plumbum, quod liquescit in medio fornacis, sic ociosa facta sunt in oculis suis verba prophetarum, qui prophetant eis, & nihil prodest eis, quod docent eos Doctores eorum, & opera sua mala nõ reliquerũt. Possumus ergo sic legere, defecit sufflatorium in igne, vt legit Chald. Paraph. & Septuaginta, & videtur legendum iuxta literam Hebraicam. Vnde alij interpretantur, exustus est follis, vel combustum est sufflatorium ab igne, vel defecit sufflatoriũ, & deinde in igne consumptum est plumbum, sic distinguit D. Hierony. & Biblia regia. Porrò per plũbũ industriam, & sermonem prophetæ intelligere possimus. Sic Chald. Parap. & D. Hiero. Omnem ergo illã industriam, & varios dicendi modos, nunc comminãdo, nunc promissionibus alliciendo, nunc beneficia Dei commemorãdo, nunc exhortando, quibus Propheta vtebatur, vt populum ad pœnitentiam induceret, veluti plumbum vocat, quod apponi solet, vt facilius & minimo cum detrimento argentum conflari possit: sed & flagella, quibus quotidie Deus populum illum castigabat, quę cùm nihil profuerint, consumptum dicitur plumbum ab igne. *Frustra conflauit conflator.* Deus ipse, vel Propheta, cuius os follis dici potest, & flatus prophetia & increpatio: cuius dum raucæ fiunt fauces clamando, deficere sufflatorium dicitur. In Heb. in vanum conflauit conflando. *malitiæ eorum non sunt consumptæ.* hoc est, nulla est subsequuta emendatio. Chald. Paraph. opera sua mala non reliquerunt. In Hebr. & mali non sunt auulsi, vel expurgati. *argentum reprobum vocate eos.* Chald. Paraph. Ecce sicut argentũ reprobatũ abiectos vocate eos. Est igitur sensus. Pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sus. Prophetæ Dei multo labore defatigati sunt, raucæ factæ sunt fauces eorum prædicãdo populo huic, vt ad pœnitentiam eum adducerent, & mundarẽtur ab iniquitatibus suis, omnem ad id adhibuerunt industriã, operam, & assiduitatẽ: neque hoc quicquã profuit: nulla enim subsequuta est emẽdatio, sed obstinati in peccatis, & sceleribus suis perseuerant: quare veluti incorrigibiles, & à Deo reprobati iudicandi sunt, cùm Dominus eos à se proiecerit ob illorum obstinatam malitiam, decreueritque hostibus suis eos tradere, & à terra hac expellere. Hic obserua, qua ratione (vt ait D. Paulus) sustineat Deus in multa patiẽtia vasa iræ apta in interitũ, & nihil prætermittat ex his, quę necessaria sunt ad emundanda huiusmodi vasa. Quid vltrà debui facere vineæ meæ, & non feci? Sunt qui statim de salute aliorum desperent, si ad primum exhortationis verbum non fuerint conuersi, indignantur, contumelijs afficiunt, recedunt, nolunt ampliꝰ instare. Non sic Deus. Defecit sufflatoriũ ab igne, Charitas patiens est. Argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina. Veh autẽ illis, quibus furor est secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, & obturãtis aures, ne audiat voces incantantium. Qui dicunt Deo recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. quis est omnipotẽs, vt seruiamus illi? quos Deus tanquam reprobatos & induratos reijcit. Vocaui & renuistis: extendi manum meã, et non fuit qui aspiceret, neglexistis omnes increpationes meas: Ego quoque in interitu vestro ridebo. Magna Dei indignatio, vt rideat in interitu nrõ, qui flet sup Ierusalẽ. Time, ne sias argẽtũ reprobũ, & a Dño proijciaris.

Rom. 9. c.
Isai. 5. a.
1. cor. 13. b
2. Ti. 4 a
Psal. 57.
Iob. 21. b.
Prou. 1. c.

ARGV-

ARGVMENTVM.

Iubetur Ieremias annunciare populo verbum Domini confidenti in externo tantùm templi cultu. prophetat mala euentura Iudæis ob contemptum Prophetarum. prohibet Dominus orare pro populo. docet sacrificia non requirere à Iudæis potissimùm, sed vt obediant verbo suo. Inuitat populum ad plãctum ob peccata sua, & imminentia mala.

¶ CAP. VII.

Verbum quod factum est ad Ieremiam à Domino, dicẽs. 2. Sta in porta domus domini, et prædicabis ibi verbum istud, et dic, Audite verbum Domini omnis Iuda, qui ingredimini per portas has, vt adoretis Dominum. 3. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, † Bonas facite vias vestras, & studia vestra: & habitabo vobiscũ in loco isto. 4. Nolite confidere in verbis mẽdacij, dicentes, Templũ Dñi, tẽplũ Dñi, tẽplũ Domini est. 5 Quoniã si † bene direxeritis vias vestras, & studia vestra: si feceritis iudiciũ inter virũ & proximum eius, 6 aduenæ & pupillo & viduæ non feceritis calumniã, nec sanguinem innocentem effuderitis in loco hoc, et post Deos alienos non ambulaueritis in malum vobismet ipsis: 7 habitabo vobiscum in loco isto, in terra quam dedi patribus vestris à seculo & vsqs in seculum. 8. Ecce vos confiditis vobis in sermonibus mendacij, qui non proderunt vobis: furari, occidere, adulterari, iurare mendaciter, libare Baalim, & ire post Deos alienos quos ignoratis. 10. Et venistis, & steistis coram me in domo hac, in qua inuocatum est nomen meum, & dixistis, Liberati sumus, eo quod fecerimus omnes abominationes istas. 11. † Nunquid ergo spelunca latronum facta est domus ista, in qua inuocatum est nomen meum in oculis vestris? ego

†Inf. 26, 15.
†benedixeritis MS. Hiero.
† bonas faciẽdo bonas faceritis H.
†dirigẽtes direxeritis G.C. 9 M S. R. Hier. Verũ H. G & C. addunt.
† Matt. 21, 13. Mar. 11, 17. Luc. 29, 46.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ego ego sum: ego vidi, dicit Dominus.12. Ite ad locum meum in
Silo, vbi habitauit nomen meum à principio: & videte, quæ fece
rim ei propter malitiam populi mei Israël. 13. & nunc quia fe
cistis omnia opera hæc, dicit Dominus: & loquutus sum ad vos
†.Pro.1. *manè consurgens, & loquens, & non audistis. † & vocaui vos,*
24. *& non respondistis.14. †. Faciam domui huic in qua inuocatum*
Isa.65.11 *est nomen meum, & in qua vos habetis fiduciam: & loco quem*
†.4.reg. *dedi vobis & patribus vestris, † sicut feci Silo.15. Et proijciam*
2.10. *vos à facie mea, sicut proiecci oẽs fratres vestros vniuersum se*
† Inf. 11. *men Ephraim.16. † Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assu*
14. *mas pro eis laudẽ et orationẽ, et nõ obsistas mihi, quia nõ exaudiã*
te.17. Nonne vides quid isti faciũt in ciuitatibus Iuda, et in pla
†Inf.44 *teis Ierusalẽ? 18. † Filij colligũt ligna, et patres succẽdunt ignem,*
17,19. *et mulieres cõspergunt adipẽ, vt faciant placentas reginæ cœli, et*
libent dijs alienis, et me ad iracũdiam prouocent.19 Nũquid me
ad iracũdiã prouocant, dicit Dñs? nonne semetipsos in confusio
nem vultus sui? 20. Ideò hæc dicit Dominus Deus, Ecce furor
meus, et indignatio mea cõflatur super locum istum, super vias,
et super iumenta, et super lignum regionis, et super fruges terræ:
et succendetur, et non extinguetur.21. Hæc dicit Dominus exer
cituũ Deus Israël, Holocautomata vestra addite victimis, et co
medite carnes.22. Quia non sum loquutus cum patribus vestris,
et non præcepi eis in die qua eduxi eos de Terra Ægypti, de ver
bo holocautomatum et victimarũ.23. Sed hoc verbum præcepi
eis, dicens, Audite vocem meam, et ero vobis Deus, et vos eritis
mihi populus: et ambulate in omni via quam mãdaui vobis, vt
†volũta *bene sit vobis.24. Et non audierunt, nec inclinauerunt aurẽ suã:*
tibus.2. *sed abierũt in † voluptatibus, et in prauitate cordis sui mali: fa*
MS.Hic *cti; sunt retrorsum et non in antè, à die qua egressi sunt patres*
ro.cõsi- *eorum de Terra Ægypti, vsq; ad diem hanc.25. Et misi ad vos*
lijs H.G. *omnes seruos meos prophetas per diem, consurgens diluculo et*
mittens.

mittens.26. Et non audierunt me, nec inclinauerunt aurem suã;
sed indurauerunt ceruicem suam: † et peius operati sunt, quam
patres eorum.27. Et loqueris ad eos omnia verba hæc, et non au †Inf.16,
dient te: et vocabis eos, et non respondebunt tibi.28. Et dices ad 12.
eos. Hæc est gens quæ non audiuit vocem Domini Dei sui, nec re
cepit disciplinam: perijt fides, et ablata est de ore eorum.29. Ton
de capillum tuum, et proijce, et sume in directum planctũ: quia
proiecit Dominus, et reliquit generationẽ furoris sui, quia fece
runt filij Iuda malum in oculis meis, dicit Dominus.30. Posue
runt offendicula sua in domo in qua inuocatum est nomen meũ,
vt polluerent eam.31. et ædificauerũt excelsa Topheth, quæ est in
valle filij Ennon: vt incenderent filios suos, et filias suas igni: quæ
non præcepi nec cogitaui in corde meo.32. Ideò ecce dies ueniunt,
dicit Dominus, et non dicetur amplius, Topheth, et uallis filij En
non: sed Vallis interfectionis: et sepelient in Topheth, eo quod nõ
sit locus.33. Et erit mortuum populi huius in cibos uolucribus
cœli, et bestijs terræ, et nõ erit qui abigat.34. † Et quiescere faciã †Exod.
de urbibus Iuda, et de plateis Ierusalem uocem gaudij, et uocem 26,13.
lætitiæ, uocem sponsi et uocem sponsæ: in desolatione enim erit
terra.

EXPLANATIO.

Verbum quod factum est ad Ieremiam à Domino, di
cens: Sta in porta domus domini, et prædica ibi ver
bum istud, et dic. Quid præcipuè à nobis re-
quirat Deus, docet: nihilque profuturam
populo in malitia obstinato templi magnificentiam,
& sanctitatem, neque externum cultum, interiori pie
tate, & Dei timore spreto: sed & templum etiam ip-
sum vastandum fore. *Sta in porta.* Orientalem intelligit,
quæ vnica fuit: cùm ad meridiem tres, & ad Septentrio
nem etiam tres essent, Iubetur in porta stare, & prædi
care,

Universidad de Deusto
Biblioteca

care verbum Dei illis, qui per portam ingrediebantur, quòd nollent aliâs prophetas audire, & proinde oportereret loca illa quærere, vbi populus solebat aliâs concurrere. *qui ingredimini per portas has, vt adoretis Dominum.* Hęc non habent Septuag. Adorabant Dominũ externo cultu, sed cor eorum longè erat ab eo. *Hæc dicit Dominus exercituũ.* Vide Dei clemẽtiam. etiam eos, quos argentum reprobum dixit, à se proiectos exhortari non cessat: si fortè aliquis audiat. *& habitabo vobiscum in loco isto.* Septuag. Et habitare faciam vos in loco isto. Chald. Parap. & habitare faciam vos in loco isto. Ita etiam in Heb. Sed habitare facit Deus, habitando cum illis, firmamq; reddendo habitationem eorum. id quod noster interpres significare voluit. Symmachus. & confirmabo vos in loco isto. Naturale est, vt vnusquisque natale diligat solum, & nihil dulcius habeat patria: ideo huiusmodi promissione ad pietatẽ eos conatur allicere. Non permittam ego, ait, templũ hoc dirui, neque vos hinc captiuos abduci: sed quemadmodũ feci hactenus, pręsentiam meam in templo hoc exhibebo, vosque fauoribus, & beneficijs prosequar.

Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes. Templum Domini, templum Domini, templum Domini est. Chald. Paraph. Nolite confidere in verbis prophetarum mendacij, qui dicunt dicendo: Coram templo Domini vos colitis, coram templo Domini vos colitis, & sacrificatis: coram templo Domini vos adoratis; ter in anno vos apparetis coram Domino. Falsi prophetæ dicebant nunquam futurum, vt Deus sineret Ierusalem in potestatem Chaldæorum venire ob templum magnificentissi

mũ, quod in ea erat structum. Repetitio autẽ illa modũ vulgarem dicendi significat: sic enim loqui solemus, quãdo alicui exprobrare volumus, quòd vel diuitias, vel generis splẽdorẽ, aut aliquid aliud iactet. Vel quòd frequenter templi magnificentiã, & sanctitatem iactarent. vel propter tres partes templi, Vestibulum, Sancta, & Sancta sanctorum. Nolite ergo, ait, confidentiam vestram ponere in templi magnificentia: quia neque vrbi propter tẽplũ, neque ipsi templo parcam, nisi resipueritis. Sic. 2. Machab. 5. Non propter locum gentem: sed propter gentem Deus locum elegit. Ideóq; & ipse locus particeps factus est populi malorum. Obserua hic exteriorem cultũ, & templi ornatum non reprehendi (qui enim poterant reprehendi, quæ iussu Dei fiebant?) Sed reprehenduntur illi, qui neglecta pietate animi omnem suam spem in rebus externis collocabant. Colendus est animus, interiori pietati studẽdum est. Sed neq; exteriora negligi debent, quibus interior pietas fouetur. Sed & illi admonendi, qui Christi pauperibus spretis toti in amplificandis templis, deaurãdis parietibus & laquearibus, magis ad superbiam, quàm ad pietatem vacãt: quòd illa oportuit facere, & ista non omittere. Quòd si vtrũque præstare non possunt, pauperum cura præponenda est tanquàm necessaria, his presertim, qui ecclesiastica bona possident. Templa nostra exornat Christi pręsentia, iuge illud sacrificium tremendum, ac sanctissimum, quod quotidie ibi offertur pro viuis & defunctis, diuinæ laudes pura mente decantatæ, Dei verbum purè prædicatum, non adulteratum, nullis admistum erroribus. Et hæc quidem tãta sunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt nulla auri cōpia, nullæ margaritæ, quantumuis pre
ciosissimæ sufficiant ad templorum nostrorum orna
mentum. Vnde si exterior ornatus desit, nō multùm
curamus, dummodo decēter omnia sint: neque enim
Iudæi sumus, vt tanquam pueri tātopere externis his
indigeamus. Sed & si ille adsit pro Dei gloria, & tanto
rum mysteriorum dignitate admittimus: sic tamē, vt
hæc minima esse intelligamus, neque aliqua ratione
tantorū mysteriorum dignitatem ab his pendēre, sed
propter nos, & imbecillitatem nostram huiusmodi
quæri. Sed illi omni prorsus reprehēsione digni sunt,
qui bonis Ecclesiæ ad luxum abutūtur, neque curam
aliquam templorum, vel pauperum habent, sed Chri
sti patrimonium in alendis canibus, equis ornādis, pa
latijs superbè nimis construendis, vt peiora taceā, cō
sumunt. Verùm non propterea spernēdi, sed pro dig
nitate sua suspiciendi & venerandi sunt, neque tradu
cenda illorum vitia, sed prudēter loco suo, & tempo
re admonendi, & arguendi. Scriptum est enim. Super
cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei, omnia
quæ dixerint vobis seruate, & facite. &c.

Matt. 23. a.

Quoniā si bene direxeritis vias vestras & studia vestra, si feceritis iudicium inter virum & proximum eius. &c. Eadem est sententia, quæ supra: bonas facite vias vestras. &c. *Si bene direxeritis.* Septuag. & Chal. Paraph. Si dirigētes direxeritis. In Heb. ad literam, si bonas faciēdo bonas feceritis vias vestras. in quo autem deberent bonas facere vias suas explicat statim. *Si feceritis iudicium inter virum & proximum suum.* Si ius reddideritis popularibus vestris, nam de aduenis statim loquitur, *Nec sanguinem innocentem effunderitis in loco hoc.* Innocentem nempe morte

morte damnando, accusando falsò. *Et post Deos alienos non ambulaueritis in malum vobis metipsis.* hoc est in perniciem vestrā, quasi dicat. Non mihi nocetis in hac re, sed vobis metipsis perniciem acquiritis. Obserua. vltimo loco annumerauit peccata contra Deum, primo autem loco peccata in proximos: vt intelligas his veluti gradibus ad impietatem gressum fieri. Sic eos qui bonam conscientiam repellunt, dixit D. Paulus, in fide naufragium facere. Nam cùm fuerit vita impurior, ex ea & dogmata quædam peruersa emergunt. Siquidem qui immundam & sordidam duxerint vitā, ne in futurum formidine cruciētur, temerè sibi hoc suadent, falsa omnia esse quæ fide traduntur. Sed ne quis existimare posset, sua commoda Deum quærere, cùm bonis nostris minimè egeat, neque malis nostris lædatur; nostra autem tantùm commoda quærere, vltimo loco idololatriam annumerauit, subiungens adhuc, in malum vobis metipsis. Sed & Diuus Ioannes. Si fratrem quem vides, non diligis: Deum, quem non vides, quomodo diliges? Deniq; opera simul cum fide coniungenda docet, nam fides sine operibus mortua est. Sic & Christus priùs vult nos reconciliari fratri nostro, quàm sacrificium offeramus: non enim placere ei possunt sacrificia nostra, nisi veram Charitatem ad proximum habeamus.

1. Tim. 3.
1. Ioan. 4.
Iacob. 2. d.
Mat. 5. d.

Ecce vos confiditis vobis in sermonibus mendacij, qui non proderunt vobis. Furari, occidere, adulterari, iurare mendaciter, libare Baalim, & ire post Deos alienos quos ignoratis. Et venistis, & stetistis coram me in domo hac in qua inuocatum est nomen meum, & dixistis: liberati sumus eo quòd fecerimus omnes

 abomina

Universidad de Deusto
Biblioteca

abominationes istas. Quę suprà annumeraui, inquit, in quibus vera pietas consistit, contemnitis: & falsam quādam pietatem queritis, in qua fiduciam vestram collocatis, quod vobis minimè proderit. Chald. Paraph. Et ecce vos confiditis in verbis prophetarum mendacij. Idem quod supra. Nolite confidere in verbis mendacij. *Furari. etc.* quasi dicat. Nū rectum vobis videtur furari, occidere. &c. Et venire & apparere corā me, ac si nihil esset. *in qua inuocatum est nomē meū.* aut super quā, hoc est, quæ appellatur de nomine meo, domus Dei: vel vbi preces mihi fundunt, & me inuocare solēt. vel vbi ego color. *Et dixistis liberati sumus, eo quòd fecerimus abominationes istas.* Vel liberati sumus, etiam si cūcta hęc abominānda fecimus: ex eo scilicet solū, quòd ad Templum Domini venimus, & oblationes nostras & sacrificia offerimus, quantumuis in sceleribus nostris permaneamus. Vel liberati sumus à peccatis quæ cōmisimus faciendo abominationes istas, propterea solùm quòd venimus ad templum Domini.

Nunquid ergo spelunca latronum facta est domus ista in qua inuocatū est nomen meum in oculis vestris? Ego ego sum, ego vidi dicit Dominus. Hoc est, vestro iudicio, & in vestra existimatione, dū existimatis in domo mea foueri, & defendi latrones & sceleratos quosq; : quādoquidē licet illis perseuerare hoc solo, quòd ad domū meā veniūt. Cald. Paraph. Nunquid sicut domus congregationis impiorum est domus ista? Sic Christus in Euangelio. Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis eam speluncam latronum. Ecclesia Dei vertitur in speluncam latronum, quando auaritia, furta, homicidia, adulteria, sacrilegia, periuria, hereseos adin-

Mat. 21. b

uentio

uentio, & omnia in ea scelera versantur: sic Hæretici Ecclesiam Dei speluncam latronū faciunt sola fide salutem promittendo, vt foueantur interim omnū scelerum & spurcitiarum genera. Sed & Christum latronum & grassatorum fautorem, dum illius merita ita extollunt, vt opera nostra tanquam minimè necessaria auferāt: vt sic in bonis operibus torpeamus, malis autem affluamus. *Ego ego sum, ego vidi.* Nequaquam, ait, existimetis me peccatorum vestrorum esse ignarum, & quòd debeam illis conniuere. Ego idem semper sum, & non mutor, nunquam mihi iniquitas placuit, neq; placere poterit, vidi cogitationes vestras pessimas, iniquas, sacrilegas. Ego ipse sum qui fratres vestros, decē nempe tribus, ob similia scelera in manus inimicorum suorum tradidi, quique similiter faciam vobis. In Heb. etiam ego, ecce vidi. vel en ego quoq; vidi. Septuag. Et ecce ego vidi. priorem illam particulam, etiam ego, interpretatus est noster interpres. Ego ego sum, & rectè: nā, etiam ego, idem est, quod, adhuc ego, quod significātiùs transfertur dicendo, Ego ego sum.

Mal. 3. b.

Ite ad locum meum in Sylo. ubi habitauit nomen meum à principio, & uidete quæ fecerim ei propter malitiam populi mei Israël. In Sylo, quæ ciuitas erat trib. Ephraim, fuit priùs tabernaculū Moysi, & arca: vt videre est Ios. 18. locus hic destructus iam erat propter peccata Israël, hoc est, decē tribuum. Vnde in Psal. Et repulit tabernaculum Sylo. idem ergo docet se facturum cum Ierusalem, quantumuis ibi esset templum, si in malitia perseuerauerint. *Vbi habitauit nomen meum.* Vbi locus Domini erat, vbi nomen Dei inuocabatur, & sacrificia offe-

Psal. 77.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rebantur coram arca Domini. Hoc est ergo, quod ait. Nolite confidere in templo, neq; vobis persuadeatis, quemadmodum falsi prophetæ conantur vobis persuadere, me nulla ratione permissurum, vt ciuitas Ierusalem deuastetur, quòd in ea sit templum Domini: quemadmodum enim permisi vastari Sylo propter peccata Israël, quantumuis ibi à principio fuerit arca & locus, vbi nomen meum inuocabāt; ita etiam si perseueraueritis in malitia vra, tradam Ierusalē hostibus deuastandam nulla templi mei habita ratione.

Et nunc quia fecistis omnia opera hæc, dicit Dominus. Et loquutus sum ad vos manè consurgens, & loquens: & non audistis: & vocaui vos, & non respondistis, faciam domui huic in qua inuocatum est nomen meum, & in qua vos habetis fiduciam, et loco quem dedi vobis et patribus vestris, sicut feci Sylo. Et proijciam vos à facie mea, sicut proieci omnes fratres vestros, vniuersum semen Ephraim. Aperta est litera. *manè consurgens.* D. Hiero. Dicitur Deus manè consurgere, nō quòd aliquod ei tēpus absq; diluculo sit, sed quòd post noctis quietē viribus corporis instauratis anima hominum vegetior sit: & nequaquam voluptatibus occupata cibiq; desiderio audire, & facere valeat, quę dicuntur. Vnde & illud in Psal. Manè exaudies vocē meam. manè astabo tibi, & videbo. Sic D. Paulus filios lucis vocat iustos, non noctis & tenebrarū, neq; dormiētes, sicut cæteri dormiūt, qui Dei mādata nō sentiunt. Vocat ergo eos de manè cōsurgens, vt de tenebris liberaret. Sed & studiū Dei in mittēdis prophetis suis significatur. Sic in Euangelio pater familias exijt primo manè cōducere operarios in vineā suā. Vigilat Deo cùm tu dormis, & sollicitus est de tua salute, quando tu de ea non

Psal. 5.
2. Thess. 5
Mat. 20. 4.

ea nōcogitas. *vniuersum semē Ephraim.* Decē trib° intelligit: quia Ieroboā, qui prim° diuiso imperio iudaico decē tribubus imperauit, fuit de tribu Ephraim. Sic timendum est, ne sicut Asiæ partes, vbi primùm floruit Christiana religio, traditæ sunt fidei hostibus propter peccata, idem de nostris partibus fiat, nisi mores nostros in melius cōmutauerimus: transferat autē Deus Ecclesiam suam in nouū orbē. Quicquid de populo illo dicitur, ait D. Hiero. intelligamus & de nobis, si similia fecerimus. *Tu ergo noli orare pro populo hoc, neq; assumas pro eis laudem & orationem; et non obsistas mihi, quia non exaudiā te.* Prohibet orare pro populo obstinato, aliàs permissurus. Sic Deus in Ezechiele cōqueritur, quòd nullus esset, qui oratione sua eū placaret. Quęsiui de eis virū (ait) qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparē eam: & non inueni. Et alibi. Non est qui inuocet nomen tuum, qui cōsurgat & teneat te. Sic Samuel propheta Dñi, cùm Populus diceret, ora pro seruis tuis ad Dominū Deū tuum, vt non moriamur, respondit. Absit à me hoc peccatum in Domino, vt cessem orare pro vobis. Sic D. Paulus non cessat pro fratribus orare, & orationes pro se fieri instāter petit: instituitq; orationes fieri pro omnibus hominibus, & speciatim pro regibus, & omnibus q in sublimitate sunt. Et D. Iaco. Oratio fidei alleuiabit infirmū. Et orate pro inuicē, vt saluemini. Sic Sāctos inuocare debemus, vt pro nobis orationes ad Deū fundant: nā si iustorū in terra degētiū orationes tātū apud Deū valēt, quantò magis eorū, qui iā cū ipso in cœlis regnāt? Sic Ieremias Sāctus postq de hac vita migrauerat, & in sinu Abrahę requiescebat, multū

Ezę. 32. g
Isa. 64. c.
1. Reg. 12
1. Tim. 2.
Iacob. 5.
2. Mach. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate. Sic in Apocalypsi Videt D. Ioannes Angelum habentem thuribulum aureum in manu sua, & data sunt ei incensa, (ait) multa, vt daret de orationibus Sãctorum omniũ super aureum altare, quod est ante thronum Dei. Et ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo. Vel vtitur hoc modo loquendi, vt timorem maiorẽ incutiat. *Laudem et orationẽ.* Obserua nos nõ solũ orare quando aliquid à Deo petimus, sed etiã cùm eum laudamus: laudibus enim propitium illum nobis reddimus, vt fauoribus suis nos prosequatur, & necessaria nobis cõferat. Vnde in Psal. Sacrificiũ laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam illi salutare Dei. *Et non obsistas mihi.* Vide quantam vim habeat apud Deum oratio iusti. Obsistit, & tenet Deum. Sic Deus ad Moysen orantẽ pro populo. Dimitte me, vt irascatur furor meus. Aaron quoq; arrepto thuribulo, inter ignem arsurum q; populum medius stetit, & ira Dei cessauit.

Apoc. 8. a

Psal. 49.

Exo. 32. b

Nũ. 16.

Nonne vides quid isti faciant in ciuitatibus Iuda, & in plateis Ierusalem? Filij colligunt ligna, & patres succendunt ignem, & mulieres conspergunt adipem, vt faciãt placentas reginæ cœli: et libent Dijs alienis, et me ad iracundiam prouocent. Docet quare non esset exauditurus Prophetam pro populo orantem, quòd scilicet toti essent idololatriæ dediti. Significat autem hac oratione feruentissimum idololatriæ studiũ, quo omnes ita inuoluebãtur, vt toti huic negotio intẽti essent. *In plateis.* Non secretò, sed publicè absq; vllo metu vel pudore: peccatũ suũ sicut Sodoma prædicauerunt, neq; abscõderũt. *conspergunt adipem.* farinam purissimam aqua conspersam subigunt.

Isa. 3. b.

placen-

placentas. Septuag. χαυῶνας habent. panem oleo cõspersum significat. Vel preparationes, ait D. Hiero, vt omne genus sacrificij significetur. Chald. Para. placentas habet. Apud latinos placenta panis siue libi genus est, quod sine fermento in furno coqui consueuit, ex farina ferè constans siligineà, caseo & melle adiecto. In Heb. est כונים cauanim. Rab. Dauid ait genera fuisse ciborum, qui offerebantur idolis, & forsan ita vocabantur ob operis intentionem, quòd magna attentione, & exactissimè cibos hos pararent: nam כון ciuen, est intendere, & כונה cauanah, intentio. Hic obserua, qua ratione ex adipe & magna cum animi attẽtione præparabant quę idolis offerrẽt: sic meliora volumus mũdo & carni offerre, deteriora Deo: liberales supra modũ, & prodigi ad vanitates, ad ea verò, quę pietatis & charitatis sunt, parcissimi. *reginæ cœli.* Lunam interpretatur D. Hiero. nam post Solem inter alios magis splẽdet. Sic in Iob. Si vidi Solem cùm fulgeret, & Lunam incedentem clarè. Septuag. militiæ Cœli, vt omnes stellas intelligamus. Chald. Para. Syderi cœli. vel est singulare pro plurali. i. syderibus. Vel sydus præcipuum, Solem nempe voluit significare. Ita etiam alij interpretãtur. Neq; mirum est, quòd Solem reginam vocet: nam femes, quod Solem Hebraicè significat, fæmi. gen. est. Vox Heb. מלכת malechet, si sit à radice מלך malach, quod est regnare, significat reginã: vt sit sensus, reginę cœli, hoc est, stellę magnę quę est in cœlo. si à radice לאכ laach, vnde מלאכת melechet, & deficiente aleph מלכת melechet, opus significat, vt interpretari possimus operi, vel machinæ vel artificio cœli vel cœlorum. hoc est cœlis & corporibus cælestib⁹ omni-

Iob. 31. c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnibus. Alij deducũt à radice הלך halach, quod gradiri significat, vt planetas intelligant. Sũt qui ministerium supernum cœli intelligant, quod habet in hæc inferiora: vt quia astra ordinata à Deo crederent Iudæi ad actiones hominum gubernãdas, illis sacrificia instituerẽt, quò sibi propitia essent. *Et libent dijs alienis.* Apud Latinos libare, sacrificare significat à Græco verbo λείβω, quod leuiter gustare, & quasi primis labris attingere significat. In sacra scriptura libamina vocãtur, quæ ex rebus liquidis, vino, vel oleo, aut similibus offeruntur. Verb. Heb. est à radice נסך nasach, quod fundere, vel effundere significat, & libare: hoc est sacrificium ex liquidis rebus offerre, quæ effunduntur.

Nunquid me ad iracundiam prouocant, dicit Dominus? Nonne semetipsos in confusione vultus sui? Quia dixerat, vt ad iracundiam me prouocent, ne existimaremus Deum lædi aut commoueri nostris sceleribus, subiungit, & ait non prouocari se ad iracundiam, sed potiùs semet ipsos dignos ira efficere suis sceleribus. Irasci dicitur Deus, quando punit, quòd punire hominis sit irati: prouocari ad iracundiam, dum prouocatur ad puniẽdum: quod potissimum obstinatione & perseuerantia in peccatis fit. prouocari autem dicitur Deus, quia iustus est, & exigit illius iustitia, vt qui eiusmodi sunt, puniantur, neq; diutiùs misericordiam, & patientiam Dei sentiant. *Nonne semetipsos.* Verbum Heb. à radice כעס chaas, quod irasci, ad iram vel indignationem, aut alium tristem animi affectum commoueri, seu extimulari significat. Vnde interpretari possum⁹. Num me ad dolorem prouocẽt? nonne potiùs se ipsos? qui sedicet pœnam sentient & dolorem: & quidem magna cũ

na cum confusione & ignominia sua, cùm se frustratos sua spe, & deceptos viderint. Thesaurizas tibi irã, ait Diuus Paulus, in diem iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. & vasa iræ vocat eos, qui se sceleribꝰ coinquinare nõ cessant. Hoc igitur est, quod hoc loco ait. semet ipsos irritant, & ad iracundiam prouocant, dum sibi iram thesaurizant, & vasa iræ apta in interitum fiunt. *Ideò hæc dicit Dominus Deus: Ecce furor meus, et indignatio mea conflatur super locum istum, super viros, et super iumenta, et super lignum regionis, et super fruges terræ, et succendetur, et non extinguetur.* Explicat, qua ratione semetipsos ad iracundiam prouocent, hoc est, vasa iræ constituant, quibus non diutiùs debeat Deus misereri. Conflari dicitur indignatio, quòd cùm diutiùs pœnam distulerit, nunc punire compellatur exigente hoc illorum malitia, & Dei iustitia. Conflare, liquefacere significat: tũ etiam congregare apud Latinos. Septuaginta funditur, habent. Chald. Paraph. furor meus & indignatio mea residet super locũ istũm. Verbũ Heb. à radice נתך nathach, quod fundere, effundere, & stillare significat. Sic in Commenta. D. Hieronymus. Non ait, effusus est furor meus, sed stillauit, vt moderatam pœnam significet. Si autem stilla furoris tãta duritia est: quid fiet, si omnis imber fuerit effusus? *Et super iumenta, & super lignum.* singulare pro plurali. ligna. Effundi tur vel conflatur ira Dei super creaturas alias ab homine, quòd aliquid hominis sint, & in illis homo, cuius vsui inseruiunt, punitur. *succendetur & non extinguetur.* Chaldaica Paraph. Et exterminabit ea, & non erit ei miseratio. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima. quando

Rom. 2. a
Rom. 9. e
Deut. 32. d.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quando grassatur vindicta, accēdi dicitur ira, quæ nisi emendatio subsequatur, non extinguitur.

Hæc dicit Dominus Deus exercituū, Deus Israēl: Holocautomata vestra addite victimis vestris, et comedite carnes. Quia nō sum locutus cum patribus vestris, et non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Ægypti de verbo holocautomatum, et victimarum. Quorum reprobauit templum, reprobat & sacrificia, quæ non puro corde offerebantur: quod autem (comedite) ait, idē est, ac si dicat. hoc tantùm cōmodi ex illis percipietis, nam mihi omnino displicēt, quantùmuis illa multiplicaueritis, & holocausta victimis addatis. Alij, vertite holocausta vestra in victimas, vt earum carnes edatis. holocaustum enim totum cōsummebatur, victimę verò pars comedebatur ab offerente. Obiter eos & latenter arguit, quòd non veneratione Dei, sed epularum desiderio victimas immolarent. *Quia non sum locutus.* Primò quidem Deus decalogum in tabulis lapideis dedit, deinde post vituli adorationem leges & mandata sacrificiorum addidit: vt sic ab idololatria reuocarentur, malens sibi quàm dæmonijs victimas offerri: & nō quòd sanguinis effusione, & cœdibus delectaretur.

Sed hoc verbum præcepi eis dicēs. Audite vocem meam, & ero vobis Deus, et vos eritis mihi populus: et ambulate in omni via quam mandaui vobis, vt benè sit vobis. Hoc est, quod præcipuè à nobis exigit Deus, obedientiam nempe mandatorum eius. Aperta est litera.

Et non audierunt, neq; inclinauerunt aurem suam, sed abierunt in voluptatibus, et in prauitate cordis sui mali, facticq; sunt retrorsum, et non in antè à die qua egressi sunt patres eorum de terra Ægypti, vsq; ad diem hanc. Totum contrarium ab his, quæ

quæ præcepi eis fecerūt, ait: *abierunt in voluptatibus etc.* vel voluntatibus, sicut legit D. Hieronymus in Commenta, sequuti sunt desideria sua, & cogitationes pranas. In consilijs suis, habet Chald. Paraph. In Hebræo במעצות bemihtsoth, ī cōsilijs, significat. hoc est, sequuti sunt consilia sua, quod sibi benè visum est, quod delectabile, quod placebat: quod idē est, ꝙ in voluptatibus abire, vel voluntatibus, sicut habet noster interpres. *facticq; sunt retro & nō antè.* hoc est, semper in peiùs profecerūt: propterea passi sunt semp aduersa, nihilq; illis prosperè successit. Chald. Paraph. Et auerterunt in cultu meo dorsum, & non posuerunt timorē mei ante faciem suam.

Et misi ad vos omnes seruos meos prophetas per diem, consurgens diluculo, et mittens. Et non audierunt me, neq; inclinauerūt aurem suam: sed indurauerunt ceruicem suam: et peius operati sunt, quàm patres eorum. Sic supra. Et loquutus sum ad vos mane consurgens. Aperta sunt omnia.

Et loqueris ad eos omnia verba hæc, et non audient te: et vocabis eos, et non respondebunt tibi. Et dices ad eos, hæc est gens quæ non audiuit vocem Domini Dei sui, nec recepit disciplinam: perijt fides, et ablata est de ore eorum. Quod hactenus fecerunt, & modò etiam facient: & qua ratione se habuerunt cum alijs omnibus prophetis, sic etiam tecū se habebunt. Dic ergo gentem esse adulteram & sceleratam, non amplius voces eos populum meum: neq; enim digni sunt, qui ita vocentur. fidem autem hic pro veritate accipe, quod ex sequentibus constat, cùm ait, Et ablata est de ore eorum. hoc est, nunquam nisi mendacia & dolos loquuntur. Sed & de religione intelligi potest, de qua nullum apud eos fiebat verbum, cùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

totis idololatriæ dediti essent. Verba Heb. אמונה emunah, veritatem, & fidem significat. Hæc omnia pleniùs completa sunt Christi temporibus, quando neq; vnigenitum Dei filium audire voluerunt, & vocē Domini Dei sui, non iam per Prophetas loquentis, sed per seipsum, audire contempserunt, neq; disciplinam receperunt. Vnde perijt fides, perfidi facti sunt, & blasphemi: nulla apud eos est religio, abolita lege, quam frustra, & in perniciem suam seruant.

Tonde capillum tuum, & proijce, & sume in directum planctum: quia proiecit Dominus, & reliquit generationem furoris sui, quia fecerūt filij Iuda malum in oculis meis, dicit Dominus. Non solùm verbis significat proijciēdos Iudæos à facie Domini, hoc est à terra Sancta vbi Tēplum erat, & ab illius gratia, vt non vltrà illos propitio vultu respiciat: sed & factis hoc ipsum demōstrat, in eumq; finē iubetur tondere capillos. Vel quòd mos esset lugētiū capillos tondere Chal. Para. Euelle captiuos propter principes tuos qui captiui ducentur. *Sume in directū planctum.* Septuag. Sume in labijs planctum. Chald. Paraph. tolle propter duces lamentationem. In Heb. tolle super loca edita lamentum. quasi dicat, conscende loca alta, & illic lamentare, vt planctus tuus procul exauditi possit. vide supra. Cap. 3. ibi leua in directū oculos. *generationem furoris sui*, hoc est tribules Iuda, & Benjamin, quibus iratus est. Vel in quibus iram suam ostēdere, & manifesta facere statuit. *in oculis meis.* hoc est me videntē, quem nihil latere potest. Vel in domo mea vbi ego habito, vbi me præsentē ostendo. Quod magis explicat per ea, quæ sequuntur.

Posuerant offendicula sua in domo, in qua inuocatum est nomē meum,

meum, vt polluerent eam. Offendicula vocat idola, quæ illis offendiculo, & scandalo fuerunt, vt caderent. Habes in Ezechiele in templo Dei positam fuisse statuā Baal. Septuag. posuerūt abominationes suas: ita etiā Chald. Paraph. idem significat. *in qua inuocatum est nomen meum.* quæ nomine meo vocatur. vel in qua ego color, & nomen meum inuocatur. *Ezech. 8.*

Et ædificauerunt excelsa Topheth, quæ est in valle filij Ennom, vt incenderent filios suos, & filias suas igni: quæ non præcepi nec cogitaui in corde meo. Hoc est aras in locis excelsis construxerunt. Topheth locum significat, qui Siloë fontibus irrigatur, ait Diuus Hieronymus, & est amœnus, atq; nemorosus, hodiéq; hortorum præbet delicias. Theodoretus Topheth idolum dicit, quod interpretatur inclusio siue deuoratio. Hic autem gentilitatis error omnes prouincias occupauit, vt ad capita fontiū, lucosq; amœnissimos victimas immolarēt. Loc° est non procul à Ierusalem, de quo mentio fit Ios. 15. vbi Iudæi filios suos immolabant idolo Moloch. Tradunt Hebræi ex hoc loco appellatam gehennam. In Hebræo enim pro valle filij Ennon, habetur Gehinnon, quòd omnis populus Iudæorum ibi perierit offendēs Deum. Sic in Isai. præparata dicitur Topheth, hoc est gehenna. Hunc locū cōtaminauit Iosias Rex Iuda religiosissimus: hoc est, fecit locū immundū esse ad proijciendā cadauera, & omnia immunda: ne amplius in illo loco consecrarēt filios suos & filias per ignē. Vid. 4. Reg. 23. ac ita factus est locus vilissimus. Vnde propter hāc causam nōnulli dicūt locū, vbi impij cruciātur, Topheth & Gehēnā dici: quòd sit locᵒ immūdus, omniq; spurcitia plenus. Sicut iustorū locus *Isa. 30.*

dicitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicitur Gaiheden, idest, hortus deliciarũ, quòd sit locus dignissimus, amœnissimus, & omnibus abũdãs delicijs. Christ⁹ etiã in Euãgelio meminit gehẽnę ignis.
Matth 5. 10.18.23. Luc.12.a Lyranus ex Rab. Sal. Topheth tympanũ vel tympanizationẽ significare ait, à radice תפף tapaph, vnde תוף toph, quod tympanũ significat: ñc verò dictum à tympanis, quæ pulsabantur, quãdo incendebantur filij, ne pater eiulatum filij audiret. Idôlum porrò illud Moloch quod à Sydonijs colebatur, Saturnum dicũt nõ nulli fuisse. Dicitur autẽ Molech, quasi Deus regius, vel astrum regium. Construebantur autem duę pyræ magnæ, & per vtramq; sacerdotibus traditus puer suis pedibus traijciebatur. Alij Topheth à radice פתה pathah, quod inclinare, declinare cor ad ea quæ sunt præter rationem, & seducere cor, pellici blanditijs, & pertrahi significat: indeq; gehennam Topheth dici, quòd qui sua concupiscentia est seductus & illectus, illuc cadat. Sed & verbum hoc in significatione Chaldaica, & interdum in Hebraica dilatare significat: vt propterea gehenna dicatur Topheth, quòd locus sit latus, & capacissimus omniũ impiorum. Vnde in Isaia. Dilatauit infernus animam suam. Nonnulli etiam, sed minus rectè, à פה, iapah, deducũt, à portẽtoso, & horrẽdo spectaculo, q̃ in eo exhibebatur liberos cõburẽdo: sic etiam locus dãnatorũ horribilis. *Quæ non præcepi.* Nonnulli ortũ habuisse aiunt falsam hanc religionẽ ex eo, quòd Deus Abrahę iussit offerre filium suũ. Sed id Deus ne faceret prohibuit, neq; vnquã tale quid prȩcepit, nec cogitauit quidẽ: quasi dicat. Si prȩcepissem, rẽ crudelissimã, & durissimã dixissent, & quæ ferri nõ posset, neq; fecissent: nunc autem, cùm non

Isai. 5. Gene.22.

non præceperim, in honorem idolorum id faciũt. Sic etiam mirum est, & stupẽdum quantos assumant labores mundani homines, vt cupiditatibus suis inseruiant: quæ tamẽ si Deus illis prȩcepisset, impossibilia esse dicerent. Seruietis dijs alienis, qui non dabunt vobis requiem. Cùm tamen inseruire nolint ei, qui requiem, & refectionem promittit. Inf. Cap. 16.

Ideò ecce dies veniunt, dicit Dominus, et non dicetur amplius Topheth, et vallis filij Ennon: sed vallis interfectionis: et sepelientur in Topheth, eo quòd non sit locus. Et erit morticinum populi huius in cibos volucribus cœli et bestijs terræ, & non erit qui abigat. Mat. 11.d Tempus obsidionis significat. Ob id ergo quòd interficiẽdi essent in eo loco multi Iudæi à Chaldeis, ait, quòd nequaquam amplius vocaretur Topheth, aut Vallis filij Ennon, sed vallis interfectionis vel stragis. Tãta autem cędes erit, ait, vt in loco priùs religionis sepulchra sint innumerabilia: & cadauera quæ sepeliri non potuerint, lacerentur ab auibus, & à bestijs uorentur: Nullusq; sit qui abigat, ne quid simile sibi eueniat. Dicamus hic cum Diuo Hieronymo. Manifesta transcurrimus: vt sicubi locus fuerit, in obscuris moremur. ipsius enim libri magnitudo fastidium potest facere legentibus, quantò magis si à nobis latiùs omnia disserantur.

Et quiescere faciam de vrbibus Iuda et de plateis Ierusalẽ vocem gaudij, et vocem lætitiæ, vocem sponsi, et vocem sponsæ: in desolatione enim erit terra. Auferetur, ait, omnis lætitia, & mœrore, gemitu, ac desolatione omnia complebuntur. *Quiescere faciam.* hoc est, cessare faciam. *Vocem sponsi et vocem sponsæ.* hoc est, omnem nuptiarum sermonẽ. Nuptiæ cum lætitia celebrãtur: cùm verò calamitates

 premunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

premunt, nemo de celebrandis nuptijs cogitat, sed id tantùm, vt calamitatem suam defleat, & sibi consulat, si potest. Vel non canentur Epithalamia. Nam desolata terra, non erit qui nuptias celebret.

ARGVMENTVM.

Prophetizat Iudaici populi destructionem. Inuitat eum Dominus ad resipiscẽtiam peccata eius enumerans. Doctrinam prophetarum & sacerdotum mẽdacem arguit, & eorum auaritiam. Tempus visitationis prædicitur. In afflictione Ierusalem videtur afflictus Deus.

¶ CAP. VIII.

† Regũ MS.R. H.C.G.

IN illo tẽpore, ait Dominus, eijcient ossa † regis Iuda, et ossa principum eius, et ossa Sacerdotum, et ossa prophetarum, et ossa eorum qui habitauerunt Ierusalem, de sepulchris suis. 2 Et expandẽt ea ad Solem, & Lunam, & omnem militiam cœli quæ dilexerunt, & quibus seruierunt, & post quæ ambulauerunt, & quæ quæsierunt & adorauerunt: non colligentur, & non sepelientur: in sterquilinium super faciem terræ erunt. 3 Et eligent magis mortem quàm vitã omnes qui residui fuerint de cognatione hac pessima in vniuersis locis quæ derelicta sunt, ad quæ eieci eos, dicit Dominus exercituũ. 4 Et dices ad eos, Hæc dicit Dominus, Nũquid qui cadit non resurget? & qui auersus est non reuertetur? 5 Quare ergo auersus est populus iste in Ierusalem auersione cõtentiosa? Apprehenderunt mendacium, & noluerunt reuerti. 6 Attendi, & auscultaui: nemo quod bonum est loquitur, nullus est qui agat pœnitentiã super peccato suo, dicens, Quid feci? Omnes conuersi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens ad præ-

ad prælium. 7 Milius in cœlo cognouit tempus suum: turtur & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus sui: populus autem meus non cognouit iudicium Domini. 8 Quomodo dicitis, Sapientes nos sumus, et lex Domini nobiscum est? Verè mendacium operatus est stylus mendax scribarum. 9 Confusi sunt sapientes, perterriti et capti sunt: verbũ enim Domini proiecerũt, et sapientia nulla est in eis. 10. Propterea dabo mulieres eorum exteris, agros eorum hæredibus: quia † à minimo vsq; ad maximum omnes auaritiam sequuntur: à propheta vsq; ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium. 11. † Et sanabant contritionem filiæ populi mei ad ignominiam dicentes, Pax, pax: cùm non esset pax. 12. Confusi sunt, quia abominationem fecerũt: quinimo confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt: idcirco cadẽt inter ruentes, in tempore visitationis suæ corruẽt, dicit Dominus. 13. Congregãs congregabo eos, ait Dominus: non est vua in vitibus, & non sunt ficus in ficulnea, folium defluxit: & dedi eis quæ prætergressa sunt. 14 Quare sedemus? conuenite, & ingrediamur ciuitatem munitam, & sileamus ibi: quia Dominus Deus noster silere nos fecit, & potum dedit nobis aquam felleam: peccauimus enim Domino. 15 † Expectauimus pacem, & non erat bonum: tempus medelæ, & ecce formido. 16 A Dan auditus est fremitus equorum eius, à voce hinnituum pugnatorum eius commota est omnis terra. et venerunt, et deuorauerunt terram, et plenitudinem eius: vrbem et habitatores eius. 17. Quia ecce ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio: et mordebunt vos, ait Dominus. 18 Dolor meus super dolorem, in me cor meum mœrens. 19 Ecce, vox clamoris filiæ populi mei de terra longinqua, Nunquid Dominus non est in Sion: aut rex eius non est in ea? quare ergo me ad iracundiam concitauerunt in sculptilibus suis, et in vanitatibus alienis? 20 Transijt messis, finita est æstas: et nos

†Isa. 56, 11.
†Sup. 6, 13.
†Inf. 14, 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

taluati non sumus. 21 Super contritione filiæ populi mei contristatus sum & contristatus, stupor obtinuit me. 22 Nunquid resina non est in Galaad? aut medicus non est tibi? quare igitur non est obducta cicatrix filiæ populi mei.

EXPLANATIO

IN illo tempore, ait Dominus, eijcient ossa regis Iuda, et ossa principum eius, et ossa Sacerdotum, et ossa prophetarum, et ossa eorum qui habitauerunt Ierusalem, de sepulchris suis. Loquitur de tempore, de quo in calce superioris capitis, quando Ierusalem obsidenda erat à Chaldæis, & lōga & molestissima obsidione premenda, & tandē deuastanda. Nō solùm, ait, cadauera corū, qui à Chaldæis interficientur, insepulta manebunt: sed etiā eorū, qui antea magna cum pompa sepulti fuerant, Regū videlicet & principum, sacerdotum, & prophetarum ossa proferentur ex sepulchris, & expādentur super terrā. Id fecerunt Chaldæi, vt aurum & alia preciosa ornamenta, cum quibus iuxta antiquum morem solebant sepeliri, maximè principes, quærerent. Vel etiam propter maiorem ignominiam, & crudelitatem: vt neq; mortuis parcerent, permittente Deo; vt etiam mortui pœnam sentirent, qui dum viuerent, eorumdem scelerum participes fuerant, propter quę Deus vastādam Ierusalem, & terram Iuda Chaldæis permiserat. *militiam cœli.* Astra intelligit. *quæ dilexerunt, et quibus seruierunt, et post quæ ambulauerunt, et quæ quæsierunt, et adorauerunt.* Sic superiori Capite dixerat, quòd placentas facerent reginæ cœli, vel militiæ cœli. Et 4. Regum. 17. dicitur. Adorauerunt vniuersam militiam cœli.

Quemad

Quemadmodum ergo, dum viuerent, Solem & Lunam, & alia astra adorauerunt, ita post mortem Soli & Lunæ patebunt, & omnū stellarum aspectui. Obserua ordinem quo gradus quidam significantur, per quos in malorum profundum descēdimus. Primò diligimus, & inordinatè afficimur creaturæ. Secundo amore capti cogimur inseruire. Tertiò post rem illam ambulamus, tāquam serui post Dominum omni studio. Quartò quærimus, vbi abest. Quintò adoramus idolum nobis constituendo, vero Deo relicto. Quorū Deus venter est, ait Apost. & gloria in cōfusione ipsorum. *in sterquilinium super faciem terræ erunt.* Cōputrescent super terram, & veluti stercus erunt in superficie terræ. *Philip. 3. d.*

Et eligent mortem magis quàm vitā omnes qui residui fuerint de cognatione hac pessima in vniuersis locis quæ derelicta sunt, ad quæ eieci eos, dicit Dominus exercituum. Qui relicti fuerint, ait, in locis quæ relinquētur intacta ab hostibus, ad quæ loca cogentur veluti eiecti confugere, vt in rupibus, vel in locis alijs desertis, mortem præferēt vitę: fame enim & alijs incommodis cruciabuntur, vt remedium infælicis animæ putent interitum. Sic in Apoc. In diebus illis quęrent homines mortem, & non inuenīet eam, & desiderabūt mortē, & fugiet mors ab eis. Miseri illi qui perpetuis tormētis deputabūtur, vt igne æterno cum diabolo & angelis eius crucientur, mortem desiderabūt, & fugiet ab eis: vt qui viuendo Deum offenderunt, vita etiam ipsa molesta sit ipsis. *Apoc. 9.*

Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus. Nunquid qui cadit, non resurget? & qui auersus est, non reuertetur? Quare ergo auersus est populus iste in Ierusalem auersione contentiosa? apprehenderunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

runt mendacium, & noluerunt reuerti. Inuitat ad pœnitentiam docens post casum posse peccatores resurgere, quamdiu hic viuunt, quasi dicat, liberum est hominis arbitrium: etiã cũ ceciderit, resurgere potest: & cùm auersus fuerit, reuerti, diuino nempe auxilio adiutus. sed hoc prẹsto est omnib⁹. Vnde cõuertimini ad me,
Zach.1.a ait Dñs, & ego cõuertar ad vos. Et cõuerte nos Deus, & cõuertemur. Primũ liberũ demõstrat arbitriũ. Secũ
Thrẽ.5.d dũ Diuinæ gratiẹ necessitatem. Cùm ergo hoc ita sit, quid est in causa, quòd populus, qui est in Ierusalẽ, nõ est ad me cõuersus? vel aliter. Si ille qui cecidit, conatur surgere quã primùm: & qui à recta via auersus est, ad rectam viam curat reuerti: cur vos, cùm cecideritis per peccatum, & auersi fueritis à recto itinere mandatorum Dei, non curabitis resurgere per pœnitentiã, & ad rectam viam, obseruantiam nempe mandatorum meorum reuerti? vel aliter. Nunquid putant sibi veniam præclusam, si peccauerint, vt non ampliùs resurgere valeant, & in gratiam Dei redire? quasi dicat. Falluntur: sum enim misericors. Chald. Paraph. Nũquid cadent, & non resurgent? aut de auersione notũ est corã me quod nõ conuertentur? hoc est, prẹclusi ne illis viã, vt non conuertantur? *auersione contentiosa.* Vel pertinaci. quasi velint cũ Deo cõtẽdere, & eum superare: neq; velint discedere ab eo quod semel dixerunt. Sep. auersione impudenti. Chald. Para. Quare obfirmat se populus iste, habitatores Ierusalem, vt non conuertantur ad cultum meum? Alij, rebellione perpetua. *apprehenderunt mendacium.* fortiter adhæserunt idolis. vel pertinaciter dolo hærent. mordicùs retinuerunt dolos, fraudes, vel falsorum deorum cultum

tum, vel pertinaciter adhærẽt mendacijs pseudoprophetarum. Obserua ex hoc loco, qua ratione malitia non sit opus naturæ, sed volũtatis. Locum etiam pœnitentiæ esse, quamdiu hic viuimus, nosq; libero nro arbitrio peccare, & posse conuerti cum Dei gratia.
Attẽdi, & auscultaui, nemo quod bonũ est loquitur. Nullus est qui agat pœnitẽtiã super peccato suo, dicens. Quid feci? omnes cõuersi sunt ad cursum suũ, quasi equus impetu vadens ad prœliũ. Non propterea nõ sunt reuersi, quòd præclusa esset illis via, ait: sed quia prorsus noluerunt. Attendi & auscultaui quid loquerẽtur, quẹnã eorũ essent studia, & deprehendi nihil boni eos cogitare, neq; quòd rectũ est loqui, omnes illorũ cogitationes & studia pessima esse: nullus de agenda pœnitentia cogitat. Vide quid cogites, quid loquaris, quid agas: attendit enim & auscultat Deus, quẽ habiturus es iudicẽ. *Quid feci?* Hinc principiũ pœnitentiẹ & cõuersionis: si cõgites, quid feceris: si attẽdas peccati grauitatẽ & enormitatẽ. Nesciunt quid faciũt, dixit Christus. Et in Psal. Nesciẽrũt neq; intellexerũt. *oẽs cõuersi sunt ad cursum suum quasi equus.* hoc est, sequuntur curium suũ. quò cupiditatis impetus eos impellit, eò præcipites feruntur, nullo iudicio, nulla ratione, ad instar equorũ feruido cursu ad prœlium ruẽtium per medios gladios, nulla periculorum habita ratione, impetu, nõ iudicio neq; ratione. Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus nõ est intellect⁹. Chal. Para. oẽs multiplicãt volũtates suas.
Miluus in cœlo cognouit tẽpus suum, turtur, & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduẽtus sui: populus autem meus non cognouit iudicium Domini. Brutis animãtibus eos insipiẽtiores esse dicit. Cognoscit, inquit, miluus quo tẽpore nidũ

Lucæ.23.
Psal. 81.
Psal. 31.

Universidad de Deusto
Biblioteca

re nidū cōstruere debeat: turtur & hirūdo, & ciconia norūt, quādo ad calida loca festinātes rigorē hyemis declinare debeāt, & rursus ad solitas redire regiones, & ita obseruant, vt certo tempore recedant, & suo tēpore reuertantur: at populus meus nō cognouit præcepta Dei sui, factis enim suis ostendit non cognoscere. Cœlum hic pro aëre positum est. Septuag. pro miluo, Herodium habent, pro ciconia, passeres. Chald. Para. pro miluo, ciconiā. pro hirundine, gruē, pro ciconia, hirundinē. In Heb. est. חסידה chasidah, à radice חסד chesed, quod misericordia, pietatē, probitatē beneficiū, & opprobriū, excessumq; boni & mali significat, vt ait Rab. Dau. kim. Ciconiā non nulli vertunt, sicut habet Chald. Para. Sed & Miluum vertere possumus, sicut habet noster interpres, propter crudelitatem. Vbi nos legimus, hirundo, in Heb. est. סוס os, & correctio Masoreth. כוס sis, equum significat, & anē equo similem in proceritate, gruem interpretari solent. Vbi nos legimus, ciconia, est in Heb. עגור hagud, hirundinem interpretantur. *Non cognouit iudicium Domini.* Præcepta intelligit, quibus Dei voluntatem cognoscimus, & quid bonum, & quid malū. De quo Propheta. Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.

Psal. 118.

Quomodo dicitis, sapientes nos sumus, & lex Domini nobiscū est? Verè mendacium operatus est stylus mendax scribarum, Cōfusi sunt sapientes, perterriti & capti sunt: Verbum enim Domini proiecerunt & sapiētia nulla est in eis. Ad scribas, & legis doctores, & phariseos, qui legis notitiam iactabāt, præcipuè loquitur. Cùm vos non cognoscere Dei iudicium, hoc est legem eius, opere demonstretis, qua ratione iactatis vos sapientes esse, & legem Domini

apud

apud vos esse. Vel cùm bruta animalia in his, quæ rationis sunt & sapientiæ, vos superent: qua ratione sapiētiam iactatis? Quod verò ait, *Verè mendacium*, taxat scribas, qui falsis interpretationibus legem corrumpebant salutem promittendo per solas exteriores oblationes: vnde statim sanabant cōtritionem ad ignominiam dicentes, pax, pax, cùm nō esset pax. Septuaginta. Frustra factus est iuncus mendax scribis. calamum significant, quo scribebant. Idem est sensus. Theodoretus legit. Superfluus effectus est funiculus mēdax scribarum. Per funiculū hereditatem intelligit, ita vt sit sensus, Hæreditatem literis legis non fuisse ad vitam, cùm scilicet expulsi fuerint propter peccata à terra Sancta, quam veluti hæreditariā possidebant. Chal. Paraph. Ecce igitur frustra fecit scriba calamum mendacij ad falsandam scripturam. Iuxta Heb. nōnulli ita interpretantur, Vanè fecit frustaneus stylus scribarū, vel frustra fecit stylum, frustra scribæ. vt sit sensus. Certè qui calamum instruxit, vt legem scriberet, frustra operā insumpsit: frustra sunt scribæ qui sacros libros describant, cùm nullus sit, qui ad illam componat vitam suam, qui illam legat. Santes Pagn. Verè ecce mendacium fecit stylus, frustra sunt scribæ. Verbum. Heb. שקר scheker, pro quo nos mēdax habemus, significat mendaciū, falsitatem, fallaciam, fallum, falsò, & gratis, & frustra. Rectè igitur interpretatus est noster interpres: quamuis eadem sit sententia, siue cum Sātes Pag. legamus, siue cum nostra versione. *Perterriti et capti sunt.* Repētina calamitate perterriti sunt præter illorum opinionē: & capti sunt, qui se securos putabant. Vel deprehensi sunt mendaces, comprehensi

sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt in mēdacijs suis, & in peccatis suis. *Et sapiētia nulla*
1. Cor. 1. *est in eis.* Stultam fecit Deus sapientiam huius mundi.
Hæc sapientia vera est Deum cognoscere, illum cole
Rom. 1. c. re, eius mandata obseruare. Dicentes se esse sapientes
stulti facti sunt, qui cū Deū cognoscant, nō sicut Deū
glorificant. In Heb. Sapiētia quid eis? hoc est, quid illis profuit? Vel quæ eis? hoc est, quam habent sapientiam? Nullam sanè. Sep. sapientia quæ est in ipsis?

Propterea dabo mulieres eorum exteris, agros eorum hæredibus. Quia à minimo vsq; ad maximum omnes auaritiam sequūtur, à propheta vsq; ad sacerdotem cuncti faciunt mēdacium. Omnia hæc sequuntur ex deuastatione, sed sigillatim singula recenset, si fortè ad pœnitentiam excitarentur. quòd charissimæ vxores auferātur, alijs dentur, quòd agri & possessiones nostræ ad alios transeant, acerbissimi doloris causa esse solet. vel sicut ipsi fornicati sunt, & à legitimo Dei cultu recesserunt, sic legitimę eorum vxores ab eis auferentur: & quemadmodum ipsi alienati sunt à Deo, cuius veluti peculium & hæreditas erāt, sic eorum agri ab alijs possidebuntur. Hæredibus, ait. hoc est, Chaldęis, qui tanquam iure hæreditario pacificè illos posthac possidebunt. Habes idem Cap. 6.

Et sanabant contritionem filiæ populi mei ad ignominiam, dicentes, Pax, pax: cùm non esset pax. Confusi sunt quia abominationem fecerunt: quinimo confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt: idcirco cadent inter ruentes, in tempore visitationis suæ corruent, dicit Dominus. Habes eadem Cap. 6. vide ibi.

Congregans congregabo eos, ait Dominus. Non est vua in vitibus, & non sunt ficus in ficulnea; folium defluxit: & dedi eis

quæ

quæ præterpressa sunt. De Iudæis loquitur. Omnes, ait, in eodem loco congregabo, vt simul pereant. Sic infra Cap. 12. congrega eos quasi gregem ad victimam: & sanctifica eos in die occisionis. Vel vt obsidionē grauissimam patiantur: conclusis autem intra ciuitatem non licebit vuas ex vitibus colligere, aut ficus ex ficulneis: sed hęc colligent Chaldæi, quibus dedi quæ prætergressa sunt. quasi dicat, nihil relinquēt, iterum atq; iterum reuertentur, vt quæ prętergressa sunt, colligāt. Vel si quando licebat exire ad vineas, quæ à Chaldæis prætergressa erant, tantùm licebat illis colligere. Alij legunt. Et quæ dederam eis, pertransibunt ab eis. hoc est, spoliabuntur bonis, quæ dederam eis. Vel de captiuitate loquitur. sæpiʼ enim Chaldæi & Ægyptij captiuos duxerūt ex Iudęis. tādē qui remāserant, captiui ducti sunt. Hoc est quod in Cap. 6. dictū est. Vsq; ad racemū colligēt, quasi in vinea reliquias Israel. vide ibi. Vnde Sātes Pag. cōsumēdo cōsumā eos. & Alij, colligendo colligam eos. Chald. Paraph. Perdendo perdā illos, dicit Dominus: & deficient, sicut deficiunt vuæ de vite, & sicut ficus defluens deficulnea, & sicut folium ab arbore: eo quòd dedi eis legem in Synai, & transgressi sunt eam. Septuaginta. Et congregabunt fruges suas, dicit Dominus: nō est vua in vineis, & nō sunt ficus in ficis, & folia defluxerunt. Theodoretus minari ait sterilitatem.

Quare sedemus? conuenite, et ingrediamur ciuitatem munitam, et sileamus ibi: quia Dominus Deus noster silere nos fecit, et potum dedit nobis aquam fellis: peccauimus enim Domino. D. Hiero. vocem ait populi sua peccata confitentis & adhortātis se mutuò, vt ciuitatem munitam Ierusalem

scilicet

Universidad de Deusto
Biblioteca

scilicet, ingrediantur. Theodoretus his verbis formidinem Iudæorum significari ait, vt sit sensus. Cùm Chaldæis nõ valeamus resistere, vt cũ eis ineam certamẽ, cõcludamus nos in ciuitatẽ munitam Ierusalẽ, & ibi quiescamus. *Sileamus ibi.* In eum sensum exponit D. Hiero. vt omnem fiduciam deprecãdi amittant. Sep. & proijciamur ibi, quia Deus abiecit nos, quasi dicat, proijciamur quasi stercora, tanquã à Deo abiecti. Vel abstulit potentiam & robur, potentiores fecit inimicos nros, & nobis superiores, vt nihil facere possimus, quãm cõcludere nos in ciuitatẽ, & ibi quiscere. Vel silere nos fecit, cùm nihil habeamus q̃ respondeamus, cùm digna factis recipiamus: peccauimus enim Dño. *Dedit nobis aquã fellis.* Amaritudine repleuit, mœrore, angustia; vt experientia discamus malũ & amarũ esse deseruisse Dominũ, & timorem eius abiecisse. Dulcem Deum in amaritudinẽ conuertimus, & ideò dat nobis potum aquam fellis. Chal. Paraph. potauit nos calice amaritudinis pessimæ tanquam capitibus serpentum. Vox Heb. רוש rosch, toxicum significat. lethiferum venenum aiunt nonnulli esse, quod ex herba quadam exprimitur nobis ignota. forsan est cicuta, vel acomitum.

Expectauimus pacem, & non erat bonum: tempus medelæ, & ecce formido. Fefellerunt nos, aiunt, falsi prophetæ. Expectabamus pacem, quam ipsi nobis promittebant, cùm dicerent, pax, pax: & nihil prosperi fuit nobis. *Tẽpus medelæ.* Promittebãt falsi prophetę, quòd si Chaldęi venirent, Ægyptij auxilium nobis ferrent, quorũ auxilio Chaldæos superare possemus: sed nullum ab Ægyptijs auxilium habuimus. Vnde cùm medelam expecta-

expectaremus, formido nos inuasit, cùm videamus nos diuino & humano auxilio destitutos. Chald. Paraph. Tempus propitiationis peccatorum, & ecce vindicta delictorum. Expectatio iustorum lætitia; spes autem impiorum peribit. Cùm dixerint, pax, & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habentis, non effugient. *Pro.10.* *1.Thes.1.*

A Dan auditus est fremitus equorum eius, à voce hinnituũ pugnatorum eius commota est omnis terra. Et venerunt, et deuorauerunt terram, et plenitudinem eius: vrbem, et habitatores eius. à Dan vbi Iordanis oritur, per phęnicem venit Nabuchodonosor. Iam igitur auditus est fremitus equorũ exercitus Nabuchodonosor à Dan. Chald. Para. Pro eo quòd coluerunt vitulum, qui est in Dan: rex cum exercitu ascendet super eos. *pugnatorum.* vel fortium. equorum nempe; quorum est hinnitus. *commota est omnis terra* cõtremuit. Hyperbole est. ferocitatem equorum & totius exercitus significat. Vel terram Iudęę intelligit. Per plenitudinem, habitatores & omnia terræ nascentia intelligit.

Quia ecce ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio, & mordebunt vos, ait Dominus. Dolor meus super dolorem, in me cor meum mœrens. Eosdẽ Chaldæos intelligit; quos serpentes regulos vocat qui incantari nequeunt, quòd nullis precibus ad misericordiam flecti possint. Sic supra de eodem hoste dixit. Crudelis est, & non miserebitur. Septuag. serpentes mortiferos, à quibus non est euellere, & mordebunt vos insanabiliter cum dolore cordis vestri deficientis. Chald. Para. Quoniam ecce ego excito in vos populos occidẽtes sicut serpentes regulos, quibus non est incantatio; & *Sup. Cap. 6.*

occidet

Universidad de Deusto
Biblioteca

occident vos, dicit Dominus. Pro eo quòd subsanna uerunt contra prophetas qui prophetabant eis, adducam eis dolorem, & gemitum propter peccata eorũ.

Psal. 57. Furor illis secũdum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas, quæ nõ exaudiet vocem incantantium. Tales se prębuerunt Iudæi, qui voces prophetarum Dei audire noluerunt: ideò meritò traduntur serpentibus regulis, quibus non est incantio. Quadrant etiam hęc hostibus nostris, qui semper sanguinem nostrum sitiunt, & perditionem nostram quærunt, quorum obstinata est malitia & nocendi voluntas. Qui etiam veluti serpentes reguli, quibus non est incantatio, cruciabunt in perpetuum eos qui sibi adhęserint absq; vlla misericordia. *dolor meus super dolorem*. D. Hiero. in persona Dei plangentis euersionem Ierusalem, & eius miserias nõ ferentis, hæc dicta interpretatur. Frequens est personarum mutatio, maximè in Prophetis: id quod difficilem intellectum facit. Septuag. cum superioribus coniugũt, mordebũt vos insanabiliter cum dolore cordis. Chal. Paraph. Prophetæ vocem hanc esse interpretatur. Sic enim habet. Dicit Propheta cor meum dolet. Santes Pag. iuxta Heb. ita legit. Cùm volo confortari super dolorem meũ, non possum: in me cor meum est infirmũ. Ad literam confortatio mea vel cõforto me sup mœrorẽ, in me cor meũ mœrens, vel super cor meũ infirmitas mea. vel sup me cor meũ mœstũ est. Rab. Dau. exponit. Quũ voluero cõfortare me vel roborare me, nequeo: quia in me cor meũ mœret. Vox Hebræa מבליגותי mabliguiti, nomen verbale est, vt ait Rab. Dau. D. Hiero. vocem hanc ait non tam dolorẽ significa-

significare, quàm rictũ oris dolore cõtracti, & habẽtis risus similitudinẽ; quod Græcè dicitur μαστίαμα. Chal. Paraph. vocem Hebręam subsannare interpretatur. Sic enim habet, vt superiùs adduximus. Pro eo quòd subsannauerunt contra prophetas qui prophetabant eis, adducam eis dolorem & gemitum propter peccata eorum. Quod deinde habet, dicit Propheta cor meũ dolet, interpretatio est eius partis clausulæ pro qua nos habemus, in me cor meum mœrens. Sed & lectio nostra optimè cum Hebraico textu quadrat, nã si verbum Heb. cõfortationẽ vel roborationẽ interpretemur, cõfortatio vel roboratio mea super dolorem, interpretari possumus, cõfortatio vel roboratio doloris mei super dolorem, hoc est, roboratus & auctus est dolor meus super dolorem: quod idem est cum eo quod nos legimus, dolor meus super dolorẽ.

Ecce vox clamoris filiæ populi mei de terra longinqua. Nunquid Dominus nõ est in Sion: aut rex eius non est in ea? &c. Dialogus est. Nũc Ierusalẽ loquitur, nunc Deus, nũc Propheta. Describit fletum & vlulatum vrbis Ierusalẽ ingressis hostibus. Quod autẽ ait, de terra lõginqua, D. Hiero. ita interpretatur, vt Ierusalẽ terrra longinqua dicatur, quòd Dominus in ea nõ esset, sed ab ea recessisset, & illa longè esset à Deo. Alij propter homines terræ remotissimę interpretantur, Chaldęos nẽpe venientes è regione lõginqua. Alij vocẽ aiunt esse Populi Ierosolymitani in captiuitatẽ adducti in longinquã regionem. Possumus & hæc coniũgere cum superioribus, vt sit sensus. Dolor meus super dolorẽ. hoc est, maximus est dolor meus, & cor meũ mœrer. Qm̃ videor iã audire vocẽ filiæ populi mei ductæ in captiuitatem

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatē in longinquā regionē,& inde clamātis. Quod vē rò sequitur. Nūquid Dñs nō est in Sion, &c. nova sit sententia. *Nūquid Dñs nō est in Sion, aut rex eius non est in ea?* Potest esse vox populi, vel Dei, vel prophetę. Admirātis vox est. Quomodo fieri potuit, vt Ierusalē in manus hostium traderetur, cùm Dominū haberet custodiētē, & regem: quòd scilicet Deus rex eius esset. Vel de Rege alio loquitur, quasi dicat. Quì factū est, vt neque Deus neq; Rex potuerint Siō ab hostibus defendere? Septuag. pro rege, medicum habent. *Quare ergo me ad iracundiam concitauerunt.* loquitur Deus. Nihil mirum est, si tradita sit Ierusalem in manus hostium suorum, quasi Deus non esset in ea neq; rex. Derelicta est enim à me, quia suis sceleribus ad iracundiam me cōcitauerūt. *Transijt messis.* Populus loquitur in Ierusalē diuturna obsidione conclusus. Mutata, aiunt, sunt tēpora, & anni circulus euolutus est: neq; tamen liberati sumus ab obsidione. vel diu expectauimus auxiliū ab Ægyptijs, aiunt; sed nobis expectantibus, præterijt tempus, & opem illorum non sumus experti.

Super contritione filiæ populi contritus sum, & contristatus, stupor obtinuit me. Nunquid resina nō est in Galaad? aut medicus non est ibi? quare ergo non est obducta cicatrix filiæ populi mei? Verba Dei esse ait D. Hiero. in afflictione Ierusalem quasi afflicti, & ad humanam similitudinem stupore conterriti, quasi dicat. Miror quòd non inueniatur in hac regione, quę dicit se Deum colere, pius aliquis, qui precib' malo populi mei medeatur. ita vt p resinam orationem, per medicū virum pium & probum intelligamus. vel per resinam pœnitentiam, & per medicum prophetas & sacerdotes qui ad pœnitē tiam

tiam populū inducant. Possumus igitur de cicatrice & vulneribus corporis, vel animæ locum hunc exponere: ita vt obduci cicatricē, sit liberari ab obsidione. Quemadmodum ergo superiùs admirabatur, quare cùm Deus esset in Sion & rex, ita deuastaretur ab hostibus; sic hìc obstupescit propheta vel Deus ostendens rem stupore dignam esse, quòd non sit qui auertat Dei furorem, & medeatur tanto malo. Si de vulneribus animi interpretemur, sensus erit. Quare populi hic non curauit vulnera peccatorum pœnitentia auferre, sacrificijs in lege statutis, & orationibus peccata expiare? Nunquid nullus fuit Propheta vel sacerdos qui populum ad pœnitētiā induceret? quasi dicat. fuerunt certè Prophetæ, qui veluti medici & chirurgi peritissimi resinā vulneribus populi huius adhibuerūt, reprehendendo, hortando, comminando, promissionibus alliciēdo: quare ergo nulla subsequuta est emēdatio? Vtiq;, Curauimus Babylonē, & nō est sanata: relinquamus eam. Obstinatio Ierusalem id effecit; noluit sanari, & ideò non est sanata: frustra laborauit medicus, resina consumpta est, cicatrix autem filiæ populi mei obducta non fuit. *Nūquid resina non est in Galaad?* Chal. Parap. Dixit Ieremias propheta: fortè non sunt mihi opera bona ad deprecandum pro domo Israël. desiderabam vtiq; doctrinam Eliæ prophetę, qui fuit de Galaad, cuius verba erant medicina: quia pro eo quòd non sunt conuersi, ideò non creuit medicina plagæ cœtus populi mei. Septuag. significantiùs, quare non aucta est sanitas filiæ populi mei? Pro resina in Heb. est עץ godi, quod resinam probatissimam, quę inter aromata thimiamatis adhibebatur, significat.

Inf. 51. a.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Alij Balsamum interpretantur, alij theriacam. Magnā copia huius erat in Galaad, ideò ait. Nunquid resina non est in Galaad? sicut Hispanicè dicere solemus. *Porventura no ay agua en la mar?* Sic in Ierusalē vbi tēplū est Dei, vbi sacrificia ab omnibus qui ex omnib' partibus cōfluunt offeruntur, non sunt sacrificia? non est verbum Dei? Id multo meliùs in Ecclesia dici potest aduersus eos, qui in peccatis multo tempore perseuerant: cùm habeamus verbum Dei, Sacramenta eximiæ virtutis, tantáq; sit Episcoporum & Sacerdotū, & concionatorum & Doctorum copia, vt res digna magno stupore sit vulnera fidelium non sanari. Nec minori stupore res digna est, videre Ecclesiam Dei ita afflictam, Hæreticorum, & Turcarum persecutionibus omni ex parte expositam, Templa dirui, sacerdotes Dei trucidari, vasa sacra prophanari, Sāctorum venerandas reliquias in sterquilinia proijci, Sacrosanctū altaris Sacramentum conculcari, quasi non sit Dominus in Sion, qui tamen promisit dicens, Ego ero vobiscum vsq; ad consummationem seculi: quasi non sit ibi rex, de quo tamen dictum est. Et regnabit in domo Iacob in æternum. Quasi nō sit resina in Galaad, vbi iuge sacrificium celebratur, orationes & preces die noctúq; in templis funduntur: aut medicus non sit ibi, vbi tanta est Episcoporum, sacerdotum, & religiosorum copia. Sed vulnera animæ non sanantur, nisi qui vulneratus est sanari velit. Et quandiu in peccatis permanemus, neq; vitam emendamus, hostes nostri fortiores fiunt permittente Deo, vt per illos peccata nostra puniat, & electos suos erudiat, & qui probati sunt manifesti fiant.

Mat. vlt.

Luc. 1. d.

ARGV.

Plangit Propheta super populi malitia. Quare Ierusalem sit destructa explicat. Inuitat Iudæos ad planctum & lamentum. In Dei cognitione solùm gloriandum esse docet.

¶ CAP. IX.

*QVIS dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lachrymarum: et plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei? 2 Quis dabit me in solitudine diuersorium viatorum, & derelinquam populum meū, & recedam ab eis? quia omnes adulteri sunt, * cœtus præuaricatorum. 3 Et extenderunt linguam suam quasi arcum mendacij & non veritatis confortati sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt, et me non cognouerunt, dicit Dñs. 4 Vnusquisq; se à proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet. 5. Et vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquentur: docuerunt enim linguam suam loqui mendacium: vt iniquè agerent laborauerunt. 6 Habitatio tua in medio doli: in dolo renuerunt scire me, dicit Dominus. 7 Propterea hæc dicit Dominus exercituum, Ecce ego conflabo, et probabo eos: quid enim aliud faciam à facie filiæ populi mei? 8 Sagitta vulnerans lingua eorum dolum loquuta est, † in ore suo pacem cum amico suo loquitur, et occultè ponit ei insidias 9 † Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut in gentem huiusmodi non vlciscetur anima mea? 10 Super montes assumam fletum ac lamentum,*

* et M S. q. R.

† Psal. 27. 3.

† Sup. 5. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

*et super speciosa deserti planctum: quoniam incensa sunt, eo quòd non sit vir pertransiens: et non audierunt vocem possidentis: à volucre cœli vsque ad pecora transmigrauerunt et recesserunt. 11 Et dabo Ierusalem in aceruos arenæ, et cubilia draconum: & ciuitates Iuda dabo in desolationem eo quòd non sit habitator. 12 Quis est vir sapiens qui intelligat hoc, & ad quem verbum oris Domini fiat vt annuntiet istud, quare perierit terra & exusta sit quasi desertum, eo quòd non sit qui pertranseat? 13 Et dixit Dominus, Quia dereliquerunt legem meã quam dedi eis, & non audierunt vocem meam, & non ambulauerunt in ea: 14 & ambulauerunt post prauitatem cordis sui, & post Baalim, quod didicerunt à patribus suis. 15 Idcirco hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël, † Ecce ego cibabo populum istum absinthio, & potum dabo eis aquam fellis. 16 Et dispergam eos in Gentibus quas non nouerunt ipsi & patres eorum: & mittam post eos gladium, donec consumantur. 17 Hæc dicit Dominus exercituum, * Contemplamini & vocate lamentatrices, vt veniant: & ad eas quæ sapientes sunt, mittite, & properent: 18 Festinent & assumant super nos lamentum: deducant oculi nostri lachrymas, & palpebræ nostræ defluant aquis. 19 Quia vox lamentationis audita est de Sion, Quomodo vastati sumus & confusi vehementer? quia dereliquimus terram, quoniam 'deiecta' sunt tabernacula nostra. 20 Audite ergo mulieres verbũ Domini: & 'assumat auris vestra' sermonem oris eius: et docete filias vestras lamentum: et vnaquæq; proximam suam planctum: 21 quia ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras, disperdere paruulos de foris, iuuenes de plateis. 22 Loquere, Hæc dicit Dominus, Et cadet morticinum hominis quasi stercus super faciem regionis, et quasi fœnum post tergum metentis, & non est qui colligat. 23 Hæc dicit Dominus, † Non glorietur sapiens in sapientia sua*

†Inf. 23. 13.

* De Israël M S. q. 'deserta. MS. Q. n. Assumãt aures vestræ M S. R. G Textui autẽ suffragant Hier. H. & G.

† 1. cor. 1. 31. 2. Cor. 10. 17.

sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur diues in diuitijs suis. 24 sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire & nosse me, quia ego sum Dominus qui facio misericordiam et iudicium & iustitiã in terra. hæc enim placẽt mihi, ait Dñs. 25 Ecce dies venient, dicit Dominus: et visitabo super omnem qui circuncisum habet præputium, super Ægyptum, et super Iudam, 26 & super Edom, et super filios Ammon, et super Moab, et super omnes qui attonsi sunt in comam, habitantes in deserto: quia omnes gentes habent præputium, omnis autem domus Israël incircuncisi sunt corde.

EXPLANATIO.

QVIS dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lachrymarum: et plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei? Hoc inquit. D. Hieronymus tam ex prophetæ, quàm ex Domini persona intelligi potest. Vehemẽti dolore afficitur propter populi mala, cupitq; ea deplorare, vt vel sic ipsi mala ipsa pertimescerent. Mirum est, quot artes & modos quærat Sanctus Propheta Spiritu diuino agitat°, vt durum populũ emollire possit. Nunc clamat, nunc dolet, nunc plangit, nunc increpat, nunc arguit, nunc obsecrat, nunc hortatur, nũc minatur, nũc promittit, tanquam qui ex animo & seriò salutem populi desiderabat: nullum non mouet lapidem, vt salutem procuret. Non sic pastores qui gregem suum non diligunt: si vel vnum verbum tantùm dixerint, vel minimum aliquod adhibuerint remedium pro animarũ salute, quod rarò faciunt, iam officio suo satisfecisse abundantissimè existimant. Quid ad me, aiunt: pereant, si ita volunt: ego iam quod officij mei erat

Universidad de Deusto
Biblioteca

feci. Lachrymæ fluũt ex capite. optat ergo dari capitĩ aquam, vt ex oculis fontes lachrymarum manent. Tanta, inquit, sunt mala, vt omnem dolorem sui magnitudine vincant. Si totus vertar in fletum, & nequaquam guttę sint lachrymarum, sed abundantia fluminis, dignè flere non potero interfectos filiæ populi mei. Sic vocat Ierusalẽ, quia à populo erat ędificata, Chal. Para. Quis dabit caput meum quasi torrentem aquarũ, & oculos meos quasi fontem lachrymarũ. In Heb. ad literã. Quis det caput meũ aquas; vel vt sit aqua, & oculus meus vena lachrymę, vel lachrymarũ: vt nõ optet capiti aquã, sed vt totum caput in aquã vertatur. Optatiuo carẽt Hebręi, loco cui° aiũt, Quis det. pro ôsi vtinam caput meum aqua esset. Sic alibi
Thren. 3. Ieremias. diuisiones aquarum deduxit oculus meus in contritione filiæ populi mei. Si sic plangit Propheta interfectos Ierusalem, qui ob scelera sua iustissimo Dei iudicio interfecti fuerant: quibus lachrymis dignè nos deflere poterimus acerbissimos Christi dolores, & acerbissimam ipsius mortem, quam non prop-
1. Pet. 2. d ter peccata sua, cùm innocentissimus agnus esset, qui peccatum non fecit, sed propter peccata nostra per-
Psal. 68. tulit? Sustinui qui simul mecum contristaretur, & nõ
Isa. 67. æ fuit. Iustus perijt, & non est qui recogitet. Sed nolite
Luc. 23. d flere super me, sed super vos ipsas, ait ad filias Ierusalẽ. Benè quidem. fletum non prohibuit, sed quid potissimùm in illius passionis meditatione flere debeamus, docet: peccata nempe nostra, quę tantorum dolorum & tam acerbissimæ mortis causa extiterũt. La
Ioã. 11. d. chrymatur Christus super Lazarũ amicũ suum mortuum, quem tamẽ suscitare iam iam volebat, quomo

do er-

do ergo nos, si Christum diligimus, non dolebimus, & lachrymis perfundemur, quoties illius mortis memoriam agimus, quãuis iam à mortuis resurrexerit? *Die ac nocte*, quasi dicat. Nequaquam quiescam, non dormiam, nõ comedam, nihil aliud faciam quàm plorare. *interfectos*. quos scilicet iã interfectos veluti oculis cerno: vel spiritualiter propter peccata interfectos. Septuag. vulneratos habent. Vox Heb. & interfectos, & vulneratos significat.

Quis dabit me in solitudine diuersorium viatorũ: et derelinquã populum meum, et recedam ab eis? quia omnes adulteri sunt, et cœtus præuaricatorũ. etc. Vtinã, inquit, mihi diuersari liceret in deserto, Melius est habitare in extrema solitudine, quã inter tãta hominum scelera cõmorari. Nollẽ tot scelera videre, ob quæ paratam vltionem video. *Extenderunt linguam suam quasi arcum mendacij, et non veritatis.* Iaculantur mendacia, sicut arcus sagittas. falsa loquuntur, nõ vera. *Confortati sunt in terra*, hoc est, diuites & potentes facti sunt mendacijs & sycophantijs. Septuag. mẽdacium & nõ fides prẽualuit in terra. *quia de malo in malũ egressi sunt.* hoc est, creuerũt valde illorum iniquitates. Vel dũ vident omnia sibi ex voto succedere, mala perpetrare, neq; aliquid aduersi sentire, cõfortati sunt in iniquitate, obduruerunt in malitia. *Et me nõ cognouerũt.* Hæc radix omniũ malorũ, diuinarũ rerũ neglectus, Deũ nõ cogitare, nullã illius curã habere, veluti si ignores Deũ. *Vnusquisq; se à proximo suo custodiat, et in omni fratre suo non habeat fiduciã. etc.* Eò vsq; ait, creuit iniqtas, & decipiẽdi studiũ, vt pecunias vndiq; cõuerrãt, vt nec vicinis, nec fratribus parcãt: vnde factũ est, vt frater fratri fidere non possit. Inimici homi

Universidad de Deusto Biblioteca

Mat. 10. nis domestici eius, ait Christus. *Supplantans supplantabit.* Hebraismus est. idē quod supplātabit. Sed & magno studio & libidine id fieri significat. *Docuerunt linguā suā loqui mēdaciū.* Assuefacti sunt mēdacijs dicēdis. vel didicerūt mendacia cōponere. *Vt iniquè agerēt laboraueruntʼ.* hoc est, omnem suam operam, studium, ingeniū huc contulerunt. vel ad lassitudinem vsq; laborant. *Habitatio tua in medio doli. In dolo renuerūt scire me, dicit Dominus.* Verba Dei ad Ieremiam. Tu, inquit, habitas inter homines dolosos, & fraudulentos. Potest etiam sermo esse ad Ierusalem. Habitatio tua, hoc est, habitatores tui, quotquot inte habitant dolosi sunt. Septuag. vsura super vsuram, dolus super dolum: non voluerunt scire me. Chal. Paraph. Sedent in domo congregationis suæ, & narrant super iniquitates suas in dolis, renuunt scire timorem Dei. *In dolo renuerunt scire me.* hoc est, propter dolos, & alia flagitia quibus irretiuntur, nihil curant operibus testari se nosse leges meas. vel dolosè renuerunt scire me, vt licentiùs pec-
1. Ioā. 5. d cent. Totus mundus in maligno positus est, ait D. Ioā
Ioā. 17. d nes. Et mundus te non nouit, ait Christus. Ideò noli-
1. Ioā. 2. b te diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt. Rarissimi illi sunt, qui mundi dolos & fraudes euadere possint, & quos mundi retia non inuoluant. Illud autem maximè laborat aduersarius noster, vt omnem Dei cogitationem à nobis auferat.

Propterea hæc dicit Dominus exercituū. Ecce ego cōflabo, et probabo eos: quid enim aliud faciā à facie filiæ populi mei? Puniā eos, ait. Cōflati sunt, quia non omnino sunt cōsumpti: relicti sunt aliqui, qui flagellis eruditi restaurationem ciuitatis, & templi curarūt. *Quid enim aliud faciā?* hoc est,

hoc est, Quomodo aliud faciam, cùm tanta sint corū flagitia, neq; vlla ratione ad pœnitentiam induci possint? *à facie filiæ populi mei.* Hoc est, propter filiam populi mei, Ierusalē nēpe, flagitijs & sceleribus plenā. vel à facie, hoc est, propter impudentiā, & attritam frontē. Frōs meretricis facta est tibi: noluisti erubescere. Sep- Sup. ca. 3
tuag. à facie malitiæ filiæ populi mei. Chald. Paraph. Quomodo enim faciam à facie peccatorum cœtus populi mei?

Sagitta vulnerans lingua eorum, etc. Idē supra. Extēderūt linguam suā arcū mendacij, & non veritatis. Dum igitur lingua eorum calumnias loquitur, cōuitia, dolos, vulnerat eos quibus loquitur. Id Hæreticis optimè quadrat, quorum sermo vt cācer serpit: qui illud ma- 2. Timot.
ximè curant, vt alios decipiant. 2. c.

Super montes assumam fletum ac lamentum, et super speciosa deserti planctum: quoniam incensa sunt, eo quòd non sit vir pertransiēs. etc. Prophetat vastationem, ex qua factum est vt vniuersa terra Iudæ in solitudinem redigeretur. Lugebo, ait, propter montes, qui modò pecoribus pleni sunt, & vbiq; pastoritias casas videre licet: fiet autem vt in solitudinem redigantur: & super loca amœna & nemorosa, quæ incendentur. Septuag. super semitas deserti, quoniam defecerunt. Chald. Paraph. Et super habitacula deserti, quia deserta facta sunt. Sātes Pag. super habitacula deserti, quoniam incēsa sunt. Alij ex Heb. super pascua amœna. alij super casas pastoritias deserti. Vocem Heb. נהות nehoth, nōnulli volunt pulchrū, & venustum significare, vt sit affine verbo אוה aua. alij vt sit à radice נוה nauah, quod habitare significat. & significare casas pastorales, & pascua circa illa.

Universidad de Deusto Biblioteca

illa. si hāc significationem sequamur, per speciosa deserti, quod habet noster interpres, amœna pascua interpretabimur. *Eo quòd non sit vir pertransiens.* hoc est, lugebo quòd nullus pertranseat per loca ista, vbi antea magna erat hominū frequentia, quòd omnes scilicet vel consumpti gladio sint, vel in captiuitatē adducti. *Et nō audierūt vocem possidentis.* quòd scilicet illi qui loca hæc possidebāt, occisi sint, vel in captiuitatē adducti. Septuagin. Non audierunt vocem substantiæ. pecora intelligit, quæ sunt possidentium opes & substātia. Sic Chald. Paraph. Nec auditur vox pecoris in terra eorum. Santes Pag. Et nō audierunt vocem pecorū. Vox Heb. מקנה mieneh, possessionem & emptionē, & pecus significat, quòd sit hominis possessio. Possumus etiam literam nostram interpretari, vt per possidentem, intelligamus pecora quę habitabant in locis, vbi amœna erant pascua, & possidebant loca illa. id quod conuenit cum eo quod sequitur. *A volucre cœli vsq; ad pecora trāsmigrauerunt.* deuastatis omnibus & incensis, etiā volucres cæli recedūt & pecora, eo quòd non sint pabula. *Et dabo Ierusalem in aceruos arenæ.* Muris ac domibus deuastatis nihil aliud remanet, quàm rudera & acerui arenę, vbi habitant dracones. Sep. dabo Ierusalem in transgressionem, & in habitaculum draconum. Chal. Paraph. dabo Ierusalem in aceruos, habitaculum draconum. In Heb. in aceruos, tantùm est. ob maiorē claritatem additum est arenæ, vel lapidū. D. Hiero. Fletus assimilatur super mōtes, & lamētatio super speciosa deserti, quando Ecclesiæ principes peccant, & nihil in ea inuenitur substātiæ Dei, Charitatis nempe & bonorum operum, nec auditur vox Domini

mini Ecclesiam possidentis, loquentis per Sanctos & Apostolicos viros: & à volucre cœli vsq; ad pecora, ab his videlicet qui possunt in sublime ascendere, vsque ad simpliciores recedunt à recta via.

Quis est vir sapiens qui intelligat hoc, et ad quem verbum oris Domini fiat, vt annuntiet istud, quare perierit terra, & exusta sit quasi desertum, eo quòd non sit qui pertranseat: &c. Aperta est litera. Virum sapientē quærit, vt rarissimos eos esse ostendat, qui aptus sit ad vocem Dei auribus percipiendam, & annunciandum quare tanta deuastatio facta fuerit in terra Iudæa; & quasi nullus sit qui hoc prestare possit, ipse Dominus causam vastationis declarat: reliquisse nempe legem Dei, neq; audisse vocem Domini, neq; mores suos iuxta illam composuisse, & sequutos fuisse prauа sua desideria, & deos alienos coluisse, quod à maioribus suis didicerunt.

Ideirco hæc dicit Dominus Deus exercituum, Deus Israël. Ecce ego cibabo populum istum absynthio, & potum dabo eis aquam fellis, etc. Cibare absynthio, est grauissima calamitate & afflictione afficere. idem per potum aquę fellis, de quo vide superiori cap. Porrò dispersio hæc, de qua hic loquitur, & totum quod cōminatur, de deuastatione & captiuitate facta per Chaldæos, vel etiam per Romanos intelligi potest. Quod verò hic ait, donec consumantur, & superiùs dixerat, consummationem non faciam; sic concilia, vt illi quidem qui tunc erant, omnino consummarentur gladio occisi vel in captiuitate mortui. Sed consummationem non fecit: quoniam eorum filij remanserunt, qui postea ex captiuite redierūt, & Ierusalem & Templum reædificauerunt.

Hæc

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hæc dicit Dominus exercituum, Cõtẽplamini et vocate lamentatrices, vt veniãt, et ad eas quæ sapientes sunt mittite, & properent. etc. Multis modis lamentabilẽ Ierusalem & terræ Iudæę deuastationem significat. Vocate, ait, mulieres peritas artis lamentandi, quæ mala vestra quę superventura sunt, & iam iam vos cõprehendent, lugeãt, & vos ad luctum prouocent. Hic mos vsq; hodie perseuerat in Iudæa, ait D. Hierony. vt mulieres sparsis crinibus nudatisq; pectoribꝰ, voce modulata omnes ad fletum prouocẽt. *Quia vox lamentationis audita est de Siõ.* hoc est, breui audietur. præteritum pro futuro more prophetico. *quoniã deserta sunt tabernacula nostra.* In heb. quia proiecerũt tabernacula nostra, nempe nos. hoc est, tabernacula nostra visa sunt quasi nos eijcere, & expellere à se. Vox Heb. à radice שלך salac, deijcere & proijcere, & abijcere significat: vt & abiecta dicantur tabernacula, quòd remaneãt deserta, vt habet nostra litera: & habitatores proiectos à tabernaculis interpretari possimus.

Audite ergo mulieres verbũ Domini, et assumant aures vestræ sermonem oris eius: et docete filias vestras lamẽtum etc. Superiùs dixerat. Quis est vir sapiens q intelligat hoc, & ad quem verbũ oris Domini fiat? Cùm autem neminẽ inuenisset, ad mulieres cantatrices loquitur, vt & ipsę lamentum faciant, & alias hoc ipsum facerę doceant: adeò enim graue erit malum, vt non sufficiant cantatrices ad lamentum. *ascẽdit mors per fenestras.* Hostẽ interficientem intelligit, cuius tanta erit fortitudo & velocitas pręliãdi, vt etiam foribus clausis per fenestras ascendat. Sic per sensus, qui sunt veluti animæ fenestræ, mors peccati ascendit, dum in illorum custodia negligẽ

negligentes sumus. Vnde Propheta. Auerte oculos meos ne videant vanitatẽ. vtiq; expertus fuerat, quã topere illi nocuisset in cautè Bersabee se lauãtem aspexisse. Sic Iob. Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem de virgine. Istę sunt primę Cupidinis sagittæ, quibus corda vulnerantur. *paruulos foris. etc.* Sic supra cap. 6. effunde super paruulũ foris: vide ibi. Chald. Paraph. vt consumat infantes de vico, iuuenes de plateis. *Psal. 18.* *Iob. 31. a.*

Loquere. Hæc dicit Dominus. Et cadet morticinũ hominis quasi stercus super faciem regionis, et quasi fœnum post tergum metẽtis, et non est qui colligat. Loquitur Dominus ad Prophetam, & præcipit ei, vt loquatur ad populum, & denunciet tantam in Ierusalem & in locis vicinis cædem futuram, vt nullus sit qui sepeliat, sed mortuorum cadauera quasi sterquilinium proijcienda sint super terrã, & quasi fœnum quod post metentẽ relinquitur, neq; est qui colligat. Vid. supra. cap. 8.

Hæc dicit Dominus. Non glorietur sapiẽs in sapientia sua. etc. Quasi dicat. Nihil proderit sapientia, neq; diuitiæ, neque potentia, omnes indiscriminatim corruent. loquitur autem de sapientia, de qua in superiori cap. Cõfusi sunt sapientes. Sed & cognitio nuda Dei ieiuna & arida, qua quis Deum cognoscens non sicut Deũ glorificat, non sufficit. Sic cùm ait, in hoc glorietur scire & nosse me, de illa scientia & cognitione loquitur, qua Deum cognoscimus, & operibus illũ cognoscere demonstramus: nam qui dicunt se nosse Deum, & factis negant, maiorem sibi damnationem acquirunt. Seruus enim qui nouit voluntatem Domini, & nõ facit, vapulabit multis. Sed & gloriandum est in his, nõ quidem *Tit. 1. d.* *Luc. 12. f*

Universidad de Deusto Biblioteca

1.cor.4.b dem quasi nra sint: Quid enim habes, ait Apostolus, quod non accepisti? quòd si accepisti: quid gloriaris, quasi non acceperis? Gloriãdum ergo est in his quasi in Dei donis, vt illi gratias agamus, quòd nos suis do-
1 cor.1.d. nis ditat, et gloriosos reddit. Qui gloriatur in domino glorietur. non enim qui seipsum cõmendat ille
Sap.14.c. probatus est, sed quem Deus cõmendat. Per Sapientiam sanati sunt quicunq; placuerũt tibi à principio,
Ioã.17.a. ait Sapiens. Et hæc est vita æterna, ait Christus in Euãgelio, vt cognoscãt te verum Deum. & quem misisti Iesum Christum. Porrò misericordiam facit Deus, dum patienter expectãt, excitat ad conuersionem, inuitat ad pœnitentiam, veniam promittit, ignoscit pœnitentibus. Iudicium facit, dum discernit inter bonos & malos: mala opera esse nostra, quibus ipsum offendimus, demõstrat. Iustitiam facit, dum punit. Et vt nos similia faciamus, hoc illi placet. Indicabo tibi
Mic.6.c. homo quid sit bonum, ait Micheas propheta, & quid Deus requirat à te, vtiq; facere iudicium, diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo. Misericordiam facimus, dum dimittimus, ignoscimus, proximorũ necessitatibus subuenimus. Iudicium facimus, dum ius reddimus, dum separamus preciosum à vili, vt quasi os Domini simus, vt sciamus reprobare malum, & eligere bonum. Iustitiam operamur, dum delicta punimus, & in nobis etiam castigam⁹, iustitiã & sanctitatem sectamur. Chal. Paraph. Hæc dicit Dominus. Ne sibi placeat Salomon filius Dauid in sapiẽtia sua, nec sibi placeat Sãson filius Manue in fortitudine sua, nec sibi placeat Achab filius Ameri in diuitijs suis. Sed in hoc sibi benè placeat qui sibi placet,

quòd

quòd sapiens sit, & didicerit timorem mei.

Ecce dies veniunt dicit Dominus: et visitabo super omnem qui circuncisum habet præputium, super Ægyptum, et super Iudam, et super Edom, et super filios Ammon, et super Moab, et super omnes qui attonsi sunt in comam habitantes in deserto. etc. Docet neq; carnis circuncisionem profuturam, nisi adsit cordis circuncisio, quam Israel non habebat: cum aliàs in corpore circuncisionẽ gestarer. Multæ aliæ gentes, presertim quæ Iudęæ Palestinæq; confines erant, circuncisionem seruabant maximè Ægyptij, Idumæi, Ammonitæ, & Moãbitæ, & omnis regio Sarracenorum quæ habitat in solitudine. Omnes igitur has gentes puniam simul cũm Iudæis: neque illis quidquam proderit carnis circuncisio, cùm corde incircuncisi sint, quemadmodum Israelitæ. Quod verò ait, *Et super omnes qui attonsi sunt in comam*, habitantes in deserto Sarracenos intelligit. quod ita interpretatur Diuus Hieronymus. sicut comæ quę gentem significant, non roborant corpora neq; fortitudinem pugnatorum: sic non prodest circuncisio quæ in signum data est, nisi mandata Domini compleãtur. Septuagin. & super omnem attõsum circa faciem suam habitantes in deserto. Theodoretus eos qui ab Ismaele & Cethura descendunt, qui & Sarraceni dicuntur, intelligit: quòd pilos genarum auellere consueuisent. Chal. Para. super omnes attõsos coma, qui morãtur in habitaculis in deserto Santes Pag. ex Heb. visitabo omnes habitantes in extremo angulo mundi qui habitãt in deserto. Vox Hebr. חצץ chesuse, à radice חצץ casas, quod significat succidere, incidere, præcidere. Et resecare ab extremo, quasi extremare

vt ita

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt ita dicamus. vox vero פאה peah, extremitatem, finem cuiusq; rei, plagam, & latus, & comam significat. Sic ergo interpretari possumus dispersos in extremum angulum, siue habitantes in extremitate plagæ regionis in deserto, in extremo mundi. Et præcisos vel attonsos in comam, vt noster habet interpres: hoc est, ita attonsos, vt comam & cæsariem dimittant. Quod verò nos habemus, super omnem qui circuncisum habet præputium, Chald. Paraph. super omnes populos incircuncisos, habet. In Heb. ad verbum est, omnem circuncisum in præputio. Sãtes Pag. omnem circuncisum, & habentem præputium. optimè noster interpres. Chald. Paraph. de incircuncisione cordis interpretatus est: hi enim quamuis in carne essent circuncisi, corde tamen incircũcisi erant. *omnes gentes habent præputium.* præter eas quas hic inter circũcisas numeranit, intellige. vel omnes sunt cõtumaces & immorigeri, vt per Synecdochen, per contemptũ circuncisionis, totius legis cõtemptum intelligamus. *domus autem Israel incircuncisi sunt corde.* Cor incircuncisum dicitur cor grauatum iniquitate, veluti pinguedinem habeat obductam, ne possit intelligere. Sic auris incircuncisa grauis est ad audiendum, quasi superabũdans carne, quasi non sit satis excauata ad audiẽdum. De vtraq; circuncisione carnis, & cordis vide. D. Paulum ad Rom. 2. cap.

ARGVMENTVM.

Non esse metuendas syderũ cõstellationes. De idolorum imbecillitate & Dei potentia. De proiectione Iudæorum. Ierusalem culpæ tribuit quod patitur. Dei esse viam hominis dirigere.

CAP. X.

¶ CAP. X.

AVDITE verbum quod locutus est Dominus super vos domus Israël. 2 Hæc dicit Dominus, Iuxta vias Gentium nolite discere: & à signis cæli nolite metuere, quæ timent gentes: 3 quia leges populorum vanæ sunt, quia lignum de saltu præcidit opus manus artificis in ascia. 4 † Argento & auro decorauit illud: clauis & malleis compegit, vt non dissoluatur. 5 In similitudinem palmæ fabricata sunt, & non loquentur: portata tollentur, quia incedere non valent. nolite ergo timere ea, quia nec malè possunt facere nec bene. 6 † Non est similis tui Domine: magnus es tu, & magnum nomen tuum in fortitudine. 7 † Quis non timebit te ô rex gentiũ? tuum est enim decus: inter cunctos sapientes gentium, & in vniuersis regnis eorum nullus est similis tui. 8 Pariter insipientes & fatui probabuntur: doctrina vanitatis eorum lignum est. 9 Argentum inuolutum de Tharsis affertur, & aurũ de Ophaz: opus artificis & manus ærarij: hyacinthus & purpura indumentum eorum. opus artificum vniuersa hæc. 10 Dominus autem Deus verus est: ipse Deus viuens, & rex sempiternus, ab indignatione eius commouebitur terra: & non sustinebunt Gentes comminationem eius. 11 Sic ergo dicetis eis, Dij qui cælos & terram non fecerunt, pereant de terra & de his quæ sub cælo sunt. 12 † Qui facit terram in fortitudine sua, præparat orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit cælos. 13 Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in cælo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terræ † fulgura in pluuiam facit, & educit ventum de thesauris suis. 14 Stultus factus est omnis homo à scientia, confusus est artifex omnis in sculptili: quoniam falsum est quod conflauit, & non est spiritus in eis. 15 Vana sunt & opus risu

†Sup. 13, 11, 14, 8.

† Mich. 7, 18.

†. Apo. 15, 4.

†Gen. 1, 1. 9.

Inf. 51, 15

† Psal. 134, 7.

Inf. 51, 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

risu dignum: in tempore visitationis suæ peribunt. 16 Non est his similis pars Iacob: qui enim formauit omnia, ipse est: & Israël virga hæreditatis eius: Dominus exercituũ nomen illi. 17 Congrega de terra confusionem tuam, quæ habitas in obsidione. 18 quia hæc dicit Dominus, Ecce ego longè proijciã habitatores terræ in hac vice: et tribulabo eos, ita vt non inueniantur. 19 Væ mihi super contritione mea, pessima plaga mea. Ego autem dixi, Planè hæc infirmitas mea est, et portabo illam. 20 Tabernaculum meum vastatũ est, omnes funiculi mei diruti sunt: filij mei exierunt à me, et non subsistunt: non est qui extendat vltrà tentorium meum, et erigat pelles meas. 21 Quia stultè egerunt pastores, et Dominum non quæsierunt: propterea non intellexerunt, et omnis grex eorum dispersus est. 22 Vox auditionis ecce venit, et commotio magna de terra Aquilonis: vt ponat ciuitates Iuda solitudinem, et habitaculum draconum. 23 Scio Domine quia non est hominis via eius: nec viri est vt ambulet et dirigat gressus suos. 24. † Corripe me Domine, veruntamen in iudicio: et non in furore tuo, ne fortè ad nihilum redigas me. 25. † Effunde indignationem tuam super Gentes quæ non cognouerunt te, et super prouincias quæ nomen tuum non inuocauerunt: quia comederunt Iacob, et deuorauerunt eum, et consumpserunt illum, et decus eius dissipauerunt.

1 MS. Hier. R HG. Pa ra Chaldai. reddit: Vt recipiãt vĩdictã peccatorũ suorum.

† Psal. 6.

† Ps. 78, 6.

EXPLANATIO.

AVDITE verbum quod locutus est Dominus super vos domus Israël. Hæc dicit Dominus, Iuxta vias Gentium nolite discere: & à signis cæli nolite metuere, quæ timent Gentes: etc. Aduersus eos loquitur qui cælestia corpora venerãtur, tanquam in illis aliquid sit diuinitatis. super vos. hoc est, de vobis; vel

vel ad vos. Iuxta vias gentium nolite discere. Hoc est, nolite eorum mores addiscere. et à signis cæli nolite metuere, quæ timent Gentes. Signa cæli vocat Cometas, & portẽta alia, quæ apparent in aëre: sed & constellationes, & syderum varios aspectus, quæ quidem aliquando causam naturalem habent, & effectus aliquos naturales prænunciant, non tamen quibus hominis liberum cogatur arbitrium: aliquando extra ordinem naturæ generantur, ad prænunciandum aliqua futura; sicut in excidio Ierosolymitano visa sunt multa huiusmodi portenta, & ante mundi consumationem signa erunt in Sole, & Luna, & stellis, vt præmonuit Christus. Iudæi autem erroribus gentium implicati diuinitatem cælestibus corporibus tribuebant: ob eamq; causam ea colebant, & metuebant, & sacrificijs placabant, vt propitia haberent. quæ omnia vanissima esse docet hic Dominus per Prophetam. Quia leges populorum vanæ sunt. De illis præcipuè loquitur, quibus idolorum cultus præscribitur: vt ex sequentibus constat. locum similem de idolorum vanitate quæ manibus hominum fiunt, habes Isai. 44. Sap. 13. & Baruch vltimo. lignum de saltu præscidit opus manus artificis in ascia. hoc est, artifex opere & labore manus suæ præscidit lignum ascia, vt idolum faciat. vt non dissoluatur: hoc est, firmat ne vacillet. Septuagin. & non mouebuntur. Chaldai. Paraphra. vt non inclinetur. Santes Pag. Et non egredietur è loco suo. Vox Hebrea. יפיח iapich, significat cadere, impingere, educere. quod dissoluitur cadit à sua dispositione. optimè ergo noster interpres, vt non dissoluatur, transtulit. ta similitudinem plasmæ. Palmæ, legit Diuus Hieronymus. Septuagin

Luc. 21. è

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuaginta. argentum tornatile sunt. Chaldaica Paraphra. opere ductili eriguntur ea. Santes Pag. sicut palma æqualis est. Alij, instar palmę æquabilitatis vel rectitudinis. hoc est, æquabilia sunt & recta idôla, cõstruunturue ex lignis rectis, & æquabilibus, imitantur proceritate palmam arborem. Vox Heb. תמר timer, palmam significat. מקשה micsah, opus omne ex parte æquale, & æqualitatem, & planũ significat. Ex Hebræo igitur interpretari possumus, sicut palma omnĩ ex parte æquale, fabricãtur scilicet. quod est idẽ quod noster interpres habet, in similitudinem palmæ fabricata sunt.

Non est similis tui Domine: magnus es tu, & magnum nomen tuum in fortitudine. Quis non timebit te ò rex gentium? tuum est enim decus; inter cunctos sapientes Gentium, & in vniuersis regnis eorum nullus est similis tui. Perpulchra Antithesis. Idolorum vanitati Dei maiestatem opponit: eorum vilitati Dei magnitudinem: imbecillitati, potentiam: stupiditati sapientiam. *magnum est nomen tuum in fortitudine.* Propter potentiam, & fortitudinem. hoc est, potentissimus es. non sicut idôla quæ clauis & malleis compinguntur, vt non dissoluantur; & portata tolluntur, quia incedere non valent. *Quis non timebit te?* Non sicut idôla, quæ stultum est timere, cùm, nec mala possint facere, nec bona. *tuum est decus.* Tibi debetur honor, gloria, magnificentia: idôla verò deridenda sunt, quæ cum os habeant, non loquuntur; cùm oculos habeant, non vident. Sep. te enim decet, tantùm habent. Chal. Para. Tuũ est enim regnum. In Heb. Quia tibi conuenit. subaudiẽdũ est, decus: vt noster habet interpres. vel regnũ, & monarchia: vt habet Chald.

Chald. Paraph. Emphasim habet magnam reticentia illa in Hebræo, vt nihil explicans omnia subintelligat: quasi velit dicere. Tibi conuenit quidquid est honoris, gloriæ, maiestatis, magnificentię.

Pariter insipientes et fatui probabuntur: doctrina vanitatis eorũ lignum est. Argẽtum inuolutum de Tharsis affertur: et aurum de Ophaz: opus artificis, et manus ærarij, etc. Perstat in eodẽ argumento, vt idolorum vanitatem, Dei autem incõprehensibilem maiestatem doceat. Superiùs dixerat, inter cunctos sapientes Gentium, & in vniuersis regnis eorum nullum esse qui cum Deo conferri possit: nunc omnes illos sapientes, fatuos & stultos esse ait, quòd opera manuum hominum tanquam Deos colãt. *Doctrina vanitatis eorum lignũ est.* Hoc est, vana est doctrina eorum, qua lignum quasi Deum docent venerandum. Nomine ligni omnem aliam quãcunq; materiam intelligit, ex qua idôla conficiuntur. Septuag. Pariter insipientes, & fatui sunt: doctrina vanitatũ eorũ lignũ est. Chal. Para. Et pariter populi delinquunt, eo quòd insipiẽtes facti sunt, dũ colũt idôla quæ vana sunt. *Argẽtũ inuolutũ de Tharsis affertur.* Sep. Argentum productũ habẽt. Chal. Para. Argẽtũ inuolutũ ex Africa. D. Hie. Tharsis vel regio Indię est, vt vult Ioseph', vel certè omne pelagus Tharsis appellatur. Theodo. Tharsis Chartaginẽ dicit, & argẽtũ inde adductũ maximè laudari, & in vniuersum argẽtũ ex Africæ partibus, ait, in maiori precio haberi. Apud Hebręos תרשיש tharsis, nomẽ est lapidis preciosi, cuius dolor declinat ad colorẽ hyacinthi. Alij volũt esse lapidẽ cærulei coloris, qui vulgo Turcicus dicitur. Sed & mare ita etiã vocatur. Est etiã nomẽ filij Iauan Gen. 10. à quo etiã

Universidad de Deusto
Biblioteca

regio Cilicia olim dicta, dicitur Tharsis, cuius metropolis Tarsus dicitur. Et quia ibi erat port⁹ toti⁹ Orientis celeberrimus, è quo in Africam, Indiam & procul dissitas regiones nauigabatur: factum est, vt mare hoc nomine significetur. Alij Africam dicunt, vel Tunetũ siue Chartaginem. Quod autem nos, inuolutum, dicimus, in Heb. est מרקע merucah, quod Rab. Dau. extẽsum in laminas ad operiendũ sculptile, interpretatur. alij, ductile. Est enim argumentum optimum argenti, quòd malleo facilè diducatur in laminas. *Et aurum de Ophaz.* Septuag. aurum Mophas. Chal. Para. Ophir habet. In Heb. est אופז vphaz. D. Hier. septem nominib⁹ ait appellari aurum apud Hebræos: quorum vnum est istud, quod nos possumus dicere obrizum. alij nomẽ loci existimant, ita appellati, quòd auro optimo abundet. Ophir autem 3. Reg. 9. regio quædam vocatur, sic dicta ab Ophir filio Lectan: quæ, vt refert Iosephus libro. 8. etiam aurea terra nuncupatur, vnde aurum Ophirizum, quod obrizum vocant. *opus artificis, & manus ararij.* hoc est, elaboratum opere & manu artificum. *Dominus autem verus est ipse. &c.* Quæ sequuntur nõ habentur in editione Septuag. habentur tamen in Hebræo, & in Chal. Para. Verus ergo est, cæteri falsi, ab hominibus confecti. viuens: nõ sicut idola, quæ vitam non habẽt, neq; sensum. Rex sempiternus: non vt idola, quę ex ligno & corruptibili materia cõpinguntur.

Psal. 103. *Ab indignatione eius cõmouebitur terra.* Qui respicit terrã, & facit eam tremere. *et non sustinebunt Gentes comminationem eius.* De quo dicit Dauid. Tu terribilis es, & quis resistet tibi? at idola quis nisi stultus timebit, quum non possint bene facere nec malè. Et Iob. Deus cuius irę

Psal. 75

Iob. 9.

nemo

nemo resistere potest, & sub quo curuantur qui portant orbem.

Sic ergo dicetis eis. Dij qui cælos et terram non fecerunt, pereãt de terra, et de his quæ sub cælo sunt. Sic, ait, dicetis idolis ita D. Hiero. Chald. Paraph. Hoc est exemplar Epistolæ, quam misit Ieremias propheta ad reliquos seniores transmigrationis, qui erant in Babylonia. Si enim dixerint vobis populi, inter quos vos habitatis: Domus Israël seruite idolis, sic respondebitis, & sic dicetis eis. Idola quibus vos seruitis, errores sunt, in quibus nulla est vtilitas: ex cęlo non possunt deducere pluuiam, & ex terra non possunt producere fructus: ipsa & cultores eorum peribunt de terra, & consumentur de his quæ sub cęlis istis sunt. Alij volunt, Prophetam docere Iudæos, qua ratione debeant respondere Chaldæis, cùm voluerint eos ad cultum idolorum inducere eo tempore, quo apud illos captiui essent.

Qui facit terram in fortitudine sua, præparat orbem in Sapientia sua, & prudentia sua extendit cælos. &c. Interposita illa parenthesi, qua quid dijs falsis, vel Babylonijs volentibus illis cultum idolorum persuadere, dicere deberent, docuit: inceptam orationem de Dei magnificentia, & idolorum vanitate prosequitur. Deus ergo verus, viuens, & rex sempiternus, cuius maiestas & potentia omnibus est formidabilis. *facit terram in fortitudine sua.* hoc est, potentia ac virtute sua. *præparat orbem in sapientia sua.* disponit orbem, vt vnaquæq; res suum seruet locum, suam naturam & ordinem, ex quo mira illa Simpathia ac cõcentus vniuersi consurgit; quo nihil pulchrius, nihil diuinius in Vniuerso: quod optimè Sapientiæ tribuitur: sicut facere terram, stabilem

Universidad de Deusto
Biblioteca

eam & firmam reddere vt omnia contineat, vim conferre producendi omnia potentię opus est. Vox Hebræa מכין mechin, componere, parare, præparare, stabilire, ordinare, & rectè & perfectè aptare significat. Septuaginta. qui direxit orbem terræ, in sapientia sua. Chaldai. Paraphra. fundauit orbem in sapientia sua. *et prudentia sua extendit cælos.* Extendens cælum
Psal. 103. sicut pellem, ait Dauid. hoc est, ea facilitate qua quis pellem vel cortinam expanderet, cælos ex nihilo condidit expansos: vt cætera omnia elementa ambiant, & sint veluti operimentum inferioris istius domus, quam Deus homini, cæterisq; animantibus ædificauit. Chald. Paraph. prudentia sua appendit cælos. Vox Heb. רבונה rebunah, prudētiam, & intelligentiā significat. *Ad vocem dat multitudinem aquarum in cælo et eleuat nebulas ab extremitatibus terræ, fulgura in pluuiā facit.* Hoc est, ipso imperāte & volente in aëre pluuia generatur, & in terrā demittitur, & ex terra irrigua sursum ascendunt nubes, ex quibus pluuia simul cum fulguri
Psal. 134. d. bus generatur. Sic in Psal. Educēs nubes ab extremo terrę, fulgura in pluuiā fecit. Quòd verò, *ab extremitatibus terræ*: ait, ideò dicit: quòd semp videātur nobis nubes è partibus remotis formari. vel ab extremitatibus terræ, hoc est, ex omnibus partibus terrę. Chald. Paraph. fulgura in tempus pluuię fecit. Iuxta Hebr. literam, cum pluuia, interpretari possumus: vt inter admiranda Dei opera annumeret, simul & ex eadem nube fulgura & pluuiam fieri, quę inter se cōtraria sunt. *Educit ventos de thesauris suis.* hoc est, è reconditorijs suis: sunt enim inuisibiles, neque scimus vnde veniant, aut quò vadant. *stultus factus est omnis homo à scien-*

tia. De hominibus idololatris videtur loqui, quorū scientia stultitia est. Vnde D. Paulus de sapiētibus mū
Rom. 1. c. di ait. Dicentes se esse sapientes stulti facti sunt, & mutauerūt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrū, & quadrupedum, & serpentum. Vnde subdit statim, *Confusus est artifex omnis in sculptili, quoniā falsum est quod conflauit,* vt sequens hæc oratio pręcedentē declaret: & per scientiam, peritiam artificis idólum compingentis intelligat. Chald. Paraph. Insipientes facti sunt omnes populi nescientes sapientiam: confusi sunt argentarij à faciendo sculptili, quia frustra conflarunt ea, & non est spiritus in eis. In Heb. ad literam. Brutescit omnis homo propter scientiam. Potest & de scientia hominis intelligi: quę si cū diuina conferatur, nulla est. Sed & de scientia Dei, quam si aliquis comprehendere se posse existimauerit, & eorum quæ ab ipso fiunt causas & rationes perfectè assequi, stult° fiet. de quo. vid. Iob. 9. cap. *In tempore visitationis suæ peribunt.* De idololatris Gentibus loquitur, quas Deus punituru erat. Theodoretus id factum ait Apostolorum prędicatione: ex quo enim lux Euangelij coruscauit, idololatria profligata est. De morte & interitu Idolorum, Christi Euangelio prædicato, & qua ratione oracula defecerint, egimus in lib. nostro Solatij nrāe peregrinationis. cap. 20. Chal. Para. in tempore quo visitauero super eos peccata eorum, peribūt. Refert ad populum Iudæorum. *Non est his similis pars Iacob.* Vocatur Deus pars Iacob. quem ait nulla ratione similē esse dijs falsis: cum ipse sit qui omnia formauerit: idóla formata sint manibus hominum. Dicitur autem Deus pars Ia-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal. 15. cob, iuxta illud Psal. Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei. hoc est, pars & portio hæreditaria. *Et Israël virga hæreditatis eius*. hoc est, portio hæreditatis: quòd virgis metirẽtur agri apud Iudeos. Hi sunt verè Israëlitę, qui solum Deum, omnib⁹ spretis, possidere volunt. qui & Dei hæreditas sunt, quam Deus vnicè diligit, custodit, excolit, irrigat, & indies vberiorẽ reddit. Sed & per virgam imperium, & regnum intellige re possumus. Vnde Angelus, Et regnabit in domo Ia-
Luc. 1. d. cob in ęternum. *Dominus exercituum nomen illi*. Hoc est, cui omnes Angelorum & creaturarũ omnium exercitus famulãtur, & inseruiũt: quibus vtitur, cùm vult, ad voluntatem suam perficiendam. Diximus suprà de hoc nomine.

Congrega de terra confusionem tuam, quæ habitas in obsidione: quia hæc dicit Dominus, Ecce ego longè proijciam habitatores terræ in hac vice: & tribulabo eos, ita vt non inueniãtur. Euersionem Chaldęorum hìc prędicit, vt nonnulli existimant. D. Hiero. de Ierusalem interpretatur: quã Propheta hortatur, vt cibos & quicquid habere potuerit congreget, & longę obsidioni paret: postquàm proijciendos esse è terra illa Iudęos prędicit. Sic etiam Chald. Paraph. qui ita habet. Congrega de terra mercimonia tua quæ habitas in munitionibus, in ciuitatibus munitis. Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego adducam tribulationem super populum istum: & sicut proijciunt lapidem funda, sic dispergam habitatores terræ hoc tempore, & tribulabo eos, vt recipiant retributionem peccatorum suorum. *Confusionem tuam*. Septuag. Substantiam tuam. Alij cum Chal. Paraph. merces tuas. Vocem Hebr. כנעתך chinhatec, possumus

mus humilitatem, & cõfusionẽ tuam, & merces tuas interpretari. Vnde Rab. Dauid. Retrahe de terra humilitatem tuam, à mundo nempe, humilitatem quã illis fecisti: quasi hortetur Propheta Ierusalem, ne se alijs nationibus humiliet, petendo ab eis auxilium, & spem suam in illis collocãdo; sed tota à Deo pẽdeat. Vel per humilitatem, idolorum adorationem quibus se incuruabant, & coram quibus se prosternebant, intellige. quasi dicat, noli adorare idóla. quod etiam per confusionem intelligere possumus. idololatria enim confusio, & vanitas, & mendacium vocari solet. Septuag. Congregauit de foris substantiam suam, quæ habitat in munitione. Theodoretus legit. Congregauit è terra aliena substantiam tuam habitãtem in electis. Vult autem sententiam hanc cum superiori cohærere, vt de Israële sit sermo: de quo dicit, quòd statim ex quo illum elegit Deus ex alijs gentibus, terram eiectam illi donauit. Sequendo autem interpretem nostrum per confusionem, substantiam vel merces, & quicquid habebant Iudęi intelligere possumus: quæ omnia confusionem vocat, congreganda significans in illorum confusionem, quòd nihil illis essent profutura *quæ habitas in obsidione*. hoc est, quæ brèui obsidione cingenda es, & multo tempore in obsidione mansura. Vox Hebr. מצור masor, obsidionem, & munitionem, & ciuitatem munitam significat. *longe proijciã habitatores terræ in hac vice*. Vtiq; intelligit in Babyloniam, quò illi adducti fuerunt captiui. Verbum Hebræ. קולע coleah, significat lapidem, vel aliud quidpiam veluti lapidem, funda proijcere, quemadmodum habet Chald. Paraph. *ita vt non inueniantur*. Septuag.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuag. vt inueniantur. Sicq; legit D. Hiero. in Commẽ tarijs. exponit autẽ. Obsideri eos faciam, sicq; tribulabo, & coangustabo, vt omnes in vrbe reperiantur, & effugere nequeant malum. Theodoretus legit. Affligam eos, vt deprehendantur. Exponit autem. vt deprehendantur an rectè currerent, & incederent: hoc est, flagellis ipsis cognoscere faciam pessimas fuisse illorum vias, & studia. Chald. Paraph. tribulabo eos, vt recipiant tribulationem peccatorum suorum. ita vt actiuè legamus, inueniant. Vel, inueniantur à Deo, vt illos puniat. vel, inueniant eos digna flagella & afflictiones. Sic in Hebr. vt inueniant, mercedem nempe suorum scelerum. vel inueniant quæ prædixi per Prophetas meos.

Væ mihi super contritione mea. etc. Ierusalem loquitur dolẽs plagã suã, & agnoscẽs quidquid patiẽ culpa sua pati. Vel loquiẽ Propheta personam sustinens Ierusalẽ, vt eam doceat dolere, & culpam suam agnoscere, & Deum orare. Septuag. væ super contritione tua. Hæc
Luc. 19. f optimè Christo quadrant, qui & super Ierusalem plo
Isa. 53. b. rauit, & vulneratus est propter peccata nostra, & attritus est propter scelera nostra. *pessima plaga mea.* Septuaginta. dolorosa. Chald. Para. infirmata est plaga mea. Vox Hebr. נחלה nachlah, à radice חלה chalah, quod ægrotare, infirmari, dolorem & cruciatum afferre significat: vnde dolorosa & ęgra valde interpretari possumus, quę omnia noster interpres comprehẽdit interpretatus, plaga pessima. *Planè hæc infirmitas mea est.* Vox Heb. חלי choli, ab eadem radice infirmitatem & ægritudinem significat. Mea, inquit, est hæc ægritudo. hęc laga mihi debita propter peccata mea. In Heb. non est mea,

est mea, sed tantum, Dixi profectò hãc infirmitatem, & feram eam. Santes Pag. ita legit. Cogitabam profectò hanc infirmitatem meam: ferre potero? quasi dicat. magna est: quì fieri poterit, vt eam possim ferre? Septuag. Verè hoc vulnus meum, & apprehẽdit me. Chald. Paraph. Certè hæc est infirmitas mea, & sustinebo illam. Rectè ergo noster interpres iuxta Sep. & Chald. Paraph. subintelligẽdum putauit illud, mea est. *et portabo illam.* Sustinebo. hoc est, oportebit me illã sustinere. ego feci, ego feram. Hinc est, quòd ægritudines & alia Dei flagella, quibus Deus scelera nostra punit, non æquo animo sustineamus, quòd non cogitamus plagam nostram esse, sceleribus nostris debitã. Vnde fit, vt quia nostram esse nõ agnoscimus, nostra non sit: hoc est, in nostram vtilitatem non cedit. Sustinemus illam, sed per impatiẽtiam fructum illus amittimus. Dic ex corde, mea est. Omnia quę fecisti nobis *Dan. 3. c.*
Domine in vero iudicio fecisti, quia peccauimus tibi. & tua erit, liberabitq; te à plaga pessima, à Gehenna ignis æterni. *Tabernaculum meum vastatum est.* Vel tẽtoriũ. Sic vocat Ciuitatem, & Templũ, & domos: quòd ea facilitate vastatæ sint, qua tentoria auferuntur. Vide suprà. cap. 4. repẽtè vastata sunt tabernacula mea! Septuag. Tabernaculum meum miseria affectum est: perijt. Chald. Paraph. Terra mea deserta est. *Omnes funiculi mei dirupti sunt.* Perstat in metaphora tabernaculi, vel tentorij, quod funibus firmatur. Eandem vastationem significat. Septuag. omnes pelles meæ dissipatę sunt. Per pelles, domos ex quibus Ierusalem cõstabat, sicut tentorium ex pellibus, intelligere possumus. Chald. Para. Et omnes vrbes meę direptę sunt. p funiculos

Universidad de Deusto
Biblioteca

culos vel pelles, vrbes Iudæ intelligens. Vox Hebræa כה רי netare, funes significat. *filij mei exierunt à me.* Habitatores filios vocat. Vel si sit vox prophetę, filios vocat, quos conabatur in rectam viam reducere. Septuagin. filij mei & pecora mea non sunt. In Heb. filij mei, tantùm legitur; sicut & nos habemus. Sic etiam Chal. Paraph. populus meus migrauit. *Non subsistunt.* Non sunt. In Heb. non ipsi. hoc est, nusq; ipsi, nempe sunt: nam vel interierunt, vel captiui ducti sunt. *non est quiex tendat vltra tentorium meum, & erigat pelles meas.* Perstat in eadem metaphora tentorij. hoc est, nullus est qui me vastatam reædificet; & det operam, vt me instauret. Septuag. Non est vltra locus tentorij mei, locus pellium mearum. *Quia stultè egerunt pastores.* Reges & principes qui aliorum duces sunt, intelligit: quorũ culpa causa fuit, vt oues etiam errarent, & dispergerentur. Chaldai. Paraphra. Quia insipientes facti sunt reges. In Heb. est vox. נבערו nubharu, quæ significat stultum fieri instar belluæ. quasi dicat, pastores conuersi sunt in pecudes. *propterea non intellexerunt.* Septuag. ad gregem id referunt. Propter hoc non intellexit omnis grex, & dispersi sunt. Chald. Paraph. Doctrinam à facie Domini non quæsierunt: propterea non prosperabuntur, & oẽs populi eorũ dispergentur. Vox Heb. à radice שכל sacal, quod intelligere, aspicere, prospicere, considerare, prouidentiam habere, & prosperari significat. Qui Deũ nõ quęrit, nõ intelligit quid agat, neq; prosperabitur. Nescierũt neq; intellexerũt, in tenebris ambulant. Et Deu. 4. Et obseruabitis præcepta Domini. hæc enim est vestra sapiẽtia, & intellectus coram populis. Igitur legem Dei relinquere, est sine sapiẽtia

Psal. 81.

tia, & absq; intellectu esse. Quidã. non prosperè agẽt; hoc est, non vincent hostes. *Et omnis grex eorum dispersus est.* Quidnam aliud expectari poterat, si pastores veluti bruta animantia effecti Deũ nõ quęsierũt omni sapientia & intellectu destituti, nisi vt greges dispergerẽtur? Gregẽ populũ intelligit, qui in captiuitatem ductus est. Nihil prosperè pastoribus successit, deuicti sunt ab hostibus, & populus dispersus est. Vox Hebr. מרעיתים marhitim, pascua eorũ significat. Sed vt ait etiam Rab. Dauid Kim. in hoc loco, pro ouibus ipsis pascẽtibus sumitur. Vnde optimè interpes noster trãstulit, grex eorum. *Vox auditionis ecce venit, et commotio magna de terra Aquilonis: vt ponat ciuitates Iuda solitudinem habitacula draconum.* Aperta est sententia. Loquitur de aduentu Chaldęorum, qui à partibus Aquilonis venturi erant, & ciuitates Iuda deuastaturi: & habitatoribus partim interfectis, partim in captiuitatem adductis, terra in solitudinem erat redigẽda, vt draconum tantùm esset habitaculum. *Vox auditionis.* hoc est, vox quæ audietur, strepitus magnus, vox rumoris. Vox Heb. שמועה semuhah, auditionem, rumorem, & famam significat. Pro eo quod nos habemus draconũ, Septuag. habent στρουθῶν hoc est, passerũ, vel struthionum. In Heb. תנים tanim, dracones & serpentes significat. *Scio Dñe quod nõ est hominis via eius: nec viri est vt dirigat gressus suos.* Significat Chaldęos à Deo excitatos ad deuastationẽ Ierusalẽ, & ciuitatũ Iuda venisse, vt p illos Iudęorũ peccata puniret. Neq; enim præualuissent hostes Iudęorũ aduersus eos, nisi Deus eos vẽdidisset, vt ait Moyses ī Cã. Nõ ergo in potestate cuiq; est, ait, vt prosperè ei succedat q̃ cogitat, & aggredit; *Deut. 32.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed id te dirigente, ſubaudi, fit. Sic & Nabuchodonoſor cùm ſtatuiſſet bellũ inferre Ammonitis, Deus illum veluti truſit in Ieruſalem. Vide Ezech. 21. Per genitiuum *hominis*, nõnulli non quemcunq; hominem, ſed inſignem quẽdam, Nabuchodonoſorem nempe, volunt intelligi. Sed ſi in vniuerſum ſententiam hanc interpretemur, nequaquam per illam liberum aufertur arbitrium: ſed docemur non eſſe in hominis poteſtate, quantumuis potentiſſimus quis ſit, & ſapientiſ
Pſal. 32. ſimus, vt res illi ex voto ſuccedant. Vnde in Pſal. Dominus diſſipat conſilia gẽtium, reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat conſilia principum.
Pſal. 19. Et alibi. Hi in curribus, & hi in equis, & ipſi obligati
Pſal. 43. ſunt & ceciderunt. Et iterum. Non enim in arcu meo ſperabo, & gladi⁹ meus nõ ſaluabit me. Et rurſus, Co-
Sap. 9. c. gitationes hominũ timidę, & incertę prouidentiæ no
Pro. 16. ſtræ. & iterum. Cor hominis diſponit viam ſuam, ſed
Pſal. 36. Domini eſt dirigere greſſus eius. Et iterũ. Apud Dominum greſſus hominis dirigetur, & viam eius volet. Sed neq; ſufficit hominis liberum arbitrium ſine Dei gratia, vt quis à peccato reſurgat, vel in bono in finẽ vſq; perſeueret. Pro eo autẽ quod nos habemus, nec viri eſt vt ambulet & dirigat greſſus ſuos. Septuag. habent. Neq; vir ambulabit, & diriget greſſum ſuum. In Heb. Noui Dñe quòd non hominis (eſt) via eius, nec viri ambulantis, & præparare greſſum ſuũ. Sant. Pag. nec viri ambulantis (via eius eſt) nec eius eſt vt præparet greſſum ſuum. Chald. Paraph. Scio Domine, quia non eſt homini via eius, nec hominis eſt, qui ambulat & dirigit greſſus ſuos. optimè noſter interpres hebraicam phraſim expreſſit.

Corripe

Corripe me Domine verum tamen in Iudicio: & non in furore tuo, ne fortè ad nihilũ redigas me. Theodoretus ſic cõiũgit cum ſuperiori clauſula. Nũquã Dñe irrupiſſet Nabuchodonoſor cõtra nos, te nõ volente: et ſi irrupiſſet, nequaquã proſperè egiſſet quę decreuerat, nobis opitulante dextera tua. Scio enim quę acciderint Sennacherib. Sed obſecro te, ne ille exigat à nobis pœnas impietatis: verũ tu ipſe erudias nos paterna caſtigatione. D. Hier. ita exponit, quaſi dicãt. Meremur quidem omnia, quæ ſuſtinemus; & multò meremur maiora, quàm patimur. Verũ tamen hoc obſecro, vt quaſi pater me corripias, nõ quaſi aduerſarius: vt me emẽdes quaſi filiũ, & non punias quaſi inimicũ. Caſtigas enim omnẽ filiũ quem recipis, & per omnẽ dolorem ac flagellũ emẽdas Ieruſalem. Hoc ipſum eſt, quod Dauid in Pſal. orat. Dñe ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me. Quod verò, in Iudicio ait, idẽ eſt, quod cũ modo, moderatè: ita vt furorẽ cõtineat, & indignationi modũ imponat, Vox Heb. משפט miſpat, Iudicium, & menſurã, & modũ ſignificat. Locus hic declaratur luculenter per alium locũ Iere. 30. nam quod hic Propheta Spiritu Dei orat, & orare populũ docet, ibi ſe facturũ Deus dicet his verbis. Qm̃ tecum ego ſum, ait Dñs, vt ſaluẽ te: faciam enim conſummationẽ in cunctis gentibus, in quibus diſperſi te: te autẽ non faciam in conſummationẽ: ſed caſtigabo te in iudicio, vt nõ videaris tibi innoxius. Sic ergo quod hìc ait, ne fortè ad nihilũ redigas me, hunc habet ſenſum, ne me facias in cõſummationem, vt omnino deleas. quod quidẽ adimpleuit Dñs, tam tẽpore deuaſtationis factę per Chaldęos: relicti enim ſunt nõnulli, quo

Heb. 12. b.
Pſal. 37.

S rum

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum filij postea è captiuitate liberari reuersi sunt in Iudæam, & reædificauerunt Ierusalem, & Templum. Et in vltima etiam deuastatione reliquiæ saluæ factæ sunt. Pro, in furore tuo, in Hebr. est באפך beapca, hoc est, in naso tuo: nam אף aph, nasum significat & iram, & furorē, quòd in ira nasi sufflatio fiat. Vnde אנף anaph, flare naribus, & irasci significat. Quod nos habemus. *ne forte ad nihilū redigas me.* Sep. habent, vt nō paucos nos facias. Chal. Para. Ne fortè minuātur. In Heb. est המעטני tāhiteni, hoc est, diminuere facias me, à radic מעט mahat. Quod minuitur, paulatim ad nihilū redigitur. Sic ergo interpretari possumus, in nihilū redigas me, vt noster habet interpres. adde, quòd in Hiphil intēditur significatio. Id instanter orare debemus, ne Deus in furore nos corripiat, sed iustitiā cum mi-
Psal. 50. sericordia temperet. Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Sed & nos eodem mo-
Marc. 4, do cū proximis agamus: scriptū est enim. In qua men-
Psal. 140 sura mēsi fueritis, remetietur vobis. Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me. Et, Si aliquis in
Gal. 6. a. aliquo delicto prœoccupatus fuerit, ait Apostolus, vos qui spirituales estis, huiusmodi corripite in spiritu mā-
Eccli. 28. suetudinis. Homo homini seruat iram, & à Deo quę-
a. rit medelā? *Effunde indignationē tuā super gētes quæ nō cognouerūt te, & super prouincias quæ nomē tuū non inuocauerūt. quia comederūt Iacob, & deuorauerūt eū, et cōsumpserunt illū, et decus eius dissipauerunt.* Idem in Ps. 78. quasi dicat. Nō est quòd in populū tuū qui te nouit, effundas indignationē tuā: sed illā potiùs effunde super gentes, quæ te non nouerunt; puni illos absq; vlla misericordia, quemadmodum & ipsi sine vlla misericordia deuastarūt

nos. Imprecatio hæc prędictio est eorū, quæ Deus facturus erat. Per decus, vrbē celeberrimā, & egregia palatia, & Tēplū intelligit, quibus Iacob decorabatur, & populus ille ornabatur. Sep. pascua eius desolauerunt. Chal. Para. habitacula eorū vastarunt. Vocē Heb. נוהו nauehu, habitaculū eius, & pascuum, & decorē, & pulchritudinē eius interpretari possum⁹. Porrò comedere & deuorare, pro deuastare & perdere sumūtur. Observa igitur, qua ratione aliter Deus fideles etiā peccatores flagellet, & aliter infideles: illos quidē tanquam pater, vt erudiat, vt corrigat, vt meliores faciat: hos verò tanquam inimicos, vt perdat, & vt ab interioribus tenebris infidelitatis & ignorātię Dei, in quib⁹ hìc versantur, in exteriores tenebras mittat, & in ignē æternū. Semper Deus semen suū, sui nempe cognitionem & fidē, agnoscit, etiā in terra sentibus & spinis plena, cogitās ne penitus pereat qui abiectus est: vt de nulli⁹ fidelis salute, quamdiu hìc viuit, desperare liceat.

ARGVMENTVM.

Maledictio eorū qui nō obediūt verbo pacti diuini. Iubet Dūs pactū suū sępius populo inculcari. Puniendam idololatriā prędicit, neq; Iudęos exaudiēdos vt nō puniātur: pro quibus Ieremias orare prohibetur. Cōmendatur Dei misericordia, qui suos in periculo deserere non solet. Anathoth ciuitatis afflictio prædicitur ob afflictum Ieremiam.

¶CAP. XI.

ERBVM quod factū est à Domino ad Ieremiā, dicens. 2 Audite verba pacti huius, & loquimini ad viros Iuda, et ad habitatores Ierusalē, 3 et dices ad eos, Hæc dicit Dūs Deus Israël, Maledictus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vir qui non audierit verba pacti huius, 4 quod præcepi patribus
vestris in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de fornace ferrea,
dicens, Audite vocem meam, & facite omnia quæ præcipio vo
bis: & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum: 5 Vt
suscitem iuramentum quod iurauí patribus vestris daturum
me eis, terram fluentem lacte & melle, sicut est dies hæc. Et
respondi, & dixi, Amen Domine. 6 Et dixit Dominus ad me,
Vociferare omnia verba hæc in ciuitatibus Iuda, & foris Ieru
salem, dicens: Audite verba pacti huius, & facite illa: 7 quia
contestans contestatus sum patres vestros in die qua eduxi eos de
terra Ægypti vsq; ad diem hanc: manè consurgens contestatus
sum, & dixi, Audite vocem meam. 8 et non audierunt, nec
inclinauerunt aurem suam: sed abierunt vnusquisque in praui-
tate cordis sui mali: et induxi super eos omnia verba pacti hu-
ius, quod præcepi vt facerent, et non fecerunt. 9 Et dixit Domi-
nus ad me, Inuenta est coniuratio in viris Iuda, et in habitatori-
bus Ierusalem. 10 Reuersi sunt ad iniquitates patrum suorum
priores, qui noluerunt audire verba mea: et hi ergo abierunt post
deos 4. Deos alienos, vt seruirent eis: irritum fecerunt domus Israël,
M S R. et domus Iuda pactum meum quod pepigi cum patribus eo-
Hier.H. rum. 11 Quam obrem hæc dicit Dominus, Ecce ego inducam su
G. C. per eos mala, de quibus exire non poterunt: et clamabunt ad
†Sup. 2, me, et non exaudiam eos. 12 Et ibunt ciuitates Iuda, et habitato
26. res Ierusalem, et clamabunt ad eos quibus libant, et non salua-
*tuarũ bunt eos in tempore afflictionis eorum. 13† Secundùm numerum
M S q. enim ciuitatũ tuarum erant dij tui Iuda: et secundùm numerũ
R. viarum *Ierusalem posuisti aras confusionis, aras ad libandum
†Sup. 7, Baalim. 14† Tu ergo noli orare pro populo hoc, et ne assumas pro
16. eis laudem et orationem: quia non exaudiam in tempore clamo-
Inf. 14. ris eorum ad me, in tempore afflictionis eorum. 15 Quid est quòd
11. dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? nunquid carnes

sanctæ

sanctæ auferent à te malitias tuas in quibus gloriata es? 16 Oli-
uam vberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocauit Domi-
nus nomen tuum: ad vocem loquelæ grandis exarsit ignis in ea,
& combusta sunt fruteta eius. 17 Et Dominus exercituum qui
plantauit te, loquutus est super te malum: pro malis domus Is-
raël & domus Iuda, quæ fecerunt sibi ad irritandum me, liban
tes Baalim. 18 Tu autem Domine demonstrasti mihi & cogno-
ui: tu ostendisti mihi studia eorum. 19 Et ego quasi agnus man-
suetus, qui portatur ad victimam: & non cognoui quia cogitaue
runt super me consilia, dicentes, Mittamus lignum in panem
eius, & eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius non
memoretur amplius. 20 Tu autem Domine Sabaoth, qui iudi-
cas iuste, † et probas renes & corda, videam vltionem tuam ex
eis: tibi enim reuelaui causam meam. 21 Propterea hæc dicit
Dominus ad viros Anathoth, qui quærunt animam tuam, &
dicunt, Non prophetabis in nomine Domini, & non morieris in
manibus nostris. 22 Propterea hæc dicit Dominus exercituum,
Ecce ego visitabo super eos: iuuenes morientur in gladio, filij eo-
rum & filiæ eorum morientur in fame. 23 Et reliquiæ non e-
runt ex eis: inducam enim malum super viros Anathoth, an-
num visitationis eorum.

9 MS. Hier.H. Additũ est autẽ à C. & G.

† Inf. 17, 10. 20, 12

EXPLANATIO.

VERBVM quod factum est à Domino ad Iere-
mam, dicens. Audite verba pacti huius, &c.
Quo tempore verbum hoc factum sit ad
Ieremiam, non explicatur: subintelligendũ
ergo est, eodem tempore, quod superiùs notatũ fuit
in alijs prophetijs, hanc etiam prophetiam facta fuis-
se. Exod. 6. cap. meminit Deus fœderis quod pepige-
rat cum Abraham, Isaac, & Iacob, daturum se hij

Universidad de Deusto
Biblioteca

corũ terram Chanaã, & confirmat eandẽ promissiõ
nẽ volens filios Israël ex captiuitate Ægyptiaca libe-
rare. Exod. etiã 24. pepigit Deus fœdus cũ filijs Israël,
& filij Israël promiserũt seruare omnia Dei precep-
ta: qui itidẽ pollicitus est daturum se terram promis-
Deu. 26. sam, & quòd illorum Deus esset: cuius sæpe meminit.
et. 27. Maledictum ergo hìc uocat eum, qui non seruat pa-
ctum istud, quod hìc instauratur. Sic Deu. 27. Maledi-
ctus qui non permanet in sermonibus legis huius, nec
eos opere perficit. Huius pacti meminit D. Pau. ad
Heb. 9. vocat autem testamentũ, sic enim habent Sep
tuag. etiam hoc loco. quemadmodum enim in testa-
mento continetur voluntas testatoris, cõtinentur &
conditiones quibus adeunda est hæreditas; sic in hoc
pacto & fœdere Dei promissio continebatur, & id ꝗ
populum suum seruare volebat, vt promissionẽ Dei
cõsequi posset. Vox Heb. ברית berith, quę pactum, &
fœdus significat, à radice ברת barath, quod excidere
significat: quòd in fœdere sanciendo cæderentur vi-
ctimæ, vt constat tum ex prophanis literis, tum ex sa-
cris: vt habes Gen. 15. & Iere. 34. Nonnulli à radice. ברר
barar, ꝗ declarare significat, quòd fœderibus vtrinq;
aperta & rata amicitia inter contrahentes confirma-
retur, adhibita publica solennitate. *Audite*. Ad pro-
phetas loquitur, vel ad omnẽ populũ: deinde ad Iere-
miam, cum ait. *et dices ad eos*. vt enim iam animadverti
mus, frequens est personarum mutatio in Prophetis:
vt cùm ad populum loquatur, eadem sermonis serie
sermonem ad Prophetam transferat, & contrà. *Male
dictus vir qui non audierit verba pacti huius*. hoc est, qui nõ
seruauerit cõditiones pacti huius: vt scilicet audiat vo-

cem

cem Dei, & faciat omnia quæ præcepit; vt sit Dei po-
pulus, & habeat Dominum Deum, possideatq; terrã
lacte & melle fluentẽ. Nõ ergo Generis priuilegia, nõ
circuncisionis signaculũ, non sabbathi ociũ, sed obe-
dientia mandatorũ Dei verũ Dei populũ, & Abrahæ
filium, in cuius semine omnes gentes benedicuntur, *Gen. 22. d*
efficit. Facite fructus dignos pœnitẽtiæ, dicebat Chri *Luc. 3. b.*
sti præcursor, & nolite dicere, patrẽ habemus Abra-
ham. Vide autem differentiam Noui, et Veteris testa
menti: ibi tamquam ad seruos loquens, Maledictus, in
quit, vir qui non audierit. &c. hìc tãquam ad filios ser
monem habens, Vos, inquit, amici mei estis, si feceri- *Ioã. 15. b.*
tis quæ ego præcipio vobis. Et dedit eis potestatẽ fi- *Ioan. 1.*
lios Dei fieri, his qui credũt in nomine eius. Et estote *Mat. 5. g.*
perfecti, sicut & pater vester cęlestis perfectus est. Nõ *Rom. 8. c*
enim accepimus spiritum seruitutis iterum in timo-
re, sed accepimus spiritum filiorũ Dei: in quo clama-
mus Abba pater. *In die*. hoc est eo tempore. Fornacẽ
ferream vocat Ægyptiacam captiuitatem: quòd pro-
bati ibi fuerint probatione durissima, & grauissimam
& durissimam seruitutem sustinuerint. *Audite vocem
meam*. Ecce pactum & fœdus. Suscitare iuramentum
est, promissionem præstare, quã iureiurando cõfirma
uerat. Vox Heb. à radice קום cum, quod suscitare, fir-
mare, statuere, & confirmare significat. Dederat qui-
dem terram, quemadmodum promiserat: quod signi
cat, cùm ait, *Sicut est dies hæc*. hoc est, quemadmodum
pręsens dies demonstrat: possidetis enim terram pro
missam: vt manifestum sit Deum opere cõpleuisse ꝗ
promisit. sed suscitare dicitur & confirmare promis-
sionem, dum eos in terræ possessione cõseruat: quod

 ea cõ

Universidad de Deusto
Biblioteca

ea conditione facturum promiserat, si ipsi legem datam seruassent; aliàs eijciendos è terra illa comminatus fuerat. Vide autem quantùm nouum testamentũ veteri præstet. ibi promittitur terra, hìc regnum cælorũ. Vnde Apost. de Nouo testamento: In melioribus, inquit, repromissionibus sancitũ est. de quo plura infra cap. 31. huius libri. *Et respondi, & dixi, Amen Domine.* Hoc est, ita fiat vt dicis, vt maledictus sit vir qui nõ audierit. &c. Vel, verè Domine, implesti quod pollicitus es. siue, fiat Domine. hoc est, semper maneat quod dedisti. Vox Heb. אמן amẽ, à radice אמן aman, quod credere, fidere, dictis vel promissis acquiescere, certũ esse de re aliqua. Amẽ autẽ, idẽ est quod verè, aut veritas, particula est ad confirmandum aliquid, vel qua docemur assentiri, & approbare quod dicitur. quasi dicat, fiat, ratum sit: vt sit dictũ per modũ precis, quasi dicat, vtinã fiat, & ita fit. vel p modum acceptationis, quasi dicat, volo vt ita sit, vel fiat. vel verè ita est. vel ita fiet.

Heb. 3. b

Et dixit Dominus ad me. Vociferare omnia verba hæc in ciuitatibus Iuda & foris Ierusalem. etc. Iterũ atq; iterũ eos hortatur ad seruãdas cõditiones pacti, quod sæpe p Moysen, Iosue, & p prophetas inculcasse ait; cùm interim ipse in nullo deesset, quin promissionẽ factã adimpleret, quamu. s populus conditiones pacti non seruaret. *foris Ierusalẽ.* Chal. Para. in vicis Ierusalem. Vox Heb. חוץ chus, plateam significat, & locũ exteriorem extra domũ vel ciuitatẽ: vt foris, vel foras, vel extra, reddere possim⁹. D. Hier. extra Ierusalẽ in agro exponit: vt quorũ, inquit, cõmune discrimen est, eadem sit pœnitudo. *cõtestãs cõtestatus sum.* hoc est, adhibitis testibus iterum atq; iterũ admonui. Vide Iosue. 23. Verbũ Heb. à radice

radice יעד iahad, quod cõtestari addita promissionẽ, iureiurando, vel signo vt in spõsalibus fit, quũ fides certò promissa attestationibus rata fit, vel testibus adhibitis denũciare significat. *mane cõsurgens.* tẽpestiuè. Studium Dei significat, & qua ratione nihil pretermiserit ex his quę necessaria erãt, vt populũ officij sui admoneret per ministros suos. Vid. 2. Paral. 36. Abire in pratitate cordis sui mali est, praua sua desideria sequi, vt sepe diximus. *Et induxi super eos omnia verba pacti huius.* Chal. Para. Et adduxi super eos vltionẽ, eo quòd non susceepissent verba pacti huius, quod præcepi vt facerent, & non fecerũt. Maledictiones igitur intelligit in pacto positas cõtra eos, qui non seruarent conditiones pacti. Vid. Iud. 2. cap. & 3.

Et dixit Dominus ad me. Inuenta est coniuratio in viris Iuda, & in habitatoribus Ierusalem. &c. Conqueritur Deus de defectione Iudæorũ, qui quasi coniuratione facta, pari mente, vnoq; studio à Deo recesserãt. Videtur alludere ad tẽpora pij Iosiæ, sub quo vigut aliquantulùm Dei cultus: sed eo mortuo, succedẽte Ioachim impio rege, redierũt Iudęi ad idolorũ cultũ. *Inuẽta est coniuratio.* Chal. Para. rebellio. Vox Heb. קשר chesser, cõspirationẽ, & cõiurationẽ significat. Vtit hoc verbo scriptura, quãdo non subitò fortuitóq;, sed paratis insidijs, & cõiuratione tenditur ad delictũ. Meminit autẽ hic etiã de defectione Israel, hoc est, decẽ tribuũ: vt quorũ commune fuerat peccatũ, cõmunẽ etiã futurã pœnam insinuet. Quãtopere autẽ viguerit idololatria in Iuda videre est 4. reg. 21. & 2. Paral 33. Reprehenduntur autem, quòd in afflictione constituti ad falsos deos cõfugiant, vt auxiliũ ab illis querãt, etiã nõ exau

diente

Universidad de Deusto Biblioteca

diente Deo: vt doceat, instandum potius esse, apud diuinam clementiam, neq; cessandum ab oratione, etiam si Deus non exaudiat. perseuerantia enim in oratione multùm potest, si tamen vitam in melius cõmutare studeamus. Nam peccata nostra diuidunt inter nos, & Deum nostrum: & auertunt faciem eius à nobis, ne exaudiat. Citò autẽ iratus Deus flectitur, & mutat sententiam, si et hi quibus iratus fuerit, commutẽtur. Metuẽtes Dominum sustinete misericordiã eius: & nõ deflectatis ab illo, ne cadatis, ait Ecclesiasticus. Qui timetis Dominum, sperate in illum: & in oblectationẽ veniet vobis misericordia. Respicite filij nationes hominũ, & scitote quia nullus sperauit in Domino, & confusus est. Quis enim permansit in mandatis eius, & derelictus est? aut quis inuocauit eum, & despexit illum? væ his qui perdiderunt sustinentiam, & qui dereliquerunt vias rectas, & diuerterũt in vias prauas. *Aras confusionis*. Ita vocat aras ad libandum Baalim: quòd idolorum cultus in confusionem & ignominiã illius populi, & in Dei contemptum cederet. Sic etiã omnis iniquitas. Cõfundẽtur ab idolis quibus sacrificauerũt, ait Isaias Propheta, & erubescetis sup hortis quos elegeratis, vt scilicet in illis idola coleretis, cùm fueritis velut quercus defluẽtibus folijs, & velut hortus absq; aqua. hoc est, cùm omni honore spoliabimini. Et erit fortitudo vestra vt fauilla stupę, & opus vestrũ quasi scintilla: & succẽdet vtrũq; simul, & nõ erit qui extinguat. quasi dicat, ꝓ vobis adiumẽto futurũ esse existimabatis, in vestram perniciem cõuertetur.

Isa. 59. a.

Eccles. 2.

Isa. 1. f.

Tu ergo noli orare pro populo hoc, & ne assumas pro eis laudẽ & orationem, quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me,

ad me, in tempore afflictionis eorum. Idem cap. 7. Ex his, inquit D. Hiero. discimus frustra aliquem rogare pro alio, cùm ille non mereatur accipere, pro quo rogatur Deus. Vbi obserua non dicere, non exaudiam te; sed nõ exaudiam, cùm ad me clamauerint in tẽpore afflictionis eorum. quasi dicat, ideò orationes tuas nõ suscipiã, quia tu ex illorũ persona ad me oras, qui propter scelera non merentur exaudiri. Defert Deus seruis suis, & honorat illos qui eius tuẽtur honorem: vt non audeat dicere, Non exaudiam te cũ oraueris pro populo hoc: sed potius illud dicat, Ne ores pro populo hoc, ne tuis coactus orationibus ignoscam illi. Sic supra cap. 7. Ne obsistas mihi.

Quid est quòd dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? Nũquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas, in quibus gloriata es? Conqueritur Deus de idololatria etiam in tẽplo suo perpetrata. Habes 4. reg. 21. Manassen in Tẽplo Dei idola posuisse. Dilectum vocat, propter beneficia populo illi exhibita, quibus suam erga populum illum dilectionem Deus ostẽderat. Septuag. Quid dilecta mea in domo mea fecit abominationem? Dilectam vocat, sicut sponsam. Chal. Paraph. Quid est populo huic, qui erat dilectus coram me? dereliquerunt cultum sanctuarij mei, inierunt consilium ad peccandum multùm. quasi dicat, Quid illi venit in mẽtẽ, ꝓ dereliquerit cultum meum, & coluerit idola. Iuxta Heb. Quid dilecto meo in domo mea faciẽdo ipsam scelestas cogitationes multas. Idẽ est sensus cum nostra interpretatione. quasi dicat, quid venit in mẽtem dilecto meo, vt faciat ipsa, hoc est, plebs mea, in domo mea scelera multa, quę cogitauit. Sãtes Pag. Quid est

Universidad de Deusto
Biblioteca

est dilecto meo vltra in domo mea, cùm fecerit abominationes multas? quasi dicat: Nihil iā populō meo cum domo mea, quādoquidem tot fecit abominationes: neq; enim spelunca est latronū, vt in illa protegere se debeāt tā facinorosi homines. Quidā p dilectū, Deū intelligūt, eo sensu, vt conqueratur Prophēta de idololatria suorū popularīū, & dicat. Quid causæ est, cur diutiùs habitet Dñs, quē vnicè diligo in tēplo Ierosolymorum, quum ipsa, congregatio nempe, scelus illud nefandum faciat cum multis dijs. Est enim. רמה המזמה hamzemathah, pro quo nos scelera habemus, singulare fœminīnū, significat autem propriè præmeditatum scelus, & audax facinus, machinationē, abominationem. הרבים harabim, verò, pro quo nos multa, habemus, plurale est masculinum. ideò interpretantur, abominationem aut scelus cum multis. Sed & interpretari possumus, scelus multis, nēpe modis. hoc est, scelera multa, vt habet nostra litera. *Nūquid carnes sanctæ.* Docet nō sufficere sacrificia animalium ad auferenda peccata, in quibus perseuerabant, imò & gloriabantur. Chald. Paraph. Commiscent carnem abominationum cum carne sanctificata, migrabunt à te, propter malitiam tuam tunc eras fortis. Carnem abominationum, vocat carnes animalium quæ idolis immolabātur. In Heb. Et caro sanctuarij, vel sanctitatis, transibunt desuper te, quia malitia tua, tunc exultasti. Reddit sententiam noster interpres: nam carnē sanctuarij, vel sanctitatis (quod idem est, quod carnes sanctas) transire desuper populum, est non illi prodesse, non manere in populo fructum sacrificiorum, vt illis auferatur peccata. *Quia malitia tua tūc exultasti.* hoc est,

gloriata

gloriata es in malitia tua. tantū abest vt pœnitētiā egeris, vt potiùs glorieris & exultes in malitia tua. Lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. *Pro. 2. c.*
Santes Pag. legit. Et homines sanctuarij transibunt à te, quia in malitia tua tūc exultasti: hoc est, captiui ducentur sacerdotes propter malitiam in qua exultasti. Alij ex Heb. Et caro sanctuarij trāsierit fieri à te, exultesq; in malè faciēdo. hoc est, quum cessaueris, vel negligas sacrificia offerrè Deo, & dijs tantùm immoles. Alij per carnē sanctitatis, homines sanctos & pios intelligunt; Vox enim Heb. בשר basar, quæ carnem significat, interdū etiam pro homine capitur: vt sit sensus. Nullus in te est vir sanctus & pius, vt cap. 5. dictū est. Quæ verò hìc dicuntur, in religiosos viros qui in claustro delinquunt, quibus cætera externa religionis exercitia nihil profutura sunt, quamdiu in malitia sua perseuerauerint, optimè quadrant: sed & in Ecclesiasticos viros, & in fideles omnes qui in domo Dei, quæ est Ecclesia, flagitia perpetrāt. Vt scias, inquit D. Paulus, quo modo oporteat te conuersari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei viui, colūna & firmamentū veritatis. non enim hominum ope domus hæc constructa est, sed Dei viuentis, cuius & domicilium est: tremendi nempe illius moderatoris, non demortui, & imbecilli, quales sunt gentium Dij. Sed neq; figuras, & vmbras complectitur, sicut Iudæorum tēplū: sed veritatis est firmamentum, & robur: cuncta enim quæ hìc peragūtur, certissima sunt, & stabilia: neq; aliquid est tucatum, vel quod vmbram præferat. Pro tintinabulis, clarissimum habet de Christo præconiū: & pro punicis malis, vitam cōtractiorem, & castigatā, *1. Tim. 3.*

& fru

Universidad de Deusto
Biblioteca

& fructum interius asseruantē. Huic præterea & Pontifex præsidet maximus, Dei filius. Cuius diuinum cor
Psal. 92. pus summum est sacrificium. Domū tuam decet sanctitudo, ait propheta. Et Christus flagello à domo suā
Mat. 21. b. eijciens, qui eam prophanabant, Domus, inquit, mea
Mar. 11. b. domus orationis vocabitur, vos autem fecistis spelūcam latronū.

Luc. 19. a. *Oliuam vberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocauit Dominus nomen tuum. etc.* Sermo est ad Ierusalē, vel ad vniuersum populum Iudęorum, quasi dicat. Cùm olim
Ioā. 2. c. seruiebas Deo, fœlix eras, similis oliuæ semper virenti, & fructiferę: post hac eris infœlicissima propter idololatriam, ob quam excitabitur cōtra te clamor militū Chaldęorū, qui vrbem tuā incendio perdent. Quā priùs dilectā vocauerat, nunc oliuæ speciosæ comparat: si fortè posita ante oculos pulchritudine quam à
Psal. 48. Deo acceperat, perditionē suam sentiat. Sed homo
Sup. ca. 2 cùm in honore esset, non intellexit. Sic supra. Ego plātaui te vineam electam, omne semen verum. Septua. oliuam vmbrosam, pulchrā specie vocauit Dominus nomē tuum. Chal. Para. Sicut arbor olea pulchra forma, & speciosa aspectu, cuius rami obumbrāt in arbore, sic magnificauit Dominus nomen tuum in populis. Pro oliua vberi, in Heb. est רענן rahanan, quæ vox viridem, & vberem etiam significat: præsertim si reducatur ad radicem רעה rahah, quod pascere significat: quasi dicas, oliuā pascentem, fructu nempe suo, hoc est, vberem. Vel per vberem, fœcundam in ramis & folijs, hoc est, virentem & vmbrosam, vt habent. Sep. Fructus verò abundātiam significat, cùm ait, fructiferam. Sic pulchram, ad arborem: speciosam, ad fructus

refe rr

referre possumus. Pro fructifera, in Heb. est פרי peri, quæ vox fructum significat. oliua autem fructus, phrasi Hebraica, dicitur oliua fructifera. Sic pro speciosa, est vox תאר toar, quæ formā & speciem significat; vt dicamus, oliuā formę, vel speciei, hoc est, speciosam.

Vocauit dominus nomen tuum: pro, uocauerat, exponere possumus. Hoc est, effecit vt talis esses, & talis vocari
Psal. 148 posses. Ipse dixit & facta sunt. Dicere Dei, est facere.

Ad vocem loquelæ, grandis exarsit ignis in ea, & combusta sunt frutera eius. hoc est, Quum leuauerint contra te Chaldæi vocem suam, & clamorē, rugiētes veluti leones. Vnde supra. Cap. 2. Super eum rugierunt leones, & dederūt vocem suam. Vel vocem Dei imperantis possumus intelligere, sicut videntur intellexisse Septuag. sic enim habent. In voce circuncisionis, vel putationis eius incensus est ignis in eam: inutiles facti sunt rami eius. hoc est, præcipiente Domino vt præscindantur rami tui, incensus est ignis, furoris nempe Chaldæorū, qui te deuastarunt. De qua voce in Psal.
Psal. 28. Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia. Vox Domini confringentis cedros, & confringet Dominus cedros libani. Vnde statim habes, Dominus qui plantauit te, locutus est super te malē. vt explicatio sit eius quod antea dixerat, Ad vocem loquelæ. Pro loquela, in Hebr. est המולה hamulah, potest autē esse à radice מלל malal, vel המל hamal, q loqui significat. & à radice מול mul, quod excidere, & præcidere, & circuncidere significat. Septuag. ad מול mul, reduxerunt transferentes, in vocem circuncisionis vel putationis eius. Diuus Hieronymus in Commenta. per vocem grandem, elationem per superbiam intelligit.

Exalta

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exaltata, inquit, per superbiam nequaquam egit humiliter, nec intellexit creatorem & dominatorē suū; sed elata per superbiam, & locuta granditer, Dñi igne succensa est. In hic sensum interpretatus est Chaldæus Paraphrastes dicens, Et nunc cùm trāsgressa es legem. Hoc est efferri per superbiā, nolle legi Dei subbijci, & obtemperare. Initiū omnis peccati superbia
Eccli. 10. est. *Exarsit ignis in ea.* In Heb. accēdit ignem super eam. idem est sensus. Ostendit autem Deum auctorē fuisse deuastationis factæ per Chaldæos, quam igni comparat. Exercitus populorū, qui fortes sunt sicut ignis, venient contra te, interpretatur Chald. Paraph. *Et cōbusta sunt fruteta eius.* hoc est, omnis populus aduersariorum gladio deletus est. Septuag. inutiles facti sunt rami eius. rami præcisi inutiles fiūt. Pro cōbusta sunt, in Heb. est רעו rahu, quod confregerunt, depasti sunt, significat: sed quia præcesserat, exarsit ignis in ea, noster interpres eandem seruans metaphoram ignis, cōbusta sunt, transtulit: depasci enim ignem, est comburere. Pro fruteta eius, in Hebr. est דליותיו daliiothau, hoc est, ramos eius. Cūq; possit Deus facere quę vult, neq; possit aliquis ei dicere, cur ita facis? reddit causam, quare permiserit Ierusalem vastari, nempe propter idololatriam. Meminit autem domus Israël, & domus Iuda, vt rationem reddat eorum quę facta erant cum decem tribubus, & quæ facere cogitabat duabus reliquis tribubus: eisdem enim sceleribus omnes se contaminauerant. *qui plantauit te.* In Heb. plantans tenam & plantauerat, & plātabat adhuc. Ipse fecit nos, & ipse conseruat, vt sine ipso esse nō possimus: in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Iam verò in eo

quod

quod ait, qui plantauit, vel plantat; ad amorē & obedientiā cōditoris sui Ierusalē prouocat: & simul ostēdit, qua ratione cōpulsus eorū scelerib' cogatur deuastare oliuam, & vineam quam ipse plantauerat: cùm alioquin diligat omnia quæ sunt, & nihil eorum quæ
Sap. 10. d fecit, odio prosequatur. quis enim plātat vineam, aut oliuam, & nō velit eam prosperè habere? Vndè propter mala, ait, quæ fecerunt sibi. hoc est, in suā pniciē. *Tu autē Domine demonstrasti mihi, et cognoui: tu ostēdisti mihi studia eorū. etc.* Ostendit Propheta reuelatas sibi fuisse à Deo insidias sibi paratas à popularibus suis, & præcipuè à viris Anathoth, qui cogitabāt eum veneno perimere. *Tu autē demōstrasti mihi.* In Heb. Et Dūs scire fecit me, vel indicauit mihi, & cognoui. Idē est sensus. Quia tamē in sequētibus transit à tertia ad secūdam personā, noster interpres omnia per secūdā personā trāstulit. *studia eorū.* vel conatus, & opera eorū: quibus scilicet volebāt me interficere, quod ego, inquit, minimè cogitabā, quemadmodū agnus qui ad iugulādum ducitur, qui ignorat quò eat. Vel priorē clausulam de munere & officio prophetę possum' intelligere, quasi dicat. Cùm tu ostēderes mihi quid loqui deberē, & manifestares mihi cogitationes & studia eorum pessima, de quibus ego eos reprehēdebā, cōuersabar inter illos, quemadmodū agnus mansuetus, nihil mali cogitans, ignorans prorsus quid illi contra me cogitarent. Pro eo quod nos habemus, *mansuetus*, in Heb. est אלוף aluph, hoc est, bos. & vt ait Rab. Dau. repetēdum est, sicut; vt dicamus, sicut bos. Sep. Ego quasi agnus innocens. Chal. Para. Et ego sicut agn' electus. Sed & vox Hebraica assuefactū significat, & māsuetum: animalia

T enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim assuefacta sunt animalia domita, & mansueta. Eadem etiam vox principem, ducem, dominum, & maiorem, & ductorem quem alij sequũtur, significat. Vnde Chal. Para. Electum, interpretatus est. Septuag. sensum potiùs attendentes quàm verba, innocẽtem, transtulerunt. nam, vt ait D. Hiero. omnium Ecclesiarum iste est consensus, vt sub persona Ieremiæ à Christo hęc dici intelligãt, quanq; agnus mãsuetus, agnus innocens dici potest. Quod verò ait, *Tu autem Domine demonstrasti mihi. etc.* Sic de Christo interpretatur D. Hiero. Quòd ei Pater monstrauerit, quomodo eum oporteat loqui, & ostẽderit illi studia Iudęorũ: & ipse quasi agnus ductus ad victimã non aperuerit os suũ, & non cognouerit, subaudi peccatũ: iuxta illud quod
2. Cor. 5. d. ab Apostolo dicitur. Eum qui non nouerat peccatũ, pro nobis peccatũ fecit. hoc est, seipsum hostiam pro peccato obtulit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Possumus etiã aliter interpretari, vt dicat nõ cognouisse consilia Iudęorum, quòd ea ratione se habuerit, ac si non cognouisset, nõ declinans eorũ insidias, cùm potuisset. Theodoretus ex verbis illis, *Tu autem Domine demonstrasti mihi. &c.* colligit Prophetam non ea tantùm referre, quæ aduersus illum acta sunt: ad perspiciendum enim ea quæ tunc fiebant, & in eum admittebantur, nulla opus erat reuelatione. quod verò ait, non cognoui, quadrat (ait) prophetę tristia
Sup. ca. 1. non sperantis. Cùm enim audisset, *Dedi te hodie in ciuitatem munitam. &c.* arbitratus est se nequaquam molestiam passurũ. atqui sermo diuinus nõ hoc pollicebatur, sed, vinces aduersa. De Christo autẽ hunc habet sensum. Quòd se habuerit in passione sua, quasi agnus qui du-

qui ducitur ad victimã, ignorans quid passurus sit. In huiusmodi etiã prophetijs, in quibus aliquid dicitur à Propheta, & in illi' persona de Christo, aliqua sunt quę Prophetę tãtùm cõueniũt, neq; oportet omnia Christo accõmodare. Iã verò significationes oẽs vocis Hebręæ אלוף aluph, optimè Christo quadrãt. Ipse enim verus est agnus à quo D. Ioãn. Ecce agnus Dei, Ioan. 1. d.
ecce q tollit peccata mũdi. Mãsuet', qui cũ maledice- 1. Pet. 2.
retur, nõ cõminabatur. de quo Isaias. Quasi agnus co- Isa. 53. b.
ram tondente se obmutescet, & nõ aperiet os suũ. In- 1. Pet. 2.
nocẽs, qui peccatũ nõ fecit, neq; dolus inuẽtus est in ore eius. Talis enim decebat, vt nobis esset pontifex, Heb. 7. d.
sanct', innocẽs, impollutus, segregatus à peccatorib', & excelsior cælo factus, qui nõ habet necessitatẽ quotidie (quemadmodũ sacerdotes) priùs pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi. ipse bos, qui iugũ Crucis portauit, q ait, Tollite iugũ meũ super vos, & Mat. 11. d
discite à me. Et in eadẽ Cruce pro nobis oblatus est hostia & sacrificiũ pro peccatis. Ipse agnus assuefact': didicit enim ex his quę passus est, obedientiã. Ipse agnus electus, de quo spõsa. Electus ex millib'. Et in Isa- Cant. 5. c.
ia, Ecce puer meus quẽ elegi. Ipse princeps & ductor Isa. 42. a
noster: qui vt bonus Pastor proprias oues vocat no- Ioan. 11. c
minatim, & ante eas vadit, & oues eũ sequũtur. Et qui Ioan. 8. b.
sequitur me, ait, non ambulat in tenebris, sed habebit lumẽ vitę. Et in Apocalypsi. Hi sequuntur agnũ quò Apoc. 14
cũq; ierit. Et quidẽ agnus hic agnos vult esse istos, ad Luc. 10. c
quos dicebat. Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. Pudeat seruũ seuire, sub Dño mitis. Discite, in Mat. 11. d
quit, à me, quia mitis sum. Et, Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terrã. Mat. 5. a.
Mutamus ligamina ta pedum. Chal. Para.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mittamus venenũ mortiferum in cibo eius. panis pro omni cibo. Sed et vox Heb. לחם lechẽ, & cibũ, & escã, & quidquid dẽtibus scindit, significat: à radice לחם lachã, φ edere, vesci, comedere significat. In Hebr. ad literã habet. Corrũpamus lignum in pane eius. pro, in ligno panem vel cibum eius; vt sit transpositio præpositionis. Sic Iud. 1. vbi nos legimus, Tradẽtes cũctã incendio ciuitatem, in Heb. est, iniecerũt in ignem ciuitatem: pro, ignem in ciuitatem. Hyppallege. sic hic noster interpres apertiùs dixit, mittamus lignũ in panẽ eius. Intelligunt autẽ nonnulli per lignũ, lignum lethale, vt taxũ, aut aliã arborẽ cui⁹ lignũ sit mortiferũ: vt dicant, ligno minutatim conciso venenatum & lethalẽ reddam⁹ cibũ eius. Rab. Dau. corrũpamus lignũ in cibos eius, fructum eius. hoc est, perdamus arborẽ cum fructu suo, quasi dicãt, occidamus Prophetã, vt cum ipso pereat prophetia eius, ne nobis tristia & infelicia, & ingrata prophetet. Vox Heb. עץ hes, lignũ, & arborẽ significat. D. Hie. Mittam⁹ lignũ in panẽ ei⁹.
Ioan. 6. e. Crucẽ videlicet in corp⁹ Saluatoris. ipse enim est, qui ait. Ego sum panis, qui de cælo descẽdi. &, Caro mea verè est cibus. Vel aliter. Corrumpam⁹ ligno, hoc est, morte ignominiosa crucis, panẽ ei⁹, doctrinã nempe ei⁹, quasi dicat. Nemo iã credet verbis ei⁹, ex quo vide
Sap. 2. rit eum morte turpissima danatum. Sic in Sapientia, Morte turpissima condemnemus eum, erit enim ei respect⁹ ex sermonibus illius: hoc est, ex eo erit respect⁹ sermonibus illius: vt sit Hyppallage, & trãspositio præpositionis, quasi dicat. ratio habebitur sermonũ ipsius, iuxta eum. contẽnentur illius sermones, cùm ipsum ita cõtumeliosè viderint tractari. Vnde subdit.

Hæc co-

Hæc cogitauerunt, & errauerũt: excęcauit enim illos malitia eorum. Et nescierunt Sacramẽta Dei. De quo sacramento & mysterio ineffabili D. Paulus. Loquimur, ait, sapientiam inter perfectos: sapientiam verò 1. Cor. 2.
non huius seculi, neq; principum huius seculi qui destruuntur: sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinauit Deus ante secula in gloriam nostram, quam nemo principum huius seculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Et, Prędicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Genti- 1. Cor. 1.
bus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Iudæis, atque Græcis, Christum Dei virtutem, & sapientiam. Et placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credẽtes: et verbum crucis pereuntibus quidem stultitia est: nobis autem qui salui facti sumus, virtus Dei est. *Et eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur amplius.* Vt pudeat nempe suos, vel ipsum nominare. Maledictus enim erat & execrabilis Deut. 21.
omnis qui pendebat in ligno. Sed Christus factus est d.
pro nobis maledictũ, vt nos benedictionibus cumula Philip. 2.
ret. Sed & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen su b.
per omne nomen: vt in nomine eius benedicãtur om
nes gentes. Neq; enim est aliud nomen sub cęlo datũ Act. 4. b.
hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Chal. Paraph. Disperdamus eum de terra Israël. Septua. Conteramus eum de terra viuentium. Vox Heb. à radice כרת carath, quod succidere, & excidere significat. Excidamus eum de terra viuentium: sumpta metaphora ab arboribus, quę succidũtur. Noster interpres optimè sensum reddidit, Eradamus eum de terra viuẽtiũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

perdamus eum, vitam ei auferamus, ne ampliùs inter viuentes in terra connumeretur. *Tu autem Domine Sabaoth qui iudicas iustè, & probas renes, & corda, videam vltionem tuam ex eis.* Ad te, inquit, confugio in tanta hostium meorum iniquitate, qui iudex iustus es, neque quidquam latere te potest, cui etiã cogitationes cordium sunt manifestæ. Expẽdis autem omnia summa æquitate, vt reddas vnicuiq; iuxta opera sua, & cogitationes suas: fac ergo me videre vindictã, quã ẽ illis sumas. Vel, cùm tu, ait Propheta, meam cognoueris innocentiam, qui corda, hoc est, cogitationes, & renes, hoc est, desideria exploras: videas etiam illorum iniquitatem, iustusq; Iudex sis, sume de illis pœnas. Id non appetitu vindictæ, sed zelo iustitiæ loquitur: præsertim cũ Dei causa ageretur, impedireq; vellent prophetiam. Vel, tãquam propheta id quod futurũ erat, prædicit: vt dignas de illis Deꝰ sumeret pœnas; quod & suis oculis vidit Ieremias. D. Hieronymus. Iuxta assumpti corporis sacramentum loquitur filius ad patrem: & imprecatur iudicium eius, dum laudat iustitiã, & inspectorem renũ & cordis inuocat Deum: vt ipse reddat populo quod meretur, & dicit, Videam vltionem tuam ex eis: eorum videlicet, qui in scelere perseuerant, & non eorũ qui vertuntur ad pœnitẽtiã: de his enim ait in cruce. Pater ignosce illis: non enim sciũt quid faciũt. Vox Heb. בחן bochen, probans, probare, examinare, & explorare significat. Renes autem & cor, pro affectibus & cogitationibus, & intimis quibusq; hominis sumuntur. Vox Heb. quæ renes significat, est à radice לכה calah, quod cõsũmare, finire, perficere, & desiderare significat. inde renes dicũtur, q̃ in illis

Luc. 23.

in illis sit desiderium coitus: & pro omni desiderio sumuntur. vel quòd in illis collocetur vis consultãdi, & consummandi consilium. Ex corde autem dixit Christus prodire cogitationes prauas, homicidia, adulteria. &c. Chald. Para. Et Dominus exercituũ iudex veritatis, in cuius cõspectu manifesta sunt renes & cor. *Tibi enim reuelaui causam meam.* Septuag. significationẽ meam. Chald. Para. quia corã te dixi iniuriam meam. Vox Heb. ריב rib, litem, causam, iudicium, contentionem, & omnẽ plagã significat. Reuela Dño viã tuã, & spera in eo: & ipse faciet. Et educet quasi lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum tanquã meridiẽ, ait Propheta. Mihi vindictã, ait Dñs, & ego retribuã. Eximiæ iustitiæ indiciũ est, reuelare Deo causam suã, omnia illi cõmittere. Sũt qui hominibꝰ causam suã reuelant: id tantũ moliũtur, vt illorũ causa iusta appareat hominibus: nihil interim curantes, quid de illis Deus iudicet. Sunt & qui nemini reuelant, eo tantùm contenti, quòd suo iudicio iusti sint, superbi, elati, se ipsos amantes, & sibi placentes in cõfusionẽ ipsorũ, Vtrũq; fugiendũ docet Apostolus, dicens. Mihi autẽ pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die. Sed neq; me ipsum iudico. qui autem iudicat me, Dñs est. D. Hie. de Christo hac ratione verba hæc interpretatur. Reuelat patri, & aperit causam suam: quia nullo suo merito, sed scelere populi crucifixus est, dicẽs: Ecce venit princeps mundi huius, & in me non habet quidquã. *Propterea hæc dicit Dominus ad viros Anathoth, qui quærũt animam tuam. etc.* Suscipit Dominus supplicationem Prophetæ prophetico spiritu factã, qua dixerat, Videam vltionem tuam ex eis: & punitionem minatur,

Mat. 15. b

Psal. 36.

Deut. 32.

Rõ. 12. d.

1. cor. 14. 4.

Ioã. 14. d.

Universidad de Deusto
Biblioteca

natur, & quosdam in bello interficinedos dicit, alios fame perituros. Sermo autem est ad viros Anathoth, quòd illi inprimis Ieremiam conciuem suum afflixerint. *Hæc dicit Dominus.* Hoc est, Ego Dominus hæc dico: Deus enim loquitur. Ponitur tertia persona pro prima: quod in prophetis præsertim frequenter fit. *qui quærunt animam tuam.* Chald. Paraph. Qui quærunt occidere te. Phrasis Hebraica, quærere animam alicuius, pro eo quod est, insidiari vitæ illis. Vox Heb. נפש nephes, quæ animam significat, pro vita etiam sumitur. *Non prophetabis in nomine Domini.* Ne vaticineris. hoc est, Ne prædicas nobis captiuitatem, tanquam à Deo missus ad nos hæc nobis nunciaturus: & nō morieris per manus nostras, non te interficiemus. Superiùs dixit, Et prophetæ prophetauerunt in Baal. adeò igitur creuerat idololatria, vt Deū veluti exosum haberent, vt non possent æquo animo audire prophetas in nomine Domini prophetantes. Sic in Isai. Cesset à facie nostra Sanctus Israël. *Visitabo super eos.* Vox Heb. פקד pacad, quę visitare significat, in bonam & malam partem sumi solet. quando in bonā, accusatiuum habet: vt in Psal. Visita nos in salutari tuo. quādo in malam, construitur cum על hal, quod est super, vt hic. idē est autem, quod in aliquem animaduertere, pœnas ab aliquo deposcere, recordari delicti alicuius vt puniatur. *annum visitationis eorum.* Tēpus visitationis. Nouit Dominus quamdiu expectare debeat, præfixit vnicuiq; terminum suum, sibi tantùm notum & manifestum. Nescitis diem neq; horam. Estote ergo parati, quia qua hora non putatis filius hominis veniet.

Sup. ca. 2.
Isa. 30. c.
Psal. 105.
Mat. 25. a
Luc. 21. e

ARGV

ARGVMENTVM.

Propheta impiorum prosperitatem admiratur: tametsi Deum iustum fateatur. Prędicit Deus Ieremię, grauem afflictionem euenturam illi Ierosolymis. Relinquitur populus Iudęorum à Deo. Inuehitur in pastores populi seductores. Vicinis Gētibus Iudęam infestantibus minatur interitum.

¶ CAP. XII.

IVSTVS quidem tu es Domine, si disputem te cum: veruntamen iusta loquar ad te; † Quare via impiorum prosperatur: bene est omnibus qui prænaricantur, & iniquè agunt?. 2. Plantasti eos & radicem miserunt: proficiunt & faciunt fructum: prope es tu ori eorum, & longè à renibus eorum. 3 Et tu Domine nosti me, vidisti me & probasti cor meum tecum: congrega eos quasi gregem ad victimam, & sanctifica eos in die occisionis. 4 Vsquequò lugebit terra, & herba omnis regionis siccabitur propter malitiam habitantium in ea? consumptum est animal, & volucre, quoniam dixerunt, Non videbit nouissima nostra. 5 Si cum peditibus currens laborasti: quomodo contendere poteris cum equis? cùm autem in terra pacis securus fueris, quid facies in superbia Iordanis? 6 Nam & fratres tui & domus patris tui, etiam ipsi pugnauerunt aduersum te, & clamauerunt post te plena voce: ne credas eis cum locuti fuerint tibi bona. 7 Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam, : dedi dilectam animam meam in manum inimicorum eius. 8 Facta est mihi hæreditas mea quasi leo in sylua: dedit contra me vocem, idēo odiui eam. 9 Nunquid auis discolor hæreditas mea mihi? nunquid auis tincta per totum? venite, congregamini omnes be

†Iob. 21. 7
Hebr. 1. 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nes bestiæ terræ, properate ad deuorandum. 10 *Pastores multi demoliti sunt vineam meam, conculcauerunt partem meã: dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis.* 11 *Posuerunt eam in dissipationem, luxitq; super me: Desolatione desolata est omnis terra: quia nullus est qui recogitet corde.* 12 *Super omnes vias deserti venerunt vastatores, quia gladius Domini deuorabit ab extremo terræ vsq; ad extremum eius. non est pax vniuersæ carni.* 13 *Seminauerunt triticum, & spinas messuerunt: hæreditatem acceperunt, & non eis proderit: confundemini à fructibus vestris, propter iram furoris Domini.* 14 *Hæc dicit Dominus aduersum omnes vicinos meos pessimos, qui tangunt hæreditatem, quam distribui populo meo Israël: Ecce ego euellam eos de terra sua, & domum Iuda euellam de medio eorum.* 15 *Et cùm euulsero eos, conuertar, & miserebor eorum: & reducam eos, virum ad hæreditatem suam, & virum in terram suam.* 16 *Et erit: si eruditi didicerint vias populi mei. vt iurent in nomine meo, Viuit Dominus, sicut docuerunt populum meum iurare in Baal: ædificabuntur in medio populi mei.* 17 *Quòd si non audierint, euellam gentem illam euulsione & perditione, ait Dominus.*

EXPLANATIO.

IVSTVS quidem tu es Domine, si disputem tecum, veruntamen iusta loquar ad te. Hoc est, Iustus apparebis, quantumcunq; velim tecũ disputare: adeò manifesta est ęquitas ac iustitia tua, qua cuncta moderaris; vt nullis hominum argumentis obscurari possit. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris. Nihilóminus proponam rationes aliquas, quæ iustę videntur, & nonnũquam pios homines vexare solent: quòd scilicet videant

Psal. 50.

deant aliquando impios homines prosperè & fælicitèr agere, omniaq; eis pro voto euenire. Sic Dauid in Psal. ne de diuina ęquitate & bonitate videatur dubitare, Quàm bonus, ait, Israël Deus his qui recto sunt corde. proponit deinde ea quæ nonnunquam illius animũ vexabãt. Mei autẽ penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei: quia zelaui super iniquos, pacẽ peccatorũ videns. &c. Vide etiã. Hab. 1. & Iob 21. Chal. Paraph. Iustior es Domine, quàm vt contendam ante verbum tuum: veruntamen interrogationem iudicij ego interrogo à facie tua. Pro, iusta, in Hebræo est משפטים misphatim, hoc est, iudicia. Significat etiam interrogationem de rebus, quæ in iudicio venire solent in controuersiam: expostulationem, rationes iustas, siue argumenta quibus videris contra ius agere, interpretari possumus.

Psal. 72.

Quare via impiorum prosperatur. bene est omnibus qui præuaricantur, & iniquè agunt. Hæc est expostulatio. Iuxta Para. Chal. videt loqui de prosperitate Nabuchodonosoris: sed quod deinde dicitur, prope es tu ori eorum, non videt Nabuchodonosori conuenire, cùm infidelis ille esset, & idololatra, neq; in ore Deum haberet, sed Deos suos. Pro eo quod nos habemus, bene est, in Heb. est שלו salu, à verbo שלה salah, quod est pacificum esse, tranquillum, fęlicem, & fortunatum, affluere bonorum accessione, prosperè habere. Septuag. abundantes facti sunt. Chald. Paraph. pacificè degunt. Pro eo autem quod nos habemus, qui pręuaricãtur & iniquè agũt, in Hebrço est בגדו בגד bogde baged, hoc est, præuaricantes præuaricatione. phrasis est Hebraica. hoc est, impudentissimè præuaricantur. Id no

ster

Universidad de Deusto
Biblioteca

ster interpres expressit duobus illis verbis, qui præuari cantur, & iniquè agunt. *Plantasti eos et radices miserunt.* Prosperitatem significat, sumpta metaphora ab arboribus, quæ plantatæ radices agunt, quibus firmæ manent, vt non facilè euelli possint. Chald. Paraph. Sustẽtasti eos, etiam roborati sunt. *Proficiunt et faciunt fructũ.* Eandẽ prosperitatem significat, in eadem perstãs metaphora Arbores quę plãtatæ radices agunt, crescũt, & fructus faciunt. Hoc ad diuitias, vel ad filiorũ multitudinem referre possumus. Septuag. filios generauerunt, & fecerunt fructum. Chal. Paraph. Diuites facti sunt, & etiam possederunt substantias. *Propè es tu ori eorum, et longè à renibus eorum.* hoc est, assiduè habent te in ore; at in intimo eorum non habes locum. De te frequenter loquuntur, vt vel hac ratione sanctitatem simulent: sed cor & voluntas eorũ longè est à te. Chal. Para. Prope sunt verba legis tuæ in ore eorũ, & longè est timor tui à renib' eorũ. *Et tu Domine nosti me, vidisti me, et probasti cor meum tecum.* hoc est, qua ratione erga te se habeat, exploratũ habes; quòd scilicet fidele sit, nihil præter te quærat, quasi dicat. Cur igitur ego affligor, & persecutionem patior; illi autem prosperè habent? *Congrega eos quasi gregem ad victimam.* Pro, congregabis eos, vt sit responsio propositæ quæstionis. quasi dicat, Illorum prosperitas, & felicitas parum durabit: cõgregabis enim eos in Ierusalem, quemadmodum congregari solent greges ad victimam, vt ibi omnes pereant. Vel congrega eos, vt nullus expostulationi locus remaneat, & ostendas te iustum: & tantullùm permisisse prosperè habere, vt eleuãs eos allideres. Sic

Psal. 72. in Psal. Deieci eos dum alleuarẽtur. Quomodo facti sunt

sunt in desolationem! subitò defecerũt, perierũt propter iniquitatem suam. In Heb. התקם hatichem, euelle eos. Verbum נתק nathach, significat euellere, extirpare, eradicare, & transferre. Noster interpres, vt sensum apertiùs redderet, congrega eos, transtulit. Chal. Paraph. Prępara impios, quasi oues ad victimam. Pro ad victimã, in Heb. est לטבחה letibchah. ad victimam & occisionem, trãsferre possumus. טבח tabach, enim mactare, & iugulare, & occidere significat. *Et sanctifica eos in die occisionis.* hoc est, prępara eos in diem occisionis, quasi dicat. Constitue illis diẽ quo occidendi sint. vel prępara, vt pecora quæ saginantur, vt occidantur. Hinc ergo absoluitur Quęstio proposita: dũ permittuntur impij prosperè agere, vt infęliciter ruant: saginãtur, vt occidãtur. Vnde Claudianus Poëta lib. 1.

Sæpe mihi dubiam traxit sententia mentem,
Curarent Superi terras, an nullus inesset
Rector, & incerto fluerent mortalia casu.
Nam cùm dispositi quæsissem fœdera mundi,
Præscriptosq; maris fines, annique meatus,
Et lucis noctisq; vices, tunc omnia rebar.
Consilio firmata Dei, qui lege moueri
Sydera, qui fruges diuerso tempore nasci,
Qui variam Phœben alieno iussérit igne
Compleri, Solemq; suo, porrexerit vndis
Eiitura, tellurem medio librauerit axe.
Sed quum res hominum tanta caligine volui
Aspicerem, lætosq; diu florere nocentes,
Vexariq; pios, rursus labefacta cadebat
Religio causæq; viam non sponte sequebar
Alterius, vacuo quæ semina currere motu

Assir

Universidad de Deusto
Biblioteca

Affirmat, magnumq; nouas per inane figuras
Fortuna, non arte regi, quæ numina sensu
Ambiguo, vel nulla putat, vel inescia nostri.
Abstulit hanc tandem Ruffini pœna tumultum,
Absoluitq; Deos, iam non ad culmina verum:
Intuslos creuisse queror, tolluntur in altum,
Vt lapsu maiore ruant.

Vsquequo lugebit terra: Vastationem terræ Iudeorũ prædicit, & quasi iam factã quã spiritu prophetico præuidebat, deplorat: veluti interrogans, quãdiu ita vastata permansura esset. Vel videtur siccitatem aliquam magnam propter peccata immissam à Deo, deplorare. Causam autem tanti mali cõmemorat, malitiã nẽpe habitatorum terræ, quæ in tantam proruperat impietatem, vt quasi nulla esset Dei prouidẽtia, neq; res humanas Deus curaret, dicerent aciactarent, Deum nullas sumpturũ à illis pœnas. Vox Heb. תאבל taebal, lugebit, & desolabitur significat: propriè hominibus, metaphoricè etiam inanimatis tribuitur. Chald. Paraph. vsq; quo deserta erit terra? *Et herba omnis regionis siccabitur propter malitiam inhabitantium in ea?* Septuag. & Chal. Paraph. omnis agri, habent. Vox Heb. השדה hasareh, agrum, terrã, & regionem significat. *Consumptum est animal, & volucre.* Singulare pro plurali. Septuagin. ad nihilum redacta sunt iumenta, & volatilia. In Heb. ad literam. defecit animalia, & volatile, pro, defecerunt. vel subaudiendum est, vnumquodq; vt sit sensus. defecit vnumquodque ex animalibus, vt neq; vnum remanserit. *quoniam dixerũt, Non videbit nouissima nostra.* Verba sunt impiorum negantium Dei prouidentiam. Septuagin. Non videbit Deus vias nostras.

Chal.

Cald. Paraph. Non est reuelatus coram eo finis noster. Vox Heb. אחריתנו achãritnũ, nouissima, vltima, finem, & mercede quod finis sit operis, significat, quasi dicat. Non curat finem nostrum, neq; ad eum pertinet, quam mercedem recepturi simus pro operibus nostris, vel quid de nobis futurum sit. Vel, iuniquam accidet, vt ab hostibus terra nostra deuastetur; non videbit id Deus, vel Propheta qui nomine Dei hoc nobis minatur. *Si cum peditibus cucurristi, laborasti: quomodo cõtendere poteris cum equis?* Diuus Hieronymus. si te crebra vicinarum gẽtium captiuitas fatigauit, Moabitarum, & Ammonitarũ, Philistijm, & Idumæorũ: quid facies ad longam captiuitatem, quę te Chaldæam vsque deductura est. Chaldæos equitibus cõparat, quia re vera illarum regionum exercitus gaudet equitatu: alias verò gentes memoratas peditibus cõparat, quoniã ob locorum difficultatem, non tam pugnæ aptæ sunt, quam latrocinio. Si cũ peditibus igitur currens, ait, lassitudine defecisti: quid facies, si equis cursum tuum volueris cõæquare? Septuag. Tui pedes currũt, & dissoluũt te. Quomodo præpararis in equis? Chal. Paraphra. Hæc est responsio quæ facta est ad Ieremiam Prophetam super interrogationẽ suã: Propheta, similis es tu viro, qui currit pedibus, & lassatur: quomodo ergo tu putas currere contra equos? vt sit sensus. Si tu in patria tua ignorasti, quid aduersum te molirent cõciues tui, neq; potuisti cõsilia hominũ cõprehẽdere: quomodo cõprehendes consilia Dei de prosperitate impiorum? Alij alia ratione interpretantur: vt sint verba Dei ad Ieremiam, quibus illi prædicit grauem afflictionem, quam passurus erat Ierosoly-

Universidad de Deusto Biblioteca

solymis. Comparat autem ciues suos peditibus: equis verò celerrimis, siue equitib' Ierosolymitanos, quasi dicat. Conatus es tuos in viam rectā adducere: quod assequi non potuisti, imò fatigauerūt te, & afflixerūt: longè magis fatigaturi sunt te Ierosolymitani, inter quos sunt pharisæi, principes & viri potentes, & Rex, qui te maiori odio prosequentur, magisq; affligent. Hac sententia optimè vtemur in eos, qui cùm minora præstare non possint, maiora non verentur aggredi: & cùm in leuioribus tentationibus succumbant, nihilóminus maioribus se exponunt periculis, vt in illis pereant. iuxta illud. Qui amat periculum peribit in illo. Sic videas nonnullos, qui cùm in priuata vita debito suo minimè satisfaciant, sed in multis offendant; nihilominus officia ambiunt, & aliorum curam assumere non timent, animi elatione & ambitione excæcati, & seducti. *Cùm autem in terra pacis securus fueris, quid facies in superbia Iordanis?* Terrā pacis vocat Anathoth patriā suā, vbi inter suos habitabat: vt meritò pacē & securitatē promittere sibi posset. Per superbiā Iordanis, Ierosolymam intelligit, vbi erant superbi & elati homines, intumescentes sicut fluctus Iordanis, subaudiendum est aliquid: est enim cōcisa oratio more Hebraico, quasi dicat. Fiduciam habebas in ciuibus Anathoth: & tamē insidias tibi struxerūt: quid ergo facies in loco, in quo intumescunt fluctus similes fluctibus Iordanis? D. Hiero. de Iudæorum plebe orationem hanc interpretatur, sicut & superiorem, hoc modo, Et si in terra tua aliquam habuisti fiduciam; quid actura es, cùm Iordanem transieris, & illius gurgites sustinueris? Chald. Paraph. Et in planicie & terra pacis tu fidis,

Eccles. 3.

fidis, & cadis; & quomodo tu putas facere contra bestias agri in elatione Iordanis? Et si super bona quib? ego bene feci Nabuchodonor regi Babylonis pediti, ô Propheta, tu videns miraris: quid vbi primùm ego ostēdero tibi, quod ego facturus sum patribus tuis iustis, q à seculo fuerūt, qui cucurrerūt sicut equi, vt facerent opera bona corā me? Etiā dixi eis, quòd adducerē sup filios eorum benedictiones, & cōsolationes sicut aquas, quę descendunt cum inundatione in Iordanem. Pro, *in superbia*, in Heb. est בגאון bigon, Elationem, superbiā, tumorem, exaltationem significat. *Nam et fratres tui, et domus patris tui, etiam ipsi pugnauerunt aduersum te.* Sequenti hac oratione superior magis explicatur. Septuag. inobedientes fuerunt tibi. Chal. Paraph. iniquè egerunt contra te. In Heb. בגדו bagdu, à radice בגד bagad, quod præuaricari, fallere, fraudibus aut dolo decipere, perfidè agere, mentiri ei qui ipsi fidebat, significat. D. Hiero. de eadē Iudęorum plebe hanc clausulā, sicut & superiorē interpretatur, sic dicens. In tantùm grauissimis Iordanis operieris fluctibus. & equitū te de longè venientiū multitudo vastabit, vt fratres quoq; tui Idumæi, & domus patris tui, q de Lot stirpe nati sunt, Moab, & Ammō, etiā tēpore necessitatis & angustię dimicēt cōtra te, & insultēt tibi. *Et clamauerunt post te plena voce.* hoc est, summis clamoribus: dicendo nēpe, moriatur, pereat. Hæc de Christo optimè interpretari possum': aduersum quē clamauerunt Iudęi, Tolle, tolle, crucifige eū. Et, Non habemus regē nisi Cęsarē. Sep. hìc habent. Et ipsi clamauerunt ex posterioribus tuis, congregati sunt. hoc est, à tergo tuo clamauerūt cōtra te. Chald. Para. ipsi quoq;

Ioā. 19. c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoq; dixerunt aduersum te verba mala. Pro eo q̃ nos habemus, plena voce, in Hebr. est vox כלה male, que implere, & cõplere, pficere, excidere, & cõgregare significat. aliquãdo aduerbialiter sumit: sic accepit noster interpres. Aduerbiũ autẽ, plenè, explicauit duo b. illis verbis, plena voce. clamare enim plenè est, clamare plena voce. *Ne credas eis, cũ loquuti fuerint tibi bona.* hoc est, cũ blandè tecum loquentur & amicè. Sic hostes nostri aliquando nobis blãdiũtur, & amicè loquũtur. Sed cũ semel hostes nros esse sciam⁹, nostramq; perditionẽ quærere, noquaquã credendũ est illis. Siue hæretici sint, qui sub specie verbi nos decipere nitũt: siue ipse Satanas, qui plerũq; in angelũ lucis se trãsfigurat: siue mũdus, qui diuitias & honores nobis pollicetur: siue caro, quę illecebris suis nos tẽtat, vt ad peccatũ trahat. *Reliqui domum meã.* Relicturũ se Ierusalẽ, Templũ & populũ, & traditurum in manus hostium Dñs cõmmuratur: quod tamen veluti coactũ illorũ scelerib⁹ id fecisse docet: cùm alioqui vnicè & ex animo eos diligeret. Præteritũ pro futuro, quod in prophetis frequens est. Domũ suam, vocat templũ. *dimisi hæreditatem meam.* populum intelligit, de quo in Canti-
Deut. 32. co suo Moyses. Pars autẽ Dñi populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius. *Dedi dilectam animam meam in manum inimicorum eius.* Vrbem significat cum templo, & vniuerso populo, quem vnicè diligebat. Chaldæus Paraphrasta, Tradidi populum qui erat dilectus coram me, in manum inimicorũ suorũ. In Hebr. את ידידות et iediduth, dilectionẽ significat. Sic nẽ nulli trãsferũt, dilectionẽ animæ meæ. hoc est, quam ex animo diligebã. Idẽ est sensus in nostra versione. dilectam animam meã, quã

scilicet.

scilicet vt animam meam diligebam. Septua. eodem modo transtuleruut, dilectam animam meã. Vt apertius de Christo sit testimonium, qui animam suam, hoc est vitam suam, tradidit in manus hostiũ pro omnium salute. Vnde dicebat. Potestatẽ habeo ponendi
Ioã. 10. d. animam meã, & potestatẽ habeo iterum sumẽdi. *Facta est mihi hereditas mea quasi leo in sylua: dedit cõtra me vocem, ideò odiui eam.* Vt homines in sylua audito rugitu leonis fugiũt, sic ego, ait Dñs, impijs vocibus huius populi coactus eum reliqui: & quem vnicè diligebam, odio prosequutus sum. Hoc quidẽ fecit populus ille Iudæorum, cùm Dei cultu relicto, falsos Deos coluit. Sed & expressiùs, cùm eum negauit, & crucifigi magnis vocibus postulauit. *Nunquid auis discolor hæreditas mea mihi?* Veluti admiratur Deus, quo modo Gentes aduersũ populum Iudæorum congregatę sint, non aliter atq; aues congregari solent aduersũs auem alienigenam, & insolentibus plumis ornatam. Quo genere dicendi inconstantiã illius populi notat, qui modò Deum, modò idóla: nec vnius gẽtis solùm, sed omniũ quę in circuitu erant, idóla colebat. D. Hier. per auem discolorem & tinctam per totũ, pauũ intelligit. quo genere dicendi explicari ait Israëlis pulchritudinẽ, vt mihi esset bonorũ, quod nõ cerneret in eo. Chal. Para. sicut auis quę dispersa est, sic dispersa est hereditas mea coram me: & sicut auis quę volat, sic cõgregabuntur cõtra eã bestię agri, vt diripiãt eã. Pro discolore, in Heb. est צבוע sabuah, tinctã, & coloribus varijs respersam significat. Rab. Dau. ait significari auem multis colorious respersam, ad quã cõgregãtur alię aues, vt illam persequantur, ac deuorent, eo quòd illa odio

prose

Universidad de Deusto
Biblioteca

prosequãtur. Alij exponunt noctuam maculis rubris aspersam, in quam alię aues inuolant. Alij. Num auis tincta sanguine occisorũ erit in circuitu super hereditatẽ meã? Et quũ saturatæ fuerint aues, venient bestię agri ad comedendum. Septua. habent. Nunquid spẽ Iũca hyęnę hereditas mea mihi. quò idololatrię spurcitiã significet. hyęna enim viuit cadaueribus mortuorum, nihilq; est immunditiæ, quo non vescatur. *Nunquid auis tincta per totum.* In Heb. ad literam. Nunquid auis circum, super, vel contra eam. Noster interpres repetendam voluit vocem, tinctam, antea positam: quasi dicat. Nunquid auis desuper circũ tincta? quod idem est, quod tincta per totum. Alij. Nunquid aues sunt in circuitu aduersus eã? Sep. aut spelũca in circuitu eius super eã. Theodoretus. Non vrbẽ dũtaxat, sed etiam quę circum adiacent, hoc est Iudæam, appellat speluncam hyænę. *Venite cõgregamini omnes bestiæ terræ, properate ad deuorandum.* Chaldæos intelligit, quorum exercitus ex multis gentibus constabat. Vnde supra 1. cap. Quia ecce ego cõuocabo omnes cognationes regnorũ Aquilonis. Quod ibi comminatus est, hic facit, Venite congregamini, dicens. *Pastores multi demoliti sunt vineam meam.* Per pastores, duces exercitus Chaldæorum intelligit. Sic supra cap. 6. Ad eam venient pastores, & greges eorum. Vel etiam possumus principes populi intelligere: de quibus cap. 10. Quia stultè egerunt pastores, & Dominum non quæsierunt, propterea non intellexerunt, & omnis grex eorum dispersus est. *portionem meam desiderabilem.* In Hebræo est חמדתי chemdathi, 1. desiderij mei. Populum Iudæorum vineã suam, & partem suam & portionem suam

suam desiderabilem vocat: si fortè hac ratione illorũ corda emollire posset. Sed tãta erat illorũ duritia, & obstinatio, vt nihil his mouerentur. Obserua gradus. Demoliti sunt, conculcauerunt, dederunt in desertũ solitudinis. Sic in Isaia. Auferam sepẽ eius, & erit in direptionem; diruam maceriam eius, & erit in cõculcationem. Et ponam eam desertam, non putabitur, & non fodietur. &c. Sepes & maceria, timor Domini & custodia sui est, quæ si diruta & demolita fuerit, conculcatur misera anima à dęmonijs, dum omni genere spurcitiæ fœdatur. datur in desertũ solitudinis, spoliata virtutibus, & Domino eam relinquẽte. *Posuerunt eam in dissipationẽ, luxitq; super me.* In Heb. שמה samah, posuit eam, hostis nempe, vel Deus. Noster interpres in plurali, posuerunt, dixit: vt cum præcedentibus cõnecteret. demoliti sunt, cõculcauerũt, dederũt. Quod autem ait, *luxit super me*, hunc habet sensum, hoc est, quòd eam ego hostibus tradiderim, quasi dicat. lugẽdo de me conquesta est. Chal. Paraph. coram me. *Desolatione desolata est omnis terra, quia null' est qui recogitet corde.* Causam desolationis dicit, non attendere, Deum nempe, Dei beneficia, peccati fœditatem, constitutionem nostram, finem nostrũ, Dei verba, & quidquid nos ad iustitiam colendam incitare potest, & à peccatis retrahere. Chald. Paraph. quia non est homo, qui proponat animo timorem mei. Nonnulli pro, desolatione, desolata transferunt, comũgentes cum superiori clausula, luxit super me desolata. Vox Hebr. שממה semamah, participium, & nomen esse potest. Pro eo autem quod nos habemus, Quia nullus est qui recogitet corde, in Heb. ad verbum. quia non vir ponens super

Isai. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſuper cor. hoc eſt, qui curet, qui recogitet. *Super omnes vias deſerti venerunt vaſtatores.* Chald. Paraphra. ſuper omnia excelſa deſerti. Vox. Hebræa שפים ſephaiim, loca edita ſignificat. ſenſum ſernauit optimè noſter interpres. De eiſdem Chaldæis eſt ſermo. Superiùs paſtores, nunc deuaſtatores vocat. Paſcit te aduerſarius ſuis ſuggeſtionibus, & prauis cogitationib⁹ quas immittit, demulcet: neq; aliud molitur, niſi vt deuaſtet. Si talem paſtorem admiſeris, deuaſtatorem ſenties. *Quia gladius Domini deuorabit ab extremo terræ vſq; ad extremum eius.* Gladius Domini dicitur, quòd Domino iubente exeratur ad punienda peccata. Totam autem terram Iudæa deuaſtandam prædicit: quod magis explicat, cùm ſubdit. *non eſt pax vniuerſæ carni.* hoc eſt, bellum geretur aduerſus omnes habitatores terræ. Non poteſt pacem Dei caro recipere. Si enim ſecundùm carnem vixeritis, moriemini.
Rom. 8. Et ſapientia carnis inimica eſt Deo. Et qui in carne ſunt, placere Deo non poſſunt. *Seminauerant triticum, et ſpinas meſſuerunt.* De Prophetis intelligit, qui ſanam doctrinam prædicauerunt, neq; tamen vlla ſequuta eſt emendatio: ſed & in prophetas inſurrexerunt, & eos perſequuti ſunt, & de malo in peius profecerunt. Diuus Hieronymus de Iudæis interpretatur, hoc modo. Meliora expectauerunt, & venerunt peſſima; ſperabāt proſpera, & aduerſa perpeſſi ſunt. Sic q̃ benè incipiunt, malè autem finiūt, & qui ſtultum contipit, & qui ingrato beneficium confert, ſeminant triticum, & ſpinas colligunt. *hæreditatem acceperunt, et non eis proderit.* Quòd ſcilicet eijciendi eſſent ex terra, quam veluti hæreditariam acceperant, & in captiuitatem

tatem deducendi. Sic ſuperioris ſententiæ poteſt eſſe hæc interpretatio, vt accepiſſe hæreditatem habitatoribus eiectis, ſit ſeminare triticum, optimum nempe principium habuiſſe, proſperè cœpiſſe: ſpinas verò metere, ſit è terra tandem eijci, & in captiuitatem abire. Nonnulli interpretantur, Ægrotauerunt, & non profecerunt. quod quidam ita interpretātur; Dolore quodam animi affecti ſunt prophetæ, quòd non profuerint verba eorum. Vox. Hebr. נחלו nechilu, à radice נחל nachal, hæreditatem accipere, & poſſidere ſignificat. Si verò ſit a radice חלה chalah, ægrotare, dolere, dolore affici ſignificat. *confundemini à fructibus veſtris propter iram furoris Domini.* hoc eſt, confundemini propter opera veſtra peſſima: quæ ſpinas ſupra vocauit, idq; propter iram furoris Domini, qui maxima indignatione ſcelerata veſtra opera puniet. Chald. Parap. Et confundemini in operibus veſtris, cùm venerit ſuper vos ira furoris Dñi. Alij. pudefacti ſunt, prophetæ nēpe, propter fructus veſtros ab ira furoris Domini. hoc eſt: Prophetæ iram Dei timentes, quam effundit in peccatores, propter ſcelera veſtra pudore confuſi ſunt. Sep. Confundemini à gloriatione veſtra, ab opprobrio in cōſpectu Dñi. Theodoretus. Quæ putatis illuſtrare vos, opes nēpe & potentiā, hæc vos pudore perfundent, dum cauſam agetis apud Deum: eius enim beneficia abundè experti contraria illi rependiſtis. *Hæc dicit Dominus aduerſus omnes vicinos meos peſſimos, qui tangunt hæreditatem, quam diſtribui populo meo Iſraël.* Idumęos, Philiſteos, Moabitas, & Ammonitas intelligit: quę gentes vicinæ erant terrę ſanctę, & infeſti erāt Iſraelitis: quib⁹ Deus minatur in-

Universidad de Deusto Biblioteca

tur interitum, vt vel hac ratione Iudæos ad dilectionem sui prouocet, qui de eorũ hostibus pœnas sumpturus sit. Hæreditatem vocat, terram quam veluti hæreditariam possidendam diuiserat Dominus populo Israëlitico. Tangere verò illam, est infestare, vastare, Chald. Paraph. Qui nocent. *Ecce ego euellam eos de terra sua.* hoc est, faciam vt captiui abducantur à Chaldęis, Chald. Paraph. Ecce ego transmigrare eos faciam de terra sua. *Et domum Iuda euellam de medio eorũ.* Nonnulli De Iudæis qui erant inter gentes, intelligunt; quasi dicat. Si qui fuerint Iudæi in regione eorũ, cùm abducẽtur captiui, auferam, & separabo eos, ne simul cũ illis abducantur captiui. Sed per domũ Iuda, non aliquos Iudæos, sed vniuersam plebem, & regnũ Iuda videtur intelligi. Chald. Paraph. Viros domus Iuda trãsmigrare faciam de medio eorum. Septuag. Et Iudam eijciã de medio eorum. De captiuitate ergo Iudæorum facta loquitur. Coniunxit autẽ vtrũq; ne ita puniendos suos vicinos Iudæi existimarẽt, vt ipsi immunes à pœna remanerent. vel hoc ipsum ad pœnam vicinarum gentium pertinet. Quamdiu enim Iudæi in terra sua manebant, vicinę etiam gentes nõ omnino deuastabantur. Iuda autem in captiuitatem abducto, & reliquæ etiam Gẽtes vicinæ deuastate sunt. *Et cùm euulsero eos.* Id ad Iudam, & ad reliquas Gẽtes vicinas, quæ in Babylonem capriuę abductæ sunt, refertur: nã reuertente Iuda è captiuitate, aliæ etiã Gẽtes reuersæ sunt. Vide 1. Esd. cap. 9. *Vtrum ad hæreditatem suam:* hoc est, vnumquemq; phrasis Hebræa. *Et erit: si eruditi.* loquitur de gẽtibus. Hoc est, si eruditi flagellis, & emendati cultum meum didicerint, meq; coluerint, & per

nomen

nomẽ meum iurauerint, prosperè & fæliciter agent cum populo meo: quòd si aliter fecerint, perdã illos omnino. In Heb. si discendo didicerint. Sic etiã Chal. paraph. & Septuag. Apertiùs noster interpres fugiens hebraismum, & vim illius exprimens. *Vias populi mei.* Postquam ex captiuitate reuersus est populus Iudæorum, religiosior fuit: vt videre est in lib. Esdræ. *Iurent in nomine meo, Viuit Dominus.* Ad religionem, & Dei cultũ pertinet iuramentum suo loco, & tempore, & debitis circumstantijs præstitum. Vid. cap. 4. *ædificabũtur in medio populi mei.* Chald. Paraph. Stabilientur in medio populi mei. Vox Heb. à radice בנה banah, quod ædificare significat, Sumit autẽ pro instaurare, & dare incrementum, pro ditari, locupletari, benedici, & augeri. *in medio populi mei:* hoc est, cum populo meo. vel ædificari in medio populi Dei, est ad populum Dei pertinere, prolem numerosam gignere, quæ ad populũ Dei pertineat. *Quòd si non audierint.* Prophetas, subintelligunt nonnulli. Chald. Paraph. Et si non susceperint disciplinam. Septuag. si autem non conuersi fuerint. Verbum Heb. שמע samah, audire, parere, obtemperare significat. *Euellam gentem illam euulsione, & perditione.* In Heb. euellam euellendo, & perdendo. Chald. Paraph. transmigrare faciam populum istũ trãsmigratione perditionis. hoc est, vt pereant omnino, neq; amplius reparẽtur.

ARGVMENTVM.

Interitus Iudæorum figuratur, & eorum dispersio. Prouocat ad pœnitentiam. Malorum causa, iniquitatum multitudo. Difficilè assuetum peccatum deseritur.

CAP.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. XIII.

HÆC dicit Dominus ad me, Vade, & poßide tibi lambare lineum, & pones illud super lumbos tuos, & in aquam non inferes illud. 2 Et possedi lumbare iuxta verbum Domini, & posui circa lumbos meos. 3 Et factus est sermo Domini ad me secundò, dicens. 4 Tolle lumbare quod possedisti, quod est circa lumbos tuos, & surgens vade ad Euphraten, & absconde ibi illud in foramine petræ. 5 Et abij, & abscondi illud in Euphrate, sicut præceperat mihi Dominus. 6 Et factum est post dies plurimos, dixit Dominus ad me, Surge, vade ad Euphraten: & tolle inde lumbare, quod præcepi tibi, vt absconderes illud ibi. 7 Et abij ad Euphraten, & fodi, & tuli lumbare de loco vbi absconderam illud: & ecce computruerat lumbare, ita vt nulli vsui aptum esset. 8 Et factum est verbum Domini ad me, dicens, 9 Hæc dicit Dominus, Sic putrescere faciã superbiam Iuda, & superbiam Ierusalem multam. 10 Populum istum peßimum, qui nolunt audire verba mea, & ambulant in prauitate cordis sui: abierunt; post Deos alienos, vt seruirent eis, & adorarent eos: & erunt sicut lumbare istud, quod nulli vsui aptum est. 11 Sicut enim adhæret lumbare ad lumbos viri, sic agglutinaui mihi omnem domum Iuda, dicit Dominus: vt essent mihi in populum, & in nomen, & in laudem, & in gloriam: & non audierunt. 12 Dices ergo ad eos sermonẽ istum, Hæc dicit Dominus Deus Israël, Omnis lagunculæ implebitur vino. Et dicent ad te, Nunquid ignoramus quia omnis lagunculæ implebitur vino? 13 Et dices ad eos, Hæc dicit Dominus, Ecce ego implebo omnes habitatores terræ huius, et reges qui sedent de stirpe Dauid super thronum eius, et sacerdotes et prophetas, et omnes habitatores Ierusalem, ebrietate: 14 et dispergam eos virum à fratre suo, et patres

patres et filios pariter, ait Dominus: non parcam, et non concedam: neq; miserebor vt non disperdam eos. 15 Audite, et auribus percipite. Nolite elevari, quia Dominus loquutus est. 16 Date Domino Deo vestro gloriam, antequam contenebrescat, et antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos: expectabitis lucem, et ponet eam in vmbram mortis, et in caligine. 17 Quòd si hoc non audieritis, in abscondito plorabit anima mea à facie superbiæ: † plorans plorabit, et deducet oculus meus lacrymam, quia captus est grex Domini. 18 Dic regi, et dominatrici, Humiliamini, sedete: quoniam descendit de capite vestro corona gloriæ vestræ. 19 Ciuitates Austri clausæ sunt, et non est qui aperiat: translata est omnis Iuda transmigratione perfecta. 20 Leuate oculos vestros, et videte qui venitis ab Aquilone: vbi est grex qui datus est tibi, pecus inclytum tuum? 21 Quid dices cùm visitauerit te? tu enim docuisti eos aduersum te, et erudisti in caput tuum, nunquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem? 22 Quòd si dixeris in corde tuo, Quare venerunt mihi hæc? † Propter multitudinem iniquitatis tuæ reuelata sunt verecundiora tua, polluta sunt plantæ tuæ. 23 Si mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas: et vos poteritis benefacere, cùm didicerintis malum. 24 Et disperdam eos quasi stipulam quæ vento raptatur in deserto. 25 Hæc sors tua pars; mensuræ tuæ à me, dicit Dominus; quia oblita es mei, & confisa es in mendacio. 26 Vnde et ego nudam femora tua contra faciem tuam, et apparuit ignominia tua. 27 adulteria tua, et hinnitus tuus scelus fornicationis tuæ: super colles in agro vidi abominationes tuas. Væ tibi Ierusalem, non mundaberis post me: vsquequo adhuc?

† Thrẽ. 1, 2.

† Infr. 30, 14. 15.

EXPLANATIO.

HÆC

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hæc dicit Dominus ad me, vade, & posi le tibi lumbare lineum. Parabola lumbarij dignitatem populi Iudæorum, quem Deus sibi cõiunxerat: & illius iniquitatem, qui à Deo recessit, & iniquitatis pœnam declarat. Quæ hic cõmemorantur, vel res gestę fuerunt, vel in visione cõtigerunt: vtrumq; enim fieri potuit. *posside.* Vox Heb. à verbo קנה chanah, quod acquirere, possidere, & emere significat. Acquisiuit sibi Deus populum Iudæorum, & redemit de Ægyptiaca captiuitate: populum autẽ Christianum redemit sanguine suo. Vnde populus acquisitionis vterq; dicitur, nõ corruptibilibus auro & argento. &c. Non prius nos ad illum accessimus: sed ipse prior nos quesiuit, & in misera seruitute inuentos redemit. *lumbare lineum.* Septuag. cinctoriũ. Chald. Paraph. cingulum. In Heb. cingulũ linorum, hoc est, lineum. *Et in aquam non inferes illud.* Ezechiel. 16. Non es lota aqua in salutem. Diuus Hieronymus. Cinctoriũ siue lumbare quod renibus Dei iungitur, populus Israël est: qui in lini similitudinẽ assumptus de terra, & illotus, nec mollitudinem habuit, nec candorem: & tamen per illius misericordiam adhæsit Deo. Vbi nõ ex merito Electionem Dei esse docemur: quid enim erat dignum Deo in baltheo lineo non immisso in aquã, vt Dei renibus adhæreret? Aperta est litera. *Et fuit gens vade ad Euphráten & absconde ibi illud in foramine petræ.* Veluti abstulit tantillùm Deus à se lumbare, dum permisit populum in captiuitatem abduci, quasi non esset eius populus. Latuit autem inter Assyrios, & despectus iacuit. Per Euphráten, terrã Assyriorum intelligit. *Et factum est post dies plurimos, ita vt nulli vsui aptum esset.*

1. Pet. 1.

esset. In Hebr. non prosperabitur, vel proficiet alicui. Optimè sensum reddidit noster interpres. Reductionem ex captiuitate significat. Cõputruisse autem lũbare, significat gentium moribus corruptum populum: sed & inglorium ibi fuisse, & abiectum. Theodoretus foramen petræ vocat Babylonem. Populus illic agens inutilis erat: non iam vocitabatur populi Dei, nec à se ipso regebatur, neq; cultũ diuinum à lege mãdatũ celebrabat: sed inutilis erat, perinde ac cingulũ illud putrefactum. *Sic putrescere faciam superbiam Iuda.* Explicat parabolam. Auferam, inquit, omnem gloriã à populo hoc, in qua ipse superbiebat. Qui donis Dei ad superbiam abutuntur, meritò illis spoliantur. Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum, dicebat Christus Iudæis. *Sicut enim adhæret lũbare ad lumbos viri, sic agglutinaui mihi omnem domũ Israël, & omnem domum Iuda, vt essent mihi in populũ, et in nomen, et in laudem, et in gloriam, et non audierunt.* Satis apertè explicat similitudinem lumbaris. Loquitur autẽ de vniuerso populo Israëlitico, tam de decẽ tribubus, quàm de duabus: communis enim fuit gloria, & communis etiam culpa & pœna. Ad summam, inquit, gloriam eueneram populum Israëliticum, vt populus meus esset peculiaris, & veluti hæreditas mea, & fundus hæreditarius, totoq; orbe nomẽ eius celebraretur. & inter omnes gentes supremam haberet laudem, & gloriam: cùm autem ad tantã gloriam extulissem, nequaquam voluerunt vocem meam audire, neq; mihi obtemperare. Obserua. Iusti quamdiu hic viuũt, cinctorium Dei sunt, Deo adhærentes: sed lineum, quod & sordes cõtrahit, & putrefieri potest: nã absq; peccato vita

Mat. 21. d

Universidad de Deusto
Biblioteca

vita hæc minimè trãsigitur, & à iustitia excidere possumus. Sed post hanc vitam zonę aureæ, quæ neq; sordes cõtrahit neq; corrumpitur, comparantur. Sic
Apoc.1.c in Apocalypsi vidit D. Ioannes similem filio hominis præcinctum ad mamillas zona aurea. Sed nihilominus quamdiu hic est lumbare lineum, lauari potest, & à corruptione, diuina gracia, præseruari; dum modò non in foramine petræ Euphratis abscondatur, sæculi huius, quod in maligno positum est, in quinamẽta sectando: sed in foramine petræ Iordanis, cuius aquæ tactu carnis Christi sanctificatę sunt: vbi pater pe
Mat.3.d. tram voce sua demonstrat, dicens: Hic est filius meus dilectus: & Spiritus sanctus in specie columbæ descẽdens & manens super eum, auctorem, & reparatorẽ sanctitatis ostendit. Hæc est illa petra, ad quam cælestis sponsus sponsam suam inuitat in Canticis, dicens:
Cant.2.d. Veni columba mea in foraminibus petræ, in cauerna macteriæ. In lumbis vis & facultas generandi est. Sic iusti Dei generatio sunt. Omnes qui viderint eos, cog-
Isai.61.d nosent illos, ait Isaias: quia isti sunt semẽ, cui benedi-
1.Ioã.3.b xit Dominus. Et D. Ioannes. Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet.

Omnis lagunculæ implebitur vino. Alia parabola grauissimam calamitatem, qua afficiendi erant Iudæi, & vrbis tu inebriandi, significat: cuius omnes participes futuri erant, vt neq; reges, neq; sacerdotes, neq; prophetæ immunes remanerent. Pro, *lagunculæ*, Septuagint. & Chal. Para. habent, vter. Vox Heb. נבל nebel, vtrẽ, lagenam, & hydriam significat. Admonemur nostræ
1. Cor. 4. fragilitatis. Vnde D. Paulus. Habemus thesaurũ in vasis fi

sis fictilibus. Nunquid ignorantur, quia omnis lagunculæ &c. In Heb. Nunquid sciendo nesciemus? Hebraismum vitauit noster interpres: *qui sedent de stirpe Dauid*. In Heb. sedentes Dauidi super solium eius. Vim autem Hebraicæ phrasis expressit noster interpres. *Ebrietate*. Chal. Para. tribulatione. Vox Heb. שברון sohioharin, Ebrietatẽ significat, à verbo שכר schachar, quod inebriare, ebriũ esse & temulentũ significat. Quinimo ut ebrietas, pro tribulatione, & calamitate maxima, quæ aciem animi hebetat, & obtundit, & veluti ebriũ hominem reddit. Sic apud Isai. ebria nõ à vino vocatur Ierusalem, subaudi, sed angustijs & afflictionibus. Isai.51.
Solet etiam in sacra scriptura ebrietas excitatem animi significare, quæ reddit animum ad omnes prõbas actiones inepum. Sic in Isai. Obstupescite & admiramini, fluctuate, & vacillate, inebriamini, & non à vino, mouemini & non ab ebrietate. Quia miscuit vobis Dũs spiritum soporis, claudet oculos vestros. &c. Isai.29.
Possumus etiam hoc in loco per ebrietatem, excitatem mentis intelligere: huius autem cæcitatis auctor dicitur Deus, dum hominem luce sua non perfundit, propter illius peccata: sicut & obdurationis causa dicitur, dum non emollit: quod quidem iustè facit, exigentibus hominum peccatis. *non parcam & non conteram neq; miserebor, vt non disperdam eos*. Præter hæc verba etiam in Hebr. eiusdem sepè significationis sunt. Possumus nos singulis verbis propriam vim & significationem tribuere, quasi dicat: non parcam, neq; precibus alicuius flectar, neq; illorum miserijs tangar, vt penitus non disperdam.

Audite ergo verbum percipite. Prouocat populũ ad pœnitentiã,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiam, & vt ad Deum conuertatur, hortatur: quamdiu tempus illi conceditur pœnitendi, antequam ducantur in captiuitatem, & seruitutis mala sentiant. *Nolite*
1. Pet. 3. *eleuari* per superbiam. Humiliamini sub potenti ma-
Eccli. 10. nu Dei. Initium peccati superbia est. Conuersionis au-
c. tem nostræ initium ab humilitate sumi oportet. Qui se ipsum cognoscit, totumq; à Deo pẽdẽre intelligit, audiet illũ, obtemperabit, nec latum quidẽ vnguem ab illius præceptis & voluntate recedere audebit. *quia Dominus loquutus est.* Loquẽte Domino, audiant serui: nemo sit, qui obstrepat: nemo sit, qui superbia elatus repugnet. *Date Domino Deo vestro gloriam.* resipiscendo nempe, & obtemperãdo monitis eius. Contemnitur Deus, & quantùm est ex parte nostra eius gloria obscuratur, dùm peccamus, & mandatis eius non obtemperamus; quasi non sit Deus, qui præcipere possit: & nos creaturæ eius, quæ obtemperare debeamus. Damus autem illi gloriam, dum peccatum nostrum confitemur, dum pœnitemus, & vitam emendamus iugo legis eius colla nostra subdendo. *Antequam contenebrescat, et antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos.* hoc est, antequã veniat tribulatio. Solet scriptura sacra per tenebras, tribulationem; sicut per lucẽ prosperitatem, significare. Chald. Paraph. Antequam veniat super vos tribulatio, & similes sitis his qui ambulant in caligine, & antequam offendant pedes vestri ad montes caliginis. Per mõtes caliginosos, Diuus Hiero. ait significari Babylonem, & Chaldæorum regionem: vt Isai. 13. Super montem caliginosum leuate signum. In quem locum D. Hiero. Babylonem ait vocari montem caliginosum, propter superbiam. alij propter

propter murorum, & ædificiorum altitudinem. Caliginosos verò montes dictos (quasi alludendo ad nomen Babel, quod cõfusionem significat) propter cõfusionem, & peccati & ignorãtię tenebras. Alij Ægyptum, cui cõfidebant, intelligunt: quasi dicat. Antequã in perniciẽ vobis cedat arrogantia & superbia vestra, & vana vestra confidentia, qua auxilium ab Ægyptijs expectatis. Alij Hyperbolẽ esse maximarum tenebrarum, hoc est, grauissimarum calamitatum. Vox Heb. נשף naseph, pro qua, caliginosos, legimus, crepusculũ, & noctẽ & tenebras significat. Ad montes igitur crepusculi, vel noctis, aut tenebrarũ trãsferre possumus: quod idem est, quod caliginosos. Simile est huic sententiæ, quod Christus in Euangelio ait. Ambulate dũ lucẽ habetis, ne tenebrę vos cõprehendant. Sic in Sophonia, & in Ioel. Dies Domini vocatur dies tenebrarũ & caliginis, nebulæ & turbinis. Priusquã ergo iudicij tẽpus adueniat, & in tenebras proijciamur exteriores, vbi erit fletus & stridor dentiũ, agam° pœnitẽtiã. *Expectabitis lucem, & ponet eam in vmbrã mortis, & in caliginem.* Explicat, quid sit offendere ad montes caliginosos: dum quis omnia plana esse existimans montem offendit, & prospera omnia expectãs, in magnas incidit calamitates. Vmbra mortis, & caligo, maxima pericula, calamitates maximas significat. Quod autem ait, *ponet eam*, hoc est, lucem in vmbram mortis & in caliginem, ad Deum refertur, quasi dicat. conuertet vobis Deus prosperitatem, quam frustra expectabatis, in maximas calamitates, ita exigentibus peccatis vestris. Theodoretus. In ipsó supplicio implorabitis opem, & nullam consequemini humanitatem.

Ioan. 12. c
Soph. 1.
Ioel. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quòd si hoc non audieritis, in abscondito plorabit anima mea à facie superbiæ. Hoc est, si admonitioni huic meæ acquiescere nolueritis, plorabo propter superbiam, & contumaciam, & obstinationem vestram. Septuag. legunt, anima vestra: quod ita interpretatur Theodoretus, vt malorum grauitatem & excessum significet: quasi dicat, seruientes hostibus apertè plorare non audebitis, sed clam dumtaxat hoc facietis. D. Hiero. vt ne ploratus liber sit, ne victorum offendantur oculi. In Heb. anima mea, habetur: sic etiam Chald. Paraph. *In abscondito* autem, ait, more lugentium, qui in locum absconditum se recipiũt, vt liberiùs planctui vacent. *à facie superbiæ*. Chald. Para. Pro eo quòd ablata est à vobis gloria vestra. Vox Heb. גאוה geuah, superbiam, & excellentiam significat. Potest in eũdem sensum litera nostra interpretari, *à facie superbiæ*, hoc est. Propter gloriã à vobis ablatã, quæ superbiæ causa vobis erat. Hic obiter obserua idẽ verbũ apud Hebræos excellentiã, & superbiã significare: quòd ex excellẽtia vt plurimùm superbia oriatur: sed & superbia appetitus est excellẽtiæ. Theodoretus legit, à facie iniuriæ. Vox Græca ὕβρις contumeliã, vim illatam, fastũ, & superbiã, procacitatẽ & petulantiã significat. *Plorans plorabit & deducet oculus meus lachrymã, quia captꝰ est grex Domini*. 1. Miserè plorabo, & oculi mei resoluentur in lachrymas, propter captiuitatem populi Dñi, quã velut præsentẽ iam conspicio. Hęc iusta planctus materia est, videre hostẽ in populũ Dei grassantem, & vndiq; captiuos agentẽ: sed paucos hęc nr̃a ætas habet Ieremias, qui cõmunia hęc mala deflcãt, omnes quæ sua sunt, quęrũt. Captus est grex Dñi. Quid mirũ? quãdo pastores

pastores impinguati, & incrassati profundo sopiãtur somno, & canes muti effecti latrare nesciãt? *Dic regi, et dominatrici, Humiliamini, sedete, quoniã descendet de capite vestro corona gloriæ vestræ*. Non cessat iterũ atq; iterũ monere. Hortatur autẽ ad humilitatẽ & planctum, quòd amissuri essent regiam dignitatem, & regi Babylonio tradendi: si fortè humilitate & lachrymis obtinere possent, vt suam Deus retractaret sentẽtiam. Sedere in terra, mos erat lugẽtium. sic Isa. 47. Descende, sede in puluere virgo filia Babylon, sede in terra. Per regẽ & dominatricem, Rab. Salo. & D. Hiero. Iechoniam, & matrem eius intelligũt; de quibus habes infra cap. 29. Postquam egressus est Iechonias & domina. tradidit enim se Iechonias cum matre sua regi Babylonio. vt videre est 4. reg. 24. Lyra vult Sedechiam, et vxorem eius intelligi, sub quibus facta est perfecta transmigratio, de qua hìc videt loqui: sub Iechonia enim ne quaquam facta est perfecta transmigratio, vt patet ex 4. Regum. Fauet huic interpretationi Chaldæus Paraphrastes, qui habet, regi & vxori eius. Septuagin. habent, Dicite regi & potentibus. facilè potuerunt decipi ex vocum vicinitate, vt animaduertit D. Hieronymus. *Sedete*. subintelligendum est, in terra: vt enim constat ex serie literæ, ad planctum hortatur: lugentium autem mos erat in terra sedere, vt diximus. Pro *descẽdet*. Septuag. sublata est à capite vestro corona glorię vestræ. Chald. Paraph. quia migrauit gloria vestra à vobis: cecidit corona laudis vestræ. Pro *corona gloriæ vestræ*, in Hebręo habetur מראשותיכם marasochechem, hoc est, magnitudines vestræ, vel capitalia vestra. id est dignitas vel ornamentum capitis vestri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod magis explicatur, cùm subditur, corona gloriæ, vel magnificentiæ vestræ. Noster interpres sensum apertiùs expressit. Dignitas nostra, corona capitis nostri, gratia Dei est; quę nos filios Dei, & reges constituit. hanc cùm peccamus, amittimus: vt meritò propterea humiliari, & humi sedere, & acerbè plangere debeamus. Magnitudines autē, vel dignitates, in plurali habetur in Hebrēo, quòd hęc dignitas innumeras cōprehēdat dignitates, & oēs alias mūdi dignitates lōgo superet interuallo. sic in principio Psalmorū vbi nos habemus, Beat' vir, in Heb. Beatitudines viri, habet: q̄ innumerę sint felicitates viri colētis iustitiā, de qua
Sap. 7. b. dicitur, Venerūt mihi omnia bona pariter cū illa. *Ciuitates Austri clausæ sunt, & nō est qui aperiat. translata est omnis Iuda transmigratione perfecta.* De obsidione interpretatur D. Hier. per ciuitates Austri, ciuitates tribus Iudæ, & Ierusalē intelligit: quę ad Austrum sitę sunt respectu ciuitatum decem tribuū, & respectu Chaldæę, quę sita est ad Septentrionem. Nō est ergo, ait, qui aperiat, ob hostium nempe metum obsidentium ciuitates. vel, quòd ducti sint omnes captiui: quod significat, cùm subdit, translata est omnis Iuda transmigratione pfecta. Per transmigrationē perfectā, omnimodā trāsmigrationem intelligit, quæ facta est sub Sedechia. In Heb. perfectionibus, integritatib'. i. omnino, vel integrè. *Leuate oculos vestros, & videte qui venitis ab Aquilone: vbi est grex qui datus est tibi, pecus inclytum tuum?* Diuus Hieronymus sermonem dicit esse ad Ierusalem, cuius habitatoribus dicitur, vt eleuent oculos suos, & videant Chaldęos ab Aquilonis parte veniētes. Id quidem cum nr̄a lectione non quadrat, bene autem

autem cum translatione Septuag. qui habent, Leua oculos tuos Ierusalem, & vide venientes ab Aquilone. Sic etiam Chal. Paraph. Leuate oculos vestros, & videte eos qui veniunt ab Aquilone. In Hebr. est vox הבאים habaim, quæ veniētes significat. Potest autem ad vtramq; lectionem accōmodari: nam si in recto casu sit, vos qui venitis, interpretabimur: si in accusandi casu, eos qui veniunt. Sic interpretatur Sātes Pag. & sic videtur interpretatus D. Hier. cùm in Cōmentarijs in hunc sensum exponat, quamuis in textu qui habetur in eisdem Commenta, qui venitis, legatur. ita etiam habent Biblia regia, & vt plurimùm omnes. Iuxta hanc lectionē sermo erit ad Chaldęos, quasi dicat. Cōsiderate, qua ratione Ierusalem, & vniuersus Iuda omni destituatur auxilio: decreuit enim Deus vniuersum hunc populum in manus & potestatem vestram tradere propter peccata. Vnde quod subditur, *vbi est grex. &c.* voces possunt esse Chaldæorum insultātium Ierusalem, & ciuitatibus Iuda: quasi dicant, Vbi est populus ille inclytus, & numerosus, de quo tantopere gloriabatis? quomodo ciues tui non propugnant te? Vel, deuastata Ierusalem, veniētes ab Aquilone alloquitur, vt miseram & horrendam deuastationem contemplentur: quos & loquentes introducit, quærentes vbinam sit populus, & inclyti illi ciues, qui olim Ierusalem incolebāt, & sua frequētia inclytam & gloriosam ciuitatem illam reddebāt. *Quid dices, cùm visitauerit te?* Verba sunt Prophetæ, quasi dicat. Obmutescès, cùm te Domin' visitauerit: cogēris enim agnoscere te digna factis recepisse, quòd Deum tuum dereliqueris. Sep. visitauerint, habent: vt ad hostes re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iob 31.b. ſtes referatur. Quid dicam, ait Iob, cùm ſurrexerit ad iudicandum Dominus: cùm interrogauerit, quid reſ-
Iſai. 38.b. pondebo ei? & Ezechias. Quid dicã, aut quid rispõdebit mihi, cùm ipſe fecerit? *Tu enim docuiſti eos aduerſum te, & erudiſti in caput tuum.* D. Hiero. ea ratione interpretatur, quòd dum auxilium à Chaldæis quærerent, & amicitiam cum illis inirent, & eorum Deos colerent, ſub occaſione amicitiæ, didicerint Chaldæi per quod iter venire deberent in Ieruſalem. Vid. 4. Reg. 16. vbi rex Achaz petijt auxilium à Chaldæis. Alij de
Iſai. 39. Ezechia intelligũt, qui oſtẽtatis ſuis theſauris docuit Chaldæos rationem & viam, qua populo Iſraëlitico duces eſſent & principes: illexit enim auaræ gentis oculos ad prædam. Vel, dum ad Chaldæos confugiſti, imbecillem te, & diuino auxilio deſtitutam propter peccata oſtendiſti: ſicq; hoſtes tuos in caput tuum, & in perniciem tuam erudiſti, qui alioqui inſuperabilem te eſſe exiſtimabant, quòd Deum protegentem ac defendentem haberes. Septuaginta. Et tu docuiſti eos contra te diſciplinas in principatum, hoc eſt. docuiſti artem, qua tibi imperare poſſent, & ditioni ſuæ ſubijcere. In Heb. Et tu docuiſti, vel aſſueſeciſti eos ſuper te, vel contra te duces in caput. Optimè ſenſum explicauit noſter interpres. Chald. Paraph. Tu enim docuiſti eos, vt facerent mala: aduerſum te magnificantur ſicut ab initio. Multiplex ſignificatio vocum Hæbraicarum, multiplicis interpretationis cauſa eſt. nã dictio רֹאשׁ ros, caput, ducem, principem, & principium, & initium ſignificat. Audiat hoc Eccleſia negligens, ait D. Hieronymus, quòd ipſa doceat aduerſarios ſuos, quo modo eam poſſint ſpirituali captiuitate cõ-

te comprehendere, & pecus eius beſtiarum erudelitate lacerare. Dum Paſtores negligentes ſunt in cuſtodiendo grege, & vnuſquiſq; noſtrum negligens eſt in cordis & ſenſuũ cuſtodia, erudiuntur hoſtes noſtri in perniciem Dominici gregis, & animarum noſtrarũ. Quorum illę ſunt voces. Perſequimini & comprehẽdite eũ, quia nõ eſt qui eripiat. *Nunquid non dolores apprehenderunt te, quaſi mulierẽ parturientẽ?* Quaſi dicat, apprehendet te profectò repentina captiuitas, ſicut mulierẽ dolores partus: repentini ſunt enim huiuſmodi dolores, qui mulierẽ nihil cogitãtem inuadere ſolẽt. Sic D. Paulus. Dies Domini ſicut fur in nocte ita veniet. Cum enim dixerint, pax et ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus, ſicut dolor in vtero habẽtis, & non effugient. *Quòd ſi dixeris in corde tuo, quare venerunt mihi hæc? Propter multitudinem iniquitatis tuæ reuelata ſunt verecundia tua, polluta ſunt plantæ tuæ.* Per reuelationẽ pudendorum, extremam ignominiam ſignificat: nã maiore ignominia afficinon poteſt pudica matrona, quaſi dicat. Ob ſcelera tua tot ac tanta, maximam captiuitatis ignominiam ſuſtinuiſti: ſic Theodoretus. Psal. 70. 1. Theſ. 5.
Vel, dum puniã te propter idololatriã, manifeſtæ fiẽt fornicationes tuæ. D. Hier. vt quaſi mulieris meretricis ſublatis veſtibus reueletur ignominia tua, & oſtenderentur publicę fornicationes tuę. Apertiùs hoc idẽ repetit in fine huius Capitis. Septuagin. reuelata ſunt poſteriora tua, dehoneſtata ſunt calcanea tua, conſpicua eſt ignominia tua. In Hebræo. diſcoopertæ ſunt fimbriæ tuę. Vox enim Hebræa שול ſul, fimbriã, hoc eſt, inferiorem partẽ veſtis ſignificat, & pro veſte ipſa ſumitur. detegere autem veſtem ſignificat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

detegere pudenda:quod quidē facimus, accepta mā
nu extrema vestis parte.Sensum ergo reddidit noster
interpres trāsferendo,reuelata sunt verecūdiora tua.
Pro eo autem quod nos habemus, *pollutæ sunt plantæ
tuæ*.in Hebræo est, discoopertæ sunt, vel affectæ vi-
plantæ tuæ.Verbum Heb. חמס chamas,rapere,dirip
re,vim inferre, & in coniugatione Niphal,discooperi
ri vi amoto vestimento,significat.Per plantas autem,
crura & pudenda significātur,à parte totum honesta
tis causa. quia tamen reuelare pudēda, est fornicatio
nes quibus polluta erat Ierusalē manifestare, noster
interpres transtulit,pollutæ sunt plantæ tuæ, hoc est,
manifestum factum est pollutas esse fornicationibus.
hoc est,idolorum cultu.vel pollui dicitur, quod iniu-
ria afficitur:vt pollui plantas sit,vi detracto vestimen
to detegi,& discooperiri.D.Hier. Hinc discimus,quā
diu fuerint minora peccata, agere dominū patienter,
& expectare pœnitudinem nostram: sin autem vo-
luerimus delictis copulare delicta, & cumulum face-
re peccatorum,reuelabuntur pudenda nostra,& ostē
dentur cunctis plantæ nostræ, vel in præsenti sæculo,
Mat. 10. vel in futuro.Nihil enim est occultum, quod non re-
Dan. 12. uelatur:quando implebitur illud Danielis. Isti resur-
gent in vitam æternam,& illi in opprobrium & con-
fusionem sempiternam. Obserua. Sordes in plantis
non videntur,& plerunq; facies pedis nitida apparet,
& planta sordida est.Frustra ergo nitimur hypochrisi
sanctitatē simulare; reuelabit Deus pollutas plantas
1.*Cor.*4. nostras,& illuminabit dies Domini abscondita tene-
brarum, & manifestabit consilia cordis. Nolite ergo
ante tēpus iudicare. *Si mutare potest Æthiops pellem suā,*
aut

*aut pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere,cùm di-
diceritis malum.*Cùm multitudinem iniquitatum com
memorasset, quā difficile & fere impossibile sit, post
multiplicata peccata ad Deum cōuerti,& mores cor-
rigere docet.Theodoretus.Verus profectò sermo,cō
suetudinem videlicet esse alterā naturā.Omnia enim
quæ longa consuetudine comparauit animus, paria
censentur cum naturalibus. Modus hic dicendi diffi-
cultatem rei ostēdit; nequaquam tamen impossibile
id esse significat.Sic cùm Christus dixisset,Faciliùs es-
se camelum per foramen acus trāsire, quàm diuitem
in regnum cælorum intrare, addidit: apud homines *Mat.* 19.
hoc impossibile est, apud Deū omnia possibilia sunt.
docens id quod homini Dei gratia, & auxilio desti-
tuto impossibile est, eidem gratia & auxilio Dei adiu
to possibile esse. Vt nequaquam Æthiops & pardus
suam videantur mutare naturam,vt ait D.Hiero. sed
ille qui in Æthiope operatur & pardo,hoc faciat: di-
cente Apostolo,Omnia possum in eo qui me confor *Philip.*4.
tat.Adnotat hic D.Hiero.hoc testimonio Prophetæ
vti aduersus Ecclesiam qui diuersas cupiunt asserere
naturas,& tantam dicunt esse vel nigredinem vel va-
rietatem peccatorum,vt in candorem,& vnius colo-
ris pulchritudinem transire non possint. Sed cùm di-
cat Propheta,cùm didiceritis malū, rem esse proprij
studij & voluntatis apertè significat.Quod enim disci
tur, non naturæ est, sed studij & propriæ voluntatis:
quæ nimia consuetudine & amore peccādi quodam-
modo in naturam conuertitur.Hinc est, quòd Laza-
rus quatriduanus iam fætens, & in sepulchro condi-
tus lapide super posito,non nisi clamore magno,præ *Ioan.*11.e
ceden-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cedentibus etiam lachrymis, resurgit. Vbi sunt qui pœnitentiã agere differunt, & multiplicare peccata non verentur, sperantes faciliùs posse vitam, ac sceleratos mores suos emendare, postquam peccandi consuetudine animus occaluerit? Hæc dæmonũ figmenta sunt, & falsissimæ persuasiones. Fili peccasti: non adijcias
Eccli. 21 vltra, ait scriptura. Quærite Dominum, dum inuenirí potest: inuocate eum, dũ prope est. Longè à pecca-
Isai. 55. b toribus salus: & quò magis peccata augẽtur, eò magis
Psal. 118. à Deo recedimus: quì ergo fieri poterit, vt facilior sit reditus? Peccasti? denigrasti animam, maculasti: sed recentes maculæ facilè diluuntur. si in Æthiopem & Pardum consuetudine peccãdi euaseris, Æthiopem quis lauabit? à pardo quis varietates auferet? *Et disseminabo eos quasi stipulam quæ vento rapitur in deserto.* Hoc est, dispergam eos in varia loca, ad quæ captiui ducentur, quemadmodum stipulæ à vento dispergunturr, maximè in deserto, vbi nullum est impedimentum: nulla subsequuta emendatione, nihil iam reliquum est, nisi extremum supplicium. *Hæc sors tua, partesq; mensuræ tuæ à me, dicit Dominus: quia oblita es mei, & confisa es in mendacio.* Apostrophe ad Ierusalem. Hæc, ait, est hæreditas, quam à me accipies: hoc à me consequêris. pars mensuræ vel mẽsurarum tuarum à me, ut habetur in Heb. partem & hæreditatem mensuratam à Deo significat. Chald. Paraph. pars hæreditatis tuæ à facie mea. Mensuris enim hæreditates diuidebantur. Sic & Deus omnia in numero, pondere, & mensura disponit: vt iuxta mensuram etiam delicti sit & plagarum modus. Sed et cum mensura puniuit Deus Iudæos, dum non omnino deleuit. Mensura est Dei

est Dei voluntas iusta, imò ipsa iustitia: quæ pœnæ etiam modum imponit, admiscens iustitiæ misericordiam, vt intelligamus passione non duci, sed summa sapientia, summa tranquillitate, absq; vllà perturbatione omnia moderari. Septuag. sic sors tua, pars inobedientiæ vestræ aduersum me, dicit Dominus: sicut oblita es mei, & sperasti in mendacio. Per mendacium, falsas promissiones pseudoprophetarum intelligit: idololatriam etiam, de qua supra cap. 3. Verè mendaces erãt colles. & cap. 7. Ecce vos cõfiditis vobis in sermonibus mẽdacij, qui non proderũt vobis: furari, occidere, adulterari, iurare, libare Baalim, & ire post Deos alienos, quos ignoratis. Deniq; rem fallacẽ, quæ non solet succedere pro animi sententia: frivola consilia, & conatus qui spem fallunt. *Vnde & ego nudaui femora tua cõtra faciẽ tuã, & apparuit ignominia tua, etc.* Idẽ superiùs in hoc capite. Vbi nos, femora, habemus, idem verbum est in Heb. cum eo quod superiùs ponitur, vbi nos habemus reuelata sunt verecundiora tua, quod fimbrias significat. Vide quæ superiùs annotauimus. Dum ignoscit Deus peccata, dicitur delere, vt non appareant: dum punit, reuelat, & manifestat. Quod autem *contra faciem tuam*, ait, idem est ac si dicat, vt tu ipsa ignominiam tuam videas, neq; possis iam scelerã tua excusare. Per, *hinnitus*, insaniã libidinis significat. Chal. Para. Apparebit ignominia tua, insipiẽtia tua, & stultitia tua, & consiliũ peccati adolescentiæ tuæ. Sep. pro eo quod nos habemus *scelus fornicationis tuæ*, habẽt, alienatio fornicationis tuæ *Super collem in agro vidi abominationes tuas.* In collibus & in agro dijs immolabãt. Nõnulli per agrum, ipsũm terrã sanctã

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanctã intelligũt. Vox Hebr. שדה sadah, agrũ & terrã, regionem significat. D. Hiero. Nõ solùm in media vrbe Ierusalem, sed in omni colle, cunctisq; regionibus vidi idóla tua. *Væ tibi Ierusalem, non mundaberis post me: vsq; quo ad hue?* D. Hiero. Cùm mea iactares sequi vestigia, & confessionem mei nominis ventilares; tamen nunquam purgata es, quia oblita es mei, & sperasti in mendacijs. Quandiu ergo te expectabo? quamdiu seram, vsquequo obliuisceris me in finem, & mea præcepta contemnes? vel quãdiu perges immunda esse? Septuag. væ tibi Ierusalem, quia nõ mundata es post me. Chald. Paraph. non mundaberis. In Hebr. futurũ est, non eris munda, quasi dicat. non dabis operam, vt munda sis: aut si id factura es, quando iam erit? quasi dicat, non priùs id fiet, quàm abducta fueris in captiuitatem. Pro eo autem quod nos legimus *post me*, nõ nulli, post hac, transferunt: sic Santes Pag. Alij, tandẽ. Vox Heb. אחרי athare, vbi si iod affixum sit, post me, sonat. Si verò non sit affixum, postea, vel posthac, interpretari possumus. Chald. Paraph. dictionem hanc cum subsequenti coniungit: ita enim habet, hactenus prorogatio est tibi multis diebꝰ. Possumus etiã illud, post me, hoc sensu interpretari, vt subaudiamꝰ ambulans: quasi dicat, non dabis operam, vt munda sis post me ambulans? vel nunquam id facies. Sic Isai. 1. Lauamini mũdi estote. Modum autẽ quo mundi esse possent ostendens, subiungit, auferte malum cogitationum vestrarũ ab oculis meis, quiescite agere peruersè, discite benefacere: id autem est post Deum ambulare, & eum sequi. Nunquam mundatur, ait D. Hiero. qui erecta ceruice per superbiam non humiliatur sub poten-

potentã manu Dei, sed in suis sceleribus vitijsq; confidit. Vos mundi estis, dicebat Christus, propter sermonem quem locutus sum vobis. Et, Lex domini immaculata conuertens animas. Qui ergo sermonem Dei & legem eius amplectitur illum sequẽs, mundus est. quod nos vtinam, dum tempus habemus, facere studeamus. *Ioan. 15. a* *Psal. 18.*

ARGVMENTVM.

Prædicitur siccitas futura in Iudæa. Orat Propheta petẽs misericordiam à Domino. Præcipit ei Deus, ne pro populo oret. Commemorat falsas prædictiones pseudoprophetarum. Orat rursum in persona totius populi peccata sua agnoscentis, & Deum commemoratione pacti sui ad parcendum inuitantis.

¶ CAP. XIIII.

QVOD factum est verbum Domini ad Ieremiã de sermonibus siccitatis. 2 Luxit Iudæa, & portæ eiꝰ corruerũt, & obscuratæ sunt in terra, et clamor Ierusalẽ ascẽdit. 3 Maiores miserunt minores suos ad aquam: venerunt ad hauriendum, non inuenerunt aquam, reportauerunt vasa sua vacua: cõfusi sunt & afflicti, & operuerunt capita sua. 4 Propter terræ vastitatem, quia non venit pluuia in terram, confusi sunt agricolæ, operuerunt capita sua. 5 Nam & cerua in agro peperit, & reliquit: quia non erat herba. 6 Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba. 7 Si iniquitates nostræ responderint nobis: Domine fac propter nomen tuum, quoniam multæ sunt auersiones nostræ, tibi peccauimus. 8. Expectatio Israël, saluator eius in tempore tribulationis: quare quasi colonus

Universidad de Deusto
Biblioteca

colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum? 9 Quare futurus es velut vir vagus, vi fortis qui non potest saluare? tu autem in nobis es Domine, & nomen tuum in nobis inuocatũ est super nos, ne derelinquas nos. 10 Hæc dicit Dominus populo huic, qui dilexit mouere pedes suos, & non quieuit, & Domino non placuit: Nunc recordabitur iniquitatum eorum, & visitabit peccata eorũ. 11 Et dixit Dominus ad me: † Noli orare pro populo isto in bonũ. 12 Cùm ieiunauerint, non exaudiã preces eorum: & si obtulerint holocausto mata & victimas, non suscipiã eas: quoniam gladio & fame et peste consumam eos. 13 Et dixi, A, a, a, Domine Deus prophetæ dicunt eis, † Non videbitis gladiũ, et fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto. 14 Et dixit dominus ad me, Falsò prophetæ vaticinãtur in nomine meo: † non misi eos, & non præcepi eis, neq; locutus sum ad eos: visionem mendacem, et diuinationem ' fraudulentam', et seductionem cordis sui prophetãt vobis. 15 Idcircò hæc dicit Dominus de prophetis qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicentes, Gladius et fames non erit in terra hac: In gladio et fame consumentur prophetæ illi. 16 Et populi quibus prophetant, erunt proiecti in viis Ierusalem præ fame et gladio, et non erit qui sepeliat eos; ipsi et vxores eorum, filij et filiæ eorum, et effundam super eos malum suum. 17 Et dices ad eos verbum istud, † Deducant oculi mei lachrymam per noctem et diem, et non taceant: quoniam contritione magna contrita est quoq; virgo filia populi mei, plaga peßima vehementer. 18 Si egressus fuero ad agros, ecce occisi gladio: et si introiero in ciuitatem, ecce, attenuati fame. Propheta ' namq; et' sacerdos abierunt in terram quam ignorabant. 19 Nunquid proijciens abiecisti Iudam? aut Sion abominata est anima tua? quare ergo percussisti nos, ita vt nulla sit sanitas? † expectauimus pacem, et non est bonum: et tempus curationis, et ecce turbatio. 20 Cognouimus Domine

† Sup. 7, 36. 11. 14.
† Sup. 3, 12.
Inf. 23. 17.
† Inf. 23. 21. 27, 15, 29, 9.
' & fraudulẽtiã 4 M S. H. G. C.
† Thre. 1 16. 2. 18.
quoq; & M S. Hier.
nãque etiam, c damnat
tiã H. C.
† Sup. 8.

mine impietates nostras, ' iniquitates' patrum nostrorum, quia peccauimus tibi. 21 Ne des nos in opprobrium propter nomen tuum, neque facias nobis contumeliam solij gloriæ tuæ: recordare, ne irritum facias fœdus tuum nobiscum. 22 Nunquid sunt in sculptilibus Gentium qui pluant? aut cæli possunt dare imbres? nonne tu es Dominus Deus noster quem expectauimus? tu enim fecisti omnia hæc.

' iniquitatem 2 MS. Hiero. H. At, plurali numero legunt, G. & C.

EXPLANATIO.

QVOD factum est verbum Domini ad Ieremiam de sermonib' siccitatis. Pro siccitatis est in Heb. הכצרות hacasaroth, hoc est prohibitionũ, pluuiarum nempe. significat enim vox Hebræa ademptionem, vel retentionem, & egestatem, & penuriam & caritatem annonæ, & omnis alimoniæ: hæc enim ex retentione aquarum sequuntur, quę initio huius capitis futura prædicũtur. Habes 4. Reg. 25. nona die mensis, quarti scilicet obsidionis Ierusalẽ à Chaldæis, præualuisse famem in ciuitate, vt nõ esset panis populo terrę. Vno fonte Siloë, ait D. Hieronymus, & hoc non perpetuo vtitur ciuitas: & vsq; in prę sentem diem sterilitas pluuiarum, non solùm frugum, sed & bibendi inopiam facit. Luxit Iudæa, et portæ eius corruerunt, et obscuratæ sunt in terra, et clamor Ierusalem ascendit. Ob siccitatem nempe, & annonæ penuriam. Narrat luctus & lamentationes propter penuriã imbriũ. prętérita ponuntur pro futuris. Chal. Para. Luxerunt viri dom' Iuda. Corruere portas, & obscurari in terra, maximam significat afflictionem, & animi mœrorem, & consternationem, sicut supra cap. 2. Obstupescite cæli super hoc, & portæ eius desolamini vehemẽter. In portis robur ciuitatis collocari solet, vt portas cor

Universidad de Deusto
Biblioteca

tas corruere, sit robur ac vires deficere. Septuag. Et portę eius vacuæ factæ sunt, & contenebratę sunt in terra. Chal. Paraph. Et ciuitates eorum desertæ sunt, & coopertę sunt facies eius nigredine, atrę quasi olla, proiecti sunt in terram. possunt hæc primi verba ad deuastationem terræ Iudææ & ciuitatum eius referri: ex qua factum est, vt portæ corruerint, & subtus terrā putrefactę sint. quòd si ad luctum propter imbrium penuriam & famem referātur, maximam afflictionē huiusmodi periphrasi Propheta significat, vt dixim⁹. Porta in sacra scriptura pro loco iudicij, & publicis populi conuentibus sumitur. Hinc portæ mortis Psal. 9. pro consilijs, deliberationibus, iure & potestate mortis. Sic Christus Matth. 16. portas inferni vocat regnū & potestatem inferi. Teste etiā Kimchi, tota terra, vel regio, vel ciuitas porta appellatur, vt ex parte totum denominetur. In hac significatione accipit, portas, hoc loco Chald. Paraph. sicut Gene. 22. Possidebit semen tuum portas inimicorum suorum. Pro *corruerūt* in Heb. est אמלל vmlelu, hoc est infirmatæ sunt, vel debilitatæ, vel excisæ. quod debilitatur autem vel exciditur, corruit. Pro *obscuratæ sunt*, in Heb. est קדרו chaderu, hoc est, obscuratæ sunt, vel nigre factæ sunt: & metaphoricè significat tristem, & humilem, & mœstum esse: sicut Latinè atrati dicuntur lugentes. quasi dicat, quę priùs clarę erāt, erunt nullius pretij & dignitatis. hoc ad viros & habitatores terrę refert Chal. Para. Tēpore siccitatis, ait D. Hier. quando famē patitur audiendi, & discendi sermonem Dei, luget Iudæa cultum Dei priùs habere se iactans, & confessionem verę fidei, portę eius vel vacuātur, vel corruūt: quod ad sensus

sensus referri debet, per quos animæ concipitur disciplina. Tunc obscurantur omnia, & inuoluuntur tenebris, & nequaquam in Ierusalem ratio regnat, sed clamor atq; confusio. Sic animus imbre diuinæ gratiæ destitutus patet hostiū incursibus, veluti ciuitas cuius excisę sunt portę: nulla est in eo spiritualis lętitia, mœrent ac lugēt omnia. Anima mea sicut terra sine aqua tibi, dicebat Propheta. *Maiores miserunt minores suos ad aquam: venerunt ad hauriendum, non inuenerunt aquam, reportauerunt vasa sua vacua: confusi sunt, & afflicti, & operuerunt capita sua*. De magnatibus & illustribus loquitur. Septuag. magnates, habent. Chald. Paraph. fortes. Vtrumq; significat vox Hebr. אדיר adir. Vbi nos habemus, *venerunt ad hauriendum*, Septuaginta habent, Venerunt ad puteos. Chald. Paraph. venerunt ad cisternas, sic in Hebræo. Noster interpres sensum expressit. Diuus Hieronymus. Maiores qui deberēt ipsi pergere ad hauriendas aquas, mittunt iuniores, in quibus cani non sunt sapientiæ: & idcirco veniunt ad puteos, & non inueniunt aquas, quas Patriarchas inuenisse narrat Historia. Vnde in Cōcil. Trident. Quia verò Christianæ reipublicæ nō minùs necessaria est prædicatio Euāgelij, quàm lectio, et hoc est præcipuum Episcoporum munus, statuit, & decreuit eadem Sancta synodus, omnes Episcopos, Archiepiscopos, Primates, & omnes alios Ecclesiarum prælatos teneri per se ipsos, si legitimè impediti non fuerint, ad prædicandum Sanctum Iesu Christi Euangelium.

Psal. 142.

Sess. 5. ca. 2. & sess. 24. cap. 4 de refor. Sic Cōcil. Carthag. 4. ca. 20. Con. Rhemes. c. 14 can. Eps. nullā rei. dist. 88.

Propter terræ vastitatem, quia non venit pluuia in terram, confusi sunt agricolæ, operuerunt capita sua. Septuag. Et opera terræ defecerunt, quia non erat pluuia. hoc est,

Universidad de Deusto Biblioteca

cessarunt terram colere, & seminare ob defectũ pluuiæ. Chald. Paraph. Propter peccata habitatorum terræ contriti sunt, quia non fuit pluuia in terra. Verbũ Heb. חתה chatah, pro quo nos vastitatem habemus, contritam, ruptam, & inutilem factam terram ad fru
1. Cor. 3. b ctus ferendos significat. Neq; qui plantat, ait Apostolus, aliquid est, neq; q̃ rigat, sed qui incremẽtũ dat Deus. Vbi ergo Deus nubibus mandat, ne pluant super vineam, quæ labruscas facit, frustra agricolæ laborant:
Eccles. 7. Quia nemo potest corrigere, quẽ ille despexerit. Non
1. Cor. 15. ego, ait idem Apostolus, sed gratia Dei mecum. Si ergo gratia defuerit, inanis erit labor noster. Sed heu, pereunt animæ, eo quòd pluuia nõ venit super terram,
Isai. 5. neque confunduntur agricolæ. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuijs vestris, & opus Domini non respicitis. Respice tu Domine de
Psal. 79. cælo, & vide, & visita vineam istam. *Nam & cerua in agro peperit, & reliquit, quia non erat herba.* Siccitatem tantam futuram significat, vt illius dolorem bestiæ etiã, nec solum mãsuetæ, sed etiam agrestes sentiant. Cerna (inquit) peperit, & reliquit: fœtum nempe, quem
Isa. 26. d. peperit. A spiritu tuo, ait Propheta, concepimus, & peperimus. Sed & partũ seruare, & nutrire, & alere, eiusdẽ spiritus est: neq; possumus in bono perseuerare
Luc. 8. nisi afflante Dei spiritu. Et natum aruit, quia non habebat humorem, ait Christus in parabola sementis. *Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventũ quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.* Onagri, qui maximè sitim ferre solent, loca edita conscenderunt, vel stetérunt in rupibus iuxta torrentes, & instar draconum, qui ob calorem innatum magna indigent re

frigera-

frigeratione, & quorum vehementissima est respiratio, traxerunt ventum, quo se refrigerarent. Sed eorũ oculi defecerunt præ debilitate ex inedia contracta, quòd herba nõ esset, vt comedere possent. Caligare solent oculi præ fame: sic 1. reg. 14. postquam Ionathas parum mellis gustauit, illuminatos fuisse illius oculos dicitur. Vel, defecerunt oculi in quærendis pascuis. Pro eo quod nos habemus *in rupibus*, Chald. Paraph. super torrentes, habet. Vox Heb. שפה saphah, rẽpam, oram, & litus significat. in rupibus ergo iuxta torrentes intelligere oportet. Per onagros, fortissimos quosq; intellige, quibus nisi affuerit diuinum auxilium, deficere necessum est: vt non glorietur Sapiens in Sapientia sua, neq; fortis in fortitudine sua. *Sup. ca. 9.* Porrò atrahere ventum, est naturæ viribus vti & humana industria, quæ sine gratia minimè sufficiunt. Sine me nihil potestis facere, ait Christus. Deficiunt *Ioan. 15. a* oculi, vbi non est herba: & fides languescit, vbi verbum Dei deficit: nam fides per verbum Dei.

Si iniquitates nostræ respõderint nobis, Domine fac propter nomen tuum, quoniam multæ sunt auersiones nostræ, tibi peccauimus. *Rom. 10* Orat Propheta diuinam implorans misericordiã. Si iniquitates, inquit, nostræ testantur cõtra nos, dignos nos esse tanta calamitate, si digna peccatis nostris recipimus: tu Domine age nobiscum clementer, miserere nostri, sicut verè clemens & misericors es: fatemur enim multas esse rebelliones nostras, & aduersum te grauiter peccasse, dum te deseruimus, & mandata & legem tuam transgressi sumus: quod te nequaquam latet, cui omnia nostra crimina quantumuis occultissima, manifesta sunt. Hoc vnicum

 refugiũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

refugium est in calamitatibus, Deum orare, peccata nostra confiteri, Dei misericordiam implorare. Ad
Psal.119. Dominum, cùm tribularer, clamaui: ait Dauid. Sep. Si peccata nostra restiterunt nobis. Chald. Paraph. Si iniquitates nostræ testificatæ sunt contra nos. Verbũ Heb. ענו hanu, à radice ענה hanah, respõdere, & testificari, & clamare significat. Possumus ergo exponere, Si iniquitates nostræ responderint clamando contra nos, & vindictam exigendo. Respondere etiã dicuntur nobis iniquitates, quãdo digna factis recipimus: sed & testificari, cùm nos iniquos testentur & pœnæ reos. *Expectatio Israël, Saluator noster in tempore tribulationis.* Tu enim spes Israëlitici populi es, tu saluator eius,
Ester. 13. in te salus nostra sita est: si decreueris nos liberare, cito liberabimur à quacunq; tribulatione. Pro eo quod nos habemus *noster*, in Heb est eius. Sic etiã in Chald. Para. & sic legit D. Hiero. in textu, qui habetur in eius Commentarijs. *Quare colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendũ? Quare futurus es veluti vir vagus, et fortis qui nõ potest saluare.* Hoc est. Cur negligis terram quæ tua est, Iudæam nempe, quasi aduena & viator, qui nihil aliud curat, q̃ vt hospitiũ inueniat ad pernoctandum? Theodoretus. Cur nos contẽnis, et prętefers modum aduenę parui facientis domicilia in quibus habitat tanquam aliena, & viatoris prętereuntis, qui negligit ea quæ occurrunt ei in via. Chaldai. Paraphra. Quare residet ira tua super nos? & nos sumus transmigrantes, & derelicti. Vel, Vastata terra, cessabit cultus tuus: domus Sãcta tua, in qua diceris habitare, destruetur: sicq; tu eris sicut colonus & viator, qui declinat ad manendum, & statim recedit.

Sed

Sed & propheticè de Christo id dictum est, qui in terra fuit veluti peregrinus, & breui tempore terræ vsus est hospitio: & quasi vir pertransiens, ac robustus relicto Israël transiuit ad Gẽtes, à templo ad Ecclesiam. Qui pertransijt benefaciendo, ait D. Lucas. Pro eo Act.10.f
quod nos habemus *colonus*, in Hebr. est dictio גר ger, quæ peregrinum, & aduenam, & colonum significat. Pro *ad manendum*, Septuag. ad diuersorium. In Hebr. ללון lalun, ad pernoctandum, ad hospitãdum, ad manendum significat *veluti vir vagus*. Septuag. quasi homo dormiens. In Heb. נדהם nidham, quod obstupefactum, & quasi metu obmutefactum significat, vel attonitum, vel soporatum, vt nonnulli exponunt: & quia stupor mentis huc illucq; hominem discurrere facit, vt nullibi figat pedem, vagum etiam transferre possumus, vt habet nostra litera. *& fortis qui non potest saluare.* Septuag quasi vir. Chald. Para. alio sensu. Tu autẽ fortis, potẽs ad saluãdum. In Heb. habetur sicut in nostra litera. Vox Heb. גבור gibur, potentem, fortẽ, robustũ, heroẽm significat: maior autem ignominia est, quando qui veluti potens, & fortis, & robustus habetur, saluare nõ potest, quasi dicat. Hostes nostri tuã irridebunt potentiam, ac dicent non potuisse te saluũ facere populum tuum.

Tu autem in nobis es Domine, & nomen tuum inuocatum est super nos, ne derelinquas nos. Hoc est, diceris habitare inter nos, & nos populus tuus vocamur: ne ergo derelinquas nos. Chald. Paraph. Et maiestas tua inter nos est Domine. Vox Heb. בקרבנו bechirbenu, idem est quod in medio nostri, in intimis nostris. Inuocari autem nomen Dei super aliquẽ populum, est vocari

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dei populum, Dei hæreditatem, peculium, Dei filios. *Hæc dicit Dominus populo huic, qui dilexit mouere pedes suos, & non quieuit, et domino non placuit: Nunc recordabitur iniquitatum eorum, et visitabit peccata eorum.* Nequaquam exaudiendam orationem, qua pro populo orabat, docet: eo quòd in iniquitate perseuerarent. Mouere pedes & non quiescere, est à Dei cultu recedere, deserere legem & pactum cum Deo initum, non perseuerare in bono: notat etiam instabilitatem in idololatria, dum diuersorum gentium Deos colerẽt: significat etiam huc illuc discurrere querendę opis humanæ gratia. Chald. Paraph: Sicut dilexerunt (mẽdacium nempe, & idololatriam) sic vindictam sumã ex eis: vt trãsmigrare faciam eos de terra domus maiestatis meæ: & sicut oblectauerunt se in cultu idolorum, & de domo sanctuarij non prohibuerunt pedes suos; & non est voluntas coram Domino in eis *qui dilexit.* In Heb. כן ken, hoc est ita sanè, verè, profectò, certè dilexerunt mouere pedes suos: & non prohibuerunt, nempe mouere pedes suos: hoc est, non quieuerunt. Hæc in eos qui incõstantes in bono sunt, optimè quadrãt,
Psal. 16. qui Deo placere non possunt. Vnde orat Propheta. Perfice gressus meos in semitis tuis, vt non moueantur vestigia mea. *Et dixit Dominus ad me, noli orare pro populo isto in bonum.* Idem supra Cap 7. Orare in bonum, est felicia precari, quasi dicat, Ne ores, vt ei parcam. *Si obtulerint.* Aperta est litera. D. Hiero. Ieunia, preces, & victimæ, & holocausta tunc proficiunt, cùm recedimus à vitijs, & flemus antiqua peccata: sin autem in sceleribus permanentes, putauerimus votis & sacrificijs redimere nos, vehementer erramus iniquum arbitran-

bitrantes Deũ. Obserua hic, adiungendum esse orationi ieunũ, & holocausta & victimas, vel dona, Eleemosynã nempe: talibus enim hostijs promeretur Deũ, peccata redimũtur, & de principe tenebrarũ nobilis triũphus agitur. *Victimas.* In Heb. מנחה minchah, munus & oblationem & sacrificium maximè vespertinum significat. *Et dixi Aua.* Vid. 1. cap. Commemorat falsas promissiones pseudoprophetarum. Diuus Hieronymus. Audiant hæc magistri, qui peccantibus & in suis vitijs permanentibus prospera pollicentur: qui dicunt diuitibus, non videbitis gladium tormentorum Dei, & fames non erit in vobis. Multò melius est timore pœnarum emendare peccata, quàm spe prosperorum diuinę sententię subiacere. *Diuinationem fraudulentam.* Septuag. diuinationes & auguria. Chald. Paraph. mendacia. In Heb. diuinationem & nihilum. Vox Hebræa קסם chesem, quæ diuinationem significat, vt plurimum in malam partem sumitur. אל, אל elil, vanum, inutile, rem nihili quòd nihil habeat veritatis, significat. *Et effundam super eos malum suum.* Septuagin. mala eorum. sic & Chald. Paraphr. In Hebræo רעתם rahatham, hoc est, malum, vel malitiam eorum. pœnam intelligit, quæ illis erat debita.

Et dices ad eos verbum istud: deducant oculi mei lachrymam per noctem. Hoc est, hanc lamentationem coram illis compones, ita lamentaberis: si fortè ipsi vel sic mala sua sentiant. Septuaginta. Deducite in oculos vestros lachrymas. vt hortetur illos ad fletum, & planctum. Chal. Para. Et dices ad eos, Propter verbũ istud deducent oculi mei lachrymas. *non tacebit.* non cessent à fletu. Septuaginta non cessent. *virgo filia populi*

Universidad de Deusto
Biblioteca

mei.hoc est,congregatio populi mei: quam virginem vocat,eo quòd nondũ in hostium potestatẽ venisset. Septuag.filia populi mei.Chald.Paraph. regnum cœtus populi mei.*plaga pessima vehementer*.Septuag. dolorosa.Chald. Paraph. plaga infirmata vehementer.In Heb.נחלה nachlah,ægrotante, seu ægra valde. Sic infra.*attenuati fame*.In Heb.ęgroti fame.Vel iuxta nonnullos, ægritudines famis.Noster interpres apertiùs sensum expressit. *abierunt in terram quam ignorauerunt*. In Heb circuierunt in terram,& non cognouerũt, nẽpe terram illam.hoc est,circuiendo profecti sunt in alienam regionẽ, in quam scilicet captiui ducti sunt.Idẽ est sensus cum nostra lectione.Rab. Dau. Circuierũt eundo in captiuitatem in terram alienam,& nõ cognouerunt in se ipsis, donec in captiuitatem ducti fuerunt:quamquã id predictum fuerit à Prophetis.Qui longum iter cõficit,fieri non potest, quin circumeat vias.Chald. Paraphra.Quoniam etiam scriba & sacerdos cõuersi sunt ad negotiationes suas,ad id quod est in terra, nec requisierunt. Vox Hebr. סחר sachar, circuire,lustrare,circumlustrare,peragrare locum aut regionem,& negotiationem exercere,& merces circũferre,& mercatum aut forum circuire significat. *proijciens abiecisti*.hoc est,omnino & prorsus abiecisti. Sep. reprobãs reprobasti.Ver. Heb.מאס maas,reprobare, abijcere,repellere,spernere,reijcere cũ fastidio tãquã vile & contemptum quidpiam significat. *Sion abominata est anima tua*.Sep.à Sion discessit anima tua. Chald. Paraph. habitatores Sion submouit verbum tuum. Verb.Heb.געל gahal,abominari,reprobare,& repellere significat.*ita vt nulla sit sanitas*. hoc est,ita vt plaga no

stra sanari nõ possit.*Expectauimus pacem*. Heb.קוה chaueh,Expectare in infinitiuo,pro expectauimus,vel expectabamus.Per *pacem*,prospera quęq; intelligit.*et nõ est bonum*.Et nihil est boni.*tempus curationis, et ecce turbatio* Expectauimus tempus,quo liberaremur ab his malis.Chald.Paraph.tempus remissionis peccatorum,& ecce vindicta peccatorũ.*turbatio*.Vox Hebr.בעתה behathah,turbationem,terrorem,fortitudinem significat.Idem supra cap.8. *Ne des nos in opprobrium propter nomen tuum, neq; facias nobis cõtumeliam solij gloriæ tuæ,recordare*.Septuag.Cessa propter nomen tuum ,ne perdas thronum gloriæ tuę.Chald.Paraph.Ne proijcias nos propter nomen tuum , nec vilem facias locum solij gloriæ tuæ In Hebr. תנאץ tinas,ne spernas, ne reprobes;ne vilipendas,subaudi,nos.Idem est sensus cũ nostra litera.pro eo autem quod nos habemus, *neq; facias nobis cõtumeliã*,in Heb. est,תנבל tenabel, quod verbũ deturpare,& cõtumelijs afficere significat.Sed potest verbum hoc ad populum referri, vel ad templũ. Santes Pag.Ne deijcias solium gloriæ tuæ,recordare. Sic Septuag. & Chald. Paraph. ad solium gloriæ Dei referunt.Vocatur autem hoc modo templum,quòd in illo Deus habitare diceretur, & gloriam suam manifestaret.vel soliũ gloriæ idem est, quod gloriosum solium.Cap.17.Solium gloriæ altitudinis à principio, locꝰ sanctificationis nostræ. Quod autem deinde ait, *recordare*,ad pactum referunt Septuag.& Chald.Para. quasi dicat. recordare pacti,& ne facias illud irritum: *Ne irritum facias fœdus tuũ nobiscum*. Quo scilicet promisisti nobiscum habitare.Leuit.26.Ponam tabernaculum meum in medio vestri, & nõ abijciet vos anima

Universidad de Deusto Biblioteca

mea: ambulabo inter vos, & ero Deus vester, vosq; eritis populus meus. Hæc omnia Ecclesiæ Christi, & fidelibus pulchrè accommodantur: sed nobis non licet omnia persequi. *Nunquid sunt in sculptilibus Gentium qui pluant?* Reuertitur ad ea, de quibus in principio Capitis sermonem fecerat, quasi dicat. A nullo alio quàm à te Domine expectamus imbrem, & siccitatis nostræ, & malorum quibus premimur remedium: neq; Gentium idola pluuiam dare possunt, neq; cæli, nisi te volente. *aut cæli possunt dare imbrem, nisi tu volueris?* In Hebræo est tantùm, Et si cæli dabunt imbres. Septuagin. & si cælum dabit sanitatem suam. Sed sub intelligendum est, nisi tu volueris, vt nostra habet litera. Chald. Paraph. Nec cæli dabunt rores, nisi iuxta verbum tuum. Diuus Hieronymus. Dicamus hoc & contra hæreticos, qui pluuiam doctrinarum tribuere non possunt. Et cùm se cælos esse promittant, tamen imbres non possunt donare doctrinæ. Grandinem sanè & turbinem dare possunt, & dant, quibus omnia perdunt, sed pluuiam minimè: sermo enim eorũ vt cancer serpit. *Nonne tu es Dominus Deus noster, quem expectauimus.* hoc est, tu es qui omnium prouidentiam geris, & maximè populi tui, cuius es Deus, qui te colit: in te ergo spem nostram collocauimus, à te pendemus, in te spem nostram conuertimus & vota. *Tu enim fecisti omnia hæc.* Ad mala superiùs commemorata referri potest, quasi dicat. Tu auctor fuisti omnium malorum, quæ nos comprehenderunt. tu percussisti, & sanare potes; tu pluuiam abstulisti, & rursùs eam potes immittere, cùm placuerit. Vel ad omnia absolutè referri potest. Tu omnium auctor es, & omnia quæ videtur, opera tua sunt. Tua est terra, & plenitudo eius: orbis terrarum, & vniuersi qui habitãt in eo. In ditione quoq; tua Domine rex omnipotens cuncta sunt posita: & non est qui possit tuæ resistere voluntati. Tu fecisti cælum & terram, & quicquid cæli ambitu continetur. Dominus vniuersorum tu es.

Psal. 23.

Esther. 13

ARGVMENTVM.

Nullis orationibus dicit placãdum Deum, eo quòd Iudæorum animi omnino à pœnitentia essent alieni. Deflet Propheta sortem suam, quòd omnibus esset odiosus propter veritatem. Promittit illi Deus fælicia. Annuntiatur Iudæorum vastatio. Petit propheta liberari ab afflictione. Ostendit illi Dominus non inutiles futuros eius labores.

¶ CAP. XV.

ET dixit Dominus ad me. Si steterint Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum: eijce illos à facie mea, & egrediantur. 2 Quòd si dixerint ad te. Quò egrediemur? dices ad eos, Hæc dicit Dominus, † Qui ad mortem, ad mortem: & qui ad gladium, ad gladium. & qui ad famem, ad famem: et qui ad captiuitatem, ad captiuitatem. 3 Et visitabo super eos quatuor species, dicit Dominus, Gladium ad occisionem, & canes ad lacerandum, & volatilia cæli, & bestias terræ ad deuorandum et dissipandum. 4 et dabo eos in seruorem vniuersis regnis terræ: † propter Manassen filium Ezechiæ regis Iuda super omnibus quæ fecit in Ierusalem. 5 Quis enim miserebi

†Zach. 11,9.

†4.Reg. 21,11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

serebitur tui Ierusalem? aut quis contristabitur pro te? aut quis ibit ad rogandum pro pace tua? 6 Tu reliquisti me, dicit Dominus, retrorsum abijsti, et extendam manum meam super te, & interficiam te: laborauí rogans. 7 Et dispergam eos ventilabro in portis terræ: interfeci & disperdidi populum meam, & tamen à vijs suis non sunt reuersi. 8 Multiplicatæ sunt mihi viduæ eius super arenam maris: induxi eis super matrem adolescentis vastatorem meridie: misi super ciuitates repentè terrorem. 9 Infirmata est quæ peperit septem, defecit anima eius, † occidit ei sol, cùm adhuc esset dies: confusa est, & erubuit: & residuos eius in gladium dabo in conspectu inimicorum eorum, ait Dominus. 10 Væ mihi mater mea: quare genuisti me virum rixæ, virum discordiæ in vniuersa terra? non fœneraui, nec fœneraui mihi quisquam: omnes maledicunt mihi. 11 Dicit Dominus, Si non reliquiæ tuæ in bonum, si non occuri tibi in tempore afflictionis, & in tempore tribulationis aduersus inimicum. 12 Nunquid fœderabitur ferrum ferro ab Aquilone, & æs? 13 Diuitias tuas et thesauros tuos in direptionem dabo gratis in omnibus peccatis tuis, et in omnibus terminis tuis. 14 † Et adducam inimicos tuos de terra quæ nescis: quia ignis succensus est in furore meo, super vos ardebit. 15 Tu scis Domine, recordare mei, et visita me, et tuere me ab his qui persequuntur me: noli in patientia tua suscipere me: scito quoniam sustinui propter te opprobrium. 26 Inuenti sunt sermones tui, et comedi eos, et factum est mihi verbum tuum in gaudium et in lætitiam cordis mei: quoniam inuocatum est nomen tuum super me Domine Deus exercituum. 17 † Non sedi in concilio ludentium, et gloriatus sum à facie manus tuæ: solus sedebã, quoniam cõminatione replesti me. 18 † Quare factus est dolor meus perpetuus, et plaga mea desperabilis renuit curari: facta est mihi quasi mẽdaciũ aquarũ infidelium.

†Amos 8,9.

†Rom. 10, 19.

Deu. 32, 22.

†Psal. 1, 1.25,4.

†Inf. 30. 15.

19 Prop-

19. Propter hoc hæc dicit Dominus: Si conuertẽris, cõuertam te, & ante faciem meam stabis, & si separaueris pretiosum à vili, quasi os meum eris, conuertentur ipsi ad te, & tu non conuertẽris ad eos. † 20 Et dabo te populo huic in murũ æreum, fortem: & bellabunt aduersum te, et non prævalebunt: quia ego tecum sum vt saluem te, et eruam te dicit Dominus. 21 Et liberabo te de manu pessimorum, et redimam te de manu fortium.

†Supr. 1. 18. 6. 27.

EXPLANATIO.

ET dixit Dominus ad me. Si steterint Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populũ istũ. Theodoretus. His demulcet Prophetam. Ne putes, inquit, quòd per tui contemptũ supplicationem non susceperim; quia neq; illorum acquiescerem supplicationibus, qui tanta ediderunt miracula. Meminit autem Moysi & Samuelis, quòd sanctissimi fuerint, sed et irę Dei restiterint suis orationibus pro populo orando. Vide Exod. 32. & 1. reg. 7. Horum patrum orationes maximè apud Deum valuisse ait D. Grego. ob eximiam illorum charitatem, qua etiam pro inimicis orauerunt. vnus à populo lapidibus impetitur, & pro lapidatoribus precatur. alter ex principatu eijcitur, & ait, Absit à me hoc peccatũ, vt cessem orare pro vobis. Obserua ex hoc loco, non æqualia esse Sãctorũ merita, cum alij alijs præferãtur: sed & orare Sãctos pro nobis etiã post mortẽ: quorũ tamẽ orationes ita nobis prosunt, si peccata relinquamus. *Si steterint coram me.* In Hebr. ad facies meas orationem significat hoc genere loquendi: quod Chald. Paraph. explicat, ita enim habet. Si steterint ad deprecandum in conspectu meo. Significatur autem hac forma

Lib. 9. Exposi. moralis in Cap. 9. Iob. et in Euang. Homil. 27.

Universidad de Deusto
Biblioteca

forma loquendi mentis attētio, & animi eleuatio: sic enim orare oportet. *non est anima mea ad populum istum*, hoc est, non respiciam eos, non ero illis propitius. anima pro voluntate. Chald. Paraph. non est mihi bene placitum in populo isto. *Eijce illos à facie mea, & egrediantur.* hoc est, vaticinare illis certum & definitum exilium, & eijciendos à terra mea. Chald. Paraph. Mitte eos de terra maiestatis meæ, vt transmigrent. Si peccaueris, eijcieris à facie Dominij sicut Caim. Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem. Eiectum autem à Deo, quis te recipiet? *Quod si dixerint ad te. Quò egrediemur? dices ad eos. Hæc dicit Dominus. Qui ad mortem, ad mortem: et qui ad gladium, ad gladium: et qui ad famem, ad famem: et qui ad captiuitatem, ad captiuitatem.* Hoc est. Qui destinati sunt, vt peste pereant (id enim significatur per mortē: cùm hic à gladio distinguatur) peste peribunt: qui vt gladio intereant, gladio interibūt: qui vt fame pereant, fame peribunt: de quibus verò statutum est, vt in captiuitatem adducantur, captiui adducentur. *Et visitabo super eos quatuor species, dicit Dominus, Gladium ad occisionem, & canes ad lacerandum, & volatilia cœli & bestias terræ ad deuorandum, & dissipandum.* Hoc est, Quatuor genera malorum immittam eis. vel, animaduertam in eos quatuor generibus malorum: Verbum Hebr. פקד pachad, etiam præficere significat. sic Santes Pag. Et præficiam eis. Septuagin. Et vindicabo. Chald. Paraph. & visitabo. Visitare autem super aliquem, Hebraica phrasi, in malum sumitur, pro animaduertere in eum, & pœnas ab eo deposcere. Vid. Ezech. 14. vbi quatuor hæc commemorat, gladium, famem, bestias malas, & pestilentiam.

Psal. 6.

Pro gla

Pro gladio, Chald. Paraphra. habet occisores gladio. Nonnulli, gladij, transferunt propter He, præpositum, hoc est, viros gladij. i. gladio accinctos. *Et dissipandum.* Septuaginta, in cibum & corruptionem. In Hebræo ולשחית vleschit, & ad perdendum vel corrumpendum. Chaldai. Paraphra. ad dissipandum. Sic etiam Santes Pag. legit. *Et dabo eos in feruorem vniuersis regnis terræ.* Hoc est, vt vagentur, & discurrant incertis sedibus. Septuagin. tradam eos in angustias omnibus regnis terræ. Chaldai. Paraphra. in commotionem. Vox Hebræa זעה zauahah, à verbo זוח zuch, quod mouere, commouere, contremiscere, concuti significat. In commotionem ergo, vel tremorem vertere possumus. Nonnulli vocem hanc dicunt significare, quum quis incertis sedibus vagatur, & discurrit, idq; cum territa cōscientia, vt Caim. hoc ipsum ergo per feruorem intelligere debemus, agitationem & commotionem: feruere enim mare dicimus, cum æstu & fluctibus agitatur. Vide Leui. 26. Visitabo vos velociter in egestate & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. & infra. Et qui de vobis remanserint, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, Et Deut. 28. Percutiet te Dominus amentia, ac cæcitate, ac furore mentis. sic in Isaia. Impij autem quasi mare feruens, quod quiescere non potest. affectibus enim suis, & afflatu malorum spirituum agitantur. Theodoretus ad internecionem & dispersionem factam per Romanos hoc refert. *Propter Manasseni filium Ezechiæ regis Iuda, super omnibus quæ fecit in Ierusalem.* Omnia prædicta in primis obuenuta docet ob impietatem Manasse, cuius

Isai. 57.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cuius impietatē populus Iud eorum imitatus est. Populus imitatus principis scelera pœnas dat, & imputantur illi scelera regis. sic filijs peccata parentum, si eorum moribus viuāt, nocent. Vide. 4. reg. 21. Et quāuis Manasses post captiuitatem, & pœnitētiam redierit in Ierusalem, & regnauerit: tamen commemorat peccatum eius, quod cæteri pertinaciter sunt imitati: vt videas, quantum malum sit auctorem esse publicę corruptelæ. Vę homini per quem scandalum venit.

Mat. 18. a

Quis enim miserebitur tui Ierusalem? aut quis contristabitur pro te? aut quis ibit ad rogandum pro pace tua? Hoc est. Cùm tam iustè hæc mala patiaris, nullus compatietur tibi, sed omnes dicent te iustè hæc pati. Theodo. solēt homines quum quēpiam eorum, qui nequissimè viuūt, plecti viderint, non solùm non condoleri, sed etiam congratulari his qui lęsi sunt, tāquam ab illius nequitijs liberatis. vel, derelicta eris ab omnibus, despecta & contempta; vt nullus sit, qui tibi compatiatur. *quis miserebitur tui?* Septuag. Quis parcet super te. In Hebr. יחמל iachmol, significat parcere, & affectu seu cōmiseratione moueri in aliquem. *aut quis contristabitur pro te.* vel condolebit tibi. *aut quis ibit ad rogandum pro pace tua?* Septuag. aut quis flectet genua in pacem tibi? Flectere genua, posuit pro orare. Chald. Para. Et quis diuertet ad salutādum te? vel, quis seceder de loco suo, vt roget te de pace tua? hoc est, vt dicat qui valeas? *Tu reliquisti me, Dicit Dominus, retrorsum abijsti, & extendam manum meā super te, & interfi iam te. laborauī rogans.* Quia tu me reliquisti, omnes te derelinquent: neq, erit qui curam tui agat. Extendere manum, percutere volentis est. Chald. Paraph. Et leuabo plagam fortitudinis meæ

meæ super te, & disperdā te. *laborauī rogans.* Hierony. duplicē habet sensum. Quòd iam defecerit Deus crebrò eis ignoscendo: & lassus sit semper eos prouocās ad salutem. Septuag. Et nō vltra dimittam eos. Chal. Paraph. eo quòd poteras conuerti, & non es conuersa. Santes Pag. ex Heb. laborauī ad pœnitēdum. Alij, laborauī pœnitere. Alij, Non sustinebo mutare sentētiā de te perdendo propter scelera tua. vel lassus sum toties ignoscēdo tibi, & reuocando sententiā de te perdendo. Vox Heb. נלאיתי nilethi, à verbo לאה laah, laborare, fatigari significat. Vbi verò nos habemus *rogans*, in Heb. est הנחם hinachē, à verbo נחם nacham, quod consolari passiuè, & pœnitere significat. possumus ergo transferre, laborauī pœnitere: & quia dum differebat vindictā, ad resipiscentiam hortabatur, laborauī rogans, transtulit noster interpres. Sūma clementia. Rogat, & laborat rogando. sic Paulus. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. & Timotheum discipulum suum instruens, Argue, inquit, obsecra, increpa in omni patientia. Nō sic illi qui omnia minis & terroribus agi volunt.

2. Cor. 5.

2. Tim. 4.

Et dispergam eos ventilabro in portis terræ. Eo scilicet modo, quo ventilabro paleæ disperguntur à vēto raptę. Per portas terrę, vel ciuitates, vel fines & ingressus terrarum ac regionum intelligere possumus, quasi dicat. Eijciam in captiuitatem in longinquas regiones, vel diuersas ciuitates terrę. Chald. Paraph. Et sicut ventilant in ventilabris, sic dispergam populum meum per ciuitates terræ. Septuag. Et dispergam eos in dispersione in portis populi mei. cuius ventilabrum in manu sua, & purgabit aream suā. Si palea fueris, dispergē

Universidad de Deusto
Biblioteca

peregêris: si granum, seruaberis, & cōgregaberis in horreum. *interfeci & disperdidi populum meum, & tamen à viis suis non sunt reuersi.* Futura pro præteritis. Loquitur de strage facta à Chaldæis. Septuag. sine liberis facti sunt, perdiderunt populum meum propter malitias suas. Chald. Paraph. orbaui liberis, & disperdidi populum meum, à semitis suis non sunt conuersi. *interfeci.* Heb. שכלתי sibalti, orbare significat, orbum reddere, & è medio tollere. interfeci ergo filios, & perdidi populum meum: neq; tamen à sceleribus suis sunt auersi. *Multiplicatæ sunt mihi viduæ eius super arenam maris.* Viris interfectis, factum est vt multæ mulieres remanerent viduæ. *Induxi eis super matrem adolescentis vastatorem meridie.* Diuus Hieronymus. Matres perditis liberis sensere vastantem, hoc est, induxi qui adolescentem perimeret ingenti matris dolore. id autem non nocte, neq; per insidias, sed clara luce: vt ostendat apertam vim aduersarij fortioris. Septuaginta. Induxi super matrem iuuenis miseriam in meridie. dum scilicet occisus est iuuenis. Chaldai. Paraphra. Induxi super eos, super cœtum adolescentum eorum depredatores velut meridie. Santes Pag. ex Hebræo. adduxi ad eos super congregationem iuuenum vastatorem in meridie. alij, super matrē electi. alij, super matrem iuuentutis. Alij, contra multitudinem adolescentium, idest, contra fortissimos quosq;. Vox Hebr. אם em, matrem significat. בחור bachur, electum significat, & iuuenem, quòd sit electus ad omnem rem, ad omne opus, ad bellum potiùs quàm senex, ait Rab. Dau. Rectè ergo noster interpres, super matrem adolescentis. & id cohæret optimè cum præcedentibus, & cum

& cum sequentibus. superiùs enim orbasse se dixit. id quod explicat, dum & vxores viduæ remanserunt, & matres absq; liberis. Lyra per matrē, Ierusalem ait intelligi. est autem singulare pro plurali, quasi dicat, super eam quæ multos ac bellos habet filios adolescentes. *Misi super ciuitates repentè terrorem.* Ciuitates Iuda intelligit. Quò malum est magis repentinum, eò difficilius est effugium. Septuaginta ad matrem referunt: sic enim habent. Inieci super eam repentè tremorem & festinationem. Chaldai. Paraphra. Induxi super eos repentè exercitum, & dissipauit ciuitates eorum. Santes Pag. ex Hebræo. Cadere feci super eam repente desolationem ciuitatis & festinanter. Alij, Cadere feci super illam subitò ipsam vrbem, & in festinationibus, idest. Vrbs fuit subitò expugnata, cuius ruina intercepti sunt, & oppressi omnes fortes. Ad literam sic habetur in Hebræo. Cadere feci super eam repentè ciuitatem & terrores. hoc est, adduxi desolationem ciuitatum repente, & terrores. vel cadere feci repentè ciuitatem super eam, & terrores misi. vel cadere feci super eam, hoc est, ciuitatem, idest, induxi vel misi super ciuitatem, repentè ciuitatem, subaudi, inuaserunt hostes, & inde terrores: vt sit sensus. Feci vt repentè inuaderent ciuitatem, & inde maximus tremor omnes inuasit. & hic sensus quadrat cum nostra litera. Vox Hebr. עיר hir, ciuitatem, & hostes significat. Similiter vox בהלות behaloth terrores, & festinationes, & cum festinationibus. hinc multiplex nascitur interpretatio. *Infirmata est quæ peperit septem, defecit anima eius.* Quę diues erat, liberis orba subitò facta est. propterea prę dolore defecit

Universidad de Deusto
Biblioteca

anima eius. Mulier cùm liberis augetur, dicitur roborari: quum eos perdit, infirmari. Septuag. Vacua facta est. Chald. Paraph. deserta est terra eorum: absq; populo, fuerunt in exhalatione animæ. Intellexit per eam quæ peperit septem, terram quæ multos homines produxerat. per *septem*, multos intellige: est enim numerus plenitudinis, & perfectionis, & vniuersitati consecratus, eò quòd septem diebus mundus sit absolutus. Pro *defecit*, in Hebr. est נפחה naphchah, quod sufflare, & efflare, & expirare significat, & dolore affici. efflauit animam suam, interpretari possumus. hoc est, admodum doluit, ac si expirasset. Santes Pag. dolore affecta est. *Occidit ei sol, cùm adhuc esset dies.* hoc est, in medio prosperitatis cursu euersa est tribus Iuda. Sol & lux prosperitatem solet significare, sicut & nox & tenebræ aduersitatem & calamitatem. Chald. Paraph. Migrauit gloria eorum in vita eorum, & interea dum ipsi stant. Id peccatoribus optimè quadrat: quibus, dum peccāt, occidit sol cùm adhuc viuant. Sic Diuus
1.Tim. 5. Paul' d vidua delitijs dedita, Viuens mortua est. & maximè de illis qui relinquuntur, & indurantur à Deo, & traduntur in reprobum sensum. Sic etiam de Synagoga id intelligere possumus, quæ infirmata est, vt Ec
1.Reg.2.a clesiæ crescceret multitudo, iuxta illud. Sterilis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios infirmata est, Vnde & occidit ei sol iustitiæ, in cuius pennis, hoc
Mal.4.a est radijs, sanitas, vt ait Malachias propheta: & idcirco æterna confusione cooperta est perdens populum suum gladio spirituali. *Confusa est, & erubuit, & residuos eius in gladium dabo in conspectu inimicorum eorum, ait Dominus.* Qui post obsidionem residui fuerint,

hostiū

hostiū gladijs interibunt. Dare in gladiū, est gladio interire facere. sic etiā residui post vastationē Ierusalē, qui in Ægyptū fugerūt, gladio occubuerūt. Sic cùm amissa gratia occidit nobis Sol iustitiæ, anima cōfusione & ignominia afficit, vt meritò erubescere debeat, si ignominiā suā agnosceret: sed & quod residuum est virtutum hostis perdit. *Væ mihi mater mea, quare genuisti me virum rixæ.* Dolet suam sortē Propheta, quòd omnibus odiosus sit propter prophetiam. Virū rixę vocat se ipsum, hoc est, omnium iniurijs & contumelijs expositum propter verbum Dei. *Virum discordiæ in vniuersa terra.* Chald. Paraph. omnibus habitatoribus terræ. Sic nostro seculo qui vitia reprehendere volūt, & veritatem liberè prædicare, rixas & contēriones excitant. Loquimini nobis placentia, aiunt. D. Hiero. id
Isai.30.c Christo cōpetere dicit, qui de se ait. In iudiciū ego in
Ioan 9 g. istū mūdū veni, vt qui no vident, videāt: & qui vidēt, cęci fiant. de quo etiam Simeon. Ecce hic positus est
Luc.2.c. in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui cōtradicetur. Quis enim philosophorum, quis Gentilium, quis hæreticorum non iudicat Christū ponētiū ei leges natiuitatis, & passionis, resurrectionisq; suæ. Prædicamus, ait Apost. Christū crucifixū Iudæis quidē scandalū, Gentibus verò stultitiam.
1.Cor.1. *Non fœneraui, neq; fœneratus mihi quisquam: omnes maledicūt mihi.* Hinc vt plurimū lites oriūtur, cùm vel quod alteri ad vsuram dedisti, ab eo petis cum vsura: vel q̄ tibi datum est ad vsuram alius petit cū vsura. Ego, inquit Propheta, nullū negotium cum aliquo habeo: & tamen omnes me conuitijs proscindunt. Septuag. Non prosui, neq; prosuit mihi quisquam, mutuando

 nempe

Universidad de Deusto
Biblioteca

nempe pecuniam. Theodo. Dignus sum lamentatione, frustra edit' in hanc vitam; quia nulli profui, neq; ab alijs emolumentum adeptus sum: maledicta dũtaxat refero ab audientibus prophetias. D. Hie. de Christo ita exponit, quasi dicat Christus. Nullus se præbuit, qui dignè mea æra susciperet, nec fœnerauit mihi quisquam in sanctis, atq; pauperibus consouen-
Mat. 25. c dis, me sibi faciens debitorem. In parabola Euangelica Dominus à seruo pecuniam creditam cum vsura vult recipere, neq; enim vult dona sua esse ociosa. vn
1. Cor. 15. d Paulus. Et gratia Dei in me vacua nõ fuit. Et, Ne in
2. Cor. 6. vacuum gratiam Dei recipiatis. Et Salomon. Fœnera
Prou. 19. tur Domino, qui miseretur pauperis, & vicissitudinẽ suam reddet ei. Deniq; quidquid pro Deo faciamus,
Mat. 19. fœneramur illi, qui ait, Centuplum accipietis. *Dicit Dominus si non reliquiæ tuæ in bonum.* Promittit Deus Ieremiæ nouissimo vitæ suæ tempore felicia omnia; quasi dicat. Nõ habear post hac verax, nisi fecerim, vt nouissima tua fæliciter habeant. reliquias vocat, nouissimũ vitæ tempus. Chald. Paraph. si non finis tuus in bonum. Pro. 27. Non æmuletur cor tuum peccatores, sed in timore Domini esto tota die, quia habebis spẽ in nouissimo, & prestolatio tua non auferetur. *Si non occurri tibi in tempore afflictionis, & in tempore tribulationis aduersus inimicum.* hoc est, Non habear post hac verax, nisi fecero, vt adsit tibi auxilium meum tempore afflictionis, & tribulationis aduersus hostes tuos. Chal. Paraph. Si non venient, & deprecabũtur te in tempore, quo adduxero super eos hostem. In hunc sensum potest & nostra litera exponi. hoc est, faciam vt qui modò te conuitijs & maledictis prosequuntur, ad te veniant

niant, & deprecentur te tempore afflictionis & tribulationis, vt propitium reddas illis hostem, quem tu propitium habebis. vel, propitium reddas Deum aduersus hostem. vid. infra. cap. 37. vbi habes regem Sedeciam misisse ad Ieremiam, vt oraret pro se, & populo. Alij, si non id efficiam, vt in tempore malo, & in tempore afflictionis hostis te roget. idest, nisi effecero, vt Nabuchodonosor tuam ambiat amicitiam. In Hebræo הפגעתי hipgahti, à verbo פגע pagah, quod occurrere, obuiare, siue obuiam fieri' & rogare, & precari significat. est autem in cõiugatione Hiphil, vt transitiuè interpretandum sit. hoc est, occurrere feci, vel rogare feci: quod noster interpres significauit, cũ transtulit, si non occurrit, vel occurrerit, me scilicet faciente. aliàs transferendum erat, si non occurri, vel occurrerim. Porrò particula אם eth, pro qua, aduersus, transtulit noster interpres, interdum redundat. Sic ergo transferre possumus, si non rogare te fecero, vel occurrere fecero tibi in tempore afflictionis, & in tempore tribulationis hostem. Santes Pag. aduersum hostem, habet. Rab. Dau. si non posui eum, nempe Nabuchodonosorem, vt rogaret pro te. Vid. infra. Cap. 39. nam in Hebræo vbi nos habemus, tibi, est בך beca, quod pro te, & ante te, & in te, & tibi, trãsferri potest. Nos literam nostram sequamur, vt à nobis est exposita de diuino auxilio: quæ expositio reliquas omnes amplectitur. Ex eo enim quia diuinum auxilium adfuit Ieremiæ, factum est, vt Nabuchodonosor præciperet Nabuzardan magistro militum de Ieremia, dicens. Tolle illum, & pone super eum oculos tuos. &c. vt habes infra Cap. 39. Et vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

hostes Ieremiæ, qui priùs eum insequebantur, ad illum confugerent, vt pro ipsis ad Deum oraret: vt habes infra Cap. 37. Septuag. hoc loco multò aliter habent. ab eo enim loco vbi nos habemus, *omnes maledicunt mihi* ita ipsi trãsferunt. Fortitudo mea defecit in maledicentibus mihi. fiat Domine dominator dirigẽtibus eis, & in tempore tribulationis eorum in bona erga inimicum. Sic in Biblijs regijs. Sed D. Hiero. legit. Si non afliti tibi in tempore afflictionis eorum, & in tempore tribulationis eorum in bona erga inimicum. Quod ait se in editione vulgata scriptum reperisse. Sic etiam legit Theodoretus. Hoc autem. D. Hiero. de Saluatore secundùm dispensationem carnis assumptæ sic interpretatur. Fortitudo mea defecit in his, qui maledicunt mihi. Non enim intelligunt virtutem meam, quæ in infirmitate perficitur: & quantò plus mihi maledixerint, tantò mea in illis plus deficit fortitudo. Iũgitq; vel Propheta, vel Dominus, & ait. Fiat Domine dirigentibus illis, hoc est, Eueniant mihi maledicta, quæ loquuntur inimici, & illi dirigantur in bonum: si non in tempore tribulationis eorum & angustiæ, quando eos vastabat inimicus, & capere festinabat, steti in conspectu tuo, & rogaui te pro illis, &
Luc. 23. c. dixi: Pater ignosce eis: quod enim faciunt, nesciunt. Sed & Ieremiam sæpe deprehendimus in hoc volumine rogasse pro populo.

Nũquid fœderabitur ferrũ ferro ab Aquilone, & æs. Tribus modis exponit. D. Hier. Ne doleas, quòd populus inimicus tuus sit: te enim dura nunciante, non potest te amare, qui durus est. Siue Babylonij, qui ab Aquilone veniunt, suntq; ferrum durissimum, huic populo duriori, & in æris similitudinem indomito non poterũt amicitia copulari. Siue ferrũ durissimum, hoc est, populus Israël Dei cognitione indignus est, qui in tantã peruenit malitiam, vt duriori metallo ære circũdatus sit. Vel per ferrum, regem Ægypti: per ferrũ ab Aquilone, regem Babylonis: per æs, Ezechiam, quòd imbecillior esset. Septuag. si cognoscetur ferrum, & operimentum æreum fortitudo tua. Theodoretus. Ne fiduciã collocetis in indumẽtis ęneis aut ferreis, quasi dicat, Nõ cognoscetur ferrum & æs, quo tu vteris, & in quibus fiduciã collocas: nihil proderit, nihil efficiet. Vel, non agnoscetur, contemnent illud hostes, nihil facient. Chald. Paraph. Et rex, qui fortis est sicut ferrum, ascendet vt fulciat regem robustum: sicut ferrum, & sicut æs veniet ab Aquilone contra eã, vt conteratcam. Videtur intelligere de rege Ægypti, quasi dicat. Nequaquam fiet, vt rex Ægypti Sedechiæ regi Iuda robusto auxilium & fulcimentum ferat: sed fiet, vt tanquam ferrum & æs veniat ab Aquilone Nabuchodonosor contra Ierusalem. Vel si absq; interrogatione legatur, de rege alio, quem Nabuchodonosor habuit in suo exercitu, intelligi potest: multa enim regna & reges sub ditione sua habebat. Iuxta Hebr. ita interpretatur Santes Pag. Nunquid conteret ferrum ferrum (quod est) ab Aquilone, & æs. Alij, Num ferrum franget ferrum ab Aquilone, & Chalybem. idest. Ensis Iudaicus ferreus frangetne ensem Chaldæum ferro & chalybe cõstantem? quasi dicat, Non vires Iudæorum comparat ferro puro, & vires Chaldæorum ferro, quod habet multum chalybem admissum, atq; ideò validius est. Vox Hebr. ברזל

Universidad de Deusto Biblioteca

iaroah, pro qua, fœderabitur noster interpres transtulit, est à radice רעע roah, quod verbum significat conterere: vicinum autem huic est רעה rahah, quod significat associari. Ex vicinitate ergo vocum nonnulli existimãt hallucinatum esse nostrũ interpretem, vt pro conteret, transtulerit fœderabitur, sicut & Septuag. daleth, pro, res, legerunt hallucinati ex vicinitate literarum inã ידע iadah, significat cognoscere. facile etiã fuit scriptorum incuria vnam literam pro alia poni. Vox Heb. נתשת nithseth, æs, & chalybem significat. *Diuitias tuas & thesauros tuos in direptionẽ dabo gratis in omnibus peccatis tuis, & in omnibus terminis tuis.* Potest hæc sententia cũ superiori cõnecti hac ratione, quasi dicat. Frustra nitimini muneribus & pecunijs Ægyptios vobis conciliare, vt à Chaldæis vos liberent: nihil enim aliud efficietis, quàm vt diuitias vestras amittatis frustra, quarum partem rex Ægypti, & partem Babylonis rex diripiet. *gratis.* In Heb. Non in pretio. sic etiam Chal. Paraph. Non in pretio, sed pro peccatis quibus colebatis idóla in omnibus terminis vestris, quasi dicat, dabo thesauros vestros, non vt aliquid illis vobis cõparetis quasi pretio dato, sed propter peccata vra. D. Hiero. *gratis*, hoc est, absq; vllo pretio tradã substãtiam tuã inimicis tuis propter peccata tua. Alij, non pretio, hoc est, neq; redimere poteris thesauros tuos aliquo pretio. *& in omnibus terminis tuis.* Exponi potest, vt Chald. Paraph. propter peccata vestra, quæ in omnibus finibus vestris commisistis. ita D. Hiero. vel id accidet in omnibus finibus tuis, vt thesauri & diuitiæ diripiantur, Septuagin. Et thesauros tuos dabo commutationem propter omnia peccata tua. & in omnibus terminis tuis seruire faciã te. &c. *Et adducam inimicos tuos de terra quam nescis: quia ignis succensus est in furore meo, & super vos ardebit.* Septuagin. seruire faciam te in circuitu inimicis tuis in terra quam non scis. Caldai. Paraph. Et seruietis inimicis vestris in terra quam ignorabatis. In Hebræo והעבירתי habbarti, hoc est, trãsire faciam. Alij, Et extrudam te ad hostes tuos in terram, quam non nouisti. Iuxta sensum Septuagin. & Chald. Paraph. dictio את eth, quæ præponitur voci quæ inimicos significat, aliquando articulus est accusandi casus, notans personam patientem; aliquando est vice אל el, idest ad, et si hoc modo sumatur, transferendum est, transire faciam ad inimicos tuos, te nẽpe. Noster interpres primo modo indicauit sumẽdam dictionem hanc. Similiter beth, præpositum dictioni quæ terram significat, aliquando pro præpositione (in) ponitur, aliquãdo pro (de) quemadmodũ accepit noster interpres. *ignis succensus est.* Vindictam nomine ignis significat: quam exarsisse ait irascente Domino, quæ Iudæos sit comprehensura. Ira Deo tribuitur per Anthropopathiam, humano nẽpe more. In Hebr. באפי beapi, hoc est, in naso meo: nasus verò vocatur Hebraica phrasi ira, quòd in naso conspiciatur: solent enim irati sufflare nasu. Sic longus naribus dicitur Deus, quod nos longanimis dicimus, hoc est, tardus ad irascendum: qui enim facilè irascuntur, dicuntur breues habere nares: sic longitudo nasi patientia dicitur. *Tu scis Domine.* Animũ suum erga Deũ, qualis fuerit, manifestat: sicq; liberari ab afflictione orat. Tu nosti, ait, animum meum, & studia & opera mea tibi sunt manifesta: nosti etiam, quid contra me moliã-

Universidad de Deusto
Biblioteca

moliantur hostes mei, & quid pro te patiar. ad te ergo confugio, vt tua consolatione, tuo fauore & misericordia me visites, & ab omni angustia liberes. *noli in patientia tua suscipere me.* In Hebreo non in longitudine ire vel nasi tollas me, sub. de medio, hoc est. ne dum differs vindictam, priùs moriar, quàm sumpseris penas de hostibus meis. Chal. Para. Ne des dilationē iniuriæ meæ. *Scito quoniam sustinui pro te opprobrium* hoc est, vide. Chald. Paraph. manifestum est enim coram te, quòd susceperim opprobria propter verbum tuū. Fælix ille qui pro Deo patienter sustinet opprobria.

Luc. 6.d. Beati eritis, ait Christus, cùm vos oderint homines, & cū persequuti vos fuerint, & dixerint omne malū ad

Act. 5.g. uersus vos mētiētes propter me. Inde Apostoli ibāt gaudentes à conspectu concilij. quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. *Inuenti sunt sermones tui, & comedi eos, & factum est mihi verbum tuum in gaudium, & in lætitiam cordis mei.* hoc est, inuenti sunt à me, quasi dicat. Reuelasti mihi, quæ volebas me annūciare populo: & comedi vel deuoraui, idest, loquutus sum quæ mihi reuelasti: quod mihi versum est in gaudium, & lætitiam: tametsi enim populares mei persequuti me fuerint propter verbum tuum, deinde tamen prosperè egi: reddidisti enim mihi propitium regem Nabuchodonosorem, qui me multis fauoribus prosequutus est. Vel, cùm me tua reuelatione dignatus es, suscepi reuelationem tuā, & gauisus sum, quòd factus fuerim Propheta tuus. Vel inuētos dicit sermones, quando opere completi sunt: nam & vox Hebr. est à verbo מצא masa, quod inuenire, & euenire significat. comedisse autem, idest, fructum ex verbo Dei

sensi

sensisse, vel gauisum fuisse, quòd opere fuerint completi propter Dei gloriam, & ne falsus propheta existimaretur. Vnde subdit, *Quoniam inuocatum est nomen tuū super me.* hoc est, vocatus sum Propheta tuus, ex quo ita euenit, sicut annunciaueram Septuag. Scito quòd accepi pro te opprobrium à reprobantibus sermones tuos. consume eos, & erit mihi verbum tuum in lętitiam, & gaudium cordis mei: quoniā inuocatū est nomen tuum super me. Chal. Paraph. suscepi verba tua, & stabilui ea, & factum est. &c. vt nos habemus. *Non sedi in concilio ludentium.* Hoc est. Exhibui me tāto muneri idoneum, non sum versatus in cœtu iocantium. Vox Heb. סוד od, secretum, & concilium, & cōgregationem vel cœtum significat. Chald. Para. Non sedi cum turba cantātium, nec delectatus sum. Sic David. *Psal. 23.* Non sedi cum concilio vanitatis: & cum iniqua gerētibus non introibo. odiui Ecclesiam malignantium, & cum impijs non sedebo. *et gloriatus sum à facie manus tuæ: solus sedebam, quoniam comminatione replesti me.* Et gloriatus sum non habuisse malorum consortium. Vel, Nec exultaui aut delectatus sum, nempe, cum ludentibus. sic Chald. Para. Potest & id cum sequētibus cōnecti. gloriatus sum à facie manus tuæ, quasi dicat. à principio cùm me prophetam constituisti, exultaui pro tanta dignatione, vel propter manum tuam liberalem, quam erga me ostendisti, propter dona tua. Sedebam solus propter prophetiam, qua me dignatus es: reddidisti enim mihi prophetiam plenam indignatione tua erga populum tuu. Manum vocat prophetiam, quòd sit donum manus Dei. vel alludit ad id q̄ dicitur in principio libri, Misit Dominus manu suā, & tetigit

Universidad de Deusto
Biblioteca

tetigit os meum, & dixit ad me. Ecce dedi verba mea in ore tuo. hoc est, propheram te constituo. Chaldai. Paraph. à facie verbi tui solus sedebam, quia prophetia maledictionis implesti me. Septuag. sed timui à facie manus tuæ. D. Hiero. Dum te timeo, dum impendentem manum tuam semper expecto, in concilio ludentium sedere nolui: sed meam amaritudinem deuorabam, vt in futuro mihi gaudium præpararem. Felix qui ita facit. *Comminatione.* Vox Heb. זעם zaham, iram, & indignationem significat. significare vult prophetiam, qua Deus ostendebat se iratum cõtra populum suum. Comminationem, transtulit noster interpres: nam eiusmodi prophetia comminationem cõtinebat. *Quare factus est dolor meus perpetuus, & plaga mea desperabilis renuit curari?* Hoc est, Quare non consolaris me, & dolorem meum aufers? nunquid semper dolebo? Septuag. Quare cõtristãtes me prævalent in me? plaga mea fortis: vnde curabor? vel dolorem suum & plagam suam vocat dolorem & plagam populi. *facta est mihi quasi mendacium aquarum infidelium.* D. Hiero. Sed in hoc habui cõsolationem, quòd fuerit quasi aqua mendax, atq; præteriens. Sicut enim aquæ pręteeuntes dum fluunt, videntur, & dilabũtur: sic & omnis impetus inimicorum te adiuuante pręterijt. opponitur ei, quod dixerat. *Quare factus est dolor meus perpetuus.* Septuag. facta est mihi quasi aqua mendax nõ habens fidẽ. ad plagam referũt. Idem est sensus cum nostra litera. Chal. Para. Ne sit verbum tuum mihi in mendacium, sicut fons aquarũ, cuius aquæ deficiunt. In Heb. essendo eris mihi velut (vena vel fons) mendax aquæ (quæ) non fideles fuerunt. vel vt (fons) mẽdacij

dacij (et vt) aquæ quæ non sunt fideles, idest, vt fons cuius aquę aliquando cessant, & vt aquæ non perennes, quasi dicat. Cùm sperarem te laturum mihi auxilũ, deseruisti me. Essendo eris, idem est, quod omnino eris. Noster interpres ita transtulit, vt sermonem habeat prophęta ad plagã, de qua loquebatur, quasi dicat. plaga mea eris quasi mendacium. &c. quod idẽ est cum eo, quod ait, facta est mihi. &c. *Propter hoc hæc dicit Dominus: si conuerteris, conuertam te.* Fructum copiosum eorum, qui in conuersione peccatorum ad Deũ laborant, ostendit. D. Hiero. si conuerteris à peccatis populum, & ego te de tribulatione conuertam in lętitiam. Alij volunt inuitare hìc Deum Prophetam ad resipiscentiam: nam visus est versu superiori non satis ei fidere. In Hebr. אם תשוב em tasub, si conuertêris, vel si conuersus fueris: vtroq; enim modo exponi potest. conuertam te sub. ad me, i. parcam tibi. *Et ante faciem meam stabis.* D. Hiero. Sicut angeli stant in conspectu Dei quotidie videntes faciem illius. phrasis Hebraica est. Idem autem significat, ac si dicat, eris mihi charus. Chald. Paraph. coram me ministrabis. *Et si separaueris pretiosum à vili, quasi os meum eris.* hoc est, si te ipsum mundaueris ab omni inquinamento. vel si dederis operam, vt conuertas electos, & à reprobis separes, vel ex impijs iustos feceris: accidet tibi, vt ego prędixero tibi. vel, euenient quæ dixeris, ac si ego dixissem. vel, prophęta meus electus tu eris, per quem quasi per os meum ego populo ventura annunciabo, & voluntatem meam alijs manifestabo. Diuus Hieronymus, meis præceptis copulaberis, de quibus, Lex Domini immaculata conuertens animas. *Psal. 18.*

Vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vel, os pro eloquio & sermone. Eris ergo sicut eloquia mea, de quibus. Eloquia Domini eloquia casta,
Psal. 11. argentum igne examinatum, probatum terræ purgatum septuplum. Chald. Paraph. si reuocaueris impios vt sint iusti, voluntatem verbi mei implebis. *Conuertentur ipsi ad te, & tu non conuerteris ad eos.* D. Hiero. Debent ipsi imitatores tui esse, & non tu eorum. Chald. Para. Obedient ipsi verbis tuis: & tu non reuertêris, vt erres post eos. Vel, conuertantur: hoc est, fac vt qui recesserint à legibus Dei, tibi acquiescant: & ne acquiescas illis. Vel, insurgẽt aduersum te: tu verò non cedes illis. *Et dabo te populo huic in murum æreum.* quasi dicat. Hæc tanta constantia vt mecum semper perseueres, neq; acquiescas vlla ratione impijs hominibus, ex dono meo tibi cõtinget: id meo auxilio munitus facies. Sic in principio libri. Dicamus ergo cum D. Hiero. Vtinã Dominus præstet & nobis, non sedere in concilio ludentium, & eorum qui futura non cogitant: nec aduersis cedere, sed semper Dei sententiam formidare, & dicere cum propheta, Solus sedebam, quia amaritudine repletus sum. Gaudeat igitur in præsenti tempore nequaquam concilium sapientium, sed arcanũ secretumq; ludentium. Mihi adhærere Domino bo-
Psal. 72. num sit: ponere in Deo spem meam, saturari opprobrijs & Iudicis mei expectare sententiam. quæ, cùm fines aduenerit, opere monstrabit omnem tristitiam, & amaritudinem instar aquarum fluentium pertrãsisse.

ARGVMENTVM.

Iudæorum calamitatem prædicit: & idolorum cultum, & legis Dei contemptum tantæ calamitatis can

sam ostẽ

sam ostendit. Prædicit captiuitatem Babylonicam, & populi liberationem ab ea, & Gentium uocationem.

¶ CAP. XVI.

ET factũ est verbum Domini ad me dicens: 2 Non accipies vxorem, & non erũt tibi filij & filiæ in loco isto. 3 Quia hæc dicit Dominus super filios et filias, qui generãtur in loco isto: & super matres eorum quæ genuerunt eos: & super patres eorum, de quorum stirpe sunt nati in terra hac. 4 Mortibus ægrotationum morientur: non plangentur, & non sepelientur, in sterquilinium super faciem terræ erunt: & gladio & fame consumentur, & erit cadauer eorum in escam volatilibus cœli, & bestijs terræ. 5 Hæc enim dicit Dominus: Ne ingrediaris domum conuiuij, neq; vadas ad plangendum, neq; consoleris eos: quia abstuli pacem meam à populo isto, dicit Dominus, misericordiam & miserationes. 6 Et morientur grandes, & parui in terra ista: non sepelientur neque plangentur, & non se incident, neque calnitium fiet pro eis. 7 Et non frangent inter eos lugenti panẽ ad consolandum super mortuo: & non dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo & matre 8 Et domum cõuiuij non ingrediaris, vt sedeas cum eis, & comedas & bibas. 9 Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Ecce, ego auferam de loco isto in oculis vestris, & in diebus vestris vocẽ gaudij, & vocem lætitiæ, vocem sponsi & vocem sponsæ. 10 Et cùm annuntiaueris populo huic omnia verba hæc, & dixerint tibi, †Quare loquutus est Dominus super nos omne malũ grande istud? quæ iniquitas nostra? & quod peccatum nostrũ quod peccauimus Domino Deo nostro? 11 Dices ad eos, Quia dereliquerunt me patres vestri, ait Dominus: & abierunt post deos alienos, & seruierũt eis, & adorauerũt eos: & me dereli

†Suprà. 7. 20.

querunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

†Sup. 5, 10. querunt, & legem meã non custodierunt. 12 †Sed & vos peiùs operati estis, quàm patres vestri. ecce enim ambulat vnusquisq; post prauitatem cordis sui mali, vt me non audiat. 13 Et eiciã vos de terra hac, in terrã quã ignoratis vos, & patres vestri: et seruietis ibi dijs alienis die ac nocte, qui nõ dabunt vobis requiẽ.
†Inf. 23, 7. 14 †Propterea ecce dies veniũt, dicit Dominus, & nõ dicetur vltrà, Viuit Dominus qui eduxit filios Israel de terra Ægypti: 15 sed, Viuit Dñs qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, et de vniuersis terris ad quas eieci eos: & reducã eos in terrã suã quã dedi patribus eorũ. 16 Ecce, ego mittã piscatores multos, dicit Dñs, & piscabũtur eos: & post hæc mittã eis multos venatores, et venabũtur eos de omni mõte, et de omni colle, & de cauernis petrarũ. 17 Quia oculi mei super omnes vias eorum: non sunt absconditæ à facie mea, et non fuit occultata iniquitas eorũ ab oculis meis. 18 Et reddam primũ duplices iniquitates, et peccata eorum: quia contaminauerunt terram meam in morticinis idolorũ suorum, et abominationibus suis impleuerunt hæreditatem meam. 19 Domine fortitudo mea, et robur meum, et refugiũ meũ in die tribulationis: ad te Gẽtes venient ab extremis terræ, et dicẽt, Verè mendaciũ possederunt patres nostri, vanitatẽ quæ eis non profuit. 20 Nunquid faciet sibi homo deos, et ipsi non sunt dij? 21 Idcirco ecce ego ostendam eis per vicem hanc, ostendam eis manum meam, et virtutem meam: et scient quia nomen mihi Dominus.

EXPLANATIO.

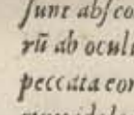

T factũ est verbum Domini ad me, dicẽs. Nõ accipies vxorẽ, et nõ erũt tibi filij et filiæ in loco isto. Prohibetur Propheta vxorem accipere, vt non solũ verbis, sed & factis futurã calamitatem

tatem denunciaret: sicut infrà iubetur agrũ emere ab Hanameel, quò significaret reducẽdos ex captiuitate, & iterum reuersuros Iudæos in terram suam. Per locum istum, Anathoth, vel totam terram Iudęę intelligere possumus. Aperta est litera. *mortibus ægrotationum morientur*. Septuagin. In morte morbosa morientur. Chald. Paraph. morte ægrotationum famis morientur. In Heb. mortibus ægrotationum. pestilentiam intelligit D. Hiero. *In sterquilinium*. Septuagin. in exemplum. *Ne ingrediaris in domum conuiuij*. Septuagin. ne ingrediaris in choros eorum. Chal. Paraph. in domum conuiuij. Vox Heb. מרזח marzeach, luctum significat. Sed & nonnulli Hebræorum conuiuium significare aiunt. D. Hiero. de conuiuio, quod præparari solebat in exequijs mortuorum lugentibus, intelligit: quod Græci περίδειπνα vocant, & à nostris vulgò appellantur parentalia, eo quòd parentibus iusta celebrentur. Vide infra in hoc capite. Sic in prouerbijs. Date siceram mœrentibus, & vinum his qui amaro sunt animo. Præcipitur ergo Prophetæ, ait D. Hieronymus, ne vllum de populo consoletur, ne se misceat inimicorum Dei conuiuijs, ne iusta celebret super funeribus defunctorum: aliud est enim mori communi lege naturæ, aliud Dei occidisse sententia. Theodoretus. Admonet Prophetam Dominus, ne lętetur cum lætantibus, nec doleat cum dolentibus. *neq; consoleris eos*. sub. ciues tuos, vel Iudęos. Septuag. ne lugeas eos. Chal. Par. nec cõtristeris cũ eis. Vox Hebr. תנד tanod, à verbo נוד nud, quod mouere significat, & consolari lugentem, & compati, & condolere, quòd condolentes mouere soleãt caput. *abstuli pacem meã*, fœlicitatẽ, & prospe

Inf. Cap. 32.

Prou. 31.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& prosperitatem omnem: nam & vox Hebr. hæc omnia significat. id magis explicat, cùm subiungit, *misericordias, et miserationes*. primum, beneficentiæ affectum, secundum, commiserationis affectum, iuxta proprietatem Hebraici sermonis significat. *Et non se incident, neq; caluitium fiet pro eis* hoc est, nullo exteriori signo prosequentur honore mortuos. D. Hierony. Mos hic fuit apud veteres, & vsq; hodie in quibusdam permanet Iudæorum partibus, vt luctibus incidant lacertos, & caluitium faciant: quod etiam Iob fecisse legimus. Incidere se, & facere caluitium super mortuũ, prohibitum erat in lege. Vide Deut. 14. Nihilominus ritum gentiũ imitantes id faciebant Iudæi: quod tamen minimè facturos esse dicitur, propter malorum cumulũ, & mortuorum multitudinem: & quia qui mortẽ effugerẽt, tot essent calamitatibus premẽdi, vt fæliciores essent iudicaturi mortuos, quam viuentes. *Et non frangent inter eos lugentibus panem ad consolandum*. Diximus suprà de conuiuijs mortuorum. Concordant cum nostra litera translatio Septuaginta, & Chal. Par. qui frangens eis, habet. subaudi, panem. In Heb. non est dictio, panem. Santes Pag. ita trãsfert ex Heb. Et nõ extendent se super luctum ad consolãdũ eos super mortuo. Alij. Non expandent (manus) gratia luctus. idest, non expandent manus propter illos mortuos, luctus indicandi gratia, ad consolandum vnumquemq; superstitẽ propter mortuũ. Vox ופרסו iupresu, pro qua nos, frangent, habemus, est a verbo פרס paras, quod frãgere significat. Porrò אבל ebel & luctu, & lugentem significat, variatis punctis: sicq; nostra litera consonat cũ hebraico textu, subaudiendo panem

panem: quod noster interpres expressit. *Ecce ego auferam de loco isto in oculis vestris, & in diebus vestris vocem gaudij, & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ.* Nulla mentio fiet de nuptijs, neq; de alijs quę gratam hominibus vitam reddere solent: omnia planctu & mœrore plena erũt. Cùm quis peccat, aufertur ab eo omne gaudium, omnisq; lætitia, de qua Apostolus. Gaudete in Domino semper: iterum dico, gaudete. *Vox sponsi & vox sponsæ.* de qua scriptum est, Qui habet sponsam, sponsus est. Repudiata enim anima à cælesti spõso tanquam adultera, non iam vocat eam Christus sponsam, neq; potest ipsa Christũ sponsum vocare, à quo recessit. Sed & cessant iucũdissimi illi spirituales amplexus, quibus Christus animam se diligẽtem amplectitur: de quibus spõsa. Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Et, Dilectus meus mihi, & ego illi. Et. Qui adhæret Deo, vnus spiritus fit cum eo. Sic etiam repudiata synagoga propter suam incredulitatem, cessauit vox sponsi, & sponsæ: non enim ampliùs sponsa dicitur, neq; spõsum habet Deũ, nisi ad Christũ conuertatur. *Et cùm annunciaueris. &c.* Prædictorum malorum causam esse dicit idolorum cultum, & cõtemptum legis Dei. *Quia dereliquerũt me patres vestri.* Derelinquunt patres Deum, & ambulant post Deos alienos, quãdo q alijs pręsunt in Ecclesijs, ab obseruatione diuinorum mandatorum recedunt, & ventrem Deum suum constituunt, & auaritiæ, & luxuriæ studẽt, quibus seruire dicũtur: à quo enim quis vincitur, eius & seruus est. *Sed et vos peius operati estis.* Puniuntur propter patrũ peccata, quibus grauiora commiserunt. Patribus & maioribus peccantibus, quid

Phil. 4. a.
Ioan. 3. d.
Cãt. 2. & 8.
1. Cor. 6.
Philip. 3.
2. Pet. 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

aliud expectari potest, nisi vt filij & subditi peiora faciant? Vide suprà Cap.7. & Cap.11.

Et seruietis ibi dijs alienis die ac nocte, qui non dabunt vobis requiem. In Hebr. non dabo vobis misericordiam. Septuag. & Chald. Para. legunt, vt habet nostra litera. Dicitur autem, nō daturum Deum misericordiam, quia inimici eorum apud quos erunt captiui, non misereburtur eis, neq cessabunt eos affligere: quod expressit noster interpres, transferens, *qui non dabunt vobis requiem.* Chaldai. Paraphra. seruietis ibi populis colentibus idóla die ac nocte, qui non erunt vobis misericordes. Semel à Domino derelicti faciunt ea, quæ nō cōpetunt, vt vadant post desideria cordis sui mali: de quo exeunt cogitationes pessimę: & idcirco de Ecclesia separantur, vt vadant in terram longinquam, quā nec ipsi, nec patres eorum nouerāt, priusquam peccarent: vt ibi seruiāt dijs alienis, hoc est, erroribus varijs *Non dabunt vobis requiem.* Inuenietis requiem animabus vestris, ait Christus: quē qui deserunt, requiē non habent: sic enim ipsi confitentur, Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis. *Propterea ecce dies venient, dicit Dominus.* Prædicit populi liberationem à captiuitate: quę sub Zorobabel, & Iesu pōtifice, & Esdra ex parte completa est. quod quidem beneficium adeò eximiū futurum dicit, vt obliuioni tradatur prę huius magnitudine beneficiū illud liberationis ab Ægyptiaca seruitute. Quòd si de sola liberatione à Babylonia captiuitate sit sermo, profectò non maius hoc fuit beneficium, quā liberatio ab Ægyptiaca seruitute, quæ tot mirabilibus facta est, & sexcenta millia hominū absq; mulieribus & paruulis liberata sunt. *Non dicent, viuit Dominus*

Mat. 11.

Sap. 5. a.

minus qui eduxit. etc. Hoc est, cùm iurare voluerint: nā, Viuit Dominus, forma iurandi erat. Vel, Non laudabunt Deum commemoratione beneficij liberationis ab Ægyptiaca seruitute, sed commemoratione huius noui beneficij. Chald. Paraph. Non erunt vltra narrantes potentiam Domini, qui ascendere fecit filios Israel de terra Ægypti: sed erunt narrantes potētiam Domini. &c. Obseruat hic Diuus Hieron. quòd cùm hic dicatur, *de vniuersis terris ad quas eieci eos,* quod nequaquam Cyri temporibus completum est, sed vltimo fine complebitur: consequens est, pertinere hāc prophetiam ad conuersionē Iudæorum ad Christū, de qua Apostolus. Postquam subintrauerit plenitudo gentium, tūc omnis Israël saluus fiet. vt per terrā, spiritualiter Ecclesiam intelligamus datam patribus, hoc est, Apostolis. Sed & à terra Aquilonis, hoc est peccati, quòd calore gratię destituit, in terrā nostrā, patriam scilicet cælestem quā amisimus propter peccatum, reducit, & reducet electos suos Deus de vniuersis terris: quod maius est beneficium, quàm eduxisse Iudęos de Ægyptiaca seruitute, vel de captiuitate Babylonica. *Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus.* Ad literam loquitur de Chaldæis, qui Iudæos in captiuitatem adegerunt. Sed in spiritu loquitur de Apostolis, & Apostolicis viris, qui tam ex Iudæis, quā ex gentibus innumeros ad Christū adduxerūt, & semp adducūt. Cōparat ergo ciues Ierusalē piscibus, Chaldęos piscatoribus, quasi dicat. Excitabo Chaldęos adversus vrbē, & cingēt illā obsidione quasi reti, & ciues illius capiēt. Cōparat etiā eosdē Chaldęos venatoribus, qui Sedechiā, & milites eius in in fugā versos, tāq

Rom. 11.

Universidad de Deusto Biblioteca

feras quę metu venatorũ fugiũt, & se huc atq; illucre cipiũt, venati sunt de omni mõte & de omni colle, & de cauernis petrarũ, vbi se receperãt. Chal. Para. Ecce ego mandabo populis occisoribus, dicit Dñs, vt occidãt eos: & post hæc mandabo multis venatoribus, vt venẽtur eos ab omni mõte, & ab omni colle, & de cauernis petrarũ. Sed & piscatores Chaldęos, & venatores Romanos interpretari possumus. Apostolos porrò hominum piscatores fuisse manifestum est ex verbis Christi, quibus eos ad Apostolatum vocauit, dicens, Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. Qui etiam, vt omnia consonarent, piscatores erant: & à piscium piscatione, ad hominum spiritualem, & mirabilem piscationẽ vocati sunt. Sic & Euangelij prædicationem Christus comparat reti, dicens. Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti. Sed et venatores fuerunt Apostoli, & illorum successores, qui per omnem terram discurrentes venati sunt homines ex montibus & collibus superbiæ, vt humiles facti Christo manus darent, nõ in se ipsis, sed in eo in quo solo salus est, fiduciam habẽtes: extrahentes eos ex cauernis errorũ, in quibus veluti in densissimis tenebris versabantur: vt lucem mundi Christum intuerentur, qui ait. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris; sed habebit lumen vitæ: et Euangelicæ veritatis mirabili luce perfunderentur, vt virtutes eius annunciarẽt, qui eos de tenebris vocauit in admirabile lumẽ suum. In qua quidem cælesti venatione illud supra modũ mirabile est, quòd agni humiles & mãsueti, inermes, omnium iniurijs expositi, venati sunt lupos, tumidos, superbos

Mat. 4.
Mar. 1. b.
Mat. 13 f
Ioan. 8. b.
1. Pet. 2.

perbos, elatos potẽtia, diuitijs, carnis sapientia, sed & truculentos, & sanguinarios. Vnde & Christus cũ eos ad huiusmodi venationẽ destinaret, Ite, ait. Ecce ego mitto vos, sicut agnos inter lupos. A Domino factũ est istud, & est mirabile in oculis nostris. Videãt ergo pastores Ecclesiæ, quorum hoc est munus, vt piscatores & venatores animarum sint, qua ratione huic officio incumbere debeant, si animarum lucra amant. *Quia oculi mei super omnes vias eorum.* Hoc est, video illorũ studia, neq; me latent eorum scelera, propter quę statui in hostium suorum manus eos tradere. *Et reddã primùm duplices iniquitates, & peccata eorum.* Illud *primũ* referendum est ad id, quod superiùs prædixerat, *& reducam eos in terram suam*, quasi dicat, primùm illos dignis flagellis puniam pro peccatis suis, ne sibi iusti videãtur: deinde misericorditer cum illis agam. Leuit. 26 Donec confiteantur iniquitates suas, & maiorum suorum, & donec erubescat incircuncisa mens eorum: tunc orabunt pro impietatibus suis, & recordabor fœderis mei. Quod autẽ *duplices iniquitates* ait, peccata patrum, & filiorum intelligit: de quibus superiùs dixerat, Quia dereliquerunt me patres vestri: sed & vos peius operati estis, quã patres vestri. Sic Leui. 26. Propter peccata patrũ suorum, & sua affligentur. Alij ad peccata in Deum, & in proximum referunt. Theodoret. Quasi plenus humanitate vltionem peccatorũ appellat duplicationẽ: non enim secũdũ iuris normã & rationẽ pares persoluerunt pœnas. Videtur allude re ad id quod Leuit. 26. habet. Sin autẽ nec sic obedieritis mihi, addã correptiones vras septuplũ propter peccata vestra. Et deinde addam plagas vestras vsq; in septu

Luc. 10.
Psal. 117.
Leui. 26.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in septuplum propter peccata vestra. Et iterum percutiam vos septies propter peccata vestra. Septuag. non habent, primùm, sed in Hebræo habetur. Chald. Paraph. ita habet, & reddam secundis sicut & primis iniquitates eorum, & peccata eorum. In Heb. pro eo q̃ nos habemus *duplices* est dictio משנה mishneh, quę duplum significat. Sed idem est dicere, reddam duplum iniquitatis pro iniquitatum eorum, quod duplices iniquitates eorũ, vt habet nostra litera. Sic & Deu. 17. habetur. In Heb. scribet sibi duplum legis huius. q̃ idem est, quod scribet sibi duplicem legẽ hanc. *In mortuis idolorum suorum.* In Hebr. in cadauere abominationum suarũ. Sed idóla abominationes vocat scriptura, vt. 3. reg. 11. Intelligit autem de hominibus, & animalibus, quæ idólis immolabantur. *Dominus fortitudo mea.* Prædicit gentium vocationem, quam præuidens Propheta exultat in spiritu. Deum autem robur suũ, & refugium vocat, quòd potẽtiam suam manifestam fecerit in debellandis hostibus nostris, dęmone, peccato, & morte, & tuendo suos. Vnde Maria virgo in Cãtico. Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui. Sed & Christus Dei virtus est, vt ait Diuus Paulus, sine quo omnis hominum fortitudo imbecilla est, ad quem nobis est confugiẽdum, vt ab hostibus protegamur. Hic est ille fortior, sed & fortissimus, qui fortem armatum custodientem atriũ suum vicit, & vniuersa arma eius in quibus confidebat, abstulit, & spolia eius distribuit. *Ad te gẽtes venient ab extremis terræ.* Chald. Paraph. Ad famam potentiæ tuæ populi venient à finibus terræ. Nonnulli hæc de Gentibus, quę audita Dei fama qui Iudæos in terram suam

Luc. 1. e.

1. Cor. 1.

Luc. 11.

suã reduxerat, abiectis idólis ad Dei veri cultũ accesserũt, & populo Dei adhæserũt, intelligũt. Sed multò meliùs de conuersione gentium ad Christũ intelligũtur: quamuis neq; hunc sensum reijciamus, ita vt conuersio hæc, quæ tunc facta est paucorum, adumbratio esset quædam conuersionis innumerarum gentium ad Christum, quam in spiritu præuidit propheta. *Verè mendacium possederunt patres nostri, & vanitatem, quæ eis non profuit.* Mendacium & vanitatem vocat idolatriam, qua & mendaces ac falsi dij coluntur, & spem suam collocant homines in ligno & lapide, quę prodesse non possunt. Vel mendacium & vanitatem vocat Deos mendaces & fallaces. *Nunquid faciet sibi homo Deos, & ipsi non sunt dij?* hoc est, cùm Dei sint homines facere, nequaquam autem fieri ab alio, quì fieri potest, vt dij ab hominibus facti sint dij? *Idcirco ego ostendam eis per vicem hanc manũ meam.* Idem est cum eo, quod superiùs dixit, *Et reddam primùm duplices iniquitates & peccata eorum:* sicut enim superiùs cùm reductionem à captiuitate prędixisset, subiunxit, Reddam primùm iniquitates & peccata eorum: sic hìc cùm prædixisset eandem liberationem, vocando Deum fortitudinem, & robur, & refugium in die tribulationis, subiungit, *Idcirco ego ostendam eis per vicem hanc manum meam,* hoc est, vindictam meam, quam manu & potentia mea faciam: quasi dicat, priusquam misericordiam experiantur, sentient iustitiam meam. Vel hac vice ostendam manum meam: deinde ostendam brachium, quum per Romanos perdam. *Et scient quia nomen mihi Dominus.* hoc est, quod sim rerum omnium auctor, & conditor, cui omnia deseruiunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

uiũt, quiq; præstare possum quod comminatus sum: & quem noluerunt benefacientem agnoscere, puniẽtem saltem cogentur cognoscere. Chald. Para. Propterea ego annunciabo eis hoc tempore: ostẽdam eis vltionem meam, & plagam potentiæ meæ: & scient, quia nomen meum est Dominus. D. Hiero. de Christo interpretatur, qui manus, idest virtus Dei est, quasi dicat. In hac vice ostendam manifestè, & non vt priùs in vmbra, & in imagine, & vaticinio futurorum virtutem meam, Christum scilicet meum: vt postquã cognouerint, sciant nomen meum, audiantq; à filio, Pa-
Ioã. 17. a. ter manifestaui nomen tuum hominibus. Theodoretus similiter ad tempus Euangelij prophetiam hanc refert: potentiam autem interpretatur, qua per abiectos, & pauperes homines procuraturus erat conuer-
Psal. 143 sionem gẽtium. De hac manu Propheta. Emitte manum tuã de alto, eripe me & libera me de aquis multis. Et dexteram tuam notam fac, quam & brachium
Isa. 53. a. vocat Isaias, dicens. Et brachium Domini cui reuela-
Rom. 1. a. tum est? D. Paulus ait de Christo, Qui prædestinatus est filius Dei, hoc est, declaratus & manifestatus est esse filius Dei, in virtute, hoc est, ex signorũ & miraculorum potentia. Sic hoc in loco nomen יהוה iehouah, ponitur, quod soli Deo tribuitur: nã Christus & Dei virtus, & verus Deus est.

ARGVMENTVM.

De Iudeorum pertinacia. Non esse fiduciam collocandã in hominibus, sed in Deo, qui & cordium scrutator est. Orat Propheta auxilium Dei implorans. Sãctificationem Sabbathi præcipit.

CAP. xvij.

¶ CAP. XVII.

1 ECCATVM Iuda scriptum est stylo ferreo in vngue adamantino, exaratum super latitudinem cordis eorũ, & in cornibus ararum eorũ. 2 Cùm recordati fuerint filij eorũ aratũ suarũ, & lucorũ suorum, lignorumque frondentiũ in montibus excelsis, 3 sacrificantes in agro: fortitudinem tuam, & omnes thesauros tuos in direptionem dabo, excelsa tua propter peccata in vniuersis finibus tuis. 4 Et relinqueris sola ab hæreditate tua, quam dedi tibi, & seruire te faciam inimicis tuis in terra quam ignoras: quoniam ignem succendisti in furore meo, vsque in æternũ ardebit. 5 Hæc Dicit Dominus, † Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnẽ brachiũ suũ, & à Domino recedit cor eius. 6 † Erit enim quasi myricæ in deserto, et non videbit cũ venerit bonum: sed habitabit in siccitate in deserto in terra salsuginis et inhabitabili. 7 Benedictus vir qui confidit in Domino, et erit Dominus fiducia eius. 8 † Et erit quasi lignũ quod transplantatur super aquas, quod ad humorẽ mittit radices suas: et non timebit, cùm venerit æstus. Et erit foliũ eius viride, et in tẽpore siccitatis nõ erit sollicitum, nec aliquãdo desinet facere fructũ. 9 Prauum est cor hominis, et inscrutabile: quis cognoscet illud? 10 † Ego Dominus scrutans cor, et probans renes: qui do vnicuique iuxta viam suã, et iuxta fructũ adinuentionũ suarũ. 11 Perdix fouit quæ non peperit: fecit diuitias, et non in iudicio: in dimidio dierum suorum derelinquet eas, et in nouissimo suo erit insipiens. 12 Solium gloriæ altitudinis à principio, locus sanctificationis nostræ. 23 Expectatio Israel Domine, omnes qui te derelinquũt, confundentur: recedẽtes à te, in terra scribẽtur: quoniã dereliquerũt venã aquarũ viuentũ Dominũ. 14 Sana me Domine, et sanabor: saluũ me fac, et saluus ero: quoniã laus mea tu es.

15 Ecce

succen
dissis. 3.
MS Hie
ro H G.
†Isa. 30.
2, 31, 1.
†Inf. 48.
7.
Inf. 48. 6
†Psal. 1.
3.
omniũ
9 MS.
Hiero.
sup om
nia H.
G. C.
†1. Reg.
11, 7.
Ps. 7, 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

15 Ecce ipsi dicunt ad me, Vbi est verbum Domini? veniat. 16
Et ego non sum turbatus, te pastorem sequens: & diem hominis
non desideraui, tu scis. Quod egressum est de labijs meis, rectũ
in conspectu tuo fuit. 17 Non sis tu mihi formidini, spes mea
es in die afflictionis. 18 Confundantur qui me persequuntur, et
non confundar ego: paueant illi, & nõ paueam ego: induc super
eos diem afflictionis, et duplici contritione contere eos. 19 Hæc
dicit Dominus ad me, Vade, & sta in porta filiorum populi
per quam ingrediuntur reges Iuda, & egrediuntur, & in cun
ctis portis Ierusalem: 20 & dices ad eos, Audite verbum Do
mini reges Iuda, et omnis Iuda, cunctiq; habitatores Ierusalẽ
qui ingredimini per portas istas. 21 Hæc dicit Dominus, Custo
dite animas vestras, & nolite portare pondera in die sabbathi:
nec inferatis per portas Ierusalẽ. 22 Et nolite eijcere onera de
domibus vestris in die sabbathi, & omne opus nõ facietis: san
ctificate diem sabbathi, sicut præcepi patribus vestris. 23 Et non
audierunt, nec inclinauerunt aurẽ suã: sed induraueruntcerui
cẽ suã, ne audirent me, et ne acciperent disciplinã. 24 Et erit,
si audieritis me, dicit Dominus, vt non inferatis onera per portas
ciuitatis huius in die sabbathi: & si sanctificaueritis diẽ sabba
thi, ne faciatis in eo omne opus: 25 Ingredientur per portas ciui
tatis huius reges & principes, sedentes super solium Dauid, &
ascẽdẽtes in curribus et equis, ipsi & principes eorũ, viri Iuda,
& habitatores Ierusalẽ, & habitabitur ciuitas hæc in sempi
ternũ. 26 Et venient de ciuitatibus Iuda, et de circuitu Ierusalẽ,
et de terra Beniamin, et de cãpestribus, et de mõtuosis, et ab Au
stro, portãtes holocaustum, et victimã, et sacrificiũ, et thus, et in
ferent oblationẽ in Domum Domini. 27 Si autem non audieri
tis me, vt sanctificetis diẽ sabbathi, et ne portetis onus, et ne in
feratis per portas Ierusalem in die sabbathi: succendam ignem
in portis eius, et deuorabit domos Ierusalem, et nõ extinguetur

EXPLA.

EXPLANATIO.

PECCATVM Iuda scriptum est stylo ferreo in vngue adamantino, exaratum super latitudinem cor is eorum. In Prophetis non est quærenda verborum, rerumq; consequentia: sed prout illis spiritus suggerebat, facilè ab vno ad aliud transibant. Sic in nostro Ieremia videre licet: nũc cõminatur, nunc consolatur, nunc populi peccata recẽset, nunc Dei beneficia commemorat, nunc Christũ annunciat, nunc gentium conuersionem prædicit, nũc arguit, nunc orat, nũc lamẽtatur. In hoc autẽ potissimùm incumbit, vt obstinationem & pertinaciam Iudeorum ostendat, vt hanc Deum veluti nolentem sequire coegisse doceat. Peccatũ ergo Iuda indelebile esse ait, neq; ab illorũ cordib' euelli posse, veluti si stylo ferreo in vngue adamãtino scriptũ esset. Duo his verbis significat, & Iudeorũ in peccato pertinaciã, & certã definitãq; vindictã: vt nequaquã Deo traditur esset obliuioni illorũ peccata. Quod autẽ ait, *in vngue adamantino*, non sic exponendum est, vt in adamante scriptum intelligamus: nam adamas ferro minimè cedit: sed vngue, hoc est, stylo adamãtino: vt dicat, peccatũ Iuda scriptum esse stylo ferreo, & stylo adamãtino exaratũ super latitudinem cordis eorũ. Rab. Kim. ait stylum dictum esse vnguem, quòd eo non secus ac vnguibus sculpatur. Sed שמיר samir, pro quo nos adamantis legimus, durius & robustius ferrum exponit. Sãtes Pag. transfert, stylo ferreo, & stylo adamantino. Sed & Chal. Paraph. ita habet. Peccata domus Iudæ scripta sunt stylo ferreo, & vngue adamantino sculpta super tabula cordis eorum. Diuus Hierony. primo

modo

Universidad de Deusto
Biblioteca

modo exponit, & vnguem adamantinum vocari ipsum lapidem adamantinum, ob nitorem & leuitatē, vt absque vllo impedimento scribi in eo possit stylo ferreo, vt dura inquit ferri materia scribat in duriori tabula adamantina, & duret quod scriptum est in perpetuum: quod & de peccato contra Christum commisso exponit, iuxta illud quod ipsi dixerunt, Sanguis
Mat. 27. eius super nos, & super filios nostros. Theodoretus. Nihil potentius conscientia, in qua scilicet confixæ literæ sunt solidæ, quicquid homines mentiantur: frustra igitur te iustum iactas, vel ab alijs prædicaris, cùm peccator sis; nam peccatum tuum scriptum portas in corde: ibi legit Deus, qui cordium est scrutator. *Et in cornibus ararum eorum.* aras intelligit, in quibus idólis sacrificabant: quę cum sanguine sacrificiorum, quę dijs immolabantur, infectæ essent, peccatum in illis scriptum dicitur. Lyra, quòd in cornibus ararum scriberentur idolorum nomina, quasi dicat. Neq; tu potes peccatum tuum excusare, cùm scriptum illud habeas in corde: neque potest non esse manifestum omnibus, cùm aræ ipsæ clament. *Cùm recordati fuerint filij eorum ararum suarum, et lucorum suorum, lignorumq; frondentium in montibus excelsis, sacrificantes in agro.* subaudi, recordabuntur peccatorum patrum suorum: vel cognoscent patres suos iustè punitos, qui in agro sacrificabant. Chal. Para duas illas voces, sacrificantes in agro, coniungit cū subsequentibus: sic enim habet. Pro eo quod colūt idóla super mōtes in agro, substātiā vestrā, & omnem domū thesaurorū vestrorū direptioni tradam in peccatis. Sic etiam Sep. qui pro eo quod nos habemus, sacrificantes in agro, habet ipsi, O mōtane in cam-

in campo diuitias tuas, & omnes thesauros tuos direptioni dabo. Priorem partem ex Heb. nonnulli sic transferunt, Vt reminiscuntur filiorum suorum (ita) ararum suarum, quasi dicat. vt iucunda est recordatio liberorum charissimorum, sic gratę sunt illis arę eorum. Sed nostra litera consonat textui Hebraico. sic & Santes Pag. Vbi tamen nos habemus, *lignorumq; frondentium*, in Hebręo est על hal, præpositio, quę iuxta, & in, & super, & ad, significat. vnde transferre possumus, iuxta, vel ad lignum frondosum, vel in ligno frondoso, pro lignis, vt lucos lignorum frondentium significare velit. Sententia est eadem: qui enim recordatur lucorum lignorum frondentium, recordatur lucorum & lignorum frondentium. Pro eo autem quod nos habemus, *sacrificantes in agro*, Sātes Pag. ex Heb. ita transfert, montane in regione; & connectit cū sequentibus, Opes tuas, omnes thesauros tuos in direptionem dabo: vt alloquatur Iudam, quasi dicat, O Iuda, qui soles versari in montibus, vt illic colas idóla, in regione hac tua omnes opes tuas, & thesauros tuos prędæ exponam hostibus. Vox Hebręa הררי harari, montanum significat. Noster interpres per montanum, intellexit sacrificantem in mōte, quemadmodum Chald. Paraph. interpretatur, ideo sensum attendens transtulit, sacrificātes: & quia iam precesserat, in montibus excelsis, dictionem hanc sacrificantes coniunxit cum precedenti, in montibus excelsis: duę autem ille dictiones *in agro*, possunt cū sequentibus connecti, nempe fortitudinem tuam. &c. Possumus ergo hac ratione exponere literam nostram iuxta textū Hebraicum. Cùm recordati fuerint, idest

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia recordari sunt filij eorum ararum suarum, & lucorum suorum lignorum frondentium, in montibus excelsis sacrificantes: ipsi, nempe filij, patrum iniquitatem imitati: propterea ego in agro, vel regione fortitudinem tuam, & omnes thesauros tuos in direptionem hostibus dabo. Vox Heb. חיל chail, pro qua nos fortitudinem habemus, fortitudinem, & opes significat. *Excelsa tua propter peccata in vniuersis finibus tuis*. hoc est, dabo excelsa tua, omnem nempe gloriam tuam, & quidquid excelsum te facit, in direptionem hostibus in vniuersis ciuitatibus tuis, & finibus tuis propter peccata tua: vel propter peccata quæ commitis in omnibus terris tuis. Septuaginta. Excelsa tua in peccato in omnibus terminis tuis. Idem est sensus: quamuis & possit hic esse sensus. Excelsa tua in peccato sunt, cùm scilicet ibi idóla colas in omnibus terminis tuis. Chaldai. Paraphra. connectit cum superioribus, substantiam vestrā & omnem domum thesaurorum vestrorum direptioni tradam in peccatis, quibus coluistis idóla in omnibus terminis vestris. Santes Pag. ex Hebræo transfert, connectendo cum superioribus, vt facit Chaldai. Paraphra. propter peccata excelsorum tuorum, quæ sunt in omnibus confinibus tuis. Vox Hebræa במת bamoth, excelsa significat, & vt plurimùm in sacra scriptura significat aras in excelsis cōstructas dijs dicatas, quamuis etiam significet cuiusuis rei sublimitatem atque celsitudinem. Possumus etiam literam nostram hac ratione exponere, vt cum superioribus orationem hanc coniungamus. Dabo in direptionem thesauros tuos propter excelsa tua peccata in vniuersis finibus: hoc est,

est, propter peccata in excelsis tuis commissa in omnibus finibus tuis, vt transpositio sit prepositionis propter. *Et relinqueris sola ab hæreditate tua*. Santes Pag. ex Hebræo. Et remissio erit in te ab hæreditate tua, quasi dicat. Præceperam tibi, vt septimo quoque anno agros incultos & sabbathizantes relinqueres, quod tamen tu facere neglexisti, neq; terræ dare requiem voluisti: quare terra dabit tibi quietem: abducēris enim in captiuitatem, vt non possis terram colere. Vox Heb. ושמטתה vesamatthah, & dimittēris, vel relinquēris significat: quia tamē sequitur ובך vbeca, hoc est, in te, Santes Pag. transtulit, remissio erit in te: Possumus tamen transferre ex Heb. ad literam, & relinquēris in te ab hereditate tua, quam phrasim Hebraicæ linguæ optimè noster interpres explicauit sermone latino dicens. Et relinquēris sola ab hæreditate tua. Chald. Paraph. Et adducam hostem super terram vestram, eritq; desolata sicut in anno remissionis: & tunc faciam vindictam iudicij, donec transmigrare vos faciam de hæreditate vestra, quam dedi vobis. *quoniam ignem succendisti in furore meo, vsq; in æternum ardebit*. hoc est, quia iram meam prouocasti, quæ te comprehendet: fecisti, vt iratus vindictam de te sumerem. ignis pro vindicta. Chal. Para. Quia spiritus vrēs fortis sicut ignis egressus est à facie mea in ira, vsq; in seculum residebit. Pro *in æternum* in Heb. est עולם holam, quæ dictio seculum, perpetuum, æternum significat, interdum significat tempus longum: nonnunquam tempus vitæ alicuius, aliquando tempus vsq; ad annum Iubilei, vel spaciū illud tēporis ab aliquo notabili tēpore & insigni ad aliud etiā notabile

Universidad de Deusto
Biblioteca

& insigne. sonat etiã diuturnitatẽ, & durationẽ temporis homini absconditam. Est enim à radice verbi עלם halam, quod latere, abscondere, & occultare significat: hæc omnia facilè distinguet locorum circunstantia. Hinc facilè est conuincere Iudæos de ceremonijs legis, quòd eas obseruari iussi sint in perpetuum, cùm per Christum suo tempore abrogandæ essent: & vox Hebræa non semper perpetuitatem significat. Quòd autem D. Hieronymus in Epistola ad Galatas notat עולם holam, cum vau æternitatem, sine vau, tempus finitum significare, non ita esse innumera loca sacræ scripturæ passim ostendunt. sunt qui ex Hebreo deductum velint latinum, olim, quod de præterito & de futuro sicut Hebreũ holam, dicitur. In hoc loco, in æternum, potest significare tempus æternum: impij enim in æternum cruciabuntur igne illo ab ira Dei accensi, qui nunquam extinguetur. Et Iudæi impœnitentes puniti sunt amissione terræ, quam Deus velut hæreditariam dederat patribus eorum, & punientur in æternum æterno igne. Sicq; sententia hæc optimè in peccatores omnes quadrat. Quoniam ignem succendisti in furore meo, vsque in æternum ardebit. Dum peccas, ignem iræ Dei accendis; qui eò magis accenditur, quò diutiùs in peccatis perseueras: ardebit in æternum, nisi lachrymarum pœnitentiæ profluuio illum extinguere curaueris. Hoc est quod Diuus Paulus dicit. Tu autem propter duritiam cordis tui, & impœnitens cor thesaurizas tibi irã in diẽ vindictæ. *Hæc dicit Dominus, Maledictus homo qui confidit in homine.* Id propter Sedechiã dicit, q confisus de rege Ægypti defecerat à Nabuchodonosore re

Rom. 2. d.

sore rege Babylonis, & nequaquam fiduciam in Deo collocabat, à cuius cultu defecerat, & totus idololatriæ erat deditus cum reliquo populo. Sed in vniuersum de Iudæis & de omnibus alijs, qui relicto Deo spem suam in homine, in diuitijs, in potentia, principum fauore, & quacunq; alia re extra Deũ collocant. Nequaquã autem hìc prohibemur fiduciam collocare in Beata Virgine, & in Sãctis, & in nostris operibus, eo modo quo Catholica Ecclesia docet: nõ enim in sanctis fiduciã collocamus, vt à Deo recedam⁹; sed vt per ipsos auxilium Dei impetremus, qui solus auctor est salutis nostræ. Sic in operibus nostris fiduciã collocamus, qua ratione à diuina gratia procedunt, & illi innituntur. *ponit carnem brachium suum.* Hoc est, robur suum constituit carnem, hominem nempe. idem est quod confidere in homine. Brachium pro robore & potentia, quòd in brachio robur sit; & caro pro homine, & pro terrenis & fragilibus rebus. *Erit enim quasi myricæ in deserto.* In Heb. ערער harhar, myricam aut iuniperum significat: est autem genus humilis virgulti, vnde illud Virgil. humilesq; myricæ. cuius duæ sunt species, satiua, quæ Tamarix vocatur à Plinio lib. 13. cap. 11. altera syluestris, de qua hìc loquitur. Comparatur igitur ille qui gratia Dei destitutus est, myricę in deserto, quòd vilis admodum sit & abiectus, nullũq; fructum Deo & cælo dignum afferat, cælesti destituatur imbre, segregatusq; à iustorum consortio sit. *Et nõ videbit cum venerit bonum.* bona scilicet illa, de quibus Propheta, Credo videre bona Domini in terra viuentium. idem est ac si dicat, nihil habebit prosperum: nõ videtur, quod nõ habetur. Hispanè dicimus, *no se vera mas bien,*

Psal. 26.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mas bien, no vera mas bien por su casa. Alij de myrica intelligunt, & per bonum, imbrem: quasi dicat, quemadmodum myrica in deserto cælesti imbre priuatur, sic ille qui à Deo recedēs fiduciam in homine constituit, cælesti gratia. *Sed habitabit in siccitate in deserto in terra salsuginis & inhabitabili.* Infælicia omnia intelligit. Obserua hæc tria, quæ in regione peccati inueniuntur, & priuationem diuinæ gratiæ consequuntur, siccitas nempe, sterilitas, quod per terram salsuginis vel salsam intelligitur; & segregatio à Dei & sanctorum consortio: ex
Ioā. 15. a. siccitate sterilitas, quia sine me nihil potestis facere,
2. Cor. 3. & Sufficientia nr̄a ex Deo est; ex sterilitate separatio: Omnem palmitem non ferentem fructum tollet eū,
Luc. 13. b. & sterilis ficulnea succidi præcipitur. pro siccitate, in Heb. est in plurali in siccitatibus, hoc est magna in siccitate. Magna sanè siccitas, vbi neq; cogitare aliquid boni possumus, quod Deo & cælo dignum sit. Non
II. Cor. 3. quòd sufficientes simus aliquid boni cogitare ex nobis, ait Apostolus. *Benedictus vir qui confidit in Domino.* Ponitur hic nomen יהוה Iehouah, quod soli Deo conuenit, vt in solo eo collocandam esse fiduciam, tā quā in auctore salutis nostræ intelligamus; quòd solus ipse sit יהוה Iehouah, qui est, & à quo omne esse manat, in quo, & per quē omnia sunt, & sine quo desiciunt. *Et erit Dominus fiducia eius.* Idē est. *Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas, & non timebit cùm venerit æstus, & in tempore siccitatis non erit sollicitum, neq; aliquando desinet facere fructum.* Pulchra Antithesis. Confidentia in homine, relicto Deo, siccitatem secum adfert, sterilitatem, segregationem à Deo, & sanctorum consortio. Confiden-

tia

tia autem in domino aquarum abundātiam, quę omnem caloris & siccitatis iniuriam propulsent, fertilitatem, & hæc in Dei & sanctorum consortio; id quod significat, cùm ait, *transplantatur.* In deserto enim non est qui plantet, neq; qui trasplantet. Hic autem est pater cælestis agricola, qui plantat, qui colit. Dei planta- 1. Cor. 3.
tio estis, Dei agricultura estis. Et, Omnis plantatio, Mat. 15. b
quam non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur. qui palmitem ferentem fructum purgat, vt abundantiorē ferat fructum. sunt & ministri, qui plantant Ioan. 15.
& rigant. Ego plantaui, Apollo rigauit. Sed neq; qui
plantat aliquid est, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat Deus: ideo in Domino confidit, & Dominus 1. Cor. 3.
est fiducia eius. *quasi lignum.* non iam humilis myrica, sed procera arbor, quæ non tantùm fructus Deo gratos ferat, sed vmbra sua ab æstu defendat, in cuius ramis aues cæli requiescant, & nidos constituant, vt nō sibi soli prosit, sed multis. *quod transplantatur.* Verbum Hebr. שתל sathal, de arborum plantatione & transplantatione dicitur. Non autem absq; mysterio, *quod transplantatur*, transtulit noster interpres, vt significaret nos quidem ex prima nostra plantatione steriles arbores esse; nascimur enim filij iræ. Quidquid autē
boni in nonis est, ex transplantatione nobis cōtinge- Ephes. 2.
re, hoc est, non ex generatione, sed ex regeneratione. Vnde Christus ad Nicodemum. Nisi quis natus fue- Ioan. 3. a.
rit denuo, non potest videre regnum Dei. Et nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sācto, non potest introire in regnum Dei. Et dedit eis potestatē filios Dei Ioan. 1.
fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate

Universidad de Deusto
Biblioteca

viri, sed ex Deo nati sunt. Renascimur per baptismũ, & transplantamur à regione & deserto peccati in Ecclesiam, paradysum Dei manu plantatum, vbi magna est aquarum copia, diuinorum nempe charismatum, quibus ligna continuò irrigantur, vt æstum, & siccitatem non timeant: tẽtationes intellige, persecutiones,
Rom. 8. e. & quæcunq; alia mala, quæ quidem omnia diligentibus Deũ cooperantur in bonum. Quis nos separabit
Mat. 16. à charitate Dei? &c. Et, Portæ inferi non prẽualebunt aduersus eam. *Et erit folium eius viride.* Prouidentes bo
Rom. 12. na non tantùm coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus: vt sancta sint & opera, et verba. *Et in tempore siccitatis non erit sollicitum.* Omnem enim sollici
1. Pet. 2. tudinem proijciũt in Deum, quoniam ipsi cura est de
Psal. 22. eis. Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. super aquam refectionis educauit me. Sed in nouissimo illo die, quando homines arescent præ timore & expectatione eorum, quæ su-
Luc. 21. f. peruenient vniuerso orbi, illis dicetur. Respicite, & leuate capita vestra, quoniã appropinquat redemptio vestra. *nec aliquando desinet facere fructum.* Quibus dictũ
Ioan. 15. c est. Posui vos vt eatis, & fructum afferatis. Sed & istæ
Cant. 4. a sunt illę oues, de quibus dicitur. Omnes gemellis fœtibus, & sterilis nõ est inter eas. Charitas enim magna operatur, vbi est. *Prauũ est cor hominis & inscrutabile: quis cognoscet illud?* quasi dicat, Difficile est dignoscere, quis in Deo speret: cùm multi sint, qui Dei cultores exteriõ apparent, quorum cor longè est à Deo: sed licèt id hominibus sit difficile, nequaquam Deo, qui corda scrutatur, cui omne cor patet, & omnis volũtas loquitur.
Psal. 7. Vnde Psalmista. Scrutans corda & renes Deus. Septuag.

tuaginta. Profundum cor super omnia, & homo est: quis cognoscet eum? Chaldai. Paraphra. dolosum est cor præ omnibus, & validum est: quis cognoscet illud? In Hebræo. עקב hachob, hoc est, deceptiuum, versutum, versipelle, fraudulentum, à verbo עקב hachab, quod est seducere, decipere, supplantare, dolosè & callidè & astutè agere. hæc omnia comprehendit noster interpres transferendo, *prauum.* In Heb. nõ est dictio hominis, sed prauũ est cor præ omnibus, aut super omnia, vt habẽt etiam Septuagin. & Chald. Paraph. sed cùm sermo sit de hominis corde, maioris claritatis gratia noster interpres adiunxit dictionẽ, hominis, subintellectã. *& inscrutabile.* in Hebr. ואנוש veanus, hoc est, & validum, durum, grauiter affectum, deploratũ, quòd nullus valeat illud cognoscere: vnde optimè noster interpres *inscrutabile* transtulit, ab eadem radice fit אנוש enos, quod hominem significat. Inde est, quòd Septuag. trãstulerunt, & homo est. *Ego Dominus scrutans cor & probans renes.* idem supra Cap. 11. p renes, affectus, cogitationes, & intima quęq; hominis intellige. Probare autẽ dicitur Deo, hoc est, examinare, explorare. *qui do vnicuiq; iuxta vtã suam, & iuxta fructũ adinuentionũ suarum.* via, pro studijs; fructus adinuentionum vel studiorum, opera ipsa sunt. *Perdix fouit, quæ non peperit: fecit diuitias & non in iudicio: in dimidio dierum suorum derelinquet eas, & in nouissimo suo erit insipiens.* Docet nequaquam collocandam esse fiduciam in diuitijs malè partis, quòd in medio tempore relinquantur immatura morte, qua adueniente insipiens fuisse conuincitur, qui eas congregauit, tanquam qui breuia putauit perpetua, & nouissima non prouidit.

Septua-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Septuag. clamauit perdix, congregauit quæ non pepe rit. quo ꝛ exponit Theodor. de perdice mansuefacta, qua vtãtur venatores, vt suo clamore alias vocet, vt decidant in casses: congregat ergo eas, quas non pepe rit. Chald. Paraph. sicut perdix, quæ congregat oua, quæ non sunt sua; & fouet pullos, qui eam non sint se cuturi. Vox Heb. דגר dagal, congregare, & colligere significat. quia tamẽ auis sub alis congregat oua, vt fo ueat, noster interpres trãstulit, fouit. Perdicis hæc dici tur esse natura, vt oua alterius perdicis furetur, & eis incubet, foueatq; : cùmq; fœtus adoleuerit, auolare ab eo, & alienum parentem relinquere: tales esse dicit di uites qui aliena diripiunt, & per rapinas, & fraudes, & vsuras conuerrunt pecunias. Hæc de Iudæis dicũtur, qui spem in diuitijs collocabant, & quas Babylonij di repturi breui erant. Theodoretus de rege Babylonis intelligit. Simile habes Haba. 2. Væ ei qui multiplicat non sua, vsquequo? & agrauat contra se densum lu ctum. Nunquid non repente cõsurgent, qui mordeãt te, & suscitabuntur lacerãtes te, & eris in rapinam eis, *& non in iudicio*. Chald. Paraph. prẹter ius. *in dimidio die rum*. hoc est, quando illis frui debebat. Sic in parabola
Luc. 12. à Christo proposita de diuite, cùm diceret, Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos: requiscẹ, comede, bibe, epulare, audiuit. Stulte hac no cte animam tuam repetent: quæ autem parasti, cuius erunt? *Solium gloriæ altitudinis à principio, locus sanctificatio nis nostræ*. quasi dicat, Est qui iudicet eos, qui cum alio rum iniuria diuitias congregant, Deus nempe, qui so lium suum gloriosum, & excelsum à principio habet, vnde omnia intuetur, cælum nempe: quiq; locũ sibi elegit

elegit in terra, nẹpe locum sanctuarij nostri, ob eaq; rem decet nos maiori studio iustitiã colere, qui Deũ habeamus inter nos habitãtem. Sic in Psal. Dominus in tẽplo sancto suo, Dominus in cælo sedes eius. oculi eius in pauperem respiciunt, palpebræ eius interrogant filios hominum. Et, De cælo respexit Dominus, vidit omnes filios hominum. de prẹparato habitaculo suo respexit super omnes, qui habitant terrã. Chal. Paraph. Vltio fiet de eo à facie eius, cuius maiestas habitat in solio gloriæ suæ, in cælis excelsis à principio, è regione domus sanctuarij nostri. Septuagin. solium gloriæ exaltatum à principio sanctificatio nostra. De sanctuario loquitur, arca nempe testamenti: vnde dicebatur Deus sedere super Cherubin, hoc est super propitiatorium, quod erat super arcam inter duos Cherubin. Dicitur autem exaltatum à principio, hoc est, ex quo data est lex. Theodoretus qui superiorem orationem de Rege Babylonis intelligit, similiter verba hæc *solium gloriæ altitudinis*, vel exaltatum, vt ipse legit, ad eundem regem refert: quasi dicat, priuatus est etiã solio. Quod reliquum est, *à principio locus sanctificationis nostræ*, vel vt ipse legit, sublimis sanctificatio nr̃a, ab initio locꝰ sanctificationis nostrẹ, sic exponit. Tu autẽ Dñe sanctificatio nostra, splẽdor loci nr̃i sempiternum habes imperiũ. *Expectatio Israël Domine*, quasi dicat. Et tu Domine, qui nobiscũ habitare voluisti, expectatio es populi Israëlitici: in te spem nostrã collocamus, non in diuitijs, nõ in Ægiptiorum aut aliarum gentium auxilio: non iam ab alio, nisi à te solo salutem expectamus. *omnes qui te derelinquunt confundentur*. hoc est, qui te dereliẹto, in alio extra te fiduciã collocant

Psal. 10.

Psal. 32.

Universidad de Deusto
Biblioteca

collocant, confundentur à spe sua, fallet eos vana illorum spes. *recedentes à te in terra scribentur.* hoc est, non in cęlo, in libro vitæ vbi iusti scribuntur, quasi futuri hęredes cælestium bonorum, quibus dicitur, Gaudete & exultate, quia nomina vestra scripta sunt in cęlis. quod in terra scribitur citò deletur. Sic breuis est impiorum gloria. Perijt memoria eorum cum sonitu. In memoria autem æterna erit iustus. Quod in terra scribitur, conculcatur: sic gloria impiorum erit in conculcationem, & lutum. Chal. Para. Et impij qui transgrediuntur verbum tuum, futurum est vt cadāt in gehennam. *quoniam dereliquerunt venam aquarum viuentium Dominum.* Idem supra Cap. 2. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, hoc est, perpetuò manantis. Chal. Paraph. cuius aquæ non deficiunt. Nunquā suis deest Deus. Etenim vniuersi, qui sustinent te, non confundentur. Quis sperauit in Domino, & confusus est? cōfundētur autem omnes, qui adorant sculptilia, & qui spem suam in illis, & in bonis quibuscunq; caducis collocant, quæ sunt veluti cisternæ dissipatæ, quæ nō valent continere aquas.

Matt. 5. b
Psal. 9.
Psal. 111.
Psal. 24.
Eccli. 2. c.
Psal. 96.

Sana me Domine & sanabor, saluum me fac & saluus ero. Prouidentiæ tuæ me totum committo, à te vno sanitatem & salutem expecto: quam si decreueris dare, absq; vlla mora ea mihi continget, & quidem abundantissimè, plusquàm desiderare possim. Multi medici in Euāgelio Hęmorroisam curare studuerant, quę omnem substantiam suā erogauerat in eos: & tamē à nullo curari potuit, nisi ab eo, qui verus est medicus, & cuius sanitas in pennis eius. Quoniā virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Quod autem ait, *sana me,* ad cor

Mal. 4.
Luc. 6. c.

ad corpus referri potest: *saluum me fac,* ad animam: totum enim hominē curat cælestis iste medicus. Vnde & aiebat, Mihi indignamini, qui totum hominem saluum feci. *quoniam laus mea tu es.* hoc est, in quo, & de quo gloriari soleo: non in diuitijs, nō in viribus meis, non in hominibus, ideo confidenter à te salutem expecto, & exposco. Vide an laus tua Deus sit: tūc enim securè dicere poteris, Sana me Domine, & sanabor: saluum me fac, & saluus ero. *Ecce ipsi dicunt ad me. vbi est verbum Domini? veniat.* hoc est, quare non venit? quo modo non videmus opere impleri, quod in nomine Domini locutus es. Hac ratione insultabant Prophetæ impij homines, & dū differebat Deus vindictam, mendacem existimabant prophetiam. Chal. Paraph. Ecce ipsi dicunt mihi: vbi est, quod prophetasti in nomine Domini? confirmetur nunc. *Et ego non fuī turbatus te pastorem sequens: & diem hominis non desideraui, tu scis.* Hoc est, quantumuis videre vindictam tuam differri, & impij homines mihi insultarent, nequaquam turbationem aliquam animi propterea passus sum: sed constanti semper animo fui, cùm te pastorem, & ducem haberem, neq; vitam longiorem, vel prospera quęq; huius seculi desideraui: cuius rei tu testis es, tu nosti. Septuagin. Ego autem non laboraui sequens post te. Chald. Para. Ego autem nō sum cunctatus super verbum tuum, vt non prophetarem eis: vt conuertā eos ad timorem tui: & diem malam, quam tu adduces super eos, non desideraui. In hunc sensum etiam interpretatur Theodoretus orationem illam, *& diem hominis non desideraui.* hoc est, etsi mihi perspectum esset, quòd dolere nescirent, eos in calamitatē labi nolui.

Ioan. 7.

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non sum turbatus, in Hebreo, אץ asti, hoc est, festinaui, & etiam angustijs affectus sum. Quidam. Quum tamen ego non fuerim sollicitus, vt essem pastor post te, quasi dicat. Quãuis Iudęi lacerent prouinciã meã, tu tamen nosti, quòd non inuaserim illam, & quòd non intruserim me, vt essem propheta. sunt enim prophetæ secundi pastores à Deo: vnde, post te, dixit. Santes Pag. Et ego non elongaui me ipsum, vt essem pastor post te. Sed id alijs minimè placet, quòd verbum Heb. semper accelerationem significet propriè, metaphoricè autem, arctationem: quòd qui acceleret, instet, & vrgeat. possumus ergo iuxta Hebr. ita ad literã transferre. Et ego non acceleraui à pastore post te. id quod in hunc sensum possumus interpretari. hoc est, non sunt moti pedes mei, vt à te pastore recederem, constanter sequutus sum te pastorem. & hac ratione eadem est sententia cum nostra vulgata editione. *& diem hominis.* In Heb. אנוש anus, idest doloris, afflictionis, contritionis: eisdem literis mutatis punctis cõstat vox אנוש enos, quæ hominem significat. Septuag. hominis, transtulerunt, vt habet nostra litera. Cõstat ab initio Hebraicam linguam pũctis caruisse, adiecta autem esse à Rabbinis, vt non tanta fides illis sit adhibẽda. Per diẽ verò hominis longiorem vitã, vel prospera quęq; huius seculi intelligere debemus: dies enim hominis dicitur ille, in quo prosperè agit, potens est, optatis fruitur. sic D. Paulus. 1. Cor. 4. Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die, hoc est, à potentia & sapientia huius mundi: nihil timeo quod vos de me iudicetis, aut potẽtissimi & clarissimi quiq; huius mũdi. Fælix ille, qui dicere potest,

diem

diem hominis non desiderauj; ita vt huius rei Deũ testẽ habeat. Hęc summa pfectio est, qua omnia vt stercora reputãtur, vt Christũ lucrifaciamus. Id Moyses iã grandis effectus facit, grandiũ enim hæc res est, negãs se esse filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cũ populo Dei, quàm tẽporalis peccati habere iucundiratẽ. *Quod egressum est de labijs meis, rectũ in conspectu tuo fuit.* hoc est, quod tibi rectũ visum est, loquutus sum: quod tu inspirasti, prædixi. Vox *rectũ*, non est in Heb. neq; habent Septuag. neq; Chald. Para. Sed noster interpres veluti subintellectam expressit. nam, in conspectu tuo fuit, idem est, quod rectum & bonum tibi visum fuit, placuit tibi. Qui diem hominis non concupiscit, quod rectum est in conspectu Dei loquitur, neq; quærit hominib' placere, nisi in bono. Sic Apostolus qui omnia vt stercora reputabat, neq; multum curabat iudicari ab humano die, An quero, (dicebat) hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus nõ essem. Pseudoprophetæ, qui diem hominis desiderabant, loquebãtur placentia, sic pseudo Apostoli, & pseudo magistri prurientes auribus. *Non sis tu mihi formidini spes mea in die afflictionis.* i. Ne permittas me propter verbum tuum in periculo versari, vnde mihi formidandum sit, cùm in te spem meam collocauerim tẽpore afflictionis. Sep. Nõ fias mihi in alienationẽ, parcens mihi in die mala. quod ita interpretatur. D. Hiero. Ne parcas mihi in præsenti seculo quod malum est: sed redde mihi iuxta peccata mea, vt requiẽ habeã sempiternã. Chal. Para. Non sit mihi verbũ tuũ in interitũ, fiducia mea es tu in tẽpore tribulationis, Vox Heb. מחתה mechitah, pauorẽ, formi-

Heb. 11. e

Gal. 1. b.

dinem,

Universidad de Deusto Biblioteca

dinē & cōtritionē ſignificat. *Cōfundātur qui me perſequū tur, & non confundar ego, paueant illi, & nō paueam ego: induc ſuper eos diem afflictionis, et duplici cōtritione contere eos.* hoc eſt, qui me perſequūtur conatib⁹ ſuis, excidāt: ipſe ve rò inſidiarū victor euadā. Tu interim, ſicut p me prædixiſti, adducito ſuper eos afflictionem & calamitatē, & contere eos fame & gladio: vel *duplici*, hoc eſt, alia poſt aliā, ideſt multiplici. Id ſpiritu prophetico dicit futura prēnuncians, potiùs quàm mala imprecās. Duplex eſt contritio, dum perdit Deus corpus & animā in gehennam, & vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. & pœna damni & ſenſus, quibus impij afficientur in die afflictionis, in die irę & calamitatis & miſerię. *Hæc dicit Dominus ad me. Vade, & ſta in porta filiorum populi mei, per quam ingrediuntur reges Iuda, & egrediūtur, & in cunctis portis Ieruſalem: & dices ad eos. Audite verbum Domini reges Iuda, & omnis Iudæa, cunctiq; habitatores Ieruſalem, qui ingredimini per portas iſtas.* Quoniam verba tua audire contēnunt, neq; ad te veniūt, vt requirāt, quę ſit ſentētia Dei: tu perge, quò ipſi cō uenire ſolent, & prędica ibi, vt etiā nolentes audiant, neq; vlla apud eos remaneat excuſatio, quòd ideo
2.Tim.4. non fecerint, quia non audierint. Prędica verbū, inſta opportunè, importunè. ſic illum facere oportet, qui lucra animarū deſiderat. Medicus ęgroto phreneſi laboranti etiam nolēti pharmacum porrigit. ſic mater paruulo filio reſpuenti, vi aperto ore, cibum infundit. Ne dixeris, ipſi viderint: ego paratus ſum docere, ſi vo
Gal. 4. luerint audire. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis, dicebat ille qui totus charitate flagrabat. Sed & Dei clementiam admirare,

rare, qui tot modis obſtinatū populum reuocare ad ſe nitebatur. *In porta filiorum populi mei.* hoc eſt, in porta omnium frequentiſſima, ad quam prēcipuè conuenire ſolent ciues Ieruſalem iuris cauſa: in portis enim iudicia exerceri ſolebant. *Hæc dicit Dominus, cuſtodite animas veſtras.* Hortatur ad obſeruationē ſabbathi. Cuſtodite, inquit, animas veſtras ab omni culpa, legem Dei obſeruando: Nam qui diligit iniquitatem, odit ani- *Pſal. 10.*
mam ſuam. & quaſi romphæa bis acuta omnis iniqui- *Eccli. 21.*
tas, & plagæ eius non eſt ſanitas, & dentes eius dentes leonis interficientes animam. In Hebræo ad literam. Circunſpecti eſtote in animabus veſtris, vel propter animas veſtras. idem eſt ſenſus. vel ſuper animas veſtras, vt maius ſtudium adhiberi debeat in cuſtodiendis diuinis legibus, quàm in cuſtodienda vita. Qui ſabbathum non ſeruabant, prēterquam quod legem violabant, videbantur inficiari Deum conditorem eſſe cæli & terræ: huius enim contemplationis cauſa ſabbathum inprimis erat inſtitutum, ſicut ſub Euangelio dies dominica in memoriam reſurrectionis dominicæ, quam negare videretur, qui dominicā diem obſeruare nollet. Reliqua aperta ſunt. Cùm ergo nulla diuini cultus ratio haberetur, obſeruatio etiam ſabbathi negligebatur, quod manifeſtū erat impietatis argumentum: propter hanc cauſam de ſola obſeruatione ſabbathi hìc meminit, quamuis & ſub hac totius legis obſeruationem comprehendat. *Ingredientur per portas ciuitatis huius reges.* hoc eſt, vrbs hæc habebit reges de ſanguine Dauidis, qui non ſint alienigenæ, qui liberè in ea verſabuntur, & omnes Iudæi in magno erunt honore, & omnium rerum abundantia

Universidad de Deusto
Biblioteca

perfruentur. Prospera quæq; populo promittit, si sabbathum custodierit: quòd si minus, aduersa omnia, calamitates, & vltimum exitiũ. *Holocausta*. In Hebræo עולה holah, à verbo עלה halah, quod ascendere significat. ascensionem vertere possumus: sic autem vocatur holocaustum, quòd tota hæc oblatio super altare posita ascenderet concremata. *et victimam*. Hebræũ זבח zenach, sacrificium, victimam, & hostiam significat. *et sacrificium*. Heb. מנחה minchah, munus, & sacrificium præcipuè vespertinum significat. *Inferent oblationem*. Verbum Hebr. תודה todah, confessionem significat, vel sacrificium in quo super victima confitebantur iniquitates suas. Annotat autẽ Rab. Dauid, quòd huiusmodi sacrificium non fiebat secundum ritum ac legem sacrificiorum pro peccato, quam habes Leuit. 7. quia comedebatur eodem die: alia enim erant pro singulis peccatis, hoc autem pro omnibus in vniuersum. Significat etiam laudem, celebrationẽ: quo nomine & genus sacrificij dicitur, quod qui offerebant, accepto beneficio Dei clementiam & benignitatem celebrabant gratias agentes. *succendam ignem*. Per ignem, vltionem significat: quæ etiam per ignem facta est, qui & portas, & palatia Ierusalẽ deuorauit.

ARGVMENTVM

Exemplo figuli ostendit Deus in manu sua esse contemptores verbi sui posse perdere, eosdem autem resipiscentes reædificare. Iudæorum obstinatio ostenditur, & illorum exitium prædicitur. conspiratio Iudæorum aduersus Ieremiam, oratio Ieremiæ contra aduersarios.

¶ CAP. XVIII.

Verbũ quod factũ est ad Ieremiã à Domino, dicens,
2 Surge & descende in domũ figuli, & ibi audies
verba mea. 3 Et descendi in domũ figuli, & ecce,
ipse faciebat opus super rotã. 4 Et dissipatũ est vas
quod ipse faciebat è luto manibus suis: cõuersusq; fecit illud, vas
alterum, sicut placuerat in oculis eius vt faceret. 5 Et factum est
verbum Domini ad me dicens. 6 † Nunquid sicut figulus iste, †Isai. 45, 9.
non potero vobis facere, domus Israel? ait Dominus, ecce sicut lu Rom. 9, 20.
tum in manu figuli, sic vos in manu mea, domus Israel. 7 Repẽ
tè loquar aduersum gentem & aduersus regnum, † vt eradi- † Sup, 1. 10.
cem, & destruam, & disperdam illud. 8 Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo quod locutus sum aduersus eam: agam
& ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem ei.
9 Et subitò loquar de gente & de regno, vt ædificem & plantem illud. 10 Si fecerit malum in oculis meis, vt non audiat vocẽ meã: pœnitentiã agã super bono quod locutus sum vt facerẽ
ei. 11. Nunc ergo dic viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem, dicens, Hæc dicit Dominus, † Ecce ego fingo contra vos malum, et †Inf. 25, 5. 35, 15.
cogito contra vos cogitationem: † reuertatur vnusquisque à via †Ion. 3, 8.
sua mala, & dirigite vias vestras & studia vestra. 12 Qui dixerunt, Desperauimus: post cogitationes enim nostras ibimus, &
vnusquisq; prauitatem cordis sui mali faciemus. 13. Ideo hæc dicit Dominus, Interrogate gentes, Quis audiuit talia horribilia,
quæ fecit nimis virgo Israel? 14 Nunquid deficiet de petra agri
nix Libani? aut euelli possũt aquæ erũpẽtes frigidæ, et defluẽtes?
15 Quia oblitus est mei populus meus, frustra libantes, et impingẽtes in vijs suis, in semitis seculi, vt ambularẽt per eas in itinere
nõ trito: 16 † Vt fieret terra eorũ in desolationẽ, et in sibilũ sem- †Inf. 19, 8. 49. 13, 50. 13.
piternũ: omnis qui præterierit per eã, obstupescet, mouebit caput

Universidad de Deusto
Biblioteca

suum. 17 Sicut ventus vrens dispergã eos coram inimico, dorsum & non faciem ostẽdam eis in die perditionis eorum. 18 Et dixerunt, Venite, & cogitemus contra Ieremiam cogitationes: non enim peribit lex à sacerdote: neq; consilium à sapiente, nec sermo à propheta. Venite, & percutiamus eum lingua, & non attendamus ad vniuersos sermones eius. 19. Aitẽ de Domine ad me, & audi vocem aduersariorum meorum. 20 Nũquid redditur pro bono malum, quia foderunt foueam animæ meæ? Recordare quòd steterim in conspectu tuo, vt loquerer pro eis bonum, & auerterem indignationem tuam ab eis. 21 Propterea da filios eorum in famem, & deduc eos in manus gladij: fiant vxores eorum absq; liberis, & viduæ & viri earum interficiantur morte: iuuenes eorum confodiantur gladio in prælio. 22 Audiatur clamor de domibus eorum, adduces enim super eos latronem repente: quia foderunt foueam vt caperent me, & laqueos abscondérunt pedibus meis. 23 Tu autem Domine scis omne consilium eorum aduersum me in mortem: ne propitieris iniquitati eorum: & peccatum eorum à facie tua non deleatur: fiant corruentes in conspectu tuo, in tempore furoris tui abutere eis.

EXPLANATIO.

VERBVM quod factum est ad Ieremiam à Domino dicens, Surge, et descende in domum figuli, et ibi audies verba mea. Per omnes sensus, ait Diuus Hieronymus, ad iudicium & intelligentiam animi peruenitur: sed magis mente retinetur, quod oculis cernitur: propterea diuinus spiritus ex visis erudit Prophetam suum, vt eodem exemplo rei visæ, & quam quotidie cernere licebat, populum erudiret. Mira res, non in regis palatio, sed in domo figuli vult Deus vocem suam audiri. Nihil est, quod magis nos erudiat, quàm lutum nostrum,

vt non

vt non absq; mysterio luto super oculos posito Christus cæco visum restituerit. Noli ambulare in magnis, neq; in mirabilibus super te, quoniam puluis es, & in puluerem reuertèris: conditionem tuã attende: sciant gentes, quoniam homines sunt. Versare frequenter in domo figuli, descende ad eam. Vt quid ascendis super te, vt cum illo deijciaris, qui dicebat, Ascẽdam super altitudinem nubium, similis ero altissimo? *Et descẽdi in domum figuli & ecce, & ipse faciebat opus super rotam.* Septuag. super lapides. Annotauit D. Hiero. eisdem literis, mutatis tamen punctis, constare nomen quod lapides, & rotam significat: nam אבנים abanim, lapides, אבנים abenim, instrumẽtum significat, super quo facit opus figulus: habet autẽ formã dualẽ, quia in nõ nullis locis est instar duarũ rotarũ: vnde Rab. Ionah. scribit etiã num hodie tale instrumẽtum apud orientales duplici rota constare. Pulchrè super rotam, nam & lutum homo est, & hoc quod est humile & vile, in continuo motu est, vt constãtiam nullam habeat: sed quasi flos egreditur, & conteritur, & nunquam in eodem statu permanet. *Et dissipatum est vas, quod ipse faciebat è luto manibus suis.* D. Hiero. Hoc Dei agente prouidentia, vt manus artificis, dum nesciret, errore suo parabolam figuraret. Vide quàm facilè dissipatur vas. Quæ est enim vita nostra? vapor est ad modicum parens. Habemus thesaurum in vasis fictilibus: & ecce thesaurus negligitur, & omnem nostram sollicitudinem, omne studium huc tantùm cõferimus, vt fictilis vasis curam agamus: cùm tamen scriptum sit. Et curam carnis ne feceritis in desiderijs. *Cõuersusq; fecit illud vas alterum, sicut placuerat in oculis eius, vt faceret.* hoc est,

Ioan. 9. a.
Psal. 130
Psal. 9.
Isai. 14. c
Iob. 14. a.
2. Cor. 4.
Rom. 9.

Universidad de Deusto Biblioteca

ex eodem luto fecit aliud vas, vt illi placuit. O homo
Rom.9. (ait D. Paulus arrogantium hominum impudetiam
retundens, qui disputare cũ Deo volunt) tu quis es, vt
respondeas Deo? Nunquid figmẽtũ dicit ei qui se fin
xit, quid me fecisti sic? An non habet potestatem figu
lus luti ex eadẽ massa facere aliud quidem vas in ho-
norem, aliud in cõtumeliam. Et id quidem potest fa
cere Deus, sed nequaquam facit, nisi summa cum iu-
stitia & æquitate: sustinet quidem vasa iræ apta sua
propria duritia & impœnitentia in interitum, vt ostẽ
diat diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præ-
paranit in gloriam: ipse nempe, nullis etiam præuisis
meritis, si quis ergo emundauerit se ab istis, erroribus
nempe & iniquitatibus, erit vas in honorẽ sanctifica-
tũ, & vtile Domino ad omne opus bonũ paratũ. Ex
hoc loco collige, quàm facile sit Deo resuscitare cor-
pora nostra quantumuis dissipata: conuersus enim si
gulus fecit vas alterũ: quasi dicat, nullo negotio, eadẽ
facilitate qua dissipatũ est, imo maiori; quamuis in re
surrectione non aliud corpus, sed idem quod fuerat,
resurget: sed aliud ab eo quod iacet dissipatum. Sed &
1.Cor. 15. seminatur corpus animale, resurget autẽ corpus spiri
tuale, hoc est, spiritui simile: seminatur enim in cor-
ruptione, resurget autem in incorruptione. *Et factum
est verbum Domini ad me dicens. Nunquid sicut figulus iste,
non potero vobis facere domus Israel, ait Dominus?* Ecce do-
mus figuli facta est schola cælestis sapientiæ. vtinam
multi eam frequentarent, vt seipsos agnoscerent, &
toros diuinæ prouidentiæ committerẽt, vt cum Pro-
Psal.118. pheta dicerent. Manus tuæ fecerunt me, & plasmaue-
runt me, da mihi intellectum, vt discam mãdata tua.

hæc so

hæc sola nobis sit cura de reliquo, omnem sollicitudi
nem nostram in illum cælestẽ figulum proijcientes;
quoniam ipsi cura est de nobis. *Ecce sicut lutum in manu* 1. Pet. 5.
figuli, sic vos in manu mea domus Israel. Quæ est ergo hæc
tãta nostra audacia, vt aduersus figulum insurgamus?
sed quę est ista tanta clemẽtia tua, mitissime Deus, pa
tiens & præstabilis super malitiam, vt lutum aduersus
te insurgens sustineas, portes in manibus tuis, conser-
ues, ac protegas? *Repente loquar aduersum gentem et aduer
sus regnum, vt eradicem, et destruam, et disperdam illud si pœ
nitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduer-
sus eam; agam et ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui, vt
facerem ei.* Caue ne cogites vel Deũ ignorare: quæ cuẽ
tuta erant, cui omnia præsentia sunt, antequam fiãt:
vel mutationem aliquam in Deo esse, cùm ipse dicat,
Ego Deus & non mutor: apud quem nõ est transmu
tatio, nec vicissitudinis obũbratio. hoc est, neq; vm- Iac.1.
bra quidem mutationis. Cõminatur ergo Deus præ-
sentem intuens iniquitatem, cui debetur supplicium:
ideo autem comminatur, vt timore comminationis
eius perterritus recedas ab iniquitate: quod si feceris,
effugis iram, effugis pœnam: quoniam in peccatores
respicit ira eius. Dedisti, ait Propheta, metuentibus Psal. 59.
te significationem, vt fugiant à facie arcus. Qui ma-
nifestè ait. Non enim voluntatis meæ est mors impij, Ezech.18
sed magis vt cõuertatur à vijs suis, & viuat. quare mo
riemini domus Israël? Quod si pœnitentiam egeris,
id quidem sciebat Deus futurum: sed quamdiu non
facis pœnitentiam, comminatur, vt fugiens à facie ar-
cus agas pœnitentiam. *Repentè loquar.* Sep. ad summã
loquar. Chald. Paraph. Tempore quodã loquar. Heb.

Universidad de Deusto
Biblioteca

רגע regah, momentum, brevissimum tempus, repente etiam significat: nam absolutè positum aduerbiascit. D. Tho. id dictũ exponit humano more: qui enim absq; præmeditatione loquit, dicitur repętè loqui. sic Deus cùm præsentem tantùm iniquitatẽ cõspiciens, nulla habita ratione subsecuturæ pœnitentiæ, pœnã comminatur, repentè dicitur loqui. Sed & ea quæ nobis non cogitantibus euenìunt, repentè dicuntur euenire: sic subitò dicitur venire ira Dei. *Vt eradicem, & destruam, & disperdam.* Vid. Cap. 1. *agam & ego pœnitẽtiam.* Humano more loquitur, quasi pœnituisse videatur, quando pœnam quam cõminatus fuerat, non infert. Hic obserua, nos quidem ita esse in manu Domini tãquam lutum, vt & liberũ arbitrium habeamus: possumus enim & pœnitẽtiam agere, & in peccatis permanere: sed id totum nostrum est, illud vero nequaquã nisi gratia Dei adiuti præstare possumus. Postquã cõ-
Sup. cap. 3 uertisti me, egi pœnitentiam. Et Conuerte nos Domine, & conuertemur. sed quia hanc Dei gratiã oblatam respuere possumus, Conuertimini ad me, ait, & ego conuertar ad vos. *Et subitò loquar de gente & de regno vt ædificem, et plantem illud, si fecerit malũ in oculis meis, vt non audiat vocem meam: pœnitentiã agam super bono, quod*
1. Cor. 10. *locutus sum, vt facerem ei.* Qui stat ergo, videat ne cadat:
Apoc. 3. & tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. *vt ædificẽ & plãtem.* Vide Cap. 1. Obserua. Priùs misericordiam & clementiam commemorauit, posteriùs seueritatem, vt intelligas id magis illi cordi esse, vt bene faciat, sed iniquitates nostrę sęuire nolentem cogũt.
Rom. 11. Vide ergo bonitatem & seueritatem Dei. in eos quidem qui ceciderunt seueritatem: in te autem bonitatem Dei,

tem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excideris: sed & illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur: potens est enim Deus iterum inserere illos. Quod autem ait Apostolus, Sine pœnitẽtia sunt *ibid.*
dona & vocatio Dei. hæc non de illis, quæ præsentem iustitiam respiciunt intelligenda sunt, sed de illis, quæ iuxta æternam Dei prædestinationem contingunt.
Nunc ergo dic viro Iuda & habitatoribus Ierusalem dicens. Hæc dicit Dominus, Ecce ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem: reuertatur vnusquisq; à via sua mala, & dirigite vias vestras, & studia vestra. Vide bonitatẽ Dei, qua ratione non iam timentibus, sed contemnẽtibus se dat significationem, vt fugiant à facie arcus.
Tempus faciendi Domine dissipauerunt legem tuã. *Psal. 118.*
Vtiq; tempus est faciẽdi, nec ampliùs expectãdi, etiã cùm primùm in Deum peccas. Inexcusabilis enim es *Rom. 2. a.*
omnis qui peccas: sed longanimis est, patiens & multùm misericors, qui retractat cogitans vt non omnino pereat, qui abiectus est. *Ego fingo.* Alludit ad figulũ. hoc est, ego cogito vos perdere propter peccata vestra. Sic per Isaiam, Faciẽs pacem, & creans malũ. Nõ *Isai. 46.*
quod per se malum est, sed quod patientibus malum esse videtur, re vera autem est iustitiam exercere, scelera punire, quod & diuinam decet iustitiam, & homini in bonum cedit, si modò velit vel flagellatus resipiscere. *& cogito cõtra vos cogitationẽ.* Explicat magis quod dixit. fingo malũ, hoc est, cogito vos punire propter scelera vestra. *reuertatur vnusquisq; à via sua mala.* Ipse qui orandus erat, rogat; neq; continet in ira sua misericordias suas. *& dirigite vias vestras.* hoc est, rectas facite, emendate vestram viuendi rationem. In Heb. bonas sa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nas facite vias vestras. *et studia vestra.* מעלליכם mahal lechem, actiones, opera, conatus, studia significat. Vocatur autem studiũ, teste Cicerone, animi assidua & vehemens ad aliquam rem applicata magna cum voluptate occupatio. *Qui dixerunt, desperauimus, post cogitationes enim nostras ibimus, et vnusquisq; prauitatem cordis sui mali faciemus.* Sic supra Cap. 2. Desperaui, nequaquam faciam. Septuagin. confortamur. Chald. Para. Auersi sumus à cultu tuo. In Heb. נואש noas, idest desperatũ est, sub. cor nostrum. vel actum est, deploratum est, quùm quis malo obrutus diffidit posse bene agere. Quidam dicunt verbum hoc complecti fastidium, cõtemptum, & negligentiam, quasi dicat. Animus noster abiecit spem in Deum. *Ideo hæc dicit Dominus, interrogate gentes, quis audiuit talia horribilia, quæ fecit nimis virgo Israël:* Idem est hoc cum eo, quod in Cap. 2. habetur. Transite ad Insulas Cethim, & videte: & in Cedar mittite, & considerate vehementer, & videte si factũ est huiuscemodi, si mutauit gens Deos suos. &c. Vide quònã redactus erat populus Dei, vt gẽtes velit interrogari, & indicium ferre de rebus suis, quasi dicat. ipsi melius cognoscent, quàm populus hic malitia excæcatus. *horribilia.* Chald. Paraph. rem alienam admodũ. In Heb. שערורה saharurit, turpitudinem, vel turpe, fœdum, horredum præ nimia fœditate & turpitudine, vt horreant aures audire. *Virgo Israel.* Chald. Paraph. cœtus Israel. Vocatur virgo, ait D. Hiero. ob cultum vnius Dei, quamuis vt corrupti essent idololatria, aliquando non ita fuit, & semper aliqui fuerunt in populo, qui idololatria insecti non erant, à quibus veluti à præcipuis totus populus denominatur. Theodoretus.

tus. Virginem eam appellat, non quòd non sit intemperans, sed quòd formę det operam, & de pulchritudine glorietur. Vel virgo dicitur, quia nondum in captiuitatem deductus erat: nam de duabus tribubus sermo est. vel ironicè dictum est, vel per Antiphrasim, quemadmodum siquis insignem meretricem virginem dicat. nam superiùs meretricem vocauit Cap. 2. *Nunquid deficiet de petra agri nix Libani? aut euelli possunt aquæ erumpentes frigidæ et defluẽtes? Quia oblitus est mei populus meus.* D. Hieronymus in hunc sensum exponit. quo modo nix de Libani summitatibus deficere non potest: nec vllo, vt omnis liquescat, Solis ardore superatur, fluentesq; de montibus riui nequaquam siccantur in fontibus: sic meum nomen, quod per se stabile est atq; perpetuum, non poterit immutari: & tamen cum cætera naturæ ordinem seruent, populus meus oblitus est mei. quasi dicat, citiùs debuissent deficere niues de Libano, & exsiccari riui de montibus fluentes, quàm deleri potuisset memoria mei ex animo populi mei, propter assidua beneficia, quæ à me in illum manant, cùm nunquam cessem curam illius agere. Qua ergo ratione fieri potuit, vt mei obliuisceretur populus meus? Septuagin. Nunquid deficient de petra vbera, vel nix ã Libano? vel declinabit aqua violenter vento sublata? quod ita exponit Theodoretus. Fõtes sine intermissione scaturiunt: Libanus semper habet niuem: aqua quæ fertur impetu, trita via fluit: isti verò viã legis deseruerunt, & mãdatorũ meorum apud eos nulla est mentio. Chal. Para. Ecce sicut fieri non potest, vt deficiat nix, quæ descendit super agros Libani, sic non deficient pluuię descendẽtes, & aquæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

aquæ fontis manantes, quia dereliquerũt cultũ meũ populus meus. aliquid videtur subintelligendum, veluti si dicas. Qui ergo fieri potuit, vt deficeret, & recederet à me populus meus. quia dereliquerunt. &c. Santes Pag. ex Heb. sic transfert. Nunquid relinquet de petra agri niuem Libani? Num relinquentur aquæ venientes, vel peregrinæ, frigidæ defluentes, quia oblitus est mei populus meus: quod ita exponitur. An deserere solet homo aquas manantes è rupe, quæ est in agro, aquas inquã, quę proueniunt è niue libani, quæ per montium rimas percolantur? an aliquis relinquere solet aquas viuas & fluentes, quæ canalibus deducuntur in vrbem? quasi dicat. Non. nam is esset demẽtissimus, qui cùm fontem habeat optimum apud se, aliò se confert ad aquas fœdas & fœtidas quærendas in suos vsus. vt idem his verbis significare velit, quod supra Cap. 2. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ. &c. nam & in alijs sermo huius capitis cum sermone capitis illius conuenit, vt quod horrendum hìc dicit, & ibi, obstupescite super hoc, & interrogate gẽtes, & ibi, Transite ad Insulas. &c. Nostra interpretatio à veritate Hebraica non discordat: nam יעזב iahazob, relinquet, significat; vnde possumus ex Hebręo sic trãsferre. Nunquid deficiet de petra agri nix libani? quod nostra habet litera. Possumus autem in alio sensu literam nostram interpretari hac ratione. Nunquid deficiet aqua manus è rupe, quæ est in agro proueniens è libano? subaudi, vt homo inde aquas non accipiat. Quod sequitur in nostra litera. *aut euelli possunt aquæ erũpentes frigidæ & defluẽtes?* In Heb. pro euelli possunt, est ונתשו unatsu, hoc est euellent, quãuis aliquãdo verbũ

hoc

hoc deserere significet propter vicinitatẽ cum verbo נטש natas, quod deserere significat. nam Teth & Tau sunt eiusdem exitus, & significantiæ, aiunt Hæbræi. Pro *erumpentes* in Hebr. est זרים zarim, quod alienas, vel extraneas significat. est autẽ à verbo: זור zur, quod premere, & cõprimere, & alienari significat: vnde & compressas transferre possumus: inde erumpentes, quod veluti compressa terra vel rupe erumpãt. sicq; nostra litera cum Hebraica consonat: & hanc secundam partem possumus sicut primã interpretari hac ratione. Nunquid euelli possunt, idest, facere vt non erumpant aquæ erumpentes frigidę, & defluentes, ex eodem nempe libano: quasi dicat, cur ergo aquam aliunde petet homo, vbi tãta est aquarum copia in his locis? Idẽ est sensus huius orationis & superioris. Nunquid deficiet de petra agri nix libani? *Frustra libantes et impingentes in vijs suis, et in semitis seculi, vt ambularent per eas in itinere non trito.* Explicat in quo reliquerint Deũ, libantes nempe dijs alienis: & id quidem frustra absq; vlla causa, & absq; vlla vtilitate, cùm inutilia prorsus essent idóla. *impingentes*, ait, *in vijs suis*, hoc est, quas sibi inuenerunt, recta via relicta: vt non ambulare, sed impingere sit, & cadere: quas semitas seculi vocat, quia ab antiquo idóla colere cœperũt: & iter non tritum vocat, quia patres illi antiqui Abraham, Isaac, & Iacob nequaquam vias has cognouerunt, sed in vnius veri Dei cultu constanter permanserunt. Septuag. in vanum adoleuerunt, & infirmabuntur in vijs suis, semitis sempiternis, vt ascendant semitas non habentes viã ad iter. sub. sed in prącipitium. Vocem, sempiternis, ita interpretatur Theodoretus, quasi dicat ijs

vti

Universidad de Deusto
Biblioteca

vti perseuerant. perpetuò per eas ambulare volunt. Santes Pag. ex Hebræo ita transfert nonnullis subintellectis. Frustra adolebunt, & impingere fecerũt eos (falsi Prophetæ) in vijs eorum (vt relinquant) semitas longi temporis, vt perambulent semitas viæ non calcatæ. hoc est, vt via regia & antiqua relicta, quam sequuti sunt maiores sui fideles & pij, irent per vias nouas & non tritas. Eodem etiam sensu prædictam sententiam interpretatur Chaldęus Paraphrastes. In nullum vsum accenderunt aromata, & errare eos fecerunt in vijs suis pessimis à semitis rectis, quæ à seculo sunt, vt ambularent in vijs non rectis, in semitis non stratis. Nostra litera cum Hebrea consonat nullo alio subintellecto: nam verbũ Heb. יכשלום iacsilũ, impegerunt, & impingere fecerunt transferre possumus. nam licèt verba in cõiugatione Hiphil sint trãsitiua, quæ in kal. erant neutra, nonnunquam etiam in Hiphil manent neutra. *Vt fieret terra eorum in desolationem, et in sibilum sempiternum: omnis qui præterierit per eam, obstupescet et mouebit caput suum.* Ecce quem peperit fructum Dei obliuio, & idolorum cultus, vt terra eorum redacta sit in solitudinem, & in miraculum omnium, sibilumq; ita vt qui terram quondam, & vrbem florentissimam viderint in desertum & cineres esse collapsam, admirentur & stupeant, & animæ confusionẽ gestu corporis indicẽt. Vide 3. reg. 9. & in hoc eodem propheta. Cap. 19. *Sicut ventus vrens dispergam eos coram inimico: dorsum et non faciem ostendam eis in die perditionis eorum.* Hoc est, ad eum modum quo vẽtus dispergit nubes, dispergã eos coram inimicis suis, vt dispersi nequaquam possint hostibus resistere, & me sentiẽt aduersum,

uersum in die calamitatis suę. *sicut vẽtus vrens.* In Heb. קדים chadim, significat ventũ, qui flat ab Oriẽte. Quidã Typhonicum ventum, qui & Euro aquilo dicitur, esse credunt: sed Euro auster potius videtur, vt doctè colligit kymchi ex Psal. 78. vbi nos habemus. Trãstulit Austrum de cælo, & induxit in virtute sua Africũ. In Hebr. primo loco est קדים chadim, secundo loco תימן teman, hoc est Auster. Est in terra Israël ventus hic rapidissimus, & ardẽtissimus: propterea noster interpres *uentus urens* transtulit. Rab. Dauid sic exponit hunc locum. Sicut ventus orientalis, qui est vehemẽs, & dispergit quisquilias & alia minuta, sic dispergã eos coram inimico: quia autem illum fugiẽt huc & illuc, ostendere dorsum & non faciẽ, est non exaudire, non se ostẽdere propitium, sed aduersum & iratum: auertimus enim faciem ab illis, quos contemnimus, quos audire nolumus, quibus irati sumus. D. Hier. Vsq; hodie sententia Dei permanet in Iudęos. In toto orbe dispersi sunt coram inimico diabolo, vel inimicis dæmonibus, & cùm diebus ac noctibus in Synagogis Satanæ inuocent nomẽ Dei, dorsum & non faciẽ ostendit eis Deus, vt intelligant eũ semper recedentẽ & nũquam ad se veniẽtem. Dies autẽ perditionis Iudaicæ omne tẽpus est post passionẽ Saluatoris vsq; ad finẽ seculi: vt postquã subintrauerit plenitudo gentiũ, tũc omnis Israël saluus fiat. *Et dixerunt, Venite et cogitemus cõtra Ieremiam cogitationes.* Hìc cõspirationẽ Iudęorũ cõtra se narrat: cogitare cogitationẽ cõtra aliquem, est machinari in malum contra illum. *Non enim peribit lex à sacerdote, neq; consilium à sapiente, nec sermo à Propheta.* idest. Sacerdotes habemus, qui nunquam desinent legem

Rom. 11. c

Universidad de Deusto
Biblioteca

legem docere, & sapientes à quibus semper licebit cõ
silium petere: neq; deerunt Prophetæ, qui sermones
Dei loquantur, quasi dicat. Non erit magna iactura, si
hic Ieremias perierit, & occidatur, quamuis Sacer-
dos, & sapiens, & Propheta sit. *Venite et percutiamus eũ
lingua, et non attendamus ad vniuersos sermones eius*. Percu-
tere lingua, est aliquem accusare, aut per calumniam
alicuius nomen deferre. Chald. Paraph. Venite, & te-
stificemur cõtra eum falsa testimonia. Hæc in spiritu
de conspiratione Iudæorum contra Christum, cuius
& typum gessit Ieremias, intelliguntur. Vnde in Psal.
Psal. 2. Quare fremuerũt gentes, & populi meditati sunt ina
nia: astiterunt reges terræ & principes conuenerũt in
vnum aduersus Dominum, & aduersus Christũ eius.
De qua etiam conspiratione habes Sap. 2. & in Euan-
gelio completum esse, quod per Prophetas prædictũ
fuerat, licet intueri. *Attẽde Domine ad me, & audi vocem
aduersariorum meorum*. Orat Ieremias, & diuinum auxi
lium adesse sibi postulat contra aduersarios. Id Chri-
Luc. 23. e. stus non fecit, sed pro crucifigentibus orauit: Sed &
Mat. 26. proximus passioni dicebat Petro. An putas, quia non
possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi mo-
dò plusquam duodecim legiones angelorũ? quomo-
do ergo implebuntur scripturæ, quia sic oportet fieri.
Ioã. 10. d. Et iterum. Nemo tollit à me animam meam, sed ego
eam pono à me ipso: vt videas, quantum veritas à ty-
po distet, & quàm longo interuallo hic iustus noster
iustos omnes superauerit. *Nunquid redditur pro bono ma-
lum, quia foderunt foueam animæ meæ?* Hoc est, nunquid
reddi solet pro bono malum, quasi dicat. cũ ego mul-
ta illis contulerim beneficia, quì fieri potest, vt malũ
pro bo

pro bono mihi reddant, & vitæ meæ insidiẽtur? Fode
re foueam, est necem struere, vitę insidiari, metapho-
ra à venatoribus sumpta, qui scrobibus feras capiunt.
Sic Christus Iudęis volentibus eum lapidare dicebat. Ioã. 10. f.
Multa bona opera ostendi vobis, propter quod illo-
rum me lapidatis? *Recordare quòd steterim in conspectu tuo,
vt loquerer pro eis bonũ, et auerterem indignationem tuam ab
eis*. Explicat magis quod dixerat, connumerans bona
& beneficia, quæ popularibus suis contulerat: cùm in
stantissimè pro illis Deum orasset, vt illis peccata di-
mitteret, & propitius illis fieret. Dictio, et, ponit pro,
idest. In Heb. non est, et, neq; in Septuagin. neque in
Chald. Paraph. Sed, vt auerterem iram tuam ab eis.
Hinc collige rem esse Deo acceptam pro proximis
orare. id enim se fecisse commemorat Propheta tan-
quam rem Deo gratam in argumentum iustitiæ tuæ.
Propterea da filios eorum in famem. Imprecatur mala ho-
stibus suis. vel potiùs, spiritu prophetico prędicit. Affli
ge eorum filios fame. *Et deduc eos in manus gladij*. Chald.
Paraph. Trade eos in manus occidentium gladio. In
Heb. effunde, vel effundere fac eos per manus gladij.
idest gladio effundere fac sanguinem eorum. Eadem
est sentẽtia, quam apertiùs reddidit noster interpres.
Adduces enim super eos latronem repentè. Chald. Paraph.
Cũ adduxeris contra eos exercitus repente. Heb. גדוד
gedud, exercitum, turmam, globum militum, & latro
nem significat. propriè turmam ad prędam excurrẽ-
tem ex militibus leuioris armaturæ collectam ad fa-
ciendum excursiones & depopulationes, vbi robur
exercitus non est. Septuagin. latrones habent. *quia fode
runt foueã, vt caperent me*. hoc est, vitę meę insidiati sunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vide ſupra hoc eodem cap. id quod deinde magis explicat, cùm ait. Tu ſcis omne conſilium eorum aduerſum me in mortem. *Ne propitieris iniquitati eorũ, et peccatum eorum à facie tua nõ deleatur.* id eſt, ſemper eſto huius ſceleris memor, vt tandem illud punias. *fiant corruẽtes in conſpectu tuo.* Septuag. fiat infirmitas eorum coram te. idẽ eſt ſenſus. infirmitas enim corruere facit. Chal. Paraph. ſint corruentes, & proiecti coram te. Hebr. מכשלים mucſalim, id eſt debilitati, deiecti, corruentes. vel corruentes gladio. *In tempore furoris tui abutere eis.* Septuag. in tempore furoris tui fac in eis. id eſt, exple in eis iram tuam. Chald. Paraph. in tempore vltionis furoris tui vindictam ſume ex eis. Hebr. in tẽpore naſi vel furoris tui fac cum eis. ſub. quod ſoles iratus facere. Sanè ſi propheta rationem tantùm habuiſſet peccati contra ſe commiſſi, nõ tot verbis vltionem expeteret, vir alioqui mitiſſimus, & qui humanitate & cõdolentia parem ex omnibus prophetis habuit neminem, vt de illo teſtatur Grego. Nazian. ſed ſpiritu præuidit, quæ Iudæi facturi erant contra Chriſtum, cuius ſe typum eſſe cognoſcebat, & eodem ſpiritu prænunciauit mala obuentura Iudæis ob Chriſtum Dei filiũ verum Meſſiã interfectum. Vnde per latronem, Romanum exercitum intellige. Sic peccatum eorũ nunquam delebitur: nam licèt Chriſtus pro illis orauerit, cuius orationis virtute datum eſt illis tempus pœnitentiæ: tamen poſtquam tempus hoc præterijt, & illi in ſuo ſcelere perſeuerant, in aliorum exemplum puniti ſunt, & puniuntur.

Luc. 23. e.

ARGVMENTVM

Prædicit

Prædicit Ieroſolymitanum excidium ob cõtemptum verbi Dei: cuius rei ſymbolum eſt diſſipatio lagenæ fictilis, quæ ſemel fracta reſtaurari non poteſt.

¶ CAP. XIX.

HÆC dicit Dñs, Vade: & accipe lagunculã figuli teſteã à ſenioribus populi, & à ſenioribus ſacerdotum. 2 Et egredere ad vallẽ filij Ennom, quæ eſt iuxta introitũ portæ fictilis: & prædicabis ibi verba quæ ego loquar ad te. 3 Et dices, Audite verbum Domini reges Iuda, & habitatores Ieruſalem: Hæc dicit Dominus exercituũ, Deus Iſraël, Ecce ego inducam afflictionem ſuper locum iſtum: ita vt omnis qui audierit illam, tinniant aures eius: 4 Eo quòd dereliquerint me, & alienum fecerint locum iſtum: & libauerunt in eo dijs alienis, quos neſcierunt ipſi & patres eorum, & reges Iuda: & repleuerunt locum iſtum ſanguine innocentum. 5 Et ædificauerunt excelſa Baalim ad comburendos filios ſuos igni in holocauſtum Baalim: quæ non præcepi, nec locutus ſum, nec aſcenderunt in cor meum. 6 Propterea ecce dies venient, dicit Dominus: & non vocabitur amplius locus iſte, Tophet, & Vallis filij Ennom, ſed Vallis occiſionis. 7 Et diſſipabo conſilium Iuda & Ieruſalem in loco iſto: & ſubuertam eos gladio in conſpectu inimicorum ſuorum, et in manu quærentium animas eorum: et dabo cadauera eorum eſcam volatilibus cœli, et beſtijs terræ, 8 † Et ponam ciuitatem hanc in ſtuporẽ, et in ſibilum: omnis qui præterierit per eam, obſtupeſcet, et ſibilabit ſuper vniuerſa plaga eius. 9 Et cibabo eos carnibus filiorũ ſuorũ, et carnibus filiarum ſuarũ: et vnuſquiſq; carnẽ amici ſui comedet in obſidione et in anguſtia, in qua concludent eos inimici eorum, et qui quærunt animas eorum. 10 Et conteres lagunculam in ocu-

† Sup. 18. 16.
Infr. 49. 13. & 50. 13.
vniuerſas plagas 4 M S. H. Pro textu faciũt Hier. & G.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in oculis virorum qui ibunt tecum. 11 & dices ad eos, Hæc dicit Dominus exercituum, Sic conteram populum istum & ciuitatem istam, sicut conteritur vas figuli quod non potest vltrà instaurari: & in Topheth sepelientur, eo quòd non sit alius locus ad sepeliendum. 12 Sic faciam loco huic, ait Dominus, & habitatoribus eius: & ponam ciuitatem istam sicut Topheth. 13 Et erunt domus Ierusalem & domus regum Iuda sicut locus Topheth, immundæ: omnes domus, in quarum domatibus sacrificauerunt omni militiæ cæli, & libauerunt libamina dijs alienis. 14 Venit autem Ieremias de Topheth, quò miserat eum Dominus ad prophetandum, & stetit in atrio domus Domini, & dixit ad omnē populum: 15 Hæc dicit Dominus exercituū Deus Israel, Ecce ego inducam super ciuitatem hanc, & super omnes vrbes eius vniuersa mala quæ locutus sum aduersum eam: quontā indurauerūt ceruicē suā, vt non audirēt sermones meos.

EXPLANATIO.

HÆC dicit Dominus, Vade et accipe lagunculam figuli testeā à senioribus populi, et à senioribus sacerdotum. D. Hier. Vult populum non solùm auribus, sed oculis etiam doceri: magis enim mente retinetur, quod visu, quàm quod auditu tātùm ad animū peruenit. Adhuc vult Dominus in luto nro versari, id enim plurimùm nobis est necessariū. Sep. Vade, & posside doliū fictile testeum. Chal. Para, vade, & eme tibi lagūculā testaceam figuli. Vox Heb. pro qua nos *accipe* habemus, acquirere, possidere, & emere significat. Pro *lagunculā*, in Heb. est בק בק bach buch. significat autē vas testaceū, vel vitreū, aut ligneū, cuius os est angustū: sic appellatū, ꝓ bibēte aut propināte, aut fūdēte homine facit hac huc: vt cū etymo sit cōiūcta onomatopęia. Hīc *brocal*, līgua vulgari

à senio-

à senioribus populi. Chald. Paraph. & tolles tecum de senioribus populi. sic Santes Pag. subaudiri vult, duc tecū. Hebr. מ mi, ꝓ pro מן min, præpositione ponitur, à, ab, de, ex, & cum significat. Cùm dicat *figuli*, videtur quòd ex domo figuli iussus sit Propheta lagunculam accipere, & non à senioribus: vnde enim eā seniores ad manum haberent? Nisi hoc modo intelligamus, vt acceperit à figulo, & senioribus tradiderit, à quib° postea acceperit. aut cum senioribus ad domū figuli venerit, & ipsi uas illud acceperint, à quibus deinde Ieremias accepit. Aut accipe à figulo, ementibus senioribus, vt sic accepisse ab illis dicatur qui precium dederant, vt & hoc significatione non careat: dissipatione enim lagenæ excidium illorum significauit, quod illī suis peccatis veluti precio compararūt, vnde fructus adinuentionum eorum dicitur. *Et egredere ad vallem filiorum Ennom quæ est iuxta introitum portæ fictilis: et prædicabis ibi verba, quæ ego loquor ad te.* De valle hac vide supra Cap. 7. Ibi filios suos sacrificabant Iudæi idólo Moloch: vt congruè eodem loco ventura calamitas prænuncietur. Septuag. Egredieris in polyandrion filiorū Ennom. Grecè autem πολυάνδριον locū significat, vbi multa sunt sepulchra. sic vallem illam vocarunt propter cadauera hominum, qui ibi idólis sacrificabantur. *iuxta introitum portæ fictilis.* Chald. Paraph. ante portam sterquilinij. Heb. Et exibis ad vallem filij Hinnon, quę ostio portæ fictilis vel solaris, sub. proxima est. Santes Pag. Et egredere ad vallem filij Hinnon per ostiū portę fictilis. Heb. חרס cheres, cū Samech Solē significat, ab ardore & exsiccatione: inde חרסית charsit, solaris vel oriētalis. Hebr. חרש cheres, ꝓ hic habetur cū schin

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum puncto in sinistro cornu, testam, & fictile significat igne vel Sole coctum: nam cōuenit cum ך che res, & vicinę literæ sunt samech, & schin cum puncto in sinistro cornu. hoc loco possumus, oriētalis & fictilis, transferre. Lyra ait vocatam portam fiētilem, co quòd iuxta illam figuli habitabāt. Rab. Sal. quòd prope portam illam proijcerentur fragmēta vasorū fictilium. *Et prædicabis.* Septuag. leges. Chald. Paraph. prophetabis. Verbū Heb. קרא charath, leges, vel clamabis, aut clarè pronunciabis significat. *tinniant aures eius.* hoc est, contremiscant, vel moueantur pauore. magnitudinem afflictionis significat, quā aures sustinere non possint, & horrendum sit & tremendum audire. sic 1. Reg. 3. Tinniunt aures, cùm inclusi subtiles & leues vapores interdum per membranam, quę in auribus est, emergūt, & sonum illū fictitium edunt: quod fieri solet, cùm vehemētem aliquem sonum auribus haurimus. *alienum fecerunt locum istum.* Chald. Paraph. coinquinauerunt. Heb. ינכרו, ienachru, alienauerunt, vel alienum fecerunt. Explicat autem, quid sibi velit, cùm subdit. *et libauerunt in eo dijs alienis.* Cùm locus Deo esset dicatus, alienum fecerunt: vt non Dei locus, sed idolorum esset. *quos nescierunt ipsi, & patres eorum, & reges Iuda.* idest, quorum vires & opem nunquam senserunt. vel de nouis idólis intellige: semper enim nouos quęrebant Deos, vt nulla esset in superstitione constātia. *Repleuerunt locum istum sanguine innocentum.* Prophetarū, & aliorū. Vid. 4. reg. *nec ascenderunt in cor meū.* hoc est, nec cogitaui quidērem huiuscemodi prēcipere. Chal. Para. nec est volūtas coram me. *Vallis occisionis.* vid. supra. cap. 7. hoc est, stragis: nam interficientur à

Chaldęis

Chaldęis plurimi Iudei in hac valle, vnde nomen sustinuit mutatura est. *Et dissipabo consilium Iuda.* hoc est irritum faciam. Cōsilium intelligit, vel quo rebellare regi Nabuchodonosori contra consilium Ieremiæ decreuerunt, vel quo idóla colere statuerunt, quasi opem accepturi ab illis, vel à gentibus quorum erant. *et in sibilum.* sonus exilis est, qui fit ore compressis dentibus, & parum deductis labris. significat autem obstuporē, aut irrisionem. *Et cibabo eos carnibus filiorum.* Lōgam obsidionem significat, in qua propter aliorum ciborum penuriam, cogendi erant carnes filiorum comedere. *Et conteres lagunculam in oculis eorum.* Ecce quam ob causam iussus sit lagunculam accipere, vt illius confractione Ierosolymitanum excidium significaret. *quod non potest vltra instaurari.* Hæc, inquit D. Hiero. non Babylonicæ, sed Romanæ conueniunt captiuitati: nam post Babylonicam captiuitatem vrbs instaurata est, & populus reductus est in Iudæam. Obserua. Vas luteum antequam igne sit coctum, si dissipatum fuerit, reparatur facilè, vt ex superiori Cap. constat: sed iam coctum, non reparatur: vt per dissipationem vasis nondum cocti, sententiam Dei secundùm præsentem rerum statum datam intelligamus, quæ mutari potest: per dissipationē verò vasis iam cocti, sententiam secūdùm æternam Dei prædestinationē, quæ mutari non potest. Sic etiam quamdiu hic viuimus, vasa sumus nondum igne cocta, vt casus nostri reparari possint pœnitētia. Quòd si semel ignem illū æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius, attigerimus: nullus iam locus reparationi & pœnitentię manet. Operemur ergo bonū, dū tempus habemus. *Mat. 25. d.* *Gal. 6. c.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et erũt domus Ierusalem, et domus regum Iuda sicut locus Topheth immundæ hoc est, Iacebunt in eis mortui, sicut in Topheth, & ita propter cadauera immũdæ erũt: polluitur enim terra vel domus, dũ insepultum iacet cadauer. *omnes domus in quarum domatibus sacrificauerũt omni militiæ cæli.* Astra intellige. In Hebr. propter omnes domes, quarum adoleuerunt super tectis earum omni militiæ cælorũ. Sic ordina. propter omnes domos super quarum tectis adoleuerũt: super tectis inquam earum omni militiæ: cęlorũ gemino enim quandoq; relatiuo vtuntur Hebræi. vel dictio אשר aser, quæ pronomen est relatiuum potest in ablatiuo esse, vt subintellecta præpositione in, quæ aliquando deficit, transferamus, in quibus adoleuerunt super tectis earũ. &c. quamquam etiam אשר aser, solet aliquando poni vice, propterea quòd, vel eo quòd. et sic etiã interpretari possumus, vt duæ illæ dictiones coniungantur cũ superioribus hoc modo. immũdæ omnes domus, eo quòd adoleuerunt super tectis earũ. nã כל quod preponitur dictioni כל chol, i. omnes, quod propter significat, solet aliquando redũdare. Quocunq; modo trãsferamus, idem est sensus nostræ literę, quod solum curauit noster interpres, vt sensum nempe redderet. *indurauerunt ceruicem suam.* hoc est, indomitam & rebellem reddiderunt. Metaphora à bobus recusantibus iugum, qui nolunt ceruicem deprimere, & iugo supponere. Sic erecta ceruix, animum indomitum, & contumacem significat. constat ceruix ex vertebratis ossibus in orbẽ, vt faciliùs huc atq; illuc obuertatur: propterea eos qui flecti nequeunt, cõtumaces, indomabiles, scriptura dura ceruice appellat.

Argumen

ARGVMENTVM.

Ieremias ob verbum Dei percutitur, & in carcerẽ conijcitur. Prædicit exilium Babylonicum. Conqueritur se esse in derisum propter verbum Dei. Non potest verbum Dei continere, quin prædicet. Fiduciam suam in Deo collocat. Gratias agit ob liberationem suam, postquam rursum à tentatione impetitur.

¶ CAP. XX.

ET audiuit Phassur filius Emmer sacerdos, qui constitutus erat princeps in domo Domini, Ieremiam prophetantem sermones istos. 2 Et percussit Phassur Ieremiam prophetam, & misit eum in neruũ, quod erat in porta Ben-iamin superiori, in domo Domini. 3. Cum sue illuxisset in crastinum, eduxit Phassur Ieremiam de neruo, & dixit ad eum Ieremias, Non Phassur vocauit Dominus nomen tuum, sed pauorem vndiq;. 4. Quia hæc dicit Dominus, Ecce, ego dabo te in pauorem, te & omnes amicos tuos: & corruent gladio inimicorum suorum, & oculi tui videbunt, & omnem Iudam dabo in manu regis Babylonis: & traducet eos in Babylonem & percutiet eos gladio. 5 Et dabo vniuersam substantiam ciuitatis huius, & omnem laborem eius, omneq; pretium, & cunctos thesauros regum Iuda dabo in manu inimicorum eorum: et diripient eos, et tollent, et ducent in Babylonem. 6 Tu autem Phassur, et omnes habitatores domũ tuæ ibitis in captiuitatem, et in Babylonem venies, et ibi morieris: ibiq; sepelieris tu, et omnes amici tui quibus prophetasti mendacium. 7 Seduxisti me Domine, et seductus sum: fortior me fuisti, et inualuisti: factus sum in derisum tota die, omnes subsannant me.

8 Quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

8 *Quia iam olim loquor, vociferans iniquitatem, & vastitatem*
clamito: & factus est mihi sermo Domini in opprobrium, et in
derisum tota die. 9 Et dixi, Non recordabor eius, neq; loquar vl
tra in nomine illius: & factus est in corde meo quasi ignis exæ
stuans, clausus q; in ossibus meis: & defeci, ferre non sustinens. 10
Audiui enim contumelias multorum, & terrorem in circuitu.
Persequimini, & persequamur eum: ab omnibus viris qui erãt
pacifici mei, & custodiẽtes latus meum: si quo modo decipiatur,
& preualeamus aduersus eum, & consequamur vltionem ex
eo. 11 Dominus autem mecũ est quasi bellator fortis: idcirco qui
persequuntur me cadent, et infirmi erunt: cõfundẽtur vehemen-
ter, † quia nõ intellexerunt opprobrium sempiternum quod nun-
quam delebitur. 12 Et tu Domine exercituum † probator iusti,
qui vides renes & cor: videam quæso vltionem tuam ex eis: tibi
enim reuelaui causam meam. 13 Cantate Domino, laudate Do
minum: quia liberauit animam pauperis de manu malorum. 14
† Maledicta dies in qua natus sum: dies in qua peperit me ma-
ter mea, non sit benedicta. 15 Maledictus vir qui annuntiauit pa
tri meo, dicens, Natus est tibi puer masculus: & quasi gaudio
letificauit eum. 16 Sit homo ille vt sunt ciuitates quas subuertit
Dominus, & non pœnituit eum: audiat clamorem mane, et vlu
latum in tempore meridiano. 17 ' qui nõ me interfecit à vulua,
vt fieret mihi mater mea sepulchrum, et vulua eius conceptus
æternus. 18 Quare de vulua egressus sum, vt viderẽ laborẽ &
dolorem, et consumerẽtur in confusione dies mei?

† Inf. 23, 40.
† Sup. 11. 20. 17. 10.
† Iob. 3. 2.
' quia. 3. M S. R G. Q n.

EXPLANATIO.

T audiuit Phassur filius Emmer sacerdos, qui con
stitutus erat princeps in domo Domini, Ieremiam
prophetantem sermones istos. Et percussit Phassur
Ieremiam prophetam. D. Hiero. Nihil mirum
si serui Dei cedãtur à Phassur, mittãturq; in carcerẽ,
& horribi

& horribili custodia reseruẽtur: datur enim hæc pote
stas à Deo, vt prophetarũ ostendatur fides. Nec tamẽ
maior est ille qui cedit, sed fortior est qui cæditur. Et
patiẽter Propheta suscipit iudiciũ Dei: nec reclamat
ad verbera, sed considerat imperantem. Sic Christus *Ioã. 19. b.*
Pilato: Non haberes potestatẽ in me vllã, nisi tibi da-
tũ esset desuper. Quòd si data est potestas in caput, ni
hil mirũ si concedatur in membra. de quibus Apostolus. Ludibria & verberа experti, insuper & vincula & *Heb. 11.*
carceres: & hi omnes testimonio fidei probati. Et ite-
rũ. Puto enim quòd Deus nos Apostolos nouissimos *1. Corin. 4.*
ostendit, tanquã morti destinatos. &c. Tanquam pur
gamenta huius mundi facti sumus, omniũ peripsema
vsque adhuc. Sed Ieremias percussus est à Pontifice,
Christus à ministris, & à vilissimis hominibus illusus,
flagellatus, & cruci affixus.

Et misit eũ in neruum, quod erat in porta Ben-iamin superiori in domo Domini. Sep. καταρακτῶν, idest fossam profundã
in quam vincti demitti solẽt. Theodo. locũ dicit sub-
terraneũ, cuiusmodi multa habebat tẽplũ à Salomo-
ne ædificatum. Chal. Para. in carcerem. Hebr. מצהכת
mahphecheth, neruum, vel compedes, vel carcerẽ in
terpretãtur nonnulli, alij cippũ. Rab. Ioseph Kimchi
ait fuisse instrumentũ è duobus cõpactũ lignis, inter
quę erat locus vbi vincti ceruicẽ cogebãtur immitte
re. Sed & solet in huiusmodi locus esse pedib', & etiã
manibus. Vera nominis ratio ignoratur. nomen est à
verbo הפך hapac, quod vertere, & subuertere significat. Vnde nõnulli subuersionem interpretãtur, idest,
vbi detinebantur subuertendi, hoc est plectendi. alij
cryptam. Erat autem locus iste, in quem coniectus
est Ie-

Universidad de Deusto Biblioteca

est Ieremias, in appendicibus templi. Chaldica Paraph. qui erat in porta superiori tribus Beniamin in domo sanctuarij domini. Templum erat in confinio sortis Beniamin, & Iuda, & versus sortem Beniamin plures erāt portæ. superior vocatur, quòd esset locus accliuis, & illa in altiori loco esset. *Non Phassur vocauit nomen tuum, sed pauorem vndiq;*. D. Hiero. vt tremens, & propriq; salutis incertus, huc illucq; circumspicias, & venientes contra te aduersarios formides. Septuagin. sed migrantem. Chald. Paraph. Sed congregabuntur contra te, qui occident gladio per circuitum. Heb. pauorem vndiq;, vt nostra litera habet. מגור magor, pauorē significat, à verbo גור gor, quod peregrinari significat: vnde nonnulli pauorē dici sentiunt, quòd mētem loco moueat: vel potiùs quia qui timet, fugit, & aliò migrat. Vide constantiam Prophetæ. Eductus de carcere liberè prædicat, etiam aduersus pontificem, qui illum in carcerē coniecerat. Hoc est quod illi dixerat Dominus. Et bellabunt aduersum te, & nō prævalebunt. *Omnē laborem eius.* idest facultates labore patas. aperta est litera. *Seduxisti me Domine, et seductus sum.* D. Hiero. ea ratione interpretatur Prophetam dixisse seductum se fuisse, quòd existimasset gentibus, & non Iudæis prēdicaturum, propter verba Dei, *Prophetam in gentibus dedi te.* Vel quòd existimasset prophetiam suā citò complendam: nunc autem videat differri, & ob eam causam se irrideri, quasi mendacium prophetasset. Vel quòd nihil se aduersi passurum crederet propter promissiones sibi ab initio factas: nunc autē videat se in neruum prēter opinionem suam coniectū. Hęc autem humano spiritu dicta sunt: permittit enim aliquan

Sup. 1. ca.

Sup. 1. Cap.

quando Deus seruos suos humani aliquid pati, vt magis humilientur. Post cruciatum ergo nerui sortē suā deplorat: seductum autem se ait à Deo, non quòd existimet Deū aliquem decipere, nisi permittēdo: quasi dicat, Renuebam ego munus Prophetiæ, tu verò renuentem compulisti tot ac tantis factis promissionibus, vt omnia mihi prospera promitterem: nunc autem video aliter mihi accidisse. Hac autem ratione seruos Dei seduci permitti, vtile est illis: cùm enim habeant Deum illis opem ferentem, gloriosiores persecutionibus euadūt, sicut aurum quod igne probatur. *fortior me fuisti, et inualuisti*, dum scilicet reluctātem me officium Prophetæ suscipere fecisti. *factus sum in derisum tota die, omnes subsannant me.* Id magis explicatur per ea quæ consequuntur. *Quia iam olim loquor vociferans iniquitatem, et vastitatem clamito, et factus est mihi sermo Domini in opprobrium, et in derisum tota die.* Hoc est. Quia à longo tempore vociferor Iudæorum scelera arguēdo, & futuram vltionem comminādo: & tarditatem prophetiæ putant mendacium. Septuag. Quia amaro verbo meo ridebor, præuaricationem & miseriam inuocabo. Chal. Paraph. quia in tempore quo ego prophetizo, ego tollo vocem meā plorans & exclamans: & contra raptores & direptores ego prophetizo. Sātes Pag. ex Heb. Quia omni tempore loquor, vociferor iniquitatem, & vastitatem clamo. Alij. Nam ex quo loquor, clamo vim, & vastitatem inclamo. idest, ex quo tēpore prophetare cœpi, vehemētissimè afflig or, & cogor inclamare, sicut illi qui vociferantur ob violentiam & direptionem. Vox Heb. מרי mide, pro qua nos habemus *iam olim*, à tempore, vel in tempore significat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

significat. optimè autē noster interpres phrasim hanc Hebraicæ linguæ, à tempore loquor, explicauit dicendo *iam olim loquor*. Verbū Heb. חמס chamas, pro quo nos *iniquitatem* habemus, & iniquitatem, & rapinam, & violentiam significat. *Et dixi, non recordabor eius, neq; loquar vltra in nomine illius.* Decreui, inquit, nullam post hac rationem sermonis Domini habere: vt prophetā illius agam, & nomine illius ad populum loquar. D. Hiero. pudore superatus, verecūdè sed stultè. *Et factus est in corde meo quasi ignis exæstuans, claususq; in ossibus meis, et defeci ferre non sustinens.* Dum sermonem Dei cōtineo, neq; prædicare volo, factus est quasi ignis ardēs & inclusus in ossibus meis, vt nulla ratione ardorem illius ferre possim. Id dono prophetiæ fiebat, q̄ nequaquā volebat Deus ociosum esse. Portat Deus imperfectionem prophetæ suæ: ipse enim cognouit figmentum nostrum. Non habemus pontificem, ait Apostolus, qui non possit compati infirmitatibus nostris. Cùm ceciderit, ait Propheta de viro iusto, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam. Sic Ionas dum fugere vult a facie Domini, ne verbū eius Niniuitis annuncietur tumescit mare, deuoratur à pisce, euomitur, & nolens cogitur verbum Dei prædicare. O vtinam & nostras rebelles voluntates ad se compellat. *Audiui enim contumelias multorum.* Iterum connumerat persecutiones, quas propter verbum Dei passus est. *et terrorem in circuitu* idest, minas quibus vndiq; terrebar: audiebam enim dicentes, *persequimini, et persequamur eum* Septuagin. resistite, & resistamus ei. Chald. Para. Annunciate, & denunciabimus illud. Vox Heb. à verbo נגד nagad, quod annunciare, & indicare

Psal. 102
Heb. 4. d
Psal. 36.

dicare significat. Santes Pag. ex Hebr. Annunciate, & annūciabimus illud. subaudiūt verbū, falsum, siue falsas eius prædictiones. Noster interpres apertiùs trāstulit *persequimini* communi verbo, quod omne genus persecutionis comprehēdit, siue calumnijs id fiat, siue insidijs, siue aperta vi. *pacifici mei.* In Heb. pacis meæ. amicum significat, qui pacem meditatur, pacificè agit. *et custodientes latus meum.* eosdem amicos significat, quorum est officium assistere amicis, maximè vbi in periculo versantur. Septuag. Custodite opinionem eius, si decipietur. coniungitur cum sequentibus. Chal. Paraph. qui insidiantur, vt malè faciant mihi. Sātes Pag. ex Heb. Qui meū pacificus esse debebat, obseruabat an claudicarē in aliquo. Vox Heb. צלע salah, latus significat, & claudicationem, vel lapsum, quòd in alterū latus fiat. Vnde optimè transferre possumus, & custodes lateris mei, vel custodiētes latus meum, vt habet noster interpres. *Si quo modo decipiatur.* Propter verba hæc, vt cū superioribus cohæreant, possumus & illud, *custodientes latus meum*, hoc sensu interpretari, quasi dicat. Amici mei, qui dum se amicos simulabant, hostilem animū gerebāt, aderāt semper mihi, nō vt opem ferrēt, sed vt obseruarēt, si fortè in aliquo possent me decipere. Quāquàm priori sensu retēto possum⁹ hęc superioribus ita cōiungere, subaudiēdo, obseruabāt, quasi dicat. Amici mei, & qui mihi adesse solebant & comitari, obseruabant si possent me decipere. vel illud, si quo modo, potest optatiuū esse, quasi dicat. ò si aliquo modo illum possemus decipere, aut si in aliquo deciperetur, vt falsum pro vero annunciaret. Chal. Para. fortè errabit, & prēualebim⁹ aduersus eū.

Dominus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dominus autem mecum est. Fiduciam suam in Deo collo
Sup.1.ca. cat, quem pro se pugnare certò nouerat: sic enim pro
miserat, Quia tecũ ego sum, vt eruam te. Obserua hìc
varios naturæ, & gratiæ effectus. Dum nobis relinqui
mur, timemus, nutamus, conquerimur. dum autem
diuina gratia fulcimur, impauidi sumus, constantes, in
trepidi, læti, Deum laudantes, & gratias agẽtes in om-
nibus. *quasi vir bellator fortis.* Chald. Paraph. verbum au
tem Domini est in adiutorium meum, sicut heros ro
bustus. Heb. גבור gibor, potentem, fortem, robustum,
Heroem, virum strenuũ significat. גריץ garets, quod
secundo loco habetur, fortem, robustum, timendum
significat. *quia non intellexerunt opprobriũ sempiternũ, quod
nunquã delebitur.* sub. quod illos obtinebit, vel illos ma-
net: Septuag. quia non cognouerũt ignominias suas,
quæ in æternum non tradẽtur obliuioni. potest & de
ignominia, qua affecti sunt à Chaldæis, & de illa quæ
post hanc vitam sceleratos homines manet, intelligi.
Chald. Paraph. quia non prosperabuntur, & operiet
eos verecundia æterna, quæ nunquam cessabit. Sãtes
Pag. ex Heb. quia non prosperabũtur, ignominia per-
petua (erit illis) nõ obliuioni tradetur. השכילו hischilu,
pro quo nos habemus *intellexerunt*, est a verbo שכל
sachal, quod intelligere, aspicere, prospicere, conside-
rare, circunspectum esse, prudẽtiam habere, & prospe
rari significat. hinc diuersæ interpretationes. *Et tu Do-
mine exercituũ probator iusti.* Optat vltionem fieri de ho-
stibus suis: seu potiùs spiritu prophetico prędicit, tan-
quam qui verbo Dei contradicerent, & illud impedi-
rent. Septuag probans iusta. Chald. Para. eligens veri-
tatem. In Heb. צדיק tsadich, iustum significat. Dicitur
autem

autem Deus probare iustum, hoc est, examinare illius
iustitiam, num vera sit nec ne. vnde subditur. *qui vi-
des renes et cor.* Dicitur etiam probare persecutioni-
bus & tentationibus, vt manifesta appareat. idem est
ergo, ac si dicat Propheta. Tu Domine me & illos no
sti, & scis iniustè me ab illis persecutionẽ pati, falsam
verò esse illorum iustitiam, quam iactant: puni ergo
illos, vt manifestum fiat me tuum esse prophetam, il-
los autem iniquos & sceleratos: tibi enim manifesta-
ui causam meam, & tibi eam commisi. habes hocidẽ
supra Cap. 11. vide ibi. *Cantate Domino.* Prorũpit in lau-
des Dei, qui illũ è neruo liberauerat, inuitatq; sanctos
ad Dei laudem. Cãtate, & laudate, hoc est, cãtate lau
dantes. *animam pauperis.* idest, me tenuem & imbecillũ.
Pauperes liberat Dominus, qui de se ipsis & de pro-
prijs viribus diffidentes spem suam in illo collocant.
superbos & elatos de se vanè confidentes, qui dicũt,
quia diues sum & nullius egeo, sibi ipsis relinquit: vt
experiantur, quàm vana sit illorum confidentia. *de ma
nu malorum.* Septuag. de manu fortiorum eo. Chald.
Para. de manu malignorum. Vox Hebr. מרעים mere-
him, à verbo רוע roah, malos significat. *Maledicta
dies.* D. Hiero. eodem modo locum hunc interpreta-
tur, sicut & illum Iob 3. Pereat dies in qua natus sum:
quòd scilicet melius sit non esse, quàm in supplicijs vi
uere. Theodoretus. Qui vehementer angũtur, solent
astantes reprehendere, & manibus reprimere, quan-
doq; premẽte dolore manus collidere, quod accidit
Prophetæ, qui præ nimio dolore nulla subsistẽte cau-
sa diem redarguit, eum item qui patri partum nuncia
uit. Huic sententiæ consonat sententia Diui Thomę,
Ee qui per

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui per hyperbolem hæc dicta ait, ad vitæ tædiũ quo tenebatur explicandum. Non quòd ratio cõsensum præberet, sed vt inferioris partis animæ affectũ exprimeret. D. Gre. nequaquã secũdùm literã intelligi posse ait, sicut neq; illud Iob simile. Vel, cùm illi qui Ieremiæ insidiabãtur, assererẽt cõficta esse ab eo quæ prædicabat, quasi exitiũ patriæ & popularium optaret. Si hæc, inquit, vera sunt, meritò tanquã maledicta, & detestãda esset dies, in qua natus sum. &c. Hebræi quintum mensem, quo capta Ierusalem, templumq; subuersum est, natiuitati Ieremiæ supputant, inextricabilibus argumentis, ait D. Hiero. sed oporteret idem cõfingere de die natiuitatis Iob. Possumus etiam cum præcedenti sententia hæc connectere hoc modo. Cãtate Domino, laudate Dominum, quia liberauit animam pauperis de manu malorum: quod nisi fecisset, maledicta sanè esset dies in qua natus sum. *Et non pœnituit eum.* Hoc est, non mutauit sententiam, vel placuit subuertisse. Chald. Paraph. & non sunt habitatę. explicat vim verbi, pœnituit, quasi dicat. non pœnituit subuertisse, vt iterum eas habitari faceret: non enim sunt habitatę. Videtur loqui ã ciuitatibus Sodomæ & Gomorrhæ. *audiat clamorem mane, et vlulatum in tempore meridiano.* sub. pereuntium. Per mane & meridiem, intelligẽ totũ diem, quasi dicat. totis diebus sit in ea animi perturbatione, in qua hi solẽt esse, qui vrbẽ incolunt obsidione cinctã. Vel nunquã in domo eius desint afflicti, quorum clamores semper audiat, nõ solùm nocte, sed mane & meridie, quibus tẽporibus solent malè affecti respirare, nam nox molesta esse solet. *Et vulua eius conceptus æternus.* Vt nunquã scilicet fœtũ emisisset.

set. Chald. Paraph. Et essem quasi non essem. hoc est, conceptus, & non natus. Vox Heb. הרה harah, grauidam, & conceptum significat. vnde nõnulli interpretantur, & vulua eius (fuisset) grauida perpetuò. Idem est sensus. *Quare de vulua egressus sum, vt viderem laborem et dolorem, et consumerentur in confusione dies mei.* Subaudi. nisi tu ab his laboribus liberaueris me. Vel, si ego mihi horum laborum causa extiti, tristes & infelices prophetias confingendo.

ARGVMENTVM

Vaticinatur Sedeciam capiendum, & vrbem exurendam. Consulit populo, vt ad Chaldæos transfugiant, Hortatur ministros regis iustè iudicare.

¶ CAP. XXI.

VERBVM quod factum est ad Ieremiam à Domino, quando misit ad eum rex Sedecias Phassur filium Melchiæ, & Sophoniã filium Maasiæ sacerdotem, dicẽs, 2 Interroga pro nobis Dominum, quia Nabuchodonosor rex Babylonis prœliatur aduersum nos: si forte faciat Dominus nobiscũ secundum omnia mirabilia sua, et recedat à nobis. 3 Et dixit Ieremias ad eos: Sic dicetis Sedeciæ: 4 Hæc dicit Dõs Deus Israël, Ecce, ego cõuertã vasa belli quæ in manibus vestris sunt, & quib° vos pugnatis aduersum regẽ Babylonis & Chaldæos qui obsidẽt vos in circuitu murorũ: & cõgregabo ea in medio ciuitatis huĩ. 5 Et debellabo ego vos in manu extẽta, et in brachio forti, et in furore, & in indignatione, et in ira grãdi. 6 Et percutiã habitatores ciuitatis huius: homines et bestiæ pestilẽtia magna morietur. 7 Et post hoc ait Dominus, dabo Sedeciã regẽ Iudã, et seruos eĩ° et populũ eius, et qui derelicti sunt in ciuitate hac à peste, et gladio, et fame, in manu Nabuchodo-

Universidad de Deusto Biblioteca

bachodonasor regis Babylonis, & in manu inimicorum eorum, & in manu quærentium animam eorũ: & percutiet eos in ore gladij, & non flectetur, neque parcet, nec miserebitur. 8 Et ad populum hunc dices, Hæc dicit Dominus, Ecce, ego do coram vobis viam vitæ, & viam mortis 9 †Qui habitauerit in vrbe hac, morietur gladio, & fame, & peste: qui autem egressus fuerit, et transfugerit ad Chaldæos, qui obsident vos, viuet, et erit ei anima sua quasi spolium. 10 Posui enim faciem meã super ciuitatem hanc in malũ, et non in bonum, ait Dominus, in manu regis Babylonis dabitur, et exuret eam igni. 11 Et domui regis Iuda, Audite verbum Domini, Domus Dauid, hæc dicit Dominus, 12 †Iudicate manè iudiciũ, et eruite vi oppressum de manu calũniantis: ne fortè egrediatur vt ignis indignatio mea, et succendatur, et non sit qui extinguat propter malitiam studiorũ vestrorũ. 13 Ecce, ego ad te habitatricem vallis solidæ atq; campestris, ait Dominus: qui dicitis, quis percutiet nos? et quis ingredietur domos nostras? 14 et visitabo super vos iuxta fructum studiorum vestrorum, dicit Dominus: et succendam ignem in saltu eius: et deuorabit omnia in circuitu eius.

†Inf. 38. 2.

†Inf. 22. 3.

EXPLANATIO.

ERBVM quod factũ est ad Ieremiã à Domino. Quę in hoc Capite narrãtur, cõtigerũt sub Sedechia rege, cùm iã Babylonici Ierusalẽ obsiderent. vbi notat D. Hier. & Theodoretꝰ. In prophetis, & maximè in Ieremia, & in Ezechiele, nequaquã regũ & tẽplorũ ordinẽ seruari, sed pręposterè ꝙ iuxta historiã postea factũ est, priùs referri, & quod prius gestũ est, postea. Aliud est enim historiã, aliud prophetiam scribere. Sic in prę̃senti loco scribitur Sedechiã misisse ad Ieremiã eo tẽpore, quo obsidebatur Ierusalem. Et postea narratur historia

Ioakim

Ioakim fratris eius, qui ante eum rex fuit, & Ioachin, hoc est Iechoniæ, qui filius fuit Ioakim. *Phassur filiũ Melchiæ.* Hic alius est ab eo, de quo facta est mẽtio superiori capite, cùm ille filiꝰ esset Emmer. *Interroga pro nobis Dominũ.* Chald. Paraph. Ora pro nobis coram Domino. Heb. דרש debas, Quære, inquire, interroga, percontare significat. Sed cùm Deus interrogari dicitur, de eius verbo aut voluntate ex sacerdote aut per sacerdotem vel prophetã exquirenda intelligitur. per ea quæ inferiùs dicuntur, magis hoc declaratur. *Si fortè faciat Dominus nobiscum secundum omnia mirabilia sua, et recedat à nobis.* Hoc est quod à Domino per Prophetam scire cupiebãt, nempe an mirabiliter liberaturus esset eos, vt aliquando fecerat. *Ecce ego conuertam vasa belli.* Septuag. arma bellica. Chald. Paraph. instrumenta bellica. Vox Heb. כלי cheli, vas, instrumentum, vestem, arma, supellectilia significat. tã latè patet quàm Græcis, σκευος aut etiam latiùs, cõplectitur omne vtẽsile, & quicquid ad vsum hominis paratur, consumatur, & perficitur. Quod verò *conuertam* ait, intelligendũ est, in vos, quasi dicat. nihil vobis arma vestra proderunt, neq; illis hostibus nocere poteritis, sed hostes vos armis suis conficient. Gladius dicitur reuerti inanis, quando hostem nõ vulnerat. Sic Dauid de Saule dicebat. Et gladius Saul non est reuersus inanis, hoc est, non vulnerato hoste. Sic hìc, conuertere vel conuerti facere arma belli, est facere vt reuertãtur inania, non vulnerato hoste. Vel cõuertam, i. transferam ad hostes: vt sit sensus. Ego vnà cum Chaldæis pugnabo contra vos, nam impediam arma vestra, & retundam ea de manu vestra, vt non possitis resistere hostibus

2. Reg. 1.

Ee 3 vestris.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vestris. *Et congregabo ea in medio ciuitatis.* Sep. congregabo eos: ad Chaldęos referūt. Chal. Para. Cōgregabo ea, vasa nēpe, vel instrumēta belli, sicut nra litera. Hebr. אותם othā, eos & ea reddi potest. D. Hier. ita interpretatur. Frustra repugnare vultis Chaldęis obsidentibus, & arma bellica preparatis, quorū in media tantū vrbe vsum habebitis, ut armati esse videamini. Possumus & hoc modo interpretari. Faciam, vt penitus desperātes posse vos hostibus resistere, arma deponatis, & in media vrbe cōgregetis. Vel cōgregabo arma in medio ciuitatis, hoc est. Ego, obsidētibus Chaldęis ciuitatē, pugnabo aduersum vos, veluti cōgregatis armis in medio ciuitatis, & fame & pestilentia vos cōsumā. Vnde subdit. *Et debellabo ego vos in manu extenta.* quibus uerbis apertiùs declarat quod dixerat, *cōgregabo arma in medio ciuitatis.* Quod quidem & factū legimus, ait D. Hiero. Absq; vlla enim corona strepituq; pugnantium vrbs tanta obsidione capta est, vt quos vincerēt non haberent, sed quos tantū caperent. Aperta sunt reliqua, *in manu extenta et brachio forti,* hoc est, magna vi & potentia. Qui pugnant, manū extendunt, vt percutiant. Chal. Paraph. in manu excelsa. Idē est. qui enim percutere vult fortiter, manum eleuat, vt fortiùs percutiat. *in manu quærēntium animam eorum.* Hoc est, hostiū potestati, qui sanguinem eorum sitiūt, & mortem desiderant. *Et percutiet eos in ore gladij.* id est, in acie gladij. Hisp: *à hilo de espada.* Vox Heb. פה peh, quæ os significat, ad inanimata transfertur per similitudinem, sicut & Græcis στόμα. Et sumitur pro acie ab inscindendo, & mordendo. *nō flectetur vt parcat.* Septuag. nō parcam in eis. ad Deum referunt. Chal. Para, nō parcet eis Heb.

יחוס iachus, parcet. Sed qui parcit, flectitur animus eius misericordia. *Ecce ego do coram vobis viam vitæ, et viam mortis.* Hoc est. Propono vobis rationē, qua viuere possitis, vel qua mortē vobis comparabitis. Cōsiliū dat vt transfugiant ad Chaldæos, si vitam seruare cupiūt. *Et erit anima sua quasi spolium.* Septuag. in spolia. Hoc est chara, quemadmodum solent esse spolia. Chal. Para. Et erit ei anima eius in euasionem, hoc est, liberabit à morte, integram seruabit, sicut spolia quæ è bello referuntur. Quasi spoliū, ergo duobus modis possumus interpretari. nempe, vel erit chara sicut spolia ampla. vel liberabitur à morte, sicut spoliū quod quis reportat, & ab incendio liberat. *Posui enim faciem meam super ciuitatem hanc in malū.* Hoc est, maligno & inimico vultu eā aspicio, quasi dicat. statui eam perdere. Septua. Quia firmaui faciem meam super ciuitatem istam in mala. Chald. Para. Quia residet furor meus contra ciuitatem istam in malū. Ponere faciem ad aliquid, est obfirmare animum ad aliquid agendum. Posui ergo faciem meam super ciuitatem in malum & nō in bonum, idem est ac si dicat. Obfirmaui animum, firmiter statui ciuitatē hāc perdere, neq; illius misereri, aut illi benefacere. Vnde quò magis explicet, subdit, *in manus regis Babylonis dabitur, et exuret eam igni. Et domui regis Iuda.* Sub dices; ꝗ suprapositū est. Ad eos q̄ in domo regis erāt loquit, ad ministros, & seruos, ob cuius potissimùm culpā ciuitas obsidebatur. Cōsiliū autē dat, quo possint se à malis, quæ ventura prędixerat, liberare. Vbi D. Hier. incredibilis in hoc loco Dei clemētia demōstratur: vt de quib⁹ supra dixerat, *posui faciē meā super ciuitatē hāc in malū, et non in bonū, in manu regis Babylo-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis tradetur, et exuret eam igni: iam Dñi ingruēte sentētia, eos prouocet ad salutem. Non quòd ignoret vrbem Ierusalem esse capiendam: sed quòd liberum homini seruetur arbitrium: vt nō ignorantia futuri, sed voluntate propria videātur perire. Quo modo & Saluator sciebat Apostolum negaturū, & se esse crucifigendum: quippe qui hoc Apostolis sępe prędixerat, & nihilominus commonebat, volēs eos corrigere ad pœnitentiam: vt quidquid postea sustinuerint, suo vitio eis acciderit, non duritia comminantis. *Domus Dauid.* Idē est ac si dicat. O serui regis Iuda, qui est de stirpe Dauidis. *Iudicate mane iudicium.* D. Hiero. Non in tenebris iniquitatis, sed in luce iustitiæ. Heb. בקר bocher, manè, ponitur pro quam primùm, opportunè: quia matutinum tempus ad res gerēdas est opportunum: inde verbum בקר bachar, quod quęrere, & inquirere significat, quasi manicare dicas, hoc est, mane inquirere, seu inuisere. Diluculum aptum est ad res inquirēdas, quæ per noctem latuerant. Sed & בקר bocher, aliquando pro luce capitur. vt Iob. 38. vbi nos habemus, Cùm me laudarent simul astra matutina, in Hebr. est dictio hæc, vt interpretari possis, Astra lucis. i. lucida. Et in Psal. 148. Vbi nos habemus, Laudate eū omnes stellæ & lumen, in Heb. habetur, Omnes stellæ lucis. Significat etiam vox hęc mane, idem quod cito, vel quam primùm. Psal. 46. Mane exaudies vocem meā. i. cito. vel primo quoq; tempore, quam primùm. Et secundùm hanc significationem, locum hunc possumus etiam interpretari. *Iudicate manè.* Hoc est, in luce veritatis, non in tenebris falsitatis, vel quam primùm, vel opportuno tempore. Alij *mane*, hoc est, sobrij & ieiuni

ieiuni interpretantur, quasi dicat. Cauete ne per ebrietatem corrumpatis iudicia. *Et eruite vi oppressum de manu calumniantis.* quasi dicat. Non accipiatis personā in iudicio, sed diuitibus & potētibus pauperes opprimētibus, magis apud vos valeat Dei imperium, quàm potentia persequentis. *Ne forte egrediatur vt ignis.* Hoc est, ne grauiter succenseam. vide Cap. 17. *Ecce ego ad te.* Subaudi, venio. Chald. Paraph. Ecce ego mitto furorē meum cōtra te. Alloquitur Ierusalem, hoc est, ciues qui fidebant ciuitati, quòd natura munita esset. *Habitatricem vallis solidæ atq; Campestris.* Ierusalem intelligit, quæ in loco acliui sita erat, & circum eam montes. Propterea vallem solidam vocat, quòd natura munita esset: & campestrem, quòd partim in campo esset, & campos haberet vicinos. Septuag. habitantem vallem sor campestrem. Chald. Paraph. Quæ habitas in fortitudine in ciuitatibus munitis. Dictio צור tsur, saxum, petram, & per trāslationem fortem, solidam, & fortitudinem significat. Sic ergo trāsferre possumus. vallis petræ, vel fortis. Nonnulli aiunt, ita dictam Ierusalem, quòd tribus muris lapideis cingeretur. Pro *campestris*, in Heb. est המישר hamisor, planitiem significat excultam & amœnam. Possumus ergo, planitici & cāpestris, transferre. Dictio, *atq;* in Heb. non est, sed maioris explicationis gratia posita est a nostro interprete. D. Hiero. ait vallem campestrem dictam Ierusalē, quòd peruia sit hostibus. *Qui dicitis, quis percutiet nos.* A ciuitate ad ciues transit: nā cùm ciuitatē alloquitur, ciues alloquitur. Fidebant loco natura munito: vanam autem esse fiduciam hanc docet. In Heb. יורד iechat, descendet, & percutiet, & confringet significat. Kimchi in

Universidad de Deusto
Biblioteca

chi in commentarijs ait, verbum descendendi in præ lio vsurpari, quòd in valle & planitie cōmitti soleat. sic & Latinè dicimus descēdere in certamē, vel in aciem. *Et visitabo super vos iuxta fructum studiorū vestrorum.* Hoc est, puniam vos iuxta opera vra pessima, ac scelerata. *Et succendā ignē in saltu eius.* Nēpe Ierusalē. Chald. Para. In vrbibus eius. Nōnulli, in ciuitatibus eius, quæ circū eā erāt quasi sylua: quod coheret cū sequētib⁹. *Et deuorabit omnia in circuitu eius.* D. Hier. Saltū ait vocari Ierusalē, & omnem circa regionem, quòd frugiferas arbores bonorū operū non haberet. Theodoret⁹ Syluā vocari ob domorum & habitātium multitudinem, vt idē sit sensus huius loci, qui & illius Cap. 17. Succēdā ignē in portis eius, & deuorabit domos Ierusalē. Sic Zacha. 11. Aperi libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas. Vbi Chal. Para. Aperite populi portas vras, ex lignis nempe Libani factas. Sic per Saltū vel Syluā, portas & domos ex lignis Syluæ constructas. Vel, *in saltu eius*, hoc est, in te, quę eris veluti salt⁹, in quo si semel accēdatur ignis, vehemēter crescit, adeò vt extingui nō possit. Sic supra Cap. 5. Ecce ego do verba mea in ore tuo vt ignē, & populū istū in lignā, & vorabit eos. D. Hie. Quidquid ad domū regiā, & ad vrbē Metropolim prophetatur, referam⁹ ad ecclesiasticū ordinē, & ad principes Ecclesiarū, eos duntaxat, qui se supbię & diuitijs, lasciuięq; tradiderint. Nec statim quia domus regia est, ab interitu liberabit: quomodo & qui de stirpe fuere Dauid, pauci admodum sunt inuenti, qui placuerint Dño, vt ipse Dauid, Ezechias, & Iosias: magnaq; pars principū & stirpis regiæ in vniuersum populū irā Domini prouocauit.

ARGV-

ARGVMENTVM.

Regem Iuda adhortatur ad iudicium & iustitiam. Non audiētibus verbum Domini exitium comminatur. Mors Sellū filij Iosiæ prędicitur. Prophetat cōtra Ioacim. Captiuitatē Iechoniæ filij Ioacim prędicit.

¶CAP. XXII.

HÆC dicit Dominus: Descende in domum regis Iuda, & loqueris ibi verbum hoc, 2 & dices, Audi verbum Domini rex Iuda, qui sedes super solium Dauid: tu & serui tui, & populus tuus, qui ingredimini per portas istas. 3 Hæc dicit Dominus, † Facite iudicium & iustitiā, et liberate vi oppressum de manu calumniatoris: & aduenam, & pupillū, & viduam nolite contristare, neq; opprimatis iniquè, & sanguinem innocentē ne effundatis in loco isto. 4 Si enim facientes feceritis verbum istud: ingredientur per portas domus huius reges sedentes de genere Dauid super thronū eius, & ascendentes curribus & equos, ipsi & serui, & populus eorum. 5 Quòd si non audieritis verba hæc: in memetipso iurauī dicit Dominus: quia in solitudinem erit domus hæc. 6 Quia hæc dicit Dominus super domū regis Iuda, Galaad tu mihi caput Libani: si non posuero te solitudinem vrbes inhabitabiles. 7 Et sanctificabo super te interficientem virū et arma eius: et succidēt electas cedros tuas et præcipitabūt in ignem. 8 Et pertransibūt gētes multæ per ciuitatem hāc: et dicet vnusquisq; proximo suo: † Quare fecit Dominus sic ciuitati huic grādi? 9 Et respondebunt, Eo quòd dereliquerint pactum Domini Dei sui, et adorauerint deos alienos, et seruierint eis. 10 Nolite flere mortuum, neq; lugeatis super eum fletu: plangite eum qui egreditur, quia non reuerteetur vltra, nec videbit terram natiuitatis suæ. 11 Quia hæc dicit Dominus ad Sellum filium Iosiæ regem Iuda qui regnauit pro Iosia patre suo: qui egressus est de loco isto.

†Sup. 21 12.

† Deut. 29. 24. 3. Reg. 9. 8.

Non

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non reuertetur huc ampliùs. 12 sed in loco ad quem transtuli eum, ibi morietur, & terram istam non videbit ampliùs. 13 Væ qui ædificat domũ suã in iniustitia, & cœnacula sua non in iudicio, amicum suum opprimet frustra, & mercedẽ eius nõ reddet ei. 14 Qui dicit, Ædificabo mihi domum latam & cœnacula spaciosa: qui aperit sibi fenestras, & facit laquearia cedrina, pingitq; sinopide. 15 Nunquid regnabis, quoniam confers te cedro? pater tuus nunquid nõ comedit & bibit, & fecit iudicium & iustitiam tunc cùm bene erat ei? 16 Iudicauit causam pauperis & egeni in bonum suum: nũquid nõ ideo quia cognouit me, dicit Dominus. 17 Tui verò oculi & cor ad auaritiã, et ad sanguinem innocentem fundẽdum, et ad calumniam, et ad cursum mali operis. 18 Propterea hæc dicit Dominus ad Ioacim filiũ Iosiæ regem Iuda, Non plangent eum, Væ frater et Væ soror: non concrepabunt ei, Ve Domine, et Væ inclyte. 19 Sepultura asini sepelietur, putrefactus et proiectus extra portas Ierusalem. 20 Ascende Libanum et clama: et in Basan da vocem tuã, et clama ad transeuntes, quia contriti sunt omnes amatores tui. 21 Locutus sum ad te in abundantia tua: dixisti, Non audiam. hæc est via tua ab adolescentia tua, quia non audisti vocem meam. 22 Omnes pastores tuos pascet ventus, et amatores tui in captiuitatem ibunt: et tũc confunderis, et erubesces ab omni malitia tua. 23 Quæ sedes in Libano, et nidificas in cedris, quomodo cõgemuisti cùm venissent tibi dolores, quasi dolores parturiẽtis? 24 Viuo ego, dicit Dominus: quia si fuerit Iechonias filius Ioacim regis Iuda, annulus in manu dextera mea, inde euellã eum. 25 Et dabo te in manu quærentiũ animam tuam, et in manu quorum tu formidas faciem, et in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, et in manu Chaldæorum. 26 Et mittam te et matrem tuam quæ genuit te, in terram alienam, in qua nati non estis, ibiq; moriemini: 27 et in terram ad quam ipsi leuant animam suam, vt reuer-

reuertantur illuc: non reuertentur. 28 Nunquid vas fictile atque contritum vir iste Iechonias? nunquid vas absq; omni voluptate? quare abiecti sunt ipse & semen eius, & proiecti in terram quam ignorauerunt? 29 Terra, terra, terra, audi sermonem Domini, 30 Hæc dicit Dominus, Scribe virum istum sterilem, virum qui in diebus suis non prosperabitur, nec enim erit de semine eius vir qui sedeat super solium Dauid, & potestatẽ habeat vltrà in Iuda.

EXPLANATIO.

HÆC *dicit Dominus. Descende in domum regis Iuda.* D. Hiero. Hæc visio, vel sermo Domini, vel factus est ad Prophetam antequam Sedechias nũtios ad eum mitteret, de quo superiori Cap. vel certè postquam nuntijs præcepit, quid regi referre deberent. Præcipitur Ieremiæ, vt nequaquã per nũtios loquatur ad regem, sed ipse vadat ad palatiũ, & ibi loquatur ei Simulq; animaduertam° diuinã sapientiã, quòd per nuncios iubet tristia nũtiare, mistis & prosperis, si agere voluerit rex pœnitentiã. Hic verò quia ipsi imperatur vt pergat, non tristia nuntiat, sed monet quid facere debeat, vt vitet impẽdentem sententiã Dei. *Facite iudicium et iustitiã.* Optimi regis & Principis, & gubernatoris, & iudicis officium describitur, rectè & iustè iudicare, oppressos vi à potẽtibus à calumnijs liberare: aduenam, & pupillum, & viduam, qui humano subsidio destituũtur, nequaquã permittere contristari, ius illis dicere, & ab omni iniuria liberare, ne cùm humano destituantur subsidio, & iudicum & Principis solum suffugium habeant, si hij neglexerint opem illis ferre, contristẽtur. Multò verò minus illos opprimere, insontem morte dãnare, neq; vlla

Universidad de Deusto Biblioteca

vlla ratione permittere vt innocētium sanguis effundatur, homicidas seuerè puniendo. *Si enim facientes feceritis verbum istud, ingredientur per portas domus huius reges sedentes de genere Dauid super thronum eius.* Idē supra cap. 17. Vide ibi. Hæc, ait D. Hiero. intelligant Episcopi, socijq; eorum præsbyteri, atq; Diaconi, & omnis ordo Ecclesiasticus, quòd si fecerint quæ præcepta sunt, & inter cetera sanguinem innocentem non effuderint, scandalizantes minimos quosq;, & percutientes cōscientias singulorum, obtineant traditam sibi à Domino dignitatem. Sin autem facere noluerint, atq; contemserint, ipsi redigāt Ecclesiam Dei in solitudinē. Quod nostris temporibus factum ingēti animi dolore cernimus. Ingrediuntur autē de genere Dauid per portas Ierusalem, & sedent super thronum eius, & ascendunt currus, & equos, quando refrenant & suas & populi perturbationes, & composito in Ecclesia ingrediuntur gradu, multarum virtutum choro sibiq; omni parte concinentium. *In memetipso iurauit.* D. Paulus ad Heb. 6. Quoniam neminem habuit, per quem iuraret maiorem, iurauit per semetipsum. Dicitur autem Deus iurare, ait D. Hiero. metaphoricè sicut dormire, irasci, quia ad modum iurātis loquitur, nobis se attemperās, vt certiores reddamur, & securiores. Vnde idem Apostolus vbi supra. Abundantiùs volens ostendere Deus pollicitationes hæredibus, immobilitatē sui cōsilij, interposuit iuramētum, vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatiū habeamus. Propriè iurat, qui dictū suum confirmat per id quod certius est. Vnde ait idē Apostolus. Homines per maiorem sui iurant. Id autem

D. Hier. in cap. 8. Amos. et in. 1. Cap. Epistolæ ad Titum.

tem Deo conuenire non potest. Nihil enim certius esse potest verbo suo. *In solitudinem erit domus hæc.* Domū regis Iudæ intelligit, in qua sermonem habebat, quasi dicat, Perdam regem, & domesticos eius. *Galaad tu mihi caput libani.* Galaad mons est collibus Libani copulatus. De ratione verò nominis habes Gene. 31. Sed & terra Galaad, vocabatur Regio Galileæ ad orientem vltra Iordanem, vbi dimidia tribus Manasses accepit possessionem cum tribubus Rubē & Gad. Vide. Num. 32. Deu. 3. Et Ios. 13. Dicitur ergo Galaad caput libani, hoc est, initium & principium libani. Per Galaad verò, vel regiam domum de qua in præcedenti oratione locutus est, vel vrbem Ierusalem, vel templum intelligi ait Diuus Hieronymus. Nam Ierusalē caput erat omnium vrbiū Iudeę, & regia domus caput omniū domorū Ierusalē, & tēplū caput totius Iudeæ. Per libanū verò aut terrā Iudeæ per Synecdochē à parte totū, aut Ierusalē quæ magna habebat palatia ex cedris libani cōstructa, vel viros potētes & eximios, qui cedris libani cōparari solent, intellige. Comminatur ergo deuastationem domus Regię, vel vrbis Ierusalem, vel templi, vel omnium simul. Iuxta contextum, rectiùs de Ierusalem intelligitur, quasi dicat. Ierusalem caput & Metropolis Iudeæ, veluti Galaad caput libani, vel sicut Galaad caput est totius regionis vltra Iordanem, non habeat posthac verax, nisi redegero te solitudinem, quemadmodum vrbes quę nunquam habitatæ fuerunt. Sed & magnificos tuos, superbos & elatos quemadmodū cedri libani: vel domos tuas elegātes & magnificas succidam, et diruam, & igni tradam. Quod autem præcessit, *Hæc dicit Domi-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nus super domum regis Iuda, vt videatur loqui de domo regis tantùm, nihil obstat; nam vastatio vrbis Ierusalem ad vastationem domus regis, quæ in ea erat, pertinebat. Sed & quod ait, *succidam electas cedros tuas,* ad eãdem domum pertinet. Et quòd sermo sit de vrbe Ierusalem, apertius fit per ea, quæ inferiùs habentur. *Et pertransibunt gentes multæ per ciuitatẽ hanc, et dicet vnusquisque proximo suo. Quare fecit Dominus sic ciuitati huic grãdi?* Theodoretus per Galaad Palatia regia intelligi ait: & per Libanum, Ierusalem. Vocari autem Galaad palatia regia propter admissam in eis impietatẽ, vt in Galaad. Vnde Oseæ. 6. Galaad ciuitas operantium idolũ supplantata sanguine. Chald. Paraph. Quamuis tu sis dilectus coram me sicut domus sanctuarij, quę excelsa est in cacumine montium, si non ponam te desertum, vrbes inhabitabiles. *Et sanctificabo super te interficiẽtem virum, et arma eius.* D. Hiero. Sãctus vocatur Nabuchodonosor, & omnis eius exercitus, quia exequitur volũtatem Dei. Septuag. Et inducam super te virum interficientem, & securim eius. Chald. Paraph. Et prę parabo cõtra te vastantes, virum & arma eius. Sãctificare, pro præparare vtũtur Hebræi. Sic supra Cap. 6. Sanctificate super eam bellum. Sed & bella etiã apud gẽtes certis ritibus ac solennitatibus suscipiebantur, iurisiurandi sacramento interposito. Et apud Romanos sacris interpositis per fecialem indicebatur bellũ. Deut 20. iura belli cõmemoratur. *Virum & arma eius.* Phrasis Hebr. Hoc est, vnũquemq; cũ armis suis. Sed & איש is, & virum, & vnumquemq; significat. *Et succident electas cedros tuas.* Elegãtes domos & magnificas intelligit, sicut iam explicauim⁹. Chal. Para. Et occidẽt pulchri-

pulchritudinũ fortium tuorũ, sicut succiduntur ligna saltus, & proijciũtur in ignem. Perstat in metaphora: quia libanũ vocauerat, cedros quib⁹ liban⁹ abũdabat, cõmemorat. *Nolite flere mortuũ.* Calamitatẽ regis maiorem futuram prędicit, quàm eorum qui moriũtur, & magis eum lugendũ ac deplorãdum, quàm mortuos. D. Hier. hęc de Sedechia vult intelligi, de quo sermo etiam fuit superiori Cap. Nã in eo regnum Iuda finitũ est. Sub quo & vrbs capta, qui ductus est in Babylonẽ, & ibi mortuus est. Et propterea ait vocari Sellũ, quod cõsummationẽ & completionẽ significat. Qui & filius fuit Iosię, & regnauit pro Iosia patre suo in Iuda. Theodoretus Ioachaz vocari Sellũ ait, & de ipso fieri hìc sermonem: qui primus regnauit post Iosiam patrem suũ, quem Pharao Nechao captiuũ duxit in Ægyptum. D. Tho. per mortuũ quem non plãgendũ dicit propheta, Iosiam intelligit. Porrò quod ait, *plangite eum qui egreditur,* hoc est, qui in captiuitatem ducitur non reuersurus, Ioathan filiũ Iosiæ intelligit. Per id autem quod ait. *Quia hæc dicit Dominus ad Sellũ filiũ Iosiæ,* Ioachim intelligit filium etiam Iosiæ, quia omnes filij Iosiæ dicti sunt Sellum, ita vt Prophetia hæc loquatur de omnibus tribus filijs Iosiæ, qui regnauerunt post eum in Iuda. Et ait prophetiam huius capitis factam fuisse temporibus Ioachim, commemorari autem captiuitatem Ioathan quasi præteritam. Nicolaus de Lyra, per mortuum quem prohibet flere, Ioachaz intelligit filium Iosiæ mortuum in Ægypto. Cum verò subdit. *Plangite eum qui egreditur,* de Sedechia intelligit, quem Sellum vocari ait. Quod autem in præterito dicit, *qui egressus est de loco isto,* de re futura

 loquitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

loquitur tãquam de præterita, sicut sæpe faciunt Prophetæ. Alij hæc omnia quæ hic dicuntur, de Ioachin qui fuit filius Ioakim filij Iosiæ, qui alio nomine vocabatur Sellum, exponunt: vnde filium pro nepote sumi, cùm dicitur, Sellum filium Iosiæ. Obscurum facit locum istum nomen Sellum, præsertim cum 1. Par. 3. legamus sic. Filij autem Iosię fuerunt primogenitus Ioannan, secundus Ioakim, tertius Sedecias, quartus Sellũ. Cuius non fit mentio 4. reg. 23. vbi tres tantùm filij Iosiæ annumerantur. Sed facilè responderi potest, in libris regum eos tantùm annumerari, qui regnum post patrem obtinuerunt. Neq; enim ibi dicitur tres tantùm filios habuisse. Cùm igitur Sellũ non obtinuerit regnum, nõ fit de eo mentio. Quòd si hoc ita est, quomodo hic dicit Ieremias, ad Sellum filium Iosiæ regis Iuda, qui regnauit pro Iosia patre suo. Respondent Hebræi, omnes tres filios Iosię vocari Sellũ, quod interpretatur cõsummatio, siue completio, eò quòd regnum Iuda in ipsis finitum sit. D. Hiero. hoc nomine vocari ait Sedeciã, qui vltimus fuit regũ Iuda, & ita in eo verè regnum Iuda finitum est. De quo solo prophetiam hanc intelligit, vt diximus. Hæc sententia D. Hiero. & expositio eius contextui literæ magis consonat. Nam superiori Cap. dicitur Sedeciam misisse ad Ieremiã Phassur, vt interrogaret Dominũ. Cui respõsum dedit Propheta. Deinde iussus est Propheta descendere in domum regis, Sedeciæ nempe: & loquitur ad regem, & ad seruos eius, hortatur ad iustè iudicandum: comminatur, si non audierint verba Domini: vaticinatur vastationẽ Ierusalẽ, & domorũ eius. Et vt calamitatẽ captiuitatis Babylonicæ declaret, subdit. *Nolite flere mortuũ. etc.* Et hic filius fuit Iosiæ, vt non oporteat filiũ pro nepote interpretari, & patrẽ pro auo, vt coguntur alij. Quę deinde sequuntur, *Qui egressus est de loco isto*, nõ sunt coniungenda cũ præcedentibus, sed cũ sequẽtibus, *non reuertetur huc amplius*: vt hęc sit prophetia, nõ reuersurum qui egressus est, hoc est, cùm egressus fuerit. Sic Chal. Para. coniungit. Qui migrauit ã loco isto, nõ reuertetur huc amplius. Est autẽ præteritum pro futuro, egressus est, pro egredietur. Sic infra. *in loco, ad quẽ trãstuli eũ.* Hoc est, transferã. *Væ qui ædificat domũ suã in iniustitia, & cœnacula sua nõ in iudicio.* Hoc est. Nõ honestis rationibus. D. Hier. hęc intelligit ã Ioakim filio Iosię impio & crudeli. vide 4. reg. 14. et 2. Paral. 36. *amicũ suũ opprimet frustra.* hoc est, gratis. vt prior pars per sequẽtẽ exponatur, quũ ait, *et mercedẽ ei nõ reddet.* vt opprimere frustra, sit seruire & laborare facere nulla data mercede. Sep. Apud eũ proximus operatur gratis. Declarat magis, cùm subdit. *Amicũ suum opprimet frustra. Et mercedẽ eius non reddet ei.* Chal. Para. In seruitutẽ redigit amicũ suum frustra, & mercedẽ non dat ei. In Hebræo. In socio suo seruiet gratis. vel socio vtetur pro seruo gratis. Nam verbum Hebræum עבד abar, quod est seruire, quãdo cõstruitur cum Beth, significat duritiem seu sæuitiam in aliquẽ exercere, aliquo vti pro seruo, vt in præsenti loco: Vnde rectè noster interpres transtulit, *opprimet. Ædificabo mihi domũ latã.* Hoc est, amplissimam. In Heb. Domũ mẽsuratũ. Sic etiã Chal. Para. sub. magna ruin. Sep. Ædificasti tibi domũ paruulam. Græcè est ὀλίγωρον hoc est, moderatam, exiguam, sed proportionatã in longitudine & latitudine. Id quod potest etiã intelli-

Universidad de Deusto
Biblioteca

intelligi per domum mensurarum, quod habetur in Heb. si non subintelligamus, magnarū. *Cœnacula spaciosa.* Sep. perflatilia. Idē est sensus. Nā in spaciosis cœnaculis liberiùs perflat aër. Sed et vox Hebr. מרוחים miruatim, vento exposita significat Hisp. *Ayrosa.* Vnde subdit. *qui aperit sibi fenestras.* Subaudi, multas. Nempe vt Aër omni ex parte ingressū habeat. Cœnacula ęstiua intellige. vnde Sātes Pag. ita transfert. Et cœnacula spaciosa, vt ingrediatur ventus æstatis tempore. *Et facit laquearia cedrina.* Hebr. Et tecta in cedro. Sub. est domus. Heb. ספון sapun, à verbo ספן sapan, quod tegere, operire significat: & est propriè supernè obtegere, laqueare, contignare. Septuag. Contignata in cedro. Chald. Paraph. Et contegit tabulis cedrinis. *Pingitq; Sinopide.* Heb שסר sasar, sinopē colorē qui rubrica dicitur, vel miniū significat. *Nunquid regnabis, quoniā confers te Cedro?* Hoc est, Iosiæ patri tuo, interpretatur D. Hiero. Diximus enim cū eodē D. Hier. de Ioakim hæc dici. Chal. Para. Num censes te esse regē primū? Pro *cōfers te*, in Hebr. מתחרת metachareth, à verbo חרה charah, quod irasci, excādescere, furore succēdi, & cōtendere & ęmulari significat. Vnde Sep. Nūquid regnabis quia tu cōcitatus es in Achaz patrē tuū? Pro ארז arez, quod cedrū significat, legerūt Sep. אחז Achaz. Sēsus est. Nū quid existimas firmū & stabile & diuturnū futurum regnū tuū, eo ꝙ velis cōtēdere gloria & magnificētia cū magnis regib⁹? vel cū existimes te cōferri posse cū patre tuo Iosia, cuius regnū stabile fuit, quem tu minimè imitaris? Alij trāsferūt, quia misces te cedro, idest, quòd habites in domibus cedrinis, quasi dicat. Opes non faciunt regna diuturna, sed sola Iustitia. *Pater*

tuus

tuus nunquid non comedit & bibit, & fecit iudicium & iustitiam tunc, cùm bene erat ei. D. Hiero. Hoc est. Iosias pater tuus fruitus est opibus regijs: nec tamē in eo offendit Deum, quòd habuit diuitias: sed in eo placuit, quòd fecit iudicium atq; iustitiam. Et idcirco tam in presenti seculo, quàm in futuro bene ei fuit, & erit. In Hebr. Tunc bene erat ei. Hoc est, prosperè egit, cùm iustitiā & iudicium fecit. Lōgitudinem vitæ sibi peperit exercendo iustitiam. *Iudicauit causam pauperis & egeni in bonum suum.* Heb. Tunc bonum. Sub. erat illi. Septuagin. multò aliter duas illas voces *pater tuus* cum superioribus connectunt. Deinde habent. Non comedent, & non bibent: melius erat te facere iudicium & iustitiā bonam. Non cognouerunt, nō iudicauerunt iudiciū humilis, neq; iudicium pauperis. Nonne hoc est ignorare te me. vt hic sit sensus. Parum tibi proderunt diuitiæ tuæ: neq; enim illis frui poteris tu & serui tui, vt comedatis & bibatis. Quare melⁱ⁹ fuisset iustitiā exercere, quàm dare operam cumulandis diuitijs. *Nunquid non ideo quia cognouit me?* Hoc est, quia rationem mei habuit, me timuit, volūtatem meam perficere studuit. Chald. Paraph. Nonne ista est scientia quam volo. Heb. Nonne hoc scire me? Dicunt se nosse Deum, factis autem negant, ait Apostolus. Qui studet voluntatem Dei perficere, iustitiā colere, ostendit se cognoscere Deum, quem timet, amat, reueretur vt Deum ac Dominum. *Tui verò oculi et cor ad auaritiam et ad sanguinem innocentem fundendum, et ad cursum mali operis.* Ostendit quātùm illius studia & mores distent ab studijs & moribus patris sui. Nihil aliud cogitas, nihil aliud desideras, nisi vt diuitias tibi congeras, etiam cum aliorū

Tit. 1.

 iniuria:

Universidad de Deusto
Biblioteca

iniuria: vt innocētes interficias, vt calūnieris: Deniq; vt nihil boni agas, sed vt celeri cursu ab vno scelere ī aliud discurras, in peius semp proficias, *ad calūniā*. Vox Heb. המשק hahosech, significat oppressionem que fit à tyranno, cùm expilat suos, & pecunia emungit. Nā est à verbo עשק hasach, quod vsurpare, occupare, vi capere & opprimere significat. *et ad cursum mali operis.* Heb. & super cōtritionem ad faciendā. Vox המרוצה hamerutsah, significat oppressionem, quæ fit cum tyrānus exigit à suis immoderatas operas. Abutebatur enim opera suorū subditorum, vt supra diximus. Eadem vox cursum significat, à verbo רוץ rutsi, quod currere significat. vnde possumus ex Hebr. interpretari, ad cursum faciendū. sub. malū. Quod apertiùs transtulit noster interpres. *Ad cursum mali operis.* Chaldaica Para. Ad faciendam calumniam & volūtatem animi tui. *Propterea hæc dicit Dominus ad Ioakim filium Iosiæ regē Iuda.* Ex his constat superiora etiam de Ioakim intelligi, quemadmodum diximus: nisi nouam dicas esse prophetiam: cui obstat dictio, propterea. *Non plangent eum, Væ frater, & Væ soror: non concrepabunt ei, Væ Domine, et Væ inclyte.* In Heb. idem verbum. 1. & 2. loco ponitur, nempe הספד iismedu, quod plangere & planctū agere significat. Et de ceremonia propriè, vel pompa lugentium mortuos dicitur, & gestum externum lamē tantium indicat. Hoc est, neq; cognati sui fratres vel sorores eum plangent, neq; subditi tanquam dominum & inclytum suū, quasi dicat. neq; plāctu priuato, neq; publico. Habes 4. reg. 24. Ioakim interfectū à latrunculis Chaldęorū, & Syrię, & Moab. Nam quod 2. Paral. 36. dicitur, contra eū ascendisse Nabuchodonosorem,

sorem, & vinctū catenis duxisse in Babylonē, id antea factū est: nam eum per annum in vinculis detinuit, postea eū restituit regno tributo pacto, quod post tres annos negauit, vt habes 4. reg 24. Quod autem ait Iosephus lib. 10. Antiq. Cap. 8. quē sequitur Lyra super 4. reg. Cap. 24. Ioakim à Nabuchodonosore interfectum, non probatur: cùm dicat scriptura Dominum immisisse latrūculos in Iudā, vt disperderēt eum, iuxta verbum suum, quod locutus fuerat per seruos suos Prophetas. Et ita D. Hieronymus hoc in loco interfectum fuisse à latrunculis ait. Neq; minùs probatur, quod idem Nicolaus de Lyra super 2. Paral. Cap. 36. ait, Ioakim vinctum fuisse catenis à Nabuchodonosore, vt duceretur in Babylonem, nequaquam tamen dictum fuisse, sed mutato consilio fuisse interfectum. Cùm apertè sacra scriptura dicat 2. Paral. Cap. 36. Nabuchodonosorem ascendisse contra Ioakim, & vinctum catenis duxisse in Babylonem. Sic enim habet nostra litera, quāuis in Heb. sit, ad ire faciēdum eum, idest vt duceret. Quidam iuxta Hebræorum sententiā aiunt in itinere, cùm duceretur in Babylonē, mortuum fuisse. Sed cùm in Paral. dicatur vinctum à Nabuchodonosore, in 4. autem Reg. missos fuisse latrunculos ad disperdendum eum: nequaquam dici potest mortuum esse, quādo vinctus catenis à Nabuchodonosore ductus est in Babylonē. D. Tho. ait octauo anno regni Ioakim venisse Nabuchodonosorē contra eū, cui seipsum tradidit, & factus est ei tributari°. Deinde rebellasse, & cōtra eū venisse iterū Nabuchodonosorē: quem cùm captiuū duceret in Babyloniā, in itinere pacē cū eo inijt, reuersumq; eū fuisse in Ierusalē,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nabuzardan verò congregatis latrunculis intrasse Ierusalem, & rupto fœdere Ioakim interfecisse. Quo sepulto in sepulchris regũ à populo terræ, Nabuzardan indignatum corpus eius eduxisse ex sepulchro, & bestijs ad deuorandum exposuisse. Sed si eum populus terræ sepulturę tradidisset, profectò & planctu funus eius prosequut⁹ fuisset: quod nequaquã factũ ait hoc in loco Ieremias. Sed posset quis dicere occultè sepulturæ traditum, cùm aliter nõ liceret propter hostem. *Sepultura Asini sepelietur, putrefactus et proiectus extra portas Ierusalem.* hoc est, cadauer eius insepultum exponetur volucribus & feris, vt accidit asinis. Chal. Paraph. sicut proijciunt cadauer asini, sic proijciẽt cadauer eius; lacerabitur, & proijcietur extra portas Ierusalem. *putrefactus.* In Hebręo. סחוב sachob, trahendo à verbo סחב sachab, quod trahere, raptare per pauimentũ aut solum significat. Septuag. putrefactus. vicinũ est huic verbo סרח sarach, quod in Niphal, corrũpi, & putrescere significat. Et similiter רקב rachab, vt facile fuerit vnum pro alio accipere: quamquam & sententia nõ multùm est diuersa. Huic loco videtur repugnare id quod 4. reg. 24. dicitur. Et dormiuit Ioakim cum patribus suis. sed vt ait D. Hiero. dormisse cõmemoratur, non autem sepultum fuisse, quod commemorare solet sacra scriptura. Vide quæ paulò superiùs diximus hoc eodem Cap. Interfectus est a latrunculis, vt neq; plangi, neq; sepeliri potuerit. *Ascende libanum, et clama.* Sermo est ad Ierusalem. Cui ironicè dicitur, vt montes cõscendat, indeq; amicorum, hoc est Ægyptiorum opem imploret, propter impendentem calamitatem. Quod frustra factura sit: cùm amici eius cõtriti

triti sint. Vel per amicos, idóla intelligere possumus, quæ colebat. Ita Theodoretus. Denuntiat, inquit, vrbi vt fugiat ad libanum, & ad Basan (sunt autem mõtes) itidem trans mare, & vociferetur lugens proprias calamitates, quód nullum ab idólis consecuta sit auxilium: illa enim vocat amatores. Priorem expositionem sequitur D. Hiero. Chal. Paraph. Ascende in domum sanctuarij & clama, & in portis montis domus eleua vocem tuam. In Heb. est libanũ. *Et clama ad transeuntes.* Septuag. Clama trans mare. Chald. Paraph. Et clama ad vada. Vox Heb. עברים habarim, latera, transitus, vada, vlteriores partes significat. Vnde, clama à lateribus, hoc est, vndequaq; transferre possumus. Ex eisdem literis, mutatis punctis, constat participiũ verbi עבר habar, quod transire significat. Vnde si puncta auferas, ad transeuntes, transferri potest, vt habet noster interpres. Possumus etiã interpretari. Clama ex Abarim mõtibus: vt quia Libanum & Basan dixerat, Abarim etiam commemoret mõtana Moabitarum. *Locutus sum ad te in abundantia tua.* hoc est. Cùm prosperè ageres, rebus tuis adhuc integris. Chald. Para. Misi ad te omnes seruos meos prophetas, cùm sederes trãquilla. Heb in fęlicitatibus tuis, vel securitatibus tuis. Vox Heb שלוה saleuah, quietem, salutem, fælicitatẽ, tranquillitatem, abundantiam, prosperitatem significat. Vtuntur autem numero plurali Hebræi, quia fælicitas non in vna tantùm re sita est, sed in multorũ bonorũ aggregatione. Vnde beatitudinem ait Boetius esse statum omnium bonorum aggregatione perfectum. Septuag. multò aliter habent, nempe. Locutus sum ad te in ruina tua. Quod ita exponit Theodoretus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tus. Consulebam peccanti, vt recederes ab errore, & consilium non suscepisti. Verbum Heb. כשל casal, ꝓ impingere, & offendere significat, vicinum est verbo שלה salah, quod quietum esse, pacificum esse significat, à quo est nomen hic positum. *Et dixisti nõ audiã.* Subaudi, verba Dei, vel prophetarum. Prosperitate & rerum abundantia abusa es in contemptum mei. Incrassatus est dilectus & recalcitrauit, incrassatus im-
Deut. 32. pinguatus dilatatus, dereliquit Deum factorem suũ. *Hæc est via tua ab adolescentia tua.* hoc est, ex quo egressa es ab Ægypto, semper hæc tua fuit consuetudo, vt cõtemneres audire vocem meam. Sicut supra. à seculo
Sup. Ca. 2 confregisti iugum meum, rupisti vincula mea, dixisti non seruiam. *Omnes pastores tuos pascet ventus.* Per pastores, reges, præsides, sacerdotes, & prophetas intelligit. Pascere autem ventum aliquem, est res friuolas & vanas moliri, quasi dicat, frustrabuntur sua spe. Chal. Paraph. Omnes gubernatores tui dispergẽtur in omnẽ ventum. Hoc est, huc illucq; dispergentur. Ita D. Hiero. Alij, depascet, cõsumet. vel conterentur citò, perinde ac si ventus expulisset eos. *& amatores tui in captiuitatem ibunt.* Ægyptios intelligit, in quibus confidebant. *Quæ sedes in Libano.* Arrogantiã suggillat, ait D. Hiero. quę de omniũ rerũ creuerat abundantia. Theodoretus. quasi dicat, Eminens, cõspicua, & celebris es apud omnes. Ierusalẽ Libano cõparat: domos & palatia eius cedris, quòd ex cedris Libani essent cõstructę. Tu ergo quę in tanta rerũ abũdãtia quieta sedes, quomodo ingemisces cũ repentina calamitas ingruerit, teq; nõ cogitantẽ inuaserit, quemadmodũ dolores parturientẽ? Chal. Para. Quę habitas in domo sanctuarij, & in domo

in domo regũ nutriens filios tuos, quid facies, cùm venerit tibi tribulatio & cõmotio, quasi dolores parturientis? *quomodo congemuisti.* In Heb. נחנתי nechãti, quã gratiosa, aut grata fuisti, sub. Deo. quasi dicat Quid tibi corã Deo profuerũt ista omnia, ꝗ quibus gloriaris? vel pro futuro. Quàm grata eris Deo? quasi dicat. Nequaquã illi eris grata, vt te à calamitatib⁹ eripiat. Verbũ חנן chanan, misereri, rogare, precari, gratiosum esse significat. Vnde possumus etiã transferre. Quomodo precata es? Et id videtur significare noster interpres per vocẽ *congemuisti.* Hoc est, gemens precata es. Est etiã verbũ vicinũ אנח anach, quod gemere significat. *Viuo ego dicit Dominus.* Captiuitatẽ Iechoniæ, qui & Ioakim, prędicit, quasi dicat. Etiã si fuerit mihi antea comunctissimus, & dilectissimus Iechonias, & similis annulo signatorio, quẽ homines propter dignitatẽ assiduè gestãt in manu dextera: tamẽ ob scelera euellã eũ, & eijciã, & traducã ad Chaldęos. Chald. Para. Si fuerit Chonias filius Ioakim rex trib⁹ domus Iuda quasi sculptura annuli in manu dextera mea, quia inde per verbũ meũ trãsferam te. Hic Ioachin, qui & Iechonias, nepos fuit Iosiç, & filius Ioakim. Hic captus à Nubuchodonosore cũ matre sua, principib⁹, & artificibus, & multis nobilibus est ductus in Chaldęã, ibiq; mortu⁹. Vide. 4. reg. 24. Et 2. Para. 36. Vides autẽ nequaquã seruari ordinẽ in prophetia. Pri⁹ enim loquutus est de Sedechia, deinde ꝗ Ioakim, nũc de filio eius Ioachin. *Annulus.* Heb. חותם chotã, signũ, signaculũ, sigillũ, & annulũ signatoris propriè significat, à verbo חתם chatã, ꝓ est signare, sigillare, obsignare. Theodoretus. Quoniam non imitantes pietatem maiorũ, de cog-

Universidad de Deusto
Biblioteca

de cognatione eorum gloriabantur, afferentes in medium Abraham, Isaac, Iacob, Israel, Dauid, Ezechiã, Iosiam viros insignes virtute: hac de causa Deus omnem repellit Iechoniæ arrogantiam, quasi dicat. Nõ confidat in maiorum virtute, cùm illorum virtutem non emuletur. Quæ sequuntur aperta sunt ex libris regum, & Paral. vbi hęc quæ hìc prædicuntur, facta narrantur. *Et dabo te in manu quærentium animam tuã.* Hoc est, tradã te in potestatem hostium tuorum, qui tuam expetunt mortem, & interficere quęrunt. *Et in terram ad quam ipsi leuant animam suã, vt reuertantur illuc, et non reuertentur.* Hoc est, non reuertentur in terram hanc, quam expetũt, & desiderant: morientur enim, vt dixit in terra Babylonis, sicut re vera accidit. Leuare animam, Hebraica phrasis est, pro anhelare, aspirare, cupere, sua sponte ad aliquid anniti. Chald. Para. In terram quò ipsi seducunt animas suas, vt reuertantur illuc, non reuertentur. Hoc est, quò falsò sibi persuadẽt reuersuros. *Nunquid vas fictile.* Miratur quomodo Iechonias cum suis proiectus sit, tanquam si vas fictile confractũ esset. Tribus enim tantùm mensibus regnauit. Quo genere loquendi significat nihil nobilitatem generis, diuitiarum abundantiam, regiam dignitatem, & siquid aliud est quod hominẽ hic illustrẽ reddat, coram Deo valere, nisi hæc omnia cum timore Dei fuerint coniuncta: qui si defuerit, illustrissimi quiq; tanquam vasa inutilia & vilia reputabũtur. Septuag. Inhonoratus est Iechonias, quasi vas cuius non est vsus eius: quia proiectus est, & eiectus est in terrã, quam nesciebat. Chald. Para. Contemptus, infirmus, vagus est vir iste Chonias. Aut sicut vas in quo nõ est vtili-

vtilitas, quare translati sunt ipse & filij eius, & captiui ducti sunt in terram, quam ignorauerunt. *Vas.* Hebr. עצב hatseb, dolorem, tristitiam, & idolum, & simulachrum significat. Est autem à verbo עצב hatsab, quod turbare, tristari, aut dolore afficere significat. Inde idolum dictum, quòd molestiam & laborẽ tantùm adferat suis cultoribus, & Deum ad iram commoueat. vel vt alij, ab elaborãdo, quòd manibus fiat. Sic etiam & vas, vox hæc significare potest, quòd manib⁹ fiat. Pro *fictile* in Heb. נבוה nibseh, despectum, cõtemptum significat, quasi dicat. Nunquid est tanquam idólum, aut simulachrum cõtemptibile, quod proijcit conteritq; homo, qui agnoscit eius vanitatem, & nihil in eo esse vtilitatis. vel tanquam sculptile contemptũ & fractũ in multas partes. Noster interpres fictile transtulit, q̃ vas fictile res sit vilis & despecta, præsertim si confractum sit. *Nunquid vas absq; vlla voluptate.* In Heb. An vas nõ volũtas in eo, idest, quod nemini placet, quod neminem delectat, absq; vlla voluptate. vt nostra habet litera. *Terra, terra, terra, audi sermonem Domini.* Theodoretus. Quasi non audiant, qui participes sunt sermonum, alloquitur terram anima carentem. vel terram, homines terram inhabitantes. Continens pro cõtento. Quo etiam genere dicendi significat eos terrenos esse, nihil nisi terram cogitare, neq; oculos in cælum attollere. Repetitio Emphasim habet, quò magis ad attẽtionem prouocet. vel tres plagas terræ significat. vel etiam terram homines, quibus cum loquebatur, esse significat ex conditione, tanquam ex luto factos: & terram, propter terrenos mores: & terram, quòd in terram & puluerem sint conuertendi. Chal. Paraph. duas

Universidad de Deusto
Biblioteca

duas illas particulas *terra terra*, exponit, De terra suâ eum transmigrare fecerunt in terram aliam. Deinde. Terra Israël suscipe verbum Domini. *Scribe virum istum sterilem.* In Heb. Scribite, in plurali. loquitur ad habitatores terræ, quos per terram intelligit: ideo, scribite, ait. hoc est. Id notum omnibus sit, hominumq; memoriæ commendetur, vt non excidat, quemadmodũ quod literis mandatur, durare solet, hominem futurum sterilem: non quòd non sit liberos habiturus, sed quòd nullus eorum regiam dignitatem sit cõsequuturus: se enim ipsum explicat, cùm subdit. *Nec enim erit de semine eius vir qui sedeat super solium Dauid, & potestatẽ habeat vltrè in Iuda.* Pro sterilẽ, in Heb. עקרר hariri, vnicum absq; filijs significat, sterilem, infœcundum, orbũ & solitarium, qui vel prorsus liberis caruit, vel eos sepeliuit. Sterilẽ autẽ vocat, quasi dicat. Habeatur tãquã sterilis, ac si filios nõ haberet: nõ enim prosperabitur in diebus suis, idest, nullũ de filijs suis gaudiũ habebit, ac si omnino caruisset, nullũ ex illis videbit prosperè agere, & regiam dignitatem habere. Habes in regũ historia Ioachin successisse in regno Mathathiam patruum eius, quem Nabuchodonosor vocauit Sedeciam, in quo regnum Iuda finitum est. Theodoret⁹. Nec proferat quis in medium Zorobabelem, qui à Iechonia descendit. Non enim rex fuit populi, sed gubernator eius, & dux exercitus. Christus autem ex hoc deducens genus secundùm carnem, sedibus Dauidicis non sedit, sed supra omnem principatum, potestatem & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solùm in hoc seculo, sed etiam in futuro. Quod autem Angelus ad Mariam dixit. Dabit illi

illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternũ, & regni eius non erit finis. de spirituali regno quo regnat in Ecclesia, & regnabit in æternũ intelligitur: cùm ipse dixerit, Regnũ meum non est de hoc mundo. Post captiuitatem Babylonicam, nemo fuit de semine Dauid, qui liberè regnum administraret in Iuda, sed parebant exteris gentibus, nunc Medis, nunc Græcis: donec Machabæi, qui erant de genere sacerdotali, excusserunt iugum Græcorum, quibus domus Herodum subrepsit. Principes tamen fuerunt de stirpe Iuda, qui censuram habebant in populum, præsertim Senatus Sanhedrim. Sed nato Christo, omnis potestas fuit illis adempta sub præside Cyrino: vt etiam illis non esset fas supplicium sumere de facinorosis. Sicq; completa est prophetia Iacob. Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium. Et sacra scriptura vbiq; sibi constat, vt pote quæ Deum habeat auctorem. Vide Galatinum lib. 4. de arcanis catholicæ veritatis.

Luc. 1. d.

Ioan. 18. f

Gen. 49.

ARGVMENTVM.

Inuehitur in Pastores, & populi præfectos. Prophetat cõuersionem reliquiarum populi Iudaici ad Christum. Et Christi veri pastoris aduentum. Reprehendit pseudoprophetarum & sacerdotum profligatos mores: quibus ne populus credat, hortatur. De Iudeæ captiuitate. De fructu verbi Dei.

CAP. xxiij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

†Eze.13. 3.34.2.

¶ C A P. XXIII.

VÆ † pastoribus qui disperdunt & dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus. 2 Ideo hæc dicit Dominus Deus Israël ad pastores qui pascunt populum meum, Vos dispersistis gregem meum, & eiecistis eos, & non visitastis eos: ecce, ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum, ait Dominus. 3 Et ego congregabo reliquias gregis meis de omnibus terris, ad quas eiecero eos illuc: & conuertam eos ad rura sua, & crescent & multiplicabuntur. 4 Et suscitabo super eos pastores, & pascent eos: * nõ formidabunt vltrà, & non pauebunt: & nullus quæretur ex numero, dicit Dominus. † 5 Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & suscitabo Dauid germen iustum: & regnabit rex, & sapiens erit: & faciet iudicium et iustitiam in terra. 6 † In Diebus illis saluabitur Iuda, et Israel habitabit confidenter: et hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. 7 † Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus, et non dicent vltrà, Viuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Ægypti: 8 Sed, † Viuit Dominus qui eduxit et adduxit semen domus Israel de terra Aquilonis, et de cunctis terris ad quas eieceram eos illuc: et habitabũt in terra sua. 9 Ad prophetas, Contritum est cor meum in medio mei, contremuerũt omnia ossa mea: factus sum quasi vir ebrius, et quasi homo madidus à vino, à facie Domini, et à facie verborum sanctorum eius. 10 Quia adulteri repleta est terra, quia à facie maledictionis luxit terra, arefacta sunt arua deserti: factus est cursus eorum malus, et fortitudo eorum dissimilis. 11 Prophetæ namque et sacerdos polluti sunt: et in domo mea inueni malum eorum, ait Dominus. 12 Idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris: impellentur enim, et corruent in ea: afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum, ait Domi-

*&1. M S. H. G. C.
†Isa. 4.2 40,11,45 8.
Inf. 33. 14.
Eze. 14. 11. 24.
Dan. 9. 24.
Ioã. 1.45
illius. 1. M S. H. G.C.
†Sup. 16 28.
†Deu. 33 18.
adulterijs MS.
Textus lectio conformis est R. Hie. H.G. & C.

nus

nus. 13 Et in prophetis Samariæ vidi fatuitatem: & prophetabant in Baal, & decipiebant populum meum Israël. 14 Et in prophetis Ierusalem vidi similitudinem adulterãtium, & iter mendacij: & confortauerunt manus peßimorũ, vt non conuerteretur vnusquisq; à malitia sua: facti sunt mihi omnes vt Sodoma, & habitatores eius quasi Gomorrha. 15 Propterea hæc dicit Dominus exercituũ ad prophetas, † Ecce ego cibabo eos absynthio, & potabo eos felle: à prophetis enim Ierusalem egressa est pollutio super omnem terrã. 16 Hæc dicit Dominus exercituũ. † Nolite audire verba prophetarum, qui prophetãt vobis, & decipiunt vos: visionem cordis sui loquũtur, non de ore Domini. 17 Dicũt his qui blasphemãt me, Locutus est Dominus, † Pax erit vobis, et omni qui ambulat in prauitate cordis sui, dixerunt, Nõ veniet super vos malum. 18 Quis enim affuit in consilio Domini, & vidit, & audiuit sermonem eius? quis considerauit verbũ illius, & audiuit? 19 † Ecce, turbo Dominicæ indignationis egredietur, & tempestas erumpens super caput impiorũ veniet. 20 Non reuertetur furor Domini, vsque dũ faciat, & vsque dũ compleat cogitationem cordis sui, in nouißimis diebus intelligetis consilium eius. 21 † Non mittebã prophetas, & ipsi currebãt: nõ loquebar ad eos, et ipsi prophetabant. 22 Si stetissent in consilio meo, et nota fecissent verba mea populo meo: auertissem vtique eos à via sua mala, et à cogitationibus suis peßimis. 23 Putasne Deus è vicino ego sum, dicit Dominus? et non Deus delonge? 24 Si occultabitur vir in absconditis: et ego non videbo eũ, dicit Dominus? nunquid non cœlũ et terrã ego impleo, dicit Dominus? 25 Audiui quæ dixerunt prophetæ, prophetãtes in nomine meo mẽdacium, atque dicentes, Somniaui, somniaui. 26 Vsquequo istud est in corde prophetarum vaticinantium mendacium, et prophetantium seductiones cordis sui? 27 Qui volunt facere vt obliuiscatur populus meus nominis mei propter somnia eorũ quæ narrat

-7 MS. Hier. H. G.C.
adulterium. 15 MS. Hieron. Q.n.
†Sup, 9. 15.
†Inf. 27, 9.29.8.
† Sup. 5, 12.14.13.
†Inf. 30, 14.
egreditur 6 M S. G. C.
†Sup. 14 14.
Infr. 27. 15. & 29, 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vnusquisque ad proximum suum: sicut obliti sunt patres eorum
nominis mei propter Baal. 28 Propheta qui habet somniũ, nar-
ret somnium: & qui habet sermonem meum, loquatur sermo-
nem meum verè. quid paleis ad triticum, dicit Dominus? 29 Nũ
quid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus: & quasi
malleus conterens petram? 30 Propterea ecce ego ad prophetas,
ait Dominus: qui furantur verba mea vnusquisque à proximo
suo. 31 Ecce ego ad prophetas, ait Dominus: qui assumunt lin-
guas suas, & aiunt, Dicit Dominus. 32 Ecce ego ad Prophetas
somniantes mendaciũ, ait Dominus: qui narrauerũt ea, & sedu-
xerũt populum meum in mẽdacio suo, & in miraculis suis: cùm
ego non misissem eos, nec mandassem eis, qui nihil profuerũt po-
pulo huic, dicit Dominus. 33 Si igitur interrogauerit te populus
iste, vel propheta, aut sacerdos, dicens, Quod est onus Domini?
Dices ad eos, Vt quid vobis onus? proijciam quippe vos, dicit
Dominus. 34 Et propheta & sacerdos, et populus qui dicit, O-
nus Domini. visitabo super virum illum, et super domum eius.
35 Hæc dicetis vnusquisque ad proximum et ad fratrem suum,
Quid respondit Dominus? et quid locutus est Dominus? 36 Et
Onus Domini vltrà non memorabitur: quia Onus erit vnicuique
sermo suus: et peruertistis verba Dei viuentis, Domini exer-
cituum Dei nostri. 37 Hæc dices ad prophetam, Quid respondit
tibi Dominus? et quid loquutus est Dominus? 38 Si autem Onus
Domini dixeritis: propter hoc hæc dicit Dominus: Quia dixistis
sermonem istum, Onus Domini: et misi ad vos, dicens, Nolite di-
cere, Onus Domini: 39 propterea ecce ego tollam vos portans, et
derelinquam uos, et ciuitatem quam dedi uobis, et patribus ue-
†Sup 20 stris à facie mea. 40 † Et dabo uos in opprobrium sempiternum,
11. et in ignominiam æternam, quæ nunquam obliuione delebitur.

EXPLANATIO.

Væ pa

Æ pastoribus qui disperdunt, & dilacerant gregem pascuæ meæ. Per pastores, principes, pontifices, sacerdotes, & alios populi prefectos intelligit. Chal. Para. Væ gubernatoribus. De his suprà Cap. 2. Sacerdotes non dixerunt, vbi est Dominus? & tenentes legem nescierunt me, & pastores præuaricati sunt in me, & prophetæ prophetauerunt in Baal. Et Cap. 5. de optimatibus. Magis hi simul confregerũt iugum, ruperũt vincula. Et Cap. 10 Quia stultè egerunt pastores, & Dominum non quæsierũt: propterea non intellexerunt, & omnis grex eorum dispersus est. Dum ergo pastores somno indulgẽt, & pascere gregem verbo & exemplo negligunt, dum lupos non arcent, dũ sceleribus cõniuent, dũ nõ reprehendũt, non puniũt, gregẽ Dñi dissipãt, & dilacerãt. Multò verò magis si sceleru ipsi auctores, & reprobatorũ dogmatũ doctores fiant, vt nõ iam pastores, sed lupi vocandi sint. *Disperdunt.* Vox Heb. מאבדים meabdim, perdentibus, vel disperdẽtibus. *Et dilacerãt.* Heb. ומפצים vmpitsim, à verbo פוץ putsi, quod dispergere, & cõterere, & cõfringere cũ dispsione significat. Sep. ô pastores dispergentes, & disperdentes oues pascuæ meæ. Chal. Para. Vę gubernatoribus qui disperdũt, & dispergũt populũ, super quem inuocatum est nomen meũm. *Pascuæ meæ.* hoc est. quem ego pasco lege mea, sermonibus, adhortationib⁹, doctrina per prophetas meos. Peculiarem quandam curam modus hic dicẽdi significat: vt quamuis omnes homines & animantia Deus pascat, à quo omnia expectant, vt det illis escam in tempore: oues tamen pascuæ Dei dicuntur illi, qui ad populum eius pertinent, cuius Deus *Psal. 103.*

 peculia-

Universidad de Deusto Biblioteca

peculiarem habet curam, vt olim Iudaici, nunc Christiani. Id Chald. Paraph. explicauit, cùm loco *pascuæ meæ* habet, populum super quē inuocatum est nomē meum. Disperduntur oues Christi vitijs, sceleribus, erroribus, hæresibus. Disperguntur & dilacerantur dissidijs, odijs, inimicitijs, schismatibus. Officia boni, & mali pastoris vide Ezechi. 34. Et Ioan. 10. *Vos dispersistis gregem meum.* Id quidem verum est, etiam si talis nō adsit voluntas, si modò negligenter officio suo satisfacere studeat pastor: summā enim officiū hoc exigit vigilātiā, summū studiū: quod si defuerit, reus est pastor perditionis ouiū. Vnde hic Dominus ait, pastores dispersisse & eiecisse oues, eò quod non visitauerint. *Et eiecistis eos.* Vox Heb. à verbo נדח nadach, quod expellere, & eijcere, & dispergere significat, quasi dicat. Incuria vestra factum est, vt populus meus iret in exilium. vel fecistis, vt ego illum à facie mea eijcerem propter eorum scelera & idololatriam. *Et non visitastis eum.* Verbū Heb. פקד pacad, nō solùm visitare, sed & requirere, rationem & curam habere significat, quasi dicat. Non fuit vobis curæ. Chald. Paraph. Non quęsistis. *Ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum.* Hoc est, pœnas à vobis deposcam. Qui non visitant, visitabūtur à Deo ī malū suū. *Et ego cōgregabo reliquias gregis mei.* Theodoret'. Ista quidē tēporib' Zorobabelis & Iesu filij Iosedech, typicè euenerūt, nō tamē tota prophetia. Multi enim insurrexerūt in eos, nō modò vicini, sed etiam Macedones posteriùs, & tādē Romani. Verùm prædictio sufficientem gratiam pollicetur. Quo circa certū est illa quidē tēporibus eorū cōtigisse, hęc verò tēporib' sacrorū Apostolorū: vnde & subditur.

Ecce

Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum. &c. Quod manifestè de Christo intelligitur, vt statim docebimus. Congregabo ergo, ait, per me scilicet & Apostolos meos, in vnū ouile, Ecclesiam nempe, reliquias gregis mei. Pauci enim ex Iudaismo conuersi sunt. Sed & postquam plenitudo gentium intrauerit, ait Apostolus, reliquię etiam saluæ fient. *De omnibus terris ad quas eiecero eos illuc.* Id potissimùm post deuastationem, quæ per Romanos facta est, contigit. Dispersi enim sunt Iudæi per vniuersum orbem. *Et cōuertam eos ad rura sua.* Reducā ad caulas suas. Vox Heb. נוה naueh, habitaculum significat, à verbo נוה nauah, quod est habitare. Sed & eadem vox locum amœnū pascuis vbi sit villa vel tuguriū, hoc est rus, significat. Optimè de Ecclesia intelligitur, quæ & vna est in vniuersum, & plures ob particulares Ecclesias. Vnde in Apocalypsi. Et septem Ecclesijs quę sunt in Asia. Iam verò quod ait, *ad rura sua*, ideo dictum est, quia eadem est Ecclesia quæ nunc est, cum illa quæ olim fuit, ob eandem fidem: quāuis quod ipsi futurum credebant, nos iam factū credimus. Christus etiam, qui caput est Ecclesiæ, ex Iudæis est secūdùm carnem. Sed & Apostoli Ecclesię principes ex Iudæis fuerunt. Deniq; finis legis Christus est, & Euangelium legis complemētum, ad quod lex ipsa eos, qui sub lege erāt, ducebat. Meritò ergo *ad rura sua* dixit. *Et crescent, & multiplicabūtur.* Act. 6. Et Verbum Domini crescebat, & multiplicabatur numerus discipulorum in Ierusalem valde. De multiplicatione fideliū Isaias in multis locis prophetat, præcipuè Cap. 49. & 60. *Et suscitabo super eos pastores.* Apostolos nempe, & apostolicos viros, de quib'

Rom. 11. c

Apoc. 1.

Universidad de Deusto Biblioteca

Ephes. 4. D. Paulus. Alios quidem dedit Apostolos, alios Euangelistas, alios pastores & doctores. Vox Hebr. חקימו hachimeti, statuere, firmare vel confirmare, & suscitare significat, à radice קום chum. Suscitaturum autem dixit, quò vel alios dormitasse significet, vel extinctos prorsus, vt sacerdotij, & legis & pastorũ trãslationẽ significet. vel vt officiũ pastoris innuat, qui semper inuigilare debeat. Vel etiam quòd nequaquam huius modi officium præstari possit, nisi Deus spiritum suũ
Ioã. 20 f. suscitet in ministris suis. Vnde Christ' ad Apostolos.
Luc. vlt. Accipite spiritũ sanctũ. Et Sedete in ciuitate, quoad vsq; induamini virtute ex alto. *Non formidabunt vltra, et non pauebunt.* Hinc constat nequaquam impletam fuisse prophetiam hanc tempore Zorobabelis. Post reditum enim ex Babylonica captiuitate Iudæi in continuis fuerunt timoribus, & aduersitatibus. Referenda ergo sunt hæc ad Christi tempora: in quibus perfecta facta est liberatio. vt christianus homo iã non timeat hostes aliquos, neq; visibiles, neq; inuisibiles: cũ sciat se ouem esse Christi, dummodo pastorẽ suum sequa-
Luc. 12. tur. Vnde Christ' ad suos. Nolite timere pusill' grex.
Luc. 1. Et Zacharias pater D. Ioannis Bap. Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati seruiamus illi.
Ioan. 10. f *Et nullus quæretur ex numero.* Sic Christus de ouibus suis.
Ioan. 18. e Et nemo rapit eas de manu mea. Et quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quẽquã. In Heb ולא יפקדו velo iipachedu, hoc est, nõ deerũt vel deficient, vel desiderabũtur. Verbũ enim פקד pachad, multiplicem habet significationẽ, & in cõiugatione Niphal deesse, deficere, desiderari, detrahi vel subduci de numero significat. Septuag. Neq; requirentur. Eodẽ sensũ interpretari

tari possumus, quasi dicat. nulla ex ouibus deficiet, vt tanquã deperdita requiratur. Chal. Par. Nec cõmonebũtur. vt scilicet dispergãtur, & pereat aliqua ex ouibus. Theodoretus legit. Nec illis quicquã deficiet. *Ecce dies veniunt dicit Dominus.* De Christo manifesta est prophetia, & ex Iudeorum sentẽtia sicut etiã Chald. Par. manifestè de Messia interpretatur. Cùm igitur de Euãgelicis pastoribus prophetasset, ac de sũma illa pace ac trãquillitate, qua sub felicissimo Euangelij statu potimur, à auctore huius pacis prophetat. Dies ergo isti, de quibus Propheta loquitur, illi sunt de quibus Apostolus. Nouissimè diebus istis loquutus est nobis Heb. 1. a.
in filio. Et. Cùm venit plenitudo tẽporis, misit Deus filium suũ. vt cùm omnes præteriti nox & tenebræ potiùs dicendi sint, quàm dies: hi iure optimo dies vocẽ Galat. 4.
tur, in quibus lux orta est iusto, & populus qui habitabat in tenebris vidit lucem magnam, & habitantibus Isai. 9. a.
in regione vmbræ mortis lux orta est eis. Et Deus ipse per viscera misericordiæ suæ visitauit nos oriens ex alto, tanquam Sol iustitiæ in cuius pẽnis est sanitas. Nã qui ambulat in tenebris, nescit quò vadat: qui autẽ Solẽ hunc sequitur, nõ ambulat in tenebris, sed habebit Ioan. 12.
lumen vitę. Erat enim lux vera, ait D. Ioãnes, quę illuminat omnẽ hominẽ venientẽ in hunc mundũ. Ecce Ioan. 8. Ioan. 1.
dies veniunt, ait Propheta, celebratissimos quosdam dies significans, quibus Deus promissionem iam ab initio mundi factam, toties patribus confirmatã, tot modis p legẽ adũbratã, per prophetas celebratã adimpleuit: vt mitteret eũ qui mittẽdus erat, qui & futur' erat expectatio gẽtiũ: quos dies iusti oẽs qui ab initio Gen. 49. b.
fuerũt, ardẽtissimis desiderijs aduenire exoptarunt, &

Universidad de Deusto Biblioteca

summis suspirijs, vt aduenirent, contendebant. Quos
Ioan.8.g. Abraam exultauit, vt videret: vidit in spiritu, & gaui-
sus est. *Suscitabo Dauid germen iustum.* Christum nempe,
qui ex semine Dauid fuit secundùm carnem. Proin-
de germen ipsius Dauidis dicitur, cui & promissio fa-
Psal.131. cta erat. Cuius ipse meminit in Psalmo. Iurauit Do-
minus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum: de
fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Chald.
Para. Et suscitabo Dauid Messiam iustum. Similiter
Cap.33. In diebus illis & in tempore illo germinare fa
ciam Dauid germen iustitiæ. vbi Chald. Para. Suscita-
bo Dauid Christum iustitiæ. Isai. etiã. 4. In die illa erit
germen Domini in magnificentia. vbi Cald. Para. In
tempore illo erit Christus Domini in gaudium & glo
riam. Et Zachar. 6. Ecce vir oriens nomen eius. vbi in
Heb. est eadem vox צמח tsemach, quæ germẽ & oriẽ
tem significat. Et Chal. Para. Ecce vir Christus nomẽ
eius. Est igitur proprium nomen Christi germen, quo
significatur proprietas diuinę personę, & humanæ na
turæ. Nam secundùm naturam diuinam filius est Dei
ex patre nascens, & secundùm humanam naturam fi-
lius est virginis ex Maria natus. Vnde Isaias germen
Domini vocat, quòd Dei filius sit. Et Ieremias germẽ
Dauid, quòd factus sit ex semine Dauid secũdùm car-
Rom.1. nem, vt ait Apostolus. Vox Heb. germen, succrescen-
tiam, surculum significat, à verbo צמח tsamach, quod
germinare, pullulare, oriri, crescere, succrescere signifi
cat: & de plãtis propriè dicitur, sed ad alia passim trãs
fertur. Dauid autem in Heb. est datiui casus: præponi-
tur enim ל signum datiui casus. Sic Septuag. τῷ Δαυὶδ
habent. Idem est autem dicere, suscitabo Germẽ Da-
uidi,

uidi, quod suscitabo germen Dauidis. Ideo enim Da-
uidi dicitur suscitari, quia ex Dauide natus est. Dicitur
autem Christus germen, quòd ex tenuibus initijs ad
summum vsq; excreuerit. Germen enim terræ paula-
tim crescit. Sic in Daniele significatur per lapidem ab Dan. 2.
scisum de monte sine manibus, qui factus est mons
magnus, & implevit vniuersam terram. Iustum autẽ
dicit, vt statim. *Et hoc est nomen quod vocabunt eum, domi-
nus iustus noster.* Solus enim Christus iustus fuit ea ratio
ne, vt neq; peccatum habuerit, neq; habere potuerit.
Cæteri quamuis iusti sint, non tamen possunt germẽ
iustum vocari, cùm omnes comprehendat illud Pro-
phetæ. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & Psal. 50.
in peccatis concepit me mater mea. Et illud Apostolo- Ephes. 2.
li. Nascimur omnes filij irę. Ita vt non ex germine illis
Iustitia competat, sed ex eo quia vt palmites viti, quæ
Christus est, inserũtur. Vnde de solo Christo dictum
legimus. Et quod nascetur ex te sanctum: vt nõ priùs,
conceptum fuerit, quàm sanctum; sed in ipsa concep
tione fuerit sanctũ. *Et regnabit rex.* Sic Angelus ad Ma- Luc.1.
riam. Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris e-
ius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni
eius non erit finis. Regnum autem hoc spirituale est,
quo per fidem regnat, quem omnes fideles tanquam
regem adorãt, illiusq; legibus colla subdunt. Vnde &
Christus dicebat. Regnum meum non est de hoc mũ Ioan. 18.
do. Quamuis qua ratione filius Dei erat, & mediator
Dei & hominum, potestatem habebat super omnes
homines & super omnes Angelos, vt rex regum sit &
Dominus dominantium. Sed regni temporalis vsum
non habuit, quin potiùs pauper & egenus pro nobis
factus

Universidad de Deusto
Biblioteca

factus est, vt nos illius egestate diuites essemus. Vnde *regnabit rex* ait, vt significet priusquam regnaret vt homo, iam regem fuisse vt Deus. Sunt etiam qui regnant, neq; reges sunt, sed vi regnum inuadunt, aut si ius regni habẽt, tyrãni potiùs sunt quàm reges, quòd per insolentiam imperij viribus abutãtur, & vi quadã animi libidine dominantur, non iure & legibus ęquis. Sed Christus regnat rex, vt & ius sibi regni competat, & summa æquitate omnes gubernet. Hinc autem fit manifestum, prophetiam hanc nequaquam de Zorobabele posse intelligi, vt Iudæi aliqui obstinatissimè contendunt. Non enim Zorobabel rex fuit, sed dux tantùm populi. *Et sapiens erit.* De Christo dicitur in E-
Luc.1. uangelio. Crescebat & confortabatur plenus sapientia. Et proficiebat sapientia & ætate. Et Apostolus.
1.Cor.1. Qui factus est nobis sapientia. Septuag. Et intelliget. Chald. Paraph. Et prosperabitur. In Hebr. והשכיל vehischil, à verbo שכל sachal, quod intelligere, aspicere, prospicere, circumspectum esse, considerare, prouidentiam habere, & prosperari significat. Et in coniugatione Hiphil, vt est in hoc loco, scitè & solerter & prosperè agere. *Et faciet iudicium et iustitiam in terra.*
Ioan. 12. Nunc iudicium est mundi, dicebat Christus, nũc prin-
Ioan.9.g ceps huius mundi eijcietur foras. Et, In iudicium ego veni in mundum, vt qui non vident videant, & qui vi
Ioan.5.d. dent cęci fiant. Et, Pater non iudicat quemquam, sed
Act. 10. omne iudicium dedit filio. Qui constitutus est à Deo
g. Iudex viuorum & mortuorũ. Dum vixit in hac mortali vita, iudicium fecit & iustitiam, dum causam nostram aduersus inimicum nostrũ egit, & nos ab illius tyrannide liberauit. Iudicium etiã fecit discretionis, dum

dum quos voluit, elegit. In fine autem mundi iudicium generale faciet, reddens vnicuiq; secundum opera sua. *In diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter.* In diebus illius, legendum est. Sic habet Hebraicus textus, & Septuagin. & Chald. Paraph. Ex his etiam verbis apertè conuincitur, locum istum de Christo intelligendum. Nunquam enim decem tribus salutem consequutæ sunt nisi per Christum, qui non solùm Iudam, sed Israelem, & omnes gentes sal-
Isa.42. uas fecit. De quo Dominus per Isaiam. Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsq; ad extremum terræ. Israelem autem habitare confidenter, effectus est salutis per Christum factæ. Deuictis enim hostibus nostris, & ab illis liberati tutò agimus. Sic superiùs. Non formidabunt vltra, & non pauebunt. *Et hoc est nomen quod vocabunt eum Dominus iustus noster.* Hoc in loco ponitur nomen יהוה Iehouah, quod non nisi vero Deo conuenit, atq; adeò significatur Christum verũ esse Deum: vt quem hominem futurum significauit, vocans germen Dauid, nunc uerum esse Deum significet. Vide Galatinum lib.3. de Arcanis Catho. verit. Cap.9. In Hebræo est vox יקרא iichreo, quæ, & vocabunt, & vocabit eum, interpretari potest, iuxta diuersam punctuationem. Sept. tamen & Chald Para. vocabunt, habent teste Nicolao de Lyra, & Galatino. Quamuis D. Hiero. in Commentarijs dicat Septuagin. vocabit eum, transtulisse. Et in Biblijs regijs καλέσει.i. vocabit, habetur. In Para. autem Chal. in Biblijs regijs ita legimus. Et hoc est nomẽ ꝗ vocabunt eum: fient nobis iustitiæ à facie Dñi in diebus eius. Galatinus autem ait Chal. Paraph. habere. Et hoc est nomen

Universidad de Deusto Biblioteca

nomen eius, quod ipsi apellabunt eum, Deus iustus noster. Pro *iustus noster*, Sept. habent Iosedech, quod Dominus iustus, vel Domini iustitia significat. Iustus
I.Cor.II. ergo noster dicitur Christus. De quo D. Paulus ait. Factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia & sanctificatio & redemptio. Nam illius iustitia nos iusti sumus non formaliter, vt aiunt philosophi, sed efficienter: auctor enim fuit nostrę iustitiæ, quam nobis meruit. Vt iustificati gratia ipsius hæredes simus secūdùm spem
Tim.3. vitæ ęternæ, ait Aposto. *Propter hoc ecce dies veniunt dicit Dominus: & non dicent vltrà, viuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Ægypti, sed viuit Dominus qui eduxit & adduxit semen domus Israel de terra Aquilonis, & de cunctis terris, ad quas eiecerā eos illuc, & habitabunt in terra sua.* Maius & eximius futurū beneficiū liberationis per Christum quàm liberationis ab Ægypto docet, ita vt illud propter huius magnitudinem obscurandū sit, & obliuioni tradendum: non aliter ac Solis splendore astra obscurātur, vt non appareāt. Habes idem supra Cap. 16. Vide ibi. *Qui eduxit, & adduxit.* Septuag. Qui adduxit, & congregauit. Chald. Paraph. Qui ascendere fecit, & adduxit. In Heb. primo loco est העלה hehelah, hoc est, ascendere fecit, transtulit, quod idem quod eduxit: secundo loco הביא hebi, hoc est, introduxit, ingredi fecit, adduxit. Porrò totā hanc peryodū deesse in Septuag. ait D. Hiero. In Biblijs tamen regijs habetur in textu Septuag. *Ad Prophetas.* Tituli vice positum est: quòd sequens sermo de Prophetis, aut cōtra Prophetas, falsos nempe, sit. Septuagin. cum sequentibus connectunt: sic enim habent. In prophetis cōtritum est cor meum, Quamuis D. Hiero. coniungi cum superiori

perioribus in textu Sep. dicat, nempe hoc modo. Vocabit eum Dominus Iosedech in prophetis. Deesse enim superiorem peryodum dixit. Chal. Par. Propter pseudoprophetas contritum est cor meum. In Hebr. prępponitur ל quod Ad, in, & propter significare solet. *Contritum est cor meum in medio mei.* i. conficior dolore. Sic etiam sequētibus verbis acerbissimum animi dolorem, quo premebatur, significat: idq; propter dominum, & propter verba sancta eius, quòd Deū scilicet iratum cerneret, & calamitates maximas comminantem aduersus prophetas. *Madidus à vino.* Sep. Captus à vino. Chal. Paraph. Sicut vir factus insanus vino suo. In Heb. עברו habero, idest transiuit eum, vel superauit. Hoc est, quasi vir quē superauit vinum. quod idē est quod madid° à vino, hoc est, ebrius. *Quia adulterijs.* adulteris legendum. Sic Septuag. & Chal. Paraph. Sic etiam in Heb. Sic etiam D. Hierony. in Cōmenta. vbi ait in Septuag. non haberi orationem hanc, *quia adulteris repleta est terra*, sed in Biblijs regijs habetur. Theodoretus per adulteros, mendaciorum prękones intelligit, qui adulterant & corrumpūt verbum Dei, vt hæretici faciūt. *Quia à facie maledictionis luxit terra.* Hoc est, desolata est propter periuria. Desolata enim terra videtur veluti lugere. D. Hiero. ait Septuag. transtulisse, quia à facie iuramenti luxit terra. In Biblijs regijs in textu Septuag. à facie horum, habetur. Chal. Paraph. Quia propter iuramētum falsum deserta est terra. In Heb. אלה alah, iuramentū, execrationem, & maledictionē significat. *arefacta sunt arua deserti.* Quid per luctū terræ intelligat, explicat. Septuag. pascua deserti. Chald. Para. habitacula deserti. In Hebr. נאות neoth, habita-

Universidad de Deusto
Biblioteca

habitacula vbi pascua sunt, loca amœna, & pascua significat. D. Hiero. Quicquid de terra Iudea iuxta literã intelligis, refer ad congregationem credentium: quoniam propter adulterij, & mendacia siue periuria, virtutũ & donationũ Dei sterilitas in Ecclesia sit. *factus est cursus eorũ malus.* Id de hominib' intelligi debet. Sic in Heb. quasi dicat. Homines Iuda seduli, & veloces sunt ad mala patranda. Chal. Para. Et eò quod multiplicant volũtatem animę suę, malũ veniet super eos. *Et fortitudo eorum dissimilis.* Septuag. Et fortitudo eorũ non sic. Ita etiam in Hebr. Idem est autem ac si dicas, non firma, non fortitudo. hoc est, nutauit eorum fortitudo, euanuit, imbecilles facti sunt: id quod significare voluit noster interpres, cùm ait. *Et fortitudo eorum dissimilis.* Idest, nõ vera. vel fortitudo eorum non est veritas. Hoc est, veritate non nituntur, sed mendacio. vel, pro viribus suis veritati non student, sed mendacio. *Propheta namq; & Sacerdos polluti sunt.* Vitijs nempe, adulterijs, iniustitijs, periurijs, idololatria. Id de falsis prophetis, & de veris intelligi potest, vt ait D. Hier. quòd qui verè donũ prophetiæ habebant, pseudoprophetarũ similes extiterint, & eorũ sceleribus se cõtaminauerint. Chal. Para. Quoniam & scriba & sacerdos suffurati sunt vias suas. Hypocrisim vult significare, dum quis aliud intus gerit, & aliud exterius ostẽdit. Heb. חנפו chanephu, impiè egerunt, polluti sunt, Hypocritæ fuerũt, simulauerunt. propriè significat, cùm quid ita inficitur, aut contaminatur, vt aliam prę se speciem ferat. *Et in domo mea inueni malum eorũ.* Quod scilicet etiam in templo Dei idòlis sacrificarent. *Idcirco via illorum erit quasi lubricum in tenebris.* Hoc est, ruẽt, & pœ-

& pœnas dabunt propter peccata sua. Qui per lubricam viam in tenebris incedit, fieri non potest vt non corruat, impellente præsertim alio. Sic Iudæi me auctore ruent, & dabunt pœnas ob peccata & scelera sua. *Impellentur enim, & corruent in ea.* Explicat magis quod dixerat. *Afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum.* Apertiùs idem explicat. Septuagin. Quia inferam super eos mala in anno visitationis eorũ. Chal. Quia adducam super eos malum, annum visitationis peccatorum eorum. Annum pro tempore posuit. Visitationem vocat vindictam, & punitionem. *Et in prophetis Samariæ vidi fatuitatem.* Nomine Samariæ, decem tribus intelligit: vt nomine Ierusalem, Iudam & Beniamin. Pro *fatuitatem*, Septuag. iniquitates habent. Chald. Paraph. impietatem. Hebr. תיפלה tiplah, fatuitatem, & rem insulsam significat. Sic autem vocat idololatriam: quid enim magis insulsum, & absurdum, quàm lapides colere? *Prophetabant in Baal, & decipiebant populum meum Israel.* Ecce fatuitatem: nomine falsorum deorum falsa prædicere, quibus populus in errorem inducebatur. Diuus Hieronymus per prophetas Samariæ hæreticos, & omnes qui falsi nominis scientiam iactant, significari ait: qui quod dæmon suggerit, loquuntur. *Et in prophetis Ierusalem vidi similitudinem adulterantium, & iter mendacij.* Per prophetas Ierusalem, prophetas duarũ tribuum intelligit. Septua. Vidi horribilia, adulterantes & ambulantes in mendacijs. Chal. Para. vidi mutationem adulterantium, & ambulantium in mendacio. In Heb. ad verbum. Vidi turpitudinem, adulterare & ambulare in mendacio. Vox Heb. שערורה saharurah, à verbo שער sahar, quod cogitare

Universidad de Deusto
Biblioteca

cogitare & existimare significat. Quidam pro apparere velut spectrum, aut terriculamẽtum quod est visu horrendum, exponunt. Inde nomen supradictum stuporem, rem horrendam, & turpitudinẽ significat. Supra Cap. 5. vbi nostra litera habet, Stupor & mirabilia facta sunt in terra, in Heb. est eadem vox, quæ hoc in loco habetur. Noster interpres transtulit hoc loco *similitudinem*, eodem sensu, ita vt per similitudinem, spectrum, rem visu horrendam intelligamus. Quod verò *adulterantium* legimus, D. Hiero. in Commẽta. adulterium legit: vtroq; modo exponi potest infinitiuum adulterare, quod est in Hebr. Sensus ergo est. Vidi in prophetis Ierusalem rem visu horrendam, adulteria nempe, & quòd mendacijs studerent, vt populum deciperent. vel vidi similitudinem adulterantiũ, hoc est, vidi adulterantes. Per adulterium, vel ipsum carnale adulterium intelligere possumus, de quo supra. Vnusquisq; ad vxorem proximi sui hinniebat. vel spirituale adulterium, idololatriam nempe, & verbi Dei corruptionem, dum tanquam verbum Dei proponerẽt, quod nequaquã erat verbum Dei. Adulterãtes verbũ Dei, ait D. Paulus. Sic D. Hiero. & Theodoretus. *Et cõfortauerunt manus peßimorum, vt non conuerteretur vnusquisque à malitia sua*. Hoc est. Dum prospera omnia promittebant perseuerantibus in sceleribus suis, id planè efficiebant, vt scelerati & flagitiosi homines in sceleribus & flagitijs permanerent. Confortare vel roborare manus alicuius, est animum adijcere, constãtem ac firmum reddere, vt in re aliqua perseueret. Septuag. Et apprehendẽtes manus malorum: qua dicẽdi forma significat impietatis malorũ socios fieri, vt Theo-

Sup. Cap. 5.

2. Cor. 4.

vt Theodoretus exponit. Verbum Heb. חזק chazach, quod hoc in loco habetur, corroborare, & apprehendere significat. Dexterã autẽ dexteræ iungere, gestus est fœdus inientium. *Facti sunt mihi omnes vt Sodoma, & habitatores eius quasi Gomorrha*. Hoc ad illorum punitionem refert D. Hiero. quasi dicat. Continget illis, sicut cõtigit Sodomę & Gomorrhæ. Theodoretus ad morum corruptionẽ. Hic enim est fructus adulterij verbi Dei, sicut nro hoc infelici seculo cernere licet. Sic Isai. Nisi Dns exercituũ reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorrha similes essemus. Semẽ Dei est verbum Dei purum, non contaminatum, non adulteratum; vel Euangelici viri, qui verbum Dei purum, non adulteratũ populo proponunt. Porrò prior pars, *facti sunt mihi omnes vt Sodoma*, ad prophetas falsos Ierusalem referenda est. Altera vero, *& habitatores eius quasi Gomorrha*, ad habitatores Ierusalẽ. Sic Isaias. Audite verbũ Domini principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei nostri populus Gomorrhæ. *Propter hæc dicit Dominus exercituum ad Prophetas*. Prædicit pseudoprophetarum punitionem. Chal. Paraph. Super pseudoprophetas. *Ecce ego cibabo eos absynthio, & potabo eos felle*. Grauissimas pœnas, acerbissimos dolores & cruciatum, & varias calamitates significat. Septuaginta. Ecce ego cibo eos doloribus, & potabo eos aqua amara. Chal. Paraph. Ecce ego adducam super eos angustiam amaram, sicut absynthium: & potabo eos calice maledictionis pessimæ, quasi capitibus draconum. Pro *felle* in Hebræo est, מרורות meros. i. aquas capitis vel fellis. Nam Hebr. ראש ros, caput & fel, seu bilem & venenum, & toxicum significat. Pos

Isa. 1.

Isa. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cat. Possum' per aquas capitis, lachrymas interpretari: & idem erit sensus cũ nostra trãslatione. Habes idẽ supra Cap. 8. Dedit nobis aquã fellis. Vide quæ ibi annotauimus. Sũt qui dicãt in capite Aspidis esse venenũ aut toxicũ, & propterea nomẽ ראש ros, quod caput significat, sumi pro veneno vel toxico. Huc alludit Paraphrasis Chal. *A prophetis enim Ierusalem egressa est pollutio in omnem terrã.* Sub. Iudę. i. ad omnes incolas Iudæ. Chal. Par. Egressa est adulatio in omnes habitatores terræ. Vox Hebr. חנפה chanuphah, à radice חנף chanaph, quod inficere, maculare, cõtaminare, polluere, & simulare, & corrũpere, adulterari significat. Pollutionẽ, impietatem, hypochrisim, & adulationẽ qua homines decipiũtur, & corrũpũtur, significare potest. *Hæc dicit Dominus. Nolite audire verba prophetarũ, qui prophetant vobis, & decipiunt vos.* Non caret culpa peruersis acquiescere doctoribus. Par enim erit pœna & magistro & discipulo. Fugiendi sunt, neq; vlla ratione au-
2. Tim. 2. diendi. Sermo enim eorum vt cancer serpit. *Visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini.* Septuag. clausulam hanc cum posteriori parte superioris clausulę connectunt, hac ratione. Nam pro eo quod nos habemus, *& decipiunt vos*, ipsi habent. Quia vanam faciunt visionem à corde eorum, loquuntur, & non de ore Domini. Idem est sensus. Vanam enim facere visionẽ à corde suo, est decipere, dum quis à se conficta, & nõ quæ à Deo audiuit, loquitur. Chald. Para. Impietatẽ cordis sui loquuntur. In Heb. ad literã. vanescere faciunt ipsi vos, pro eo quod nos habemus, *decipiunt vos.* à radice הבל hebel, i. vanitas. Inde verbũ quod in kal euanescere, & ambulare post vanitatem significat, Et in

Hifhil

Hifhil, vt est hic, facere euanescere, & facere ambulare post vanitatem, quod est decipere. *Dicũt his qui blasphemant me: locutus est Dominus, pax erit vobis: & omnibus qui ambulant in prauitate cordis sui dixerunt. Non veniet super vos malum.* Sic falsi prophetæ decipiebant populum, & confortabant manus pessimorum, vt non conuerterentur à malitia sua, sed perseuerarent in flagitijs, & in prauitate cordis sui, dum illis dicebant, Ne timeatis dura supplicia, nec vanis comminationibus terreamini; pax erit vobis atq; tranquillitas: sic enim locutus est Dominus. Pro *his qui blasphemant me.* Septuaginta habent, abijcientibus verbum Domini. Chald. Paraph. Dicunt in prophetia mẽdacia sua his, qui irritant coram me. Vox Hebrea à radice נאץ naatſ, significat abijcere, spernere, contemnere. Et in Pihel, vt hic est, augetur significatio. Hoc est, irritare, vel irasci facere. Cùm verò in Deum refertur, vt in hoc loco, grauiùs sonat, quasi irritare contumelijs, conuitijs & maledictis lacessere, blasphemare, vt noster habet interpres. *Quis enim affuit in consilio Domini, et vidit et audiuit sermonem eius? Quis considerauit verbum illius, et audiuit?* Eadem est sententia vtriusq; clausulæ. Repetitio est Hebræis familiaris, qua res ipsa magis confirmatur, quasi dicat. Nullus eorum pseudoprophetarum planè est, qui nouerit Dei consilium, & ipsum loquentem viderit, vel audierit, vel qui curet nosse consilium Dei, & audire illius sermones, & populo nuntiare, sed vnusquisque visionem cordis sui loquitur. Quod verò, *vidit sermonem*, ait: mos est sacræ scripturæ, quod vnius sensus est, alteri tribuere. vel interpretandum est, vt diximus. Loquentem enim &

 videre

Universidad de Deusto
Biblioteca

videre possumus, & audire. videre autem sermonem, sumitur pro loquentem videre. Porrò Diuus Hieronymus verba hæc vult esse prophetæ, non pseudoprophetarum, quorum erant superiora verba. Facilè enim ab vna persona in aliam fit transitus in prophetis præsertim: & hęc vna est causa obscuritatis inter alias. Nolite ergo, ait propheta, credere prophetis vobis falsa annuntiantibus, qui dicunt, Pax vobis erit, non veniet super vos malum. Vnde enim possunt Dei nosse secreta, cùm nullus eorũ in cõsilio Dei affuerit, neq; Deum loquẽtem viderit, aut sermones eius audierit. Theodoretus verba vult esse pseudoprophetarũ. Quod minùs videtur quadrare: nam cùm ipsi dicerent, locutus est Dominus, significãt affuisse se in consilio Domini, & illum loquẽtẽ vidisse, & audisse. Nisi dicamus, hoc de veris prophetis dicere, qui cõminationibus populũ ad pœnitẽtiã adducere nitebantur. At cõtrà pseudoprophetæ id moliebãtur, vt illorum auctoritatẽ eliderent, ne populus fidẽ illis adhiberet, sicq; à vitijs & flagitijs retraherent. Pro eo quod nos habemus. *Quis enim affuit in consilio Domini.* Septuag. habent. Quoniam quis stetit in subsistentia Domini. Græcè est ἐν ὑποστάσει. significat autẽ ὑπόστασις sedimentum, subsistentiam etiam, & fundamentum. Vox verò Hebraica סוד sod, secretum & consilium significat, eo quòd consilium secretum esse debeat. Et nomen hoc quidam reducunt ad verbum יסד, iasad, quod fundare significat: ob id quòd consilium & arcanum rerum agendarum sit fundamentum atq; principiũ. Sic ergo per subsistẽtiam, vel fundamentum Dei quod habent Septua. consilium eius intelligere possumus, quemadmodmodum nostra habet æditio. Vel per subsistentiam Dei, thronum & sedem eius possumus interpretari, vnde eius manãt decreta, & consilia manifestantur. Chald. Paraph. Non enim steterunt, vt reuelaretur secretum sibi à facie Domini, nec viderunt, nec audierunt sermones eius, nec auscultauerunt verba eius, nec obedierunt. *Ecce turbo dominicæ indignationis egredietur, et tempestas erũpens super caput impiorum ueniet.* Quasi dicat. Multò aliter res eueniet, quàm pseudoprophetæ mentiuntur. Non enim erit pax & securitas, sed tempestas. Theodoretus his verbis significari ait mala inuicem succedentia, & quòd à Domino immittãtur. Septua. Ecce commotio à Domino, & ira egredietur in commotionem, conuersa in impios venit. Eadem est sententia. Chald. Paraph. Ecce increpatio Domini egredietur in ira, & tempestas conturbans super caput impiorum residebit. In Heb. in priori loco vbi nos habemus *turbo*, & in altero vbi habemus *tempestas*, eadem est vox סערה sahar, quæ turbinem, & tempestatem significat. Turbo autem dominicæ indignationis, & tempestas erũpens, calamitatẽ maximã significat, ad modũ turbinis & tempestatis irruentem, immissam à Domino irato & excandescente aduersus impios. Super caput autem impiorũ, idem est, quod super impios. Numerus singularis pro plurali, caput pro capita. *Non reuertetur furor Domini usque dum faciat, et usq; dum compleat cogitationem cordis sui.* Hoc est, non placabitur ira & furor Domini: sed quod cogitauit, & prædixit, & sæpissimè comminatus est, opere complebitur: & cogitatio illius, atq; sententia impiorũ supplicijs cõprobabitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Septuag. Et non reuertetur furor Domini, donec faciat illud: & donec suscitet illud à conatu cordis sui. Eadem est sententia. *In nouissimis diebus intelligetis consilium eius.* Hoc est, extremo captiuitatis tempore, cùm obtinuerit vos victor exultans, & manus stridore vinxerit catenarum, tunc intelligetis cōsilium eius, quod vos frustra nūc scire iactatis. Sep. In nouissimis diebꝰ intelligēt ea. Chal. Para. In fine dierū intelligetis hoc intelligendo. In Heb. ad literā. In nouissimo dierū intelligetis in ea intelligētia. Hoc est, in prophetia. relatiuū pro antecedente. quasi dicat. Tum demū intelligetis hanc prophetiam, vel diligenter eam considerabitis, cùm impleta fuerit. Vox autē Hebr. בינה binah, intelligentiam, & prudentiam significat. Intelligere autem intelligentia, πλεονασμὸς est. hoc est, certissimè intelligetis, vel diligenter considerabitis. Extremo iudicij die, impij omnes malo suo intelligent consilium Dei, quibus modò prophetæ & verbi Dei præcones videntur quasi ludentes loqui: sicut visus est
Gen. 19. Loth generis suis, cùm illos adhortaretur dicens, Surgite & egredimini de loco isto, quia delebit Dominus ciuitatem hanc. *Non mittebā prophetas, & ipsi prophetabant.* Hierony. Cùm enim semel se tradiderint falsi doctores mendacijs, atq; periurijs, & mortibus deceptorū; non pedētim, nec cōsiderato gradu, sed precipites currūt ad interitum, & suū, & eorū quos decipiūt. Hoc ipsum videre est in pseudo euangelicis nrī tēporis, quorū mira est sollicitudo & studiū in spargēdis erroribꝰ suis, ad perdēdū animas. *Si stetissent in cōsilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo, auertissent eos vtiq; à via sua mala, & cogitationibus suis pessimis.* Vide supra hoc

hoc eodem Cap. hoc est. Si afflati fuissent meo spiritu. D. Hieronymus. Si meæ voluissent acquiescere voluntati. Hic est fructus verbi Dei puri, non adulterati. Huc referre debet omnes suos conatus minister verbi Dei, vt impios à via sua mala, & cogitationibus suis pessimis auertat. *Putasne Deus è vicino ego sum, & nō Deus de longè?* Hoc est, non tātùm vicina, sed & ea quæ longe sunt, cognosco; nec præsentia tantùm, sed & futura conspicio. Sic Hiero. Sep. Deus appropinquans ego sum, dicit Dñs, & non Deus delongè. Contrario sensu, vt ait Hier. quasi dicat. Vbiq; præsens sum; neq; vllus est locus, vbi nō adsim. Quod si cum interrogatione legamus quod habent Sep. idē erit sensus cum nrā editione. quasi dicat. Nūquid Deꝰ appropinquās ego sum, & nō etiā Deus delōgè? Chal. Par. Ego Deus creaui orbem à principio, dicit Dominus. Ego Dominus renouaturus sum mundum iustis. Iuxta hunc sensum interpretari possumus, quòd sit è vicino, mundū gubernans: & de longè, qui ex nihilo omnia condidit à principio, vel nunquid sum Deus nouus, & non potiùs Deus æternus? quasi dicat, non sum similis idolis nuper inuentis. *Si occultabitur vir in absconditis, & ego nō videbo eū, dicit Dominus?* Explicat quod dixerat, se Deū esse non tantùm è vicino, sed etiam de longè, cùm nihil possit eum latere, neq; possit aliquis à facie eius abscondi. Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam &c. ait Propheta. Quia tenebræ non obscurabuntur a te. &c. Idem Amos. 9. Xenophon. Nemo est qui ignorer tum Græcos, tum Barbaros in ea esse sententia, vt putent Deos omnia scire, & instantia & futura. Et iterum. Scunt dij immortales omnia, & præ

Psal. 138

In conui. Xenophō Lib. 1. de pæd. Cyri

Universidad de Deusto Biblioteca

& præterita & præsentia, & quæ sunt ex ijs sigillatim euentura. Et iterum. Deos nihil latere potest. Huius rei assidua meditatio mirabilē habet vim, vt sequisq; in officio cōtineat, interiùs exteriusq; iuxta normam diuinæ legis componat. *Nunquid nō cælum et terram ego impleo, dicit Dominus?* Præsentem se vbiq; esse significat, ob idq; nihil posse eū latere. Dicitur autem Deus cælum & terrā implere, nō quòd locū occupet, sed quia omnia perlustrat. Omnia enim nuda & aperta sunt oculis eiº. Et in Psi. si ascēdero in cælū, tu illic es: si descēdero in infernū, ades. Eius etiā virtus & potētia pertingit à fine vsq; in finē: in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Chald. Para. Nonne cælum & terram implet gloria mea, dicit Dominus? Socrates affirmabat, vt ait Xenophō, Deos omnia scire, ac vbiq; adesse. Vnde Lucanus Poeta lib. 9.

Lib. 1. de Cyr. mi. exp.

Heb. 4. d

Psal. 138.

Lib. 1. de fact. & dict. Socra.

Estq; Dei sedes nisi terra, & pontus, et aër,
Et cælum, et uirtus. Superos quid quærimus ultra?
Iupiter est quodcunq; uides, quócunq; moueris.

Et Virgil. Eglog. 3.

Iouis omnia plena.

Audiui quæ dixerunt Prophetæ, prophetantes in nomine meo mendacium, atq; dicentes. Somniaui, Somniaui. Hoc est, certò somniaui. Hiero. his verbis ait Deū inuehi in pseudoprophetas, qui credunt somnijs, & omnia quæ cernunt, putant esse reuelationem diuinā. Vel dic esse in pseudoprophētas, qui fingebāt se reuelationē à Deo habuisse in somnijs. Chald. Para. pro *somniaui*, habet. verbum prophetiæ in somnio annūtiatum est mihi. Sunt hodie quoq; somniatores in Ecclesia, ait D. Hiero. & nos etiā dicere possumus, qui errores suos Dñi iactant

iactant prophetiam. Ait hic D. Hiero. reuelationem Dei in somnijs propriè sanctis, & seruis Dei aperiri. Quòd si legimus Pharaonem, & Nabuchodonosor impios reges vidisse somnia quæ vera fuerint, non eorum fuit meriti, qui viderunt: sed vt per eorum occasionem sancti viri Ioseph & Daniel clarescerēt, & dura corda atq; indomabilia tyrānorū, propria conscietia sentirēt Dñi maiestatē. *Vsquequo istud est in corde prophetarum vaticinātium mendacium, et prophetantiū seductiones cordis sui?* Hoc est, quamdiu ita cogitabunt, vt scilicet populum meum decipiant pseudoprophetę, qui mendacia loquuntur, & prophetias dolosè & fraudulenter confictas annuntiant. Esse in corde, pro cogitare, vel habere in animo & voluntate. Pro *seductiones cordis sui*, Septuag. habent, voluntates cordis eorum. Chald. Paraph. Impietatem cordis sui. In Heb. תרמית tarmit, fraudem & dolum significat, à radice רמה ramah, quod verbum proijcere, fraudare, dolosè agere, eludere, fallere, imponere alicui, & circumuenire significat. Seductiones igitur, vel dolos & fraudes cordis vocat prophetias dolosè & fraudulenter confictas, vt deciperent, & in errorem inducerent populum. *Qui volunt facere, vt obliuiscatur populus meus nominis mei propter somnia eorum, quæ narrat vnusquisq; ad proximum suum, sicut obliti sunt patres eorum nominis mei propter Baal.* Id sanè nituntur pseudoprophetæ, ait, vt Dei memoriam penitus extinguant, & nulla eius ratio habeatur, quemadmodū olim populus, qui ex Ægypto egressus est oblitus est Dei propter Baal. Vide Num. 25. Pro eo ℣ nos habemus, *Propter Baal*, Sep. habent, in Baal, nempe iurantes. Et in hunc sensum interpretatur Chald. Para.

Universidad de Deusto Biblioteca

Paraph. qui habet. Sicut reliquerũt patres eorum cultum nominis mei, iurantes per nomina idolorum. ב. autem desseruiens, quod in Heb. haberur, poni solet pro propter, & per, quod est iurantis, & pro in. *Prophetaqui habet somnium, narret somnium, & qui habet sermonẽ meum, loquatur sermonem meũ verè.* Hoc est, cessent fraudes & doli. Qui somniauit, dicat se somniasse, & merũ esse somnium quod loquitur: qui Dei reuelationẽ habuit, narret ꝗ audiuit, tãquã Dei sermonẽ. *Quid paleis ad triticũ, dicit Dominus?* Hoc est, vt quid somnia tanquam veram prophetiam proponitis, cùm nihil commune cum ipsa habeant? Chald. Para. Ecce sicut qui separat paleam à tritico, sic separo impios à iustis. Hiero. Pulchrè doctrina peruersa paleis comparatur, quę medullam non habent, nec possunt nutrire credentium populos. Sic etiã impij paleis, iusti tritico comparantur. Vnde. D. Ioan. Baptista de Christo, qui iudicaturus est viuos & mortuos, dicebat. Et separabit o-
Mat. 3. c. ues ab hœdis. Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam: & cõgregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Sic etiam terrena omnia & mundana, paleæ: virtus verò animi, triticum est. Vanitas vanitatum, dixit
Eccle. 1. Ecclesiastes, vanitas vanitatum, & omnia vanitas. *Nũquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petram?* Vim & potentiam prophetiæ, & verbi Dei significat. Sicut enim ignis omnia domat, & malleus magnus ferreus rupem, & durissima quæq; rumpere potest, sic nihil est quod non superet veritas prophetiæ & verbum Dei, neq; ab aliquo po-
Mat. 24. c. test impediri. Cælum & terra trasibunt, verba autem mea

mea non transibunt. Chald. Paraph. Nonne omnia verba mea sunt fortia sicut ignis? Septuaginta pro *malleus* habent, sicut securis incidens petrã. Vox Heb. פטיש, malleum magnum significat, Sic etiã ופוצץ ipotsers, à radice פוץ puts, est conterere cũ dispersione scilicet dispergendo particulas eius huc & illuc. D. Hiero. Sermo Dei nuntiat futura supplicia, vt terreat homines à peccando, & paleis peccatorum comminatur incendium, vt hæreticorũ corda dura, & instar silicis indomabilia sermonis Dei malleo conterãtur: auferẽs cor lapideum, vt ponat pro eo cor carneum, molle videlicet, & quod possit Dei suscipere, & sentire præcepta. Nihilóminus videre est multos silice duriores, qui tanto igni, & tam magno malleo non cedant. Induratum est cor Pharaonis. Væ tãtæ duritiei. Exod 7.
Cor durũ malè habebit in nouissimo. *Propterea ecce ego ad prophetas ait Dominus, qui furãtur verba mea vnusquisq; à proximo suo.* Theodore. Docet quàm diuersa sit pseudoprophetarum ratio. Hi siquidem, inquit, quorundam furum more, surripiunt nõnullos sermones prophetícos, quos immutationibus corrumpunt. Alij fingunt falsam prophetiam. Tertij somnia, quę non viderunt, recitant: sicq; boum instar, ter miserum variè pascentes populum, in nequitia reddunt obstinatum. *Ecce ego ad prophetas.* Chald. Para. Ecce ego mitto furorẽ meum super pseudoprophetas. *Qui furantur verba mea vnusquisq; à proximo suo.* Hoc est, cùm audierint veram prophetiam ex meis prophetis, eam alijs narrant tanquam suam, de suo mendacia admiscentes. *Qui assumunt linguas suas.* Hoc est, vtentes linguis suis vtuntur dictione vsitata veris prophetis, nempe,

Dicit

Universidad de Deusto Biblioteca

Dicit Dominus. Pagni. transfert. qui lenificant linguas suas, idest, qui blando sermone illiciunt plebem in suam sententiam. Vox Hebræa à radice לקח lachach, capere, & sumere significat. Rab. Dauid hoc in loco, & in Psal. 5. Versu 10. lenificare, dulcare, hoc est dulcem facere exponit. Septuag. emittentes prophetias linguæ, & dormitantes dormitationē suā. Theodoretus exponit. fingunt falsam prophetiam, Eadem est sententia. Chald. Para. qui prophetant iuxta volūtatem cordis sui, & dicunt. Sic dicit, sub. Dominus. quod etiam subaudiendum est in Hebreo: tantùm enim est, & aiunt. Dicit, *& in miraculis suis.* Dum scilicet magna, ingentia, & incredibilia repromittunt. Hispanè dicimus, *hazer grandes milagros*, quando quis exaggerationibus, & gestibus magnificare conatur, quod dicit. Septuag. in erroribus suis, vel astutijs, & fallacijs: nam πλάνος hæc omnia significat. In idē recidit. Chal. Para. & temeritate sua. Vox Hebrea à radice פחז pachaz, significat festinare, accelerare, leuem velocē, mouibilēq; esse. Sic nomē mobilitatem etiam significat: vt idem sit, miraculis suis, quod mobilitatib' suis, hoc est, gesticulationibus, sicut exposuimus. Pag. blāditijs suis. Alij leuitatibus suis. vt incōstātiā significet, dum modò hoc modò illud incōstāter sentiunt. Quod hæreticis nostri temporis conuenit, aut leuibus, & stultis suis cogitationibus, & inuentis. D. Hiero. Semper imitatur mendacium veritatem, & nisi habuerit aliquam similitudinem recti, decipere non potest innocentes. Quomodo igitur in priori populo mentiebantur prophetæ, atq; dicebant, Hæc dicit Dominus, &, Vidi dominū. et, Verbum Domini quod factum est

ad illum

ad illum, siue illum: sic hæretici assumunt testimonia scripturarum de veteri & nouo testamento, & furantur verba Saluatoris, vnusquisq; à proximo suo, Prophetis, Apostolis, & Euangelistis, & assumunt linguas suas, vt cordis venena ore pronuntient. *Si igitur interrogauerit te populus iste, vel propheta, aut sacerdos dicens. Quod est onus Domini? Dices ad eos. Vos estis onus. proijciam quippe vos, dicit Dominus. Et propheta & sacerdos. etc.* vsq; ad finem Cap. Verbo hoc *onus* vtuntur prophetæ, quādo graue aliquid, & importabile, & plenum laboris & ponderis Deus comminatur: vbi autem prospera pollicetur, siue post comminationē meliora promittit, visio dicitur, vel verbum Domini, ait D. Hiero. Quia igitur prophetæ solebāt populo peccatori tristia pranunciare, & comminari supplicia, vt eos traherent ad pœnitentiam: clemens autem & misericors Domin' diu sentētiam differebat: putabat deceptus populus, & pseudoprophetarum fraude seductus non euentura, quæ Dominus minabatur, & rem seuerā in ludū, & iocum vertebant, prophetātibusq; prophetis quasi irridentes dicebāt, Rursum hic videt pondus, & onus Domini: Atq; ita fiebat, vt nequaquā vltrà visio, sed per iocum atq; derisum, onus, & pōdus appellaretur. Contra hos igitur inuehitur Dominus, præcipitq;, ne vltrà quis dicat, Quod est onus Domini: sed, Quid respondit Dominus, quid loquutus est Dominus? Theodoretus. Impij prophetas appellabāt scelestos, & prophetiam onus. Hortatur ergo Deus, ne hac appellatione vtantur, ac non obtemperantibus minatur pœnā. Verùm istud præcipit Dominus Deus, tum vt amputaret mores ex malorum dęmonū cultu contractos,

tum

Universidad de Deusto Biblioteca

tum vt doceret prophetas non insanire, sed esse diuinorum eloquiorum ministros. Vel vtebantur hac loquendi forma irridentes, quòd viderent prophetas Domini semper tristia nunciare, & comminari supplicia, quasi nunquam vellet Dominus prospera prædici, sed semper mala. *Quod est onus Domini?* Diximus initio primi capitis de verbo hoc nonnulla. Septuag. Quę assumptio Domini? Chal. Paraph. Quæ est prophetia in nomine Domini? Vox Hebræa משא masa, onus, pondus, eleuationem, vel assumptionem, doctrinã, & prophetiam præsertim quæ grauis est, significat, eò quòd premat, & quia tanquam onus ferre debeat ille, cui malum prædicitur. *Vos estis onus: proijciã quippe vos.* Hoc est. Vos estis Deo onus, & quidem grauissimum propter iniquitates vestras; nec ampliùs iam ferer Deus tãtum onus, sed proijciet vos, & eijciet ex terra hac. Louanienſium exemplaria habent. Vt quid vobis onus? In Heb. Quod onus? vel, quid onus? sub. vobis. vel, dicitis. Septuag. Vos estis assumptio. Chald. Paraph. Talis est prophetia, quasi dicat. quia dicitis onus, verbum hoc complebo in vobis: proijciam quippe vos. &c. Et hoc est, quod ait. *quia onus erit vnicuiq; sermo suus.* scilicet quia propter sermonem suum grauissimas dabit pœnas. *Et peruertistis verba Dei viuentis Domini exercituũ Dei nostri.* Septuag. tantùm habent, peruertistis verba Dei viuentis. Sed in Hebræo legimus, sicut nos habemus. ita etiam habet Chal. Para. D. Hiero. animaduertit significari hic mysterium Sãctissimę Trinitatis: sed quia Septuaginta gentilibus transferebant, ne ipsi existimarent plures deos esse, transtulerunt tantùm prioralia verba. *Si autem onus Domini dixeritis.* Aposiopesis. subaudien

subaudiẽdũ est aliquid: cõminatio est cũ iureiurando. *Et dabo vos in opprobrium sempiternum, & in ignominiã æternam, quæ nunquam oblitione delebitur.* Hebr. opprobriũ seculi, & ignominiam seculi. Hoc tempore Babyloniæ captiuitatis factũ est, sed pleniùs atq; perfectiùs post passionem, & resurrectionem Domini, sicut dixerat Dominus. Relinquetur vobis domus vestra deserta. Luc. 13.

ARGVMENTVM.

Visione ficuum bonarum & malarum, partem populi reducendam, & partem cum Sedecia rege perdẽdam designat.

¶ CAP. XXIIII.

OSTENDIT mihi Dominus: et ecce duo calathi pleni ficis, positi ante templum Domini: postquã trãstulit Nabuchodonosor rex Babylonis Iechoniam filium Ioacim regem Iuda, et principes eius, et fabrum, et inclusorem de Ierusalem, et adduxit eos in Babylonẽ. 2 Calathus vnus ficus bonas habebat nimis: vt solent ficus esse primi temporis: et calathus vnus, ficus habebat malas nimis, quæ comedi non poterant, eo quòd essẽt malæ. 3 Et dixit Dominus ad me, Quid tu vides Ieremia? Et dixi, ficus, ficus bonas, bonas valde: et malas, malas valde: quæ comedi nõ possunt, eo quòd sint malæ. 4 Et factum est verbum Domini ad me, dicens, § Hæc dicit Dominus Deus Israël, Sicut ficus hæ bonæ, sic cognoscã trãsmigrationem Iuda, quam emisi de loco isto in terram Chaldæorum, in bonum. 6 Et ponam oculos meos super eos ad placandũ, et reducam eos in terram hanc: et ædificabo eos, et non destruam: et plantabo eos, et non euellam. 7 Et dabo eis cor, vt sciant me, quia ego sum Dominus: † et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum: quia reuertentur ad me †Infrà. 21. 33.

in toto

Universidad de Deusto Biblioteca

† Infrà. 29.17. *in toto corde suo.* 8 † *Et sicut ficus pessimæ, quæ comedi non possunt, eo quòd sint malæ: hæc dicit Dominus, sic dabo Sedeciã regem Iuda: & principes eius, & reliquos de Ierusalem, qui remanserunt in vrbe hac, & qui habitant in Terra Ægypti.* 9 *Et dabo eos in vexationem afflictionemque omnibus regnis terræ: in opprobrium, & in parabolam, & in prouerbium, et in maledictionem in vniuersis locis ad quæ eieci eos.* 10 † *Et mittam in eis gladium, et famem, et pestem: donec consumãtur de terra, quam dedi eis, et patribus eorum.*

† Infrà. 29. 17.

EXPLANATIO.

Ostendit mihi Dominus, et ecce duo calathi pleni ficis positi ante tẽplũ Domini. etc. Visione hac significat Iechoniæ, qui & Ioachin, & populo eius, qui se Ieremiæ cõsilio, & Dei iussu tradiderant regi Babylonis (quos per calathum bonarũ ficuum intelligit) prospera omnia euentura. Nam & in ipsa captiuitate licuit illis exercere terram, ædificare domos, plantare pomaria in Babylonia regione. Sed & Daniel signorum miraculis fulgẽs, de captiuo subitò princeps fact' est. Et tres pueri gloriosè de fornacis incendio liberati, clarissimi facti sunt. Et expletis annis Septuaginta sub Zorobabele, & Iesu sacerdote magno, & Esdra, ac Neemia plurima pars reuersa est Ierusalem, vt videre est 1. Esd. Sedeciæ verò & populo eius (quos per ficus malas intelligit) qui sentẽtiæ Dei contradixerunt, aduersa omnia & infælicia ventura prædicit, sicut re vera accidit: nam Sedecias captus est, cæcatusq; oculis ductus est in Babylonẽ, ac ibi mortuus est. Sed & populus tam qui remanserunt in Ierusalem, quàm qui trãsfugerunt in Ægyptũ, multis

multis fuerũt calamitatib' vexati, vt videre est in hoc libro, & 4. Reg. 24. *Positi ante tẽplũ Domini.* Vterq; enim populus Dei erat, & Deũ colebãt: sed & quæcunq; illis euenerũt, diuino cõsilio acta sunt. *Postquam transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis Iechoniã. etc.* Trãslationẽ vocat, nõ captiuitatẽ: eo quòd vltrò se tradiderat Iechonias regi Babylonio. *Fabrũ.* Sep. artifices. sic etiã Chal. Para. Vox Heb. חרש charas, artificẽ, & fabrũ, & sapientem significat. D. Hier. Per fabros & inclusores, vel legis interpretes atq; doctores debemus accipere, vel artifices inclusoresq; auri atq; gẽmarũ, quæ ars apud barbaras nationes preciosissima est. Alij architectos exponũt, qui scilicet cõficiebãt arietes & turres ad oppugnãdas vrbes. Nabuchodonosor enim abduxit vĩros ingenio prestãtes, & excellẽtes in rebus bellicis. *Et inclusorem de Ierusalẽ.* Sep. Et vinctos de Ierusalẽ. Sic in Bib. reg. sed in Græco est δεσμώτας. quę vox & vinctos, & vincientes, siue inclusores significat. Chald. Para. Et ianitores de Ierusalem. Vox Heb. מסגר masger, inclusorẽ, ingeniorum artificem, clausorem significat. Inde Chal. Par. ianitorem interpretat' est, quòd illius sit claudere ianuã. Quidã inclusores castrorũ. i. peritos castrametãdi homines exponũt. *Calathus vnus ficus bonas habebat nimis, vt solent ficus esse primi tẽporis: et calathus vnus ficus habebat malas nimis, quæ comedi non poterãt, eo quòd essent malæ.* Duplicem illã sortem, regni cælorũ nempe, & gehennę interpretari possumus: De quibus Christus in Euang. Ibunt hi in suppliciũ æternũ, iusti autem in vitã ęternam. Iustorum vna bona valdè, impiorũ altera, mala nimis. *Vt solent esse ficus primi tẽporis* Ad primos illos patres alludit, Abrahã, Isaac, Iacob, Moysen,

Mat. 25.

Universidad de Deusto Biblioteca

Ose. 9. Moysen, Aaron, Iob, de quibus per Oseam. Sicut vuã in deserto inueni Israël, & sicut ficus in ficulnea inue
Thren. 3. d. ni patres corũ. Sed & beatus vir, cùm portauerit iugũ ab adolescentia sua. Has præcoquas ficus desiderat
Mich. 7. a. Deus, sicut per Micheã ait. *Hæc dicit Dominus Deus Israel.* Hæc verba per parenthesim sunt legenda. *Sic cognoscam transmigrationem Iuda, quam emisi de loco isto in terrã Chaldæorum in bonum.* De Iechonia, & illis qui translati sunt in Babylonem, loquitur. Cognoscere autẽ in bonum, est fauere, & beneuolẽtia prosequi. Eandem habet significationem, quod sequitur. *Et ponã oculos meos super eos in bonũ* hoc est, beneuoso vultu eos respiciam. *Et ædificabo eos, et nõ destruam.* hoc est, dabo illis sedes stabiles, & augebo illos liberis, & opibus. Hoc ipsum significat, per id quod ait. *Et plantabo eos, et non euellam.* de quo genere dicendi sæpe diximus in hoc opere. *Et dabo eis cor, vt sciant me.* Chal. Paraph. Vt sciant timorem meum. hoc est. dabo eis cor mihi bene affectum, quo nihil magis in votis habeãt, quàm me cognoscere, & mihi inseruire. Hæc est vita æterna, ait Christus, vt cog
Ioan. 17. noscant te solum verum Deũ, & quem misisti Iesum
Sup. Cap. D. Christum. Et, Qui gloriatur, in hoc glorietur, scire & nosse me. Reliqua ex dictis sunt manifesta. *Et dabo eos in vexationem, afflictionemq;* Septuag. tantùm habent, & dabo eos in dispersionem. Chald. Para. Et dabo eos in commotionem, & in malum. In Hebr. primo loco est לזועה lezauaha, vexationem, & cõmotionem significat. Secundo loco est רעה rahah, malũ, & afflictionem etiam interpretari possumus. Idem est autem, ac si dicat. Omnes exteræ gentes concutientur metu, cùm audierint, quæ acciderint illis, timentes ne talia sibi

sibi contingant. habes similem modum dicẽdi Deut. 28. Vel iuxta nostram literam. faciam vt omnes, ad quos peruenerint, vexent eos, & affligant. *In opprobriũ.* Hoc est, malè audient apud omnes, eò quòd Deum suum deseruerint, quod aliæ gentes non faciunt. *In parabolam.* Hoc est, infælices & calamitosos comparabũt miseris Iudæis. *In prouerbium.* vel fabulã. Hoc est. quotidianis sermonibus vsurpabunt calamitatem, & improbitatem Iudæorum. *In maledictionem.* Hoc est. cùm voluerint precari malum alicui, dicent. Contingat tibi sicut Sedeciæ regi Iuda, & suis.

ARGVMENTVM.

Prædicit captiuitatem Septuaginta annorum ob verbi Dei contemptum.

¶ CAP. XXV.

VERBVM quod factum est ad Ieremiam de omni populo Iudæ in anno quarto Ioachim filij Iosiæ regis Iuda. (ipse est annus primus Nabuchodonosor regis Babylonis.) 2 Quod locutus est Ieremias propheta ad omnem populum Iuda, & ad vniuersos habitatores Ierusalem dicens, 3 A tertio decimo anno Iosiæ filij Amon regis Iuda vsque ad diem hanc: iste tertius & vicesimus annus, factum est verbũ Domini ad me, & locutus sum ad vos de nocte consurgens & loquens, & non audistis. 4 Et misit Dominus ad vos omnes seruos suos prophetas, cõsurgens diluculo, mittensq;: et nõ audistis, neq inclinastis aures vestras vt audiretis, cũ diceret. 5† Reuertimini vnusquisq; à via sua mala, et à pessimis cogitationibus vestris, et habitabitis in terra quã dedit Dominus vobis, & patribus vestris, à seculo & vsque in seculum. 6 Et nolite ire post

quæ & M S. Similiter Textui legunt Hiero. & G.
† 4. Reg. 17. 13. Sup. 18. 11. Infr. 25. 5. 33. 15

Universidad de Deusto Biblioteca

ire post deos alienos, vt seruiatis eis, adoretisque eos: neque me
ad iracundiam prouocetis in operibus manuum vestrarum, &
non affligam vos.7 Et non audistis me, dicit Dominus, vt me ad
iracundiam prouocaretis in operibus manuũ vestrarum in ma-
lum vestrũ.8 Propterea hæc dicit Dominus exercituum, Pro eo
quòd nõ audistis verba mea,9 Ecce ego mittã, & assumam vni
uersas cognationes Aquilonis, ait Dominus, & Nabuchodonosor
regẽ Babylonis seruũ meũ: & adducã eos super terrã istã, & su-
per habitatores eius, & super omnes nationes quæ in circuitu il-
lius sunt: & interficiã eos, & ponã eos in stuporẽ, et in sibilum,
& in solitudines sempiternas.10 Perdamq; ex eis uocẽ gaudij et
vocẽ lætitiæ, vocẽ sponsi & vocem sponsæ, vocem molæ, et lumẽ
lucernæ.11 † Et erit vniuersa terra hæc in solitudinem & in stu-
porem: et seruient omnes gentes istæ regi Babylonis septuaginta
annis.12 Cũq; impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super
regem Babylonis, et super gentẽ illã, dicit Dominus, iniquitatem
eorũ, & super terrã Chaldæorũ: & ponam illam in solitudines
sempiternas.13 Et adducã super terram illam omnia verba mea
quæ locutus sum contra eam, omne quod scriptũ est in libro isto,
quæcunque prophetauit Ieremias aduersum omnes gentes: 14
Quia seruierunt eis, cùm essent gentes multæ & reges magni: et
reddam eis secundùm opera eorum, et secundùm facta manuum
suarũ. 15 Quia sic dicit Dominus exercituum Deus Israel, Su-
me calicem vini furoris huius de manu mea: et propinabis de
illo cunctis gentibus ad quas ego mittam te.16 Et bibent, et tur-
babuntur, et insanient à facie gladij quem ego mittam inter eos.
17 Et accepi calicem de manu Domini, et propinaui cunctis gen
tibus ad quas misit me Dominus:18 Ierusalem et ciuitatibus Iu
da, et regibus eius et principibus eius: vt darem eos in solitudi-
nem, et in stuporem, et in sibilum, et in maledictionem, sicut est
diei ista.19 Pharaoni regi Ægypti, et seruis eius et principibus
eius,

† Dan.9, 2.
Infr. 26, 12. & 29. 10.
2. Par.36 22.
2. Esdr. 1,1. & 6. 3.
3. Esd.1, 57. & 1,1. & 6.24.

eius, & omni populo eius,20 & vniuersis generaliter: cũctis re
gibus terræ Austidis, et cũctis regibus terræ Philisthiim, & As
calonis, et Gazæ, et Accarõ, et reliquijs Azoti,21 et Idumææ, et
Moab, et filijs Ammõ:22 Et cũctis regibus Tyri, & vniuersis
regibus Sidonis: & regibus terræ insularũ qui sunt trãs mare.23
Et Dedan, & Thema, & Buz, et vniuersis qui attonsi sunt in
comã.24 Et cũctis regibus Arabiæ, & cũctis regibus Occidẽtis:
qui habitãt in deserto.25 Et cunctis regibus Zãbri, et cunctis re
gibus Elam, et cunctis regibus Medorum:26 cunctis quoque re-
gibus Aquilonis de prope et de longe, vnicuique contra fratrem
suum: et omnibus regnis terræ, quæ super faciem eius sunt: et rex
Sesach bibet post eos.27 Et dices ad eos, Hæc dicit Dominus e-
xercituum Deus Israël, Bibite, et inebriamini, et vomite, et ca-
dite: neq; surgatis, à facie gladij quem ego mittam inter vos. 28
Cùmque noluerint accipere calicem de manu tua vt bibant, di-
ces ad eos, Hæc dicit Dominus exercituum, Bibentes bibetis.29
† quia ecce, in ciuitate in qua inuocatum est nomẽ meum, ego in-
cipiã affligere, & vos quasi innocentes & immunes eritis? non
eritis immunes. gladium enim voco super omnes habitatores ter
ræ, dicit Dominus exercituũ. 30 Et tu prophetabis ad eos omnia
verba hæc, & dices ad illos: † Dominus de excelso rugiet, & de
habitaculo sancto suo dabit vocẽ suã: rugiens rugiet super deco-
rem suum: celeusma quasi calcantium concinetur aduersus om
nes habitatores terræ.31 Peruenit sonitus vsq; ad extrema terræ.
Quia iudicium Domino cum gentibus: iudicatur ipse cum omni
carne, impios tradidi gladio, dicit Dominus.32 Hæc dicit Domi
nus exercituum, Ecce, afflictio egredietur de gente in gentem: et
turbo magnus egredietur à summitatibus terræ. 33 Et erũt inter
fecti Domini in die illa à summo terræ vsque ad summum eius:
non plangentur & non colligentur, neque sepelientur: in sterquilinium super faciem terræ iacebunt.34 Vlulate pastores, &
clama

† 1. Pet. 4,17.
† Ioel 3, 16.
Amos. 1,2.

Universidad de Deusto Biblioteca

clamate: & aspergite vos cinere optimates gregis: quia completi sunt dies vestri, vt interficiamini: & dissipationes vestræ, & cadetis quasi vasa pretiosa. 35 Et peribit fuga à pastoribus, et saluatio ab optimatibus gregis. 36 Vox clamoris pastorum, et vlulatus optimatum gregis: quia vastauit Dominus pascua eorum 37 Et conticuerunt aruua pacis à facie iræ furoris Domini. 38 Dereliquit quasi leo vmbraculũ suũ, quia facta est terra eorũ in desolationem à facie iræ columbæ, et à facie iræ furoris Dñi.

EXPLANATIO.

VERBVM quod factum est ad Ieremiam de omni populo Iudæ in anno quarto Ioachim filij Iosiæ regis Iuda. etc. Prædicit Ieremias captiuitatẽ Septuaginta annorũ propter populi peccata, qui contempsit prophetarum verba, per quos Dominus loquebatur. Quæ in hoc Cap. narrãtur, priora sunt visione, quę superiori Capite descripta est: illa enim facta est sub Sedecia, post quã Iechonias translatꝰ est in Babylonẽ: quę vero hìc narrãt, sub Ioachim filio Iosiæ, & patre Iechonię: non enim seruant prophetę ordinẽ historiæ, vt diximus suprà in Cap. 21. *Verbum quod factum est ad Ieremiã.* Vide not. 1. Cap. *De omni populo Iudæ.* vel super omnẽ populũ. hoc est, de his quę euentura erãt vniuerso populo Iudę. *In anno quarto Ioacim.* Vide not. 1. Cap. Vide etiã Cap. 24. 4. Reg. & 36 2. Paral. Hic filiꝰ fuit Iosię, dictusq; est Eliacim, sed Pharao Nechao, qui illũ constituit regẽ, mutauit nomẽ eiꝰ Ioakim. *Ipse est annus primus Nabuchodonosor regis Babylonis.* Quarto anno regni Ioakim cœpit imperare Nabuchodonosor. Ioakim regnauit vndecim annis, cui successit Ioachin filiꝰ eius, qui & Iechonias, qui tribus mẽsibus regnauit: trãstulit enim eũ Nachodonosor in

sor in Babylonẽ, ꝓ factũ est octauo anno regni Nabuchodonosor, vt patet 4. Reg. 24. Ab vndecim ergo annis Ioakim, si tres demas, remanent octo. *A tertio decimo anno Iosiæ filij Amon regis Iuda vsq; ad diem hanc, etc.* Sub Iosia prophetauit Ieremias 19. annis, quibus si addas 4. annos regni Ioakim, habebis annos 23. Nã Ioachaz, qui Iosię successit, cuius successor in regno fuit Ioakim, tribus tãtùm mensibus regnauit. Vide nota. 1. Cap. Cõmemorat annos quibꝰ prophetauerat, quò magis populi duritiã coargueret. Tu verò admirare tãtã serui Dei cõstãtiã, & patientiã: sed charitas patiẽs est, & q animarũ salutis ãmore flagrat, omnia suffert, omnia sustinet: nõ ergo absq; causa Ieremias vocatur fratrũ amator, & populi Israël 2. Machab. 15. *De nocte cõsurgens.* Sũmã diligentiã in exponenda Dei voluntate significat. Fugiebat somnus ab oculis meis, dicebat Iacob strenuꝰ pastor. *Et misit Dominus ad vos oẽs seruos suos prophetas consurgens diluculo, etc.* Magnã & assiduã curam significat. Hiero. Non per vnũ prophetã, sed per omnes populũ suũ Deus admonuit, & quasi ipse in vigilijs & excubijs cõstitutꝰ surrexit diluculò, vt suum populum commoneret. Quãtò crebrior admonitio, tãtò contemnentiũ fuerunt peccata maiora. Vide not. in 1. Cap. *Neq; inclinastis aures vestras* vt ne habitũ quidẽ audientiũ assumerent. *Cum diceret reuertimini vnusquisq; à via sua mala etc.* Infinita clementia, non supplicium inferre pro scelere, sed ad pœnitentiã prouocare, etiã promisso premio. *Et habitabitis in terra, quã dedit Dominꝰ vobis, et patribꝰ vestris.* Hier. Oblẽdit dona Dei perpetua, si digni extiterint hi, quibus data sunt. Sine pœnitẽtia sunt Dei Dona & vocatio, ait Apost. Aperta sunt omnia, &

1. Cor. 13.

Gen. 31. f.

Rom. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nia, & quę sæpe in hoc libro repetita sunt, & à nobis exposita. *Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum.* Hieronymus. Non sic vocatur seruus, vt prophetæ, & sancti viri, qui verè seruiunt Deo: sed quòd in euersione Ierusalem Domini seruiat voluntati. Quoniã omnia seruiunt tibi, ait propheta. Septuag. id non habent forsitan ex industria prætermiserunt, ne gentes quibus transferebant, in errorem inducerentur. *In solitudines sempiternas.* hoc est. Septuaginta annorũ. Vide supra Cap. 17. super illa verba, ignis succensus est in furore meo, & vsq; in æternum ardebit. *Perdamq; ex eis vocem gaudij.* Vide quę annotauimus in Cap. 7. *vocem molæ.* vel sonum. Hieronymus. Vt scilicet non conterantur frumenta, & populis vescenda tribuantur. Vel per vocem molę, cantus molẽtium intelligere possumus: vnde Chald. Paraph. habet, & vocem cœtuum cantantium ad lumẽ lucernarum. Alij per molam, instrumentum intelligunt duabus molis cõstans, quo condimenta teruntur, quasi dicat, non agitabitis conuiuia. Septuag. odorem vnguenti. Vox Hebr. רחיים rechaiim, molas pistrini inferiorem & superiorem significat: sed est à radice רוח raiach, quod verbum odorari significat, & propterea transtulerunt Septuag. odorem vnguenti, neq; omnino à sensu literæ abhorret hæc interpretatio. *Lumen lucernæ.* Hier. doctrinam prophetarum interpretatur, iuxta illud. Lucerna pedibus meis verbum tuum. Et de Ioanne Baptista scriptum est. Ille erat lucerna ardens & lucẽs. Alij lucem faculæ interpretantur: vt per faculas, intelligant fumalia, quæ magnificis cõuiuijs magna copia adhiberi solẽt. *Visitabo super regem Babylonis.* A Medis & Persis destructum est

Psal. 118

Psal. 118.
Ioan. 5. f.

ctum est regnum Babylonicum, & vsq; hũc vrbis Babylonię reliquiæ tantùm manent, iuxta prophetiam Ieremiæ, qui contra Babylonem, & cæteras gentes quæ in Babylonio fuerant exercitu, & contra populũ Dei dimicarunt, prophetauit: vt patebit infrà. *Quia seruierunt eis.* Chaldæis intellige: sub illis enim militarunt aduersus populum Iudæorũ. Vel de Iudæis intellige, hoc est. Quia Iudæi seruierunt Chaldæis, cùm essent multi & reges magni, faciam vt Chaldæi seruiũt alijs. In Hebreo quia seruire in eis, pro, quia seruierunt eis. Chald. Paraph. Quia etiam ipsos ad seruitutem adigent populi multi, & reges magni. *Sume calicem uini furoris huius de manu mea, et propinabis de illo cunctis gentibus, ad quas ego mittam te.* Iustam vltionem significat: vocat calicem prophetiam prædicentem exitium. Sic in Ps. Quia calix in manu Domini viri meri. &c. Septua. Sume calicem vini meri. Eadem est sententia. *Et bibent.* Hoc est audiẽt, vel complebitur in eis prophetia. Propinare dicitur calicem Ieremias, dum prænunciat futuram vltionem. Quod autem ait. *& insanient.* acerbitatem pœnæ significat, ita vt præ dolore insaniant. *Ierusalem & ciuitatibus Iuda, et regibus eius.* Incipit Dominus à suis. Per reges, Ioakim, & Ioachin, & Sedeciam intellige. *Sicut est dies ista.* Hoc est, sicut in hac die completum videmus. Verba hæc adiecta sunt postea, quãdo sermones Ieremiæ in vnum volumẽ redacti sunt: nam eo tempore quo hęc prophetabat, apertum est, quòd nondum erant completa. *Et vniuersis generaliter.* Heb. vniuersæ miscellaneæ, vel promiscuo vulgo. Intelligit eos, qui in desertis finitimis Ierusalem habitabant, qui aduentitij erant, & permisti ex multis gentibus.

Psal. 74.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tibus. Septua. Et omnes mixticios eius. *Terræ Ausitidis.* Septuag. & Chald. Para. Terræ Hus. sic & in Hebræo. *Et cunctis regibus terræ Philistiim.* Palestini à Babylonijs capti, & vastati sunt. sic & Tyri & Sydones, & insulæ trans mare Cyprum & Rhodum. *Et regibus terræ insularum, quæ sunt trãs mare.* hoc est, in medio maris. Cyprũ, & Rhodum, & Cretam, aliasq; mediterranei maris insulas intelligit. *Et Dedan & Thema & Buz, et vniuersis qui attonsi sunt in comam.* Hæ gentes, vt ait D. Hier. morantur in solitudine, vicinę & mistæ regionibus Ismaelitarum, quos nũc Sarracenos vocãt. Sep. Et omnem circumtonsum in facie sua. Chal. Parap. Et omnibus circundantibus angulum. Vide supra Cap. 9. *Et cunctis regibus Zamri.* Hiero. regionem Persidis existimat esse, sicut & Elam. Babylõ destructa est à Medis & Persis, & ipsi ab Alexandro Macedonum rege superati. *Et cũctis regibus Aquilonis.* Septuag. ἀφηλιώτων. subsolanum interpretari possumus, ait Hiero. *Vnicuiq; contra fratrem suum.* Hoc est. ab vno in aliũ transibit calix, & mutuis inter se prælijs dimicabunt. sicut infra. Ecce affliction egredietur de gente in gentem. *Et rex Sesach bibet post eos.* D. Hiero. regem Babylonis intelligit. vocatum autem sic, arcana quadam ratione, per transpositionem literarũ, idq; factum fuisse, ne si suo nomine eum vocasset, Babyloniorum contra se insaniam commoueret, qui obsidebant Ierusalem, illiusq; iam iam potiturri erant. Chald. Para. Et rex Babylonis bibet post eos. Sed cùm iam superiùs aperrè de rege Babylonis prophetauerit in hoc eodem Cap. nõ erat, cur modò de illo obscurè loqueretur. Lyra nomen proprium regis Ægypti existimat esse, sub quo vastata est Ægyptus,

sicut

sicut Pharao erat cõmune nomẽ regũ Ægypti. Sic 3. Reg. 11. Sesach vocatur rex Ægypti, sicut & 4. Reg. 24. vocatur quidã rex Ægypti Nechao. Sed infrà Cap. 51. apertè rex Babylonis vocatur rex Sesach, & pro eodẽ hoc in loco haud dubiè sumitur, quicquid sit de ratione, quã reddit D. Hiero. *Et dices ad eos. hæc dicit Dominus exercituũ Deus Israel. Bibite et inebriamini. et vomite, et cadite, et nolite consurgere à facie gladij, quem ego mittã inter vos.* Hoc est, biberis, & inebriabimini ad vomitũ vsq;, & sicut ebrij cadetis, ita vt non cõsurgatis. Acerbitatem, & multitudinem afflictionum significat. *Cumq; noluerint accipere.* quasi dicat, velitis nolitis, biberis. Omnia sunt aperta. *Dominus de excelso rugiet, & de habitaculo sancto suo dabit vocem. Rugiens rugiet super decorem suum, celeusma quasi calcantium concinetur aduersum omnes habitatores terræ.* Rugitũ quasi leonis vocat sententiã, quæ à Deo procedet in omnes gentes. Sep. responsum dabit. Per *decorẽ* templũ, vel Ierusalẽ cũ tẽplo intelligit. Septua. Super locũ suũ. Chal. Par. Clamabit, vt veniant direptores super terrã domus maiestatis suæ. *Celeusma quasi calcantiũ concinetur.* D. Hier. In effusione sanguinis mutui, dũ se inuicem periment, carmen lugubre concinetur. Quidã celeuma dicunt esse carmen, quo calcantes vuas se ad opus adhortãtur. & ita exponunt, quasi dicat, milites se inuicem ad pugnam, sanguinisq; effusionem adhortabuntur ad modum calcantium. Septuag. Et illi quasi vindemiantes respondebunt. Eadẽ est sententia. Chal. Para. Sicut qui descendũt in torcular, qui tollũt voce suam, sic veniet cõturbatio omnibus habitatoribus terræ. Heb. הידד hedad, clamorem calcantium, quo alter alterum adhortatur, significat.

Celeuma

Universidad de Deusto
Biblioteca

Celeuma verò, vel potiùs celeusma, est clamor nautarum, & aliorum, quū vno aliquid iubente omnes vniformiter respondent, quasi inuicem iubentes. Vnde quidam. Lentos tingitis ad celeusma remos. Græcè, κελεύσμα ἀπὸ τοῦ κελεύω. i. iubeo. *Peruenit sonitus vsq; ad extrema terræ, quia iudicium Domino cum gentibus, iudicatur ipse cum omni carne, impios tradidi gladio, dicit Dominus.* Hoc est, sonus celeusmatis, vel rugitus Domini quasi incitantis Chaldæos ad perdendum templum, & terram Iudæ, & omnes gētes, vt aduersum se inuicem dimicēt. Septuag. veniet interitus super partem terræ. Chald. Paraphra. Peruenit tumultus vsq; ad extrema terræ. Hæc optimè ad extremum iudicium, quo Deus cunctas gentes iudicabit, referuntur: de quo Christus. Et
Mat. 24. mittet Angelos suos cum tuba, & voce magna, & cōgregabunt electos eius à quatuor ventis à summis cælorum vsq; ad terminos eorum. *Iudicatur ipse cum omni carne.* Ita etiam Septuag. In Hebr. legitur נשפט nispat, quæ vox est in Niphal, vnde iudicatur, interpretari debet. Sed peritissimi linguæ Hebręę notāt Niphal actiuè etiam sumi. Vnde hoc in loco possumus trāsferre. iudex erit ipse. vel veniet ad iudicandum. Chal. Para. retribuet ipse omni carni. Quòd si significationē passiuam retinere velimus, sicut etiam habent Septuag. possumus sic interpretari, quòd Deus se iustum ostendat iustè puniēdo: vt in eo quòd punit pœna dignos, iudicetur ipse, & iustificetur. Iuxta hāc sentētiā Theodoretus exponit, qui ita ait. Demonstrat iterum suam indicibilem bonitatem: non enim dixit κρίνει. i. iudicabit omnem carnē, sed κρίνεται. i. iudicatur, & disceptat cum omni carne. Beneficia sua subijcit oculis, & corū

qui

qui accipiunt, arguit ingratitudinem. *Tradidi gladio.* D. Hiero. in Cōment. tradidit, legit. Bib. reg. Tradidi. Sic & Louanien. Septuag. Dati sunt in gladium. Chal. Para. tradet morti. In Hebr. tradet eos gladio. *Hæc dicit Dominus exercituum. Ecce afflictio egredietur de gente in gentem, et turbo magnus egredietur à summitatibus terræ.* Hoc est. ab vna gente in aliam. Completum est hoc, ait D. Hiero. quando à rege Babylonio cunctæ regiones in circuitu subiugatæ sunt, & imperium eius sensere crudele. Idem sæpe inculcat, quò certo euenturū quod ait, significet. Christus loquens de his, quæ extremum iudicium præcedent, dixit. Consurget gens aduersus gētem, & regnum aduersus regnum. &c. *Et erunt interfecti Domini in illa die à summo terræ vsq; ad summum eius.* D. Hiero. Dicuntur interfecti à Domino, non quòd Dominus ipse percutiat, sed quòd in interitu pessimorū voluntas, & imperium Domini compleatur. Nōnulli existimant hoc in loco prædici desolationem secūdi templi: quod autem superiùs dixerat, *rugiēs rugiet super decorem*, ad desolationem primi templi referunt: sicq; per interfectos Domini, eos intelligunt, qui iussu Domini interfecti sunt à Romanis sub Tito. *Non plangentur, & non colligentur, neq; sepelientur, in sterquilinio super faciem terræ iacebunt.* Nempe, ob multitudinem interfectorum. Hoc ipsum auget infælicitatem: nonnulla enim cōsolatio est sperare, quòd si quis fuerit occisus, saltem erit, qui post mortem ipsum plangat, & honorificè sepeliat. *Vlulate pastores, & clamate, et aspergite vos ciuere optimates gregis, quia completi sunt dies vestri, vt interficiamini: et dissipationes vestræ, et cadetis quasi vasa pretiosa.* Theodo. pastores vocauit reges, oues autē subditos,

Luc. 21.

arietes

Universidad de Deusto
Biblioteca

arietes verò ouium principes. Chald. Paraph. Vlulate reges, & clamate, & operite capita vestra cinere fortes in populo Septua. Iubilate pastores. Vbi notat D. Hiero. quòd in hoc tantùm loco Septuag. iubilum in malam partem posuerũt. Heb. vlulate, à verbo ילל ialal, quod vlulare, vel eiulare significat, & vocẽ attollere cũ tristitia & dolore cordis. Pro *optimates gregis*, Septua. habent, arietes ouium. *dissipationes*. Non est in Septuag. Chald. Para. & dispergemini. Si de desolatione secundi templi hęc intelligamus, per dissipationes, dispersionẽ Iudęorum per vniuersum orbem, quæ post desolationem à Romanis factam contigit, intelligemus. *Et cadetis quasi vasa pretiosa*. Hier. Vt confracta nõ valeant restaurari, & quantò antea fuerunt pretiosa, tantò maius in eorum compactione sit damnũ. Septuag. Cadetis sicut arietes electi. Chald. Paraph. Et cadetis, qui satiati eratis delicijs, quasi vasa desiderabilia. Heb. Et cadetis velut vas desiderij, hoc est, desiderabile. Auiditatem hostium ad interficiendum significat, quasi dicat. Ea auiditate interfectioni & neci operã dabunt, qua vasa pretiosa & desiderabilia diripi solent. Notat eriã eorũ diuitias, vt interpretatur Chald. Par. *Et peribit fuga à pastoribus, et saluatio ab optimatibus gregis*. Hoc est, nequaquam fugere poterunt, neq; liberari de manibus hostium reges, neq. principes, & potentes, & duces. Chald. Paraph. Peribit domus fugitiuorum à regibus, & liberatio à fortibus populi. Hebr. habent, vt nostra, Peribit fuga, vel effugium. *Vox clamoris pastorum, et vlulatus optimatũ gregis, quia vastauit Dominus pascua eorum*. Hoc est, possessiones vastare fecit, & bona eorum diripere. Septuag. etiam hic iubilum

pro

pro vlulatu habent. Chald. Para. pro *pascua eorum*, habet, populos eorum, quos scilicet expilabant, ac ita erant illorum pascua. *Et conticuerunt arua pacis à facie iræ furoris Domini*. Hoc est, desolata iacent arua, quę tempore pacis speciosa erant, propter iram Domini furẽtis. Sep. Et quiescent speciosa pacis. Theodo. cõmoda pacis, legit Sunt autẽ cõmoda pacis (ait) agriculturæ, plãtationes, negotiationes, artiũ & cõtractuũ exercitia, nuptiæ, cœtus, festa, delectationes animi, & quæcunq; sunt his similia. Chal. Para. Et desolabuntur habitacula pacifica eorũ. In Hebr. נאות neoth, habitacula, domicilia, & specialiter tuguria, vel casas & caulas pastorũ significat, & pascua circa illas, & cãpestria, à radice נוה nauah, quod verbũ habitare, manere, residere significat. Nonnulli vrbiũ terræ sanctę desolationẽ significari volunt, quę priùs habitacula pacis erant. D. Hier. Quãdo habuerimus pacem, & nõ intellexerimus bona vel speciosa pacis, sed luxuriæ nos & ocio dederimus, ac voluptatibus; tunc cõquiescent seu cõticescent bona pacis, & auferũtur à nobis propter irã furoris Dñi, & implebitur illud quod scriptum est. Cùm dixerint pax & securitas, tunc repentinus superueniet interitus, quo veniente omnia conticescent. *Dereliquit quasi leo tabernaculum suum, facta est terra eorum in desolationem à facie iræ columbæ, et à facie iræ furoris Domini*. Deum intelligit, de quo supra. Rugiens rũgiet super decórem suum. Per *tabernaculum*, templum & ciuitatem Ierusalem. De quo in Psal. Factus est in pace, vel in Salem, locus eius, & habitatio eius in Syon. Vnde supra primo Cap. Dimisi domum meam, dereliqui hæreditatem meam. Reliquit autem quasi leo

Prou. 29. a.

Psal. 75.

cubile

Universidad de Deusto
Biblioteca

cubile suum, vt omnes bestiæ vastandi terram eius habeant potestatem: leone enim custode & præside, nullus est qui audeat accedere. Sep. Dereliquit quasi leo cubile suum. Chal. Para. Migrauit rex ex arce sua. Heb. סכו suco, tabernaculũ, cubile, vmbraculum significat. *Facta est terra eorum in desolationem*, Iudæorũ terram intelligit, vel omnium gentium. Sep. In inuium. *A facie iræ columbæ*. D. Hiero. per columbã Nabuchodonosorem intelligit. Nec mirũ, inquit, si vocetur hic columba, cùm superiùs seruus Dei dictus sit. Vel dic vocari columbam, ob velocitatem in expugnãdo. Vnde supra Cap. 4. Velociores aquilis equi illius. & Threno. 4. Velociores fuerunt persequutores nostri aquilis cæli. De volatus velocitate columbæ Virgil.

Radit iter liquidum, celeres neq; commouet alas.

Inter domesticas aues nulla neq; longiùs, neque diutiùs auolat, tecti tamẽ, lariumq; memor summa fide reuertitur. Septuag. à facie gladij magni. Chald. Para. à facie gladij inimici, qui inebriat sicut vinum. Hebr. vbi nos habemus *iræ*, legunt חרון charõ, à radice חרה charah, quod verbum irasci, excandescere, furore succendi, & pugnare significat: vnde nomen iram, furorem, excandescentiam significat: sed quia gladio pugna committitur, etiam gladiũ interpretari possumus. Vbi verò habemus *columbæ*, in Heb. legitur היונה haionah, quod verbum colũbam significat, à radice היונה ianah, quod est vim inferre, opprimere, circumuenire. Hinc dicta est columba, quòd facilè seducatur, & proprium eius epithetum est, stolida, seducta. Similiter etiam rapientem, populantem, & vim inferentem transferre possumus. Chal. Paraph. deducit à יין iain, quod

quod est vinum. Possumus etiam vertere, à facie gladij vim inferentis, vel resplendentis sicut columba. D. Grego, lib. 32. in Iob cap. 7. per columbam Deum significari vult: vnde subditur, *à facie iræ furoris Domini*: vt hoc postremum primũ declaret. dictum autem est, *à facie iræ columbæ*, quia in Deum nulla furoris inæqualitas serpit: ita vt, cùm irascitur, columba sit, quod simplex est animal, neq; perturbatur ira. Pierius Val. lib. 22. De Hieroglyphicis ait per columbam significari Babylonem, & Babylonios, eo quòd Semiramis Nini regis vxor Babylonem condiderit, vel potiùs muro latericio cinxerit, & subactis vicinis regni sui terminos latissimè propagauerit, quã Assyrij sub specie columbæ colunt. De qua Ouidius scribit eam à columbis enutritam, & in columbam inde conuersam, qua specie colebatur apud Assyrios: idq; de petulca eius improbitate intelligendum est. Vnde fieri potest, vt Babylonij in honorem Semiramis in vexillis columbam depictam deferrent, vt propterea illorum exercitus columba dicatur, sicut nonnulli dicunt. Sed & Semiramis lingua Syriaca auem significat. Impositum est nomen, quòd ab auibus adhuc infans nutrita dicatur. Fuit quidẽ mulier hæc clarissima, quæ post viri obitum, quòd intelligeret Assyrios grauiter mulieris imperium passuros, dissimulato illius obitu, personam eius assumpsit, donec Ninus filius adolesceret, regnoq; administrando idoneus fieret. Val. Maxi. lib. 9. Cap. 3. scribit de ea, aliquando cùm circa cultum corporis occupata esset, & nũtiaretur ei Babylonem defecisse, soluta adhuc altera parte crinium protinus ad eam expugnandam cucurrisse, nec priùs decorẽ capillorũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

pillorum redegisse in ordinem, quàm tantam vrbem in suam potestatem restituisset. Exercitum ipsius sic describit Suidas. Peditatus centum millia, equitatus centum myriades, falcatorum autem curruũ decies decem millia, virorum in camelis pugnãtium par numerus: aliorũ verò camelorũ, ad quodcunq; indigebat opus, vicies dena millia. Terga vero boum exoriatorum tricies dena millia. Naues verò in Bractis fabricatæ ter mille, & multa alia quę prosequitur admiranda. Verùm eadem tam portentosæ libidinis fuisse traditur, vt & filij concubitum expetierit, & equum vsq; ad coitũ adamasse dicatur, Iuba auctore, vt scribit Plini° lib. 8. Nat. hist. Cap. 42. Euphorion eam δομβλω, hoc est ardentem appellauit. Meritò ergo columbæ nomine significatur, quod lasciuum animal est.

ARGVMENTVM.

Prophetat Templi & Ierusalem excidium propter legis Dei contemptum. Comprehenditur à sacerdotibus & pseudoprophetis, & ab vniuerso populo: defensus à Principibus opera Ahicã filij Saphan liberãt.

¶ CAP. XXVI.

IN principio regni Ioacim filij Iosiæ regis Iuda, factum est verbum istud à Domino, dicens: 2 Hæc dicit Dominus, Sta in atrio domus Domini, & loquere ad omnes ciuitates Iuda, de quibus veniunt vt adorent in domo Domini, vniuersos sermones quos ego mandaui tibi vt loquaris ad eos: noli subtrahere verbum: 3 si forte audiãt & conuertantur vnusquisque à via sua mala: & pœniteat me mali quod cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum. 4 Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Si non audieritis me vt ambuletis in lege mea quam dedi vobis, 5 vt audiatis sermones seruorum

seruorum meorum prophetarum, quos ego misi ad vos de nocte consurgens & dirigens: & non audistis. † 6 Dabo domum istam sicut Silo, & vrbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ. 7 Et audierunt sacerdotes & prophetæ, & omnis populus Ieremiam loquentem verba hæc in domo Domini. 8 Cumque complesset Ieremias loquens omnia quæ præceperat ei Dominus, vt loqueretur ad vniuersum populum: apprehenderũt eũ sacerdotes & prophetæ, & omnis populus, dicens: Morte moriatur. 9 Quare prophetauit in nomine Domini, dicẽs: Sicut Silo erit dom° hæc: & vrbs ista desolabitur, eò quòd nõ sit habitator? Et congregatus est omnis populus aduersus Ieremiam in domo Domini. 10 Et audierunt principes Iuda verba hæc, & ascenderunt de domo regis in domũ Domini, & sederunt in introitu portæ domus Domini nouæ. 11 Et locuti sunt sacerdotes & Prophetæ ad principes et ad omnẽ populũ dicẽtes: iudiciũ mortis est viro huic: quia prophetauit aduersus ciuitatem istam, sicut audistis auribus vestris. 12 Et ait Ieremias ad omnes principes & ad vniuersum populũ dicẽs: † Domin° misit me vt prophetarẽ ad domũ istã, & ad ciuitatẽ hanc omnia verba quæ audistis. 13 † Nũc ergo bonas facite vias vestras, et studia vestra, et audite vocem Domini Dei vestri: et pœnitebit Dominũ mali quod locutus est aduersum vos. 14 Ego autẽ ecce in manibus vestris sum: facite mihi quod bonũ & rectum est in oculis vestris. 15 Verumtamen scitote et cognoscite quòd si occideritis me, sanguinẽ innocẽtẽ tradetis cõtra vos metipsos, et cõtra ciuitatẽ istã et habitatores eius, in veritate enim misit me Dominus ad vos, ut loquerer in auribus uestris omnia uerba hæc. 16 Et dixerunt principes et omnis populus ad sacerdotes et ad prophetas. Non est uiro huic iudicium mortis: quia in nomine Domini Dei nostri loquutus est ad nos. 17 Surrexerunt ergo uiri de senioribus terræ: et dixerunt ad omnem cœtum populi loquentes: † Michæas de Morasthi

† 1. Reg. 4. 2. 10.
† Sup. 25. 12.
2. Par. 36
† 1. Esd. 1, 1. & 6, 3.
3. Esd. 1, 57.

Universidad de Deusto Biblioteca

†Mich.3 13. * Domini M S. q. *Sãctua rij. C. non faciamus MS. Q.n.

*rasthi fuit propheta in diebus Ezechiæ regis Iuda: & ait ad omnem populum Iudæ, dicens: Hæc dicit Dominus exercituũ: † Siõ quasi ager arabitur: & Ierusalem in aceruum lapidum erit, et mons domus * in excelsa syluarum. 19 Nunquid morte condemnauit eum Ezechias rex Iuda, & omnis Iuda? nunquid non timuerunt Dominum, & deprecati sunt faciem Domini: et pœnituit Dominum mali quod locut° fuerat aduersum eos? Itaque' nos facimus' malum grande contra animas nostras. 20 Fuit quoque vir prophetans in nomine Domini Vrias filius Semei de Cariathiarim: et prophetauit aduersus ciuitatem istã, et aduersus terram hanc iuxta omnia verba Ieremiæ. 21 Et audiuit rex Ioacim, et omnes potentes et principes eius verba hæc: & quæsiuit rex interficere eum. Et audiuit Vrias, et timuit, fugitque, et ingressus est Ægyptum. 22 Et misit rex Ioacim viros in Ægyptum, Elnatham filium Achobor, et viros cum eo in Ægyptum. 23 Et eduxerunt Vriam de Ægypto, et adduxerunt eum ad regem Ioacim, et percussit eum gladio, et proiecit cadauer eius in sepulchris vulgi ignobilis. 24 Igitur manus Ahicam filij Saphan fuit cum Ieremia, vt non traderetur in manus populi, et interficerent eum.*

EXPLANATIO.

IN principio regni Ioachim filij Iosiæ regis Iuda factũ est verbum istud à domino dicens. Constat hãc prophetiã esse priorẽ superiori: illa enim facta est in anno quarto Ioakim, hæc in principio regni illius. Versatur autẽ in eodem argumẽto. *Hæc dicit Dominus. Sta in atrio domus Domini, et loqueris ad omnes ciuitates Iuda, de quibus venunt, vt adorent in domo Domini, vniuersos sermones quos ego mandauero tibi, ut loquaris ad eos: noli subtrahere verbum.* Verba illa, *Hæc dicit Dominus*, per parenthesim legenda sunt, sicque connectenda litera: factum est verbum istud à Domino

Domino dicẽs (Hęc enim dicit Dominus) sta in atrio &c. Atriũ locus erat, vbi conueniebat populus, vt oraret: loquitur autem ibi Propheta, vt dum ad orãdum veniunt, cogantur eius sermones audire: nempe vt peritus & auidus venator, qui ceruum expectat eo in loco, quò venire solet. Iubetur autem Propheta stare, vt ex ipso corporis gestu vigor animi, quo verbũ Domini proponere debet, significetur. *Loqueris.* Septuag. Responsum dabis. quasi propheta Dei nomine respõdeat populo conuenienti in domum Domini, vt eius sciat voluntatem. *ciuitates.* hoc est, ciues qui ex ciuitatibus conueniunt. Septuag. non habent, ciuitates, sed omni Iuda. Idem est. *Noli subtrahere verbum.* Ecce quare iubetur stare, vt strenuè verbũ Dei proponat, neq; formidet persequutiones eorum, qui aduersus eum concitandi erant. Noli, inquit, subtrahere verbum. Licèt prænuntiatio tua, verbumq; quod loqueris, triste sit: quantumuis aduersum te audientium rabies concitetur, nequaquam te ista retardẽt, dicito quod tibi imperatum est, ne verbũ quidem prętermittas. *Si fortè audiant, & conuertantur vnusquisq; a via sua mala, et pœniteat me mali, quod cogitaui facere eis propter malitiam studiorum eorum.* D. Hiero. Verbum ambiguum (forsitan) maiestati Domini non potest conuenire, sed nostro loquitur affectu, vt liberum homini seruetur arbitriũ; ne ex pręsciẽtia eius quasi necessitate, vel facere quid, vel non facere cogatur. Eandem sententiam habet Theodoret. sic enim ait. Dixit fortasse, non quasi ignorãs: nouerat enim illorum incredulitatem: sed ambigua dictione vsus est, ne sententiæ diuinæ attendentes desperarẽt de salute. Docet itaq; per ea quę dicta

 sunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt, eos posse, si velint, suscipere morum mutationē. Sic in Ezechi. Cap. 2. Sic etiam Luc. 20. Forsitan verebuntur filiū meū. *Et pœniteat me mali, quod cogitaui facere eis.* Hic etiā humano affectu loquitur: neq; enim in Deo cadere pœnitētia potest, qui per prophetā suū
Mala. 3. b ait. Ego Deus, & non mutor. mutat tamen sententiā, quando quod comminatus est malum, nō infert, nobis mores in melius cōmutantibus: idq; sine vlla Dei mutatione fit; voluit enim punire, perseuerātibus nobis in peccatis, & iuxta eandem voluntatem pœnam comminatur. *Et dices ad eos. Hæc dicit Dominus, si non audieritis me, vt ambuletis in lege mea, quam dedi vobis. Vt audiatis sermonem seruorum meorum prophetarum, quos ego misi ad vos de nocte consurgens, & dirigens, et non audistis, dabo domū istam sicut Silo, et vrbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ.* Hoc est. si non parueritis mihi in eo, vt custodiatis legem meam, quam vobis dedi, obtemperādo sermonibus seruorum meorum prophetarum, quos ego misi ad vos de nocte consurgens, & in hoc opus destinaui, vt scilicet vos ad obseruantiam legis meæ comonerent, quorum sermonibus hactenus nō obtemperastis: si non parueritis, inquam, dabo domū istam sicut Silo &c. Colligit ex his verbis D. Hiero. in nra potestate esse facere quid, vel nō facere: ita dūtaxat, vt quicquid boni operis volum°, appetim°, exple
Phil. 2. b. mus, ad Dei gratiam referam°, qui iuxta Apostolum, dedit nobis velle, & perficere. *Quam dedi vobis.* Septua. quæ dedi ante faciem vestram. Chal. Para. coram vobis. sic etiam in Heb. Data est lex Moysi in monte videntē cuncto populo. *Et dirigens.* Septua. & misi. Chal. Para. & mittens. Heb. שלח saloach, hoc est, mittens, vel

vel dirigens, & destinans. *Dabo domū istam sicut Silo.* De templo Dei loquitur. In Silo, quæ vrbs est in tribu Beniamin, vt patet Ios. 18. triginta ferè annis mansit arca testamenti cum tabernaculo, ex quo illūc è Galgalis allata fuit, quousq; capta fuit à Palestinis. vide 1. Reg. 4. Hæc igitur vrbs frequens fuit populo, quamdiu arcam habuit: ea verò capta, infrequens & solitaria visa est: cessauit enim ibi religio, nec postea sunt ibi celebrata sacrificia. Destructionem ergo templi significare voluit, quam sequuta est vrbis Ierusalem deuastatio. *Dabo in maledictionem.* hoc est. omnes illi maledicent: vel cum alicui vrbi voluerint malè precari, dicent, contingat tibi sicut Ierusalem. *Et audierunt sacerdotes & prophetæ, et omnis populus Ieremiam loquentem verba hæc in domo Domini. Cumq; complesset Ieremias loquēs omnia quæ præceperat ei Dominus, vt loqueretur ad universum populum, apprehenderunt eum sacerdotes et prophetæ, et omnis populus dicens: Morte moriatur. Quare prophetauit in nomine Domini dicens: Sicut Silo erit domus hæc, et vrbs ista desolabitur, eo quòd non sit habitator.* Aperta est litera. *Prophetæ.* Septuag. Pseudoprophetæ. Sic etiam infra. Chal. Par. Scribę. sic etiā infra. Heb. נביאים nebiim, à radice נבא naba. Vnde in Niphal נבא niba, quod est vaticinari, prophetare. significat etiā enūciare, & interpretari alterius volūtatē: quo nomine doctores etiā intelligūtur, & legisperiti, qui scribę dicūtur. Significat etiā præsertim in Hithpahel, vt notat Elias, falsam prophetiam, cùm quis sese propria auctoritate à Deo non missus ingerit, vt prophetet. *Et congregatus est omnis populus adversum Ieremiam in domo Domini. Et audierunt principes Iuda verba hæc, et ascenderunt de domo regis in domum*

Universidad de Deusto Biblioteca

Domini, & sederunt in introitu portæ domus Domini nouæ. Versabantur principes in domo regis, auditaq; seditione commota in Ieremiam, ascenderunt in templum: erat enim templum situm in vertice montis Sion, regia verò in loco inferiori. *Portæ domus Domini nouæ* Chald. Paraphra. portę orientalis. Hęc omnium maior erat, & fortassis erat instaurata, & propterea vocatur noua: sic enim habetur in Heb. Vide 4. Reg. 15. Principum autem erat sedere in porta dom⁹ Domini, vbi iudicia & causæ agitabantur. Sedent igitur, vt seditionis causam audiant. *Et locuti sunt sacerdotes et prophetæ ad principes, et ad omnem populum dicentes, Iudicium mortis est viro huic, quia prophetauit aduersus ciuitatẽ istam, sicut audistis auribus vestris.* Accusatur Ieremias, quasi crimen mortis commisisset. *Iudicium mortis est viro huic,* Hoc est. Reus est mortis. vel dignus qui morti adiudicetur. vel causam mortis habem⁹ aduersus eũ. Crudeliores erant in prophetam per inuidiam sanctitatis, qui religioni videbantur dediti: & actum fuisset de eo, si Iudicij habuissent potestatem. *Et ait Ieremias ad omnes principes, et ad vniuersum populum dicens,* D. Hier. notat prudenter, humiliter, atq; constanter prophetam causam pro se dixisse. Prudenter, cùm ait se à Domino fuisse missum, vt illa loqueretur contra tẽplum & ciuitatem; quòd si eius vellent audire consilium, & agere pœnitentiam, Dominus etiam suam sententiã commutaret. Humiliter, in eo quod ait. Ecce in manibus vestris sum, facite mihi, vt bonum & rectũ est in oculis vestris. hoc est, vt vobis bonum visum fuerit. Constanter, dum ait. In veritate misit me Dominus ad vos, vt loquerer in auribⁿ vestris omnia verba hęc.

Sic er-

Sic ergo debemus nos, cùm necessitas exigit, humiles ostẽdere, vt veritatẽ & animi cõstãtiã nõ deseramus. Addidit autẽ. *Veritatem scitote, et cognoscite etc.* quasi dicat. Si irascimini, quòd cõtra tẽplũ & vrbẽ Dñi sim loquutus, & curæ vobis est salus templi & vrbis, cur augetis peccata peccatis, & sanguinis mei tam vrbem, quàm habitatores eius reos facitis? Aperta est litera ex superiùs dictis. *Et dixerunt principes, et omnis populus ad sacerdotes et ad prophetas: Non est viro huic iudiciũ mortis, quia in nomine Domini Dei nostri loquutus est ad nos.* Hoc est. nihil dignũ morte cõmisit, cùm iubente Dño, et nomine ei⁹ loquutus sit. Populus, q priùs à sacerdotibus & pseudoprophetis fuerat seductus, iungitur principib⁹, & pro Ieremia loquitur: cito enim vulgus indoctum accepta ratione mutat sentẽtiam, præsertim cùm eis spem indulgentiæ dedisset, si bonas facerẽt vias suas: sed sacerdotes, & pseudoprophetę, qui malitia & huore pleni erant, nullis mouentur rationibus. *Surrexerũt ergo viri de senioribus terræ, et dixerunt ad omnem cœtum populi loquentes, etc.* Probant seniores, quorum erat veterana nosse, exemplo Michęæ (qui tempore Ezechiæ regis prophetauit, quemadmodum Ieremias in nomine Domini contra templum, & ciuitatem Ierusalẽ: neq; tamen propterea morte dãnatus est ab Ezechia, neq; à populo, sed curarunt potiùs Deum placare pœnitẽtia) Ieremiam absoluendum fore. Habes hãc prophetiam Mich. 3. quibus verbis desolatio, & excidiũ templi, & Ierusalem significatur, ita vt arari posset Siõ solo æquata, & Ierusalẽ, palatijs & domibus destructis, aceruus lapidum foret, & mons Moria, vbi templum erat structum, plenus esset arboribus in Syluam redactus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctas. *Fuit quoq; vir propheta istanomine Domini Vrias filius Semei de Charatiarim. etc.* Volunt nonnulli exemplum hoc adductum fuisse ab illis, qui contendebant Ieremiam morti esse adiudicandum: sed magis cõsonum est litere, vt ab eisdẽ senioribus quoq; adductam esse hoc secundum exemplum pro Ieremia dicamus, eõtendentibus Ioakim malè fecisse prophetam, qui in nomine Domini loquutus fuerat, perimendo. Sed obstat, quòd prophetia hæc Ieremiæ facta est in principio regni Ioakim, vt patet ex principio capitis: non ergo videtur rationi consonum quòd regnante Ioakim adducant in exemplum factum istud tanquam non imitandum. Sed fortassis propter hanc causam seniores non ausi sunt dicere malè fecisse regem, sed rem simpliciter narrant, vt ex eo quòd Ezechias rex iustus fuerat, tacitè innuerent non rectè fecisse Ioakim *In sepulchris vulgi ignobilis.* Hoc est. Non fuit sepultus cum illo honore, quo prophetæ solebant sepelri. Septuag. In monumentis filiorum populi eius. Chald. Para. In sepulchra transmigrantium. Hebr. In sepulchra filiorum populi. hoc est, vulgi ignobilis, sicut noster habet interpres. vel in publicis sepulchris, vel pauperum. *Igitur manus Aicham filij Saphan fuit cum Ieremia, ut nõ traderetur in manus populi, et interficerent eum.* Liberatus fuit fauore & opera Aicham, qui vnus erat ex principib⁹. Vide 4. reg. 22. Reseruatus est Ieremias iudicio Dei, vt reliquis infælicis populi prædicaret, & cos retraheret ad pœnitudinem. Nouit Dominꝰ pios de tentatione eripere. Et Ecclesiastici 52. Circũdederunt me vndiq;, & non erat qui adiuuaret. Respiciẽs eram ad adiutorium hominum, & non erat. Memoratus

1. Pet. 2.

ratus sum misericordiæ tuæ Domine, & cooperationis tuæ, quæ à seculo sunt: quoniam eruis sustinentes te Domine, & liberas eos de manibus gentium. Fuit ergo manus Aicham cum Ieremia, sic Deo disponente, & animum eius mouẽte, vt prophetam suum seruaret. Hæc digna res est principum, & magnatum, vi oppressos ab iniuria liberare, præsertim Dei seruos, & qui, vt diuinæ iussioni obtemperent præcipienti, Clama, ne cesses, annuncia populo meo scelera eorum, liberiùs loquuntur, quàm seculum hoc nostrum corruptissimum patiatur. Isa. 58. a.

ARGVMENTVM.

Iussu Domini vincula sibi facit Ieremias, & collo imponit, & regibus mittit, vt moneat subijci Nabuchodonosoris imperio.

¶ CAP. XXVII.

IN principio regni Ioacim filij Iosiæ Regis Iuda, factum est verbum istud ad Ieremiam à Domino dicens: 2 Hæc dicit Dominus ad me. Fac tibi vincula & catenas: & pones eas in collo tuo. 3 Et mittes eas ad regem Edom, & ad regem Moab, & ad regem filiorum Ammon, & ad regem Tyri, & ad regem Sidonis: in manu nuntiorum qui venerunt Ierusalem ad Sedeciam regem Iuda. 4 Et præcipies eis, vt ad dominos suos loquantur. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël. Hæc dicetis ad dominos vestros, 5 Ego feci terram, & homines, et iumenta quæ sunt super faciem terræ, in fortitudine mea magna, et in brachio meo extento: et dedi eã ei qui placuit in oculis meis. 6 Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis serui mei: insuper et bestias agri dedi ei, vt seruiant illi.

Et ser-

Universidad de Deusto
Biblioteca

7 Et seruient ei omnes gentes, & filio eius, & filio filij eius: donec veniat tempus terræ eius & ipsius: & seruient ei gentes multæ & reges magni. 8 Gens autem & regnum quod non seruerit Nabuchodonosor regi Babylonis: et quicunque non curuauerit collum suum sub iugo regis Babylonis: in gladio, & in fame, & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus: donec consumam eos in manu eius. 9† Vos ergo nolite audire Prophetas vestros, & diuinos, & somniatores, & augures, & maleficos qui dicunt vobis: Non seruietis regi Babylonis. 10 Quia mendacium prophetant vobis, vt longè vos faciant de terra vestra, & eijciant vos, & pereatis. 11 Porrò gens quæ subiecerit cervicem suam sub iugo regis Babylonis, et seruierit ei, dimittã eam in terra sua, dicit Dominus: et colet eam, et habitabit in ea. 12 Et ad Sedeciam regem Iuda locutus sum secundum omnia verba hæc, dicens: Subijcite colla vestra sub iugo regis Babylonis, et seruite ei, et populo eius, et viuetis. 13 Quare morieminì tu, et populus tuus gladio, et fame, et peste, sicut loquutus est Dominus ad gentem quæ seruire noluerit regi Babylonis? 14 Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis: Nõ seruietis regi Babylonis: quia mendacium ipsi loquuntur vobis: 15 † Quia nõ misi eos, ait Dominus: et ipsi prophetant in nomine meo mendaciter: vt eijciant vos, et pereatis tam vos, quàm prophetæ qui vaticinantur vobis. 16 Et ad sacerdotes, et ad populum istum locutus sum, dicens, Hæc dicit Dominus: Nolite audire verba prophetarum uestrorum, qui prophetant uobis dicentes: Ecce uasa * Domini reuertentur de Babylone nũc citò, mendaciũ enim prophetant uobis. 17 Nolite ergo audire eos, sed seruite regi Babylonis, ut uiuatis. quare datur hæc ciuitas in solitudinem? 18 Et si Prophetæ sunt, et est uerbum Domini in eis, occurrant Domino exercituum, ut non ueniant uasa quæ derelicta fuerant in Domo Domini, et in domo regis Iuda, et in Ierusalẽ, in Babylonem. 19

†Sup. 23 16.
Inf. 29. 8
†Sup. 14 14. 23. 21. 29, 9.
* dom' R H. C. G q.

† Quia

† Quia hæc dicit Dominus exercituum ad columnas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua vasorum, quæ remanserunt in ciuitate hac: 20 quæ non tulit Nabuchodonosor rex Babylonis, † cum trãsferret Iechoniam filium Ioachim regem Iuda de Ierusalem in Babylonem, & omnes optimates Iuda & Ierusalem. 21 Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel ad vasa quæ derelicta sunt in domo Domini, & in domo regis Iuda & Ierusalem: 22 † In Babylonem transferentur, et ibi erunt vsque ad diem visitationis suæ, dicit Dominus: & afferri faciam ea, & restitui in loco isto.

† 4. Reg. 25. 13.
† 4. Reg. 24. 16.
4. † Reg. 25, 13.

EXPLANATIO.

IN principio regni Ioachim filij Iosiæ regis Iuda factum est verbum istud ad Ieremiã à Domino dicens: Hæc dicit Dominus ad me: fac tibi vincula et catenas, et pones eas in collo tuo. Exallage, personæ permutatio, *Ad Ieremiam*. Et statim. *Ad me*. D. Hierony. priora illa verba ad præcedens caput ait pertinere: quæ enim narrãtur superiori Cap. contigerunt in principio regni Ioachim, sed quæ hic narrãtur de vinculis & catena, sub Sedechia contigerunt, vt ex sequẽtibus cõstat. Iubetur enim Propheta vincula mittere ad reges vicinos per nuncios, qui venerant ad Sedechiam. In sequenti etiam Cap. narratur, quomodo sub Sedechia Hananias filius Azur confregerit catenam, quam in collo ferebat. A principio verò regni Ioachim, vsq; ad principium regni Sedechię fluxerũt multi anni: regnauit quippe Ioachim vndecim annis, cui successit Iechonias, qui tribus mensibus regnauit, & successorem habuit Sedechiam. Neq; videtur probabile per tot annos portasse catenã Ieremiam. Alij non existimant id esse incommodum: & fieri potest, vt non

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt non toto illo tempore catenam portauerit, sed certis quibusdam temporib⁹, prout spiritus suggerebat, & occasio postulabat. Quod autem subditur, *Et mitte in manu nunciorum, qui venerunt Ierusalem ad Sedechiam regem Iuda*, per futurum interpretari potest, hoc est, qui venient; vt sit præteritum pro futuro, sicut sæpe fieri solet. *Fac tibi vincula, et catenas*. Obserua, qua ratione Deus & verbis, & rebus ipsis nos doceat: vtrũq; enim est necessarium propter tarditatem nostrã, & nimiã hebetudinem animi. Sic etiã Ecclesia, quæ à Deo gubernat, & verbo Dei, & ceremonijs nos instruit. Septuag. vincula & torques. Chald. Paraph. vincula & iuga. In Heb. primo loco est מוסרות moseroth, idest vincula. Secundo loco est מטות moroth. iuga, vel vestes, aut lignum oblongum quod trãsfigit iugum, vel vincula quibus iugum alligatur ad collum animantis, significat. Catenas etiam interpretari possumus, vt noster habet interpres. *Et mitte eas ad regem Edom, et ad regem Moab, et ad regem filiorum Amon, et ad regem Tyri, et ad regem Sidonis in manu nunciorum, qui venerunt Ierusalem ad Sedechiam regem Iuda*. Hoc est, per manus nunciorum &c. Existimant nonnulli nũcios hos missos fuisse à regibus illis circum vicinis, vt Sedechiam ad rebellionẽ incitarent, vt liberarẽtur tributo, quod pendebant regi Babylonis: quod satis consonum est literæ, vt hinc sumpta sit occasio præsentis prophetiæ, qua monentur parere, & subijci regi Babylonis. Existimãt alij Sedechiã prepositũ fuisse à rege Babylonis, vt tributũ exigeret ab illis regibus, & simul cũ eo quod ipse pẽdebat, Babylonem mitteret, & ob hãc causam nuncios venisse, vt persoluerent tributum, aut aliquid super illo

illo cum Sedechia tractarent, & fortassis etiam de rebellione, vt diximus. *Et præcipies eis, vt ad dominos suos loquantur: Hæc dicetis ad dominos vestros. Ego feci terram, et homines, & iumenta, quæ sunt super faciem terræ in fortitudine mea magna, &c.* Aperta est litera. Primo loco connumerauit homines, deinde iumenta, quamuis priùs creata sint, vt significet iumenta propter homines facta. Quod autem ait. *In fortitudine mea magna, et in brachio extento*. Metabole est, idest, iteratio vnius rei sub varietate verborum, & Somotatopæia, idest corporis fictio, dum Deo brachium tribuitur. Opus creationis potentiæ diuinæ tribuitur: summa enim virtus & potentia est, ex nihilo omnia condidisse, licèt in eo opere nõ laborauerit Deus: solo enim verbo suo, & iussu, & voluntate sua omnia fecit. Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. *Et dedi eam ei, qui placuit in oculis meis*. Hoc est. Cui mihi bene visum est. Per me reges regnãt, ait diuina Sapientia. Sic terram Chanaam, quam promisit dare Abrahæ & semini eius, expulsis habitatoribus, Israëlitico populo ex Ægypto liberato diuisit. Quòd si aliquando contingat vi & tyrannide nonnullos regna occupare, id non nisi permissione diuina, & occulto Dei iudicio fit.

Psal. 148

Prou. 8. b

Et nũc itaq; ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis serui mei, insuper et bestias agri dedi ei, vt seruiant illi. Diuus Hieronymus. Vel simpliciter omne genus animalium intelligere debemus: Cum homine enim & ea traduntur, quæ ei subdita sunt. Aut certè bestias, feras gentes accipiamus, quòd etiam illę seruiant, quę priùs seruire non nouerant. Vel si feras etiam intelligamus, per Hyperbolem interpretandũ, quasi

Universidad de Deusto
Biblioteca

quasi dicat, nihil non seruiet, etiã bestiæ, si fieri potest. Vel, ne ferę quidem illarum regionum nocebunt illi. Obserua, in quantam prolapsus fuerat infælicitatem Israël, quando comparatione eius Nabuchodonosor seruus Dei appellatur, & eidem in seruum traditur. Iã verò, quantæ est infælicitatis filios Dei seruos diabo-
Rom.6.c. li fieri. Serui estis eius, cui obedistis. Et, Qui facit pec-
Ioan.8.d. catum, seruus est peccati. *Et seruient ei omnes gentes, et filio eius, et filio filij eius, donec veniat tẽpus terræ eius et ipsius. Et seruient ei gentes multæ et reges magni.* Per filium, Euilmerodach, per filium filij Balthasarẽ intelligẽ, in quo defecit regnum Babylonis. vide Daniel. 5. & tunc fuit tempus vltionis, de quo hic loquitur: quo tempore tam terra, quàm ipse rex dignas dederunt pœnas pro sceleribus suis. Porrò quod subiũgit, *Et seruient ei gentes multæ et reges magni*, ita interpretatur D. Hie. hoc est, & seruituti eum subijcient, regem nempe Babylonis, gẽtes multæ & reges magni, vt ipse quoq; seruiat Medis & Persis, cui ante omnes gẽtes seruierant. Seruiẽt igitur ei in expugnando eum, & seruituti subijciendo. In Heb. pro ei, legitur בו bo, quæ particula vice in, & vice cõtra, poni solet, vt interpretari possimus, in eo, & in eum, & contra eum. Seruire autem in eo gentes, est seruituti suæ eum subijcere, id est seruire in eum, vel contra eum. Notant etiam peritissimi linguæ Hebręæ verbum עבד habad, quod est seruire, cum Beth, quemadmodũ hic reperitur, significare duritiem seu sæuitiam in aliquẽ exercere, vel aliquo vti pro seruo. *Gens autem et regnum, quod non seruierit Nabuchodonosor regi Babylonis, et quicunq; non curuauerit collum suum sub iugo regis Babylonis, in gladio, et in fame et peste visitabo super gentem*

tem illam, ait Dominus, donec consumam eos in manu eius: hoc est, qui noluerint sponte ei seruire, faciam vt coacti seruiant, velint nolint, aut omnino pereant. *Vos ergo nolite audire prophetas vestros, et diuinos, et somniatores, et augures, et maleficos, qui dicunt vobis, non seruietis regi Babylonis, quia mendacium prophetant vobis, vt longè faciant vos de terra vestra, et eijciant vos, et pereatis.* Per *prophetas*, pseudo prophetas intellige, qui etiam apud gentes reperiebantur, simulabantq; se diuino spiritu futura prędicere. *Diuini* erant, qui iactabant se futura præcognoscere. *Somniatores*, qui somnia interpretabantur. *Augures*, qui volatu auium, & oscinum vocibus faciendum quid, vel non faciendum denunciabant. *Malefici*, qui & venefici, vel dæmonum phantasmatibus seruientes, incantationibus & malis artibus vtentes. *Porrò, gens quæ subiecerit ceruicem suam sub iugo regis Babylonis, & seruierit ei, dimittam eam in terra sua, dicit Dominus, & colet eam, & habitabit in ea.* Aperta est litera. *Et ad Sedechiam regem Iuda loquutus sum omnia verba hæc dicens: subijcite colla vestra sub iugo regis Babylonis, & seruite ei & populo eius, & viuetis.* Hebr. & viuite. Aperta sunt omnia. *Quare moriemini tu & populus tuus gladio, & fame, & peste, sicut loquutus est Dominus ad gentem, quæ seruire noluerit regi Babylonis*: id est? Quare vultis perire, & vos ad mortẽ & gladiũ quasi precipites immittere, cùm possitis mortem & captiuitatem euadere? *Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis: non seruietis regi Babylonis, quia mendacium ipsi loquuntur vobis, quia non misi eos, ait Dominus: & ipsi prophetant in nomine meo mendacium, vt eijciant vos, & pereatis tã vos, quã prophetæ qui vaticinantur vobis.* Omnia sunt aperta. *Et ad sacerdotes &*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad populum istum loquutus sum dicens. Hæc dicit Dominus, nolite audire uerba prophetarũ vestrorũ, qui prophetant vobis dicentes. Ecce vasa domus Domini reuertentur de Babylone nunc citò: mendacium enim prophetant vobis. De vasis, quæ in Babylonem fuerant asportata cum Iechonia, & matre eius, & principibus, loquitur. Vid. 4. reg. 25. Et hęc quidem reuersa sunt post Septuaginta annos cum illis, qui reuersi sunt de captiuitate: sed falsò prophetabant pseudoprophetæ statim restituenda. Vid. Cap. sequens. *Nolite ergo audire eos, sed seruite regi Babylonis, vt viuatis, Quare datur hæc ciuitas in solitudinẽ?* hoc est. Quare vultis, vt non obediendo voci Domini deuastetur hæc ciuitas, & in solitudinẽ redigatur? *Si prophetæ sunt, & est verbum Domini in eis, occurrant Domino exercituum, vt non veniant vasa, quæ derelicta fuerant in domo Domini, & in domo regis Iuda, & in Ierusalem in Babylonem.* hoc est. si veri prophetæ sunt, suis orationibus obtineãt à Domino, vt vasa quæ remanserunt tam in templo Domini, quam in domo regis, quàm etiam in vrbe Ierusalem, nõ deferantur in Babylonem, quasi dicat. tãtũ abest, vt ea quæ asportata sunt, statim reducantur, vt etiam quę derelicta sunt, illuc sint asportanda. *occurrant.* Chald. Paraphra. deprecẽtur nunc in verbo Domini exercituum. Hebr. יפגעו iphgehu, à verbo פגע pagah, quod occurrere, obuiare, aggredi, & rogare, ac precari significat. Occurrimus Deo, quando illum oratione placamus, ne iratus nos perdat, id quod fecit Moyses Exod. 32. cuius deprecatio tantùm potuit, vt diceret oranti Deus, Dimitte me, vt percutiam populum istum: significans illius oratione retineri. Sic etiam Samuel. Vide 1. Reg. 7. Hinc conqueritur Isaias

Cap. 64.

Cap. 64. Non est qui inuocet nomen tuum, qui consurgat, & teneat te: abscondisti faciem tuam à nobis, & allisisti nos in manu iniquitatis nostræ. *Quia hæc dicit Dominus exercituum ad columnas, et ad mare, et ad bases, et ad reliqua vasorum quæ remanserunt in ciuitate hac, quæ non tulit Nabuchodonosor rex Babylonis, cum transferret Iechoniam filium Ioachim regem Iuda de Ierusalem in Babylonem, & omnes optimates Iuda & Ierusalem. Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel ad vasa, quæ derelicta sunt in domo Domini, & in domo regis Iuda & Ierusalem. In Babylonem transferentur, et ibi erunt vsq; ad diem uisitationis dicit Dominus: Et afferri faciã illa, & restitui in loco isto.* Vid. 4. Reg. vltimo, & infrà Cap. 52. *Ad colũnas.* In Hebræo legitur על hal, quod est ad, super, contra: potest ergo transferri ad vasa, & super vasa. Chald. Para De columnis. Idem est sensus. Porrò diem visitationis, vocat diem, quo post Septuaginta annos permissum est Iudęis reuerti in Ierusalem, & instaurare templum, & restituta sunt illis vasa, quę ex Ierusalem fuerant à Babylonijs asportata. Vide. 1. Esdrę 1. Cap.

ARGVMENTVM.

Hananias falsò prophetans catenã ligneam de collo Ieremię detractam cõfringit, pro qua iubet Deus, vt catenam ferreã sibi faciat, prędicitq; Propheta Hananiæ interitum.

¶ CAP. XXVIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ET factum est in anno illo in principio regni Sedechiæ regis Iuda, in anno quarto, in mense quinto, dixit ad me Hananias filius Azur Propheta de Gabaon, in domo Domini coram sacerdotibus & omni populo dicens: 2 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Cõtriui iugum regis Babylonis. 3 Adhuc duo anni dierum, et ego referri faciã ad locum istum omnia vasa domus Domini quæ tulit Nabuchodonosor rex Babylonis de loco isto, et transtulit ea in Babylonẽ. 4 Et Iechoniã filium Ioachim regem Iuda, & omnẽ transmigrationem Iudæ, qui ingressi sunt in Babylonẽ, ego conuertã ad locum istum, ait Dominus. conterã enim iugum regis Babylonis. 5 Et dixit Ieremias Propheta ad Hananiã prophetam in oculis sacerdotum, & in oculis omnis populi qui stabat in domo Domini: 6 & ait Ieremias Propheta, Amen sic faciat Dominus: suscitet Dominus verba tua quæ prophetasti, vt referantur vasa in domũ Domini, & omnis trãsmigratio de Babylone ad locũ istum. 7 Veruntamen audi verbum hoc quod ego loquor in auribus tuis, & in auribus vniuersi populi. 8 Prophetæ qui fuerũt ante me et ante te ab initio, et prophetauerũt super terras multas, et super regna magna, de prælio et de afflictione et de fame. 9 Propheta qui vaticinatus est pacem, cùm venerit verbũ eius, scietur Propheta quem misit Dominus in veritate. 10 Et tulit Hananias Propheta catenã de collo Ieremiæ Prophetæ, & confregit eam. 11 Et ait Hananias in cõspectu omnis populi, dicens: Hæc dicit Dominus: Sic confringam iugum Nabuchodonosor regis Babylonis post duos annos dierum de collo omnium gentium. 12 Et abiit Ieremias Propheta in viam suam. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, postquam cõfregit Hananias propheta catenam de collo Ieremiæ prophetæ, dicens: 13 vade, et dices Hananiæ, Hæc dicit Dominus, catenas ligneas contriuisti, et facies pro eis catenas ferreas: 14 Quia hæc dicit Dominus

Dominus exercituum Deus Israël, Iugum ferreum posui super collum cunctarum gentium istarum, vt seruiant Nabuchodonosor regi Babylonis, & seruient ei: insuper & bestias terræ dedi ei. 15 Et dixit Ieremias Propheta ad Hananiam prophetam, Audi Hanania, non misit te Dominus, & tu confidere fecisti populum istum in mendacio. 16 Idcirco hæc dicit Dominus: Ecce ego mittam te à facie terræ: hoc anno morieris: aduersum enim Dominum locutus es. 17 Et mortuus est Hananias propheta in anno illo, mense septimo.

EXPLANATIO.

ET factum est in anno illo, in principio regni Sedechiæ regis Iuda in anno quarto, in mense quinto dixit ad me Hananias filius Azur propheta de Gabaon in domo Domini corã sacerdotibus, & omni populo, dicens. Prophetat falsò Hananias cõtra ea, quæ Ieremias prophetauerat: quòd scilicet populus Iuda liberandus esset à seruitute regis Babylonis, & vasa asportata in Babylonem intra duos annos reducẽda in Ierusalẽ. id q; audet dicere in domo Domini coram sacerdotibus, & omni populo. Quod si quæras, vnde illi tanta fiducia? Inde, quia libenter audiũtur mendacia, præsertim quæ læta, & iocunda promittunt. Hinc est, quòd audet Sedecias pseudopropheta coram rege Achab, non solùm prophetare contra ea, quæ vir Dei Micheas prophetabat, sed & illum in maxillã percutere. Vide 3. Reg. 22. Sic nouatores audẽt cõtra ea, quę tota docet Ecclesia, docere: antiquos patres, concilia, catholicas & probatas traditiones contemnere: quoniam quę auribus hominum placẽt, loquuntur: nempe libertatem carnis. *Et factum est in anno illo.* Quo

Universidad de Deusto
Biblioteca

scilicet superioris Cap. propheria facta est, & Ieremias catenas misit ad reges circumuicinos. *In principio regni Sedechiæ regis Iuda, in anno quarto, in mense quinto.* Si in principio regni, quomodo in anno quarto, in mense quinto? Septuaginta hæc non habent, sed sic incipiunt Caput. Et factum est in quarto anno. &c. Fortassis verba illa referēda sunt ad ea, quæ superiori Cap. narrata sunt, vt sit sensus. Et ea quidem quæ diximus, contigerunt anno illo, de quo suprà, nempe in principio regni Sedechiæ regis Iuda. Et sequitur. In anno autem quarto, regni scilicet eiusdem Sedechiæ, in mense quinto, dixit ad me Hananias. &c. Lyra ex Rab. Salo. ait annum quartum regni Sedechiæ fuisse principium regni Sedechiæ, quo scilicet reuersus à Babylonia præfectus fuit alijs regibus circumuicinis. Alij principium regni Sedechiæ annum quartum vocari volunt Hebdomadis hasemita, hoc est, quietis & cessationis terræ. Vide Leuit 25. & Deut. 15. cœpit enim regnare anno quarto hebdomadis, quibus si tres addas, hebdomadam complebis: quòd si alios septē adiungas, aliam facies hebdomadam. Regnauit autē Sedechias vndecim annis, vnde vndecimus & vltimus eius annus initium fuit septimæ hebdomadæ, quando templum fuit destructum, vt in anno remissionis terra in solitudinem redacta sabbathizaret sabbatha Dei, quemadmodum Ieremias prophetauerat. Sed magis placet, quod primo loco diximus. *Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel,* Vide impudentiam. Non veretur mera mendacia verbum Domini vocare. *Contriui iugum.* hoc est, statui conterere, & eius imperium destruere. *Adhuc duo anni dierum.* Hoc est, antequam duo

duo compleātur anni, annus dierum vocatur, annus completus, & suis diebus constans. Chal. Para. In fine duorum annorum. *Et dixit Ieremias propheta ad Hananiā prophetam in oculis sacerdotū, et in oculis omnis populi, qui stabat in domo Domini: Et ait Ieremias propheta: Amē. Sic faciat Dominus.* Verus Dei propheta optat fieri, quod pseudopropheta mentitur. Ex animo enim populū diligebat, & prospera quęq; illi optabat, quāuis aduersa omnia prędiceret, vt Deo pręcipienti obtēperaret: cupit autem pro rerum prosperitate, magis illum quàm se vera dicere. Sic & Michęas 2 Cap. Vtinam non essem vir habens spiritum, & mendacium potiùs loquerer. E contrario Ionas contristatur, quòd visus sit mendaciū dixisse, & arguitur à Domino, vtilius prophetę esse docens, quòd mendaciū dixisse visus fuerit, quàm tantæ multitudinis ruinam. *Amen.* Ita sit. Vide de hac particula suprà Cap. 11. *Suscitet Dominus verba tua.* hoc est. Compleat, faciat quod dicis. Suscitatur verbum quo aliquid prędicitur, quando illud adimpletur, quasi interim dormiat. Tūc enim omnes recordātur, & aiūt, hoc est q̄ propheta dixerat: & in ore omniū, sequuto effectu, prophetia versatur. Chal. Par. Cōfirmet Dñs verba tua, quę prophetasti. Nonnulli existimant, quādo ita loquutus est Ieremias, nondū reuelatū illi fuisse à Domino illum esse pseudoprophetā: deinde verò, postquam reuelatum illi fuit, apertè illi dicit, non misit te Dominus. *Verumtamen audi verbum hoc, quod ego loquor in auribus tuis, & in auribus vniuersi populi. Prophetæ qui fuerunt ante me, & ante te ab initio, et prophetauerunt super terras multas, & super regna magna de prælio, et de afflictione, & de fame. Propheta qui uaticinatus est pacem, cùm venerit* Ion. 4.

Universidad de Deusto Biblioteca

nerit verbum eius, tunc scietur propheta, quem misit Dominus in veritate. Quasi dicat. Parum prodest confidenter loqui: rerum enim exitu cõprobanda est prophetia, prę sertim si prospera quis prædicat: nam in aduersis quãdoq; mutatur sententia, quando illi, contra quos prædicta sunt, pœnitentiam agũt. *Cùm venerit verbum eius.* Hoc est, cùm euenerit, vt fiat quod dixit. venire verbum, pro opere compleri. *Et tulit Hananias propheta catenam de collo Ieremiæ prophetæ, et confregit eam. Et ait Hananias in conspectu omnis populi dicens: Hæc dicit Dominus, Sic cõfringã iugum Nabuchodonosor regis Babylonis post duos annos dierum de collo omnium gentium. Et abijt Ieremias in viam suam.* Patienter fert iniuriam seruus Dei, donec quid facere oporteat, edoceatur à Dei spiritu: nõ enim suo arbitrio loquuntur Prophetæ Dei, sed ex Domini voluntate, maximè de futuris. *Abijt in viam suam.* hoc est, quò sibi placuit. Hispanè dicimus. *fuese su camino. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, postquam cõfregit Hananias propheta catenã de collo Ieremiæ prophetæ, dicens: vade, et dices Hananiæ: Hæc dicit Dominus: Catenas ligneas contriuisti, & faciam pro eis catenas ferreas. Quia hæc dicit Dominus exercituũ Deus Israel: Iugum ferreum posui super collũ cunctarum gentium istarum, vt seruiãt Nabuchodonosor regi Babylonis, et seruient ei. Insuper & bestias terræ dedi ei.* Significat in maiora se coniecisse mala populum Iuda, dum falsis prophetis fidem adhibet, & veros prophetas contemnit. Per *iugum ferreum*, grauem seruitutẽ intellige. Omnia quæ in hac vita sustinemus aduersa, quãtumuis grauia sint, & importabilia videanẽ, catena lignea, & iugum ligneum est, quod cito confringitur. Quod
2. Cor. 4. in præsenti momentaneum, & leue est tribulationis

nostræ, dicebat Apostolus. Hæc dum nolumus patiẽter ferre pro æterna vita, in vincula ferrea nos cõiicimus, mala scilicet æterna. Durum tibi videtur illecebris carnis reluctari, corpusq; affligere, ne in tentationibus succumbas: sed quantò durius erit illud. Quantùm in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Et illud. Ligatis manibus & pedibus mittite eũ in tenebras exteriores, ibi erit fletus, & stridor dentiũ. Nouerat sanè quàm esset catena lignea præsens tribulatio, qui dicebat. Hic vre, hic seca, vt in æternum parcas. *Et dixit Ieremias propheta ad Hananiam prophetã: Audi Hanania non misit te Dominus, & tu confidere fecisti populum istum in mendacio. Idcirco hæc dicit Dominus: Ecce ego mittam te à facie terræ: hoc anno morieris, aduersum enim Dominum loquutus es. Et mortuus est Hananias propheta in anno illo mense septimo.* Vide quàm confidenter loquatur sanctus Dei Propheta contra Hananiam, qui antea patiẽter, & humiliter sustinuit catenam ligneam è collo suo detrahi, & confringi. Norunt sancti prauos homines, ac illatas sibi iniurias ab eis patienter ferre: norunt etiam, cùm opus fuerit, in faciem illis resistere, etiam regibus, & principibus absque vllo metu. Sic Elias ad regem Achab. Non ego turbaui Israel, sed tu, & domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini, & sequuti estis Baalim. Vide serui Dei constantiam, qui priùs fugerat, & abscõderat se, & deinde fugit Iezabel: vt & humilitatis, & patientiæ, cõstantiæ, & magnanimitatis exempla in sanctis Dei viris habeamus, quę imitemur. *Ecce ego mittam te à facie terræ.* eijciam te, tollam te de terra. hoc est, mori faciam. *Aduersus enim Dominum loquutus es.* Chaldai. Paraph. Quia peruer-

Apoc. 18.

Mat. 22.

3. Reg. 18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

peruersum loquutus es coram Domino. In Heb. סרה sarah, auersionē, rebellionē, puersum significat. Trāsferre ergo possumus. auersionē, vel rebellionē, aut puersum cōtra Dñm loquutus es. Veh illis, qui Deo auersantur, quorum certus est interitus, & perditio.

ARGVMENTVM.

Mittit Ieremias iussu Dñi epistolā ad eos, qui in Babylonē trāslati erāt, qua illis significat captiuitatē ipsorū nequaquā finiēdā, donec Septuaginta anni cōpleātur. Hortat, vt pacificè agāt, neq; fidē pseudoprophetis adhibeāt, q eos statim reuersuros esse mētiebātur.

CAP. XXIX.

Et hæc sunt verba libri, quē misit Ieremias propheta de Ierusalē ad reliquias seniorū trāsmigrationis, et ad sacerdotes, & ad Prophetas, et ad omnē populū quē traduxerat Nabuchodonosor de Ierusalē in Babylonē: 2 postquā egressus est Iechonias rex, et domina, & eunuchi, & principes Iuda et Ierusalē, et faber et inclusor de Ierusalē: 3 in manu Elasa filij Saphā, & Gamariæ filij Helciæ, quos misit Sedechias rex Iuda ad Nabuchodonosor regē Babylonis in Babylonē, dicens: 4 Hæc dicit Dñs exercituū Deus Israel omni trāsmigrationi, quā transtuli de Ierusalem in Babylonem, 5 Ædificate domos, & habitate: & plantate hortos, & comedite fructū eorum. 6 Accipite vxores, et generate filios & filias: et date filijs vestris vxores, et filias vestras date viris, et pariant filios et filias: et multiplicamini ibi, et nolite esse pauci numero. 7 Et quærite pacē ciuitatis ad quā transmigrare vos feci: et orate pro ea ad Dominū: quia in pace illius erit pax vobis. 8 Hæc enim dicit

'quem 1 MS. Hiero. Similiter Textui reddiderunt G.

dicit Dominus exercituū Deus Israel: † Nō vos seducāt prophetæ vri qui sunt in medio vestrū, et diuini vestri: et ne attendatis ad somnia vestra quæ vos somniatis. 9 Quia falsò ipsi vaticinātur vobis in nomine meo: et nō misi eos, dicit Dñs. 10 † Quia hæc dicit Dominus: Cū cœperint impleri in Babylone septuaginta anni, visitabo vos: et suscitabo super vos verbū meum bonum, vt reducā vos ad locum istum. 11 Ego enim scio cogitationes, quas ego cogito super vos, ait Dñs, cogitationes pacis, et nō afflictionis, vt dem vobis finem, et patientiam. 12 Et inuocabitis me, et ibitis: et orabitis me, et ego exaudiam vos. 13 Quæretis me, et inuenietis: cùm quæsieritis me in toto corde vro. 14 Et inueniar à vobis, ait Dñs: & reducā captiuitatem vestram: et cōgregabo vos de vniuersis gentibus, & de cunctis locis ad quæ expulit vos, dicit Dominus: et reuerti vos faciā de loco ad quem transmigrare vos feci. 15 Quia dixistis: Suscitabit nobis Dominus prophetas in Babylone. 16 Quia hæc dicit Dominus ad regem qui sedet super solium David, & ad omnem populum habitatorem vrbis huius, ad fratres vestros qui non sunt egressi vobiscum in transmigrationem. 17 Hæc dicit Dominus: † Ecce, mittam in eos gladium, & famem & pestem: † & ponam eos quasi ficus malas, quæ comedi non possunt, eò quòd pessimæ sint. 18 Et persequar eos in gladio, & in fame, & in pestilentia: & dabo eos in vexationem vniuersis regnis terræ, in maledictionem, & in stuporem, & in sibilum, & in opprobrium cunctis Gentibus ad quas ego eieci eos. 19 Eò quòd nō audierint verba mea, dicit Dñs, quæ misi ad eos per seruos meos prophetas de nocte consurgens et mittens: et nō audistis dicit Dñs. 20 Vos ergo audite verbū Domini omnis transmigratio, quā emisi de Ierusalē in Babylonē. 21 Hæc dicit Dñs exercituum Deus Israel ad Achab filiū Coliæ, et ad Sedeciam filiū Maasiæ, qui prophetant vobis in nomine meo mendacium: Ecce ego tradam eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis;

† Sup. 14. 13. 23, 16. 27. 9. -R.H.C. Additur autem MS. & G.

Sup, 25, 22. & 26. 22, 2. Par. 36. 21. 2. Esd. 1, 1 Dan, 9, 2. 3. Esd. 1, 47.

'Suscitauit. 1. MS. H. G.C.

† Sup. 24 10.

Sup. 24, 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lonis: & percutiet eos in oculis vestris. 22 Et assumetur ex eis maledictio omni transmigrationi Iudæ, quæ est in Babylone, dicentiũ: Ponat te Dominus sicut Sedeciã, & sicut Achab, quos frixit rex Babylonis in igne, 23 pro eo quòd fecerint stultitiã in Israel, & mœchati sunt in vxores amicorũ suorũ, & locuti sunt verbum in nomine meo mendaciter, quod non mandaui eis. Ego sum iudex & testis, dicit Dominus. 24 Et ad Semeiam Nehelamiten dices. 25 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Pro eo quòd misisti in nomine tuo libros ad omnem populum qui est in Ierusalem, & ad Sophoniã filiũ Maasiæ sacerdotẽ, & ad vniuersos sacerdotes, dicens: 26 Dominus dedit te sacerdotem pro Ioiade sacerdote: vt sis dux in domo Domini super omnẽ virũ arreptitiũ, et prophetantẽ, vt mittas eum in nerua, & in carcerẽ. 27 Et nunc quare non increpasti Ieremiam Anathothiten, qui prophetat vobis? 28 Quia super hoc misit in Babylonem ad nos, dicens: Longum est: ædificate domos, & habitate: & plantate hortos, & comedite fructus eorũ. 29 Legit ergo Sophonias sacerdos librũ istũ in auribꝰ Ieremiæ prophetæ. 30 Et factum est verbum Domini ad Ieremiam dicens: 31 Mitte ad omnem transmigrationẽ, dicens: Hæc dicit Dominus ad Semeiã Nehelamiten: Pro eo quod prophetauit vobis Semeias, & ego non misi eum, & fecit vos confidere in mẽdacio. 32 Idcirco hæc dicit Dominus: Ecce ego visitabo super Semeiã Nehelamitẽ, et super semen eius: non erit ei vir sedens in medio populi huius, et non videbit bonum quod ego faciam populo meo, ait Dominus: quia prævaricationem locutus est aduersus Dominum.

EXPLANATIO.

ET hæc sunt verba libri, &c. Non tantùm prophetat ad eos, qui erãt in Iuda verbo suo loquens ad eos, sed etiã ad illos q̃ erant in Babylone, missa ad eos epistola, siue libello. *Libri.* Heb. ספר sepher, librum, cathalogũ, enumera

enumerationẽ, & literas, vel epistolam significat. *Ad reliquias seniorũ.* hoc est, ad eos qui superstites erant ex senioribus, quos Nabuchodonosor trãstulerat in Babylonem. *Et ad prophetas,* Sep. pseudoprophetas, Chal. Para. Scribas. Heb. vox prophetas, & scribas etiã significat. vide notata in Cap. 26. Prophetæ vocantur pseudoprophetę, quia reputabantur veri prophetæ: sicut Ioseph pater vocatur Christi Iesu, quia talis putabatur. *Et domina.* Sep. Regina. sic etiã Chal. Par. Heb. גבירה gebirah, dominã, herã, & eã quę alijs auctoritate & domino pręest: vnde & reginã significare potest, sicut in hoc loco. *Eunuchi.* Sic Sep. Chal. Para. principes. Heb. סרים sarisim, i. eunuchos, vel principes, optimates, & aulicos Græcè εὐνοῦχος, ab εὐνὴ, i. cubile, & ἔχω, i. custodio, quòd id hominũ genus adhibeatur seruandis cubilibus regũ, & principũ, quasi euneechus. i. cubilis custos, & per syneresim, eunuchus. Nõ ergo vox græca spadones significat, sicut neq; tales erant omnes, qui eiusmodi officium in domibus regũ & principũ gerebãt. nã Genes. 37. Potiphar eunuchus regis vxorẽ habebat: quamuis apud Ægyptios, qui gynęceis prefiebãtur, ne de fide cõtinẽtię suspecti essent, castrari solebãt. Castratio inter Israelitas prohibita erat Deu. 23. Vnde si castrati erãt isti, qui eunuchi vocantur, ex alijs nationibus eos asciuisse reges Israeliticos necessum est dicere. *Et saben et inclusor.* Vide Cap. 24. *Hæc dicit Dominus exercituũ rex Israel omni trãsmigrationi, quã trãstuli de Ierusalẽ in Babylonẽ. Ædificate domos, et habitate, et plantate hortos, et comedite fructũ eorũ. Accipite vxores, et generate filios et filias, et date filijs vestris vxores, et filias vestras date viris, et pariant filios et filias, et multiplicamini ibi, et nolite esse pauci nu-*

Universidad de Deusto Biblioteca

pauci numero. Hoc est quod epistola missa continebat. Significat multo tempore ibi māsuros: sed quia post Septuaginta annos reuersuri erāt in Ierusalē, monet, vt multiplicationi operā dēt. Omnia sunt aperta. Mysticè tamē. Qui se exulē à cælesti patria in hoc mūdo cognoscit, illucq; aliquādo peruenire sperat, ēdificet spiritualem domum supra firmam petram, Christū,
Ephes. 2. in quo omnis ēdificatio constructa crescit in templū sanctum Domino, & ēdificatur in habitaculum Dei in Spiritu Sancto; & habitet in hac domo secum habitans, & non foris vagans: nec deserat tantum hospitem, ne ab ipso deseratur: plantet hortos, excolat animum virtutibus, dulcissimosq; earum fructus comedat: accipiat vxorem sapientiam, de qua Sap. 8. Hanc amaui, & exquisiui, & quęsiui eam sponsam mihi accipere. ex qua spirituales filios generare possit, de quib°
1. Cor. 4. Apost. In Christo Iesu per euāgelium ego vos genui.
Gal. 4. Et alibi. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. *Et quærite pacem ciuitatis, ad quā transmigrare vos feci, et orate pro ea ad Dominum, quia in pace illius erit vobis pax.* Hoc est. Quantum in vobis est, curate pacem. *Et orate pro ea ad Dominum.* Vbi ergo sunt,
1. Tim. 2. qui prohibēt pro inuicem orare? Sic Apost. Obsecro igitur primùm fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. hoc enim bonum & acceptum est coram saluatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad cognitionem veritatis venire. *Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Non vos seducant prophetæ*

phetæ vestri, qui sunt in medio vestrum, & diuini vestri: et ne attendatis ad somnia vestra, quæ vos somniatis: Quia falsò ipsi prophetant vobis in nomine meo: non misi eos, dicit Dominus. Somnia vocat inanes & falsas persuasiones, vel ficta somnia: dum aliqui falsò dicebant visionem in somnis habuisse. *Quia hæc dicit Dominus, cùm cœperint impleri in Babylonia Septuaginta anni, visitabo uos, et suscitabo super uos uerbū meū bonū, vt reducā vos ad locum istum.* Septuag. cùm fuerint impleti. Idem Chald. Paraph. In Hebræo ad literā, ad os implere, vel in ore implere. Vox Heb. פה pheh, os significat. sumitur etiā pro extremitate. Idem ergo est dicere, in extremitate adimpleri in Babylone Septuaginta annos, q̄ cùm cœperint impleri, vel cùm adimpleti fuerint Septuaginta anni. *Visitabo vos.* in bonū scilicet: hoc est, misericorditer agā vobiscum. *suscitabo super vos verbū meū bonū.* hoc est, cōplebo opere, quæ prædixi bona de vobis, quòd scilicet vos essē reducturus ad vestra. Diximus de hac phrasi superiori Cap. *Ego enim scio cogitationes, quas cogito super vos, dicit Dominus, cogitationes pacis, et nō afflictionis, ut det vobis finē et patientiā.* Sep. vt dem vobis hæc. nempe quæ dixi, vt reducam vos ad locum istum. Chald. Paraph. finem, & spem. In Heb. אחרית ותקוה vetichuah acharith, prior dictio finē, & nouissimū significat: & quia merces est finis operis, sumitur etiam pro mercede. posterior verò spem, & expectationem sonat. Possumus ergo transferre. vt dem vobis finem, & spem, vel expectationem, quasi dicat, vt imponam finem transmigrationi vestræ. vel vt dem finem optatum, & dē vobis, quod sperastis, vel expectatis, Et in eundem sensum interpretari possumus, quod nostra lectio habet,

finem

Universidad de Deusto Biblioteca

finem & patientiam. Per patientiā enim expectāmus,
Rom. 8. vt ait Apostolus. Possumus etiam transferre, vt dem
vobis mercedem patientiæ, vel expectationis vestræ.
Et inuocabitis me, et ibitis, et orabitis me, & ego exaudiam vos.
Septuag. tantùm habent. Et orate ad me, & ego exau
diam vos. Chald. Paraph. Et orabitis corā me, & susci
piam orationem vestrā: & quæretis à facie mea, & fa
ciam deprecationem vestram. In Heb. habetur, vt no
stra habet lectio. *Et ibitis.* Sub. in vijs meis. vel viuetis,
& prosperè agetis: Vox Heb. à radice הלך halac, quod
verbum ambulare, ire, & cōuersari significat. Vertere
possumus. inuocabitis me, & ambulabitis, sub. mecū.
hoc est, in vijs meis: hoc enim sonat ambulare cum
Deo. vel inuocabitis me, & ibitis, hoc est, recedetis à
facie mea læti, & bono animo, quia suscipiam oratio-
nem vestram. *Quæretis me, et inuenietis, cùm quæsieritis me
in toto corde vestro.* Chal. Paraph. Et requiretis timorem
mei, & inuenietis, cùm postulabitis à facie mea toto
corde vestro. Hic Deum quærere, est propitium illū
velle habere, quærere eius benignitatem, clemētiam,
vt benignè nobiscum agat, & misericordem se osten
dat. Id quod sanè inuenimus, cùm ex toto corde quæ
rimus. hoc est, cùm nihil in corde nostro est, quod illi
aduersetur: cùm non duplici corde, sed simplici, & in
veritate ad illum accedimus. deniq; cùm nihil aliud,
quàm ipsum quærimus. *Inueniar à vobis, ait Dominus. Et
reducam captiuitatem vestram, et congregabo vos de vniuersis
gentibus, et de cūctis locis, ad quæ expulit uos, dicit Dominus. Et
reuerti uos faciam de loco, ad quem transmigrare uos feci.* Sep.
habent tantum, Et apparebo vobis. quod in eandem
sententiam interpretandum est. *Quia dixistis: suscitabit
nobis*

nobis Dominus prophetas in Babylone. Videtur esse Aposio-
pesis, quæ irascentium propria est, quasi irascatur Do
minus in pseudoprophetas, qui imponebant populo.
subintelligendū, hæc faciam vobis, puniam vos. *Susci-
tabit*, pro suscitauit. quasi dicat, habemus prophetas
à Deo missos, qui nobis nomine Dei promittunt ce-
lerem reditum. *Quia hæc dicit Dominus ad regem, qui sedet
super solium Dauid, et ad omnem habitatorem vrbis huius, ad
fratres vestros, qui non sunt egressi vobiscum in transmigratio-
nem: Hæc dicit Dominus exercituum. Ecce mittam in eos gla-
dium, & famem, & pestem, et ponā eos quasi ficus malas, quæ
comedi non possunt, eo quòd pessimæ sint, Et persequar eos in gla
dio, & in fame, et in pestilentia. etc.* Ad Sedechiā loquitur,
& ad populum eius. quasi dicat. Tantùm abest, vt vos
qui translati fuistis in Babylonem, reuertamini cito,
quemadmodum pseudoprophetæ mentiuntur, vt &
qui remanserunt in Iudæa, sint perituri. Vide Cap. 24.
vbi hæc eadem habētur, & fusiùs explicata sunt. *Et nō
audistis, dicit Dominus.* Exallage. trāsitus à tertia persona
in secundam. *Vos ergo audite verbum Domini omnis trāsmi
gratio, quam emisi de Ierusalem in Babylonem. Hæc dicit Do
minus exercituum Deus Israel ad Achab filium Chulliæ, et ad
Sedechiam filium Maasiæ, qui prophetant vobis in nomine meo
mendaciter: Ecce ego tradam eos in manu Nabuchodonosor. etc.*
Conuertit sermonem ad eos, qui transmigrauerant
in Babylonem, & nomine Domini prædicit interi-
tum Achab filij Chullię, & Sedechiæ filij Maasię pseu
doprophetarum. *Et assumetur ex eis maledictio omni trans
migrationi Iudæ, quæ est in Babylone, dicentium: Ponat te Do-
minus sicut Sedechiam, et sicut Achab, quos frixit in igne. Pro
eo quod fecerint stulticiam in Israel, et mœchati sunt in vxo-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

res amicorum suorum, & loquuti sunt verbum in nomine meo mendacitter, quod non mandaui eis. Satis aperta est litera.

Lat.7.c. Attendite à falsis prophetis, ait Dominus, qui venit ad vos in vestitu ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: à fructibus eorum cognoscetis eos. Vide fructus pseudoprophetarum, luxuria, immunditia, adulteria. Tales etiam reddunt fructus pseudoprophetæ, & pseudo Euangelici nostri tẽporis, qui si ignem huius vitæ euaserint, non effugient manus regis Babylonis, qui rex est super omnes filios superbiæ, qui eos æterno igne torreat. *Frixit.* Heb. קלם chalam, torrere, assare, & cõburere significat. D. Hier. in hunc locũ, & in Daniel.13.Cap. refert quoxũdam Hebrẽorũ opinionem, qui affirmabãt hos duos, Sedechiam & Achab, fuisse senes illos, qui Susannæ pudicitiam tentarunt, & deinde falsum contra eam testimonium dixerunt. Sed obstat, quod in Daniele dicitur, lapidatos fuisse à populo: hìc autem, quòd frixerit eos rex Babylonis. Sed id cõciliari posset: nam per ignem & combustionẽ, quæuis pœna significari solet. Sic Deu.4. Ægyptiaca seruitus fornax ferrea dicitur, & Psal.16. igne me examinasti. Ios.7. præcepit Dominus igne comburi cũ omni substantia sua eum, qui fuisset deprehensus tulisse aliquid de anathemate in expugnatione Iericho. & deinde dicitur, deprehensum in crimine Acham lapidatum fuisse ab omni populo. Nam quod hic dicitur, regem frixisse, in Daniel è autem, à populo lapidatos, facilem habet solutionem, quòd iubente, & sentẽtiam ferente rege, populus fecerit. *Ego sum iudex, & testis, dicit Dominus.* Hoc est. Quæ de duobus pseudoprophetis dixi, quòd scilicet loquantur in nomine meo mendacium, quod non mandaui eis, nequaquam opinione cognoui, sed ipse scio vera esse. Septuag. tantùm habent, Ego testis. Chald. Paraph. Et coram me manifestum est, & verbum meum est testis. In Hebr. Ego cognoscens, & testis. Verbum enim ידע iadah, scire, & cognoscere significat: sed quia Iudex cognoscit de causa, possumus etiam interpretari Iudex, vt nostra litera habet, hoc est cognoscens de causa impiorum. Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Heb. 10. Quis effugiet Iudicem, qui etiam testis est? qui renes scrutatur & corda, cui omnia patent, cuiq; omnis voluntas loquitur, & quem nullum latet secretum? Vnde Iob totus tremebundus dicebat. Ecce in cælo testis meus, & conscius meus in excelsis. Iob. 16. *Et ad Semeiam Nehelamitem dices: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel. Pro eo quòd misisti in nomine tuo libros ad omnem populũ, qui est in Ierusalẽ, & ad Sophoniã filiũ Maasiæ sacerdotem, et ad vniuersos sacerdotes, dicẽs: Dominus dedit te sacerdotẽ pro Ioiade sacerdote, vt sis dux in domo Domini super omnem virum arrepitium & prophetantem, vt mittas eum in nerum, et in carcerem. etc.* Non pertinet hęc propheria ad Epistolam, quam Ieremias misit ad eos, qui erant in Babylone: sed noua est prophetia contra Semeiã, qui postquam Ieremias miserat epistolam prædictã, scripsit ipse in Ierusalem. nam in epistola vel libello suo mentionem facit epistolæ, quam Ieremias miserat in Babylonem. *Dominus dedit te sacerdotem pro Ioiade.* Non successit in sacerdotio Sophonias Ioiadæ, sed blandiendo hoc dicit. fuit enim Ioiadas vir iustus: quasi dicat, Te dedit pro Ioiade, vt & sacerdotij, & sanctitatis eius hæres sis. Vel, dedit te pro Ioiade, vt quemad

Universidad de Deusto
Biblioteca

quemadmodum ille interfecit ſacerdotes Baal, ſic tũ animaduertas in Ieremiam: tui enim officij eſt & muneris diſcernere inter veros prophetas, & falſos: & quos falſos deprehẽderis, punire. *Vt ſis dux in domo Domini.* hoc eſt, vt curã habeas templi, & ſummus ſacerdos ſis, cui omnes alij debẽt eſſe ſubiecti. *Super omnem virum arreptitium et prophetantem.* Septua. prophetanti, & inſanienti. Chald. Paraphra. omni viro ſtulto & inſipienti. In Hebr. primo loco eſt משגע meſugah, inſanum, furioſum, arreptitium ſignificat. ſecundo loco ומתנבא vmitnabe, hoc eſt, prophetãtem. & eſt in Hirhpael, in qua coniugatione notat Elias falſam prophetiam ferè ſignificare verbum hoc. Inſanum ergo, & falſum prophetam vocabat Ieremiam: tales enim vocabantur veri prophetæ à pſeudoprophetis. tales etiam à mundanis hominibus iudicantur ſerui Dei.
1. Cor. 4. Nos ſtulti propter Chriſtum, dicebat Apoſtolus. Et
Sap. 5. a. in lib. Sap. aiunt impij de iuſtis. Nos inſenſati vitam illorum eſtimabamus inſaniam. *Vt mittas eum in neruum, et in carcerem.* Septuag. in carcerem, & in cataractem. Heb. primo loco eſt המהפכת hamahpechet. ſubuerſionem, & carcerem, neruum, ſiue compedes, & cippũ ſignificat. Rab. Ioſeph Kimchi ſcripſit fuiſſe inſtrumẽtum è duobus confectum lignis, inter quæ erat locus colli, vt ibi vincti collum tenerent. Secundo loco eſt הצינק hatſinock, carcerem, neruum etiam, & compedes ſignificat. Nõnulli priorem dictionem aiunt ſignificare cippum ex duobus lignis ad collum includendum, ſecundam verò lignum ad includendas manus. *Et nunc quare non increpaſti Ieremiam Anathothitem, qui prophetat vobis. Quia ſuper hoc miſit in Babylonem*

ad nos

ad nos, dicens: longum eſt, ædificate domos, et habitate, et plantate hortos, et comedite fructus eorum. Aperta ſunt ex ſuperioribus. *qui prophetat vobis*, hoc eſt, qui vult videri prophetа, quam ob cauſam miſit epiſtolam in Babylonem. *longum eſt.* expone. longo tempore manebitis in Babylone. *Legit ergo Sophonias ſacerdos librũ iſtum in auribus Ieremiæ prophetæ.* hoc eſt, audiente Ieremia. D. Hier. Legit (inquit) quodammodò ſuggillans eum, & ipſa increpans lectione, quare auderet talia in Babylonem ſcribere. *Et factum eſt verbum Domini ad Ieremiã, dicens: Mitte ad omnem transmigrationem dicens: Hæc dicit Dominus ad Semeiam Nehelamiten. Pro eo quod prophetauit vobis Semeias, & ego non miſi eum, & fecit vos confidere in mendacio. Idcirco hæc dicit Dominus. Ecce ego viſitabo ſuper Semeiã Nehelamiten, & ſuper ſemen eius. Non erit vir ſedens in medio populi huius, & nõ videbit bonum, quod ego faciam populo meo, ait Dominus: quia prævaricationẽ locutus eſt aduerſus Dominũ.* Pœnam comminatur Semeiæ propter illius temeritatem. *Ad Semeiam.* hoc eſt, aduerſus Semeiam: loquitur enim cum populo, & non cum Semeia. *Ecce ego viſitabo* in malũ, hoc eſt, puniã, animaduertã. *Non erit vir ſedens in medio populi huius.* Heb. יושב ioſeb, hoc eſt, habitans, vel ſedens, pro habitatore & ciue, quaſi dicat. nullus ex poſteris eius erit, qui connumeretur inter ciues Ieruſalem, eo præſertim tempore, quo Deus viſitabit populum ſuum, & reducet in terram hanc. *Et nõ videbit bonum, quod ego faciã populo meo.* Hoc ſecũdum explicatio eſt eius, quod præceſſit. Septua. coniungunt hac ratione. Non erit ei homo in medio veſtri, vt videat bona quę ego faciã vobis. Idẽ eſt ac ſi dicat. neq; erit ex eius poſteris, qui videat bonũ, quod ego faciã.

Universidad de Deusto Biblioteca

est enim Benoni, faciẽs, quod pro presenti, & pro futuro sumi potest. vel facio, pro cogito facere. Sep. & Chal Par. faciã. *Quia præuaricationẽ locutus est.* Chal Par. quia peruersum loquutus est coram Domino. Vox Heb. סרה sarah, peruersum, auersionem, rebellionẽ, contumaciã significat. hoc est, quia loquutus est mẽdacium, fecitq; populum præuaricari, vt non obediret prophetis Dñi, & his quę Deus p illos loquebat.

ARGVMENTVM.

Prophetat de regno Christi, & de liberatione Israel & Iuda per ipsum.

¶ CAP. XXX.

HOC verbũ quod factũ est ad Ieremiam à Dño dicẽs. 2 *Hæc dicit Dñs Deus Israel, dicẽs: Scribe tibi omnia verba quæ locutus sum ad te, in libro.* 3 *Ecce enim dies veniunt, dicit Dominus: & cõueriã cõuersionem populi mei Israel & Iuda, ait Dominus: & conuertam eos ad terrã, quam dedi patribus eorũ, & possidebunt eam.* 4 *Et hæc verba quæ locutus est Dominus ad Israel, et ad Iudã,* 5 *Quoniã hæc dicit Dominus: Vocem terroris audiuimus, formido, & non est pax.* 6 *Interrogate, et videte, si generat masculus?*
† Ioel 2, 2.11. *quare ergo vidi omnis viri manum super lumbũ suũ, quasi parturientis, et conuersæ sunt vniuersæ facies in aurugineẽ?* 7 † *Væ,*
Amos, 5 18. *quia magna dies illa, nec est similis eius, tẽpusq; tribulationis est*
Iacob, & ex ipsa saluabitur. 8 *Et erit in die illa, ait Dominus e-*
Soph, 1. 15. *xercituũ: conterã iugũ eius de collo tuo, & vincula eius dirumpam, & non dominabuntur ei amplius alieni.* 9 *sed seruient Do-*
Isa. 13, 6. *mino Deo suo, & Dauid regi suo quẽ suscitabo eis,* 10 † *Tu ce-*
† Isa. 43, 1. 44, 2. *go non timeas serue meus Iacob, ait Dominus, neque paueas Is-*
Luc. 1, 70 *rael: quia ecce ego saluabo te de terra longinqua, & semen tuũ de terra captiuitatis eorũ: & reuertetur Iacob, & quiescet, & cunctis*

cunctis affluet bonis, & non erit quem formidet: 11 *Quoniã tecum ego sum, ait Dominus, vt saluem te: faciam enim consummationem in cunctis gentibus, in quibus dispersi te, te autem non faciam in consummationem: sed castigabo te in iudicio, vt non videaris tibi innoxius.* 12 *Quia hæc dicit Dominus: Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua.* 13 *Nõ est qui iudicet iudicium tuũ ad alligandum: curationum vtilitas non est tibi.* 14 *Omnes amatores tui obliti sunt tui, teque non quærent:* † *plaga enim inimici* †Sup. 23 19.
percussi te, castigatione crudeli: propter multitudinem iniquita-
tis tuæ dura facta sunt peccata tua. 15 † *Quid clamas super contri* Sup. 13, 22.
tione tua? insanabilis est dolor tuus: propter multitudinem iniqui-
tatis tuæ, & propter dura peccata tua feci hæc tibi. 16 *Propte-* †Sup. 15. 18.
ra omnes qui comedunt te, deuorabuntur, et vniuersi hostes tui
in captiuitatẽ ducentur, et qui te vastant, vastabũtur, cunctosq; Sup. 13, 22.
prædatores tuos dabo in prædam. 17 *Obducam enim cicatricem tibi, et à vulneribus tuis sanabo te, dicit Dominus. Quia eiectam vocauerunt te Sion, hæc est quæ non habebat requirentẽ.* 18 *Hæc dicit Dñs. Ecce ego conuertam conuersionem tabernaculorũ Iacob, et tecto eius miserebor, et ædificabitur ciuitas in excelso suo, et templum iuxta ordinem suũ fundabitur.* 19 *Et egredietur de eis laus, voxque ludentium: et multiplicabo eos, et non minuentur: et glorificabo eos, et non attenuabuntur.* 20 *Et erunt filij eius sicut à principio: et cœtus eius coram me permanebit: & visitabo aduersum omnes qui tribulant eum.* 21 *Et erit dux eius ex eo: & princeps de medio eius producetur: & applicabo eum, & accedet ad me. quis enim iste est, qui applicet cor suum, vt appropinquet mihi, ait Dominus?* 22 *Et eritis mihi in populum: et ego ero vobis in Deum.* 23 *Ecce, turbo Domini furor egrediens, procella ruens in capite impiorum conquiescet.* 24 *Non auertet irã indignationis Dominus: donec faciat et compleat cogitationẽ cordis sui, in nouissimo dierum intelligetis ea.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

EXPLANATIO.

HOC *verbum quod factum est ad Ieremiam à Domino, dicens: Hæc dicit dominus Deus Israel dicent. Scribe tibi omnia verba, quæ loquutus sum ad te in libro.* De regno Christi, & liberatione p ipsum est prophetia: ideo iubetur Propheta scriptis eam mandare, quòd non citò esset adimplenda, sed multo post tempore. Quod autem propheria sit de regno Christi, & liberatione per ipsum, ex ipsius explicatione fiet manifestum *Ecce enim dies ueniunt, dicit Dominus, & conuertam conuersionem populi mei Israel et Iuda, ait Dominus, et conuertam eos ad terram, quam dedi patribus eorum, et possidebunt eam.* Per Israel, decem tribus intelligũtur, quas Salmanasar in captiuitatem adduxit. Per Iudam, duæ aliæ tribus. Et quidem decem tribus nunquam reuersæ sunt ex captiuitate, neq; expectãtur reuersuræ etiam ab ipsis Iudæis. Cùm ergo ait, *Cõuertam cõuersionem Israel.* hoc est, reuerti faciã decem tribus, quæ transmigrarunt, & captiuæ ductæ sunt, cogimur necessariò de conuersione ad fidem, de ea præsertim quæ in vltimo tempore fiet, quando cùm intrauerit plenitudo gentium, reliquiæ etiam Iudæorum saluæ
Rom.11.c fient, vt ait Apost. prophetiã intelligere. Vide Ezechi. 37. Cap. vbi eadem est prophetia. Per *terram*, illam vi-
Psal. 26. uentium terram intellige, de qua Propheta. Credo videre bona Domini in terra viuentium. *Quam dedi.* expone daturus sum. præteritum pro futuro, quod frequens est apud Prophetas. Vel *dedi*, hoc est, promisi dare. vel *dedi*, in figura & vmbra. nam terra illa promissionis, quę lacte & melle manabat, cœlestem patriam adumbra-

adũbrabat, de qua Christus. Vt edatis, & bibatis super *Luc.22.c.*
mensam meam in regno meo. *Et hæc verba quæ loquutus est Dominus ad Israel, & ad Iudã. Quoniã hæc dicit Dominus: vocẽ terroris audiuimus: formido, et nõ est pax.* Septua. super Israël, & Iuda. ita etiam Chald. Paraph. Dictio Hebr. אל el, ad, super, & in, significat. *Vocẽ terroris.* hoc est, vocem terroris plenã eorũ, qui toti formidolosi erant, neq; securitatem habebant vllam. magis hæc declarãtur per ea, quæ mox sequuntur. D. Hiero. Primùm trĩstia annunciantur, vt post malorum magnitudinem, læta succedant. gratior quippe est sanitas ægritudine repulsa. *Non est pax.* hoc est, nulla est securitas. omnia plena timore, vel bellis & sanguine. Nonnulli hoc de persequutione Antichristi intelligũt, vel de persequutione Ecclesiæ post prædicationem Euangelij. potest & de vastatione, quæ facta est à Chaldæis, intelligi. *Interrogate & videte, si generat masculus. Quare ergo vidi omnis viri manum super lumbum suum quasi parturientis? et conuersæ sunt uniuersæ facies in auruginem?* Quasi dicat. certè masculus nõ generat, vt dolores parturiẽtis experiat. quid ergo est quòd viri, quorum est cõtra aduersarios dimicare, muliebri timore oppressi manus nequaquã ad arma, sed ad renes tenendos conferãt, in modum mulieris parturientis? Acerbitatem doloris significare vult. Idem Cap. 13. dolores apprehẽderunt te, quasi mulierem parturientem. *Et conuersæ sunt uniuersæ facies in auruginem.* Hoc est, in pallorẽ: cordis nempe pauorem pallore vultus testantes. Heb. ירקון ieracon, rubiginem, vel auruginem significat. Est autem aurigo, vel aurugo, morbus regius à colore auri, quẽ bilis per totum corpus diffusa representat. Græce ἰκτερος. Pallorem er-

Universidad de Deusto Biblioteca

rem ergo vultus hoc in loco significat. *Ve quia magna dies illa, nec est similis eius: tempus q; tribulationis est Iacob, & ex ipsa saluabitur.* Dies pro tẽpore. dicitur dies magna, propter magnitudinem tribulationis. Christus de per
Mat.24. secutione Antichristi ait. Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsq; modò, neq; fiet. Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi. *Et ex ipsa saluabitur.* Liberabitur. patietur quidem Ecclesia, sed ad tempus: breuiabuntur enim dies illi. Septuag. Et tempus angustum est Iacob. hoc est, tempus angustiæ. Per Iacob, duodecim tribus significat, quæ cùm non sint sub Zorobabele liberatæ, constat non loqui de liberatione facta sub Zorobabele, sed de ea, quę p Christum. *Et erit in die illa, ait Dominus exercituum, conterã iugum eius de collo tuo, & vincula eius dirumpam, & non dominabunt ei amplius alieni.* Post malorum magnitudinẽ læta annunciantur. Est autẽ Epexegesis, dũ prior pars per posteriorẽ explicatur. cõterere enim iugũ de collo, & vincula dirũpere, est facere vt nõ dominẽtur amplius Iacob alieni. Sublato de medio peccato, & deuicta morte, cõtriuit Christus iugũ diaboli de collo fidelũ, & vincula eius rupit. Hoc quãtũ beneficiũ sit, quis poterit pro dignitate cogitare? quãtę verò demẽtiæ, & ingratitudinis sit, cõtrito iugo & ruptis vinculis, iterũ grauissimo illo iugo colla submittere, & vltrò manus vinculis ligãdas offerre, quis nõ videat? In libertatẽ vocati estis fratres, nolite iterũ fieri serui hominũ. Quid ergo dęmoniorũ? Dũm habes, qui te fecit, qui te redemit, qui te pascit, & cũtã tui agit: ita vt nõ dor-
Psal.120 miat, q custodit Israel, cur ergo seruies alienis? Manus

tuæ

tuæ fecerunt me, & plasmauerũt me, da mihi intelle- Psal.118.
ctũ, vt discã mãdata tua, vt tibi soli placeã, tibi soli seruiã. *Sed seruient Dño Deo suo, et Dauid regi suo, quẽ suscitabo eis.* Chal. Par. Et seruiẽt corã Dño Deo suo, & obediẽt Christo filio Dauid regi suo, quẽ suscitabo eis. Quod autẽ hic dicitur, *suscitabo.* Zacharias cõpletum canit. Luc.1.
Erexit cornu salutis nobis in Domo Dauid pueri sui. Quũ planè collapsæ videretur vires Israelitis, ac inprimis actũ esse videretur de magnificis illis promissis Dauidi factis super regno ipsius ęterno excitauit Dũs Christũ suũ, q inuicto suo robore tãquã cornu quodã prostratis aduersarijs Israelis, ęternũ illud regnũ assereret. Sic Amos 9. In die illa suscitabo tabernaculũ Dauid, q̃ cecidit: & reędificabo aperturas murorũ eius, & ea quę corruerãt instaurabo. *Tu ergo ne timeas serue meus Iacob, ait Dũs, etc.* Bono, inquit, esto animo. Tu enim, q lõgè à me eras, faciã vt propè sis p fidẽ: reducã te ab infidelitate, vbi captiuus sub Satana detinebaris: cũq; ad me reuersus fueris, in tranquillitate & in pace eris. *Cũ ęlu affluet bonis.* Chal. Para. & habitabit confidenter. In Heb. שאנן saanan, quietũ, pacificũ, fælicẽ, opulẽtũ, & omnib' rebus affluentẽ significat: id q̃ magis ad statũ fælicitatis ęternę, quã ad prę̃sentis vitę exiliũ pertinet. Sanè Iudęi post liberationẽ sub Zorobabele nũquam quieti & pacifici fuerunt. Vide histo. lib. Esd. Adde, q̃ sub illo Iuda tãtũ in propria redijt: nõ ergo de illa liberatione hìc loquitur. *Quoniã tecũ ego sum, ait Dominus, vt saluẽ te.* Quę formidabit, cui adest Dũs, vt saluet? Dũs
illuminatio mea & salus mea, quẽ timebo? Dũs prote Psal. 26.
ctor vitę meę, à quo trepidabo? Si cõsistãt aduersum me castra, non timebit cor meũ. &c. *Factã enim consum-*

mationem

Universidad de Deusto
Biblioteca

*mationē in effectis ęēiuō, in quibus dispersi. Te autē non faciā in consummationē, sed castigabo te in iudicio, ut tibi nō uidearis innoxi*ᵒ. Hoc est, fundit ᵒ perdā gētes alias: te verò nequaquam, sed modo adhibito castigabo, nō summo iure & exacta iustitia, sed ęquitate quadam. *Castigabo te in iudicio.* hoc est, cum æquitate, non summo iure, non in furore. Vide Cap. 10. Chal. Paraph. adducam super te ægrotationes, vt doceam te in iudicio misericordiæ. quasi dicat, ægrotabis sanè, sed non morieris. hoc est, non omnino peribis. *Vt tibi nō videaris innocuus.* Vt cognoscas te peccasse, & non prorsus culpa vacare, nec quicquam pœnæ fuisse commeritum, quasi planè sis innocens. Septuag. *Et mundās nō mundabo te.* Eadem est sententia. hoc est, faciam, vt non omnino mundus videaris, dum nō omnino pœnas peccatis debitas effugies. Chal. Paraph. *Et pēdendo nō tē perdam.* In eandem sententiam potest interpretari, quasi dicat. non omnino perdam: puniam tamen, vt peccasse videaris. Heb. Et mundando non mundabo te. quemadmodum habent Septuag. quod cum nostra litera conuenit. Vox Heb. à radice נקה nacah, significat mūdum esse, innocentem esse, mudare, euacuare, succidere. & in Pihel, vt est hic, absolui, vacuum fieri a culpa, & excidi, & desolari: vt possit omnes supradictas interpretationes admittere. Possumus ergo sic transferre. Et absoluēs non absoluam, non vacuum faciam à culpa, dum nō omnino pœnā euades, faciā vt cognoscas te non omnino esse liberum à culpa. Et in hac sententiam transtulit noster interpres. licèt nonnulli nō probent hāc interpretationem, sed transferendum potiùs esse, succidendo non succidam te, hoc est, no te omnino tollā

è medio, vt mundus maneat mundus. i. vacuus te: voluntq; apertam esse Antithesim, cum dixisset, faciam cōsummationē in gētibus. Sed certè interpretatio dicta cum verbo Heb. quadrat, vti diximus. Et quod ad Antithesim attinet, ea quidem absoluitur illis verbis, faciam consummationē. et, Te autem non faciam in cōsummationem. *Quia hæc dicit Dominus: Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua.* D. Hiero. de vastatione Ierusalem, quę facta est à Babylonijs, hoc intelligit. sic etiā Theodoretus, simul & de captiuitate sub Nabuchodonosore, sub quo liberationē non est assequutus populus Iudæorum. Alij de persequutione sub Antichristo exponunt. Sed & de fractura peccati, quæ non aliter quàm per Christum sanari potuit, intelligi potest. Septuag. Suscitaui contritionem, dolorosa plaga tua. Chald. Paraph. fortis est compactio tua, grauis est plaga tua. *Insanabilis.* Heb אנוש anus, grauē infirmitatem, fortem, validum, deploratum, insanabile significat. Quod si dicamus sin, esse loco samech (sunt enim hæ duę literæ inuicem permutabiles) אנוס anus, coactū, cōpulsum significat: & fortassis in hac significatione acceperunt Septuagin. vt idem sit, suscitaui contritionem, quod compulsa est contritio. *Pessima.* Heb. נחלה nachla, infirma, ægra, pessima, & dolorosa transferri potest. *Non est qui iudicet iudicium tuum ad alligandam curationem: vtilitas non est tibi.* Hoc est. Nullus est chirurgus, qui iudicare aut intelligere valeat, quo medicamine curari possit plaga tua. Vel, nullus est, qui pro causa tua in iudicio stare possit, vt sanitatem conciliet. Frustra curationes adhibētur, quarum nulla futura est vtilitas. Theodoretus. Nemo redarguebat iniustitiam

Universidad de Deusto Biblioteca

ſtiam regis Nabuchodonoſor. Septuag. Non eſt iudicans iudicium tuum in dolorem: curata es, vtilitas non eſt tibi. Chald. Para. Non eſt qui iudicet cauſam tuam, vt miſereatur tui: medicina non eſt exorta tibi. Idem eſt ſenſus. Nam quod Septuag. habent, curata es, ſic eſt interpretãdum. Conati ſunt, pſeudoprophetæ nempe, te curare, pacem & liberationem falſò promittendo: ſed nihil tibi contulerunt, neq; vtiles fuerunt. Quidam ex Heb. non iudicans, vel nõ eſt qui iudicet iudicium tuum ad medelam, vel ſanitatem: medicinæ curationis vel curatiuæ non tibi. ſub. ſunt. *Ad alligandum*. Heb. למזור lemazor, plagam, percuſſionẽ, & ſanitatem & curationem, & medicamentũ, & compreſſionem ſignificat, & circumligationem à radice זור zur, quod verbũ premere, circũligare, & curare, & cõprimere, ad modũm quo chyrurgus vulnera hiãtia cõprimit, ſignificat. Rectè ergo, ad circũligationẽ, vel ad alligãdum, vt noſtra habet lectio, interpretari poſſumus. *Curationũ vtilitas*. Heb רפאות תעלה rephuoth tehalah. Prior dictio medicinas, ſanitates, & curationes ſignificat. poſterior ſanitatẽ etiam, & curationem, obductionẽ, & aſcenſum cicatricis, ſeu carnis ſignificat. Quòd ſi ſit à radice עלה iahal, vtilitatẽ ſignificabit: verbum enim hoc prodeſſe, vtile eſſe, vtilitatemq; adferre ſignificat. D. Hiero. ſic interpretatur. Non eſt qui iudicet iudicium tuum, nec altiſſimo vulneri valeat cutem cicatricis obducere. Quocunq; te conuerteris, vtilitas non eſt tibi: quia offendiſti eum, qui verus, & ſolus eſt medicus. *Omnes amatores tui obliti ſunt tui, te non quærunt*. Diuus Hieronymus. Amatores, hoc eſt, ſacerdotes vel principes, aut certè angelorum præſi-

des, qui-

des, quibus, priuſquam offenderes Dominum, vallabaris, te non quærent. Sic etiam de Ægyptijs, alijſq; gentibus, ad quas ſolebat populus confugere, & de idólis quæ colebat: ſed & de diuitijs, voluptatibus, & de omnibus illis, quę contra Dei legem amamus, intelligi poteſt. Sic Moyſes in Cantico. Vbi ſunt Dij eorum, in quibus habebant fiduciam? Surgant & opitulentur vobis. Septuagin. Omnes amici tui obliti ſunt tui, te nõ interrogabunt. ſub. qui valeas, vel an aliquo indigeas. Chald. Paraph. Rogare de pace tua nõ quę fecerunt. Idem eſt ſenſus. *Plaga enim inimici percuſſi te, caſtigatione crudeli*. Hoc eſt, abſq; vlla miſeratione plaga lethali, vt hoſtis hoſtem percutere ſolet. pater enim percutit, vt corrigat: inimicus, vt occidat & perdat. Id quidem fieri ſolet, cùm quis ob immania ſcelera datur in reprobum ſenſum, & induratur, vt quaſi equus laxis habenis ad vada & ſcopulos omneq; præcipitij genẽ ferat. De qua caſtigatione Proph. Et dimiſi eos ſecũdùm deſideria cordis eorũ: ibũt in aduẽtionibus ſuis. Quę extrema eſt, & miſerrima omniũ, quę in hac vita cõtingere poſsũt, calamitas. *Propter multitudinẽ iniquitatis tuæ dura facta ſunt peccata* tua. Vt ſcilicet nõ poſſit vlla medicina adhiberi, & propterea percuſſi te plaga inimici. Sep. Quia plaga inimici percuſſi te, caſtigatione forti ſup omnẽ iniquitatẽ tuam, multiplicata ſunt peccata tua. Chald. Paraphraſis. Quia plaga inimici percuſſi te, caſtigatione crudelium: propterea quòd multiplicata ſunt ſcelera tua, & inualuerunt peccata tua, feci hæc tibi. *Dura facta ſunt*. Alij ex Hebræo inualuerunt, vel multiplicata ſunt. Vox Heb. עמצו hatſmu, inualuerunt, obfirmata ſunt, & multipli

Deut. 32.

Pſal. 80.

cata ſunt

Universidad de Deusto Biblioteca

cata sunt, interpretari potest. Dum peccata multiplicantur, duriora fiunt, dum vnum aliud premit & calcat. impium enim est dimidiam à Deo sperare veniã. non dimittit vnum peccatum, quin omnia dimittat. quò ergo plura sunt, eò difficilior remissio. Sed & cor magis induratur, non secus ac via quæ frequen
Psal. 37. ter calcatur. Quoniam iniquitates meę supergressæ sunt caput meũ, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. *Quid clamas super contritione tua? Insanabilis est dolor tuus propter multitudinem iniquitatis tuæ, & propter dura peccata tua feci hæc tibi.* Idem repetit. D. Hier. Non mea voluntate, sed medicinæ ratione cogente feci hæc tibi: eò quòd tam multa & dura peccata tua sanari non poterant, nisi mordacissimo puluere, & ardenti cauterio, ferroq; acutissimo, quo putridas carnes & insanabiles amputarẽ. Hæc nõnulli de persequutione Ecclesiæ immmissa propter peccata interpretantur. Vide Euseb. lib. 8. Ecclesiast. Histo. Cap. 1. & Nicephorũ Calixtum lib. 7. Cap. 2. *Propterea omnes qui comedunt te, deuorabuntur, et vniuersi hostes tui in captiuitatem ducentur, & qui te vastant vastabuntur, cũctosq; prædatores tuos dabo in prædã etc.* D. Hier. Sub Zorobabele hęc facta cognoscimus, quando Assyrios, hoc est, Niniuem vastauere Babylonij, atq; Chaldęi. Et rursum Babylonios & Chaldęos, Mædi Persęq; ceperunt, & Babylon destructa est. Sic etiam post persequutionem illam Diocletiani & Maximini propter peccata immissam, vt narrat Eusebius loco superiùs adducto, Diocletianus & Maximinus grauem Dei manum senserunt, & imperante Constãtino, pax Ecclesiæ data est summa cum gloria. Vide Euseb. lib. 8. Ecclesi. Histo. Cap. 15. & Cap. 18. & lib. 9. Cap. 19.

Cap. 10. *qui comedunt te deuorabuntur.* Comedere & deuorare, pro vastare & perdere. Chaldai. Paraphra. Omnes qui te vi opprimunt, vi opprimentur. *et qui te vastant, vastabuntur.* Epexegesis. Expositio prioris dicti. Sep. Et erunt qui irridentur te, in derisionem. Chal. Paraph. Et erũt hi, qui te deprędati sunt, in prædã. Vox Heb. à radice שסה sasah, diripere, & deprædari significat. Est autem hoc in loco cum aleph, vice vau. Septuag. διαφορουντες habent. διαφορέω autem est distraho, diuello, perdo, vexo. *prædatores tuos dabo in prædam.* Hoc in loco vox Heb. à radicę בזז bazar, hoc est, spoliare & prædari. Septuag. προνομεύοντας, à προνομεύω. i. prædo, vasto, diripio. Idem toties repetit, quia non semel vastata, & direpta, & deprædata est Ierusalem: neq; ab vna sola gente, sed sæpe, & à multis. *Obducam enim cicatricem tuam.* Sep. Obducã enim sanitatem tuã. Chald. Par. Adducam sanitatem tibi. Heb. ascendere faciam sanitatẽ, vel cicatricẽ tibi. Ascendere facere, est obducere. Significat autẽ reparare prętericã desolationẽ, vt nulla illius signa remaneant. *Et à vulneribus tuis sanabo te.* Epexegesis iterum, præcedentis dicti expositio. *Quia eiectam vocauerunt te Sion.* Septuag. Quia dispersa vocata es Sion. Chal. Para. Quia vagam vocauerunt te Sion. Vox Heb. à radice נדה nadah, eiectam, expulsam, dispersam significat. Hoc est, compararũt te mulieri eiectæ à viro suo, & cuius nullus curam habet, vt eam requirat. *Hæc dicit Dominus: Ecce ego conuertam conuersionem tabernaculorum Iacob, & tectis eorum miserebor.* quasi dicat. Erit qui quęrat, ego nẽpe. Restituã Ecclesiã suo pristino nitori. Hiero. Horũ typus pręcessit in Zorobabel, & Esdra; quando reuersus est populus, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

cœpta est ædificari ciuitas in excelso suo, templiq; ob seruari religio, & cętera quæ ipsius Esdræ volumine cõtinẽtur. Plenius autẽ atq; perfectius in Dño Saluatore Apostolisq; cõpletũ est, quãdo ędificata est ciuitas in excelso suo, de qua scriptũ est. Nõ potest abscõdi ciuitas supra montẽ posita. et templũ iuxta ordinẽ suũ, ceremoniasq; fundatũ: vt quidquid in priori populo fiebat carnaliter, in Ecclesia spiritualiter cõplerẽtur. Sep. Ego conuertã trãsmigrationẽ Iacob, & captiuitatis eius miserebor. Chal. Par. Ego reducã transmigrationẽ terrę Iacob, & ciuitatũ eius miserebor. In Heb. habetur, vt habet nr̃a lectio. Sep. sensum trãstulerunt. Meminit tabernaculorũ, eo quòd in tabernaculis habitauerint filij Israel in deserto. Vox Hebræa משכנות mischanot, pro qua nos *tectis* habemus, habitacula significat, à radice שכן sacan, hoc est, habitare, manere. Sic tectum pro tota domo, & habitatione sumitur. *Et ædificabitur ciuitas in excelso suo, & templũ iuxta ordinem suum fundabitur.* Exponit metaphoram. Hoc enim est quod dixerat, *obducam cicatricem tuã, & à vulneribus sanabo te.* Chald. Para. Et ędificabitur ciuitas Ierusalem in loco suo. Erat enim constructa in excelso loco super montẽ Moriã, & Siõ, qui erant fere continui, imò vnus erat, sed biceps: habebat enim duo cornua, vnde in Psal. Fundamenta eius in montibus sanctis. Heb. על תלה hal, tilah, super tumulum suum, aut cumulum suum, à radice תלל talal, hoc est, eleuare instar tumuli, vel in excelso suo, hoc est in dignitate sua. Sic Ecclesia in excelso constructa est, vt abscondi nõ possit. Contra hereticos, qui eam inuisibilem esse mẽtiuntur, Ædificata enim est super Christum. De quo

Mat. 5.

Psal. 86.

Apost.

Apost. Fũdamentũ aliud nemo potest ponere, prẽter id q̃ positũ est, q̃ est Christus Iesus. Hic est lapis, qui abscisus est demõte sine manibus, & factus est mons magn⁹, & impleuit vniuersam terrã. Vide Dan. 2. Sed & fundata est super Petrũ, Cui Christus. Tu es Petr⁹, & super hanc petrã ædificabo Ecclesiã meã. Est enim prima petra Petrus, quę fundamẽto adhæret, sup quã Ecclesia cõstruitur, & caput Ecclesię. Sic etiã reliqui Apostoli primę petrę sunt huius ędificij. Vnde Apoc. 21. Et numer⁹ ciuitatis habẽs fũdamẽta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorũ Agni. *Et tẽplũ iuxta ordinẽ suũ fundabitur* hoc est, pro sua dignitate, vel secũdùm oẽs suas partes. Sep. Et Teplũ secũdùm iudiciũ suũ sedebit. Chal. Par Et domus sanctuarij, sicut decet eã, fundabitur. Vox Heb. מ שפט mispat, iudiciũ, mensurã, normã, regulã, dispositionẽ significat. Porrò. ישב, ieseb, pro quo nos fundabit, habemus, sedebit, manebit, pseuerabit significat. Sedere autem ędificiũ est fundari. Sic Ecclesia iuxta ordinẽ suũ fundata est à Christo: dũ, vt ait Apost, quosdã dedit Apostolos, quosdã autẽ prophetas, alios verò Euãgelistas, alios autẽ pastores & doctores, ad cõsummationẽ Sãctorũ in op⁹ ministerij, in ędificationẽ corporis Chri. Vnde qui ordinẽ & Hierarchiã Ecclesiasticã confundũt, totũ ędificiũ destruũt. Fũdatũ enim est tẽplũ iuxta ordinẽ suũ. Quòd si hierarchicũ ordinẽ de medio tollas, ruant omnia necesse est: nec iã Ierusalẽ, sed Babylõ erit: vbi nõ Chrus, sed diabol⁹ regnat. *Et egredietur de eis laus, vox q; ludẽtiũ.* Hoc est, grãs Deo agẽt pro tãto beneficio, vocesq; lętitię & exultationis inde erũpẽt. Sep. Et egredietur ab eis canẽtes, & vox ludẽtiũ. Chal.

1. Cor. 4.

Mat. 16.

Ephes. 4.

Universidad de Deusto Biblioteca

Paraph Et multiplicabuntur in eis offerentes confessionem, & vox cantantium. Vox Hebr. תודה todah, cōfessionem, gratiarum actionem, laudem significat. משחקים mesachachim, pro quo nos *ludentium* habemus, ludentium, & lętantium, & ridentium interpretari possum⁹. Est enim à radice שחק sachach, hoc est, ridere, ludere, lætari. *Et multiplicabo eos, & nō minuentur.* De multiplicatione fidelium ex vniuerso orbe ad Ecclesiam confluentium Isaias in multis locis. *Et glorificabo eos, & non attenuabuntur.* Hoc non habent Septuagin. Chald. Paraph. Et confortabo eos, & non erunt infirmi. Significat non minuēdam eorum gloriam, & fælicitatem. Vox Heb. à radice צער sahar, minui, diminui, vile esse significat, & attenuari. *Et erunt filij eius sicut à principio.* hoc est, sicut Abraam, Isaac, & Iacob, quibus similes fuerunt Apostoli, de quibus Psal. 44. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Sic Mal. 4. de Ecclesia dicitur. Et cōuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum. Quod complendum sub aduentu D. Ioannis Baptistæ dixit Angelus ad Zachariam eius patrem Luc. 1. Vel sicut tēpore quo fundatum est tēplum sub Salomone, sub quo in magna gloria & pace fuit populus Iudęorum. Sic Threno. 5. Innoua dies nostros sicut à principio. *Et cœtus eorum coram me permanebit.* Hoc est, Adero fidelibus. Sic Christus. Ego ero vobiscum vsq; ad cōsummationem seculi. stabilitatē quoq; regni Christi significat. Sic Christus. Portę inferi nō pręualebūt aduersus eā, Ecclesiā nempe. Sep. Et testimonia eorū ante faciē meā dirigēt. Chal. Par. Et cœtus eorū corā me dirigetur. Vox Hebr. עדה

Mat. vlt.

Mat. 16.

hedah,

cœtū significat, à radice יעד iahad, hoc est, conuenire, cōgregare. Sed et testimoniū etiā significare potest à radice עוד hauad, q verbū in Hifhil testari, & protestari, & monere significat. Et hāc significationē sequuti sunt Sep. sic תכון tichon, pro quo nos habemus, *permanebit*, est à radice כון cun, parare, præparare, firmare, stabilire, & aptare significat. *Et visitabo aduersum omnes qui tribulant eum.* populū scilicet meum, vel cœtum fidelium. Vide suprà Cap. 25. de flagellis Babyloniorum, & aliarum gētium quæ populum Dei vastauerūt. De flagellis autē, quibus puniti sunt persecutores Ecclesiæ, vide Hist. Eccles. *Et erit dux eius ex eo, & princeps de medio eius producetur.* Epexegesis. Secunda pars prioris est explicatio. Christus ex genere Israel secūdùm carnem. Chald. Paraph. Et inungetur rex eorum ex illis, & Christus eorum de medio eorum reuelabitur. Septuag. Et erunt fortiores eis super eos, & princeps eius ex eo egredietur. Vox Heb. אדיר adir, magnificū, magnum, robustum, fortem, præpotentem, excellentem, prestantem significat. quę omnia Christo conueniūt. Septuag. priorem partem cum superiori sententia cōiunxerunt, qua dixerat, Et visitabo aduersum omnes qui tribulant eum. Quorum interpretatio optimè potest cum Hebraico textu conuenire. Sed meliùs nostra. *Et applicabo eum, & accedet ad me.* Hoc est, coniungā eū mihi amicitia. Hic est filius me⁹ dilectus, in quo mihi cōplacui, dixit Pater de Chro. Et Christ⁹. Ego in patre, & pater in me est. Septuag. Et congregabo eos, & conuertentur ad me. Chald. Paraph. Et appropinquare faciam eos, vt discant cultum meum. Ad populum referunt. In Hebr. est in singulari, appropinquare faciam

Mat. 3. d.
Luc. 3. e.
Ioan. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

faciam eum, vel muitabo vt ad me accedat. Sed singu
larein plurale transtulerunt Septuagin. de populo Is-
rael interpretantes, de quo in singulari & in plurali po
test quis loqui. *Quis enim iste est qui applicet cor suum, vt
appropinquet mihi, ait Dominus?* quasi dicat. Eximius qui-
dam præ omnibus alijs est, nempe filius meus dile-
ctus, qui meam perficiet voluntatem, & ad me acce-
det cum fiducia, & orabit pro mortalibus. Septuagin.
Quia quis est iste, qui dedit cor suum vt conuertatur
ad me, dicit Dominus? Eadem est sententia: quanquã
ad populum referant, sicut præcedentia. Chald. Para.
Quoniam quis est iste, qui vult accedere ad cultum
meum, dicit Dominus? Verbum Heb. ערב harab, mul
tas habet significationes. Transferre ergo possumus,
Qui direxit cor suum, vel accommodauit, decorauit,
aptauit, idest decorè & conuenienter composuit. Alij,
edulcauit cor suum. Alij, dilatauit. Possumus etiam ita
interpretari. Quis est qui cor suum ita aptauerit, vt ad
me accedat, sicut Christus meus, qui semper volunta
tem meam perficiet? Quasi dicat, nullus. vel, qui ita fe-
cerit, multis illum bonis ditabo. Inclinaui cor meum
ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter
Psal. 118. retributionem, ait Propheta. *Ero eius mihi in populum, et
ego ero vobis in Deum.* Hoc est, obseruantia legis meæ te
stabimini vos meos esse, & ego fauoribus quibus vos
prosequar, & protectione mea testabor vestrum esse
Deum. Hæc optimè Christo tribuũtur, qui populum
1. Pet. 2. fidelium sanguine suo acquisiuit. Sic D. Petrus. Vos
autem genus electum, regale sacerdotium, gens san-
cta, populus acquisitionis: vt virtutes eius anuntietis,
qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suũ.

Qui ali

Qui aliquando non populus: nunc autem populus
Dei, qui non consecuti misericordiam: nũc autem mi
sericordiam consecuti. D. Hiero. ait hæc non habere
Septua. sed in Biblijs regijs habentur. *Ecce turbo Domi-
ni furor egrediens, procella ruens, in capite impiorum conquies
cet.* Hæc optimè de extremo iudicio, quod persequũ-
tionem Antichristi sequetur, intelligi possunt. Septua
gintа. Quia ira Domini egressa est cum furore, egres-
sa est ira ruens, ad impios venit. Chald. Paraph. Ecce
increpatio à facie Domini egrediẽs in ira, & procella
collecta super caput impiorum residebit. Isa. 2. Dies
Domini super omnem superbum, & excelsum, & su-
per omnem arrogãtem, & humiliabitur. &c. Nam iu-
stis dicitur. His autem fieri incipiẽtibus, respicite & le Luc. 21. f.
uate capita vestra, quia appropinquat redemptio ve-
stra. De euersione Ierusalem explicat D. Hiero. & Iu-
dæorum perfidorum excidio. *Non auertet iram indigna-
tionis Dominus, donec faciat, & compleat cogitationem cor lis
sui.* Septuag. Conatum cordis sui. Vox Hebr. à radice
זמה zamah, hoc est, cogitare, animo concipere. *donec
faciat*, sicut cogitauit, vel animo concepit, vt scilicet
impios in Infernum detrudat. Habes similem senten-
tiam suprà Cap. 23. *In nouissimo dierum intelligetis ea.* Pro
phetiã nẽpe hanc, et quẽm ea cõtinentur. Theo. Qm̃
verbis nõ creditis, ipsarũ rerum experiẽtia discetis. D.
Hie. Quomodo artifex nõ potest intelligi, nisi opere
cõpleto: nec medicinę industria, nisi postq fuerit sani
tas cõsequuta: ita cũ euersio fuerit Ierusalẽ, & prio
ris populi abiectio, tũc intelligẽt credẽtes, q̃ repulsio
Iudęorũ nrę salutis occasio sit. Sic iuxta eũdẽ Hie. in
Cap. 4. Mich. nouissima hora dicit tẽpus fideigtiũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

EXPLANATIO.

De Christi aduentu, & perfecta Israel liberatione per Christum, & de nouo pacto & lege.

¶ CAP. XXXI.

IN tempore illo, dicit Dominus, Ero Deus vniuersis cognationibus Israel, & ipsi erunt mihi in populum. 2 Hæc dicit Dominus: Inuenit gratiam in deserto populus qui remanserat gladio: vadet ad requiem suam Israel. 3 Longè Dominus apparuit mihi. Et in charitate perpetua dilexi te. idcò attraxi te miserãs. 4 Rursumque ædificabo te, & ædificaberis virgo Israel: adhuc ornaberis tympanis tuis, & egredieris in choro ludentiũ. 5 Adhuc plantabis vineas in mõtibus Samariæ: plantabũt plantãtes, & donec tẽpus veniat, non vindemiabũt. 6 Quia erit dies in qua clamabunt custodes *in mõte Ephraim, † Surgite, et ascẽdamus in Siõ ad Dominũ Deũ nostrũ. 7 Quia hæc dicit Dñs, Exultate in lætitia Iacob, & hinnite cõtra caput Gẽtiũ, personate, & canite, & dicite: Salua Dñe populũ tuũ reliquias Israel. 8 Ecce, ego adducã eos de terra Aquilonis, et cõgregabo eos ab extremis terræ: inter quos erunt cæcus et claudus, et prægnãs et pariẽs simul cœtus magnus reuertẽtiũ huc. 9 In fletu venient: et in misericordia reducã eos: per torrẽtes aquarũ in via recta, et nõ impingẽt in ea: quia factus sum Israeli pater, & Ephraim primogenitus meus est. 10 Audite verbum Domini gentes, et annuntiate in insulis quæ procul sunt, & dicite, Qui dispersit Israel, congregabit eum, & custodiet eum sicut pastor gregem suum. 11 Redemit enim Dominus Iacob, & liberabit eũ de manu potentioris. 12 Et venient, & laudabũt in mõte Sion: & confluent ad bona Domini super frumẽto, et vino, et oleo, & fœtu pecorum, & armentorum: eritq; anima eorũ quasi horti irriguus, & vltrà non esurient. 13 Tunc lætabitur virgo in choro, iuuenes & senes simul: & conuertam luctum eorum in gaudium, & cõsolabor eos, & lætificabo à dolore suo. 14 Et inebriabo animã sacerdotũ pinguedine: & populus meus bonis meis adimplebitur, ait Dñs. 15 Hæc dicit Dñs † Vox in excelso audita est lamẽtationis, luctus & fletus Rachel plorãtis filios suos: & nolẽtis consolari super eis, quia non sunt. 16 Hæc dicit Dñs: Quiescat vox tua à ploratu, et oculi tui à lachrymis, quia est merces operi tuo, ait Dominus, & reuertentur de terra inimici. 17 Et est spes nouissimis tuis, ait Dominus, & reuertentur filij ad terminos suos. 18 Audiens audiui Ephraim transmigrantem. Castigasti me, & eruditus sum, quasi iuuenculus indomitus. conuerte me, & conuertar: quia tu Dominus Deus meus. 19 Postquã enim conuertisti me, egi pœnitẽtiam: & postquam ostendisti mihi, percussi femur meũ. Confusus sum, & erubui, quoniam sustinui opprobriũ adolescentiæ meæ. 20 Si filius honorabilis mihi Ephraim, si puer delicatus: quia ex quo loquutus sum de eo, adhuc recordabor eius. Idcirco conturbata sunt viscera mea super eum: miserans miserebor eius, ait Dominus. 21 Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines: dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulasti: reuertere virgo Israel, reuertere ad ciuitates tuas istas. 22 Vsquequo delicijs dissoluueris filia vaga? quia creauit Dominus nouum super terram. FOEMINA CIRCVNDABIT VIRVM. 23 Hæc dicit Dominus exercituum Israel. Adhuc dicent verbum istud in terra Iuda, & in vrbibus eius, cùm conuertero captiuitatem eorum, Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ, mons sanctus: 24 & habitabunt in eo Iudas, & omnes ciuitates eius simul: agricolæ et minãtes greges. 25 Quia inebriaui animã lassam: & omnẽ animã esuriẽtem saturaui. 26 Ideo quasi de somno suscitatus sum: & vidi, et somnus meus dulcis

*in mõte Samariæ MS. Q n.
† Isa. 2. 3 Mich. 4. 2.
Zach. 8. 21.
'precib' M S. Q. n.
† Mat. 2, 18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dulcis mihi. 27 Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & seminabo
domum Israel & domum Iuda semine hominum, & semine
iumentorum. 28 Et sicut vigilaui super eos vt euellerem, &
demolirer, & dissiparem, & disperderem, & afflizerem: sic
†Ezech. vigilabo super eos, vt ædificem, & plantem, ait Dominus. 29 † In
18.2. diebus illis non dicent vltrà, Patres comederunt vuam acerbam,
†Heb.8, & dentes filiorum obstupuerunt. 30 Sed vnusquisque in iniq-
b.8. uitate sua morietur: omnis homo qui comederit vuam acer-
'eorũ.6. bam, obstupescent dentes eius. 31 † Ecce dies venient, dicit Domi-
MS. H. nus: et feriam domui Israel et domui Iuda fœdus nouum: 32
G.C. non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris in die
†Hebr. qua apprehendi manum eorum, vt educerem eos de Terra Æ-
10,16. gypti: pactum quod irritum fecerunt, et ego dominatus sum eo-
†Sup.24 rum, dicit Dominus. 33 Sed hæc erit pactum quod feriam cum
7. domo Israel post dies illos, dicit Dominus: † Dabo legem meã
'Doce- in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam: et ero eis
bũt MS. in Deum: et ipsi erunt mihi in populum. 34 Et non docebit vl
Hie. H. trà vir proximum suum, et vir fratrem suũ dicens, 'Cognosce
G.C. Dominum, omnes enim cognoscent me à minimo eorum vsq;
'Cogno ad maximum, ait Dominus: † quia propitiabor iniquitati eo-
scite.10. rum, et peccati eorum non memorabor amplius. 35 Hæc dicit
MS. Hie Dominus qui dat solem in lumine diei, ordinem lunæ et stella-
ro. H.C. rum in lumine noctis: qui turbat mare et sonant fluctus eius,
Textus Dominus exercituum nomẽ illi. 36 Si defecerint leges istæ coram
autẽ le- me dicit Dñs: tũc et semẽ Israel deficiet, vt non sit gens coram
ctio cõ me cũctis diebus. 37 Hæc dicit Dñs: Si mensurari potuerint cœ
sentit R. li sursum, et inuestigari fundamenta terræ deorsum: et ego abij
& G. cia vniuersum semen Israel, propter omnia quæ fecerunt, dicit
† Act. Dominus. 38 Ecce dies venient, dicit Dominus, et ædificabitur ciui
10, 43. tas Dñ à turre Hananeel vsque ad portam anguli. 39 Et exi-
'normã bit vltrà norma mensuræ in conspectu eius super collem Ga-

rebies

rebies circuibit Goatha. 40 Et omnis vallis cadauerum, et cine- M S. R.
res, et vniuersa regionis montis, vsq; ad angulum portæ equo- Q.n.
rum Orientalis: et vsque ad torrentem Cedron, sanctum Domini
non euelletur, et non destruetur vltrà in perpetuum.

EXPLANATIO.

IN tẽpore illo dicit Dominus, ero Deus vniuersis
cognationibus Israel, et ipsi erũt mihi in populũ.
Prophetia est de aductu Christi. Tẽpus il-
lud significat, de quo suprà. In nouissimo
dierũ. Loquitur de Israel secũdùm fidẽ. vel etiam de
illis, qui ex Israel & Iuda ad Christũ cõuertẽtur. Pro-
sequar, inquit, multis fauoribus populũ meũ, quibus
me illorũ esse Deum testabor, ipsos verò peculiũ esse
meũ. Beata gens cuius est Dñs Deus eorum, populus Psal. 32.
quem elegit in hereditatem sibi. Sic alibi fauores, qui-
bus Deꝰ suos prosequitur, annumerat. Dñs regit me, Psal 22.
& nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit.
&c. Hæc dicit Dominus. Inuenit gratiam in deserto populus
qui remanserat gladio, vadet ad requiem suam Israel. Come
morat beneficia collata populo Israelitico, quãdo li-
beratus de gladio Pharaonis in desertum exiuit, vt ad
terram promissam pergeret, in qua requiẽ erat habitu
rus. Sic Chal. Para. Hæc dicit Dominus, qui dedit mi-
sericordias populo, quem ascendere fecit de Ægypto,
necessaria tribuit eis in deserto, quãdo fugiebant a fa-
cie eorũ qui occidebãt gladio, duxit verbo suo, vt col
locaret Israel in loco quietis. D. Hiero. de Iudæis ad
Christum conuersis interpretatur. Cùm populus Iudæo-
rum, ait, qui Romano remanserat gladio, vel certè irã
furoris Dñi potuerat euitare, inuenit grã i deserto gẽ
tiũ, vt intra turba nationũ in Ecclesia saluẽt: vnde va

vadet

Universidad de Deusto
Biblioteca

det & inueniet requiem suam Israel, quam semper sperauerat, quam ei prophetarum promiserant vaticinia. Septuagin. multò aliter habent. Inueni calidum in deserto, cum his qui perierant gladio: ite, & non perdatis Israel. Diuus Hierony. ait eos pro חן chen, idest gratia, legisse חם cham, quod calidum significat. Sunt etiam hæ literæ permutabiles adinuicem, & iuxta hanc lectionem interpretatur, inuenisse Deum calidos atq; viuentes Apostolos, & socios eorum in deserto gentium, inter eos qui cum infidelitate sua interfecti fuerant, nec habebant calorem vitæ. vnde precipitur Angelis, & his qui in ministerio Dei sunt, ne omnes interficiant, ne Israel penitus deleatur, sed sint qui viuant & caleant ardore fidei. Theodo. Syrus inquit & Hebreus posuerunt misericordiam. & cum eo Græcæ vocis interpretatio quandam habet cognationem: quia dum quis calefit, laxatur ad misericordiā. Desertū autē, ait, vocat Babylonē, & docet Dñm desertum esse seruientium illic. Possumus ergo ita interpretari, vt dicat Deus. Inueni calidum mea misericordia, scilicet in deserto, hoc est in Babylone, vt idē sit calidū, ꝓ cōsequutū misericordiā, & veluti calefactū Dei propiciatione, quasi dicat. Sensit misericordiam meā popul⁹ qui erat in Babylone, vel in deserto, post quā eductus est de Ægypto, cum his qui perierāt gladio. Possumus de illis intelligere, qui occisi sunt propter adorationē vituli. Oēs enim senserant Dei misericordiā, quādo educti sunt de Ægypto. Quod autē ait, & non perdatis Israel, potest sic exponi. Ite, sub. in requiē vestrā, & non pereatis ô Israel. Nā ὀλέσητε, ꝓ habent Sep. pdatis & pereatis potest interpretari, & hoc

modo

modo idem erit sensus cū nostra litera. *Vadet.* In Heb. הלוך haloch. ire, vel eundo: solet pro imperatiuo vsurpari, vadat, & pro præterito, ambulauit, iuit: & in hac significatione nonnulli de Deo interpretantur hac ratione. Iuit Deus, vt illi requiem pararet: præcedebat enim populum suum Deus die in columna nubis, & nocte in colūna ignis. Pag. Iuit Deus ante eum, vt requiescere faceret eum. Sic etiam Chald. Paraph. Duxit verbo suo, vt collocaret Israelem in loco quietis. *Longe Dominus apparuit mihi. Et in charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans.* Dialogus inter Synagogam & Deū. Ait Synagoga, olim fuit mihi Domin⁹ quasi dicat, videtur me nunc deseruisse. Respondet Dominus. Non te deserui, sed eodem quo olim prosequor amore. Chald. Paraph. Dixit Ierusalem, Iam olim reuelatus est Dominus patribus nostris. Propheta dic eis, Ecce dilectione sempiterna dilexi vos, ideo duxi vos in benignitate. *Longe.* Heb. מרחוק merachoc, à longinquo, hoc est à longo tempore, nempe quando me ex Ægypto liberauit, & in deserto legē dedit. Septua. Dominus de longe apparebit ei. futurum pro præterito interpretati. Referunt id ad Christi aduentum, vel ad vocationem ad fidem, quando reliquię saluæ fiēt, quasi dicat. In nouissimis dieb⁹ apparebit ei Domin⁹. Sic etiam D. Hie. lōge, inquit, Israel recesserat à Deo, idest cùm dixisset, Non habemus regem nisi Cæsarem. Et, Venite, & interficiamus eū, & nostra erit hæreditas. propterea Dominus post multū tēpus apparuit ei, non tempore Zorobabel & Esdræ, postquam rursum capti sunt, sed in charitate perpetua dilexit eum, quæ nullo fine delebitur. Et attraxit eum miserans:

Rom. 11.

Ioan. 19.
Mar. 12. a.

Universidad de Deusto Biblioteca

rans: nequaquam enim merito, sed clementia saluatus est. *Et in charitate perpetua dilexi te.* Potest & hoc confirmatio esse eius quod dixit, à longo tempore apparuit Dominus mihi. quasi dicat, Ita est vt dicis: dilexi enim te charitate ppetua. Vox Heb. עולם holam, perpetuum, & tempus longum significat. Vnde à longo tempore charitate dilexi te, vel diuturna charitate, interpretari possumus, cùm scilicet in Ægypto esses, indeq; eduxi te miserans vicem tuam, & seruitutem durissimã qua premebaris. Sed & dilectio, qua Deus nos
Ephes. 1. a diligit, æterna est, sicut & ipse ęternus. Elegit nos ante mundi constitutionem. Elegit autem, quia dilexit. Vide ergo quam charitatem rependere debeas tam antiquo amatori. Dilexit te charitate perpetua. Cur ergo, vel nunc tandem non redamabis? Cœpisti nimiũ sero ęternum amatorem diligere: tarditatem feruore compensa. Breue est tempus vitæ nostræ ad redamãdum eum, qui ab ęterno nos amauit: Cur ex tam breui tempore tot partes auferre non vereris? Cur tuam differs cõuersionem, vt necdum incipias diligere eũ,
Mat. 22. Marc. 12. Luc. 10: qui te ab ęterno dilexit? Dilige ex toto corde, dilige ex tota mente, dilige ex tota anima, dilige totis viribus, dilige in omni tempore. Heu Domine Deus amator
Aug. li. 10. Confess. Cap. 27. meus. Sero te cognoui bonitas antiqua, sero te amaui charitas ęterna. *Ideo attraxi te miserans.* Septua. in misserationem. Chal. Para. in benignitate. Heb. misericordia. Nonnulli transferunt, attraxi tibi misericordiam. Hoc est, vsus sum misericordia erga te: nec volui te perdere, sed corrigere solùm. Nemo venit ad me, ait
Ioan. 6. e Chrus, nisi pater meus traxerit illũ. Et D. Pau. Cuius
Rom. 9. d vult miseretur, & quẽ vult indurat. Et miserebor cui

misereor

misereor, & misericordiã præstabo cui miserebor. Igitur non volentis, neq; currentis, sed miserẽtis est Dei. Sic Dauid clamat. Miserere mei Deus secũdùm mag- *Psal. 50.* nam misericordiam tuam. Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Vel, attraxi te misericordia, hoc est, beneficijs. Sic Osæe 11. Quia puer Israel, & dilexi eum: & ex Ægypto vocaui filium meum. Et ego quasi nutritius Ephraim, portabam eos in brachijs meis, & nesciebant quòd curarem eos. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. Sic & Christus. Ego, inquit, si exal- *Ioan. 12. e* tatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. vel attraxi, idest attraham. prẽteritũ pro futuro. Hoc est, reducam ex captiuitate. Vnde subdit. *Rursumq; ædificaberis virgo Israel.* Restaurabuntur ruinæ tuæ. Hoc per cõuersionẽ ad Christũ perfectissimè cõpletũ est. Virgo Israel, & filia populi mei, idẽ est: significatq; populũ Israeliticũ. Annotãt nõnulli virginẽ vocari gentẽ Israeliticam, antequam exteris seruiret, aut alienos deos coleret. Sed hoc in loco ad populũ ob idololatriã in captiuitatẽ adductũ est sermo. Possumus nihil omin⁹ sic interpretari. Virgo Israel, hoc est, quę aliquãdo fuisti virgo. vel ędificaberis virgo, vt scilicet virgo fis, iuxta illud D. Pauli. Despondi vos vni viro virginẽ *2. Cor. 11.* castã exhibere Christo. *Ædificabo, et ædificaberis.* Tautologia est in sacris literis frequentissima. Nec ociosè: nam nisi ipse ędificet, nõ ędificabit. Nisi Dñs ędificauerit *Psal. 126* domũ, in vanũ laborauerunt qui ędificãt eam. Chal. Para. Adhuc confirmabo te, & confirmaberis cœtus Israel. *Adhuc ornaberis tympanis tuis, & egredieris in choro ludentium.* Hoc est, restituam te in pristinam gloriam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

riā. ornari tympanis, metaphoricōs dictum existimat Kimchi, metaphoram explicat Chald. Para. Adhuc ornaberis ornamentis. Sed sine metaphora potest explicari. Ornatur enim tympanis turma saltantiū. Verbum etiam quod est in Heb. עדה hadah, ornari, & decorari, & transire significat. Vnde possumus interpretari, trāsibis tympanis: quod apertiùs significatur, cùm subiungit, *Et egredieris in choro ludentium*. Signa sunt hęc gaudij & lætitię. Heb. תוף top, tympanum significat, à sono factum nomen. Sic etiam Hispanè cùm sonum tympani referre volumus, dicimus *topotop*. D. Hieron. Adhuc ornaberis tympanis tuis, vt canas Domino in Ecclesijs, omni in te malorū operū carne cōsumpta. Fit enim tympanū ex pelle à carne mundata. Et egredieris in choro ludentium cum gētium turbis. *Adhuc plantabis vineas in mōtibus Samariæ*. Iudęi reuersi ex captiuitate non possederunt Samariam: ibi enim gētes habitarunt aliunde adductę. Oportet ergo intelligamus de conuersione Samaritanorum ad fidem, & per vineas Ecclesias particulares, quasi dicat. Cōuertes multos in Samaria prædicatione Euāgelij. Vide Ioā. 4. & Actu. 8. Meminit mōtiū, quòd vineę montes ament. Vel per montes Samariæ, vniuersa terra Iudęæ intelligi debet, à parte totum per Synechdochen. *Plantabūt plantantes, & donec tempus veniat, nō vindemiabunt*. Alludit ad id quod Leu. 19. præcipitur. Fructus enim tribus primis annis à plantatione arborum immundi erant, nec licebat illis vesci. Quarto anno consecrabantur Domino. Quinto anno prophanabantur, hoc est, fiebant cōmunes, & licebat eis vesci. Hoc est ergo quod ait, fruentur laboribus suis. Lætitiam capient, cùm viderint eos quos instruxerint, in fide profecisse. Sic D. Ioan. Maiorem horum non habeo gratiam, quàm vt audiam filios meos in veritate ambulare. Septua. Plātantes plantate, & laudantes laudate. Chald. Para. Plātate plantantes, & publicate. Eadem est sentētia. Hoc est, cōmunes facite fructus, vt possitis illis vesci. Hebr. חללו chilelu, prophanabunt, vel communem faciēt, hoc est, vindemiabunt. Rectè noster interpres sententiam reddidit. Sic Deut. 20. Quis est homo qui plantauit vineam, & nec dum fecit eam esse cōmunem, de qua vesci omnibus liceat. Ibi in Hebr. est eadem vox, quæ hoc loco. Significat etiam hoc verbum, tibia canere. Et in ea significatione interpretati sunt Septua. & laudantes laudate. Sed & vindemia non fit sine cātu & lætitia magna. *Et donec tempus veniat non vindemiabunt*. Multa opus est patientia in vinea Domini excolenda: neq; cessandum est à prędicatione, quāuis non statim fructus videas. Prędica verbum, insta, opportunè, in multa patientia, nec defatigeris: vindemiabis, dū tempus veniet. Nam neq; qui plātat aliquid est, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, Qui operatur omnia secundùm consilium voluntatis suæ, vt simus in laudē glorię eius. Nequis dicat, Ego sum Pauli, & alius, ego sum Apollo. Sed vnusquisq; dicat, ego sum Christi. Hoc ipsum accipe de vinea cordis, quam vnusquisq; excolere debet. *Quia erit dies in quo clamabunt custodes in monte Ephraim. Surgite & ascendamus in Siō ad dominum Deum nostrum*. Hoc est. Prædicatores Euangelij hortabuntur, vt confluant ad Ecclesiam, extra quam nulli esse potest salus. In monte Ephraim, ait, vt conuersionem decem tribuum significet. Est enim mons

3. Ioan. 6.

2. Tim. 4.

1. Cor. 3.

Ephes. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mons hic in Samaria, vbi priùs decem tribus habitabant. Septuaginta. quia est dies vocationis respondentium in montibus Ephraim: Surgite. &c. Eadem est sententia. Chald. Paraph. Nam est longitudo dierum, & multum bonum euenturum est iustis, qui seruauerunt legem meam ab initio: pars eorum erit in terra Israel, qui desiderabant annos cõsolationis. Qui dicitis, Quando surgemus, & ascendemus in Sion, & apparebimus coram Domino Deo nostro? Hic vnus est ex locis in quibus Chaldaica Paraph. Rabinorum somnijs respersa est. Expectant Rabini obcæcati, quibus nondum datum est lucem videre, Ierusalem nouam, & regnum Messiæ terrenum. Sed frustra. Nam Ierusalem reædificata est per Christum, & magna & pretiosa dona nobis donata sunt, non seruantibus legem Moysi, quæ finem habuit, sed fidem Iesu Christi, & Euangelium sectantibus. *Quia hæc dicit Dominus. Exultate in lætitia Iacob, & hinnite contra caput gentium, personate, canite, & dicite: salua Domine populum tuum reliquias Israel.* Hoc est. Exultate propter lætitiam Iacob, idest populi Dei, & clara & læta voce vociferamini contra gentes à quibus captiui detinentur. Vel contra gentes, quę prædicationi Euãgelij bellum mouẽt, & orate Dominum, vt conuertat reliquias Israel. Sermo est ad prædicatores Euangelij, qui non aliter possunt rectè officium sum obire, nisi cum prædicatione supplicem ad Deum orationem coniungant. Septuagin. eandem habent sententiã. *In lætitia Iacob.* Vox Iacob, in Hebræo habet præpositum ל signum datiui casus, idest, ipsi Iacob, vel propter Iacob. Quamquã, vt nonnulli aiunt, potest accipi loco ב. vt exponamus, in

mus, in lætitia in Iacob. Septuag. Sic dicit Dominus Iacob. Exultate & hinnite. Chaldai. Paraphra. Quia hæc dicit Dominus, laudate viri domus Iacob in lætitia. *Et hinnite contra caput gentium.* Cominationem significat. Alij, in capite gentium. ב præpositum, in, & super, & propter significare potest. Diuus Hieronymus. Hinnite, ad caput gentium referentes cuncta, quia cauda quondam versa est in caput. Chaldaica Paraphra. Et exultate capite nudo in oculis omnium populorum. *Ecce ego adducam eos de terra Aquilonis, & congregabo eos ab extremis terræ.* Ecce fructus orationis pro conuersione & salute fidelium. Dixerat enim Dicite, Salua Domine populum tuum reliquias Israel. Et respondet Dominus, Ecce ego adducam. &c. hoc est, Faciam vt petitis. Per terram Aquilonis, infidelitatem optimè intelliges, sicut per extrema terræ. Longè enim à peccatoribus salus. *Inter quos erunt cæcus & claudus, & prægnans & pariens simul, cœtus magnus reuertentium huc.* Non est personarum acceptor Deus, ait D. Paulus. Neq; est apud illum masculus, neq; fœmina. Omnes vult saluos fieri, omnes vocat, neminem contemnit. Luc. 14. dixit pater familias seruo suo, Exi cito in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. Sed & Isaias. Tunc aperientur oculi cæcorum, & saliet sicut ceruus claudus. Quod & iuxta literam, & in spiritu per Christum factum est. Septuaginta. Congregabo eos ab extremo terræ in solennitate Paschæ. Et generabunt filios multos, & reuertentur huc. Iudæi sub Esdra post diem Phase egressi sunt de Babylone, vt reuerterentur Ierusalem. Et hoc forrasse voluerunt

Psal. 118.

Gal. 3.

Isai. 35. b.

Universidad de Deusto
Biblioteca

runt significare Septuagin. Sed typus illud fuit, non veritas. Nam multa quę hic prædicuntur, non tunc, sed tempore Christi fuerunt completa. D. Hieronymus quod hic habent Septua. in solennitate Paschæ &c. de tēpore, quo Christus passus est, interpretatur. Tunc enim propter solēnitatē Paschæ multus cōfluxerat populus. Et moriēs Christus multos generauit,
Ioan. 12. sicut ipe dixerat. Ego si exaltatus fuero à terra, omnia
Isai. 53. traham ad me ipsum. Et Isa. Si posuerit pro peccato animā suam, videbit semen lōgeuum. *In fletu venient, et in misericodia reducam eos.* Hoc est. Prę gaudio flebūt. vel deflentes peccata sua. Sep. In fletu egressi sunt, & in consolatione adducam eos. Hoc est, quando capti ui adducti sunt, ibant gementes: sed reuertentur magna cū lętitia. Sic etiā Chal. Par. In trāsmigratione sua cùm flerent, migrarūt. At cùm reuersi fuerint de medio transmigrationis suę, in miserationibus multis appropinquare faciā eos. In Heb. ובאו iabou, venient. Nō nulli codices habēt, & in precibus. Sed nō est in Heb. neq; in Sep. *Et in misericordia.* Heb. Cū misericordijs. Hoc est clemētissimè, summa clementia reducā eos, qui abducti erāt à Sathana. *Et adducā eos per torrentes aquarū in via recta, & nō impingēt in ea, quia factus sum Israeli pater, & Ephraim primogenitus meus est.* Copiā grāe & doctrinę significat, quibus via facilis redditur, & of-
Isa. 40. a fendicula omnia auferūtur. Erunt praua in directa, & aspera in vias planas, ait Isaias. Quod cōpletū esse in
Luc. 3. Chri aduētu docet Euāgeliū. Per Israel & Ephraim, decem tribus intelligūtur, eo q̄ Ieroboā filij Nabath ex hac tribu regnū primo obtinuit in Samaria. Vide 3. reg. 12. Sed & Ephraim populi ex gētibus congregati

typus

typus fuit. Nam cùm posterior filius Ioseph esset, surripuit primogenita Manasse, qui maior natu erat. Sed in mysterio crucis decussatis mambus. Vide Gen. 48. Sic per crucem Christi populus ex gentibus primatū obtinuit in Ecclesia. Chal. Paraph. Quia fuit verbum meum Israeli quasi pater, & Ephraim dilectus est coram me. Septuaginta et Hebræ. habent vt nostra. *Audite verbum Domini gentes, & annuntiate in Insulis quæ procul sunt, & dicite. Qui dispersit Israel, congregabit eum, & custodiet eum sicut pastor gregem suum.* Audiāt omnes Dei benignitatem erga Israelem, vt tanta Dei benignitate, & clementia audita, nemo sit qui non libenter ad eum accedat, eumq; pro Deo habere velit. Congregat dispersos, & custodit ne dispergantur. Nō est cur desperet quis, quātumuis dispersum se videat. Est qui congreget, & custodiat. Quoties, ait Christus, *Mat. 23.* volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina cōgregat pullos suos sub alas, & noluisti. *Redemit enim Dominus Iacob, & liberabit eum de manu potentioris.* Hoc est, de manu Sathanæ. Qui tanquam fortis armatus *Luc. 11. c.* custodiebat atrium suum, & in pace erant omnia, quę possidebat. Sed venit fortior eo, qui eum vicit, & arma eius diripuit, & spolia distribuit. Fortiores quidem nobis sunt aduersariæ potestates, si naturam fragilitatis humanæ cōsideres. Sed nos fortiores fide, Dei grā & protectione. Vnde Dauid. In te inimicos nostros *Psal. 43.* ventilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nos. Et rursum. Super Aspidem & Basi- *Psal. 90.* liscum ambulabis, & cōculcabis leonem & draconē. Et Christus ad suos. Ecce dedi vobis virtutem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem vir *Luc. 10.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tutē inimici. *Dominus.* יהוה Iehoua, Christus qui nos redemit, verᵒ est Deus, patri cōsubstātialis. Quod significat nomē Dei Tetragrāmaton hic positū. *Et venient, et laudabūt in mōte Sion.* vtiq; liberati de manu potētioris, vt possint sine timore læti laudes Dñi liberatoris sui decātare in Ecclesia, quæ est domus Dei. *Et confluēt ad bona Domini super frumēto, & vino, & oleo, & fœtu pecorū & armentorum.* Confluent ad bona Domini possidenda, quibus abundabunt. Omnium rerum abundantiā significat. Quæ spiritualiter intelligenda sunt. Per frumentū & vinum, Corporis & sanguinis Christi inestimabile Sacramentum sub speciebus panis & vini. Per oleum verò, Spiritus Sancti gratia & vnctio. De quo
Psal. 22. in Psal. Impinguasti in oleo caput meū. Et, Vnxit te
Psal. 44. Deus, Deus tuus oleo lætitiæ. Per fœtus pecorū & armentorum, multiplicationem fideliū, inter quos aliqui sunt simplices, alij qui possint cornibus aduersarios ventilare sapientia sua & doctrina. *Eritq; anima eorum quasi hortus irriguus, & vltrà non esurient.* Apertè innuit bona prædicta ad animam pertinere. Sep. Eritq; anima eorum quasi lignum fructiferum. vtiq; de quo
Psal. 1. in Psal. Erit tanquā lignū, quod plantatū est super riuos aquarū, quod fructū suū dabit in tēpore suo. Vide supra. 17. Cap. Chald. Para. Et erit anima eorū plena delitijs, sicut hortus irriguus qui irrigatus est, & non addent vt sint vltrà solliciti. Per aquarum fluenta, gratiam & doctrinam intellige, quibus animus irrigatur, vt semper sit floridus, fructumq; det in tempore suo, vt neque folium eius decidat. Porrò in tanta bono-
Ioan. 4. b rum abundātia, quis esuriet? Qui biberit ex hac aqua, non sitiet in æternum. *Tunc lætabitur virgo in choro, iuuenes &*

iuuenes & senes simul, & conuertam luctum eorum in gaudium, & consolabor eos, & lætificabo à dolore suo. Communem lætitiam significat. In tanta bonorum abūdātia, quis non lætabitur? quis non exiliet præ lætitia? Per virginem, Chald. Paraph. cœtum Israel intelligit. Sed melius est propriam retinere significationem: virginum enim est in choro saltare. Iam verò quàm gloriosum est in Ecclesia Dei tot virginum, & iuuenum, & senū turmas in cænobijs videre laudes Dei in choro decantantes summa cum hilaritate? vt dicant cum Prophe-
ta. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum vi- Psal. 83.
num. Et, Secundùm multitudinem dolorum meorū Psal. 93.
in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. *Et inebriabo animam sacerdotum pinguedine, & populus meus bonis meis adimplebitur, ait Dominus.* De alijs, dicitur. Non esurient. De sacerdotibus, inebriabo pinguedine. Quid ni inebriabuntur pinguedine, qui die ac nocte in lege Dei meditantur, & sacrosancta mysteria corporis & sanguinis Christi frequētāt, & vitulum saginatum manducant? Comedite amici, bi-
bite & inebriamini Charissimi. Et calix meus inebriās Cant. 5. a.
quàm præclarus est. Et, Sicut adipe & pinguedine re Psal. 22.
pleatur anima mea. Per pinguedinem, dona spiritualia opima intellige. Alludit ad oblationes pingues, quarū pars cedebat sacerdotibus. *Hæc dicit Dñs. Vox in excelso audita est lamentationis, luctus & fletus, Rachel plorans filios suos, et nolentis consolari super eis, quia non sunt.* Prophetiā hāc in nece infantiū, quos Herodes in Bethleē & finibus eius occidi fecit, completam esse docet D.
Matthæus. vt per Rachel, Matronæ Bethleemiticæ Mat. 2. c.
intelligātur, eò quòd in Bethleem sepulta sit Rachel.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vide Gen.35. Vbi obseruat D. Hiero. Euangelistam locum hunc neq; iuxta Hebraicam lectionem, neq; iuxta Septuag. citasse. Ex quo, inquit, perspicuum fit, Euãgelistas & Apostolos nequaquam ex Heb. interpretationem alicuius sequutos, sed quasi Hebræos ex Hebræis quod legebãt Hebraicè, suis sermonibus expressisse. Iudæi de luctu matronarum Iuda intelligunt: vt per Rachel, Beniamin ex Rachele genitum intelligamus. Et Beniamin ad Iudam pertinet. Quo nomine duæ illę tribus Iuda, & Beniamin significãtur, quasi dicat Congregatio Matronarum Iuda conscendet loca edita regionis, vt illic lugeat, quò longiùs exaudiatur, liberos suos, dum abducentur captiui in Babylonem: nec admittet cõsolationem, cùm neq; vnus quidem remaneat. Tribuitur autẽ luctus hic mulieribus, quia fœminæ non tã sollicitè abducũtur captiuæ, sicut mares. Nõ est absurdum locum hũc duabus rebus accõmodare, sicut plerunq; fit in prophetis. Chal. Paraph. Vox in excelso mũdi audita est, vox domus Israel flẽtis, & gementis post Ieremiam prophetam, quando misit eum Nabuzardan princeps occidentium ex Ramah: Rachel lamentatur, & plorat ob amaritudinem Ierusalem, plorat propter filios suos, & renuit consolari super filijs suis, quia migrauerunt. *Vox in excelso.* subaudi colle. Vox Hebr. רמה ramah, excelsum significat. Sed et Ramah vrbis nomẽ est in tribu Beniamin, à situ forsan dictę, quòd in colle aut loco edito sita esset. Quo nomine & alia oppida sunt dicta. vt Iud. 15. Septuag. habent, in Rama. *luctus & fletus.* Hebr. fletus amaritudinũ, hoc est, amarissimus. *quia non sunt.* quòd scilicet omnes occisi sint: vel quia migrarunt, neq; vnus remanserit. Heb. quia non ipse, sunt nempe, nam dictioni אין affixa, id est pronomina, apponuntur vice verbi sum, es, est. *Hæc dicit Dominus. Quiescat vox tua à ploratu, et oculi tui à lachrymis, quia est merces operi tuo, ait Dñs, et reuertentur de terra inimici: & est spes nouissimis tuis, et reuertẽtur filij ad terminos suos.* D. Hie. De eisdem infantib⁹ ab Herode interfectis interpretatur: vt sermo fit ad Rachel, vt lamentis finem imponat, eo quòd filij eius mercedẽ habituri sint sanguinis pro Christo effusi. Et pro terra Herodis inimici, possessuri sint regna cælorum: & reuersuri sunt in sedem pristinam, quãdo pro corpore humilitatis, corpus receperint gloriosũ. Et hanc vocat spem nouissimam, quando iusti fulgebunt sicut Sol, & infantes quondã paruuli atq; lactentes, absq; ætatum incremẽto, & iniurijs ac labore corporeo, resurgent in virum perfectum, in mensurã ętatis plenitudinis Christi. *Quia merces est operi tuo.* Possumus per opera filios interpretari. Hoc est, his quos genuisti, quasi dicat. Non remanebunt absq; mercede filij tui, qui pro Christo occisi sunt. Chal. Paraph. Quia est merces operibus patrũ tuorum iustorũ. Theodo. per opera quibus merces promittitur, intelligit pœnitentiam, quam in Babylone egerũt, de qua statim. Audiens audiui Ephraim lugẽtem. Sic enim habent Septuag. *Et reuertentur de terra inimici.* Hoc est, ab infidelitate, à regione peccati. *Et spes est nouissimis tuis.* reliquijs scilicet, quæ saluę fient. *Et reuertentur filij ad terminos suos.* vel ad regionem suam, ad Ecclesiam nempe: Nã fiet vnum ouile, & vnus pastor. *Audiens audiui Ephraim irãs migrantem. Castigasti me, & eruditus sum, quasi iuuenculus indomitus.* Per Ephraim, decem tribus intelliguntur, quibus pri

Ephes. 4.

Ioan. 10.

Universidad de Deusto Biblioteca

bus primus imperauit Ieroboam filio Nabath. Multo, inquit, labore atq; verberibus eruditus sum, neq; profeci. Septuag. Audiens audiui Ephraim lamentãtem. Castigasti me, & eruditus sum, ego quasi vitulus non didici. Chal. Para. Auditum & manifestum est coram me, quòd domus Israel plorat & gemit, pro eo quòd transmigrauerũt. Dicit enim, Induxisti super nos correptiones, neq; edocti sumus, quasi vitulus non assuetus iugo. *transmigrantem.* Heb. מתנדד mitnoder, à radice נוד nud, hoc est, mouere, migrare, cõmoueri, condolere. Vnde transmigrantem, & lamentantem transferre possumus. vel commemorantem apud se casus suos. *quasi iuuenculus indomitus.* Heb לא למד lolumad, nõ assuetus, subaudi iugo. Sic supra. 5. Cap. Percussisti eos, & non doluerunt: attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam. *Conuerte me & conuertar, quia tu Dominus Deus meus.* D. Hie. Ergo id ipsum quod agimus pœnitẽtiam, nisi Dei nitamur auxilio, implere nõ possumus.

Zach. 1. a Alibi. Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Quo docemur liberũ hominis arbitriũ operari: spõtè enim conuertimur, & volentes. Sed hoc ipsum q̃ est velle conuerti, non nisi Deo præuenente fit, iuxta illud. A

Isai. 26. spiritu tuo concepimus & parturiuimus. &c. *Postquam enim conuertisti me, egi pœnitentiã: et postquã ostendisti mihi, percussi femur meum.* Hoc est. Postquã fecisti vt in captiuitatem abirẽ, tunc me pœnituit, quòd cultũ tuũ dereliquerim. Et postquã ostẽdisti mihi labores seruitutis & captiuitatis, dolui. Sep. Quia post captiuitatem meã egi pœnitẽtiã: & postquã cognoui, ego ingemui. Chal. Par. Quando enim nos redimus ad legem, consolationem accipimus: & nunc cũ notum fuit nobis, percussi-

percussimus femur nostrũ. Sic etiã nõ ante quis pœnitẽtiã agere potest, quàm Deus illũ ad se conuertat, vt cognoscat quẽ offenderit, & malũ & amarũ esse deseruisse Dõm, & illi timorẽ abiecisse. Et postquã Deus ostẽdit nobis culpæ fœditatẽ, erubescimus, dolemus. Percutere femur, vel supra femur, signũ est dolentis. Solent enim qui dolent, vel pœnitẽt facti, femur percutere. *Confusus sum et erubui, quoniã sustinui opprobriũ adolescentiæ meæ.* Explicat magis quod dixit, *percussi femur meũ.* Cõfusus (inquit) sum, & erubui, cùm viderem me pœnas luere meorũ scelerũ, quę antea admiserã: nã abij in exiliũ. Sep. Ego ingemui in diebus cõfusionis, & ostẽdi te, qm̃ accepi opprobriũ ex adolescẽtia mea. Chal. Par. Cõfusi sumus, & rubore suffusi, quia recepimus opprobriũ peccatorũ nostrorũ, quę à principio sunt. *Erubui.* Sic ĩ Heb. Sep. ὑπεδεξάμην. In Bib. reg ostẽdi te. trãsferre possum timui te, vel expaui te. Nã ὑποδαρήσω Expaueseo significat. Erubescẽtia autẽ species timoris est, vt in idem recidat, erubui & expaui, vel timui te. *opprobriũ adolescentiæ meæ.* Hoc est, peccatorum quę in adolescẽtia cõmisi. Qui peccat adolescens est, imò puer, imprudẽs, parũ cordatus. Vnde illud. Male

Isai. 65. d dictus puer centum annorũ. Sic & adolescẽtior filius

Luc. 15. à domo patris recessit, vt se ipsum pderet. Sic ĩ Ps. De

Psal. 24. licta iuuẽtutis meæ, & ignorãtias meas ne memineris. Delicta iuuẽtutis vocat ignorãtias: q̃ illa ętas ignorãtia plena sit, & etiã prauis cupiditatib admodũ obnoxia: vt vix liceat, quid expediat, cognoscere. *Si filius honorabilis mihi Ephraim. etc.* D. Hie. verba sunt Dñi, quib ostẽdit in quãto pretio apud ipsum sit Ephraim, post quã pœnitentiam egit, vt in honore illum & delitijs habeat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

habeat. Quod autē ait, *ex quo loquutus sum de eo*, Sep. habent, quia pro eo quòd verba mea in eo, memoria recordabor eius. Et iuxta hanc interpretationem exponit D. Hiero. recordabor eius, quia verba mea fuerūt in eo. Non in ore eius, non in labijs, sed in imo cordis affectu. Sic etiam fere Theodo. Si perseueres, inquit, eo vti affectu, memor prouidētiæ meę, bonis perfruēris. Et quia pœnitentia vsus est, & memor est mandatorum meorum, experietur prouidentiā mea. Chald. Par. Ecce sicut filij dilectus corā me Israel, vtiq; puer amabilis est. Quo enim tempore pono verba mea in corde eius, vt faciat ea: recordando recordor, vt bene faciam ei adhuc. *St.* Heb. ה ha, An, num, nūquid, interrogandi, & admirandi particula est. In secundo loco, si puer delicat°. In Heb. אם im, si, & verè significat. Vnde possumus sic trāsferre. Num filius honorabilis mihi Ephraim, certè est, & puer delicat°. In quē sensum interpretari possumus lectionem nostram. Nā & Septuag. & Chald. Paraph. affirmanter legunt. Alij exponunt negatiuè, quasi dicat, nō est mihi pretiosus, neq; in eo est mihi consolatio aut delectatio, quandoquidem inobediens fuit, propter quod coactus sum eum expellere patria sua. Tamen ex quo incipio sermonē facere de illo, adhuc soleo recordari amoris, quo illū aliquando sum prosequutus. *Honorabilis.* Septuag. dilectus. Chald. Paraph. Sicut filius dilectus. Hebr. יקיר iachir, pretiosus, honorabilis, inclytus, gloriosus, a radice יקר iachar, in honore, & gloria, & pretio esse. Nimis honorati sunt amici tui Deus, ait propheta. Et 1. reg. 2. ait Dominus. Quicūq; honorificauerit me, glorificabo eum: qui autem cōtemnunt me, erunt ignobiles

Psal. 138.

biles. *Puer delicatus.* Hebr. filius delitiarum vel lætitiarum. Quidam volunt nomen ילד icled, primum ętatis gradum significare, hoc est, infantem recenter natum. Eo autem tempore teneriores sunt filij, & delitiæ parētum. *quia ex quo loquutus sum de eo.* Heb. בו bo, cum eo, & in eo, & de eo significat. Interpretari possumus, ex quo loquutus sum de eo, vt scilicet eū ad me reducerem. vel ex quo decreui ad me reducere, semper memoriā eius faciā. Aut recordabor verbi quod loquutus sum, vt illum ad me reducam. *Adhuc recordabor.* Heb. recordādo recordabor. hoc est, certissimè recordabor. *Idcirco conturbata sunt viscera mea super eū, miserans miserebor eius, ait Dominus.* D. Hiero. Fuerunt quidem sermones mei in eo, & omnia mandata mea auido suscepit animo, & in suo corde seruauit: & tamen miserans miserebor eius, ait Dominus, vt ostenderet omnium hominū iustitiam indigere misericordia Dei. Septuag. Idcirco festinaui super eum. Chald. Paraph. commota sunt viscera mea super eos. Hebr. המון hamon, sonauerunt, fremuerunt, cōturbata sunt, à radice המה hamah, Septuag. videntur deduxisse à radice מהר mahar, vt loco Vau, Res, legerint. Est enim magna vicinitas inter has duas literas. Quanquā possumus dicere, festinaui super eū, idem esse quod motus sum super eum, hoc est, commotus. quod est idē cum eo quod nos habemus, *conturbata sunt viscera mea super eum.* Significat autē doluisse Deum vicem eius. Sic Ose. 6. Quid faciam tibi Ephraim? quid faciam tibi Iuda? verba sunt commiserantis. Loquitur autem Deus humano more. Explicat autem quid sit, cōmota fuisse viscera super eum, cùm subdit. *Miserans miserebor.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

rebor. Tautologia frequentissima in sacris literis, & augendi gratia fit. Hoc est, certissimè miserebor. *Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines: dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulasti: reuertere virgo Israel, reuertere ad ciuitates tuas istas.* D. Hiero. statue tibi speculas, siue speculatores, qui tibi prænuntient aduenire tibi tantam rerum omnium fœlicitatem, & plange antiqua peccata, vel præ gaudij magnitudine, & tota mente ad Deũ conuertere, & dirigere, vel pone cor tuum in viam rectam, per quam profecta es: inde enim reditura es. Nam reuerti te faciam ad ciuitates tuas, quas captiua deseruisti. Theodo. Animaduerte benè, quos fructus ex trãsgressione decerpsisti: quæ verò bona conciliauit tibi pœnitentia. *Statue tibi speculam.* Septuagin. Statue tibi speculatores. Chald. Paraph. Cœtus Israel recordare tibi operum patrũ tuorum rectorũ. Effunde preces. Heb. ציונים: siionim, à radice ציון saian, statuã, titulum, aut signum significat, quod ponitur super sepulchrum, vel iuxta viam. Vnde nõnulli ita exponũt: Statue tibi titulos, vel aceruos lapidum, quasi dicat. O congregatio electorum, quæ quotidie Dei tui ignara transis in potestatem Sathanæ, vias illas quibus iter facis, dum abduceris ad tyrannum, nota, & signa titulis, & altis lapidum aceruis: vt cùm tibi redeundum erit in patriam tuam, facilè viam quam transisti, inuenire possis. Vel, vide quid tibi occasio peccãdi fuit, vt deinceps caueas, & declines ab huiusmodi occasionibus. Sed à radice ציה saiah, est ציון sion, quæ vox aceruum, & speculum significat, vel quòd ex specula signum datur, vel quòd sit erecta, & eminens, & in signũ omnium. *Statue tibi speculam.* Hoc est, vigila in tui custodia.

stodia. Sic Isai. 21. Super speculam Domini ego sum, stans iugiter per diem, & super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus. Et Hab. 2 Super custodiam meam stabo. *Pone tibi amaritudines.* Septua. Fac pœnã. Theodo. legit: Sume de te supplicium. Chal. Paraph. In amaritudine pone cor tuũ. Eadẽ est sentẽtia. Heb. תמרורים tameturim, amaritudines significat, à radice מרר marar, quod est amarescere, amarum esse. Nonnulli Hebræorum titulos excelsos, vel cumulos interpetantur: & exponunt sicut illud quod præcessit, *statue tibi speculam.* Alij statuas amaritudinum, seu idóla irritantia exponunt. Sicut & illud Ose. 12. Ad iracundiã me prouocauit Ephraim in amaritudinibus suis. vbi in Heb. eadem dictio habetur. Verbum מרר marar, in Hithpael eleuare significat. Et in hunc sensum etiam interpretari possumus literam nostram, pone tibi amaritudines, hoc est, statue ante cor tuum excelsa, vel idóla quibus amarescere fecisti, & irritasti Deũ tuum. Vel sicut alibi. Vide quia malũ & amarum est dereliquisse te Dominum Deum tuum. Considera diligenter, quas pœnas pro peccatis tuis sustinuisti, & quæ te manẽt post mortem multò amariores & acerbiores. *Dirige cor tuũ in viam rectam, in qua ambulasti.* Scilicet aliquando, quasi dicat. Recogita, quàm bene tibi fuerit, quãdiu viã rectã tenuisti. Vel possumus preteritũ pro futuro vel præsenti interpretari, quasi dicat. Statue in corde tuo, vt posthac ambules p viã rectã mandatorũ Dei. Sic Propheta. Iurauì, & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ. Et inclinaui cor meũ ad faciẽdas iustificationes tuas. Sep. Da cor tuum in humeros tuos. Chald. Paraph. Contemplare opera quæ fecisti, an recta sint *Psal. 118.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

cta sint, cùm transmigraueris in viam longinquã. Iuxta hanc sententiam interpretari etiam possumus literam nostram. Heb. לְמִסְלָה lamsilah, ad viam tritam, à radice סָלַל salal, quod est eleuare viam, vel sternere aggesta terra, vel lapidibus. Vnde nomen, viam eleuatam, vel stratam lapidibus, & viam tritam & calcatã, & viam sine lapidibus & offendiculis significat. Nam סלה halah, calcare significat. Nostra lectio habet *rectã*: nam via sine offendiculis, via recta est. Sensum magis expressit noster interpres. Quod autem Septuag. transtulerunt, Da cor tuum in humeros tuos, nescio quomodo cum Hebrẹo conueniat, nisi legamus ὤμους quod duros significat. Nam ὦμος cum ω circumflexo humerum significat, at verò ὠμός cùm acuitur, durum & sæuum. via autem trita & calcata est via dura. Cùm autem solo accentu duæ istæ dictiones differant, facilè potuit irrepere error, præsertim cùm antiquitus huiusmodi accentus non notarentur. D. Hiero. eodem modo legit iuxta Septuag. & etiam Theodoretus. Interpretatur autem D. Hiero. hac ratione. Da cor tuum in humeros tuos, hoc est, cogitationes operibus iunge. Siue contemplare humeros portantium te, & de captiuitate reducentium. Quod Isaias pleniùs exequitur Cap. 60. Vbi in camelis, & currib⁹, ac basternis eos asserit reducendos. Theodo. Impone tibi onus pœnitentiæ; permane in his, quæ rectè elegisti. Iuxta hanc interpretationem idem est sensus cum nostra lectione. *Reuertere virgo Israel, reuertere ad ciuitates tuas istas.* Chald. Paraph. Nunc autem cõuertere cœtus Israel ad legem, & reuertẹris ad ciuitates has. Non nulli subaudiendũ volunt, Nã olim sum tibi dicturus

reuertere

reuertere &c. vel reuertere pro reuertẹris. vel reuertite faciam, sicut interpretatur D. Hiero. De conuersione ad fidem hoc intelligitur, quandoquidem certum est nũquam reuersum fuisse Israelem, hoc est, decem trib⁹ ad ciuitates suas. Sed per ciuitates, Ecclesias particulares intelligere debemus. Suas autem dicit, propter Dei prædestinationem. Sic cælestem patriam, patriam nostram dicimus, ad quam prædestinati, & electi sumus. *Vsquequo delitijs dissolueris filia vaga? Quia creauit Dominus nouum super terram. Fœmina circundabit virũ.* D. Hiero. vsquequo negligentia dissoluẹris, & profundo errore vagaberis? Respice quid dicturus sum: & vnde tibi tãta beatitudo expectãda sit, diligenter attẽde. Audi quod nunquam antea cognoueras. Nouam rem creauit Dominus super terram. Absq; viri semine, absq; vllo coitu, atq; conceptu, fœmina circundabit virum gremio vteri sui, qui iuxta incrementa quidem ætatis per vagitus, & infantiam proficere videbitur sapientia & ætate: sed perfectus vir in vẽtre fœmineo solitis mensibus continebitur. Litera nostra conuenit cum Heb. quamuis Septuag. aliter habeant, fortassis vt mysterium Incarnationis Gentibus, quibus interpretabantur scripturas, celarent: ne quasi impossibile reputarent, vt mulier circundaret virum. *Vsquequo delitijs dissolueris?* Heb. התחמקין titchamachin, à radice חמק chamach, quod est, circuire. Circuibis, vel diuertes, aut declinabis, vel hùc & illùc te vertes, vel discurres, vel vagaberis, trãsferre possumus, quasi dicat. Quousq; huc illucq; discurres, idolorũ nempe causa? Quod autem noster interpres habet, *delitijs dissolueris*, inde est, quod verbũ huic affine חמד chamad, significat

Universidad de Deusto
Biblioteca

cat appetere quod iocũdum, et gratum, & voluptuo
sum est. Chald. Paraphra. Quousq; tu obsirmas, quo
minùs redeas. Septuag. Lugens vsquequo conuertê-
ris. Theodore. dictionem lugens cum superiori ora-
tione coniungit, hoc modo. Reuertere in ciuitates
tuas lugens. Et exponens ait, Nec huiusmodi luctus
aduersatur lætitiæ: cùm nos, alioqui fruentes bonis,
memores esse debeamus propriorum delictorum, &
ea deflere. Diximus iam dictionem in Hebr. significa-
re discurrere, vagari huc atq; illuc: & quia qui nõ vult
aliquò ire, huc illucq; discurrit, neq; viam ingreditur,
in hunc sensum interpretati sunt Septuagin. & Chal.
Paraph. vsquequo renuis conuerti? Sic etiam in hunc
sensum interpretari possumus literam nostram, Vsq;
quo delitijs dissoluêris, vt conuersionem tuam diffe-
ras? vt delitijs dissolui sit, laborem fugere, negligen-
tia & pigritia detineri, sicut D. Hieronymus interpre-
tatur. *filia vaga*. Heb. השובבה hasobebah, rebellem sig-
nificat, à radice שוב sub, significat reuerti, redire, con-
uerti, auerti, rebellare. Sed etiam שבב sabab, in Pihel
facere vagari significat: vt vagam etiam interpretari
possimus, sicut nostra habet lectio. Septuag. filia des-
perata. Ita Bibl. reg. Diuus Hieronymus, despecta, le-
git iuxta Septuag. Theodore. ignominiosa legit. Grae
cè ἀπεγνωσμένη diffisam, desperatam sed improbatam,
quod idem est quod despectam & ignominiosam, in
terpretari possumus. Nam ἀπογινώσκω desperare, & im
probare significat. & sic conuenit cum Hebr. Nam
שבב sabab, abiectionem, reiectamenta significat.
Chald. Paraphra. Cœtus cuius auersiones sunt mul-
tæ. *Quia creauit Dominus nouum super terram*. Ita in Heb.

Est au-

Est autem præteritum pro futuro, more prophetico.
Obseruat Diuus Hieronymus nativitatem Saluato-
ris, & conceptum Dei creationem nuncupari. Ver-
bum Hebr. ברא bara, notant peritissimi linguæ Hebr.
Deo propriè conuenire, non homini: ille enim ex ni-
hilo aliquid facit quod prius non erat, vt in mundi
creatione fecit: vel ex præiacenti materia, nouo mo
do, & singulari consilio atque omnipotentia aliquid
condit, & exhibet, quod nulla creatura possit effice
re, sic fuit conceptus beatissimæ Virginis. & in hac sig
nificatione accipi debet in presenti loco. *Fœmina circũ
dabit virũ*. Nomen נקבה nechbah, hoc est fœmina, no
mẽ est sexus, nõ corruptionis, & nõ tantùm ad homi-
nes, sed & ad alia animãtia pertinet, sicut & latinũ fœ
mina. Nomẽ autẽ Heb. גבר gaber, hoc est vir, a radice
גבר gabar, roborare, & fortificare significat: de viro iã
perfectæ ætatis dicitur. Christus autẽ in vtero adhuc
virginis vir fuit, non propter corpus, sed propter ani-
mum, vt diximus suprà ex D. Hierony. quod prophe-
ta significare voluit, virum vocans. Septuaginta. quia
creauit Dominus salutem in plantationem nouam.
in salute tua circuibunt homines. Theodoretus inter
pretatur. Hoc loco, ait, apertè ostendit causam reuo-
cationis Iudæorum ex captiuitate, cùm per eam va-
ticinetur futuram nouam plantationem. Hanc enim
mũdo attulerunt, qui ex ea, hoc est ex Iudeis reuoca
tis ex captiuitate nati sunt, Apostoli nẽpe. hi enim p
meantes omnes gentes, & lustrantes omnia regna p
Dei cognitionem & predicationem Euangelii illis sa
lutem attulerunt. Non video, qua ratione hæc inter-
pretatio Septuag. cum Heb. conueniat. Sed videtur

Pp 2 data

Universidad de Deusto Biblioteca

data opera voluisse aliter interpretari propter caussam superiùs adductam. aut voluit Spiritus Sanctus per eos, mysteriũ hoc cõuersionis ad fidem per Apostolos, hoc in loco prędicere, fructũ nempe dominicæ incarnationis. Possumus etiam & plantationem nouam Christum intelligere, qui germen Domini vocatur, à quo in omnes salus profluxit; in cuius salute Apostoli circuierunt, annuntiantes salutem per Christum. Chaldai. Paraphra. Quia ecce creauit Dominus nouum in terra: Et populus domus Israel incumbet legi. fortassis per mulierem Synagogam voluit intelligi, & per virum populum incumbentem legi. vt mulierem circundare virum sit, Synagogam intra se habere viros perfectos incumbentes obseruationi legis. Sed hæc nimiùm Rabbinica expositio est. Iam verò cùm nouum Deus creauerit super terram, cur adhuc delitijs dissoluimur? cur in nostra desidia torpemus? cur in nostra vetustate consenescimus? cur non veterem hominem exuimus, vt nouum induamus? verè nouum, verbum caro. Quis vnquam tale audierat? Quis vnquam, non dico hominum, sed neq; Angelorum tale cogitauerat? Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini. Ecce ego facio noua. Cantate Domino canticum nouum, quia mirabilia noua fecit. Et vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit. vtique Iesus. Nomen super omne nomen. Nouum nomen noui hominis. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Nunquam ante talis Iesus. Si qua ergo in Christo noua creatura: vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua. Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit

Isa. 43.

Isa. 62.

Mat. 2.

2. Cor. 5.

ciliauit sibi per Christum nouum hominem, vt in nouitate vitæ ambulemus. *Fœmina circundabit virum*, vtique infantem virum, paruulum admirabilem, Deum fortem, patrem futuri seculi, principem pacis. Vsquequo paruuli diligitis infantiam, & stulti ea quæ sunt noxia cupient, & imprudentes odibunt sciẽtiam? Mulier circũdabit virum, vt nos viros faciat, vt detur paruulis astutia, adolescenti scientia & intellectus: neq; ampliùs efficiamur pueri sensibus, sed malitia paruuli simus. neq; simus paruuli fluctuãtes, & circũferamur omni vẽto doctrinę in nequitia hominũ, in astutia ad circũuẽtionẽ erroris. Mulier circũdabit virũ, vt nouũ hic beneficiũ agnoscas, dũ vir nõ horruit virgineo vtero claudi. Nã etsi infanti, q etiã sensu infans est, nullo sit honor, esset tamen infanti qui vir esset sensu. Vnde Ecclesia beneficium hoc agnoscens cantat. Tu ad liberandum susceptturus hominem non horruisti virginis vterum. *Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel. Adhuc dicent verbum istud in terra Iuda, & in vrbibus eius, cùm conuertero captiuitatem eorum. Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ, mons sanctus: & habitabunt in eo Iudæi, & omnes ciuitates eius simul: agricolæ et minantes greges.* D. Hiero. Hoc ex parte videtur sub Zorobabel & Esdra esse completum: plenitudo autem vaticinij ad Christi tempora referatur: & vel in primo aduentu, quando spiritualiter hæc facta sunt, vel in secundo vniuersa cõplẽtur. Ait ergo, adhuc Israelitæ in spiritu, quum liberati à satana venient ad Ecclesiam Christi, illi benè precabuntur, dicentes, ô habitaculum iustificatoris, ô mons, in quo colitur sanctificator Christus, benedicat tibi Dominus, hoc est, multiplicet habitatores tuos,

Isai 9. b.

Prou. 1. c.

1. Cor. 14

Ephe. 4. c

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuos, & beneficijs prosequatur. *Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ, mons sanctus.* Septua. Benedictus Dominus superiustum montem sanctum eius: idem est sensus. Chald. Paraph. Benedicat tibi Dominus habitaculum veritatis eius, mons sancte. *Pulchritudo iustitiæ.* Vox Heb. נוה neueh, habitaculum significat, à radice נוה nauah, quod est habitare. Sed & pulchritudinē & locum amœnum significat, siue ab eadem radice, siue à verbo affini אוה auah, quod est desiderare: q̃ appeti soleant, quę pulchra sunt. Idem ergo est, pulchritudo iustitiæ, quod pulchrum habitaculum iustitiæ. Iustitia propriè ad noua legem pertinet. Sic D. Pau. ad Galat. 2. In lege nemo iustificatur apud Deum. Et 1. Cap. Si enim per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est. Erat quidem iustitia sub lege, sed non ex operibus legis, sed ex fide Christi. Sic & Abraham, ait alibi D. Paulus, accepisse circuncisionē signaculum iustitiæ fidei. Nobis autem Christus factus est sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Rectè igitur Christi Ecclesia pulchritudo, vel pulchrū habitaculū iustitiæ dicitur. Quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christū facta est: vt sine timore de manu inimicorū nostrorum liberati seruiamus illi in sanctitate & iustitia coram ipso. *Mons sancte.* Heb. mons sanctitatis, hoc est mons sancte. D. Paulus ad Heb. 12. Accessistis ad Sion montem, & ciuitatē Dei viuentis, Ierusalem cælestem, & multorū millia angelorū frequentia, &c. Vide quāta sit sanctitas huius montis Dei: vide etiam, quàm turpe sit in pulchritudine iustitiæ vitijs fœdari, & in monte sancto peccatis se polluere, & immundi-

Rom. 4. b
1. Cor. 1
2. Cor. 5.
Ioan. 1. b.
Luc. 1.

mundiciæ deseruire. Non enim vocauit nos Deus in immūditiā, sed in sanctificationē, ait Apostolus. *Et habitabūt in eo Iudas, & omnes ciuitates eius.* Vtq; in monte sancto Dei. Per ciuitates, ciues intellige per Metonymiam. Chal. Para. & habitabunt in ea viri domus Iuda, & in omnibus ciuitatibus eius. Sep. & qui inhabitāt in terra Iudæa, & in omni ciuitate eius simul cum agricola, & eleuabitur in grege. connectunt cum superiori oratione, vt sit sensus: Dicent, benedicat Dominus, vel benedictus Dominus super iustum montem sanctum eius, & super eos qui inhabitant &c. In Heb. habetur, vt nostra habet lectio: quamquam & iuxta nostram lectionem possunt hęc cum superioribus cōnecti: sic vt habitabunt, pro habitent sit, vt subaudiatur, & dicent, & habitent in eo Iudas &c. Per agricolas, & minantes greges, Doctores & pastores intellige, de quibus D. Paulus. *Et ipse.* nempe Christus, dedit quosdam quidem Apostolos, quosdā autem prophetas, alios verò Euangelistas, alios autē pastores & doctores &c. Et alibi. Dei agricultura estis. Et, Ego plātaui, Apollo rigauit *minātes gregē.* Chal. Par. & qui proficiscūtur cum grege. Heb. & profecti sunt in grege, vel cū grege, hoc est, proficiscētur cū grege sub. pastores. q̃ vnico verbo expressit noster interpres trāsferēdo, *et minātes gregē.* quo quidē nō nudū officiū, & inane pastoris nomē, sed officij exercitiū, & opus ipsum pastoris significatur: ne quis solo nomine sibi placeat, cùm D. Pau. dicat. Qui prœest, ī sollicitudine. Et alibi. Laborā, vt bonus miles Chri. *Quia inebriauit animā lassā, et omnē animā esuriētē satiauit. Ideo quasi de somno suscitatus sum, q̃ somnus meus dulcis mihi.* D. Hie. mutationē psonarū hic

1. Thes. 4
Ephes. 4.
1. Cor. 3.
Rom. 12.
2. Tim. 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

esse ait, & veluti dialogum quendam. Dixerat propheta, *Adhuc dicent, Benedicat tibi. &c.* nunc ista dicentibus respondit Dominus. *Quia inebriaui animam lassam etc.* illoq; ista dicente, respondit populus qui de captiuitate venerat, *Ideo quasi de somno etc.*

Quia inebriaui animam lassam. hoc est, sanè inebriaui animam præ siti deficientem. Qui sitit, ait Christus in Euan. *Ioan. 7.* veniat ad me, & bibat. Et, Venite ad me omnes *Mat. 11.* qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Ebrietas & satietas, doctrinæ, & spiritualium bonorũ, & consolationis significant abundantiam. *esurientem* Heb. דאבה dabah, hoc est, dolentem, languentem, & esurientem etiam, à radice דאב daab, hoc est, dolere, sollicitum esse, angi, discruciari siue præ dolore siue præ fame. Cùm ergo sequatur מלאתי milethi, hoc est, impleui, rectè noster interpres transtulit *esurientem*. sic etiam Septuag. Chald. Paraph. & omnem animã sollicitam implebo bono. *Ideo quasi de somno.* Iuxta D. Hiero. vt diximus, verba sunt populi de captiuitate liberati agentis gratias, quasi dicat, suscitasti me veluti somno, dum me tuis iocundis promissionibus exhilarasti, & somnum meum in dulcedinẽ conuertisti. Vel, post hac securè dormiam, dulcis mihi erit somnus. Alij volunt verba esse prophetæ, quasi dicat. Et quia hæc plena sunt gaudij, quasi de somno totus hilaris & iocundus suscitatus sum, & somnus siue mentis excessus, in quo hæc vidi, dulcis mihi. ita Chald. Paraph. sic enim habet. Dixit propheta, Propter hanc annũciationem dierum consolationis qui vẽturi sunt, suscitatus sum & vidi: dormiui, & somniũ meũ requiem dedit mihi. *Ecce dies veniunt dicit Dominus: et seminabo domum Israel, et do-*

& domum Iuda semine hominum, & semine iumentorum. Multitudinem designat, ait Theodoretus. Per homines, rationales: per iumẽta, simplices intelligi vult D. Hierony. Hæc autem multiplicatio facta est in primo Christi aduentu, & complebitur in fine, quando post quã plenitudo gentiũ intrauerit, omnis Israel saluus fiet: vt sit Deus omnia in omnibus. Vide D. Paulum Rom. 11. Chal. Para. Ecce dies veniunt, dicit Dñs, & suscitabo domum Israel & domum Iuda: multiplicabo eos hominibus, & prosperabo eos pecorib⁹. Septuag. nõ habent, domum, sed Israel & Iudam. In Heb. habetur, sicut nostra habẽt, *Et sicut vigilaui super eos vt euellerem, & demolirer, & dissiparem, & disperderẽ, & affligerem: sic vigilabo super eos, vt ædificem, & plantem, ait Dominus.* Vide notata in 1. Cap. hoc est, sicut sollicit⁹ fui, vt perderem: sic sollicitus ero, vt restaurem. Chal. Paraph. Sicut cogitaui super eos, vt euellerem &c. sic lætabitur verbum meum super eos, vt ẹdificem, & suscitem. Septuag. tantùm habẽt, vt destruerem, & affligerem. *In diebus illis non dicent vltrà, Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt: sed vnusquisq; in iniquitate sua morietur: omnis homo qui comederit vuam acerbã, obstupescent dentes eius.* Vide Ezech. 18. Abierat in prouerbium (inter eos præsertim, qui captiui detinebantur, neq; tamen sceleribus parentum se contaminauerant: aut fortassis, quòd nequaquam sua considerantes peccata, existimabant se è terra eiectos & in captiuitatem adductos propter auorum peccatum, qui vitulum aureum in deserto adorauerunt, de quo peccato Exod. 32. scriptum est, quòd dixerit Dominus. Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatũ eorũ.)

abierat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

abierat, in quō, in proterbiū, vt dicerēt, Patres comēderūt vua acerba, & dentes filiorū obstupuerūt. quasi dicerent, Patres nostri peccauerunt, & nos pœnas damus pro illorum peccatis. Nūc ergo ait Dominus, futurum est, tēpore scilicet Christi, vt veri Israelitæ non reijciant causas pœnarum suarū in aliena scelera, auorum nempe suorum: sed agnoscent se peccatores, & fatebuntur se dignos morte sempiterna propter delicta sua, à quibus, & ab æterna morte per Christum liberandos se credent. Vel significat omnino delēdum per Christū peccatum illud adorationis vituli, vt non amplius propter illud quis puniatur, sed propter peccata quæ ipse commiserit. Puniebantur quidem Iudæi propter peccata propria: sed puniebat etiam in illis Deus peccata auorum, quorū ipsi imitatores erāt. Neq; in hoc aliqua erit iniustitia: nam nō maiores sustinebant pœnas, quàm propria peccata commeruissent, sed multò minores. has autem penas sustinebāt tum propter peccata propria, tum propter peccata auorum: vt qui illorum imitabantur peccata, & ipsa imitatione illa probare videbantur, neq; paterna afflictione erudiebantur, pro illis etiam pœnas sustinerēt. & hoc est quod dicitur Exod. 20. Ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes, visitans iniquitatem patrū in filios, in tertiam & quartā generationem eorum, qui oderunt me. Nempe qui parentum imitantur peccata, quæ tamē detestari debuissent: vt nouum sit ingratitudinis genus, cūm ortum quis habeat à parentibus sceleratis, quos iuste potuisset Deus omnino delere vt nulla de reliquo eorum esset posteritas, neq; tamē fecit: non agnoscere tātum beneficiū, sed eisdem sceleribus se

leribus se cōtaminare. D. Hier. super Cap. 18. Ezechie. multùm se cruciat, vt ostendat nullā esse iniustitiā, si Deus puniat filios propter peccata parentū. Sed, quod pace tāti Patris dixerim, nō omnino quęstionem absoluit, & cogitur ad allegorias confugere: sed hoc quo diximus modo, omnia cōsonant, neq; vllus remanet scrupulus. Quęnā enim est iniustitia, si Deus filiū imitantem parētis peccata grauiùs puniat, quàm aliàs puniturus esset, propter parentum peccata, quorum ipse imitator est, quandoquidē non maiorem infligit pœnam, quàm filiorum peccata exigāt, sed multo minorem? Adde etiam, quòd neq; parentes condignam sustinuerunt pœnam pro peccatis suis: vt nulla sit iniustitia, si in filijs, qui veluti portio quędam eorum sunt, adhuc puniantur. Sed iam in Euangelio per Christum auorum peccata omnino deleta sunt, iuxta illud D. Pauli. Si qua ergo in Christo noua creatura, vetera transierunt. Et alibi de Christo loquens ait, Noui testamenti mediator est, vt morte intercedente in redēptionem earum prēuaricationum, quę erant sub priori testamento, repromissionem accipiant qui vocati sunt æternæ hereditatis. Et inferiùs prędicit Ieremias, quòd sub nouo testamēto propitiaretur Deus iniquitati, & quòd non memoraretur amplius peccati. Punitur autem vnusquisq; propter peccata, quæ ipse cōmittit. Quod attinet ad literam, aperta est: & nostra lectio, & Septuag. cum Hebraica veritate conueniunt. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & feriam domui Israel et domui Iuda fœdus nouum: non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris in die qua apprehendi manum eorū, vt educerem eos de terra Ægypti: pactū quod irritum fecerunt, et ego.*

2. Cor. 5.
Heb. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

et ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus: dabo legē meā in visceribus eorū, & in corde eorū scribam eam: et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populū. Locum hunc egregiè & luculenter interpretatur D. Pau. ad Heb.8.&9. Fœdus vetus fuit, Seruate leges meas in tabulis lapideis scriptas. et, Dabo vobis terrā, quam patribus vestris promisi, & omnium bonorum affluentiam. Nouum est, Baptizamini, & credite Euangelio, & seruate quæ in eo præcepta sunt, & dabo vobis æternam vitam. Primi fœderis mediator fuit Moyses: secundi Christus, de quo D. Paulus. Nūc autem melius sortitus est ministerium, quantò & melioris testamēti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est. non enim iam terram, sed cælum nobis promittitur. Vetus fœdus confirmatum & dedicatū est sanguine vitulorum & hircorum. Vide Exod. 24. nouum morte Christi, & sanguine eius. Sic Christus sanguinem suum, noui testamēti sanguinem vocauit. Vnde idem D. Paulus de Christo loquēs. Et ideo, ait, noui testamenti mediator est: vt morte intercedēte, in redemptionem earum præuaricationum quæ erāt sub priori testamento, repromissionem accipiāt, qui vocati sunt, æternæ hæreditatis. vbi enim testamentū est, mors necesse est intercedat testatoris. &c. Vide locum. Obseruat autem idem D. Pau. qua ratione, dicēdo nouum fœdus, veterauit prius. Quod autem antiquatur & senescit, prope interitū est. *Ecce dies venient, dicit Dominus.* Tempore scilicet aduētus Christi in carne, noui testamēti mediatoris. *fœdus nouum.* Heb. ברית berit, fœdus, & pactum significat, à radice ברת barat, vel

Heb.8.

Mat.26.

Heb.9,c.

vel ברה barah, vt Tau sit commutatum pro He, vt ait Rab. Dau. quod est succidere. Ratio autem nominis ex eo deducta est, quòd in fœdere sanciendo cæderetur victimæ, vt constat tum ex prophanis literis, tum ex sacris, vt habes Gene.15. & Infra 34. Cap. & alijs locis. Vnde & verbum. ברת barat, quod est excidere, passim cum nomine ברית berit, iunctum videas, vt latinè icere & percutere. Alij malūt ad ברר barar, reuocare, quod est declarare: eo quòd fœderibus vtrinq; aperta & rata amicitia inter contrahentes confirmaretur, adhibita publica solennitate. Septuag. διαθήκη testamentum, transtulerunt: quos sequutus est D. Paulus ad Heb. Vt autem ait D. Hiero. rectè testamētum pactum appellatur, quia voluntas in eo, atq; testatio eorum qui pactum incunt, cōtinetur: nempe hæreditas, & cōditiones quibus adiri debeat. Sic etiam Christus nouam legem & nouum fœdus, testamentum appellauit, ea potissimum ratione, quòd non alieno sanguine, neq; victimis alienis cæsis, sicut in fœdere sanciendo fieri solet, sed proprio sanguine, & morte testatoris Christi confirmandum erat, sicut in testamētis fit. Vbi enim testamentum est, ait D. Paulus, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentū enim in mortuis confirmatum est, alió quin nōdum valet, dum viuit qui testatus est. Quantum autem sit scelus fœdus hoc nouum violare, explicat D. Paulus dicēs. Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione, duobus vel tribus testibus moritur: quantò magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliā fecerit? Vbi

Mat.26.

Heb,9.e.

Heb.10. e

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vbi obserua, quàm exactè malitiã & grauitatem peccati, quod sub Euangelio committitur, expressit. Peccare enim sub Euãgelio, est filiũ Dei conculcare, sanguinẽ Christi, quo nouũ fœdus & nouũ testamentũ cõfirmatũ est, & in quo sanctificati sumus, pollutum ducere, & pro re vili habere, & spiritui grẕ, hoc est spiritui sancto, contumeliã facere, dum accepti eius gratiam reijcimus. Hæc si attentè perpenderis, detestaberis prorsus, & quasi à facie colubri fugies peccatũ. *In die qua apprehendi manum eorum, vt educerẽ eos de terra Ægypti.* Non præcisè diem, quo egressi sunt ex Ægypto filij Israel, significare voluit: sed tempus illud totum, quo egressi de Ægypto, deo ducente, ad terrã promissam pergebant. Percussum autẽ est fœdus in solitudine Sinai, quò peruenerũt mense tertio egressionis Israel de terra Ægypti. Vide Exod. 19. & 24. Apprehendi, ait, manum eorum, quia in manu forti eduxit eos Exod. 13. quasi manu sua manũ eorum apprehendendo, iuxta illud Psal. Emitte manum tuam de alto, eripe me & libera me de aquis multis. &c. D. Chrisosto. Non quasi seruos eduxit, sed veluti paruulum filium manu accipiens pater sic liberauit: non post tergũ sequi mandauit quasi seruum, sed veluti filium nobilẽ, & liberum manu tenens sic duxit. *pactum quod irritum fecerũt.* Vtiq; in eodem loco vbi percussum est fœdus, aureo vitulo cõflato: vt præ dolore animi & indignatione Moyses tabulas, in quibus lex digito Dei scripta erat, proijceret, & confringeret. Vnde Dominus ad Moysen, Recesserunt citò de via, quam ostendisti eis. Vide Exod. 32. *Et ego dominatus sum eorũ, dicit Dominus.* Septuag. Et ego neglexi eos. Chald. Paraphra. Et ego compla

Psal. 143

cui mihi in eis. In Heb. בעלתי bahalti, à radice בעל bahal, quod est dominari, dominium habere, possidere vt dominum. Nonnulli Hebrẽorum aiunt, verbum hoc sequente Beth, sicut hic, cõtemptũ & despectionẽ significare: vnde hoc loco, fastidiui, abominatus sum, interpretantur: quam significationem sequuti sunt Septuag. Sed et verbum געל gahal, quod affine huic est, abominari, reprobare, repellere, abijcere significat. Alijs hoc non placet, sed retinendam primam significationem: & exponunt, irritum fecerunt pactũ, tametsi ego dominarer eis, & essem eis in Deum. In eundem sensum potest litera nostra exponi. Alij iuxta sensum Chaldai. Paraphra. exponunt. Factus sum quasi vir illorum, vel functus sum officio veri sponsi erga illos. Et quidem, siue hoc vel illo interpreteris modo, verum dicis: nam & tunc quando, irrito facto pacto, vitulum adorauerunt, abominatus est eos Dominus, ita vt vellet omnino delere, nisi eum Moyses oratione sua placasset: & postquam placatus est, factus est quasi vir illorum, & functus est officio viri & sponsi erga illos. Potest etiam referri ad cædem, quã in eos exercuit, ob adoratum vitulum: nam triginta millia hominum ceciderunt in illa die: quo quidem ostendit Deus se illorum esse Dominum, dum vt seruos malos puniuit. Percussit Dominus, ait ibi scriptura, populũ pro reatu vituli, quẽ fecerat Aaron. Ibidem etiã habetur dixisse Dominũ, Ego autẽ in die vltionis visitabo & hoc peccatũ eorũ. Quod huic loco accõmodari potest, vt dominat' sum eorũ, idẽ sit q̃, ius super illos obtinui iustè puniendi pro tanto scelere, etiam vsq; ad tertiam & quartã generationem.

Exod. 32.

Dabo

Universidad de Deusto Biblioteca

Daba legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scriba n illam. Theodo. Hoc rebus ipsis demonstrauit nobis Deus: cùm enim sacros Apostolos abduxisset in montem, non dedit eis tabulas lapideas, sed in cordibus eorum inscripsit leges diuinas, & dantibus operā virtuti beatitudinem obtulit. Tū etiam quando Christus Apostolis præcepit, vt Euangelium prædicarent, nullas leges scriptas illis dedit, sed dixit tantùm, Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangeliū omni creaturę. Sic etiam eisdem Apostolis dixit, Spiritus Sanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quęcūq; dixero vobis. Et iterum. Cùm venerit Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. D. Tho. 1.2. q. 106. ar. 1. ea ratione dicit nouam legē scriptam in cordibus, quia quod in ea potissimum est, gratia scilicet Spiritus Sancti, cordibus fidelium infunditur. Vnde legem fidei vocat Apost. Rom. 3. vt ipsam gratiam fidei, legē nouam dicat. Et ad Rom. 8. Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati, & mortis. Sic. D. Augu. Plenitudo legis est charitas. Hęc non in tabulis conscripta lapideis, sed diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. Lex ergo Dei est charitas. Item post quinquaginta dies à celebratione Paschę Moyses legem accipit in tabulis digito Dei conscriptis: & post quinquaginta dies à passione & resurrectione illius, qui sicut ouis ad immolandum ductus est, congregatos in vnum fideles digitus Dei, hoc est Spiritus Sanctus, implenit, & legē spiritus scripsit in cordibus eorum. Et iterum. Quid sunt leges Dei ab ipso Deo scriptæ in cordibus, nisi ipsa præsentia

Marc. vltimo.
Ioan. 14.
Ioan. 15.
Aug. lib. de Spiritu et litera. Cap. 17.
Cap. 16.

sentia Spiritus sancti, qui est digitus Dei? quo pręsente diffunditur charitas in cordibus nostris, quę plenitudo legis est, & pręcepti finis. Idem D Ambro. in Episto. ad Heb. *Et ego ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum*, hoc est, ego illorum curam agam, & vt meos agnoscam. *Et non docebit vltrà vir proximum suum, et vir fratrem suum, dicens. Cognosce Deum, omnes enim cognoscent me à minimo eorum vsq. ad maximum, ait Dominus: quia propitiabor iniquitatibus eorum, et peccati eorum non memorabor ampliùs.* Theodore. Hæc autem verba sortientur effectum in futura vita: in illa enim non ampliùs indigebimus mutua disciplina. Alij ad tempora Apostolorum, & primitiuam Ecclesiam hęc referunt, & hoc modo interpretantur illud 1. Ioan. 2. Nō necesse habetis, vt aliquis doceat vos: sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus, & verū est, & nō est mendaciū. Sed non est cur Prophetiam hanc aliquo modo coarctemus, cùm adeò manifestè impletam esse videamus in fidei nostrę cōfirmationem. Quis enim est in Catholica Ecclesia, qui Deum non cognoscat? decātant omnes etiam pueri, qui vix norunt verba formare, Symbolum fidei, in quo perfecta quędam Dei cognitio, & Sanctissimę Triadis, & verbi Dei incarnationis cōtinetur: quę sub veteri testamento paucissimis, hisq; Sanctissimis: vix nota erant. Prędicarunt Apostoli Euangelium edocti ab Spiritu sancto: sed post illorum prędicationem repleta est terra scientia Domini, sicut aquę maris operiētes, sicut prophetauerat Isaias 9. Cap. Et quidem, vt qui infidelis est ad fidem veniat, necessaria est prędicatio, dicente Apostol. Fides est ex auditu: & quomodo audient sine prędicante? Sed

Rom. 10.

Universidad de Deusto Biblioteca

postquam quis catholicam fidem suscepit, & cœtui fidelium aggregatus est, nullo negotio Dei cognitionē sibi comparat, cùm audiat quotidie Symbolū fidei decantari, & Euangelium Christi legi. Nō ergo aufert Propheta ministerium verbi, cùm dederit Christus Ecclesię Apostolos, & Euangelistas, & doctores & pastores in ædificationem corporis eius: Sed id tantùm voluit significare, quòd sub nouo testamēto facilè, & nullo negotio possent homines Dei cognitionē sibi cōparare, eam præsertim quę necessaria est ad salutē. In elucidandis autem diuinis mysterijs, in explicandis diuinis scripturis, in defendenda catholica veritate cōtra infideles & hæreticos, audire debent minores maiores, quos Christ' doctores & pastores cōstituit, & Ecclesiæ suę prępositit: vt non circūueniamur omni vē-
Ephes. 4. to doctrinę in astutia hominū. Sed etsi quid difficile exortū fuerit, habet Ecclesia Catholica Spiritū sanctū in ea manētē, qui eā doceat, neq; errare pmittat. *Quia propitiabor iniquitati eorū, & peccati eorū nō memorabor amplius.* Nēpe, vt puniā. Illud autem, *quia*, potest causam reddere eius quod prēcessit, *omnes cognoscent me*. quia scilicet propitiabor iniquitati, & tanquam amicis manifestabo illis me ipsum. Vbi autē horū remissio, colli
Heb. 10. git D. Paulus, iam nō est oblatio pro peccato in priori testamēto omnis sacerdos prēsto erat quotidie ministrans, & easdē sępe offerens hostias, quę nunquam poterāt auferre peccata. sed Christus vnā pro peccatis offerēs hostiam in sempiternū sedet à dextris Dei: vna enim oblatione cōtummauit in sempiternū san-
Heb. 9. ctificatos. Et iterū Christus assistēs pontifex futurorū bonorū, p amplius & pfectius tabernaculū non manu factum

factū, idest non huius creationis (corpus suū sanctissimū cōceptū de Spiritu sancto intelligit) neq; per sanguinē taurorū aut vitulorū, sed per proprium sanguinē introiuit semel in sancta (nempe in cælum) æterna redemptione inuenta. Item. Et Christus semel oblat' *Heb. 6.*
est ad multorum exhaurienda peccata. Qui tamē Ecclesię reliquit sacrificium incruētum Corporis, & sanguinis sui sub speciebus panis & vini, in memoriā passionis & mortis suæ, & cruēti illius sacrificij quod ipse semel obtulit, quotidie offerendum in remissionem peccatorum: dum scilicet per illud applicatur nobis virtus cruenti sacrificij, ad expiationē pœnę pro peccatis debitę. Sic & per alia sacramenta eandem virtutem, & remissionē peccatorū iam factam voluit applicari, ad expiationē culpę & pœnę, p baptismū prēsertim, & pœnitētię sacramētū. Quod autē subinfert D. Pau. Voluntariè peccantibus nobis, post acceptā notitiam veritatis iam non relinquitur pro peccatis hostia, idem est quod dixit, Nā Chrus semel tātùm obla *Heb. 10.*
tus est. neq; iterū se offeret cruenta hostia: reliquę autē hostię veteris legis finē habuerunt: incruenta autē hostia in memoriā illius cruentę instituta est, vt diximus, neq; à culpa mundat, quamuis ad expiationem pœnę valeat. Quod autē subiūgit Apost. Terribilis au *Ibidem.*
tē quędam expectatio iudicij, & ignis ęmulatio, quæ consumptura est aduersarios, intelligendum est, nisi pœnitentiam egerimus. Vel per voluntariè peccantes, in peccatis permanentes, & voluntariè in peccatis perseuerantes intelligamus. Igitur voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, per quam

Universidad de Deusto Biblioteca

remissionem consequamur absq; pœnitentia: nam ante acceptam notitiam veritatis peccantes habent hostiam à Christo pro peccatis oblatam, cuius virtus per baptismum applicatur in remissionem peccatorum, absq; gemitu & planctu, quamuis non absque odio & detestatione peccatorum: vt non solùm culpa deleatur, sed & pœna pro peccatis debita condonetur sine vlla alia satisfactione. Qui verò post acceptam notitiam veritatis, & post emundationem quæ per baptismum fit, peccant, multo dolore & lachrymis oporter veniam per pœnitentiam quærant. Voluit igitur D. Paulus inanem, & vanam hæreticorum fiduciam his verbis reprobare, qui voluntariè peccantibus post acceptam veritatis notitiam, sola fide veniam promittunt per hostiam Christi, dicentes, pax, pax, cùm non sit pax, sed terribilis quædam expectatio iudicij, & ignis æmulatio eos maneat, quę consumptura est eos, & qui illorum sequuntur errores, & doctrinæ catholicę Ecclesię aduersantur.

Hæc dicit Dominus qui dat Solem in lumine diei: ordinem lunæ et stellarum in lumine noctis: qui turbat mare et sonant fluctus eius, Dominus exercituum nomen illi. Si defecerint leges istæ coram me, dicit Dominus: tunc et semen Israel deficiet, vt non sit gens coram me cunctis diebus. Significat, quamdiu mũdus erit, semẽ Israel & gentẽ Iudaicã permansurã. Permanet quidẽ gens Iudaica, & permanebit vsq; ad finem seculi, sed nõ corã Deo, hoc est vt illi accepta sit, nisi in his qui crediderũt Euãgelio, vel credituri sunt. *Qui dat Solẽ in lumine diei*, hoc est, vt die luceat. Gen. 1. vt prœesset diei. *ordinem lunæ & stellarum in lumine noctis.* Gene. 1. fecit luminare minus, vt prœesset nocti

nocti & stellis. Septuag. Lunam & astra in lucem noctis. Chald. Paraph. statuta Lunæ, & syderum ad lucẽdum nocte. Heb. חקה chucot, statuta, & quod tanquã pro decreto & statuto habetur, & est cuiq; ordinariũ, demensum significat: quasi formã, aut normã, ritum ũe, aut ordinationẽ constitutã, præscriptã & certã dicas. Quia ergo Luna suas habet vicissitudines, & cremẽta, & decremẽta, & astra suos habẽt ortũ, & varios aspectus: & quia hæc iuxta normam à Deo constitutã fiunt, qui dat ordinem vel statuta Lunæ & stellarum, dixit, *Qui turbat mare, & sonant fluctus eius.* Septua. & clamorem in mari, & resonuerunt fluctus eius. Chal. Paraph. Increpat mare, & sonãt fluctus eius. Heb. רגע rogah, scindens, findens, conturbans. Nonnulli ad diuisionem illam maris rubri, quæ facta est post egressum Israelis de Ægypto, referunt. Sed & in vniuersum cõturbat Deus mare, quando ventorum vi intumescit, & fremit, & dũ semper agitatur, & feruet, vt quiescere non valeat: cùm verò conturbatur, scinditur, & cõteritur, & alliditur. *Dominus exercituum nomen illi.* Diximus aliàs de hoc nomine. Prœmisit autẽ hæc Prophetа, vt ostẽderet posse Deũ præstare quod dicit, vt nõ deficiat Israel. Nã q̃ potuit Solẽ dare in lumine diei, & legem præfigere lunæ & stellis in lumine noctis, & turbat mare vt sonent fluctus eius, ita ut spectantibus terrorem incutiant, poterit & illud facere. *Si defecerint leges istæ coram me.* nempe, vt Sol non luceat die, & luna & stellæ nocte iuxta leges à me perscriptas, quasi dicat. Quemadmodum fieri non potest, vt leges istæ deficiant: ita nũquam fiet, vt semen Israel deficiat. *Vt non sit gens coram me.* Chald. Paraph. Sicut fieri non potest,

Universidad de Deusto Biblioteca

test, vt pertranseant pacta hæc à facie mea, dicit Dominus, semen quoq; Israel non desinet esse populus ministrans coram me omnibus diebus. Hoc si de ministerio quod fit in obseruatione sacrificiorum & ceremoniarum legis intelligatur, apertè est falsum: nam post destructam Ierusalem, & subuersum templum à Romanis, cessarunt sacrificia, & aliæ obseruationes, quæ non nisi Ierosolymis celebrari poterant. De Israelitis ergo non secundùm carnem, sed secundùm spiritum intelligi debet. Vnde ait D. Paulus. Non autem quod exciderit verbum Dei. (vtiq; hoc, quo promittit non defecturum semen Israel.) Non enim omnes qui ex Israel, ij sunt Israelitæ: neq; qui semen sunt Abrahæ, omnes filij: sed in Isaac vocabitur tibi semen: idest, non qui filij carnis, hi filij Dei: sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine. Sic inter filios Isaac Iacob eligitur, reprobato Esau. Et inter filios Iacob, qui & Israel, qui vocati sunt ad fidē ad populum Dei pertinent simul cum illis, qui ex Gentibus vocati sunt. Vnde idem Apost. Non repulit Deus plebem suam, quam præsciuit: sed sicut tempore Eliæ dixit Dominus, reliqui mihi septem millia virorum, qui non curuauerunt genua ante Baal, sic in hoc tempore, reliquiæ secundum electionem gratiæ saluę factæ sunt. Concludit deinde. Quid ergo? sub. factum est? Hoc nempe, quod quærebat Israel, subaudi secūdùm carnem, non est consequutus, vt scilicet qui electi erant, iustitiam apprehenderent, & ad populum Dei pertinerent, non per opera legis sed per fidem, ceteri verò excęcati sunt. *Hæc dicit Dominus, si mensurari possunt cæli sursum, & inuestigari fundamenta terræ deorsum:*

Rom. 9.

Rom. 11. a

et ego

et ego abijciam vniuersum semen Israel propter omnia quæ fecerunt, dicit Dominus. Altitudinē cæli, & latitudinē terrę, et profundū abyssi quis dimēsus est? ait Ecclesiastes. Eadē est sentētia, cū his quę prēcesserūt. hoc est. Quemadmodum fieri non potest, vt quis magnitudinem vel altitudinem cælorum comprehendat, aut terræ profunditatem penetret: sic nunquam fiet, vt ego vniuersum Israelem abijciam propter iniquitates suas, quas fecerunt. Dixerat enim, *Quia propitiabor iniquitati eorum, et peccati eorum non memorabor amplius.* Non abiecit ergo vniuersum Israel, quando quidem reliquiæ secundùm electionem gratiæ saluæ sunt. Chaldai. Paraphrasis. Sicut non potest fieri, vt sciat homo mensuram cæli desuper, neque etiam inuestigare fundamenta terræ deorsum: sic verbum meum non auersabitur omnem cognationem Israel, pro ijs omnibus quæ fecerunt coram me, dicit Dominus. Septuagin. Si elevatum fuerit Cælum in sublime, & si humiliatum fuerit pauimentum terræ deorsum, & ego non reprobabo gentem Israel, dicit Dominus, pro omnibus quæ fecerunt. Theodoretus sic interpretatur. Qua ratione fieri non potest, vt cælum sit sublimius quàm est, & terra inferior: ita planè impossibile est reijci Israelem. Eadem est sententia, quamuis diuerso modo explicata. Fortassis Philosophi Gentium, qui multum sibi tribuebant, existimassent posse altitudinem cælorum, & terræ profunditatem comprehendi, propterea Septuaginta, cùm Gentibus scripturam sacram interpretarentur, rem omnino impossibilem proposuerunt, vt scilicet cęlum sublimius sit, aut terra inferior. *Ecce*

Eccli. 1. a

Universidad de Deusto
Biblioteca

dies veniunt, dicit Dominus: & ædificabitur ciuitas domino à turre Hananeel vsq; ad portam anguli. De ædificatione Ierusalem, & eius amplificatione prophetat. D. Hier. de ædificatione spiritualis Ierusalem, quæ est Ecclesia Dei, interpretatur. Per turrem Hananeel, turrem obedientię, siue gratię & donorum Dei, iuxta nominis ætymon intelligit. per portam anguli, huius vitæ imperfectionem: quamdiu enim in ista carne subsistimus, rectam veritatis lineam non possumus possidere, sed in angulo stamus, quasi fractis lineis: constat enim angulus ex lineis fractis. Alij per appendices istos quibus ampliandam Ierusalem prędicitur, vnum & idem intelligunt, Gentium nempe conuersionem, vt amplificare Ierusalem sit, Gentium plenitudinem Ecclesiam intrare: ex quo factum est, vt in loco vbi non erat Ierusalem, neq; populus Dei, nūc sit Ecclesia & Dei populus, iuxta illud D. Pauli ad Rom. 9, quod ex Ose. citat. Vocabo non plebem meam, plebem meā, & non dilectam, dilectam: & nō misericordiam cōsequutā, misericordiam consequutam. Et erit: in loco vbi dictum est eis, Non plebs mea vos: ibi vocabuntur filij Dei viui. Et quidem, quod hic dicitur de ædificatione Ierusalem, constat neq; sub Salomone, neq; sub Neemia completum fuisse. Quidā tamen aiunt in illa reædificatione, quæ post vastationē sub Tito & Vespasiano per Adrianum Imperatorem facta est, amplificatam fuisse iuxta prophetiam hāc: nam loca in quibus Christus crucifixus est, & sepultus, muro ciuitatis fuerunt comprehensa, quam Adrianus tradidit Christianis habitandam, prohibens ne aliquis Iudæorum habitaret ibi. Turris Hananeel, & portę anguli vel angulorum

lorum mentio fit Zach. 14. Vide etiam 4. Reg. 14. & 2 Paral. 26. & Neem. 3. Vox Veb. פנה panah, angulū significat. Quidam ad פנה panah, reducūt, quod est aspicere, respicere: vt non sit recessus, sed flexus, ceu acies exterior ædificij, quod prostet, vel quod in varia loca respiciat. Sic etiam latino sermone pinna quiduis acutum significat, unde & pinnæ murorum, idest, summitates. Et quia anguli sunt domus robur & fortitudo, turres fortes appellantur anguli. Sic Sophon. 1. Super ciuitates munitas, & super angulos excelsos, hoc est turres excelsas. Tum etiā, quia anguli domus fiunt ex lapidibus maioribus, qui duos parietes cōiungant, & ædificium sustineant, maiores populi duces ac principes vocantur anguli. Iud. 20. Omnesq; anguli populi, & cuncta tribus Israel in Ecclesiam populi Dei cōuenerūt, hoc est principes aut maiores populi. Et 1. reg. 14. Applicate huc vniuersos angulos populi. quamuis & in vtroq; loco per angulos possint tribus intelligi: vt tribus apud Hebræos anguli vocētur, quemadmodum apud Palæstinos Satrapiæ. Heluetiorum duces etiam hodie anguli dicuntur, vulgò *Cantoni*. Sic ergo interpretari possumus, spiritualem Ierusalem à turre Hananeel vsq; ad portam anguli ædificari, quia turris est Dauid, quæ ędificata est cum propugnaculis, vt dicitur in Canti. ex qua mille clypei pēdēt, omnis armatura fortium. Est etiam specula, in qua reuelata facie gloriam Dei speculantes in eandem imaginem transformamur, à claritate in claritatem tāquam à Domini spiritu, vt ait Apost. Et porta anguli, quę duos respicit populos, & ambobus patet. Sed & Christus, qui de se ait, Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur,

Cant. 4.

2. Cor. 3.

Ioan. 10.

Universidad de Deusto Biblioteca

tur, petra est angularis, qui facit vtraq; vnum, de quō
Psal. 117. in Psal. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes,
hic factus est in caput anguli. Vide Ephes. 2. & 1. Pet. 2.
Et exibit super normam mensuræ in conspectu eius super collem Gareb: & circuibit Goatha, & omnem vallem cadauerū, & cineres, & vniuersam regionem mortis, vsq; ad torrentem Cedron, & vsq; ad angulum portæ equorum Orientalis: sanctum domino non euelletur, & non destruetur vltrà in perpetuum. Amplificationem ciuitatis ædificandæ declarat, vt scilicet intra eam cōprehendantur collis Gareb, & Goatha, & vallis cadauerum, & locus cinerum, & locus vbi morte plectebantur rei, vsq; ad angulum portæ equorum Orientalis, & vsq; ad torrentem Cedrō. quæ omnia loca consecranda Deo dicit, & sancta fore, & vniuersam ciuitatem cum omnibus suis partib' tanquam deo sacratam, nequaquam euellendā, neq; destruendam ampliùs vllo tempore. *Et exibit super normam mensuræ in conspectu eius super collem Gareb.* hoc est, Funis, qui tendetur ad fundamenta ciuitatis designanda, vltrà antiquam normam mensuræ protrahetur è regione portæ anguli iam dictæ super collem Gareb. Chal. Par. Et egredietur adhuc filū mensuræ ędificij è regione eius, donec perueniat ad vallē, quę est vicina Gareb. Sep. Et exibit norma et' corā ea vsq; ad colles Gareb. Collē Gareb, nōnulli locū qui in Euāgelio Caluarię dicitur, existimant esse. Vox Heb. גרב gareb, scabiē significat. Sūt autem intra Ecclesiam scabiosę oues, quas bonus pastor (qui requirit quod perierat, & quod abiectum erat, reducit: & quod confractum est, alligat: & quod infirmum est, consolidat, vt est in Ezech. Cap. 34.) ad sanitatem curat reducere: nam

& Chri

& Christus leprosos mūdabat. Sed & per collem Gareb, Sacramentū pœnitētiæ optimè intelliges, in quo peccator peccatorum scabiem deponit, & mundatur. *Et circuibit Goatha.* Chald. Para. & erit circumiens arcem rotundam. Septuagin. & circundabitur in circuitu de electis lapidibus. Vox Hebr. גחתה gohathah, si sit à radice חגל hagal, rotūdum, vel rotunditatē significat in circuitu: & ab hac radice deduxit Chal. Par. Si sit à radice גלל galal, idem significat: & ab hac radice est Golgoltha, quod lingua Syriaca Caluariæ locū significat, quamuis corruptè legatur, Golgotha: & nonnulli existimant locum hunc, de quo hic fit mentio, eundem esse cum illo qui in Euangelio Golgoltha vocatur. Vtcunq; sit, cùm vox Hebræa Gohatha, rotundum, vel rotunditas in circuitu, interpretari possit, possumus ex Hebręo transferre, & circuibit rotunditatem, vel circundabitur in circuitu. subaudiri autem voluerunt Septuaginta, Electis lapidibus. Noster interpres vocem Hebraicam reliquit, liberum relinquens siue hoc modo, siue alio interpreteris. Quòd si interpretationem Septuaginta sequamur, quadrabit huic loco quod D. Petrus ait, Et ipsi 1. Pet. 2.
tanquam lapides viui super ædificamini domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerētes spirituales hostias, & acceptabiles Deo per Iesum Christū. Et quod Apoc. 21. dicit Ioannes de Ierusalē sancta. Et erat structura muri eius ex lapide iaspide: ipsa verò ciuitas aurum mundum, simile vitro mundo. Et fundamenta muri ciuitatis, omni lapide pretioso ornata.

Et omnem vallem cadauerum. Chaldaica Paraphrasis. & omnis vallis vbi ceciderunt cadauera exercitus Assyriorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

syriorum. Habes historiam 4. reg. 19. Sic & Ecclesia Dei vallem cadauerum intra se continet, sicut & pisces bonos & malos, & triticum & paleas, & virgines prudentes & fatuas: sed & cadauerum curam habet, dum honorificè sepeliri vult, & in loco ad id sacro reponi, tanquam quæ resurrectionem expecter. *Et cineres.* Septuag. & cineris, hoc est, vallem cadauerum, & vallem cineris, vel cinerum. Santes Pag. & cineris locum. Quidam eũdem locum cum valle cadauerum esse volunt. vbi etiam quandoq; cadauera cremabantur, vallis cadauerum & cinerum dicitur. sed & cinis, pro manibus, & reliquijs funerum sumi solet: vnde & illud Virgil. 4. Æneid. Nec patris Anchisæ cineres manesue reuellere, & Cic. 3. in. Verr. Homo importunissime, cur tãtam iniuriam P. Annio mortuo fecisti? cur hunc dolorem cineri eius, atq; ossibus inusisti? Chald. Paraph. non habet, cineres, intelligens nimirum per cineres idem, quod per vallem cadauerum. *Et vniuersam regionẽ mortis.* hoc est, vbi rei morte plectebãtur. Sep. & omnẽ Asseremoth. Chal. Par. & omnes aquæ ductus. Heb. השרמות haseremot, quæ dictio licèt scribat cũ Res, legit cũ daleth, vt ait Rab. Dau. in Cõmẽta. est autem plurale nominis שרמה sedemah, quod aruum, agrum, regionem, campum, planitiem significat: vnde omnes regiones, vel omnia arua transferre possumus. Sed si vocem Heb. in duas diuidam⁹, regionem vel agrũ mortis significabit. & hoc modo diuisit noster interpres, quemadmodum D. Hiero. in Commentarijs affirmat se fecisse, & proinde vertisse regionem mortis. Continet autem Ecclesia regionẽ mortis, quia quamdiu hic sumus, in regione mortis sumus.

sumus. Constitutum est enim hominibus semel mori. Sed & vita hec plena est periculis, vt cũ timore & tremore oporteat nos salutem nostrã operari: vt qui stat, videat ne cadat: Quoniam aduersarius noster diabolus, tanquam leo rugiens circuit, querens quem deuoret. Et in Apoc. 3. Cap. Angelo Ecclesiæ Sardis dicitur. Nomen habes q̃ viuas, & mortuus es. Et D. Paulus. i. Tim. 5. Vidua quę ī delitijs est, viuẽs mortua est. *Hebr. 9. g* *1. Pet. 5.*

Vsque ad torrentem Cedron. sic dictus ab opacitate: nam קדר kadar, est nigrescere, tenebrescere, obscurum vel atrum esse, & ab hac radice קדרון kidron. Torrens autem hic pręterfluit Ierosolymam ad Orientem, & diuidit eam à monte Oliueti, & vallis per quam fluit, eodem nomine vocatur. De quo passim in testamento veteri fit mentio, & in nouo Ioan. 18. Ecclesia autem in Canticis ait, Nigra sum, sed formosa. Sed & cognitio Dei, quam in hoc exilio habemus, opaca est, & obscura, dicente D. Paulo, Videmus nunc per speculum in enigmate, & per fidem ambulamus, nõ per speciẽ. Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. *Vsq; ad angulum portæ equorum orientalis.* Nehem. 3. mentio fit portæ equorum. & 2. Paral. 2. 3. Aiunt nonnulli duas fuisse portas, quæ equorum dicebantur, ad Orientem vnã, & alterã ad Occidentem, vicinã templo: per illam equi educebantur in torrentem Cedron adaquãdi: hæc verò propetẽplũ sic vocabatur, quòd illuc vsq; equitare liceret ꝑ gentibus in Templum: inde verò pedites incedebant, & equos iuxta illam portam relinquebant. Chal. Par. vsq; ad angulũ portę domus stadij regis orientem versus. Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilaui te *Can. 1.* *1. Cor. 13.* *Hebr. 11.* *Cant. 1.*

Universidad de Deusto Biblioteca

Psal. 67. ui te amica mea, dicitur in Cãt. Et in Psal. Currus Dei decẽ millibus multiplex millia lætantium. & Habac. 3. Qui ascendis super equos tuos, & quadrigæ tuę sal-
4. Reg. 2. uatio. Sed &, currus Israel & auriga eius, clamat Eliseus, dum Elias tollitur. *Sanctum Domini non euelletur, et non destruetur vltrà in perpetuum.* Vniuersa hęc fabrica, &
1. Cor. 3. structura sanctitas domino est. Templum sanctum,
Psal. 45. quod estis vos, dicebat Apost. Et in Psal. sanctificauit tabernaculum suũ altissimus. Et alibi Apost. Christus
Ephes. 5. dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret. Et Apoc. 21. Ostendit mihi ciuitatem san-
Mat. 16. ctam Ierusalem: de qua Christus, Et portę inferi non pręualebunt aduersus eam. Non ergo euelletur, neq; destruetur in sempiternũ: fundata enim est supra firmam petram Christum, de quo Angelus, Et regnabit
Luc. 1. in domo Iacob in ęternũ, & regni eius non erit finis.

ARGVMENTVM.

Ieremias in carcere existẽs prophetat similitudine agri, quem emit iussu domini, Iudam post captiuitatẽ reducendum, libertatem per Christum significans.

¶ CAP. XXXII.

VERBVM quod factum est ad Ieremiam à Domino in anno decimo Sedeciæ regis Iuda: ipse est annus decimus octauus Nabuchodonosor. 2 Tũc exercitus regis Babylonis obsidebat Ierusalem: & Ieremias propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis Iuda. 3 Clauserat enim eũ Sedecias Rex Iuda, dicens: Quare vaticinaris, dicens: Hæc dicit Dominus, Ecce ego dabo ciuitatem

ciuitatem in manu regis Babylonis, & capiet eam. 4 Et Sedecias rex Iuda non effugiet de manu Chaldæorum: sed tradetur in manu regis Babylonis: & loquetur os eius cum ore illius, & oculi eius oculos illius videbunt. 5 Et in Babylonem ducet Sedeciam: & ibi erit donec visitem eum, ait Dominus, si autem dimicauerius aduersum Chaldæos, nihil prosperum habebitis. 6 Et dixit Ieremias, Factum est verbum Domini ad me, dicens: 7 Ecce Hanameel filius Sellum patruelis tuus veniet ad te, dicens: Eme tibi agrum meum qui est in Anathoth: tibi enim competit ex propinquitate vt emas. 8 Et venit ad me Hanameel filius patrui mei secundùm verbum Domini ad vestibulum carceris, & ait ad me, Posside agrum meum, qui est in Anathoth in terra Ben-iamin: quia tibi competit hæreditas, et tu propinquus es vt possideas. Intellexi autem quòd verbum Domini esset. 9 Et emi agrũ ab Hanameel filio patrui mei qui est in Anathoth: & appendi ei argentum septem stateres, & decem argenteos. 10 Et scripsi in libro, & signaui, & adhibui testes: et appendi argentũ in statera. 11 Et accepi librum possessionis signatũ, et stipulationes, et rata, et signa forinsecus. 12 Et dedi librũ possessionis Baruch filio Neri filij Maasiæ in oculis Hanameel patruelis mei, & in oculis testium qui scripti erãt in libro emptionis, in oculis omnium Iudæorũ qui sedebant in atrio carceris. 13 Et præcepi Baruch corã eis, dicens: 14 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Sume libros istos, librũ emptionis hunc signatum, & librum hunc qui apertus est: & pone illos in vase fictili, vt permanere possint diebus multis. 15 Hæc enim dicit Dominus exercituum Deus Israel, Adhuc possidebuntur domus, & agri, & vineæ in terra ista. 16 Et oraui ad Dominũ, postquam tradidi librum possessionis Baruch filio Neri, dicẽs: 17 Heu, heu, heu, Domine Deus: ecce tu fecisti cælũ et terrã in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extẽto: non

Universidad de Deusto Biblioteca

† Exod. 34.2. to: nõ erit tibi difficile omne verbũ: 18 † Qui facis misericordiã in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinũ filiorum eorum post eos, Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituũ nomen tibi. 19 Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu, cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam: vt reddas vnicuique secundum vias suas, & secundum fructum adinuentionum eius. 20 Qui posuisti signa et portẽta in Terra Ægypti vsque ad diem hanc, & in Israel, & in hominibus: & fecisti tibi nomen sicut est dies hæc. 21 Et eduxisti populum tuum Israel de Terra Ægypti, in signis, & in portentis, & in manu robusta, & in brachio extẽto, & in terrore magno. 22 Et dedisti eis terram hanc, quam iurasti patribus eorũ vt dares eis, terram fluentem lacte & melle. 23 Et ingressi sunt, & possederunt eam: et non obedierunt voci tuæ, et in lege tua non ambulauerunt: omnia quæ mandasti eis vt facerent, non fecerunt: et euenerunt eis omnia mala hæc. 24 Ecce munitiones extructæ sunt aduersum ciuitatẽ, vt capiatur: et vrbs data est in manus Chaldæorum, * qui prælietur aduersus eam à facie gladij, et famis, et pestilentiæ: et quæcunque locutus es acciderũt, vt tu ipse cernis. 25 Et tu dicis mihi Domine Deus, Eme agrum argento, et adhibe testes, cum vrbs data sit in manus Chaldæorum? 26 Et factum est verbum Domini ad Ieremiam dicens: 27 Ecce, ego Dominus Deus vniuersæ carnis: nunquid mihi difficile erit omne verbum? 28 Propterea hæc dicit Dominus, Ecce, ego tradam ciuitatem istam in manus Chaldæorum, et in manus regis Babylonis, et capient eam. 29 Et venient Chaldæi prælientes aduersum vrbem hanc, et succendent eam igni, et comburent eam, et domos in quarum domatibus sacrificabant Baal, et libabãt dijs alienis libamina ad irritandum me. 30 Erant enim filij Israel et filij Iuda iugiter, facientes malum in oculis meis ab adolescẽtia sua: filij Israel qui vsque nunc exacerbant me in opere manuum

*&ī man° regis Babylonis.o.

suarũ, dicit Dominus. 31 Quia in furore, & in indignatione mea facta est mihi ciuitas hæc, à die qua ædificauerunt eam, vsque ad diem istam, qua auferetur de conspectu meo. 32 Propter malitiam filiorum Israel, & filiorum Iuda, quam fecerunt ad iracundiam me prouocantes, ipsi, & reges eorũ, principes eorum, & sacerdotes eorum, & prophetæ eorum, viri Iuda, & habitatores Ierusalem. 33 † Et verterunt ad me terga et non facies: cùm docerem eos diluculo & erudirem, & nollẽt audire, vt acciperent disciplinam. 34 † Et posuerũt idola sua in domo, in qua inuocatum est nomen meum, vt pollucrent eam. 35 Et ædificauerunt excelsa Baal, quæ sunt in valle filij Ennom: vt initiarent filios, suos & filias suas Moloch: quod non mandaui eis, nec ascendit in cor meum, vt facerent abominationem hanc, & in peccatum deducerent Iudam. 36 Et nunc propter ista, hæc dicit Dominus Deus Israel ad ciuitatem hanc, de qua vos dicitis quòd tradatur in manus regis Babylonis in gladio, & in fame, et in peste. 37 Ecce ego congregabo eos de vniuersis terris ad quas eieci eos in furore meo, & in ira mea, et in indignatione grandi, et reducã eos ad locum istum, et habitare eos faciam confidenter. 38 Et erunt mihi in populũ, et ego ero eis in Deum. 39 † Et dabo eis cor vnũ, et viã vnã, vt timeãt me vniuersis diebus: et bene sit eis, et filijs eorum post eos. 40 Et feriã eis pactum sempiternũ, & non desinam eis benefacere: & timorem meum dabo in corde eorum, vt nõ recedant à me. 41 Et lætabor super eis: cum bene eis fecero, et plantabo eos in terra ista in veritate in toto corde meo, et in tota anima mea. 42 Quia hæc dicit Dominus, Sicut adduxi super populum istum omne malum hoc grande: sic adducam super eos omne bonum, quod ego loquor ad eos. 43 Et possidebũtur agri in terra ista, de qua vos dicitis quòd deserta sit, eo quòd nõ remãserit homo et iumentũ, et data sit in manus Chaldæorum. 44 Agri ementur pecunia, et scribentur

† Sup. 2. 26.

1. Reg. 21.4.

† Exod. 11.19.36. 26.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in libro, & imprimetur signũ, et testis adhibebitur in terra Bẽiamin, & in circuitu Ierusalẽ, in ciuitatibus Iuda, & in ciuitatibus mõtanis, et in ciuitatib' cãpestrib', et in ciuitatibus quæ ad Austrũ sunt: quia conuertã captiuitatẽ eorũ, ait Dominus.

EXPLANATIO.

VERBVM quod factum est ad Ieremiam à Domino in anno decimo Sedeciæ regis Iuda: ipse est annus decimus octauus Nabuchodonosor. Prophetia est de reducenda captiuitate Iudæ, quo libertas per Christum significatur: & quia res magni momenti erat, tempus, & locus, & cęterę circunstantiæ notantur. *Erat clausus.* Causam statim exponit. *in atrio carceris, qui erat in domo regis Iuda.* Anastrophen, hoc est, verborum inuersionem nonnulli existimant. pro in carcere qui erat in atrio domus regis. D. Hiero. nullam hic verborum inuersionẽ agnoscit. Nequaquã, inquit, in carcere, sed in vestibulo carceris recludi iusserat rex Sedecias, libera videlicet custodia, ne posset effugere, vt nõnulla fuerit clemẽtia. *Clauserat enim eum Sedecias rex Iuda, dicens: Quare vaticinaris dicens: Hæc dicit Dominus: &c.* Ecce crimen, Dei nomine loquutũ fuisse tristia & aduersa. Quòd si prospera loquut' fuisser, etiã si ex proprio capite, & mẽdaciter, susciperet ab omnibus, cõmẽdaretur, diligeretur. Populus enim ad iracundiam prouocãs est, vt ait Isaias 30. Cap. & filij mendaces, filij nolentes audire legẽ Dei. Qui dicũt videntibus, Nolite videre: & aspiciẽtibus, Nolite aspicere nobis ea, quę recta sunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores. Sed seruus Dei nõ quęrit hominibus placere, iuxta Apost. sententiã, ne seruus Dei esse desinat, & fiat seruus hominũ. Nec timet eos, qui occidũt

Galat. 1.

occidunt corpus, & vltrà nihil possunt facere: sed timet eum, qui potest corpus & animam perdere in gehennam. sic D. Ioannes Bapt. in carcerẽ truditur, quia Herodi dicit, Non licet tibi habere vxorẽ fratris tui. *Et loquetur os eius cum ore illius,* hoc est, coram alloquetur regem Babylonis. Humilis & captiuus, ait D. Hieronymus, cum potentissimi regis insania. Grauior terror est, videre quem timeas, & antè increpationẽ verborum, quàm pœnarum sustinere cruciatũ. *donec visitem eum.* per mortẽ nempe: mortuus est enim in Babylone. Hoc cũ eo quod sequitur, *si autem diuertueritis ad uersum Chaldæos, nihil prosperũ habebitis,* ait D. Hier. non haberi in Sep. sed in Bib. reg. habetur in interpretatione Sep. *Et dixit Ieremias: factum est verbũ Domini ad me, dicens: Ecce Hanameel filius Sellũ patruelis tuus veniet ad te, dicens, eme tibi agrum meum, qui est in Anathoth.* D. Hie. Helchias, & Sellũ fratres fuerunt germani. Helchiæ filius, Ieremias, Sellũ Hanameel. Nõ licebat possessionẽ de tribu ad tribum transire, neq; de familia ad aliã familiã: & præcipuè suburbana sacerdotũ nulli alij poterãt venũdari, nisi ei quem propinquitas expetebat. Vide Leuit. 25. Porrò per agrum, prædium vrbanũ intelligi debet, hoc est, ędificium in vrbe cum horto olitorio satis amplo: nam agrum arabilẽ non licebat neq; Hanamaeli, neq; Ieremiæ possidere, cùm essẽt Leuitæ. *Tibi enim competit ex propinquitate, vt emas.* Chald. Paraph. quia tibi conuenit hęreditas, vt emas. Sep. quia tibi iudicium, vt assumas in possessionẽ. In Heb. quia tibi (iubaudi est, vel competit) ius redẽptionis. גאל gaal, est redimere, et rẽ alienatã vel implicatam rursum sibi propinquitatis iure asserere aut vendicare. *Et venit ad me*

Mat. 10.
Luc. 12. a
Marc. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hanameel filius patrui mei secũdũ verbũ Domini ad vestibulum carceris, et ait ad me: posside agrum meum, qui est in Anathoth in terra Beniamin: quia tibi competit hæreditas, et tu propinquus es vt possideas. In Heb. quia tibi, sub. competit, iure hæreditatis, & tibi, sub competit, redemptio. eme tibi, pro vt emas, & possideas. Septuagin. & tu senior, q̃ loco huic non conuenit, dicit D. Hier. Heb. קנחלך chenechlac, eme tibi. Vox verò vicina קן zachen, senem vel seniorem significat. ex vocum ergo affinitate potuit error contingere, vt pro vau legerint zain, cùm inter has duas literas magna sit similitudo, vt vix discerni queant. *Intellexi autem, quòd verbum Domini esset.* Hoc est, quòd à Deo emanasset, & voluntas eius & mandatum eius esset. D. Hierony. durum quidem erat, & prope inconsequens, risuq; dignum, eum, qui iam iamq; capiendam prophetabat Ierusalem, & omnes ducendos esse captiuos, vel gladio, fame, & peste perituros, agrum in Anathoth emere, quem non erat possessurus: sed intellexi, inquit, verbum Dei esse, & emptionem meam argumento & vaticinio Domini coaptandam, & ideo acquieui præcepto eius, vt emerem: nec frustra ad me super huiuscemodi re Dei factum esse sermonem. *Et emi agrum ab Hanameel filio patrui mei, qui est in Anathoth, et appendi ei argentum septem stateras, et decem argenteos.* Heb. Septem שקלים secalim. nomen est monetæ, aut nummi argentei, vel aurei. siclus dicitur, quod sonat libratorem seu librationem, aut pondus: erat enim modus & regula omnium ponderũ. Iuxta Græcorum ponderationẽ pendebat tetradrachmõ, idest quatuor drachmas, & quelibet drachma quinq; obolos, quare siclꝰ viginti pẽdebat obolos Hebræos,

Hebræos, qui minores erant obolis Atticis: nã drachma sex obolos atticos pendet, Exod. 30. Hoc de siclo Sanctuarii, & sacerdotali intellige: nam prophanũ pẽdebat didrachmõ, hoc est duas drachmas. hic autem de siclo sacro est sermo, quia Leuita à Leuita emebat. Tradunt hac figura fuisse, vt vna facie aram præferret: vel vt alij volunt, vrnę formam, illius scilicet, in qua manna repositum in arca seruabatur, cũ inscriptione tali שקל ישראל sichel iisrael, siclus Israelis. altera verò virgam Aaronis cũ inscriptione tali לם הקדושה ירוש Ierusalẽ hacdosah, Ierusalẽ sancta. Quibus duobus symbolis Regnũ, & Sacerdotiũ adũbrare voluerũt. Volunt autẽ nonnulli siclum pẽdêre quatuor nũmos, quos nos regales vocamus, nẽpe dimidiam vnciam, non vulgarem, sed cuius pharmacopæis in medica materia expendenda vsus est, quam semunciam atticam antiqui dixere. Stater nomen item Atticum eiusdem ponderis cum siclo est, dimidię nempe vncię. Sic ergo noster interpres pro siclo staterem transtulit. Septuag. septem siclos. Chald. Paraph. septem minas. sed mina viginti quinq; siclos continet. Sed Chaldęis fortassis idem erat mina, quod siclus: aut tẽporum successu mutatus est valor, sicut & argenti, vt statim dicemus. *Et decem argenteos.* Hebr. כסף cheseph, argentum, seu monetam argenteam significat. Si absolutè dicas, argentum, incertæ notationis est: si verò certo numero tres aut quatuor argenteos dicas, certæ est notationis. Nonnulli tres argenteos aiunt facere dimidium sicli. Alij ex lib. Misnaioth. Tract. de Bechoroth. Cap. 8. aiũt tẽpore Moysis argẽtum pondus habuisse trecentorum & viginti granorum hordei. In

Universidad de Deusto
Biblioteca

templi verò secundi tempore auctam fuisse vsq; ad pondus trecentorum & octoginta quatuor granorū, atq; eandem cum siclo rationem obtinuisse. sic Chal. Paraph. Et decem siclos argenti, habet. Septuag. & decem argenti, hoc est siclos, quasi numerauit septem siclos auri, & decem argenti. Alij per argenteos, obolos intelligunt, vt septem argentei, dimidium sicli cōficiant. *Et scripsi in libro, & signaui, et adhibui testes: et appēdi argentum in statera.* Hic erat mos apud Hebræos, vt primùm conscriberetur instrumentum, in quo exprimebatur pretium rei venditæ: deinde adhibebātur testes contractus, qui instrumento nomina sua adscriberent: postea obsignabatur annulo publico instrumentum: postremo loco numerabatur pecunia, & appendebatur. In contractu venditionis duo fiebant instrumenta, quorum alterum obsignabatur, alterum verò annulo publico carebat: vnde minus auctoritatis & fidei habebat. Nam si quādo emptor ob rem emptam vocabatur in ius, obsignato instrumento locus erat apud iudices, non aperto illo & resignato. Precipui ergo instrumenti primo loco fit hic mentio, deinde alterius: & hoc secūdum vocabatur copia, aut duplum. sic infrà vtriusq; libri, signati, & aperti fit mentio. *Et accepi librum possessionis signatum, et stipulationes, et rata, et signa forinsecus.* Septuag. tātùm habent, & accepi librum possessionis, qui lectus fuerat, & sigillatus. Per librum possessionis, literas emptionis intelligit obsignatas. Vox Heb. מקנה micnah, emptionem, & possessionē significat, à verbo קנה chanah, quod acquirere, possidere, & emere significat. In literis autem illis, simul cū re empta & pretio eius, scribebātur leges illæ, quæ ad

redemptio

redemptionem fundorum pertinebant, quarum mētio fit Leuit. 25. *et stipulationes.* Heb. צוה hamesuah, præceptum, & mandatum significat, à radice צוה tsanah, quod est præcipere, & mandare. Conditiones cōtractus & emptionis intelligūt, hoc est, leges illas quæ ad redemptionem fundorū pertinebant. Chald. Par. Et tuli chirographū emptionis, quod scriptum erat, ratificatum, & signatum iuxta morem. Sed & verbū Hebræ. promittere significat: vt stipulationes, & promissiones transferre possis. *et rata,* Heb. החקים hachuchim, statuta, leges. sed & ius quod quis habet in alū significat, à radice חקק chacac. *et signa forinsecus.* Literas apertas, vulgò copiam, de quibus supra. Chaldai. Paraph. Chirographum apertum. Hebr. הגלוי hegalu, hoc est, apertum hunc, subaudi librū. à radice גלה galah, detegere, reuelare, aperire significat. Noster interpres, signa forinsecus, interpretatus est, vt literas apertas intelligas. Sic inferiùs, librum apertum transtulit. *Et dedi librum possessionis Baruch filio Neri filij Maasiæ in oculis Hanameel patruelis, et in oculis testiū qui subscripti erāt. etc.* Hic iam apertè duos vides libros, alterū signatū, alterū apertum. Pro quo Septuag. habent, librum qui sigillatus est, & lectus est. Sed vox Græca ἀνεγνωσμένον cognitum & manifestum significat, quod idem est quod apertum. Explicat autem, quid voluerit significare Dñs in eo, quòd iusserit agrū emere imminente captiuitate, nēpe eos, qui abducēdi erāt captiui, aliquādo esse reducēdos: ita vt iterū possiderent domos, & agros, & vineas in terra illa. Quod expressiùs etiā declarat, dum iuber libros reponi, & in vase testaceo seruari, ne paterent rapinæ, vel humo conditi humore

 terræ

Universidad de Deusto
Biblioteca

terræ soluerentur. Habemus thesaurum in vasis fictilibus, ait Apostolus 2.Cor.4 Quod quidem factũ est, vt permanere possit. Nempe, vt humilitate seruetur. Habuit Lucifer thesaurum, sed nõ in vase fictili, & superbia elatus perijt. Posuit Deus in homine thesaurũ in vase fictili, spiritũ in corpore: vt dum vile istud vas consideras, elationem reprimas, superbiam retundas. Quid enim superbiat terra & cinis?

Et oraui ad Dominũ, postquam tradidi librum possessionis Baruch filio Neri, dicens, &c. Orat Deum, cuius potentiam & maiestatem, bonitatem & clemẽtiã cõfitetur, vt reuelet, quã ob causam iusserit emere agrum, cùm breui esset ciuitas Chaldeis tradenda. Et quidem iam huius rei causam expresserat: sed quò magis rem ipsam aperiat, & cordibus audientiũ imprimat, orat causam sibi reuelari, quasi nesciat. *heu, heu, heu,* vide in princip. lib. Tibi, inquit, potentissimo, qui potentia tua ex nihilo cęlum & terram fecisti, nihil poterit esse difficile. Septuag. Non abscondetur à te quidquam. Chald. Paraph. Nullum verbum te latet. Hebr. לא יפלא loiipale, non abscõdetur, non erit difficile. vtrumq; significat verbum פלא pala. *Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinu filiorum eorum post eos.* Diximus superiori Cap. nullam esse iniustitiam, si in filijs puniat Deus parentum peccata. D. Hiero. Grãdis clementia creatoris, misericordiam suam in mille generationes extendere, & iustitiam statim in altera generatione monstrare: quæ tamen & ipsa mista est misericordiæ. Neq; enim statim punit delinquẽtem, sed expectat pœnitudinẽ: vt si liberi imitati fuerint parentum vitia, diu dilata pœna reddatur. Chald. Paraph.

Faciens

Faciens benignitatem in mille ætates, & reddens peccata Patrum filijs, quando pergunt filij peccare post eos. Quod ergo nos habemus, *post eos,* & etiã Septuag. sic interpretatur Chald. Paraph. quando filij pergunt peccare post eos, nempe parentes. *Fortissime, magne, & potens, Dominus Exercituum nomen tibi.* Septuag. & Chal. Paraph. Deus magnus. Hebr. האל hael, Deum significat, à fortitudine & patientia sic appellatum: vnde & fortẽ etiam significat. Vnde noster interpres *fortissime* trãstulit. Sũt qui hoc nomẽ Dei אל el, ad אלה alah, referant, quod est iurare: quòd Dei Potẽtia se tam latè exerat, vt omnia ei suam quamcunq; habent virtutẽ & potentiam acceptam ferentia, veluti iure iurando obstricta sint. Aliud verò nomẽ Dei huic affine אלוה eloah, à iudicando dicitur, quòd iudex sit omniũ. Vnde Deo vero, Angelis, & hominibus admiratione dignis, presertim qui alijs pręsunt, tribuitur. *& potẽs.* Heb. גיבור gibor, potẽtem, fortem, robustum, pręualidum, qui alijs virtute, potentia, vel etiam auctoritate excellit, significat. *Magnus consilio.* Hoc est, Cuius consilia sublimia sunt, & eximia, & incomprehensibilia. *incomprehensibilis cogitatu.* Septuag. Potens operibus Chald. Para. Multa opera eius. Heb. רב העליליה rab haha-li, liah, & magnus vel multus opere, vel adinuẽtione, siue conatu. Noster interpres per magnũ, vel multũ conatu, vel adinuẽtione intellexit: quòd omnẽ conatum & adinuentionem, quo quis conatur eum comprehendere, & rationem eius inuenire, superet. Et iuxta hunc sensum, *incomprehensibilis cogitatu,* trãstulit. Singula hæc attentam postulant considerationem. Sed et horum cõsideratio mirum in modum obseruatiã,

reuereu-

Universidad de Deusto Biblioteca

reuerentiam, timorem, & religionem excitat. Sed nõ licet singula persequi. *Qui posuisti signa & portenta in terra Ægypti vsq; ad diem hanc, & in Israel, & in hominibus, et fecisti tibi nomen sicut est dies hæc.* Illud, *vsq; ad diem hanc*, D. Hiero. cum sequentibus connectit hoc sensu. Et in Israel, & in cũctis mortalibus quotidie tua signa complentur. Siue aliter, Signa atq; portenta non solũ in Ægypto perpetrasti, sed vsq; hodie eadem tuę misericordiæ fortitudo saluauit populum tuum, & vniuerso generi humano creatoris subuenis potestate. Potest etiam ad superiora referri, vt sit sensus. Posuisti signa & portenta in terra Ægypti, quorum memoria vsq; ad diem hanc perseuerat. *Et fecisti tibi nomen, sicut est dies hæc.* Hoc est, quemadmodum præsens dies demõstrat, cùm toto orbe celebreris, omnes te & potentissimum & sanctissimum prædicent. Separat autẽ Israel ab alijs hominibus, iuxta illud Exo. 4. Filius meus primogenitus Israel. *Et eduxisti populum tuum Israel de terra Ægypti, in signis, & in portentis, & in manu robusta, et in brachio extento, & in terrore magno.* Septuag. & Chald. Paraph. in visionibus magnis, vel in visione magna. Hoc est, in visionib' terrificis, vt idem sit sensus. Vox Heb מורא mora, timorem, & terrorem significat. *Et dedisti eis terram hanc, quam iurasti patribus eorum, vt dares eis terram fluentem lacte & melle. Et ingressi sunt, & possederunt eam: & non obedierunt voci tuæ, & in lege tua nõ ambulauerunt. Omnia quæ mandasti eis vt facerent, non fecerunt: & euenerunt eis omnia mala hæc.* Aperta sunt omnia. Obserua autem, quo modo sit fidelis Dominus in omnibus verbis suis, qui vt fidem seruaret Patribus, terram illis promissam dedit filijs, quos sciebat futuros rebelles &

les, & inobedientes. Quod autem, fluentẽ lacte & melle dicit, rerum omnium abundãtiam significat, quasi dicat, quæ abundat optimis quibusq; fructibus, & rebus delicatissimis. Sed & terra Palestinæ plurimùm lacte & melle abundat. Obseruat D. Hiero. qua ratione inter possessionem terræ, & inobedientiam nullum fuerit medium: vbertas enim securitatem, securitas negligentiam, negligentia contemptum parit. Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit, incrassat', impinguatus, dilatatus dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo, cecinit Moyses. *Et euenerunt eis omnia mala hæc.* Nempe, quæ præsentia cernebant, vt statim declarat. Quia dilexit maledictionem, & veniet ei: & noluit benedictionem, & elõgabitur ab eo. Quoties populo Dei aduersa eueniunt, id cogitare debemus, vt dicamus. Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Et, Omnia quæ fecisti nobis, in vero iudicio fecisti, quia peccauimus tibi, & mandatis tuis non obediuimus. *Ecce munitiones extructæ sunt aduersus ciuitatem, vt capiatur: & vrbs data est in manus Chaldæorum, qui prælianturur aduersus eam à facie gladij, & famis & pestilentiæ: & quæcũq; loquutus es, acciderũt, vt tu ipse cernis.* Ecce mala. Obsessa ciuitas iã iã capienda erat, vt nulla esset spes euadẽdi. Sed & fame, & peste premebatur: vt nõ minora essent mala quæ intus patiebãtur, quàm quæ extra imminebant ab inimicis, qui aduersus eam prę liabantur. *munitiones extructæ.* Septuaginta. Ecce turba venit super ciuitatem hanc. Chaldaica Paraphra. Ecce aggeres congesti sunt contra ciuitatem ad eam subijciendam. Heb. סללות hasollot, aggeres, & munitiones significat, vel arietes. Hebræi dicunt esse instrumentum

Deut. 32.

Psal. 108

Psal. 118.

Dan. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mentum bellicum, quo lapides proijciuntur intra vrbem. Sic Rab. Dau. in lib. Radicum. Ballistam maiorē uocant nonnulli, quam inuenerunt Phœnices, vt ait Plinius, ἀπὸ τοῦ βάλλω, quod Græcis est iacio. Vnde & Nonius Ballistam appellat, qua saxa maiora iaciūtur. Et Vegetius ea magnitudine formari scribit, vt lapides centum viginti pondo eiaculentur. Noster interpres munitiones interpretatus est, cōmuni nomine omnia comprehendens, siue aggeres, siue arietes, siue tormenta, siue Catapultas, Ballistas, Onagros dicas. Quod verò Septuag. habent, turba, Græce est ὄχλος: turbam, cateruam, tumultum significat. Sed ὀχλεῖς vectē significat. Et vectis significat etiam instrumentum ad aliquid subuertendum, effringendumué. vox etiam Heb. trabem significat. *à facie gladij, & famis, & pestilētiæ.* Chald. Paraph. à facie eorum qui occidūt gladio, & fame, & pestilentia. Connecte sic literam. Vrbs data est, pro dabitur, in manu Chaldæorum, qui prælianturaduersum eam. dabitur, inquam, in manus eorū, ob vim gladij, & propter famem & pestilentiam, quæ in ea grassatur, quasi dicat. Iam iam tradetur in manus Chaldæorum, tum propter illorum potētiam qui aduersus eam præliantur, tum etiā quia fame premitur, & pestilentia. Alij, capietur hæc vrbs à Chaldæis, sed fame & peste priùs afflicta. Obsidionem enim lōgam solet comitari fames, & famem pestis. *Et tu dicis mihi Domine Deus, Eme agrum argento, & adhibe testes: cùm vrbs data sit in manus Chaldæorum?* Hoc est, dāda sit iam iam. D. Hiero. Non reprehendit, sed interrogat: nec tam sibi quàm alijs vult discere, qui sedebant in atrio carceris, & fortitan tacitè reprehendebant, quomodo idem Propheta

Propheta, quem verum nuntiare credebāt, & vrbem dicat esse capiendam, & agrum emat quasi possessurus. *Et factum est verbum Domini ad Ieremiam dicens: Ecce ego Dominus Deus vniuersæ carnis. Nunquid difficile mihi erit omne verbum?* Septuag. Nunquid abscondetur à me aliquid? Chald. Paraph. An mihi aliquid erit abstrusum? Vide suprà in hoc eodē Cap. Deus vniuersæ carnis dicitur, vt intelligamus nihil esse, q̃ effugiat scientiam, & prouidentiam Dei: curam habet non tantùm Israelis, sed & omnium hominum, quin & brutorum animantium. Vnde in Psal. Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocātibus eum. Et alibi. Omnia à te expectant, vt des illis escam in tempore. Et in Euangelio. Nonne duo passeres asse veneūt, & vnus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro. *Propterea hæc dicit Dominus. Ecce ego tradam ciuitatē istam in manus Chaldæorū, et in manus regis Babylonis, et capient eam. Et venient Chaldæi præliantes aduersus vrbem hāc, et succendent eam igni, et combūrēt, et domos in quarum domatibus sacrificabāt Baal, et libabant dijs alienis libamina, ad irritandum me.* Succēdēt eam igni, Pleonasmos est. *in quarum domatibus.* Chald. Paraph. in quarum tectis. Vox Heb. גג gag, tectum significat, & partem superiorem domus, quæ discooperta erat in Palestina, vt ibi possent sub diuo manere, pannosq; desiccare: & fiebat in circuitu paries, ne quis cadere posset. Hoc ipsum doma apud latinos significat, vox Hieronymo vsitata. In partibus ergo illis superioribus domus sacrificabāt Baal, & libabāt dijs alienis, quo Deum irritabāt, & ad iracundiam prouocabant, iuxta illud. Prouocauerūt eum in dijs alienis, & in abominationibus ad iracūdiā concita

Psal. 146.
Psal. 103
Mat. 10. d.
Deut. 32.

Universidad de Deusto Biblioteca

Ibidem. concitauerunt. Et iterum. Ipsi me prouocauerunt in eo qui non erat Deus, & irritauerunt in vanitatibus suis. Et ego prouocabo eos in eo qui non est populus (Dei, vel meus) & in gēte stulta irritabo eos. sicut hic factum cernimus. *Erant enim filij Israel, & filij Iuda iugiter facientes malum in oculis meis ab adolescentia sua, filij Israel qui vsq; nunc exacerbant me in opere manuum suarū, dicit Dominus.* Pro eo quod nos habemus *iugiter*, Septuag. habent, soli. Chald. Para. vtiq; Heb. 38 ach, vtiq; profectò, certè significat, et etiam tantùm. Et propterea Septuag. trāstulerunt, soli. Idem enim est si dicas, erāt filij Israel & filij Iuda tātùm faciētes mala, quod soli facientes mala. Noster interpres vim dictionis Hebr. quæ vtiq;, & profectò significat, explicauit dictione illa *iugiter*. D. Hiero. exponens literam Septua. Soli, inquit, Quia qui habet notitiam Dei, & recedit ab eo, solus peccat in oculis Dei: qui verò increduli p- manserint, quasi illo non videntе, & negligente delin quūt. Vnde Dauid vir sanctus, qui corruerat in pecca
Psal. 50. tum vxoris Vriæ, agens postea pœnitentiam ait, Tibi soli peccaui, & malum corā te feci. i. in cōspectu tuo. *filij Israel, qui vsq; nunc &c.* Hoc ait D. Hiero. non haberi in Sep. quamuis in Bibl. regijs in textu Sep. legatur. Quòd autem prius dixerit, filij Israel & filij Iuda, nunc autem filij Israel tantùm, idem est. Nam omnes trib' dicebātur filij Israel, cùm ab Israele ortū habuerint. *Quia in furore & in indignatione mea facta est mihi ciuitas hæc, à die qua ædificauerunt eam vsq; ad diē istā qua auferetur de cōspectu meo.* Hoc est, ex quo ēdificata est, prouocauit indignationem meam. Chald. Paraph. Quia ira mea & furor meus resedit in ciuitate hac, à die qua construxe

construxerant eam, vsq; ad diem hanc, vt transmigrare facerem eam à cōspectu verbi mei. Vide ergo Dei patientiam, & longanimitatem. Qui in multa patien- Rom. 9. e
tia sustinuit vasa iræ apta in interitum. Tu verò noli Rom. 2. a.
Diuitias bonitatis & longanimitatis Dei contemnere, ne thesaurizes tibi iram in diem vindictæ. *Propter malitiam filiorum Israel, & filiorum Iuda, quam fecerunt ad iracundiam me prouocantes, ipsi & Reges eorum, et Principes eorum, & Sacerdotes, & Prophetæ eorum, viri Iuda & habitatores Ierusalem.* Auferetur, ait, de cōspectu meo, & in manus hostiū dabitur propter malitiam &c. Vide suprà Cap. 2. *Et verterūt ad me terga, et non facies, cùm docerem eos, & erudirem diluculo, & nollent audire, vt acciperent disciplinam.* Vide etiam Cap 2. Obserua hic facultatem liberi arbitrij. Doctus à Deo potest audire, & accipere disciplinam, & potest non audire. Aliàs nullum esset crimen nolle audire. Simul etiam Dei bonitatem & clementiam, hominis verò ingratitudinem & duritiem perpende. Ille docet, erudit, & quidem diluculo: hic renuit audire, & disciplinam accipere. *Et posuerunt idola sua in domo, in qua inuocatum est nomen meum, vt polluerent eam.* Idem Cap 7. vide etiam Ezechi. 8. Sic qui errorem contra catholicam veritatem sequitur, qui inordinatè alicui rei cōtra diuinas leges afficitur, in domo Dei, hoc est, in corde & animo idolum ponit. Scriptum est enim, Nescitis, quia Tēplū Dei estis, 1. Cor. 3.
& spiritus Dei habitat in vobis? *Et ædificauerunt excelsa Baal, quæ sunt in valle filij Ennom: vt immolarent filios suos, & filias suas Moloch, quod nō mādaui eis, nec ascēdit in cor meū, vt facerent abominationem hanc, & in peccatum deducerent Iudam.* Idem suprà Cap. 7. Tribus Iuda, & Beniamin

in phano

Universidad de Deusto
Biblioteca

in phano Baalis & Moloch dęmonũ Simulachra veneratæ ſunt. vitulos autẽ aureos in Bethel, et Dan decẽ trib⁹, quę appellãtur Samaria, Ioſeph, & Ephraim. *vt initiarent*. Cap. 7. dictum eſt, vt incenderent. Septua. vt offerrent. Chald. Para. vt traducerent. Heb. להעביר lehahanir, ad tranſire faciendum. Hoc eſt, vt tranſire faciant. Impius ritus ſignificatur, quo parentes idolo Moloch, quod erat idolũ Ammonitarũ, liberos ſuos per ignem traducebant, notanter vetitus Leuit. 18. Erat autem hæc ratio initiandi. Extruebãtur duæ pyræ, & initiandus nudis pedibus eas pertranſibat. Id latinè initiare, inaugurare, luſtrare dicitur. *Et nunc propter iſta hæc dicit Dominus Deus Iſrael ad ciuitatem hanc, de qua vos dicitis, quòd tradatur in manus Regis Babylonis in gladio, et in fame, et in peſte. Ecce ego congregabo eos de vniuerſis terris ad quas eieci eos in furore meo, et in ira mea, et indignatione grandi, et reducam eos ad locum iſtum, et habitare eos faciã confidenter.* Quod ait, *propter iſta*, vel propterea, non debet ad ſuperiora referri. Non enim fælicia hæc, & proſpera pollicetur propter abominationes ſuperiùs cõmemoratas, ſed ad id quod ſequit, *de qua vos dicitis, quòd tradatur in manus Regis Babylonis*. Sic enim hæc dicebãt, vt prorſus deſperarẽt, nullãq; poſt ſubuerſionẽ vrbis ſalutẽ expectarent. *De qua vos dicitis*. Sep. quã tu dicis. Supra hoc eodẽ cap. dixit hoc Proph. & popul⁹ hoc ipſum dicebat. Quod hic promittitur, vt ſępe dixim⁹, ad aduentum Saluatoris referendum eſt. Nam quando ſub Zorobabel reuerſi ſunt de captiuitate, non ſolùm à vicinis Gẽtibus, ſed à Perſis quoq;, & Macedonibus, & Ægyptijs, Romaniſq; ſæpe capti ſunt, & huc vſq; ſeruiunt. Quo modo ergo verum eſſet, quòd habitarent

bitarent confidenter, vt hic promittitur? *Et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum. Et dabo eis cor vnum, et viam vnam, vt timeant me vniuerſis diebus, et bene ſit eis, et filijs eorum poſt eos.* In Actibus Apoſtolorum Cap. 4. legimus. Multitudinis autem credẽtium erat cor vnũ, & anima vna. Sed, & via vna eſt Chriſtus, qui in Euangelio ait, Ego ſum via, veritas, & vita. Sed, & vna fides eſt, vnum Baptiſma. Sed, & vna Charitas. de qua Apoſto. Ecce excellentiorẽ viam vobis demonſtro. Vnus etiam ſpiritus, qui in cordibus fidelium manens, docet eos Deum timere & reuereri. Septua. Et dabo eis viam aliam, & cor aliud. Dictio Heb. אחד atad, vnum ſignificat. Sed vnum, pro altero ſumitur aliquando apud Hebr. ſicq; & vnum, & alterũ, vel aliud transferri poteſt. *Et feriam eis pactum ſempiternum, et non deſinam eis benefacere, et timorem meum dabo in corde eorum, vt non recedant à me.* Dixit ſuperiori Capite de nouo fœdere, quod hic ſempiternum vocat. Sic & Chriſtus ſanguinem ſuum dixit noui & ęterni teſtamẽti. Et, Ecce vobiſcũ ſum, vſq; ad conſummationẽ ſeculi. vtiq; vt benefaciat, & fauoribus proſequatur. *Et lætabor ſuper eis, cùm bene eis fecero. Et plantabo eos in terra iſta in veritate, in toto corde meo, et in tota anima mea.* Hoc eſt, ſponte & ex animo eis benefaciam, nõ veluti coactus propter promiſſionem Patribus factam, quemadmodum Iudęorum populo: vt non ſit mihi moleſtum, ſed gratũ vel de illis benefacere. Sic Apoſto. hortatur. Nõ ex triſtitia, aut ex neceſſitate: hilarẽ enim datorẽ diligit De⁹. Sic & D. Petrus ad Paſtores, Paſcite qui in vobis eſt gregem Dei, prouidentes non coactè, ſed ſponteè ſecundùm Deum, neq; turpis lucri gratia, ſed voluntariè.

Ioan. 14.
Epheſ. 4.
1. Cor. 12. d.
Mat. 26.
Luc. 22.
Mat. vlt.
2. Cor. 9. b.
1. Pet. 5.

Universidad de Deusto Biblioteca

tariè. Septuag. Et visitabo eos, vt benefaciam eis. Sed & verbum ἐπιβλέψομαι aspicio etiam significat, vt trãs ferre possimus, aspiciam eos, subaudi vultu hilari, vt benefaciam. Quod idem est, quod nostra litera iuxta Heb. habet. Et lætabor, vel gaudebo, vel voluptatem capiam super eos, cùm eis benefecero. *in veritate.* Septuag. in fide, Heb אמת emeth, veritatem significat, & fidẽ. Idẽ autẽ est hìc in fide, q̃ in veritate, hoc est verè & fideliter plantabo, vt scilicet nõ euellã amplius. Quod magis exprimitur, cùm ait, in toto corde meo, & in tota anima mea, hoc est, ex animo. Sic Deus à nobis exigit, vt ad eum cõuertamur ex toto corde no
3. Reg. 18. d. stro: vt non simus quales illi, ad quos Elias, Vt quid claudicatis altero pede? Sed vt quidquid Deo aduersatur, abijciamus ex corde nostro: non in mendacio, & hypòchrisi. Inuenitur autem Deus ab his, qui eum in toto corde, & in tota anima quærunt.

Quia hæc dicit Dominus, Sicut adduxi super populum istum omne malum hoc grande, sic adducam super eos omne bonum quod ego loquor ad eos. Et possidebũtur agri in terra ista, de qua vos dicitis quòd deserta sit, eo quòd non remanserit homo et iumentum, et data sit in manibus Chaldæorum. Agri ementur pecunia, et scribentur in libro, et imprimetur signum, & testis adhibebitur in terra Beniamin, et in circuitu Ierusalem, in ciuitatibus Iuda, et in ciuitatibus montanis, et in ciuitatibus Campestribus, et in ciuitatibus quæ ad Austrum sunt: quia conuertam captiuitatem eorum, ait Dominus. Ecce quid voluit Deus significare, cùm præcepit Prophetæ, vt agrum emeret argento in Anathoth in terra Beniamin, & adhiberet testes, & scriberet librum, & signaret. *in ciuitatibus campestribus.* Septuagin. in ciuitatibus Sephela, relique-

liquerunt vocem Heb. Significat autem locum humilem seu campestrem, & planitiem. Sic pro eo quod nos habemus, *in ciuitatibus quæ ad Austrum sunt*, transtulerunt, Et in ciuitatibus Nageb, vocem etiam Heb. relinquentes, quæ meridiem significat. Diuus Hierony. Hæc iuxta literam licèt in typo præcesserint post reditum de Chaldæis, quando ad Cyri regis imperium reuersus est populus in Iudæam: tamen spiritualiter in Christo, & Apostolis veriùs pleniusq; complentur. Tunc & homines, & iumenta reducti sunt in Ecclesiam: iuxta illud quod scriptum est. Homines & iumẽ
Psal. 35. ta saluabis Domine, rationales quosq; & simplices. Tunc agri empti sunt pecunia, vt faceremus nobis amicos de iniquo Mammona, qui nos reciperent in æ-
Luc. 16. terna tabernacula. Et scriptum in libro, haud dubium quin viuentium. Et impressum est signum vexilli dominicæ Crucis, atque victoriæ: & testes adhibiti sunt Martyres, & omnis sanctorum chorus. In terra Beniamin, vbi est Domini fortitudo: & in circuitu Ierusalem, in qua est visio pacis, & æterna securitas: in ciuitatibus Iuda, in quibus est Christi vera confessio. Et in ciuitatibus montanis, de quibus vna est, de qua dicitur. Non potest ciuitas abscondi in monte posita.
Mat. 5. b. Et in ciuitatibus campestribus, vt de profundis atque depressis, per camporum æqualitatem ad summa gradiamur. Et in ciuitatibus quæ ad Austrũ sunt, vbi est meridies, & plena lux veritatis. Cùm autem hæc omnia facta fuerint, implebitur quod scriptum est, Conuertam captiuitatem eorũ, ait Dominus: de quo scrip
Ephes. 4. tum est. Ascendẽs in altum captiuã duxit captiuitatẽ. Accepit, siue vt Apost. ait, dedit dona hominibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARGVMENTVM.

Monetur Propheta orare pro populi liberatione post captiuitatem, & reuelat ei Deus liberationem faciendam.

¶ CAP. XXXIII.

ET factum est verbum Domini ad Ieremiam secundò, cum adhuc clausus esset in atrio carceris, dicẽs: 2 Hæc dicit Dominus qui facturus est: & formaturus illud, & paraturus, Dominus nomen eius. 3 Clama ad me, & exaudiam te, & annuntiabo tibi grandia, et firma quæ nescis. 4 Quia hæc dicit Dominus Deus Israel ad domos vrbis huius, et ad domos regis Iuda quæ destructæ sunt, & ad munitiones, 5 & ad gladium venientium vt dimicent cũ Chaldæis, & impleant eas cadaueribus hominum, quos percussi in furore meo, & in indignatione mea, abscondens faciem meã à ciuitate hac propter omnem malitiam eorum. 6 Ecce, ego obducam eis cicatricem & sanitatem, & curabo eos: & reuelabo illis deprecationem pacis et veritatis. 7 Et conuertam conuersionem Iuda, et conuersionem Ierusalem: et ædificabo eos sicut à principio. 8 Et emundabo illos ab omni iniquitate sua, in qua peccauerunt mihi: et propitius ero cunctis iniquitatibus eorum, in quibus deliquerunt mihi, et spreuerunt me. 9 Et erit mihi in nomen, et in gaudium, et in laudem, et in exultationem cunctis gentibus terræ quæ audierint omnia bona quæ ego facturus sum eis: et pauebunt, et turbabuntur in vniuersis bonis, et in omni pace quam ego faciam eis. 10 Hæc dicit Dominus, Adhuc audietur in loco isto (quem vos dicitis esse desertum, eò quòd non sit homo nec iumentum in ciuitatibus Iuda, et foris Ierusalem, quæ desolatæ sunt absque homine

Dominus. 5 M S.H. C. Tex. lectioni suffragãtur Rab. & G.

ei. 7. M S.Rab. H. G.

Israel. R.H. C. G q.

mine & absque habitatore & absque pecore.) 11 Vox gaudij & vox lætitiæ, vox sponsi & vox sponsæ, vox dicentium, Confitemini Domino exercituũ, quoniam bonus Dominus, quoniã in æternum misericordia eius: & portantium vota in domum Domini, reducam enim conuersionem terræ sicut à principio, dicit Dominus. 12 Hæc dicit Dominus exercituũ, Adhuc erit in loco isto deserto absque homine, & absque iumento, & in cunctis ciuitatibus eius, habitaculũ pastorum accubantiũ gregem. 13 In ciuitatibus montuosis, & in ciuitatibus campestribus, et in ciuitatibus quæ ad Austrũ sunt, et in Terra Ben-iamin, et in circuitu Ierusalẽ, et in ciuitatibus Iuda adhuc transibũt greges ad manũ numerantis, ait Dominus. 14 † Ecce dies venient, dicit Dominus: et suscitabo verbũ bonũ quod locutus sum ad domum Israel et ad domũ Iuda. 15 In diebus illis, et in tempore illo germinare faciam Dauid germen iustitiæ, et faciet iudiciũ et iustitiam in terra. 16 In diebus illis saluabitur Iuda et Ierusalem habitabit confidenter, et hoc est nomẽ quod vocabũt eũ, Dominus iustus noster. 17 Quia hæc dicit Dominus, Non interibit de Dauid vir, qui sedeat super thronũ domus Israel. 18 Et de sacerdotibus et de Leuitis non interibit vir à facie mea, qui offerat holocaustomata, et incendat sacrificiũ, et cædat victimas omnibus diebus. 19 Et factũ est verbum Domini ad Ieremiã, dicens: 20 Hæc dicit Dominus, Si irritum potest fieri pactũ meũ cum die et pactum meũ cum nocte, vt non sit dies et nox in tempore suo: 21 Et pactum meum irritum esse poterit cum Dauid seruo meo, vt nõ sit ex eo filius qui regnet in throno eius, et Leuitæ et sacerdotes ministri mei. 22 Sicuti enumerari non possunt stellæ cœli, et metiri arena maris, sic multiplicabo semen Dauid serui mei, et Leuitas ministros meos. 23 Et factum est verbũ Domini ad Ieremiam, dicens, 24 Nunquid non vidisti quid populus hic loquutus sit dicens: Duæ cognationes, quas elegerat Domi-

†Sup. 25 5.

Israel M S. Rab.

hoc est ℣ vocabit eã 11. MS. H. Q.n.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nus, abiectæ sunt: et populum meum despexerunt, eò quòd non sit vltrà gens coram eis. 25 Hæc dicit Dominus, Si pactũ meũ inter diem, et noctem, et leges cæli et terræ non posui: 26 equidẽ et semen Iacob, et Dauid serui mei proijciam, vt non assumam de semine eius principes seminis Abraham, Isaac, et Iacob: reducam enim conuersionem eorum, et miserebor eis.

EXPLANATIO.

ET factum est verbum Domini ad Ieremiam secundò, cùm adhuc clausus esset in atrio carceris, dicẽs. Idem est argumẽtum cum superiori Capite. Vide initium superioris Capitis, *qui facturus est, et formaturus illud, et paraturus.* Septuag. faciens terram, & plasmans eam vt dirigat eam. Chald. Paraph. qui fecit illud, Dominus qui creauit vt pararet illud. In Hebræo. faciens eam Dominus formans illam, ad stabiliendum vel parandum illam. De Ierusalem sermo est, vel de terra Iuda, de qua in calce superioris Capitis. Sic relatiuum, *illud*, quod habet nostra litera, refert id, quod in calce superioris Capitis Deus promiserat. Sed hęc optimè ad spiritalem Ierusalem referuntur. Deus, inquit, qui facturus est, hoc est magnificaturus Ierusalem, & innouaturus & instauraturus est illam, vt è terrestri cælestem faciat. *grandia et firmat.* Chald. Paraph. grandia & reseruata. Hebr. בצרות bertsuroth, fortia, idest difficilia intellectu, munita, à radice בצר batsar, quod roborare, munire, prohibere significat. *Quia hæc dicit Dũs Deus Israel ad domos vrbis huius, et ad domos regis Iudæ quæ destructæ sunt ad munitiones, et ad gladium venientium vt dimicent cum Chaldæis, et impleant eas cadaueribus hominum, quos percussi in furore meo, et in indignatione meo, abscondens faciem meam à ciuitate hac propter omnem malitiam eorum.* Dum obsiderentur, domos subuerterunt, vt munitiones erigerent, quibus se defenderent contra Chaldęos, qui obsidebant, & pugnabant contra ciuitatem. Multi etiam ex omni Iudæa venerant in Ierusalem cum gladijs, vt ciuitatem defenderent: factumq; est, dum resistere volunt, vt plures caderent, & domus cadaueribus implerentur. Hoc igitur est quod ait, *ad domos vrbis huius, et ad domos regis Iuda quæ destructæ sunt ad munitiones*, subaudi erigendas, *et ad gladium*, hoc est gladios (singulare pro plurali) *venientium*, hoc est, eorum qui venerant, vt dimicarent contra Chaldæos. Chaldai. Paraphra. Quia hæc dicit Dominus Deus Israel super domos vrbis huius, & super domos regum Iuda, quas diruerunt, & congerunt aggeres ad muniendum murum à facie eorum, qui occidunt gladio: veniebant ad dimicandum cum Chaldæis, & ad adimplendas eas cadaueribus filiorum hominum. *quæ destructæ sunt ad munitiones, & ad gladium venientium vt dimicent &c.* Septuaginta. quæ destructæ sunt in vallum, & propugnacula vt pugnent &c. χάρακα vallum, & munitionem significat. προμαχῶνας propugnacula. Vox Hebræa pro qua nos, *gladium*, habemus חרב chareb, gladium, & malleum significat, sed & securim ad deijcienda ędificia. *Ecce ego obducam eis cicatricem & sanitatem, et curabo eos, et reuelabo eis deprecationẽ pacis et veritatis.* Hactenus ostendit se iustũ puniendo propter scelera: nunc ostendit se misericordẽ erga eos, quos iustè puniuit. Quę sequuntur vsq; ad finẽ Capitis, etiã ex sententia Hebręorũ de tẽpore Messię intelligũtur: vide suprà Cap. 30.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Septuag. Et reuelabo eis vt exaudiam, & faciã illis pacem & fidẽ. Eadem est sententia. Reuelabo eis, subaudi deprecationem, quam ego exaudiam vel reuelare deprecationem pacis & veritatis, est dare pacẽ & veritatem, pro qua deprecati sunt sancti omnes. Hoc per
Ioan. 1.b. Christum impletum est: per quem gratia, & veritas, & pax facta est. Chald. Paraph. Et reuelabo eis portam pœnitentiæ: & significabo eis, quomodo ambulẽt in via pacis, & veritatis. Pro eo quod nos habemus, *deprecationem*, in Heb. est עתרת hareret, orationẽ significat. Nonnulli cõciliationẽ, alij multiplicationẽ & affluẽtiã exponũt. *Et conuertã cõuersionẽ Iuda, et ædificabo eos sicut à principio.* Idẽ supra Cap. 30. *Et emũdabo illos ab omni iniquitate sua in qua peccauerũt mihi, et propitius ero cunctis iniquitatib⁹ eorũ, in quib⁹ deliquerũt mihi, et spreuerunt me.* Remissio peccatorum per Christum. Vide etiam Cap. 30. *Et erit mihi in nomen, & in gaudium, & in laudem, & in exultationem cunctis gentibus terræ quæ audierũt omnia bona quæ ego facturus sum eis: & pauebunt, & turbabuntur in vniuersis bonis, & in omni pace, quam ego faciam eis.* Theo. Gentes reditum intuentes laudibus extollent liberationis auctorem, & qui rectè probeq; viuunt, admirabũtur: qui verò nequitiam amplectuntur, acerbè ferent. audierunt pro audient. *et in exultationem.* Septuag. & in magnificentiam. Chal. Para. in gloriam. Heb. לתפארת letiphereth, in gloriam & decorẽ, splendorem, & magnificentiam. μεγαλοπρέπειαν Græcis dicitur. Noster interpres *exultationem* transtulit. Subaudi propter splendorem, & magnificentiam, & gloriam. Sed & illud, *Et pauebunt & turbabuntur*, ad bonos referri potest, vt pauor & turbatio ex stupore nascatur. *Hæc dicit Dominus,*

adhuc

adhuc audietur in hoc loco, quem vos dicitis esse desertum, eo quòd non sit homo nec iumentum in ciuitatibus Iuda, et foris Ierusalem etc. vox gaudij et vox lætitiæ, vox sponsi et vox sponsæ etc. Aperta sunt, & sæpius repetita. *et foris Ierusalem.* Chaldaica Paraphrasis. & in plateis Ierusalem. Hebr. חצות chusoth, extra, foris, foràs significat. Et quia platea locus est exterior, sumitur etiam pro platea, & in vniuersum pro loco exteriori qui est extra domum, vel extra ciuitatem, vt pro via & vico. *& portantiũ vota.* Septuag. Et portabunt dona. Chald. Para. & offerentium sacrificium confessionis. Heb. תודה todah, confessionem significat, gratiarum actionem, laudem, & sacrificium, super quo offerentes confitebantur peccata sua vniuersa: vnde non fiebat secundùm ritum sacrificiorum pro singulari delicto. Significabatur etiam hoc nomine sacrificium, quo quis accepto beneficio, Dei clementiam & benignitatem celebrabat gratias agens. Vide Leuit. 7. Hoc ipsum noster interpres per vota significari voluit. Offerebatur enim ab ijs, qui è periculo liberati vota sua Deo reddebant, quæ dũ in periculo erãt, obtulerãt. Significat ergo tẽpli instaurationem. *Hæc dicit Dñs exercituũ, Adhuc erit in loco isto deserto absq; homine, & absq; iumento, et in cunctis ciuitatibus eius, habitatio Pastorum accubantium gregem.* Hoc est, accubare facientium gregem. *In ciuitatibus mõtuosis, & in ciuitatibus campestribus, & in ciuitatibus quæ ad Austrum sunt, & in terra Beniamin, & in circuitu Ierusalem, & in ciuitatibus Iuda, adhuc transibũt greges ad manũ numerantis, ait Dominus.* Vide finem superioris Capitis. Curam pastorum significat. Solent pastores vesperi, quando reducunt oues ad caulas, numerare eas. Hoc

ergo

Universidad de Deusto
Biblioteca

ergo genere dicendi significare voluit Propheta, non relinquēdum gregem sine pastore. Sic in Ecclesia sua constituit dominus Pastores, quibus precipitur inuigilare super gregem suum. Chald. Para. Adhuc discet populus per manum Messiæ. Per numerātem, qui est
Ioan. 10. pastor, Messiam intelligi voluit. Et Christus in Euangelio ait. Ego sum Pastor bonus, & cognosco oues meas, & nemo rapiet eas de manu mea. Et, Bonus pastor oues suas vocat nominatim, & ante eas vadit, & oues eum sequuntur, & sciunt vocem eius. *Ecce dies venient dicit Dominus, & suscitabo verbum bonum quod loquutus sum ad domum Israel, & ad domum Iuda.* Hoc est, adimplebo promissionem illam optimam, quam pollicitus sum in gratiam fidelium & electorum Israelitarum, vt scilicet mittam Messiā meum, de quo subdit. *In diebus illis & in tempore illo germinare faciam Dauid germen iustitiæ, & faciet iudicium & iustitiā in terra. In diebus illis saluabitur Iuda, & Ierusalem habitabit confidenter, et hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus iustus noster.* Idē supra Cap. 23. vide ibi. *Quia hæc dicit Dōs, Non interibit de Dauid vir, qui sedeat super thronū domⁿ Israel.* Hoc est, nō deficiet, qui ex stirpe Dauid sedeat super thronū eius.
Luc. 1. De Christo dixit Angelus. Et dabit illis dominus Deⁿ sedē Dauid, & regnabit in domo Iacob in ęternum. Quòd nisi hęc ita intelligamus, dicāt Iudæi, qua ratione vera sunt? vbi habent sedente super Thronum domus Israel ab eo tempore, quo Ierusalem vastata est à Romanis? *Et de sacerdotibus, et de leuitis non interibit à facie mea, qui offerat holocaustomata, & incendat sacrificium, et cædat victimas omnibus diebus.* Neq; hoc verū esse potest nisi de sacerdotibus Nouę legis, quos illi veteris legis adū

legis adūbrabāt, intelligatur. Sicut & omnia illa sacrificia veteris legis, sacrificium Corporis & Sanguinis, quod Christus semel obtulit sacerdos in ęternū secūdū ordinem Melchisedech ad multorū exhaurienda peccata, quodq; quotidie offertur sub specieb° panis & vini, prefigurabāt. *Et factū est verbum Domini ad Ieremiam dicens. Hæc dicit Dominus, Si irritum potest fieri pactū meum cum die, & pactum meum cum nocte, vt non sit dies & nox in tempore suo. Et pactum meum irritum esse poterit cum Dauid seruo meo, vt non sit ex eo filius, qui regnet in Throno eius, & Leuitæ, & sacerdotes ministri mei.* Gene. 8. Pepigit Deus fœdus cum die ac nocte dicens, Cunctis diebus terræ, nox & dies nō requiescent: quod fœdus nequaquā irritum factum est, sed firmū semper permansit. Sic ait, & permanebit fœdus, quod cum Dauid seruo meo pepigi. *Sicut enumerari non possunt stellæ cæli, et metiri arenæ maris sic multiplicabo semen Dauid serui mei, & Leuitas ministros meos.* Theodoretus. De his testimonium prebēt res ipsæ. Terra namq; vniuersa & mare plena sunt pontificibus, & diaconis leuitico munere fungētibus. *Et factum est verbum Domini ad Ieremiam dicens: Nū quid non vidisti quid populus hic loquutus sit, dicens. Duæ cognationes quas elegerat Dominus, abiectæ sunt, & populū meū despexerunt, eò quòd non sit vltra gens coram eis.* Per duas cognationes, Iudam, & Beniamin intelligit: solę enim hę duę tribus remanserant, alijs decem in captiuitatē abductis ab Assyrijs. Vndē elegisse has Deus dicebat, & sibi seruasse: quas abiectas cùm viderent impij homines, & in captiuitatem pariter abducendas à Chaldæis, despiciebant & contēnebāt populum Dei, neq; vnquam ad pristinam dignitatem restituendum credebant:

Universidad de Deusto
Biblioteca

debant: quorũ tamẽ impiã sententiã, & opinionẽ auferet Deus per Prophetã. *eo quòd nõ sit vltrà gens coram eis.* Sep. vt nõ sit gẽs in cõspectu ipsorũ, hoc est, vt pro nihilo ducant populũ meũ, neq; vltrà annumerandum inter populos credãt. Chal. Para. quò minùs vltrà sit populus ministrans coram me in cõspectu ipsorum. hoc est, vt iuxta illorum existimationem, nõ ampliùs futurus sit populus, qui mihi ministret, & offerat sacrificium. *Hæc dicit Dominus, si pactum meum inter diem & noctem, & leges cæli, & terræ non posui, equidem & semẽ Iacob, et Dauid serui mei proijciam, vt non assumam de semine eius principes seminis Abraham, Isaac, et Iacob. Reducã enim conuersionem eorum, et miserebor eis.* Hoc est, Quemadmodum fieri nõ potest, vt non posuerim leges cæli & terræ: sic fieri non potest, vt omnino abijciã filios Iacob, & Dauid: & non sint principes ex eis, qui coram me permaneant, cùm reduxero ex captiuitate, & propitius fuero eis. Apostoli ex semine Abraham, & Isaac, & Iacob principes constituti sunt, quorum successores Episcopi in finẽ vsq; permanebũt: iuxta illud Psal. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, cõstitues eos principes super omnem terram: memores erunt nominis tui Domine. Et Christus. Sedebitis super sedes iudicãtes duodecim tribus Israel. Vnde Diuus Paulus ait. Dico ergo. Nunquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam & ego Israelita sum, ex semine Abrahã, de tribu Beniamin &c. Vide locum.

Psal. 44.

Mat. 19.

Rom. 11.

ARGVMENTVM.

De Excidio Ierusalem, Et captiuitate Sedeciæ regis Iuda. Obiurgatio ob legis Dei contemptum.

CAP. xxxiiij.

¶ CAP. XXXIIII.

VERBVM quod factum est ad Ieremiam à Domino, quando Nabuchodonosor rex Babylonis, & omnis exercitus eius vniuersaq; regna terræ quæ erant sub potestate manus eius, et omnes populi bellabant contra Ierusalem, & contra omnes vrbes eius, dicens: 2 Hæc dicit Dominus Deus Israel, Vade, & loquere ad Sedeciã regem Iuda: & dices ad eum, Hæc dicit Dominus, Ecce, ego tradam ciuitatem hanc in manus regis Babylonis, & succẽdet eam igni. 3 Et tu non effugies de manu eius: sed cõprehẽsione capieris, et in manu eius traderis: et oculi tui oculos regis Babylonis videbũt, et os eius cũ ore tuo loquetur, et Babylonẽ introibis. 4 Attamẽ audi verbũ Dñi Sedecia rex Iuda, Hæc dicit Dominus ad te, Nõ morieris in gladio, 5 sed in pace morieris, et secundùm combustiones patrum tuorum regum priorum qui fuerunt ante te, sic comburent te: et Væ Domine, plangent te: quia verbum ego loquutus sum, dicit Dominus. 6 Et loquutus est Ieremias propheta ad Sedeciam regem Iuda vniuersa verba hæc in Ierusalem. 7 Et exercitus regis Babylonis pugnabat cõtra Ierusalem, & contra omnes ciuitates Iuda quæ reliquæ erant contra Lachis, & contra Azecha: hæ enim supererant de ciuitatibus Iuda, vrbes munitæ. 8 Verbum quod factum est ad Ieremiam à Domino, postquam percussit rex Sedecias fœdus cum omni populo in Ierusalem, prædicans, 9 Vt dimitteret vnusquisque seruum suum, & vnusquisque ancillam suam, Hebræum & Hebræam liberos: & nequaquam dominarentur eis, id est in Iudæo & fratre suo. 10 Audierunt ergo omnes principes, & vniuersus populus, qui intrarant pactum, vt dimitteret vnusquisque seruum suum et vnusquisque ancillam suam liberos, & vltrà non dominarentur eis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur eis audierunt igitur, & dimiserunt. 11 Et conuersi sunt dein
-6 MS. cepti: & retraxerunt seruos & ancillas suas quos dimiserant li
H.G.C. beros, & subiugauerũt in famulos & famulas. 12 Et factum
est verbũ Domini ad Ieremiam à Domino, dicens. 13 Hæc dicit
Dominus Deus Israel, Ego percussi fœdus cũ patribus vestris
in die qua eduxi eos de Terra Ægypti, de domo seruitutis, di-
cẽs: 14 †Cũ completi fuerint septẽ anni, dimittat vnusquisque
†Exod. fratrem suũ Hebræũ, qui venditus est ei, & seruiet tibi sex an
21.2. nis: & dimittes eũ à te liberum: & non audierũt patres vestri
Deut.15 me, nec inclinauerunt aurem suam. 15 Et conuersi estis vos ho
12. die, & fecistis quod rectum est in oculis meis, vt prædicaretis li
bertatẽ vnusquisq; ad amicũ suum, & inistis pactũ in conspe-
ctu meo, in domo in qua inuocatũ est nomen meum super eam.
16 Et reuersi estis, & cõtaminastis nomẽ meũ: et reduxistis vnu-
squisq; seruũ suũ, & vnusquisq; ancillã suã quos dimiserat is vt essent liberi & suæ potestatis: & subiugastis eos, vt sint
vobis serui et ancillæ. 17 Propterea hæc dicit Dñs, Vos nõ audi-
stis me, vt prædicaretis libertatẽ vnusquisq; fratri suo, et vnus-
quisq; amico suo: ecce ego prædico vobis libertatem, ait Domi-
nus ad gladium, ad pestem, et ad famem: et dabo vos in commo-
tionem cunctis regnis terræ. 18 Et dabo viros qui præuaricantur fœdus meum, et non obseruauerũt verba fœderis quibus as-
sensi sunt in conspectu meo. Vitulum quem conciderunt in duas
partes, et transierũt inter diuisiones eius, 19 Principes Iuda et
principes Ierusalẽ, eunuchi, et sacerdotes, et omnis populus ter-
ræ, qui transierũt inter diuisiones vituli. 20 Et dabo eos in ma-
nus inimicorũ suorum, et in manus quærentiũ animam eorũ, et
erit mortuum eorum in escam volatilibus cœli et bestijs ter-
ræ. 21 Et Sedeciam regem Iuda et principes eius dabo in man°
inimicorũ suorũ, et in manus quærentium animas eorum, et in
man° exercituũ regis Babylonis, qui recesserũt à vobis. 22 Ecce,

Ego præ

Ego præcipio, dicit Dominus, et reducam eos in ciuitatem hãc,
& præliabuntur aduersus eam, & capient eam, & incendent
igni: & ciuitates Iuda dabo in solitudinem, cõ quòd non sit ha
bitator.

EXPLANATIO.

VErbum quod factũ est ad Ieremiã à Domino, quã do Nabuchodonosor rex Babylonis etc. Prædicit Propheta ciuitatem Ierusalem tradẽdam in manus regis Babylonis, qui eã cum suo exercitu obsidebat. Eo tempore, hortatu Ieremiæ Prophetę, Rex Sedecias legi Dei obtẽperans pręcepe rat, vt vnusquisque dimitteret seruos & ancillas liberos; & pacto inito promiserat populus Ita facere: sicut & fecerunt. Sed obsidione soluta, & recedente Rege Babylonis (audierat enim Regẽ Ægypti venire, vt auxilium ferret obsessis) Iudęi rursus, quos dimiserãt, in seruitutem adegerũt: ob quã rem reprehendit eos Ieremias, & regem Babylonis reuersurum, & ciuitatem capturum prędicit. *Hæc dicit Dominus Deus Israel, Vade, & loquere ad Sedeciã regem Iuda: & dices ad eum, Hæc dicit Dominus, Ecce ego tradam ciuitatem hanc in manus regis Babylonis, & succendet eam igni.* Pleonasmos est, succendere igni. Superiori Capite dictum est, Ieremiam in carcere fuisse: hic autem pręcipitur ei, vt vadat, & loquatur ad Sedeciam. Fortassis licebat ei egredi, aut iam liberatus erat.

Et tu non effugies de manu eius: sed comprehensione capieris, & in manus eius traderis & oculi tui oculos regis Babylonis videbũt, et os eius cũ ore tuo loquetur: etc. Idẽ suprà Cap 32. Tautologia est, cõprehensione capi, frequẽtissima in sacris literis: fit autẽ augẽdi gratia. Sic etiam ꝙ subdi-

tur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur, *& in manus eius traderis*, Metabole est, idest iteratio eiusdem rei sub varietate verborũ, quò magis timorem incutiat. Et quæ sequũtur, *& oculi tui. &c.* vt magis eum perterrefaciat, dicuntur.

Attamen audi verbum Domini Sedecia rex Iuda. Hæc dicit Dominus ad te, Non morieris in gladio, sed in pace morieris, et secundùm combustionem patrum tuorum regum priorum, qui fuerunt ante te, sic comburent te: Et Væ Domine, plangent te. Non mori in gladio, sed in pace est, non morte violẽta, sed naturali occumbere. Quod autem de combustione dicitur, nonnulli de combustione aromatum odoratorum interpretantur, quod in honorem fieri solebat. Vide 2. Paral. 16. & 21. Sed iuxta literam nostram, & Heb. & Septuag. & Chald. Para. de combustione corporis intelligitur: simul autẽ cum corpore cremabantur aromata. Significat ergo honorificè sepeliendum, & quòd Iudæi essent prosequuturi funus regio planctu, quo plangere solent dominos suos. *Quia verbum ego loquutus sum, dicit Dominꝰ.* Hoc est, quia ita ego dixi, & ita volui, & sic fiet. Chald. Paraph. quia verbum hoc loquutus sum. *Et loquutus est Ieremias Propheta ad Sedeciam regẽ Iuda vniuersa verba hæc in Ierusalẽ.* Prophetæ Domini obedientia notatur. Quantumuis aduersa essent, quæ præcipitur nunciare, vt iure sibi timere posset: seposito omni timore, obtẽperat Deo præcipienti. *Et exercitus regis Babylonis pugnabat contra Ierusalem, & contra omnes ciuitates Iuda, quæ reliquæ erant: contra Lachis, & contra Azecha: Hæ enim supererant de ciuitatibus Iuda, vrbes munitæ.* Nempe, quia reliquæ iã captæ erant. *Verbũ quod factum est ad Ieremiã à Domino, postquã percussit Rex Sedecias fœdus cũ omni populo in Ierusalẽ, prædicãs,*

prædicãs, vt dimitteret vnusquisq; seruũ suũ. etc. Vide Exo. 21. & Deut. 15. Hebræum seruũ præcipiebat lex septimo anno dimitti liberum: sed vltra præceptum legis, promiserant inito fœdere ita facere, vt infrà hoc eodem Capite dicitur, qua solennitate id factum fuerit. *prædicans*, In Heb. additur, libertatẽ. Sic etiam Septua. & Chald. Para. Videtur omissum in nostro textu: quãuis absq; illa dictione constat satis sententia, coniungendo vocem, prędicans, cum sequẽti oratione, vt dimitteret &c. *Et nequaquã dominaretur eis*, Vel, vt alij Codices habent, Et vltrà non dominarẽtur eis. intellige, vltra tempus lege præfixum. aut, eo modo quo alijs qui non erant Hebræi. Septuag. vt non seruiret vir ex Israel. Chald. Paraph. vt nullus in seruitutem redigeret fratrem suum Iudęum. In Heb. עבד habad, significat seruire. sequente beth, quemadmodum reperitur in sequenti loco, significat duritiem, seu sæuitiem in aliquem exercere, & vti aliquo pro seruo. *Audierunt ergo omnes principes. &c.* Aperta est litera. Duplex fuit peccatum iterum redigere in seruitutem seruos Hebræos, quos dimiserant: contra legem, & contra fœdus initum. *Cõmaculastis nomen meum.* Septuag. prophanastis pactum meum. Chald. Paraph. nomen meum, habet. Sic etiam in Heb. Eadem est sententia. Violato enim fœdere in nomine Domini inito, pactum Dei, & nomen Dei commacularunt, & prophanarunt. *Vt essent liberi, & suæ potestatis.* Sep. Quos emisistis liberos anima eorum. Chal. Paraph. Quos vos dimiseratis liberos animæ suæ. Sic in Hebr. quos dimisistis liberos in animã suam. Noster interpres sensum reddidit: dimittere enim liberum animæ suæ, siue voluntati suæ,

Universidad de Deusto Biblioteca

aut in animam suam, siue voluntatem suam, est dimittere vt sit liber, & suæ potestatis. *Ecce ego prædico vobis libertatem dicit Dominus, ad gladium, ad pestem, & ad famem.* Hoc est, concedo vt liberè in vos grassetur gladius, pestis, & fames. *Et dabo vos in commotionem cunctis regnis terræ.* Septuag. in dispersionem. Chald. Paraph. in commotionem. Significat autem vox Hebr. זועה zauahah, motũ quo quis ab vno loco in alium subinde mouetur, qualis est cùm præ metu diffugimus: vel animi fluctuationem, cùm propter metum nescimus quid capiamus consilij. Duplicem sensum potest habere locus hic. Alter est iuxta Septuag. Dispergã vos per vniuersa regna, vt nullibi pacem, & quietem inuenire possitis. Alter est. Faciam, vt metuant me omnia regna, audita calamitate vestra. vel faciam, vt omnia regna super vos moueant caput suum: qui gestus est
Psal. 43. hominis dolentis, vel subsannantis. Sic in Psal. Posuisti nos in similitudinem gentibus: commotionem ca
Psal. 21. pitis in populis. & iterum. Locuti sunt labijs, & mouerunt caput. *Vitulum quem concíderunt in duas partes, & transierunt inter diuisiones eius.* Per vitulum, pactum occisione vituli confirmatum intelligit. In fœdere sanciendo, occiso vitulo, diuidebatur ille in partes, & per medium partium transibant, quasi imprecantes sibi mortem, si fœdus violarent. Vide Gene. 15. *Et reducam eos in ciuitatem hanc.* Recesserãt Babylonij propter causam, quam in principio huius Cap. diximus: Iudæi autem, qui non ex corde ad Deum conuertebantur, sed ex timore quodam seruili, soluta obsidione, iterũ ad
Psal. 77. pristina flagitia reuertebantur. Sic in Psal. Cùm occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur, & diluculo ve-

lo veniebãt ad eũ. Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei. Cor autẽ eorũ non erat rectũ cum eo &c. Sic multi, dum aliqua premuntur aduersitate, multa & magna proponunt, & promittunt: sed rebus in meliùs mutatis, citò obliuiscuntur. Sed noli- Gal. 6. b.
te errare, ait Apost. Deus non irridetur.

ARGVMENTVM.

Exemplo Rechabitarum conuincit inobedientiã Regis Ioacim, & populi Iudaici, qui Deo non obedierunt.

¶ CAP. XXXV.

ERBVM quod factum est ad Ieremiam à Domino in diebus Ioacim filij Iosiæ regis Iuda, dicẽs: 2 Vade ad domum Rechabitarum, & loquere eis, & introduces eos in domum Domini in vnam exedram thesaurorum, & dabis eis bibere vinum. 3 Et assumpsi Iezoniam filium Ieremiæ filij Habsaniæ, & fratres eius, & omnes filios eius, & vniuersam domum Rechabitarum. 4 Et introduxi eos in domum Domini, ad gazophylacium filiorum Haman filij Iegedeliæ hominis Dei, quod erat iuxta gazophylacium principum, super thesaurum Maasiæ filij Sellum, qui erat custos vestibuli. 5 Et posui coram filijs domus Rechabitarum scyphos plenos vino, & calices: & dixi ad eos, Bibite vinum. 6 Qui responderunt, Non bibemus vinum: quia Ionadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis, dicens: Non biberis vinum vos & filij vestri vsque in sempiternum. 7 Et domum non ædificabitis, & sementẽ nõ seretis, et vineas non plantabitis, nec habebitis: sed in tabernaculis habitabitis cũctis diebus vestris, vt viuatis diebus multis super facie terræ in qua vos peregrinamini. 8 Obediuimus ergo voci Io-

Universidad de Deusto
Biblioteca

na Iab filij Rechab, patris nri, in omnibus quæ præcepit nobis ita vt nõ biberemus vinũ cũctis diebus nris nos et mulieres nostræ, filij & filiæ nostræ: 9 et nõ ædificaremus domos ad habitandũ, & vineã & agrũ & sementẽ nõ habuimus: 10 sed habitaui
'fecim' mus in tabernaculis, et obedientes fuimus iuxta omnia quæ præ
S M.S. cepit nobis Ionadab pater noster. 11 Cùm autẽ ascendisset Nabu
H.G.C. chodonosor rex Babylonis ad terram nostram, diximus, Venite & ingrediamur Ierusalem à facie exercitus Chaldeorũ, & à facie exercitus Syriæ: & mansimus in Ierusalem. 12 Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens: 13 Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Vade, & dic viris Iuda & habitatoribus Ierusalem, Nunquid non recipieris disciplinam, vt obediatis verbis meis, dicit Dominus? 14 Præualuerunt sermones Ionadab filij Rechab, quos præcepit filijs suis vt non biberent vinum: & non biberunt vsque ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui: ego autem loquutus sum ad vos, de mane consurgens & loquens, & non obedistis mihi. 25 Misique ad vos omnes seruos meos prophetas, consur-
†Sup. 18. gens diluculo mittensque & dicens, † Conuertimini vnusquis-
11.25.3. que à via sua pessima, & bona facite studia vestra: & nolite sequi deos alienos, neque colatis eos, & habitabitis in terra quam dedi vobis & patribus vestris: & non inclinastis aurem vestram, neque audistis me. 16 Firmauerunt igitur filij Ionadab filij Rechab præceptum patris sui quod præceperat eis: populus autem iste non obediuit mihi. 17 Idcirco hæc dicit Dominus exercituũ Deus Israel, Ecce ego 'adducam super Iudã
'addu- & super omnes habitatores Ierusalẽ vniuersam afflictionem
co M S. quã locutus sum ad illos, eo quòd locutus sum ad illos & non
H.G.C. audierũt: vocaui illos, & non responderũt mihi. 18 Domui autem Rechabitarum dixit Ieremias: Hæc dicit Dominus exercituũ Deus Israel: Pro eo quòd obedistis præcepto Ionadab patris vestri,

vestri, et custodistis omnia mãdata eius, et fecistis vniuersa quæ præcepit vobis. 19 Propterea hæc dicit Dominus exercituũ Deus Israel, Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

EXPLANATIO.

IN diebus Ioacim Quæ in hoc Cap. narrãtur, priùs contigerũt, quàm quę superiori Cap. scripta sunt: illa nẽpe sub Sedecia, hæc sub Ioacim. Diximus in Prophetis non seruari ordinem Temporis. *Ad domũ Rechabitarũ.* Rechab duxit genus ab Hobab socero Moysi, qui alio nomine dicitur Iethro. Ab hoc dicta est familia Rechabitarũ. Ionadab autẽ filius Rechab pręcepta hęc, de quibus in hoc Capite fit mentio, filijs suis dederat: hic amicus fuit Iehu Regis Israel. Vide 4. Reg. 11. Theodoretus. Admiratione digna est paterna legislatio, & filiorum atq; posterorum prompta obedientia. Quippe qui vitam curis vacuam, & prędijs carentẽ adamauerũt: &, quod maximè omnium superat opinionem, habentes liberos parupendebant possessiones, toti quò ad se suaq;, à fiducia in Deum pendentes. Quòd si tempore legis, quę continebat imperfectionem, propter infirmitatem eorum quæ lege cauebantur, summam Philosophiam amplexi sunt isti: quales esse debẽt, qui legem Euangelicam audierunt? *In vnam exedram thesaurorũ.* Cubicula hæc erant, siue cellaria in appendicibus templi. Septuag. In vnum atriorum. Chal. Paraph. ad vnum de gazophylacijs. *filij Iegedeliæ hominis Dei.* hoc est, Prophetæ. Sic Chal. Paraph. *qui erat custos vestibuli.* Septuag. Custodientium viam. Chal. Paraph. præpositi, tan

Universidad de Deusto
Biblioteca

siti, tantùm habet. Heb. סף hasaph, vas, & limen signi ficat. Vnde nonnulli, custodem vasis, hoc est vasorũ, interpretantur. Alij, custodem liminis vel vestibuli. *Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab stans in conspectu meo cũctis diebus.* Chal. Para. ministrans corã me Putant Hebrei filios Rechabitarum nupsisse Leuitis, & liberos ex illis natos ministrasse Dño in templo. Alij interpretãtur de diuinis fauoribus, quasi dicat. Sẽper Rechabitas fauoribus prosequar, & memor eorum ero, & præ oculis habebo. Sic etiã omnes quotquot obseruationi diuinæ legis dant operã, sunt veri ac genuini filij veri Rechab Christi, qui factus est Patri obediens vsq; ad mortem, qui & dicebat. Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me.

Phil. 2. b.
Ioan. 4. e

ARGVMENTVM.

Ieremias precepto Domini cõscribit librum de vastatione Ierusalem, quem Baruch legit in domo Domini: Rex librũ in ignem proijcit. Sed iussu Domini Propheta alium conscribit, qui multò plura, quàm prior continet.

¶CAP. XXXVI.

ET factum est in anno quarto Ioacim filij Iosiæ regis Iuda, factum est verbum hoc ad Ieremiam à Domino, dicens, 2 Tolle volumen libri, & scribes in eo omnia verba quæ loquutus sum tibi adversum Israel & Iudã, & aduersum omnes gentes: à die qua loquutus sum ad te ex diebus Iosiæ vsq; ad diem hanc. 3 Si fortè audiẽte domo Iuda vniuersa mala quæ ego cogito facere eis, reuertatur vnusquisq; à via sua pessima: et propitius ero iniquitati, & peccato eorum. 4 Vocauit ergo Ieremias Baruch filiũ Neriæ:

Neriæ: et scripsit Baruch ex ore Ieremiæ omnes sermones Domini, quos loquutus est ad eũ, in volumine libri. 5 & præcepit Ieremias Baruch, dicẽs, Ego clausus sum, nec valeo ingredi domum Domini. 6 Ingredere ergo tu, et lege de volumine in quo scripsisti ex ore meo verba Domini, audiente populo in domo Domini in die ieiunij: insuper & audiente vniuerso Iuda, qui veniunt de ciuitatibus suis, leges eis: 7 Si fortè cadat oratio eorũ in conspectu Domini, et reuertatur vnusquisque à via sua pessima: quoniam magnus furor & indignatio est, quam loquutus est Dominus aduersum populũ hũc. 8 Et fecit Baruch filius Neri iuxta omnia quæ præceperat ei Ieremias propheta, legens ex volumine sermones Domini in domo Domini. 9 Factũ est autẽ in anno quinto Ioacim filij Iosiæ regis Iuda, in mense nono: prædicauerunt ieiunium in conspectu Domini omni populo in Ierusalem, & vniuersæ multitudini quæ confluxerat de ciuitatibus Iuda in Ierusalem. 10 Legitq; Baruch ex volumine sermones Ieremiæ in domo Domini in gazophilacio Gamariæ filij Saphan scribæ, in vestibulo superiori, in introitu portæ nouæ domus Domini, audiente omni popolo. 11 Cumq; audisset Michæus filius Gamariæ filij Saphan omnes sermones Domini ex libro: 12 descendit in domum regis ad gazophylacium scribæ: & ecce, ibi omnes principes sedebant, Elisama scriba, & Dalaias filius Semeiæ, & Elnathan filius Achobor: et Gamarias filius Saphan, & Sedecias filius Hananiæ, & vniuersi principes. 13 Et nũtiauit eis Michæus omnia verba quæ audiuit, legẽtem Baruch ex volumine in auribus populi. 14 Miserunt itaque omnes principes ad Baruch, Iudi filium Nathaniæ filij Selemiæ filij Chusi, dicentes: Volumen ex quo legisti audiente populo, sume in manu tua, & veni. Tulit ergo Baruch filius Neriæ volumẽ in manu sua, et venit ad eos. 15 Et dixerũt ad eũ, Sede et lege hæc in auribus nostris. Et legit Baruch in au

'legente H.G.C.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ribus eorum. 16 Igitur cùm audissent omnia verba, obstupuerant vnusquisque ad proximũ suum, & dixerunt ad Baruch, Nuntiare debemus regi omnes sermones istos. 17 Et interrogauerunt eum, dicẽtes, Indica nobis quomodo scripsisti omnes sermones istos ex ore eius. 18 Dixit autem eis Baruch, Ex ore suo loquebatur quasi legẽs ad me omnes sermones istos: ego scribebam in volumine atramento. 19 Et dixerunt principes ad Baruch, Vade, & abscondere tu & Ieremias, & nemo sciat vbi sitis. 20 Et ingressi sunt ad regem in atriũ: porrò volumen commendauerunt in gazophylacio Elisamæ scribæ: & nuntiauerũt audiente rege omnes sermones. 21 Misitq; rex Iudi, vt sumeret volumen: qui tollẽs illud de gazophylacio Elisamæ scribæ, legit audiente rege, & vniuersis principibus qui stabant circa regẽ. 22 Rex autem sedebat in domo hyemali in mense nono: & posita erat arula corã eo plena prunis. 23 Cumq; legisset Iudi tres pagellas vel quatuor, sciditillud scalpello scribæ: & proiecit in ignem qui erat super arulam: donec consumeretur omne volumen igni qui erat in arula. 24 Et non timuerũt, neque sciderũt vestimenta sua rex, & omnes serui eius qui audierunt vniuersos sermones istos. 25 Veruntamen Elnathan, & Dalaias, & Gamarias contradixerunt regi, ne combureret librum: & non audiuit eos: 26 Et præcepit rex Ieremiel filio Amelech, & Saraiæ filio Ezriel, & Selemiæ filio Abdeel, vt comprehenderẽt Baruch scribam, & Ieremiam prophetam: abscondit autem eos Dominus. 27 Et factum est verbum Domini ad Ieremiam prophetam, postquam combusserat rex volumen, & sermones quos scripserat Baruch ex ore Ieremiæ, dicẽs: 28 Rursum tolle volumẽ aliud: & scribe in eo omnes sermones priores, qui erãt in primo volumine, quod combussit Ioacim rex Iuda. 29 Et ad Ioacim regem Iuda dices, Hæc dicit Dominus, Tu combussisti volumen illud, dicens, Quare scripsisti in eo annuntians, Festinus ve

nus veniet rex Babylonis, & vastabit terram hanc: & cessare faciet ex illa hominem & iumentum? 30 Propterea hæc dicit Dominus contra Ioacim regem Iuda, Non erit ex eo qui sedeat super solium Dauid: & cadauer eius proijcietur ad æstũ per diẽ, & ad gelu per noctem. 31 Et visitabo contra eũ, & contra semen eius, & contra seruos eius iniquitates suas, & adducam super eos et super habitatores Ierusalẽ, et super viros Iuda omne malum quod loquutus sum ad eos: et non audierunt. 32 Ieremias autem tulit volumẽ aliud, et dedit illud Baruch filio Neriæ scribæ, qui scripsit in eo ex ore Ieremiæ omnes sermones libri, quem combusserat Ioacim rex Iuda igni: et insuper additi sunt sermones multò plures, quàm antea fuerant.

EXPLANATIO.

IT factum est anno quarto Ioacim filij Iosiæ regis Iuda. Daniel 1 Cap. habes, Anno tertio regni Ioacim regis Iuda, venisse Nabuchodonosor regem Babylonis in Ierusalẽ, & obsedisse eam, & traditum esse in manus eius Ioacim: Et tamen ex hoc loco constat, quòd quarto anno regni sui Ioacim erat in Ierusalẽ: de quo 4. Reg 23. dicit, Ioacim vndecim annis regnasse in Ierusalẽ. & Cap. 24. dicit, In diebus Ioacim ascẽdisse Nabuchodonosor regem Babylonis, & factum esse ei seruum Ioacim tribus annis: & rursum rebellasse cõtra eum. Idem 2. Paral. 36. Nõnulli soluunt nodum hũc dicentes, bis tempore Ioacim venisse Nabuchodonosor in Iudeam, & in primo aduentu, qui intra 3. & 4. annum regni Ioacim fuit, contigisse quod in Daniele scriptum est, obsedisse nempe Ierusalem, & traditum fuisse in manus eius

Universidad de Deusto
Biblioteca

eius Ioacim, quem tamen ibi reliquit tributo impo-
sito, secum autem adduxisse obsides Danielem, Ana
niam, Azariam, & Misaëlem, vt ait D. August. lib. 2. de
Mirabilibus Sacræ scripturæ. Quæ verò in hoc Capite
narrātur, cōtigisse anno 4. regni Ioacim. Deniq; cùm
Ioacim rebellasset, nec vellet tributum soluere Nabu
chodonosor, iterum ille venit in Iudæam, & compre-
hensum Ioacim catenis vinxit, vt dicitur 2. Paral. 26.
& Babylonem vinctum perduxit: quò tamen, ait D.
August. non peruenit, sed in campo Babylonis vnde-
cimo regni sui anno interfectus est. Alij aliter conci-
liant locum hunc Ieremiæ cum loco Danielis: aiunt
enim sub finem anni tertij Ioacim, cœpisse Nabucho
donosor comparare, & conscribere exercitum cōtra
Ierusalem, quam post nonū mensem quinti anni reg-
ni Ioacim, hoc est, in fine quinti anni, aut initio sexti
(tempus enim primę expugnationis incertum est) ex
pugnauit, & Ioacim adduxit captiuum, & cum eo Da
nielem, & alios. Eodem autem anno, aiunt, redijsse Ie
rosolymam pacto tributo, quod tribus annis tantùm
pepēdit, hoc est Sexto, Septimo, & Octauo regni sui:
postea tributum negasse, & iterum reuersum Nabu-
chodonosor, capta Ierosolyma, Ioacim comprehen-
sum catenis vinxisse, vt in Babylonē perduceret, sed
in itinere mortuum sepultura catuisse. Anno ergo 4.
Ioacim scripta fuisse affirmant Epithomem Prophe
tiarum Ieremię à Baruch, & mense nono anni quin-
ti regni Ioacim recitatam fuisse in cœtu populi, qui
conueneratin templum ieiunij indicendi gratia, ob
aduentum Chaldęorum, quos fama erat aduenire
contra Ierusalem. Indictum ergo fuisse ieiunium, &
recita-

recitatā prophetiā ante obsidionē vrbis: igni enim tra
dita est à Ioacim, quòd cōtineret prædictionē aduen
tus Chaldęorū. Aiūt autem Nabuchodonosor in pri-
mo aduētū duos ferè annos consumpsisse. abest autē
Babylon ab Ierusalē itinere quatuor mēsiū, vt collige
re licet ex 7. Cap. 1. lib. Esdr. Alij, quod dicitur Dan. 1.
ad secūdū aduentū Nabuchodonosor referūt. Tertiū
autē annū vocari regni Ioacim, nō simpliciter, sed ab
eo tēpore quo cœpit tributū pēdere Nabuchodono
sor: esse autē verè vndecimū regni eius. Iosephus lib.
10. Antiq. Cap. 7. primū aduētū Nabuchodonosor in
Iudęā in annū 8. regni Ioacim reijcit, iuxta cui⁹ cōpu
tationē, vndecim⁹ annus regni Ioacim erit tertius ab
eo tempore, quo cœpit tributum pendere, quemad-
modum auctores superioris opinionis supputāt, quā
sequitur Lyra in primum Cap. Daniel. vide quæ dixi-
mus in Cap. 22. *Tolle volumen libri.* Heb. מגלה megilah,
idest volumen, à radice גלל galal, idest, reuoluere, in
uoluere. vnde per volume, chartā plicatam intellige,
in qua scribere solebāt Hebræi. Sūma eorum, quæ in
volumine scripta erāt, cōtinetur infrà hoc eodē Cap.
Nempe, Festinus veniet rex Babylonis, & vastabit
terram hanc, & cessare faciam ex illa hominem & iu-
mentum. *Si fortè cadat oratio eorum in conspectu Domini,*
Sep. fortasse cadet misericordia eorū ante faciē Do-
mini. hoc est, fortasse Deus illorum miserebitur, & re
uertentur à via sua mala. Chaldai. Paraphrasis. Fortè
acceptabilis erit deprecatio eorum corā Domino,
& conuertetur vnusquisq; à via sua mala. In Heb. ha-
betur, sicut nostra habet lectio. Cadere autē orationē
est, prosternere & profundere preces, vel nos coram
Deo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deo orantes prosternere, quasi dicat, Si fortè prosternāt orationē, hoc est, humiles effecti corā Deo se prosternāt orantes. Cadere etiā orationē in cōspectu Domini est, acceptam illi esse. quod Hispanè dicimus, *Caherle en gracia*. In sequenti Cap. transtulit noster interpres, Valeat deprecatio mea in conspectu tuo. *Factum est autem in anno quinto Ioacim filij Iosiæ regis Iuda in mense nono.* In principio Cap. dicitur, In anno 4. Ioacim: Et iuxta contextum literæ videtur omnia simul contigisse. Sed cogimur aliter dicere. Quod ergo antea scriptū est, *et fecit Baruch filius Neriæ iuxta omnia quæ præceperat ei Ieremias propheta, legens ex volumine sermones Domini*, per anticipationē dictū est. Non enim hoc factū est anno 4. regni Ioacim, sed quinto, vt hic narratur. Sed & quod in hoc eodem Cap. habetur, *Et præcepit Ieremias Baruch dicēs, Ego clausus sum, nec valeo ingredi domū Dñi etc.* ad hocidē tēpus referendū est. In anno igitur quarto factū est verbū Domini ad Ieremiā, & toto illo tempore vsq; ad nonum mensem anni quinti regni Ioacim conscribendo libro dedit operam: nacta autem occasione Ieiunij, præcepit Baruch vt legeret. Aiunt autem ieiunium hoc indictum extra ordinem: nam ieiunium expiationis mēse Septimo celebrabatur, vt videre est Leuit. 16. Hoc autem ieiuniū, de quo hic fit mentio, mense nono indictum est: fortassis quòd audissent Nabuchodonosor parare expeditionem contra Ierusalem, & ob hanc causam iussi sunt conuenire in Ierusalem in templum, oraturi pro pace. Quam quam quod hic dicitur, *mense nono*, si de tēpore regni Ioacim intelligatur, non oportet, vt nonus mensis anni quinti regni Ioacim cū nono mense anni

anni cōmunis incidat. *Elisamæ Scribæ.* Erat regius scriba, & cancellarius. *Et præcepit Rex Ieremiel &c. vt comprehenderet Baruch scribam, et Ieremiam prophetam: abscondit autem eos Dominus.* In principio Cap. dicitur, dixisse Ieremiam Baruch, Ego clausus sum, nec valeo ingredi domum Domini: Quomodo ergo iubetur cōprehendi, qui clausus erat in carcere? Soluūt nonnulli, iussum fuisse comprehendi, vt interficeretur. Sed fortassis liberatus fuerat: nam diximus menses aliquot fluxisse ab eo tempore, quo liber cœptus est conscribi, quòusq; legeretur. Et in hoc eodem Capite habes, dixisse principes ad Baruch, Vade & abscondere tu & Ieremias, & nemo sciat vbi sitis: quòd si clausus fuisset, qua ratione potuisset abscondi? Sed si liberè iā incedebat Ieremias, cur ipse librum nō legit, aut quę in libro continebantur, verbo non nunciauit? Fortassis quamuis liberatus fuisset ex carcere, nō licebat illi in publicum prodire. Quod autē dicitur, abscondisse dominum Baruch & Ieremiā, multis modis fieri potuit. Sicut 3. Reg. 18. Eliæ dixit Abdias, Spiritus Domini asportabit te in locum, quē ego ignoro. Sic & Christus, cùm vellent eum lapidare Iudæi, exiuit de tēplo, & abscondit se: nondū enim venerat hora eius. Abscōdit ergo Dominus Prophetam suum, quia nondum hora eius venerat. Non enim praui homines habent potestatem in seruos Dei, nisi quantum Deus permittit, qui suis dixit, Capillus de capite vestro nō peribit. *Ioan. 8. g.* *Luc. 21. d* &, Omnes capilli capitis vestri numerati sunt. *Propter ea hæc dicit Dominus contra Ioacim regem Iuda, Non erit ex eo qui sedeat super solium Dauid.* Habes 4. Reg. 24. Et dormiuit Ioacim cum patribus suis: & regnauit Ioacim *Mat. 10. d.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

cim cum patribus suis: & regnauit Ioachin filius eius pro eo. idē in sequēti Cap. huius lib. Sed ibidē dicitur, tribus tantùm mensibus regnasse, nullo relicto filio. Nabuchodonosor autē constituit regem pro eo Mathaniam patruum eius, cui imposuit nomen Sedeciā. Quia ergo tam paruo tempore regnum obtinuit, neque vllum habuit filium successorem in regno, iure dicitur de Ioacim, Non erit ex eo qui sedeat super solium Dauid. *Et cadauer eius proijcietur ad æstum per diem, & ad gelu per noctem.* Vide suprà Cap. 22.

ARGVMENTVM.

Ieremias vrbis excidium prædicens à Sedecia rege in carcerem mittitur.

¶ CAP. XXXVII.

IT regnauit rex Sedecias filius Iosiæ pro Iechonia filio Ioacim: quem constituit regem Nabuchodonosor rex Babylonis in terra Iuda. 2 Et non obediuit ipse, & serui eius, & populus terræ verbis Domini quæ locutus est in manu Ieremiæ prophetæ. 3 Et misit rex Sedecias Iuchal filium Selemiæ, & Sophoniam filiū Maasiæ sacerdotem ad Ieremiam prophetam dicens, Ora pro nobis Dominū Deum nostrum. 4 Ieremias autem liberè ambulabat in medio populi, non enim miserant eū in custodiā carceris. Igitur exercitus Pharaonis egressus est de Ægypto: & audientes Chaldæi qui obsidebant Ierusalem, huiuscemodi nuntiū, recesserunt ab Ierusalem. 5 Et factū est verbū Domini ad Ieremiā prophetam, dicens: 6 Hæc dicit Dominus Deus Israel: Sic dicetis regi Iuda, qui misit vos ad me interrogandum: Ecce exercitus Pharaonis, qui egressus est vobis in auxilium, reuertetur in terram suam in Ægyptū: 7 & redient Chaldæi, & bellabunt contra

†4. Reg. 4, 15. 2. Paral. 26, 10. 3. Esd. 1, 1, 47.

contra ciuitatem hanc: & capient eā, & succendent eam igni. 8 Hæc dicit Dominus: Nolite decipere animas vestras, dicētes, Euntes abibunt, & recedent à nobis Chaldæi: quia non abibūt. 9 Sed & si percusseritis omnem exercitū Chaldæorū, qui prælianturs aduersum vos, & derelicti fuerint ex eis aliqui vulnerati: singuli de tentorio suo consurgent, & incendēt ciuitatem hanc igni. 10 Ergo cū recessisset exercitus Chaldæorū ab Ierusalem propter exercitum Pharaonis, 11 Egressus est Ieremias de Ierusalem vt iret in terram Beniamin, & diuideret ibi possessionem in conspectu ciuiū. 12 Cumque peruenisset ad portā Beniamin, erat ibi custos portæ per vices, nomine Ierias, filius Selemiæ filij Hananiæ: & apprehendit Ieremiam prophetā, dicēs, Ad Chaldæos profugis. 13 Et respondit Ieremias, Falsum est, non fugio ad Chaldæos. Et non audiuit eum: sed comprehendit Ierias Ieremiam, & adduxit eū ad principes. 14 Quam ob rē irati principes contra Ieremiam, cæsum eū miserunt in carcerem qui erat in domo Ionathā scribæ. ipse enim præpositus erat super carcerē. 15 Iraq; ingressus est Ieremias in domū laci & in ergastulum: & sedit ibi Ieremias diebus multis. 16 Mittens autem Sedecias rex tulit eum: & interrogauit eū in domo sua absconditè, & dixit, Putasne est sermo à Domino? Et dixit Ieremias, Est. Et ait, In manus regis Babylonis tradēris. 17 Et dixit Ieremias ad regē Sedeciam, Quid peccaui tibi et seruis tuis et populo tuo, quia misisti me in domū carceris? 18 Vbi sunt prophetæ vri qui prophetabāt vobis, et dicebāt, Nō veniet rex Babylonis super vos, et super terrā hanc? 19 Nunc ergo audi obsecro Domine mi rex, Valeat deprecatio mea in conspectu tuo: et ne me remittas in domū Ionathā scribæ, ne moriar ibi. 20 Præcepit ergo rex Sedecias, vt traderetur Ieremias in vestibulo carceris: et daret ei torta panis quotidie, excepto pulmēto, donec consumerētur oēs panes de ciuitate: et mansit Ieremias in vestibulo carceris.

EXPLA

Universidad de Deusto
Biblioteca

EXPLANATIO.

ET regnauit Rex Sedecias filius Iosiæ pro Iechonia filio Ioacim: quem constituit regẽ Nabuchodonosor rex Babylonis in terra Iuda. Vide in hoc eodem lib. Cap. 52. & 4. Reg. 24. & 2. Paral. 36. *Ora pro nobis Dominũ Deum nostrum.* Impius rex postulat pro se orare Prophetã, cùm ipse in impietate perseueraret. Multùm valet oratio iusti assidua. Sed & Moyses, & Samuel, & Daniel pro Populo orãt. Sic & Apostolus præcipit pro regibus orare. & D. Iacobus, vt proinuicem oremus, hortatur. Et hæc quidem prosunt, si interim cures ab iniquitate recedere. Sed Sedecias pro externa calamitate sollicitus, parum de interna curat. *Ieremias autem liberè ambulabat in medio populi: non enim miserãt eum in custodiam carceris.* Fuerat quidem missus in carcerem, regnante Ioacim: sed fuerat liberatus. *Igitur exercitus Pharaonis egressus est de Ægypto.* Nẽpe, vt suppetias ferret Ierosolymitanis: sed occurrerũt Ægyptijs Chaldęi, quibus superatis, reuersi sunt in Ierusalem: quos tamen pseudoprophetæ minimè reuersuros mentiebãtur: sed Ieremias verus Dei Propheta verum prænunciat. *Et diuideret ibi possessionẽ.* Septuag. vt emeret inde. Chald. Paraph. vt diuideret hæreditatem, quam habebat. Heb. לחלק lechalich, ad diuidendum, inde in medio populi. quod nonnulli ita interpretãtur, vt possessionem quam emerat, de qua mentio facta est suprã Cap. 32. diuideret, hoc est, à possessore separaret, sibiq; sumeret coram omni populo. Sic etiam interpretari possumus lectionẽ Septua. vt emeret, hoc est, ut emptam sibi acciperet. Alij interpretantur,

Iaco. 5. d.

1. Tim. 2. Vbi sup.

pretãtur, vt se ipsum diuideret, vel diuerteret inde ex Ierusalem, eò quòd esset in medio populi, ne scilicet in carcerem conijceretur. Alij in eundem sensum vocem Heb. ad lubricandũ, transferũt, sub. seipsum. hoc est, vt more rei lubricę se illinc prępiperet, quasi dicat. Cùm soluta obsidione multi foras proficiscerẽtur, eo natus est Ieremias, vt mistus turbę egredienti elabere tur illinc. Vel, voluit per mediam turbam ex vrbe se subducere. *Erat ibi custos portæ per vices.* Sep. Et ibi homo ad quem diuertit. Chald. Paraph. Erat ibi vir constitutus super portam. In Heb. Et ibi Dominus præfecturæ, vel custodiæ. hoc est, præfectus erat custodiæ. vel prępfectus ad custodiẽdam portam. quod quia per vices fieri solebat, noster interpres transtulit, custos portę per vices. *ipse enim præpositus erat super carcerẽ* Septuag. quia hanc, domum nempe Ionathan, fecerũt in domũ carceris. Chal. Para. ipsam enim fecerant in carcerẽ. Sic et in Hebr. Possumus etiã trãsferre ex Heb. Nã ipsum fecerunt super domũ carceris. lamed enim prępfixũ significat etiã, super. *Itaq; ingressus est Ieremias in domũ Laci, et in ergastulũ.* Sep. Et venit Ieremias in domũ laci, & ad vincula. Chal. Par. Ingressꝰ est Ieremias in domũ carceris, & in mediũ tabernarũ. Priori loco in Heb. est dictio הכור habor. cisternã, carcerẽ, fossã excisam significat. secundo loco est החנויות hachanuioth. mãsiones, habitacula ad pernoctandũ, ergastulũ interpretari possumus. Cõstat ex Cap. sequenti carcerẽ hũc fuisse tetrũ, & horrẽdũ: postulauit enim Ieremias à rege, ne illũ iuberet reduci in domũ Ionathan, ne ibi moreretur. *Puta sne est sermo à Domino?* Hoc est, Habes ne reuelationẽ à Dño? Est ne verbũ Dñi, quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

tu tam constanter loqueris? *Et dixit Ieremias. Est. Et ait, In manu regis Babylonis traderis.* Vide Prophetæ Dei constantiam. non pertimescit carcerem, licèt tetrum, & horrendum: liberè coram rege loquitur, etiam aduersus eum. *Valeat deprecatio mea in conspectu tuo.* Hebr. cadat. Vide de hac phrasi superiori Cap. *In vestibulũ carceris.* Septua. in domum carceris. Chal. Para. in vestibulo domus carceris. Heb. in atrio custodię. quod quidã interpretãtur, in publico carcere, qui erat in atrio Regię. *Et daretur ei torta quotidie p. unis.* Septua. Et dederunt ei panem vnum in die. Chald. Para. Et dabatur ei frustrum panis quotidie. Vox Heb. ככר chichar, tortam, frustrum, & bucellam significat. *Excepto pulmento.* Septuag. de foris vbi panes faciunt. Chal. Paraph. de vico pistorum. Heb. מחוץ האפים michutz haophim, de platea pistorum. Sed prior dictio plateã, & extra, vel præter significat. secunda, decocta, exponi potest. nam אפה aphah, coquere significat. pręter decocta ergo, vel pręter cibos decoctos, interpretari possumus: quod est idẽ, quod excepto pulmẽto, q̃ nr̃a habet litera. *Et mansit Ieremias in vestibulo carceris.* Subaudi, vsq; ad expugnationẽ vrbis. Sic in fine sequẽtis Capitis.

ARGVMENTVM.

Principes postulant Ieremiam occidi. Mittitur in lacum. Liberatur opera Abdemelech.

¶ CAP. XXXVIII.

AVDIVIT autem Saphatias filius Mathan, & Gedelias filius Phassur, & Iuchal filius Selemiæ, & Phassur filius Melchiæ, sermones quos Ieremias loquebatur ad omnem populũ, dicens, 2 Hæc dicit

*dicit Dominus: † Quicunque manserit in ciuitate hac, morietur gladio & fame et peste: qui autem profugerit ad Chaldæos, viuet, et erit anima eius sospes & viuens. 3 Hæc dicit Dominus, Tradendo tradetur ciuitas hæc in manu exercitus regis Babylonis, & accipiet eam. 4 Et dixerunt principes regi, Rogamus vt occidatur homo iste: de industria enim dissoluit manus virorũ bellantium, qui remanserunt in ciuitate hac, & manus vniuersi populi, loquens ad eos iuxta verba hæc: siquidem homo iste non quærit pacem populo huic, sed malum. 5 Et dixit rex Sedecias, Ecce ipse in manibus vestris est: nec enim fas est regem vobis quicquam negare. 6 Tulerunt ergo Ieremiam, & proiecerunt eum in lacum Melchiæ filij Amelech qui erat in vestibulo carceris: & submiserunt Ieremiam: in funibus in lacum in quo non erat aqua, sed lutum. descendit itaque Ieremias in cœnum. 7 Audiuit autem Abde-melech Æthiops vir eunuchus qui erat in domo regis, quòd misissent Ieremiam in lacum: porrò rex sedebat in porta Beniamin. 8 Et egressus est Abde-melech de domo regis, & loquutus est ad regem, dicens, 9 Domine mi rex, malè fecerunt viri isti omnia quæcunque perpetrarunt contra Ieremiam prophetam, mittentes eum in lacũ, vt moriatur ibi fame, non sunt enim panes vltrà in ciuitate. 10 Præcepit itaque rex Abde-melech Æthiopi, dicens, Tolle tecum hinc triginta viros, & leua Ieremiam prophetam de lacu, antequàm moriatur. 11 Assumptis ergo Abde-melech secũ viris, ingressus est domum regis, quæ erat sub cellario: & tulit inde veteres pannos, & antiqua * quæ computruerant: & submisit ea ad Ieremiam in lacum per funiculos. 12 Dixitque Abde-melech Æthiops ad Ieremiam, Pone veteres pannos, & hæc scissa & putrida sub cubito manuum tuarũ, & super funes. fecit ergo Ieremias sic. 13 Et extraxerũt Ieremiam funibus, et eduxerunt eũ de lacu. mãsit autẽ Ieremias in vestibulo carceris*

† Sup. 21. 9.

' funibus & in lacu nõ 22 M S. H. C.

' funibus in lacũ & in lacu non G.

* vestimẽta o.

' subter 4. MS. H. C.

Universidad de Deusto
Biblioteca

14 *Et misit rex Sedecias, et tulit ad se Ieremiam prophetam ad ostium tertium quod erat in domo Domini: & dixit rex ad Ieremiam, Interrogo ego te sermonem, ne abscondas à me aliquid.* 15 *Dixit autem Ieremias ad Sedeciam. Si annuntiauero tibi, nunquid non interficies me? & si consilium dedero tibi, non me audies.* 16 *Iurauit ergo rex Sedecias Ieremiæ clàm, dicens, Viuit Dominus qui fecit nobis animam hanc, si occidero te, & si tradidero te in manus virorum istorum, qui quærũt animam tuam.* 17 *Et dixit Ieremias ad Sedeciam, Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Si profectus exieris ad principes regis Babylonis, viuet anima tua, et ciuitas hæc non succendetur igni: et saluus eris tu, et domus tua.* 18 *Si autem non exieris ad principes regis Babylonis, tradetur ciuitas hæc in manus Chaldæorum, et succendent eam igni: et tu non effugies de manu eorum.* 19 *Et dixit rex Sedecias ad Ieremiam, Solicitus sum propter Iudæos, qui transfugerunt ad Chaldæos: ne fortè tradar in manus eorum, et illudant mihi.* 20 *Respondit autem Ieremias, Non te tradent. audi quæso vocem Domini, quam ego loquar ad te, et bene tibi erit, et viuet anima tua.* 21 *Quòd si nolueris egredi: iste est sermo quẽ ostẽdit mihi Dominus.* 22 *Ecce omnes mulieres quæ remanserũt in domo regis Iuda, educẽtur ad principes regis Babylonis: et ipsæ dicẽt, Seduxerũt te, et prævaluerunt aduersum te viri pacifici tui, demerserunt in cœno, et in lubrico pedes tuos, et recesserũt à te.* 23 *Et omnes vxores tuæ, et filij tui educentur ad Chaldæos: et nõ effugies manus eorũ, sed in manu regis Babylonis capieris: et ciuitatẽ hanc comburet igni.* 24 *Dixit ergo Sedecias ad Ieremiam, Nullus sciat verba hæc, et non morieris.* 25 *Si autem audierint principes quia loquutus sum tecum: et venerint ad te, et dixerint tibi, Indica nobis quid loquutus sis cũ rege, ne celes nos, et non te interficiemus: et quid loquutus est tecum rex.* 26 *Dices ad eos, Prostraui ego preces meas*

meas coram rege, ne me reduci iuberet in domum Ionathan, et ibi morerer. 27 *Venerũt ergo omnes principes ad Ieremiam, et interrogauerunt eum: et locutus est eis iuxta omnia verba quæ præceperat ei rex, et cessauerunt ab eo: nihil enim fuerat auditum.* 28 *Mansit verò Ieremias in vestibulo carceris, vsque ad diem quo capta est Ierusalẽ. et factũ est, vt caperetur Ierusalẽ.*

EXPLANATIO.

SERMONES quos Ieremias loquebatur ad omnem populum. Intellige de populo, qui ad illum in carcere agentem confluebat. *Et erit anima eius sospes, et viuet.* Septuag. Et erit anima eius in lucrum, & viuet. Chald. Para. Et erit anima eius in euasionẽ, & sustẽtabitur. In Heb. Et erit anima eius in spolium, & viuet. hoc est, sospes erit, vt nostra habet lectio: spolia enim seruantur, & charissima habentur. *Tradendo tradetur.* Tautologia, frequentissima in sacris literis, augendi & confirmandi gratia fit. *Dissoluit manus virorum bellantium.* debilitat, frãgit, hoc est, animos frangit, vt non possint manibus & alijs corporis membris vti. *Eunuchus.* Chal. Para. Vir magnus. Vide suprà Cap. 29. *Ad ostium tertium quod erat in domo Domini.* Septuag. In domum tertiam, quæ erat in domo Dñi. Heb. ad introitum tertium, hoc est, ad portam tertiã templi, quæ Regię respodebat, qua scilicet Rex è Regia in templum accedebat *prævaluerũt aduersum te viri pacifici tui.* Heb. pacis tuæ. hoc est, domestici, & familiares, qui persuadebãt regi, vt non crederet sermonibus Ieremiæ, sed potiùs mendacijs pseudoprophetarum fidem adhiberet. *demerserunt in cœno, et in lubrico pedes tuos, et recesserunt à te.* Septuag. Et prævalebunt in lubricis contra pedes tuos, recesserunt à te. Chal. Par.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Submersi sunt in confusione pedes tui, conuersi sunt retrorsum. Heb. infixi sunt in cœno pes tuus (pro pedes tui,) conuersi sunt retrorsum. Noster interpres sententiam reddidit. Hispanè dicimus, *pusieron te del lodo tus amigos*, vel, *dexarõ te enel lodo, y fuerõ se*. Lutum vocat persuasionem humanã, & falsas prophetias, siue calamitatem ipsam in quam inciderat nolens credere verbis prophetæ, sed suorum potiùs familiariũ & domesticorum, quasi dicat. Fuga tẽtasti consulere vitæ tuæ, sed captus es à Chaldæis: & quasi si in lutum tenacissimum incidisses, coactus es referre pedem. Sic faciunt assentatores, & qui secundùm carnem nos diligunt: dum ad luxum, ad voluptates, ad delicias nos pertrahunt. Vnde Isa. Proph. Populeus, qui te beatũ dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuũ tuorũ dissipãt. Isai. 3. c.

ARGVMENTVM.

Capitur ciuitas, Sedecias fugit, comprehẽditur, exoculatur. Ieremias & Abdemelech saluantur.

¶ CAP. XXXIX.

¶ 4 Reg. 25. 1. Infr. 52, 4. 'nona R. H. G. C.

ANNO 'nono Sedeciæ Regis Iuda, mense decimo, venit Nabuchodonosor rex Babylonis: & omnis exercitus eius ad Ierusalem, & obsidebant eam. 2 Vndecimo autẽ anno Sedeciæ, mense quarto, quia ta mensis aperta est ciuitas. 3 Et ingressi sunt omnes principes regis Babylonis, & sederunt in porta media: Neregel, Sereser, Semegar-nabu, Sar-sachim, Rabsares, Neregel, Sereser, Rebmag, & omnes reliqui principes regis Babylonis. 4 Cùmque vidisset eos Sedecias rex Iuda & omnes viri bellatores, fugerunt: & egressi sunt nocte de ciuitate per viam horti regis, & per portam quæ erat inter duos muros, & egressi sunt ad viã deserti.

deserti. 5 Persecutus est autem eos exercitus Chaldæorum: & comprehenderũt Sedeciam in campo solitudinis Ierichontinæ, & capti addũxerunt ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Reblatha, quæ est in terra Emath: et locutus est ad eũ iudicia. 6 Et occidit rex Babylonis filios Sedeciæ in Reblatha, in oculis eius: & omnes nobiles Iudæ occidit rex Babylonis. 7 Oculos quoque Sedeciæ eruit: & vinxit eum compedibus, vt duceretur in Babylonem. 8 Domum quoque regis, & domum vulgi succenderunt Chaldæi igni: & murũ Ierusalem subuerterũt: 9 Et reliquias populi, qui remanserant in ciuitate, et perfugas qui trãsfugerant ad eum, & superfluos vulgi qui remanserant transtulit Nabuzardan magister militum in Babylonem. 10 Et de plebe pauperum, qui nihil penitus habebant, dimisit Nabuzardan magister militiũ in terra Iuda: & dedit eis vineas & cisternas in die illa. 11 Præceperat autẽ Nabuchodonosor rex Babylonis de Ieremia Nabuzardan magistro militum, dicẽs: 12 Tolle illũ, & pone super eum oculos tuos, nihilque ei mali facias: sed vt voluerit, sic facias ei. 13 Misit ergo Nabuzardã princeps militiæ, & 'Nabusezbaz' & Rab-sares, & Neregel, & Sereser, et Reb-mag, et omnes optimates regis Babylonis, 14 miserunt, et tulerunt Ieremiam de vestibulo carceris, et tradiderunt eum Godoliæ filio Ahicam filij Sapham, vt intraret in domum, et habitaret in populo. 15 Ad Ieremiã autem factus fuerat sermo Domini, cùm clausus esset in vestibulo carceris, dicens, 16 Vade, et dic Abdemelech Ethiopi, dicens, Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Ecce, ego inducam sermones meos super ciuitatem hanc in malum, et non in bonum: et erunt in conspectu tuo in die illa. 17 Et liberabo te in die illa, ait Dominus: et non traderis in manus virorum quos tu formidas: 18 Sed eruens liberabo te, et gladio non cades: sed erit tibi anima tua in salutem, quia in me habuisti fiduciam, ait Dominus.

'Nabu & Sesban o. 'Nabusazban 1 M.S. H.C.G.

Universidad de Deusto
Biblioteca

EXPLANATIO.

ANNO nono Sedeciæ regis Iuda. Ex euentu mõstratur veram fuisse prophetiam Ieremiæ. Vide Infrà Cap.51.& 4.Reg.25. *Aperta est ciuitas.* Septuag. diruta est ciuitas. Sic & Chal. Paraph. Heb. Confracta est, diffisa est, fractis muris & portis patuit hostibus. *Neregel, Sereser.* Nonnulla ex his nominibus officiorũ sunt: vt quæ à Rab, & Ser incipiũt, vt Sereser, thesaurorũ præfectus. Rabsares, præfectus aulicorum, aut Eunuchorũ. *Cumq; vidisset eos Sedecias.* Intellige, ante ingressum vrbis: nõ enim aliàs potuisset fugam parare. Cùm vidisset ergo iam in proximo esse, vt ingrederentur ciuitatem, muris dirutis & portis confractis, voluit rex cum suis fuga sibi consulere. *Per viam horti regis, et per portã quæ erat inter duos muros.* Viam hanc subterraneam fuisse ait Rab. Sa. cuius porta, ne omnibus pateret, erat in horto regis. cõtinebat autem via hæc totum illud spacium duorum murorum, exitum autem habebat longè à ciuitate versùs desertum. Sic ergo interpretandum est quod dicitur, portam fuisse inter duos muros, quòd scilicet porta esset cuniculi defossi intra duos muros. *Et loquutus est ad eum iudicia.* hoc est, acriter & durè cum illo egit, eò ꝙ defecisset ab eo, rupto fœdere. Vide de hac phrasi quæ annotauimus in primum Cap. *Et superfluos vulgi qui remanserant.* Septuag. Et reliquũ populi, & relictos. Chald. Paraph. Et reliquum populũ qui remanserat. Heb Et residuum populi remanentium. Sic ergo interpretãda est nostra litera, superfluos populi, hoc est, qui ex popularibus super fuerant, & remanserant, qui gladium

gladium, & famem, & pestẽ euaserant. *Nubuzardan magister militum.* Septuag. princeps coquorum. Chaldai. Paraph. princeps occidẽtium. Vox Heb. טבח tabach, coquum significat, & occisorem. princeps ergo occidentium, hoc est militum, transferre possumus, idest præfectus militiæ. *pone super eum oculos tuos.* hoc est, curã illius habe. Solemus oculos auertere ab illis, quos contẽnimus. Theodoretus. Auxerunt crimen Iudæorum Nabuchodonosor rex, & Abdemelech Æthiops. Hi enim, cùm sint alienigenę, solati sunt Prophetam: Iudæi verò in verbis propheticis enutriti, diuinis sermonibus attendere noluerunt, & prophetas quibusvis suppliciis subegerunt. Effectum tamen sortita est promissio diuina: Nam cùm Deus illum creasset prophetã, pollicitus est ostensurũ se illum inuictũ, & colũnæ ferreę, muroq; ęneo similẽ: quia licèt impugnãd⁹ esset, nõ tamẽ expugnãdus aut superãdus. Sic Christ⁹ à Iudeis morti traditus, à Gẽtibus est agnitus, & creditus Deus. *Vt intraret in domũ, & habitaret in populo.* hoc est, vt liberè versaretur in medio populi. Septuag. Et eduxerũt eũ, & sedere fecerũt in medio populi. Chal. Paraph. vt educeret eum in domũ, & habitauit in medio populi. Vox Hebr. à radice יצא iatsa, egredi, exire, & ingredi significat. Egredi autem & ingredi est, domi & foris munus suum obire, & vltrò citroq; commeare. *Quia in me habuisti fiduciã.* Chaldæi erga impios crudeles, erga pios misericordes, & benigni sunt diuina prouidẽtia. Sic aqua maris rubri Israelitas seruauit illæsos, Ægyptios submersit. Flamma camini Babylonis regis ministros incendit, puerosin medio ignis benedicentes Deum seruauit. Vnde Sapiens. Creatura enim

Exod.14.
Dan.3.
Sap.16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim tibi factori suo deseruiens exardescit in tormẽ-
tum aduersus iniustos, & leuior fit ad benefaciẽdum
Psal. 2. pro his, qui in te confidunt. Deniq; , Cùm exarserit in
breui ira eius, beati omnes qui confidunt in eo.

ARGVMENTVM.

Ieremiæ datur libertas, vt quò voluerit proficiscatur. Iohanã Godoliæ duci prædicit cedem suam, qui tamen noluit credere.

¶ CAP. XL.

SERMO qui factus est ad Ieremiam à Domino, postquàm dimissus est à Nabuzardan magistro militiæ de Rama, quando tulit eum vinctum catenis in medio omnium qui migrabant de Ierusalem, et Iuda, & ducebantur in Babylonem. 2 Tollens ergo princeps militiæ Ieremiam, dixit ad eum, Dominus Deus tuus locutus est malum hoc super locum istum, 3 & adduxit: et fecit Dominus sicut locutus est. quia peccastis Domino, & non audistis vocem eius, & factus est vobis sermo hic. 4 Nunc ergo ecce solui te hodie de catenis quæ sunt in manibus tuis: si placet tibi vt venias mecum in Babylonem, veni: & ponam oculos meos super te. si autem displicet tibi venire mecũ in Babylonem, reside: ecce omnis terra in cõspectu tuo est, quod elegeris, & quò placuerit tibi vt vadas, illuc perge. 5 Et mecum noli venire: sed habita apud Godoliam filium Ahicam filij Saphã, quem præposuit rex Babylonis ciuitatibus Iudæ: habita ergo cũ eo in medio populi: vel quocũq; placuerit tibi vt vadas, vade. Dedit quoq; ei magister militiæ cibaria, & munuscula, & dimisit eum. 6 Venit autẽ Ieremias ad Godoliam filium Ahicã in Masphath: et habitauit cum eo in medio populi qui relictus fuerat in terra. 7 Cũque audissent omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant per regiones

gionès, ipsi & socij eorũ, quòd præfecisset rex Babylonis Godoliam filiũ Ahicam terræ: & quòd cõmendasset ei viros, et mulieres, & paruulos, & de pauperibus terræ qui nõ fuerãt trãslati in Babylonem: 8 Venerũt ad Godoliam in Masphath, & Ismahel filius Nathaniæ, & Iohanã, & Ionathan, filij Carec, & Sareas filius Thanehumeth, & filij Ophi qui erãt de Nethophathi, & Iezonias filius Maachathi, ipsi & viri eorum. 9 † Et iurauit eis Godolias filius Ahicam filij Saphan, et comitibus eorum, dicens, Nolite timere seruire Chaldæis: habitate in terra, & seruite regi Babylonis, et bene erit vobis. 10 Ecce ego habito in Masphath, vt respondeam præcepto Chaldæorũ, qui mittuntur ad nos: vos autem colligite vindemiam, & messem & oleum, & condite in vasis vestris: & manete in vrbibus vestris quas tenetis. 11 Sed & omnes Iudæi qui erant in Moab, et in filijs Ammõ, & in Idumæa, & in vniuersis regionibus, audito quòd dedisset rex Babylonis reliquias in Iudæa, & quòd præposuisset super eos Godoliam filium Ahicam filij Saphã: 12 reuersi sunt inquam omnes Iudæi de vniuersis locis ad quæ profugerant, & venerunt in terram Iuda ad Godoliã in Masphath: et collegerũt vinum, et messem multam nimis. 13 Iohanan autem filius Carec, et omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant in regionibus, venerunt ad Godoliam in Masphath. 14 Et dixerunt ei, Scito, quòd Baalis rex filiorum Ammon misit Ismael filium Nathaniæ percutere animam tuam. Et non credidit eis Godolias filius Ahicam. 15 Iohanan autem filius Carec dixit ad Godoliã seorsum in Masphath, loquens, Ibo, et percutiã Ismahel filiũ Nathaniæ nullo sciẽte: ne interficiat animã tuã, et dissipentur omnes Iudæi qui cõgregati sunt ad te, et peribũt reliquiæ Iuda. 16 Et ait Godolias filius Ahicã ad Iohanan filium Carec, Noli facere verbum hoc: falsum enim tu loqueris de Ismahel.

† 4 Reg. 25, 24.

finibus 0.

EXPLA-

Universidad de Deusto
Biblioteca

EXPLANATIO.

SERMO *qui factus est ad Ieremiam à Domino.* In hoc Capite nihil legimus dictum Ieremiæ à Domino: vnde nonnulli volũt liberationem Ieremiæ, quæ hìc narratur, reuelatam illi fuisse à Domino. Alij dicunt, sermonem hũc fuisse illum, quo Ieremias monuit reliquias Iudæorum, ne in Ægyptum proficiscerentur: interseri autem lõgam Historiam, quæ præsenti Cap. & sequenti narratur. *Postquam dimissus est à Nabuzardan magistro militiæ de Rama, quando tulit eum vinctũ catenis in medio omnium, qui migrabant de Ierusalem et Iuda, et ducebãtur in Babylonem.* Nonnulli ex Hebræis dicunt, Ieremiã sponte sequutum fuisse populum, qui in Babylonem ducebatur, ligari se permisisse cũ alijs, venisseq; vsq; Rama: sed non permisisse Nabuzardã vltrà cum vinctis progredi. Fieri etiã potuit, vt priusquàm cognosceretur, simul cum alijs vinctus duceretur: cognito autem ipsum esse Ieremiam, liberatum fuisse. Sed obstat quod superiori Capite dictum est, Nabuzardan misisse, & tulisse Ieremiam de vestibulo carceris, & tradidisse eum Godoliæ. Quare quod dicitur, *quando tulit eum vinctum catenis,* intelligi debet de catenis quibus in carcere vinctus erat, quando inde eum tulit Nabuzardan. *Dominus Deus tuus locutus est malum hoc super locum istum.* Vide, qua ratione barbari homines non sibi tribuebant victoriam, quam de Iudæis, & de Ierusalem reportauerãt, sed Deo: qui propter peccata tradiderat Iudæos in manus eorum. *Et mecum noli venire, sed habita apud Godoliam.* Septuag. Et reuertere ad Godoliam. Chal. Para. Et si tu non vis habitare, reuertere ad Godoliam. In Heb. Et adhuc ipse non redibit, & reuertere ad Godoliã. hoc est, adhuc illo non reuertente, dixit, Et reuertere. Quod ita exponunt nõ nulli: Cùm ille non reuerteretur, cognosceret autem Nabuzardan ex vultu, illum velle reuerti in Ierusalẽ, dixit, reuertere &c. Sic etiam aliquid subaudiendũ est in nostro textu. nam cùm priùs dixisset Nabuzardan Ieremiæ, vt secum iret in Babylonem, vel si nollet, remaneret: subaudiendum est, cùm verò ille significaret velle remanere, dixit ei, Et mecum noli manere. &c. Hunc Godoliam dicunt vnum ex principibus Iudæorum fuisse, qui monente Ieremia ad Chaldæos transfugerant, quem ducem constituit Nabuzardan super populum, quem in Iudæa dimisit: *Vt respondeã præcepto Chaldæorum, qui mittuntur ad nos.* Septuag. vt stem ante faciem Chaldæorum, qui venerint ad nos. Chald. Paraph. vt stem coram Chaldæis, qui veniunt ad nos. Heb. לעמד lahamod, ad standum, ad manendum. Dicitur de ministris qui Dominis suis adstant vel in priuato, vel in publico ministerio, & ad Dñi iussa exequẽda præsto adsunt. Id voluit noster interpres significare per illud verbum, *respondeam.* hoc est, vt præsto sim ad respondendum, & exequendum quę mihi à Chaldæis fuerint imperata. *Quòd dedisset rex Babylonis reliquias in Iudæa.* Septuag. quòd dedisset reliquias Iudæ. Chald. Paraph. Quòd dimisisset reliquias domus Iuda. In Heb. נתן nathan, dedit, posuit, permisit. dedisse ergo reliquias in Iudæa est, dimisisse, vel cõcessisse Iudæ reliquias, vt non omnino desolata, & orbata suis remaneret.

ARGV-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARGVMENTVM.

Ismael occidit Godoliam. Iohanan persequitur Ismaelem.

¶ CAP. XLI.

ET factum est in mense septimo, venit Ismahel filius Nathaniæ, filij Elisama de semine regali, & optimates regis, & decem viri cum eo, ad Godoliam filium Ahicam in Masphath: et comederunt ibi panes simul in Masphath. 2 Surrexit autem Ismahel filius Nathaniæ, & decem viri qui cum eo erant, & percusserunt Godoliam filium Ahicam filij Saphan gladio, & interfecerunt eum, quem præfecerat rex Babylonis terræ. 3 Omnes quoque Iudæos qui erant cum Godolia in Masphath, & Chaldæos qui reperti sunt ibi, & viros bellatores percussit Ismahel. 4 Secũdo autem die postquã occiderat Godoliam nullo adhuc sciente, 5 Venerũt viri de Sichẽ, & de Silo, et de Samaria octoginta viri: rasi barba, & scissa vestib°, et squalentes: & munera & thus habebãt in manu, vt offerrent in domo Dñi. 6 Egressus ergo Ismahel filij° Nathaniæ in occursum eorum de Masphath, incedens & plorans ibat: cùm autem occurisset eis, dixit ad eos, Venite ad Godoliam filium Ahicã. 7 Qui cùm venissent ad medium ciuitatis, interfecit eos Ismahel filius Nathaniæ circa medium laci, ipse & viri qui erant cum eo. 8 Decem autem viri reperti sunt inter eos, qui dixerũt ad Ismahel, Noli occidere nos, quia habemus thesauros in agro frumenti & hordei, & olei, & mellis. Et cessauit: & non interfecit eos cum fratribus suis. 9 Lacus autem in quem proiecerat Ismahel omnia cadauera virorum quos percussit propter Godoliam, ipse est quem fecit rex Asa, propter Baasa regem Israel: ipsum repleuit Ismahel filius Nathaniæ occisis. 10 Et captiuas

captiuas duxit Ismahel o ẽs reliquias populi: qui erant in Masphath: filias regis, et vniuersum populũ qui remãserat in Masphath, quos commendauerat Nabuzardan princeps militiæ, Godoliæ filio Ahicam. Et cepit eos Ismahel filius Nathaniæ: & abijt, vt transiret ad filios Ammon. 11 Audiuit autem Iohanã filius Carec, & omnes principes bellatorum qui erant cum eo, omne malum quod fecerat Ismahel filius Nathaniæ. 12 Et assumptis vniuersis viris, profecti sunt vt bellarẽt aduersum Ismahelem filiũ Nathaniæ, et inuenerunt eum ad aquas multas quæ sunt in Gabaon. 13 Cũque vidisset omnis populus qui erat cum Ismahel, Iohanan filium Carec, & vniuersos principes bellatorũ qui erant cum eo, lætati sunt. 14 Et reuersus est omnis populus, quem ceperat Ismahel, in Masphath: reuersusque abijt ad Iohanan filium Carec. 15 Ismahel autem filius Nathaniæ fugit cũ octo viris à facie Iohanã, et abijt ad filios Ammõ. 16 Tulit ergo Iohanan filius Carec, & omnes principes bellatorũ qui erant cum eo, vniuersas reliquias vulgi, quas reduxerãt ab Ismahel filio Nathaniæ de Masphath, postquam percussit Godoliam filium Ahicam: fortes viros ad prælium, & mulieres, & pueros, & eunuchos quos reduxerat de Gabaon. 17 Et abierunt, & sederũt peregrinantes in Chamaam, quæ est iuxta Beth-lehem: vt pergerent, & introirent Ægyptum à facie Chaldæorum: 18 timebant enim eos, quia percusserat Ismahel filius Nathaniæ Godoliam filium Ahicam, quem præposuerat rex Babylonis in terra Iuda.

EXPLANATIO.

ET comederũt ibi panes. hoc est, egerũt conuiuiũ. Panis enim quemcunq; cibũ significat, quòd maximè sit communis, & præcipuus cibus victui hominis necessarius. Sed & vox Hebræa לחם lechem, panem, & cibum significat, à verbo לחם lacham, id est comedere, vesci,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vesci, edere. *Et squalentes.* Septua. Et plangentes. Chal. Paraph. incisa, subaudi facie. Vox Heb. à verbo גדד gadad, quod congregare, seu cogere, vel ducere exercitum, & irrũpere, & incidere, & lacerere significat. Nõnulli interpretantur, facie lacera vel incisa, subaudi vnguibus, quemadmodum Chal. Paraph. Cùm enim in itinere audissent templum direptum, & combustum fuisse à Chaldæis, signa hæc luctus ædere cœperũt. Et quia hæc signa luctus erant, plangentes, transtulerunt Septuag. Sed quia idem verbum cogere significat, noster interpres, *squalentes*, transtulit, hoc est, multarũ sordium congerie, aut sanguine contaminati. *Et munera, & thus habebãt in manu, vt offerrẽt in domo Domini.* Quòd scilicet, quando se itineri accinxerũt, nihil de vastatione templi audissent: quãuis potuerint de vastatione vrbis audisse: vrbs enim capta est mense quarto, vt suprà Cap. 39. Templum verò combustum est mense. 5. vt 4. Reg. 25. *incedens, & plorans ibat.* simulabat se tristẽ ob ea, quæ acciderãt Ierusalem, & templo: vt hac via faciliùs imponeret incautis hominibus. *circa mediũ laci.* Nonnulli subaudiunt, proiecit. occisi sunt in medio ciuitatis, & proiecti sunt in mediũ laci: dictio enim אל el, iuxta, & in, significat. *Et abierunt, & sederunt peregrinantes in Chamaam, quæ est iuxta Beth-leem.* Septuag. Et abierunt, & sederunt in terra Baroth chamaam, quæ iuxta Beth-leem. Chald. Paraph. Et abierunt, & sederunt in peregrinatione, quã dederat Dauid Camahã filio Berselai Gaaladitæ, quæ est iuxta Beth-leẽ. Hebr. & abierunt, & sederunt, vel manserunt (vtrũq; enim verbum ישב iasab, significat) in peregrinatione Chamaam, quæ iuxta Bethleẽ. Si sederũt, interpretemur, ordinan-

ordinanda est litera hac ratione, Et abierunt in peregrinatione, hoc est, peregrinantes; & sederunt in Chamaam, quæ est iuxta Beth-leem, hoc est, quieuerunt ibi. Nõnulli vocẽ גרות gerut, quæ peregrinationẽ significat, volunt nomẽ proprium esse: alij appellatiuũ. Interpretantur autem hac ratione, Abierunt, & sederunt in loco peregrinationis Chamaam, hoc est, vbi habitauit Chamaã filius Berzellai, de quo. 2. Reg. 19.

ARGVMENTVM.

Ieremias monet reliquias populi, ne proficiscantur in Aegyptum.

CAP. XLII.

ET accesserunt omnes principes bellatorum, & Iohanan filius Caree, & Iesonias filius Osaiæ, et reliquum vulgus à paruo vsque ad magnum. 2 Dixeruntque ad Ieremiam prophetam, Cadat oratio nostra in conspectu tuo: & ora pro nobis ad Dominum Deum tuũ pro vniuersis reliquijs istis, quia derelicti sumus pauci de pluribus, sicut oculi tui nos intuentur. 3 Et annuntiet nobis Dominus Deus tuus viam per quã pergamus, et verbum quod faciamus. 4 Dixit autem ad eos Ieremias propheta, Audiui: ecce ego oro ad Dominum Deum vestrũ secundũ uerba vestra. omne verbum quodcunque responderi mihi, indicabo vobis: nec celabo vos quicquam. 5 Et illi dixerunt ad Ieremiã, Sit Dominus inter nos testis veritatis & fidei, si non iuxta omne verbum in quo miserit te Dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus. 6 Siue bonum est, siue malum, voci Domini Dei nostri ad quẽ mittimus te, obediemus: vt bene sit nobis cùm audierimus vocẽ Domini Dei nostri. 7 Cùm autẽ completi essent decem dies, factũ est verbum Domini ad Ieremiam. 8 Vocauitque Iohanan filium

Osiæ 8 M S. Iosię o. Quæ in tex. est lectio conformior est H. C. & G.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lium Caree, & omnes principes bellatorũ, qui erant cum eo, et vniuersum populum à minimo vsque ad magnum. 9 Et dixit ad eos, Hæc dicit Dominus Deus Israel, ad quem misistis me, vt prosternerem preces vestras in conspectu eius. 10 Si quiescentes manseritis in terra hac, ædificabo vos, & non destruam: plãtabo, & non euellam: iam enim placatus sum super malo quod feci vobis. 11 Nolite timere à facie regis Babylonis, quẽ vos pauidi formidatis: nolite metuere eum, dicit Dominus: quia vobiscum sum ego, vt saluos vos faciam, & eruam de manu eius. 12 Et dabo vobis misericordias, & miserebor vestri, & habitare vos faciam in terra vestra. 13 Si autem dixeritis vos. Non habitabimus in terra ista, nec audiemus vocem Domini Dei nostri, 14 dicentes, Nequaquam, sed ad Terram Ægypti pergemus: vbi non videbimus bellum, & clangorem tubæ non audiemus, & famem non sustinebimus: & ibi habitabimus. 15 Propter hoc nunc audite verbum Domini reliquiæ Iuda Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Si posueritis faciem vestram, vt ingrediamini Ægyptum, & intraueritis vt ibi habitetis: 16 gladius quem vos formidatis, ibi comprehẽdet vos in terra Ægypti: & fames pro qua estis soliciti, adhærebit vobis in Ægypto, & ibi moriemini. 17 Omnesque viri, qui posuerint faciem suam, vt ingrediantur Ægyptũ vt habitent ibi, morientur gladio, & fame, & peste: nullus de eis remanebit, nec effugiet à facie mali quod ego afferã super eos. 18 Quia hæc dicit Dũs exercituũ, Deus Israel, Sicut cõflatus est furor meus, & indignatio mea super habitatores Ierusalẽ: sic cõflabitur indignatio mea super vos, cùm ingressi fueritis Ægyptũ, et eritis in iusiurãdũ, et in stuporẽ, et in maledictũ, et in opprobriũ: & nequaquã vltrà videbitis locũ istũ. 19 Verbum Domini super vos reliquiæ Iuda: Nolite intrare Ægyptũ: sciẽtes scietis quia obtestatus sum vos hodie, 20 quia decepistis animas vestras. Vos enim misistis me ad

me ad Dominum Deum nostrum dicẽtes, Ora pro nobis ad Dominum Deum nostrum, & iuxta omnia quæcunque dixerit tibi Dominus Deus noster, sic annuntia nobis, & faciemus. 21 Et annuntiauit vobis hodie, & non audistis vocem Domini Dei vestri super vniuersis pro quibus misit me ad vos. 22 Nunc ergo scientes scietis quia gladio, & fame, & peste moriemini in loco ad quem voluistis intrare, vt habitaretis ibi.

vestrũ. 5. MS. R. H. G. C.

EXPLANATIO.

Cadat oratio nostra in conspectu tuo. hoc est, Acceptum sit coram te quod oramus, vt ores pro nobis. Vide Caput 36. de hac phrasi. Septuag. Cadat iam misericordia nostra ante faciem tuam. Chald. Paraph. Acceptabilis sit nunc deprecatio nostra corã te. *Sit Dominus inter nos testis veritatis & fidei, si non iuxta omne verbum in quo miserit te Dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus.* Septuag. Sit Dominus in nobis in testem iustum & fidelem, si non secundùm omne verbum quo miserit te Dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus, quasi dicat. Ipse Dominus sit testis eorum quę promittimus, facturos nempe quidquid per te Deus reuelauerit faciendum: & ipse vltor sit, si non opere compleuerimus. *Siue bonum est, siue malum.* hoc est, siue fælicitatem, siue calamitatem prædixeris, monitis Dei parebimus. *Vt prosternerem preces vestras in conspectu eius.* hoc est, vt nomine vestro deprecaret, humiles preces vestras illi proponerem. *Iam enim placatus sum super malo, quod feci vobis.* Septuagin. quia placatus sum super malis, quæ dixi facere vobis. In Hebr. vox à radice נחם nacham, quæ cõsolari, consolationem accipere, pœnitere, & in vniuersum mutatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mutationem animi, aut affectus factam vel pœnitudine, vel cõmiseratione, & condolentia significat. rectè igitur noster interpres, & Sep. habent, placatus sum. quasi dicat, Sufficit mihi perijsse, & in captiuitatem ab ductos fuisse eos, qui hactenus perierunt, & captiui ab ducti sunt. *Si posueritis faciem vestrã, vt ingrediamini Aegyptũ.* hoc est, si omnino decreueritis proficisci in Aegyptum. ponere faciem suam ad aliquid faciendũ est, firmum & fixum propositum habere aliquid faciendi. Sic Infrà. *Sicut cõflatus est furor meus, & indignatio mea super habitatores Ierusalem: sic conflabitur indignatio mea super vos, cùm ingressi fueritis Aegyptum.* Septua. Sicut stillauit furor meus. Chal. Paraph. Sicut resedit. Vox Heb. נתך nathac, effundi, stillare, peruenire, manere, fundi vel conflari. conflari iram super aliquem est, subito furore obrui, sumpta metaphora à metallis liquefactis, aut ab imbribus subitò & repentè decidentibus. *Et eritis in iusiurandum.* Septuag. in desolationem. Chald. Paraph. in iusiurandum. Heb. לאלה lealah. iuramentum, execrationem, & maledictionem significat. esse ergo in iusiurandum est, vt cùm quis voluerit iurare, dicat, Per Deum qui perdidit populum Iudęorum. vel, Ita me Deus liberet à malis, quæ Iudæorum populo euenerunt. aut, similia mihi eueniant, si non est verum quod dico: vt sit iusiurandum cum deuotione, aut imprecatione. *& in stuporem.* Septuag. καὶ ἐν ὀχυρίσει & mãcipia, vel in potestatem traditi, vel captiui. Chaldai. Paraph. in desolationem. Heb. שמה samah, admirationem, stuporem, & desolationem significat. stupendam desolationem interpretari possumus. Sic etiam Septuagin. qui habent. Eritis veluti vilia mancipia, & miseri

& miseri captiui: vt summa vestra miseria videntes in stuporem adducat. *Quia decepistis animas vestras.* Septua. malè fecistis animabus vrĩs. Chal. Par. vt nrã. In Heb. errare fecistis in animas vestras. hoc est, cõtra animas vestras errare fecistis, nempe me, quem fecistis orare pro vobis, & consulere Dominum quid facere deberetis: & modò non vultis acquiescere diuino cõsilio. Vel, vos ipsos decepistis in malum vestrum: dũ aliud verbis promisistis, aliud opere completis.

ARGVMENTVM.

Reclamante Ieremia Iohanan abducit reliquias populi in Ægyptum. Ieremias prædicit vastationem Ægypti.

¶ CAP. XLIII.

FACTVM est autem, cùm complesset Ieremias loquens ad populum vniuersos sermones Domini Dei eorũ, pro quibus miserat eum Dominus Deus eorum ad illos, omnia verba hæc: 2 dixit Azarias filius Iosiæ & Iohanan filius Caree, & omnes viri superbi, dicentes ad Ieremiam, Mendacium tu loqueris: nõ misit te Dominus Deus noster, dicens, Ne ingrediamini Ægyptum, vt habitetis illic. 3 Sed Baruch filius Neriæ incitat te aduersum nos, vt tradat nos in manus Chaldæorum, vt interficiat nos, & traduci faciat in Babylonem. 4 Et non audiuit Iohanan filius Caree, & omnes principes bellatorum, & vniuersus populus vocem Domini vt maneret in terra Iuda. 5 Sed tollens Iohanã filius Caree, & vniuersi principes bellatorũ vniuersos reliquias Iuda, qui reuersi fuerant de cunctis Gentibus ad quas fuerant antè dispersi, vt habitarent in terra Iuda: 6 viros & mulieres,

' Osaiæ. 4 MS. H G.C.
' Osiæ 4 MS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

res, & paruulos, & filias regis: & omnem animam quam reliquerat Nabuzardan princeps militiæ cum Godolia filio Ahicam filij Saphan: & Ieremiam Prophetam, & Baruch filium Neriæ.7 Et ingressi sunt terram Ægypti, quia non obedierunt voci Domini: & venerũt vsque ad Taphnis.8 Et factus est sermo Domini ad Ieremiã in Taphnis, dicens.9 Sume lapides grãdes in manu tua, & abscondes eos in crypta, quæ est sub muro lateritio in porta domus Pharaonis in Taphnis, cerneẽtibus viris Iudæis.10 Et dices ad eos, Hæc dicit Dominus exercituũ Deus Israel: Ecce, ego mittam, & assumam Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum: & ponam thronum eius super lapides istos quos abscondi, & statuet solitũ suum super eos.11 Venienſq; percutiet Terram Ægypti: quos in mortem, in mortẽ: & quos in captiuitatẽ, in captiuitatẽ: & quos in gladiũ, in gladiũ.12 Et succendet ignem in delubris deorũ Ægypti, & cõburet ea, & captiuos ducet illos: et amicietur terra Ægypti, sicut amicitur pastor pallio suo: & egredietur inde in pace.13 Et conteret statuas domus Solis, quæ sunt in Terra Ægypti: & delubra deorum Ægypti comburet igni.

EXPLANATIO.

OMNES viri superbi. Hebr. הזדים hazedim, à radice זיד zud, quod verbum superbè & temerè agere significat, & de industria, & data opera aliquid facere. Sic isti, cùm nota illis esset voluntas Dei, quàm Propheta declarauerat, qui interpellatus ab ipsis Deum consuluerat, contra volũtatẽ Dei, contra promissionem factam quã iuramento confirmauerant, spreto Deo, conculcato Propheta Dei, cui nõ verentur dicere, Mendacium tu loqueris, proficiscuntur in Ægyptum. Vide superbiam, vide temeritatem, vide contemptum. vide quantùm possit iniqui-

iniquitas, vbi semel animo insederit, & dominari cœperit. *Et Ieremiam Prophetam.* Non spontè, sed coactè profectus est Ieremias; neq; in eo cõtra volũtatẽ Dei fecit: quin potiùs fuit voluntas & consiliũ Dei, vt illos sequeretur; vt vsq; ad vltimam illorũ perniciem non cessaret eos admonere. *Et venerunt vsq; Taphnis.* Vrbs est Ægypti, vbi erat Regia, sicut apertè colligitur ex hoc Cap. mẽtio enim fit portę domus Pharaonis. Existimãt nõnulli eandẽ fuisse vrbẽ cũ illa, quę Tanis vocatur, & Heb. צען tsohan. de qua in Ps. 77. Et prodigia sua in cãpo Taneos. Ab hac vnũ ex ostijs Nili Taniticũ dicitur Strabo. libr. 17. & Plin. lib. 5. Cap. 10. Soiticũ Stephano dicitur, à Tsoã. Sic enim dicebatur Hebraicè & Ægyptiacè, corruptè autẽ Tan, & Tanis. Ioseph' 180. stadijs à Memphis distare affirmat. *Abscondes eos in crypta, quæ est sub muro lateritio in porta domus Pharaonis.* Sep. in vestibulis in porta domus Pharao. Chal. Par. in iunctura ædificij, quæ est in porta domus Pharaonis. Heb. במלט במלבן bamelet bamalben. Prior dictio lutũ ex calce & arena cõfectum significat. Rab. Dau. in Cõm. in luto è quo fiũt lateres, vel in cemẽto è calce arenaq; cõfecto interp̃tat incrustationẽ alij exponũt, alij officinã lateritiã vnde prodeunt lateres. nã verbũ מלט malat, euadere, & parere, & seruare significat. Vnde noster interpres Cryptã trãstulit, q; sit velut refugiũ, vbi quis se abscõdit, vt periculũ euadat. Cõsentaneum rationi est, vt lapides illi grandes, quos pręcepit Deus Ieremiæ abscondere, in loco aliquo qui posset eos capere, abscõderent. Posterior dictio, pro qua noster interpres murũ latericiũ trãstulit, fornacẽ laterũ, vel locũ vbi fiũt lateres significat, auctore Rab. Dau.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed & murũ latericiũ, interpretari possumus. nã vox Heb. לבן laban, laterẽ significat, & מלבן malben, latericiũ vel lateraria interpretari possum', vt subaudiam' murũ. Quòd autẽ Sep. in vestibulis, interpretati sunt, vnica dictione totum cõprehẽderunt. Græcè est πρόθυρον. πρόθυρον autem significat vestibulum, limen, domus primam partem, aut frontem primã. Vnde possumus interpretari, in locis qui erant in fronte dom' Pharaonis. Vnde prędicit collocaturum solium suũ Nabuchodonosor super eum locum, vbi erant lapides abscõditi iuxta domũ Pharaonis, significans obsidionem ciuitatis. *Et amicietur terra Ægypti, sicut amicitur pastor pallio suo.* Sep. Et serutabitur terrã Ægypti, sicut pediculis purgat pastor vestimentũ suum. Vbi Theo. Vt doceat non obiter ducturum exercitum aduersus Ægyptum Nabuchodonosor, sed exactè eam deleturum, comparat eum pastori vestimenti pediculos colligenti: diligenter enim hoc faciunt pastores, vt potentiores plurimùm abundantes. Chal. Paraph. Et amiciet terram Ægypti, sicut amicitur pastor vestimẽto suo. hoc est, circundabit vndiq; exercitu suo numerosissimo. Heb. עטה hatah, tegere, operire, inuoluere significat. Vnde trãsferre possumus, Operiet terram Ægypti, quemadmodum operit se pastor vestimento suo. Rab. Dauid Cõm. exponit, Deprędabitur omnia spolia: & quemadmodum pastor operit se, & inuoluit vestimento suo, sic ipse cõuoluet, complicabitq; omnia spolia terræ Ægypti: pastor enim ob frigus noctis diligenter operit, & circumcingit se vestimento suo. quasi dicat, redibit in patriam onustus spoliis Ægyptiorum. Quòd autem Sep. transtulerint, φθαρτα, nullam

nullam aliam video rationem, nisi quia fortasse legerunt חטא chata, pro עטה hatah. significat autẽ prior vox in Pihel mundare & purgare. *Et conteret statuas domus Solis.* Septuag. Heliopolis. ciuitatem Solis significat: ab eo dictam, quòd esset Solis numini sacra. Gen. 41. habes Pharaonem dedisse Ioseph vxorẽ Aseneth filiam Phutipharis Sacerdotis Heliopoleos. Hęc vrbs vocatur etiam Thebæ, vt nonnulli volunt: quamuis Herodotus libr. 2. dicat distare à Thebis nauigatione dierum nouem. In Heb בית שמש beth semes. domus Solis. Phænices, & Ægyptij primi omnium, auctore Eusebio, Solem & Lunam & stellas vt Deos venerati sunt, tanquam gignendarum abolendarumq; rerum omnium causam. Pingebant autem Ægyptij Solem iuuenili, & rotunda facie, eumq; in naui collocabant, quam Crocodilus trahebat. Per nauigium, motum eius in humido significabant, hoc est, in æthere, vel intelligentijs: nam & æther multi humidũ esse putarũt, & in sicco tam diuturnum motum fieri non posse, & cælos aqueos dixerunt. In sacris etiã literis sæpe aquarum cęlestium mẽtio fit, & Angeli aquarum nomine significãtur. Per Crocodilum verò, aquam pluuiam, cuius causa Soli tribuitur. In Elephantinopoli Ægyptia vrbe Osiridis simulachrum colebatur, viri corpus habens cærulei coloris, caput verò arietis, quod Solis & Lunæ coniunctionem significasse ait Eusebius. Cæruleus autem color ei propter humiditatem tribuebatur, quia lunaris cõiunctio humidior est: nec nõ quia noctes cæruleas facit: tunc enim potissimùm noctib' serenis cæruleum videtur cælum. In Heliopoli verò Lunæ simulachrum hoc symbolo cõsecratum erat.

Homo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Homo accipitris habens faciem, lancea Typhona interficiens. Pingitur autem Typho fluuiatilis equi forma: & totum hoc simulachrum candidi coloris erat, qui color ab alio lumẽ accipere Lunam significabat: accipitris verò facies à Sole eam lumen accipere indicabat, vnde & spiritũ attraheret: Soli enim accipiter dicatus erat, qui lucis, ac spiritus symbolum est, tum propter motus velocitatẽ, tũ quia alis altiora & lucidiora petit. Socrates in Xenophon. eos reprehendit, qui Solem Deum posuere, lumenq; eius, & formam ad Deum Op. Max. refert, quòd omnis eius potestas, & magnitudo à Deo sit, à quo vnà cum Luna fuerit creatus: Eaq; ratione reprehendit Homerum, & cæteros omnes, qui Solem vnicũ esse Deum crediderunt.

ARGVMENTVM.

Ieremias arguit populi reliquias idololatriæ, & inobedientiæ. Illi persistunt in malitia.

¶ CAP. XLIIII.

VERBVM quod factum est ad Ieremiam, ad omnes Iudæos qui habitabant in Terra Ægypti, habitantes in Magdalo, & in Taphnis, & in Memphis, & in terra Phatures, dicens, 2 Hæc dicit Dominus exercituũ Deus Israel, Vos vidistis omne malum istud quod adduxi super Ierusalẽ, et super oẽs vrbes Iuda: et ecce desertæ sunt hodie, & non est in eis habitator: 3 Propter malitiam quam fecerunt, vt me ad iracundiã prouocarent, et irent, et sacrificarent, & colerent deos alienos quos nesciebãt et illi et vos et patres vestri. 4 Et misi ad vos omnes seruos meos prophetas de nocte consurgens, mittensq; et dicens: Nolite facere verbum abominationis huiusce modi quam odiui. 5 Et non audierũt, nec

huius

*inclinauerũt aurem suã vt conuerterentur à malis suis, et non sacrificarent dijs alienis. 6 Et conflata est indignatio mea & furor meus: & succensa est in ciuitatibus Iuda, et in plateis Ierusalem: & versæ sunt in solitudinem & vastitatem secundum diem hanc. 7 Et nũc hæc dicit Dominus exercituũ Deus Israel, Quare vos facitis malũ grande hoc contra animas vestras: vt intereat ex vobis vir et mulier, paruulus et lactẽs de medio Iudæ, nec relinquatur vobis quicquã residuũ: 8 Prouocãtes me in operibus manuũ vestrarũ, sacrificãdo dijs alienis in Terra Ægypti, in quã ingressi estis vt habitetis ibi: et dispereatis, et sitis in maledictionẽ & in opprobriũ cũctis gẽtibus terræ? 9 Nũquid oblisti estis mala patrũ vestrorũ, et mala regũ Iuda et mala vxorũ eius, et mala vestra, et mala vxorũ vestrarũ, quæ fecerũt in terra Iuda, & in regionibus Ierusalẽ? 10 Non sunt mundati vsq; ad diem hanc: & non timuerunt, & nõ ambulauerunt in lege Domini, et in præceptis meis, quæ dedi coram vobis, et corã patribus vestris. 11 Ideo hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, † Ecce ego ponam faciem meam in vobis in malum: et disperdam omnem Iudam. 12 Et assumam reliquias Iudæ, qui posuerunt facies suas vt ingrederentur Terram Ægypti, et habitarent ibi: et consumentur omnes in Terra Ægypti: cadent in gladio et in fame: et consumẽtur à minimo vsque ad maximũ, in gladio et in fame morientur: et erunt in iusiurandum, et in miraculum, et in maledictionem, et in opprobrium. 13 Et visitabo * habitatores Terræ Ægypti, sicut visitaui super Ierusalem: in gladio, et fame, et peste. 14 Et non erit qui effugiat, et sit residuus de reliquijs Iudæorum qui vadunt vt peregrinentur in Terra Ægypti: et reuertãtur in Terram Iuda ad quam ipsi eleuant animas suas, vt reuertãtur et habitent ibi. nõ reuertentur nisi qui fugerint. 15 Responderunt autem Ieremiæ omnes viri scientes quòd sacrificarent vxores eorũ dijs alienis:*

quã odi 2 MS. -24 MS. Rab. Verum in R.H.G. & C. legitur. -8 MS. H. G. 'eorum 6 MS. R. Verũ Tex. lectio conformis est H. & C.

† Amos 9, 4. Inf. 27.

*super 4 MS. R.H.G. C.

†Sup. 11.

et vniuer

Universidad de Deusto
Biblioteca

& vniuersæ mulieres quarum stabat multitudo grandis: et om
nis populus habitãtium in Terra-Ægypti in Phacures, dicẽtes:
16 Sermonẽ quem locutus es ad nos in nomine Dñi non audie-
†Sup. 7. mus ex te: 17 †sed fa ientes faciemus omne verbum quod egre-
18. dietur de ore nostro, vt sacrificemus reginæ cæli, & libemus ei
libamina, sicut fecim' nos & patres nostri, reges nostri & prin
cipes nostri in vrbibus Iuda, et in plateis Ierusalem: et saturati
sumus panibus, et bene nobis era', malumq; nõ vidimus. 18 Ex
eo autem tempore quo cessauimus sacrificare reginæ cæli, et li-
'indigui bare ei libamina, 'indigemus omnib', et gladio et fame cõsump
mus 1 ti sumus. 19 † Quòd si nos sacrificamus reginæ cæli, et libamus
MS. ei libamina: nũquid sine viris nostris fecimus ei placentas ad co
Rab.R. lendum eam, et libandum ei libamina? 20 Et dixit Ieremias ad
G C. omnem populum, aduersũm viros, et aduersũm mulieres, et ad-
†Sup. 7. uersũm vniuersam plebem, qui responderant ei verbum, dicẽs.
18. 21 Nunquid non sacrificium quod sacrificastis in ciuitatibus Iu
da, et in plateis Ierusalẽ vos et patres vestri, reges vestri, et prin
cipes vestri et populus terræ, horum recordatus est Dominus, et
ascendit super cor eius? 22 Et non poterat Dominus vltrà por-
tare propter malitiam studiorum vestrorum, et propter abomi
nationes quas fecistis: et facta est terra vestra in desolationem,
et in stuporem, et in maledictum, eò quòd nõ sit habitator, sicut
est dies hæc. 23 Propterea quòd sacrificaueritis idòlis, et pecca-
ueritis Dño: et nõ audieritis vocẽ Dñi, et in lege et in præceptis
et in testimonijs eius nõ ambulaueritis: idcirco euenerũt vobis ma
la hæc, sicut est dies hæc. 24 Dixit auẽ Ieremias ad omnẽ popu
lũ, et ad vniuersas mulieres: Audite verbũ Domini omnis Iuda,
qui estis in Terra-Ægypti: 25 Hæc inquit Dominus exercituũ
Deus Israel, dicens, Vos et vxores vestræ locuti estis ore vestro,
et manibus vestris implestis, dicẽtes, Faciamus vota nostra quæ
vouimus, ut sacrificemus reginæ cæli, et libemus ei libamina, im
plestis

plestis vota vestra, & opere perpetrastis ea. 26 Ideo audite ver
bum Domini omnis Iuda, qui habitatis in Terra-Ægypti, Ecce
ego iuraui in nomine meo magno, ait Dominus: quia nequaquã
vltrà vocabitur nomen meum ex ore omnis viri Iudæi dicentis,
Viuit Dominus Deus, in omni Terra-Ægypti. 27 † Ecce ego vi † Sup.
gilabo super eos in malum, & non in bonum: & consumentur cap. 12.
omnes viri Iuda qui sunt in Terra-Ægypti, gladio & fame,
donec penitus consumantur. 28 Et qui fugerint gladium, reuer
tentur de Terra-Ægypti in terram Iuda viri pauci: & scient
omnes reliquiæ Iuda ingredientium Terram-Ægypti, vt habi
tent ibi, cuius ferme compleatur, meus, an illorum. 29 Et hoc vo
bis signũ, ait Dominus, quòd visitem ego super vos in loco isto:
vt sciatis quia verè complebuntur sermones mei contra vos in
malum. 30 Hæc dicit Dominus, Ecce ego tradam Pharaonem
Ephree regem Ægypti in manu inimicorum eius, & in manu
quærentium animam illius: sicut tradidi Sedeciam regem Iuda
in manu Nabuchodonosor regis Babylonis inimici sui, & quæ-
rentis animam eius.

EXPLANATIO.

HAbitantes in Magdalo. Vrbs est Ægypti. Exod. 14. Phihahiroth locus tertiæ mansionis filiorum Israel, postquã profecti sunt de Rameses, dicitur esse inter Magdalum & mare contra Beel-sephon. Idem Numer. 33. *Et in Taphnis.* Vide notata superiori Cap. *Et in Mẽphis.* vrbs est Aegypti regia, ab Ogdoo rege condita, & à nomine filij eius appellata. Hęc inter oẽs Aegypti vrbes secundum ab Alexandria locum obtinuit, pyramidib', & Regum sepulchris inprimìs insignis. Eius ambitus traditur fuisse centum & quinquaginta stadiorũ: sita est in loco totius Ægypti opportunissimo, vbi Nilus in

Universidad de Deusto
Biblioteca

lus in duas scissus partes, literæ Δ speciem prębet: quò fit vt portuosissima, omniq; penè ex parte nauigijs aditum prębeat: Existimant nonnulli eam esse quæ hodie vocatur Dammiata, alij quæ Cayro, alij Messer. *Et in terra Phatures.* D. Hiero. lib. de locis Hebraicis ait, regionem esse Aegypti. de ea mētio fit Ezech. 29. & 30. Cap. *Et consflata est indignatio mea.* Vide suprà Cap. 42. *Nō sunt mundati vsq; ad diem hunc.* Septuag. Et non cessauerunt vsq; in diē hanc. ita etiā Chal. Pat. Heb. דכאו ducu. nō sunt cōtriti, transferre possumus. verbū enim דכא dacea, conterere, frangere, contundere oppressione vel depressione significat, quasi dicat. adhuc integri manent in malitia, & in iniquitate, & in sceleribus suis. quod est idem cū eo, quod noster interpres transtulit, *non sunt mundati*, & cum eo quod habent Sep. & Chald. Paraph. Et non cessauerunt. Vertere etiā possumus, non pœnituit eos. vel, non sunt humiliati. Sic alibi. Percussisti eos, & non doluerunt. *ad quam ipsi eleuant animas suas.* Septuag. ad quam ipsi sperant animabus suis reuerti illuc. Chald. Paraph. quò ipsi decipiūt animas suas, vt veniant, & habitent illic. hoc est, falsò sibi persuadent. Eleuare animam in rem aliquam est, erigi in spem consequendi, & potiendi re illa. *Sed faciēter faciemus omne verbum, quod egredietur de ore nostro, vt sacrificemus reginæ cæli.* Tautologia, facientes faciemus. Quid quid vouerimus reginæ cæli, reddemus: & promissa sacrificia offeremus illi. Per reginam cæli, Solē intelligit. Chald. Para. Syderi cæli, hoc est Soli: quòd principem locum obtineat inter Sydera. Alij Lunam intelligunt. Alij, machinæ cæli, interpretantur. Vide suprà Cap. 7. *Nunquid sine viris nostris fecimus?* hoc est, ignorantibus illis, quasi dicat. Id quidem fecimus conscijs viris nostris. *olacentas.* Vide suprà Cap. 7. *Nūquid nō sacrificium quod sacrificastis in ciuitatibus Iuda.* De Sacrificijs idolis oblatis loquitur: quorū ait Dominus se recordatum, dum propter illa Iudæos puniuit, terrāq; eorum deuastandā Babylonijs tradidit. *Quia nequaquā vltrà vocabitur nomen meum ex ore omnis viri Iudæi, dicentis: viuit Dominus Deus in omni terra Ægypti.* Hoc est. Non permittam, vt quisquam ex Iudæis iuret per nomen meum in tota regione Ægypti: quòd sint prorsus indigni nominare, & ore suo proferre Nomē Sanctum meum. Nam, *nequaquam ex ore omnis*, idem est, ꝓ ex nullius ore. phrasis Heb. *Viri pauci.* Heb. viri numeri, hoc est, qui facilè numerari possint. Hispanè. *seran contados los que bolueran.* Septuag. pauci numero. *Cuius sermo compleatur, meus, an illorū.* Hoc est, fiet manifestū, an verus sit sermo meus, quo vobis calamitatē prædico: an vester, quo vobis prospera omnia promittitis. *Pharaonem Ephreæ.* Cognomentū erat Pharaonis, quē quidam alium existimant fuisse à Nechao Chald. Paraph. Pharaonem claudum, aut confractū. Heb. חפרע chaphrah. Sunt autē qui dicāt, ait Rab. Dau. in Com. cheth esse loco He, & per Metathesin literarū idē esse quod פרעה parhoh. Sic autē vocatū, quia erat nudatus, aut nudādus, & manifestandus, vt sit Paronomasia. Pharao autē nomen fuit Regū Aegypti. Nā, vt ait Iosephus lib. 8. Antiquit. Ægyptiorū lingua regem sonat: vnde nō rectè quidā affirmāt, à Pharo insula vetustissima Alexādriæ obuersa nomē hoc esse deductū.

Sup. Cap. 5.

ARGVMENTVM.

Baruch increpatur à Ieremia pusillanimitatis.

CAP. 45.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. XLV.

VERBVM quod locutus est Ieremias propheta ad Baruch filium Neriæ, cũ scripsisset verba hæc in libro ex ore Ieremiæ, anno quarto Ioacim filij Iosiæ regis Iuda, dicens: 2 Hæc dicit Dominus Deus Israel ad te Baruch, 3 Dixisti, Væ misero mihi, quoniam addidit Dominus dolorem dolori meo: laboraui in gemitu meo, & requiem non inueni. 4 Hæc dicit Dominus: Sic dices ad eũ, Ecce, quos ædificaui, ego destruo: & quos plantaui, ego euello, & vniuersam terram hanc. 5 Et tu quæris tibi grandia? noli quærere. quia ecce ego adducam malum super omnem carnem, ait Dominus: & dabo tibi animam tuam in salutem in omnibus locis ad quæcunque perrexeris.

EXPLANATIO.

ANNO *quarto Ioacim filij Iosiæ regis Iuda.* Diximus sępe in Prophetis ordinẽ Historię nõ seruari. Nã quæ hìc narrantur, octodecim annis antequam vrbs caperetur, prædicta fuerunt, anno scilicet quarto Ioacim. *Laboraui in gemitu meo.* Septua. dormiui in gemitibus meis. Heb. יגעתי iagathi. laboraui, fatigatus sum flendo, vel fleui ad lassitudinem vsq;. Vnde quod Sep. transtulerũt, dormiui, in hunc sensum interpretandum est. 1. fleui ad lassitudinem vsque, ita vt præ lassitudine somnus me inuaserit. *Et tu quæris tibi grandia?* Hoc est, Cùm videas calamitates maximas impendere vniuerso populo meo, quem ego ex Aegypto eduxi, & plantaui in terra hac, cur quætis prosperè agere? Nonnulli interpretantur, Cur tibi quęris donũ Prophetię? quasi dicat. aliud cõsequeris à me, quàm prophetię donum, nimirũ vitã incolu-

incolumem, alijs Iudæis pereuntibus. Theodo. Hortatur, vt vitam dolore plenam generoso animo ferat. Si enim, ait, cũctum populum, quem eduxi de Ægypto, & plantaui in terra ista, extirpo nũc, & amputo, totq; supplicijs afficio: despondes tu animum, quòd non solus viuas absq; solatio? Certè non ita agere oportet. Ego verò de te sollicitus ero: & dum vlciscar de his, tibi consolationem afferam: & vbicunq; degas, prouidentiam meam experiere. Quamobrẽ decet nos, qui ista legimus, non iniquè ferre, cùm molestum quidpiam nobis obuenerit, sed à Deo meliora postulare, tolerare nihilominùs prę̃sentia. Hanc enim patientiã nostrã respiciens Dominus, nõ sinet nos tẽtari supra vires nostras; sed faciet cum tentatione prouentum. 1. Cor. 10. *Et dabo tibi animam tuam in salutem.* Septuag. Et dabo tibi animam tuam lucrum. Heb. לשלל lesalal, in spoliũ. Sic suprà Cap. 21. Vide ibi.

ARGVMENTVM.

Prædicit cladem Ægypti, & liberationem Israel.

¶ CAP. XLVI.

QVOD factum est verbum Domini ad Ieremiam Prophetam contra gentes 2 ad Ægyptum aduersum exercitum Pharaonis Nechao regis Ægypti, qui erat iuxta fluuium Euphraten in Charcamis, quem percussit Nabuchodonosor rex Babylonis, in quarto anno Ioacim filij Iosiæ regis Iuda. 3 Præparate scutum, & clypeũ, & procedite ad bellum. 4 Iungite equos, & ascendite equites: state in galeis, polite lanceas, induite vos loricis. 5 Quid igitur?

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vidi ipsos pauidos et terga vertẽtes: fortes eorũ cæsos: fugerũt cõ
citi, nec respexerũt: terror vndiq; ait Dominus. 6 Nõ fugiat ve
lox, nec saluari se putet fortis. Ad Aquilonẽ iuxta flumen Eu
phratem victi sunt, & ruerũt. 7 Quis est iste, qui quasi flumen
ascendit: & velut fluuiorũ intumescũt gurgites eius? 8 Ægyp
tus, flumina instar ascendit, & velut flumina mouebuntur flu
ctus eius, & dicet, Ascendens operiã terrã: perdã ciuitatem, &
habitatores eius. 9 Ascendite equos, & exultate in curribus, et
procedant fortes, Æthiopia & Libyes tenentes scutũ, & Lydij
arripientes, & iacientes sagittas. 10 Dies autem ille Domini
Dei exercituum, dies vltionis, vt sumat vindictam de inimicis
suis: deuorabit gladius, & saturabitur, & inebriabitur sangui
ne eorum: victima enim Domini Dei exercituum in terra Æ-
quilonis iuxta flumen Euphraten. 11 Ascende in Galaad, &
tolle resinam virgo filia Ægypti: frustra multiplicas medica-
mina, sanitas non erit tibi. 12 Audierunt gentes ignominiam
tuam, & vlulatus tuus repleuit terram: quia fortis impegit in
fortem, & ambo pariter cõciderunt. 13 Verbum quod locu-
tus est Dominus ad Ieremiam prophetam, super eo quòd ven-
turus esset Nabuchodonosor rex Babylonis, & percussurus ter
ram Ægypti. 14 Annunciate Ægypto, & auditum facite in
Magdalo, & resonet in Memphis, & in Taphnis: dicite, Sta,
& præpara te: quia deuorabit gladius ea quæ per circuitum
tuum sunt. 15 Quare conputruit fortis tuus? non stetit: quo-
niam Dominus subuertit eum. 16 Multiplicauit ruentes, ceci-
ditque vir ad proximum suum, & dicent, Surge, & reuerta-
mur ad populum nostrum, & ad terram natiuitatis nostræ, à
facie gladij columbæ. 17 Vocate nomen Pharaonis regis Ægyp
ti tumultum, adduxit tempus. 18 Viuo ego (inquit rex, Do-
minus exercituum nomen eius) quoniam sicut Thabor in mon
tibus, & sicut Carmelus in mari, veniet. 19 Vasa transmigra
tionis

fugiet M S. R. Rab. Similiter textui reddiderũt G.

16 M S. R H.G. C.

tionis fac tibi habitatrix filia Ægypti: quia Memphis in soli-
tudinem erit, & deseretur, & inhabitabilis erit. 20 Vitula
eleganz atque formosa Ægyptus: stimulator ab Aquilone ve-
niet ei. 21 Mercenarij quoque eius qui versabantur in medio
eius, quasi vituli saginati versi sunt, & fugerunt simul, nec
stare potuerunt: quia dies interfectionis eorum venit super eos,
tempus visitationis eorum. 22 Vox eius quasi æris sonabit: quo-
niam cum exercitu properabunt, & cum securibus venient ei,
quasi cædentes ligna. 23 Succiderunt saltum eius, ait Domi-
nus, qui supputari non potest: multiplicati sunt super locustas,
& non est eis numerus. 24 Cõfusa est filia Ægypti, & tradita
in manũ populi Aquilonis. 25 Dixit Dñs exercituũ Deus Israel:
Ecce, ego visitabo super tumultũ Alexãdriæ, et super Pharao
nem, & super Ægyptum, & super deos eius, et super reges
eius, & super Pharaonem, & super eos qui confidunt in eo.
26 Et dabo eos in manum quærentium animam eorum, & in
manum Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manum ser-
uorum eius: & post hæc habitabitur sicut diebus pristinis, ait
Dominus. 27 † Et tu ne timeas serue meus Iacob, & ne paueas
Israel: quia ecce ego saluum te faciam de longinquo, & semẽ
tuum de terra captiuitatis suæ: & reuertetur Iacob, et requies-
cet, & prosperabitur, et non erit qui exterreat eum. 28 Et tu
noli timere serue meus Iacob, ait Dominus: quia tecum ego
sum, quia ego consumam cunctas gentes ad quas eieci te: te ve-
rò non consumam, sed castigabo te in iudicio, nec quasi innoce-
ti parcam tibi.

manus 8 MS. G. Textus autẽ cõformis est H. & C.

†Isai. 43, 1. 44, 2. Sup. 30, 10.

EXPLANATIO.

QVOD *factum est verbum Domini ad Ieremiam Prophe-*
tam contra Gentes. Hactenus Ieremias prophetauit
contra Iudęos, post hac prophetat contra alios popu
los. Est enim Deus non solùm Iudęorum Dominus,

 sed etiã

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed etiam gētium. *Ad Ægyptum.* Primo loco prophetat aduersus Ægyptum. prędicit autem victoriam, quā reportauit Nabuchodonosor de Pharaone Nechao multis annis ante expugnationem vrbis Ierosolymitanæ: nam neq; in hac prophetia ordo temporis seruatur. *aduersus exercitum Pharaonis Nechao.* Chal. Par. Pharaonis claudi. Vox Heb נכו neco, debilē pedibus, podagricū, aut claudū significat. fortassis, ait kimchi, sic vocatus est, quòd claud' esset, vel podagra laboraret, aut hoc erat illi cognomē. *in Charchamis.* Vrbs est Syrię sita iuxta Euphratē, vt ex hoc loco cōstat. Vide 2. Paral. 25. *Præparate scutū et clypeū, et procedite ad bellum.* Sep. Assumite arma, & scuta adducite in prelū. Chal. Par. Ordinate scuta & clypeos. In Heb. ערכו hircu. ordinate, disponite. Nōnulli sic exponunt, Instruite aciē illorū qui clypeos gestāt & peltas, ô Ægyptij. Insinuat his verbis, in quo fiduciā habebāt. Mox verò vt ad cōgressū vētū est, ostēdit quàm parùm ista profuerint. idem significat per id quod sequitur, *iungite equos, & ascēdite equites, state in galeis etc.* Vide autē, quàm parùm ista profuerint. *Quid igitur? vidi ipsos pauidos.* Hoc est, Quid profuit iunxisse equos falcatis curribus, ascendisse equos, sumpsisse galeas, & polisse lanceas, & induisse se loricis? Nihil equidē: nam vidi ipsos pauidos. Sic videas multos in rebus externis plùs satis fidētes, qui sibi nimiùm tribuunt, & oblata occasione miserè
Psal. 43. cadunt. Vnde Dauid. Non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me. Docet autē, vbi
Psal. 5. sit nra fortitudo & robur, dicēs, Domine vt scuto bonæ volūtatis tuę coronasti nos. Et, Apprehēde arma
Psal. 34. & scutū, & exurge in adiutoriū mihi: dic animæ salus

tua

tua ego sum. Et, Hi in curribus, & hi in equis. &c. *Non respexerunt.* Septuat. & non sunt reuersi. Chal. Paraph. & non respiciunt ad resistendū illis, qui occidunt gladio. Heb. & non respexerunt. sub. cùm fugerent: quo significat studium in fugiendo, vt nō respicerent prosequentes, ne quo quo modo retardarentur. *Nō fugiet velox.* hoc est, parum vobis proderit terga vertere, nullus enim effugiet, etiam velocissimus. *Quis est iste, qui quasi flumen ascendit?* Peusis, hoc est, interrogatio cum responsione, cum parabola. Chald. Para. Quis est iste qui ascendit cum exercitu suo sicut nubes, & operit terram? & sicut fons aquarū cuius aquæ turbatæ sunt? *Ascendēs operiā terram.* Vide arrogantiam. Per ciuitatē, Charchamis intelligit. *Ascēdite equos.* Ironica adhortatio. Ostendit multò aliter euenturum, quàm cogitabāt: nec quidpiā profuturū amicos vicinos in exercitu suo habuisse Æthiopes, Libyos, & Lydios. *Dies autē Domini Dei exercituum dies vltionis.* in quo scilicet nutu Dei temeritas Ægyptiorum euertetur, & luēt pœnas impietatis. *Victima enim Domini exercituū.* nempe, quia Deo volente sunt occisi. multitudinem autem occisorum significat. quasi dicat, strages futura est Domino in agro Charchamis sito ad Aquilonem respectu Ægypti. *Ascende in Galaad, & tolle resinam.* Ironicè dictum. quasi dicat, accipies incurabilem plagam, quā nullo medicamento sanare poteris. Galaad abundabat opobalsamo curandis uulneribus aptissimo. *Virgo filia Ægypti.* Sic eam vocat, quòd antea non fuerit violata ab hostibus. *quia fortis impegit in fortē, ambo pariter corruerunt.* Theodoretus. Per hæc etiam vincentiū futuram prænunciauit internecionem, Chaldæorum

Psal. 19. b

Universidad de Deusto
Biblioteca

nempe. Alij de militibus exercitus Aegyptiorũ interpretantur: qui dum terga darent, vnus in alium impegit, & causa sibi inuicem fuerunt ruinæ, & mortis. *Verbum quod loquutus est Dominus.* Hactenus vaticinatus est de priore belli clade, nunc de aduẽtu Nabuchodonosor in Aegyptum; quod, vt ait Iosephus lib. 10. Antiq. anno. 23. regni Nabuchodonosor contigit. *Sta & præparate, quia deuorabit gladius ea quæ per circuitũ tuum sunt.* Ironica adhortatio. Ostendit nihil profuturum, quantumuis se præparauerint ciuitates oẽs Aegypti. quasi dicat. præparati, & ad bellũ instructi vincemini, & debellabimini. Septua. deuorabit gladius germen tuum, Græcè σμίλακα. Theodo. hedera, interpretatur. figuratè autem, ait, adiutores Aegyptiorum sic appellauit. Hedera enim plantis succrescentibus implicatur. *Quare computruit fortis tuus?* Septuag. quia fugit retro vitulus electus tuus. Theodo. legit, quia fugit Apis vitulus electus tuus. Erat autem Apis bos, qui ab Aegyptijs adorabatur. docet ergo, ait, sermo propheticus, quam ob causam victi sint, quoniã vitulum cõstituentes Deum, in eo fiduciam collocarunt. Chald. Paraph. quare contriti sunt fortes tui? Hebr. נסחף nischaph. propulsatus est, pro propulsati sunt, inundatione abrepti sunt, & stare non potuerunt. ita Rab. Dau. nam verbũ סחף sachaph, significat verrere, scopare, trahere ad modum pluuiæ, aut aquæ obuia quæq; cõuerrentis, & secum trahentis, ac inundantis. quamuis & lacerari, & computrescere interpretari possumus, vt habet nostra litera. Sic suprà Cap. 38. laceri pãni & veteres סחבות sechabot, dicuntur, à verbo סחב sachab, quod vicinum est verbo סחף sachaph, & eiusdem

dem significationis, veluti tracti per pauimentum & sterquilinium. *Multiplicauit ruentes.* Sub. Dominus, quasi dicat, maior pars cadet, alij autẽ relicta acie cohortabuntur alios ad fugam. *à facie gladij columbæ.* hoc est Babyloniorum. Vide suprà Cap. 25. Septua. à facie gladij Græci. Vbi Theodo. Verisimile est, ait, quosdã Græcorum iisse in expeditionẽ cum rege Babyloniorum. arbitror autem vnà prædicere Macedonum dominationem: cùm Alexander, deleto Aegyptiorum regno, Macedonibus eos seruire coegerit. *Vocate nomen Pharaonis regis Ægypti, tumultum adduxit tempus.* Septuag. vocate nomen Pharaonis Nechao regis Ægypti, tumultum traduxit tempus. Theodo. legit, perturbans, & transferens tempora: & exponit, Quondam imperium potens erat, & vicinas gentes perturbabat, multorumque res prosperas mutabat in aduersas. Chald. Paraph. inuitarunt ibi, sub. seinuicem ad pugnandum, adhortarunt se ad fortiter dimicandum. Pharao rex Aegypti cuius copiosus tumultus est, trãsfert tempus, sub. omnia. Sic etiam transfertur modò regnũ tuũ in Chaldęos. Sic etiã potest nr̃a litera interpretari, Vocate nomẽ Pharaonis regis Aegypti, hoc est, vocate eum nomine suo: & dicite ei, Tẽpus quod scilicet omnia mutat, adduxit tumultũ. i. mutationẽ magnam in regno tuo. Omnium quippe rerum est vicissitudo. In Hebr. pro, *Vocate*, est קראו charu, vocauerũt, eisdem literis constat plurale imperatiui, mutatis punctis. Interpres noster, *Vocate*, transtulit. sicut Septuag. Sic etiam שם sam, cum Camets, ibi, vel illic significat. cũ tsere verò significat nomen. & noster interpres sequutus Sep. nomẽ trãstulit. Quod autẽ habent

Universidad de Deusto
Biblioteca

Septua. Nechao, in Heb. non habetur. Pro, *tumultum*, in Heb est שאון saon. sonitum, tumultum, inundationem, multitudinem aquarum cum impetu, & desolationem, & ruinam significat. pro, *adduxit tẽpus*, in Heb. העביר המועד hehbir hamohed, idest transire fecit, trãstulit, traduxit tempus statutum, vel locum notum. Nonnulli interpretantur, vocauerunt illum Pharaonem regem Ægypti regem multitudinis magnę. nam vox regem, ait Rab. Dau. est vice duarum. Transire fecit tempus prescriptum, quod nimirum assignauerat regi Babylonis, vt egrederetur ad pugnam, quòd metu esset perculsus, & consternatus. Rab. Salo. Vocauerunt, vel conclamauerunt ibi, scilicet in prælio, Babylonij per preconem, vel fœcialem, Pharao rex Ægypti strepitus. figuratè, & per Sarcasmũ scõmate, & contitio istiusmodi eum perstingentes, quia scilicet attolebat vocẽ strepitus sui in tumultu, dũ gloriaretur in copijs suis. trãsire fecit tempus statutum, ad pugnam nempe. Alij exponunt, Clamauerũt illic Pharao Rex Ægypti, designator temporũ, idest Deus, misit vastitatem per terram, nempe Ægypti. Alij, Tempus à Deo constitutum adduxit multitudinem Chaldęorum, ad te destruendum. *Sicut Thabor in montibus, & sicut Carmelus in mari veniet.* ita etiam Septuag. Theodoretus exponit, quasi dicat, Ne dubitaueris. quemadmodum enim cõfitentur omnes absq; dubio Thabor esse mõtem, eumq; & Carmelũ esse mari proximum, ita prædictio continet veritatem. Chald. Paraph. Sicut verũ est verbum hoc, quòd Thabor est in montibus, & sicut Carmelus in mari, sic veniet interitus eius. vel, sicut Thabor situm esse in regione montana verũ est, & Car-

& Carmelum discurrere in mare, sic verè hæc Ægyptijs euenient. *Vasa transmigrationi fac tibi.* hoc est, facti bi sarcinas: transmigrabis enim. *Vitula elegans, atq; formosa Ægyptus, stimulator ab Aquilone veniet ei.* Septuag. vitula ornata Aegyptus, euulsio ab Aquilone veniet super eam. Theodo. His verbis declarauit illius indomitam, & iugi expertam naturã, atq; delicias: & magnam eorum arguens imbecillitatem, ostendit vel paucis etiam aduenientibus hostibus eos resistere nõ potuisse. Chald. Paraph. Regnũ speciosum fuit Aegyptus: populi interfectores venient ab Aquilone contra eam, ad eam diripiẽdam. Pro eo quod nos habemus, *stimulator*, in Heb. est. קרץ cherets. excisionem, iugulationem significat. potest etiam verti stimulator, nam verbum קרץ charats, excidere, succidere, annuere, & innuere significat. stimulator autẽ veluti innuit. Transtulit autem, stimulator, noster interpres persistendo in metaphora. vitulam enim speciosam vocauit Aegyptum: veniet ergo (ait) Chaldæus, qui veluti stimulator eam faciet migrare. De migratione enim loquutus est Propheta superiori versu, & in sequenti de fuga loquitur. Vocatur autem Aegyptus vitula propter Apin, quem Aegyptij colebant, sicut suprà diximus. *Mercenarij quoque eius.* De militibus mercenarijs loquitur, qui cum diu otio vacassent, erant veluti vituli saginati, & aduentante hoste, retga dederunt. Chaldai. Paraph. principes eius. *Vox eius quasi æris sonabit.* Septuagin. vox eius quasi serpentis sibilatis. Theodo. de Aegyptijs interpretatur. Proprium, inquit, est miserorũ gemere & sibilare. Chal. Paraph. vox collisionis armorum eorum quasi serpentum raptantium. nõ satis explicat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

plicat an de Ægyptijs, vel de Chaldeis intelligat. In Hebr. נחש :hanachas, quasi serpētis, vel quasi eris. nā eadē vox serpētē, & æs, vel chalybs significat. vt autē strepitū armorū significaret, noster interpres ęs trāstulit. *Quoniā cū exercitu properabūt.* Sic Chal. Par. Sep. quia in arena ambulabunt. Theodo. Ex his debilitatē eorū
Mat. 7. d. innuit; Et enim Dominus audiētem verbum suum & non facientem cōparat viro qui domum suam ędificat super arenam. Vox Heb. חיל chaiil, exercitum, & robur significat. חול chol, autem vicina vox arenā significat: vt facilè propter vocum vicinitatem potuerit error esse. *Succidentur saltus eius.* Theodo. de Aegypto interpretatur: quam dicit assimilari saltui, & hostes sylvæ cæsoribus. *Qui supputari non potest.* hoc est, exercitus qui numerari non potest. sic statim. Multiplicati sunt super locustas, & nō est eis numerus. Theo. de Aegyptijs intelligit. In Heb. כי. quę dictio quoniā, & quia significat. Septuag. quia, habent. Sic etiā Chal. Pag. Idem est sensus, siue quia, siue qui legas. Nōnulli interpretantur, succiderunt eam vt sylvam, ait Dominus: eò quòd non erit tantæ cęsionis inuestigatio. *Super tumultum Alexandriæ, & super Ægyptum.* Septuag. Ecce ego vlciscar Ammon filium eius super Aegyptum. Theodoretus. Aegyptij louem vocant Ammona, à quo etiā regio Ammoniaca nominata est. Huic autē delubrū magnū extruxerūt. Filiū autē eius vocat Ammona, eò quòd ab ipsa cōstitutus sit Deus: Simulachrū enim est manu factū: Minatē ergo se traditurū Babylonijs idolum Ammon, nec non alios Deos eorum. Chald. Paraph. habet sicut & nostra. In Heb. pro *tumultum*, est אמון amon: nutritū & educatum significat.

cat. Sic Prouer. 8. vbi nos legimus, cuncta componēs, in Heb. est eadem dictio, quæ in hoc loco. Vnde non nulli trāsferūt, nutritus & educatus. Sed noster interpres pro artifice perito & certo, atq; in arte sua fido, & exercitato sumpsit: & significauit trāsferēs, cuncta cōponēs. Alij trāsferunt, veluti pedagogus. Significat etiā, amō, multitudinē. Vnde Cap. 52. vbi nos legimus, & cęteros de multitudine, est eadē dictio. Sic Nahum 3. vbi nos legimus, Nūquid melior est Alexandria populorū. Sic sumitur in hoc loco: nā tumultus pro multitudine sumit. Pro *Alexādriæ*, in Heb. נו. no. vrbē Ægypti interpretātur, quā noster interpres Alexandriā dixit. Alij Mēphin, vel Syenē, vel Thebas. Alij transserūt, Ecce ego visito Amō de No, intelligētes Amō regē Alexādriæ. Alij, Ecce ego visito vulg. Alexādrinū. *Et post hæc habitabitur sicut diebus pristinis.* Nēpe Ægypt. post vastationē enim, quę facta est à Chaldæis, reuersi sunt in terrā suā Ægyptij, qui dispersi fuerāt, post finē quadraginta annorū, vt habes Ezech. 29. vbi dicit. Et erūt ibi in regnū humile. Et inter cętera regna erit humilima. *Et tu nō timeas serue meus Iacob, et ne paueas Israel.* Prospera Israeli promittit, & reditū è Babylone. Hęc omnia vsq; in finē Cap. habes supra Cap. 30. vide ibi.

ARGVMENTVM.

Prophetia contra Palæsthinos & confines eorum.

¶ CAP. XLVII.

QVOD factum est verbū Domini ad Ieremiam prophetam contra Palæsthinos, antequam percutere Pharao Gazam: 2 Hæc dicit Dominus, Ecce aquæ ascendunt ab Aquilone, & erunt quasi torrens inundans, & operient terram & plenitudinem eius vrbem

bem

Universidad de Deusto
Biblioteca

vlulabit omnis habitator 3 MS. Rab. H. Textui autē cōformiter legunt G. & C.

bem & habitatores eius: clamabunt homines, & vlulabunt omnes habitatores terræ, 3 à strepitu pompæ armorũ & bellatorum eius, à commotione qui trigarum eius, et multitudine rotarum illius. Non respexerunt patres filios manibus dissolutis. 4 pro aduentu diei in quo vastabuntur omnes Philisthim, & dissipabitur Tyrus & Sidon cum omnibus reliquis auxilijs suis: depopulatus est enim Dominus Palæsthinos, reliquias insulæ Cappadociæ. 5 Venit calumnium super Gazan: conticuit Ascalon, & reliquiæ vallis earum, vsquequo concideris. 6 O mucro Domini vsquequo non quiescis? ingredere in vaginam tuam: refrigerare, & sile. 7 Quomodo quiescet, cùm Dominus præceperit ei aduersus Ascalonem, et aduersum maritimas eius regiones, ibique condixerit illi?

EXPLANATIO.

QVOD factum est verbum Domini ad Ieremiã prophetam contrà Palæsthinos, antequam percuteret Pharao Gazam. Palæsthini, & circumuicini infestabant populum Dei, & de illius calamitatibus gaudebant: vnde iusto Dei iudicio, & ipsi etiã calamitates experti sunt: quod hic Ieremias prædicit. Facta autem est prophetia hæc, antequam Pharao percuteret Gazam, quę vrbs erat Palęsthinorum. Vide Iud. 16. & 1. Reg. 6. Aiunt quidam prophetiã factam eo tempore, quo Nabucho donosor obsidebat Ierusalem: illa enim obsidio soluta est, vt diximus Cap. 39. recedẽtibus Chaldæis vt obuiam irent Ægyptijs, quos acceperant venire, vt auxiliũ ferrent Iudęis: Rex autem Aegypti non est ausus expectare Chaldæos, sed reuertens in Ægyptum in regressu Gazã diripuit, quæ in finibus Palæsthinorum versus Aegyptũ sita erat. Et hoc est quod dicitur, *antequã percuteret Pharao Gazam.* vastatio autem, quæ hic prædicitur, ab Assyrijs facta est. *Ecce aquæ descendent ab Aquilone, & erunt quasi torrens inundans.* De aduentu Chaldæorum loquitur, quorum numerosum exercitũ aquis comparat, & torrenti inundanti à quo subuertuntur vrbes, & delentur incolæ earum. Sic Isa. 8. Adducet Dominus super eos aquas fluminis fortes, & multas. *A strepitu pompæ armorum.* Septuag. à voce impetus eius, ab armis multis eorum. Chald. Paraph. A voce gressus vngularum fortium eius. In Heb. שעטת sahatath. sonitũ, strepitum, gressum cum vehementia. פרסות parsoth, vngulas significat. Vnde quidam transferunt, à sonitu incessus vngularum fortium eius. Noster interpres sonitum & strepitum vngularum, pompam armorũ interpretatus est, quòd vngulæ animãtibus sint loco armorum. *Nõ respexerunt patres filios manibus dissolutis.* Adeò, inquit, erunt exterriti, vt ne patres quidem de filiorum salute futuri sint solliciti. dissolutio manuum pauorem significat. Hispanè dicimus, *Caher se las manos de temor.* Chald. Paraph. Non respiciunt patres, vt misereãtur filiorum, propter remissionem manuum. Theodo. docet præ formidine patres oblitos esse naturæ, filiosq; neglexisse. *Et dissipabitur Tyrus & Sydon, cũ omnibus reliquis auxilijs suis.* Theodore. Prædicit Tyrijs & Sidonijs exitium, qui venerant in auxilium Palęsthynorum. Alij transferunt ex Hebr. ad delendum Tyro & Sidoni omnem superstitem adiutorẽ, quasi dicat. vastabuntur omnes Palesthini: sicq; fiet, vt deleantur qui auxilio esse solebãt Tyrijs & Sidonijs. Vnde subditur, *depopulatus est enim Dominus Palæsthinos.* Hebraica litera vtrãq; expositionẽ admittit. potest enim

Tyrus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tyrus & Sidon per accusatiuum, & per datiuum verti. Sep. & Chal. Para. in eundem sensum transferunt, sicut noster interpres. quamuis quo Hebraeos legimus, *cū omnibus reliquis auxilijs suis*, ad Palęsthinos poterit referri, quasi dicat, cum omnibus qui auxilio esse solebant Tyro & Sidoni, Palęsthinis nepe. Tyr' Heb. צור, tsor, ciuitas est maritima, munita, metropolis Phœnices: quondā insula septingentis passibus diuisa à Cōtinente, mari præalto: sed vix credibili opere, comportatis aggeribus per Alexandrum Magnum adiuncta Cōtinēti. Erat in tribu Nephthalim vicesimo fermè miliario à Cęsarea Philippi. Vide Ios. 19. Sidon vrbs est in Phœnicia ad mare sita in termino Iudæ, à Sidon filio Chanaan condita, eratq; in sorte tribus Aser: sed non possedit eam, quòd non potuerit hostes expellere. Vide Ios. 19. & Iud. 1. *Depopulatus est enim Dominus Palæsthinos, reliquias insulæ Cappadociæ.* Cappadoces & Palęsthini fratres erant ex eadem gente progeniti. Gen. 10. dicitur, ex Chasluim egressos fuisse Philisthiim & Caphorim, qui sunt Cappadoces. Hi in auxiliū venerunt Palęsthinis, quos vnà cū illis vastandos prędicit Ieremias. Vocatur autē Insula, licèt sit in continenti, quia est maritima: Est enim Cappadocia Asię regio, Pontica, Armenię confinis, quam ab Oriente claudit, à Septentrione longo litore in Euxinum Pontum expanditur, sicut angusto excursu à Meridie Ciliciam attingit, ab Occasu Galatia & Paphlagonia reliqua terminata, nomen accepit à Cappadoce amne: Eius populi antè Leucosyri dicti sunt. Vide Ptolomeū lib. 5. Cap. 6. Plinium lib. 6. Cap. 3. Strabum lib. 12. Pōponiū Melam lib. 1. *Venit calutiū super Gazam.* Theodo. Antiquo splendore

splendore priuabitur. Caluitium frequenter indicat luctū. Sic infrà Omne enim caput caluitiū, & omnis barba rasa erit. &c. Suetonius scribit apud antiquos barbæ capitisq; rasuram luctus indicium fuisse. Suprà Cap. 41. habes octoginta viros venisse de Sichem rasos barba, in signum luctus propter vastatam Ierusalem. Chald. Paraph. Peruenit vindicta habitatoribus Gaze. Expilare est etiā diripere, & spoliare: vnde per caluitium expilationem, direptionem, diuitiarū spoliationem intelligere possumus. *Conticuit Ascalon, et reliquiæ vallis earum.* Septua. Proiecta est Ascalon, & reliqui vallis earum. Chald. Paraph. Contriti sunt Ascalonitæ, & reliquię roboris eorum. Eadem est sententia: nam quę succiduntur, & pereunt, ad silentium redigūtur. Vnde verbum דמה damah, *succidere, excidere, deficere, & silere significat.* Per reliquias vallis, eos intelligit, qui in valles propè Ascalon & Gazam se receperant: erant enim Gaza, & Ascalon in locis editis. Erat autem Ascalon ciuitas ampla Palęsthinæ, siue vt Iosephus ait lib. 5. Antiq. Cap. 3. superioris Idumęæ, quam Iudas expugnauit Iud. 1. Accepit nomē à Conditore Ascalo Hymenæi filio, Stephano teste. *Vsquequo concideris?* In Heb. incides te, vel lanies te. sub. præ luctu. Sic Chald. Paraph. Septuag. coniungunt cū sequenti versu. Vsq; quo incides gladius Domini? vt sermo sit ad gladium, per quē Nabuchodonosorē intelligit, vt interpretatur Theo. Vocat autē Nabuchodonosor gladiū Dñi, quòd permittēte Deo ista fecerit, vt impij de se mutuas soluerent impietatis pœnas. *O mucro Domini vsquequo nō requiescis, ingredere in vaginam tuā, et refrigerare, et sile.* Prosopopœia est, idest personę fictio. Alloquitur

Inf. Cap. 48.

Universidad de Deusto Biblioteca

quitur gladium quasi rem animatam. Vel Nabuchodonosorem intelligit per metaphoram, ingredi in vaginam est, cessare à cæde. Idem significatur per id, quod subditur. *Quomodo quiescet, cùm Dominus præceperit ei aduersùs Ascalon, et aduersus maritimas eius nationes.* Theod. Prosopopœia est, vt doceret apertiùs creaturam non carere gubernatore: sed factorem eius omnibus præesse; qui interdum quidem suppeditat ipsis copiam bonorum: quandoq; verò permittit, vt delabantur in calamitates. *ibiq; condixerit illi?* Chald. Para. ibiq; præparauit eum. Verbum Heb. יעד iehadah, constituere, condicere, designare significat. Rab. Dau. exponit, Constituit illi tempus. Condixit ergo, vel constituit gladio, vt grassaretur: & propterea quiescere non potest: oportet enim, vt mandato Dei obtemperet.

ARGVMENTVM.

Prophetizat vastationem Moab, & vrbium eius.

¶ CAP. XLVIII.

AD Moab. *Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Væ super Nabo, quoniam vastata est & cõfusa: capta est Cariathaim: confusa est fortis, et tremuit.* 2 *Non est vltrà exultatio in Moab contra Hesebon: cogitauerunt malum, Venite & disperdamus eam de gẽte. ergo silens conticesces, sequetur que te gladius.* 3 *Vox clamoris de Oronaim: vastitas, et cõtritio magna.* 4 *Cõtrita est Moab: annũtiate clamorem parvulis eius.* 5 *Per ascensum enim Luith plorans ascendet in fletu: quoniam in descensu Oronaim hostes*
†Sup.17 6. *vlulatum contritionis audierunt.* 6 †*Fugite, saluate animas vestras: & eritis quasi myricæ in deserto.* 7 *Pro eo enim quòd habuisti*

buisti fiduciam in munitionibus tuis, et in thesauris tuis, tu quoque capieris: & ibit Chamos in transmigrationem, sacerdotes eius, & principes eius simul. 8 *Et veniet prædo ad omnem vrbem, & vrbs nulla saluabitur: & peribunt valles, & dissipabuntur campestria: quoniam dixit Dominus,* 9 *Date florem Moab, quia florens egredietur: & ciuitates eius desertæ erunt & inhabitabiles.* 10 *Maledictus qui facit opus domini fraudulenter, & maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine.* 11 *Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, & requieuit in fæcibus suis: nec transfusus est de vase in vas, & in transmigrationem non abijt: idcirco permansit gustus eius in eo, & odor eius non est immutatus.* 12 *Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus: & mittam ei ordinatores & stratores laguncularum, & sternent eum: & vasa eius exhaurient, & lagunculas eorum collident.* 13 *Et confundetur Moab à Chamos, †sicut confusa est domus Israel à Beth-el, in qua habebat fiduciã.* 14 *Quomodo dicitis: † Fortes sumus, & viri robusti ad prælianduin?* 15 *Vastata est Moab, & ciuitates illius succenderunt, & electi iuuenes eius descenderunt in occasionem: ait rex, Dominus exercituũ nomen eius.* 16 *Prope est interitus Moab, vt veniat: et malum eius velociter accurret nimis.* 17 *Consolamini eum omnes qui estis in circuitu eius: & vniuersi qui scitis nomen eius, dicite: Quomodo cõfracta est virga fortis, baculus gloriosus?* 18 *Descende de gloria, & sede in siti habitatio filiæ Dibon: quoniam vastator Moab ascẽdet ad te, dissipabit munitiones tuas.* 19 *In via sta, & prospice habitatio Aroer: interroga fugientem: & ei qui euasit dic, Quid accidit?* 20 *Confusus est Moab, quoniam victus est: vlulate, & clamate, annuntiate in Arnon quoniam vastata est Moab.* 21 *Et iudicium venit ad terram campestrem: super Helon, & super Iasa, & super Mephaath,* 22 *& super Dibon, & super Nabo, & super domũ Deblathaim,* 23 *& super Caria*

†3 Reg. 12.16.29. †Isa.16. 6.

ascẽderunt 14 MS. R. H. Aliàs legitur succidẽrunt: atq; & hoc vox Heb. significat.

ascẽdit (præt tẽpo.) 2 MS.H. G. C.

dissipauit 1 MS.H.C.

euertẽs G.

Universidad de Deusto
Biblioteca

per Cariathaim, & super Beth-gamul, & super Beth-maõ,
24 et super Carioth, et super Bosra: & super omnes ciuitates
terræ Moab, quæ longè et propè sunt. 25 Abscissum est cornu
Moab, & brachium eius contritũ est, ait Dominus. 26 Inebria
te eum, quoniam contra Dominum erectus est: & allidet manũ
Moab in vomitu suo, & erit in derisum etiã ipse. 27 Fuit enim
in derisum tibi Israel, quasi inter fures reperisses eum. propter
verba ergo tua quæ aduersùm illum locutus es, captiuus duce-
ris. 28 Relinquite ciuitates, & habitate in petra habitatores
Moab, & estote quasi columba nidificans in summo ore fora-
minis. 29 Audiuimus superbiam Moab (superbus est valde)
sublimitatem eius & arrogantiam, & superbiam, & altitudi
nem cordis eius. 30 Ego scio, ait Dominus, iactantiam eius: &
quòd non sit iuxta eam virtus eius, nec iuxta quod poterat cona
ta sit facere. 31 Ideo super Moab eiulabo, & ad Moab vniuer-
sam clamabo, ad viros muri sicilis lamentantes. 32 De plaucłu
Iazer plorabo tibi vinea Sabama: propagines tuæ transierunt
mare, vsque ad mare Iazer peruenerunt: super messem tuam,
†Isai.16. & vindemiam tuam prædo irruit. 33 † Ablata est lætitia & e-
xultatio de Carmelo & de terra Moab, et vinum de torculari
bus sustuli, nequaquam calcator vuæ solitum celeusma canta-
bit. 34 De clamore Hesebon vsq; Eleale et Iasa, dederunt vo-
cem suam: à Segor vsque ad Oronaim vitulam cõternantem:
aquæ quoque Nemrim pessimæ erunt. 35 Et auferam de Moab,
ait Dominus, offerentẽ in excelsis, et sacrificantem dijs eius. 36
Propterea cor meũ ad Moab quasi tibia * resonabit: et cor meũ
ad viros muri sicilis dabit sonitum tibiarum: quia plus fecit
quàm potuit, idcirco perierunt: 37 † Omne enim caput calui-
*æris o. tiũ, et omnis barba rasa erit: in cunctis manibus colligatio, et su
†Isa.15,2 per omne dorsum cilicium. 38 Super omnia tecta Moab, et in pla
Eze.7.18 teis eius omnis plaũctus. quoniã contriui Moab sicut vas inutile,

vitula conternãte M S.Q.n. conternãte o.

ait Do-

ait Dominus. 39 Quomodo victa est, et vlulauerũt: quomodo de
iecit ceruicem Moab, et confusus est: eritque Moab in derisum
et in exẽplũ omnibus in circuitu suo. 40 Hæc dicit Dominus:
Ecce quasi Aquila volabit, & extendet alas suas ad Moab. 41
Capta est Carioth, et munitiones cõprehensæ sunt: et erit cor for
tium Moab in die illa sicut cor mulieris parturientis. 42 Et ces
sabit Moab esse populus: quoniam cõtra Dominũ gloriatus est.
43 Pauor et fouea et laqueus super te ô habitator Moab, dicit
Dominus. 44 † Qui fugerit à facie pauoris cadet in foueam: et †Isai. 24,
qui conscenderit de fouea, capietur laqueo. adducã enim super 28.
Moab annũ visitationis eorũ, ait Dominus. 45 In vmbra Hese
bon steterũt de laqueo fugientes: quia ignis egressus est de Hese
bon, et flamma de medio Sio: et deuorauit partem Moab, et ver
ticem filiorum tumultus. 46 Væ tibi Moab, periisti populo Cha
mos: quia comprehẽsi sunt filij tui, et filiæ tuæ in captiuitatem.
47 Et conuertam captiuitatem Moab in nouissimis diebus, ait
Dominus. Hucusque iudicia Moab.

EXPLANATIO.

AD Moab. Hoc est, de Moabitis: vt sit titulus
prophetiæ. Vel coniũge cum sequentibus.
Ad Moab hęc dicit Dominus &c. Moab fi
lius fuit Loth ex filia maiore Gen. 19. ab eo
vrbs Arabię, quę teste Eusebio Arcopolis dicta est, &
regio nomen acceperunt. fuit afflicta ab Assyrijs, & à
Chaldęis. de vtraq; sermo est hic, & etiã apud Isai. 15
& 16. Cap. *Væ super Nabo, quoniã vastata est & cõfusa.* prę
teritũ pro futuro vastabit. Nabo ciuitas erat in terra
Moab in tribu Rubẽ Num. 32. Est etiã nomen mõtis,
& nomẽ Idoli Isa. 46. *Capta est Cariathaim.* vrbs est Moa
bitarũ in Tribu Rubẽ Ios. 13. Nũ. 32. de qua Ezech. 25. v
bi gigãtes habitarũt. Gẽ. 14. Inter vrbes Nephthalim.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Leuitis cōcessas cēsetur. 1. Paral. 6. D. Hier. in Ecloga describit eam iuxta Medebam vrbem Arabiæ, & vocari Coraiatha. *Confusa est fortis.* In Heb. המשגב hamisgab. Quidam nomen vrbis esse volunt. Sic Rab. Dau. & Theodoretus. Alij, ciuitas in excelso sita, interpretantur. Septuag. confusa est fortitudo. Chal. Paraph. Confusi sunt à domo fiduciæ suæ. Dictio Hebræa à verbo שגב sagab, exaltationem, locum eleuatum, refugium, locum hostibus inaccessum quò sese homines recipiunt, vt tuti sint ab hoste: sicut Latinè arx dicta est, ab arcendo hoste. Nomen est mascul. & verbū fœm. Vnde subaudiri volūt aliquid: vt, cōfusa est quę sita est in excelso, vel quę est propugnaculum, vel fortis. *Non est vltrà exultatio in Moab.* Chald. Paraph. Non est vltra laus Moab. perijt eius gloria. *Contra Esebon cogitauerunt malum.* Quidam legunt, Cōtra Esebon, hoc est, Prophetia de Esebon. Et sequitur, Cogitauerunt malum &c. Chald. Paraph. In Æsbon cogitauerūt cōtra eam malum. potest etiam cum distinctione legi. Septuag. iuxta Bib. Reg. legunt, coniungentes cum superiore sentētia. Non est vltra exultatio Moab in Esebon. hoc est, non vltrà gloriabitur Moab in Esebō. Theodoretus legit. Non est vltrà medicamen Moab: insolentia in Esebon. & exponens ait. Erant vrbes prę claræ, de quibus gloriabantur Moabitæ. Gen. 46. inter filios Gad filij Iacob annumeratur Esebō. & 1. Paral. 8. inter filios Bela filij Beniamin annumeratur Esebō. *Ergo silens cōticescES.* hoc est, vastaberis. Quod autē subditur, *sequeturq; te gladius,* significat ne fuga quidē salutē esse adepturos, vt interpretatur Theo. Alij trāsferūt, etiā Madmē silebis, vel succidēris, ita vt sit nomē vrbis.

vrbis. Vox Heb. מדמן madmen, silens, vel tacens exponi potest, sicut noster habet interpres, à verbo דמם damam, quod tacere, & silere significat. *Vox clamoris de Oronaim.* Sub audietur. Duplicem Oron interpretantur nōnulli, erat enim Oron superior, & inferior, duæ vrbes Moabitarum. *Contrita est Moab, annunciate clamorē paruulis eius.* Chal. Paraph. annunciauerunt clamorem dominatores eius. Alij transferunt, Auditum facient clamorem minores eius. Intelligunt autem per minores, nobiles inferioris ordinis à regibus, quos minores vocat Propheta per ignominiā, quòd miseriores plebeijs futuri essent. *Per ascensum enim Luith plorans ascendet in fletu.* Sub. vir, quasi dicat, qui vertentur in fugam de Chaldæis, cum lachrymis ascendent in Luith locū excelsum, vt ibi tuti esse possint. Luith Lyra vult mōtem esse in Moab. Eusebius vicū inter Areopolin & Ioatan. Alij inter Petrā & Segor. *quoniam in descēsu Oronaim hostes vlulatum contritionis audierunt.* hoc est, cùm descenderent ab Oronaim, vel cùm redirēt hostes ad Oronaim, audierunt clamorem. Chald. Paraph. Nam per descensum Oronaim clamorem confractorum à prelio nunciabunt. *Fugite, saluate animas vestras, & eritis quasi myricæ in deserto.* Hortatur ad fugam, & vt se continent in deserto, ne in hostium manus veniant. Septuag. Et eritis quasi asinus agrestis in deserto. Chald. Paraph. Estote sicut turris Aroer, & sicut qui morantur in tentorijs in deserto. Vide suprà Cap. 17. Hebr. ערוער haroer nomen est ciuitatis Moab: sed & myricam, vel iuniperum significat. Aiunt quidam ex Strabone hoc etiā nomine vocari regionem arenosam & sterilem, quā Arabes Scenitæ Camelorū pastores habitant

Universidad de Deusto
Biblioteca

bitent, quæ frequenter acanthos & myricas profert, deniq; afflictum, & abiectum hominē significat. Psal. 101. vbi nos legimus, Respexit in orationem humiliū. in Heb. est, ad orationem myricę. hoc est, solitarij, vel pauperis, & debilis: arbuscula enim illa per metaphoram debiles, miseros, & afflictos denotat. Significat etiam hominem excitantem se: vnde nonnulli sedulū vertunt. respiciet ad orationem excitantis se, vel sedulij, & diligētis, nempe ad orationē. *Et ibit Chamos in trāsmigrationem.* Chamos idolum erat Moabitarum. Vide Nū. 21. 3. Reg. 11. & 4. Reg. 23. Sūt qui hinc ductū conijciant Grecum κῶμος, qui deus fuit temulētiæ, quo nomine etiam cōuiuium procacius significatur, & cantationes, ac saltationes lasciuæ, vnde & κωμάζειν, & comœdia. D. Paulus ad Rom. 13. hoc nomine græco vtitur, pro quo nos comessationibus legimus. *Date florē Moab, quia florens egredietur.* Septuag. Date signa Moab, quia plaga succendetur. Theodo. Prædicit summam desolationem, quasi dicat. Erit deserta Moab, vt necessum sit signa ponere, sicut fieri solet in desertis locis, & nulli prorsus peruijs, vbi lapidibus erectis via demonstratur. Chal. Paraph. Auferte coronam à Moab, quia transmigrando transmigrabit. In Hebr. pro eo quod nos habemus, florem, est ציץ tsitſ. florem, & alā significat, & coronam. Quidam transferunt, Date alā Moab, quia volando volabit. Sed quia verbū ציץ tsaiatſ. significat etiam extare, prominere, dictio ציץ tsitſ, potest significare signa quæ prominent: in qua significatione acceperunt Septua. Nos verò nostram sequēdo literam sic interpretabimur. Quantumcúnq; fuerit florida Moab, illustris, nobilis, diuitijs affluens, florens

rens egredietur, hoc est, non diutiùs durabit eius gloria, sed adhuc florens vastabitur, & migrare cogentur incolæ eius, *Maledictus qui facit opus Dei fraudulenter, & maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine.* Hoc est, Maledictus qui fraudulēter & dolosè se gesserit in vastāda Moab, & qui prohibuerit gladiū suū à sanguine Moabitarum, & illis pepercerit. Vocat opus Dei vastationem Moab, quemadmodum superiori Capite vocauit mucronem Domini, quòd hæc omnia mandato Dei fierent. Septuagin. pro *fraudulenter*, transtulerunt, negligenter. idem est sensus. Theodoretus. Si iussu Dei sermo propheticus subdit maledictioni eos, qui negligenter occidunt: quantas nos pœnas exoluemus, si munus spirituale parui penderimus. Sic etiam opus Dei est, quod ait Apostolus. *Colos. 3. a* Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram. quod ipse diligēter faciebat. Vnde ait, Castigo corpus *1. Cor. 9.* meū, & in seruitutem redigo. Hic est gladius, de quo Christus, Non veni mittere pacē, sed gladiū. qui deuorare debet carnes, hoc est, carnales concupiscentias, *Mat. 10.* & opera omnia carnis, quę manifesta esse dicit Apost. *Gal. 5. d.* Maledictus autē qui opus hoc Dei facit fraudulenter, vel negligēter, & qui prohibet gladiū suū à sanguine. Si enim secundùm carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Et, *Rom. 8. c.* Qui amat animam suam perdet eam: Et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. *Ioā. 12. d.* *Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, & requieuit in fæcibus suis.* Prosperè, ait, & in summa pace huc vsq; egit Moab, neque coactus est migrare, & mutare solū: sed quietus mansit instar vini quod requiescit

Universidad de Deusto
Biblioteca

in fæcibus suis, neq; ab vno vase in aliud transfusum est, quod germanũ saporem seruat: sic & Moab quiete ac tranquillitate ad magnam gloriam & fælicitatẽ peruenit. & hoc est quod subdit, *in transmigrationẽ non abijt, idcircò permansit gustus eius in eo, et odor eius non est immutatus.* Perstat in metaphora, sicut in sequentibus. *Propterea ecce dies ueniunt dicit Dominus, et mittam eis ordinatores, et stratores lagunculorum, et sternẽt eum, et vasa eius exhaurient, et lagunculas eorum collident.* Hostes intelligit. vasa vocat vrbes, & quæ in vasis sunt, opes. Chal. Para. Abundantes fuerunt Moabitæ ab adolescentia sua, & quieti in substantijs suis: nec fuerant translati de loco in locum, nec in transmigrationem abierant, propterea prorogarunt prosperitatem facultates eorum, sicut vinum quod conseruatum est super fæces suas, & odor eius non est immutatus. Propterea dies veniunt, dicit Dominus, & mittã in eos deprẽdatores, & deprẽdabuntur eos, & substantias eorum euacuabunt, & bona terrę eorum absument. Pro, *ordinatores et stratores lagunculorum*, in Hebr. צעים tsohim, hoc est, demigrare facientes, à verbo צעה tsahah, quod migrare, & ire de loco in locũ significat. Noster interpres deduxit à verbo צע tsathah, quod sternere significat. *Et confundetur Moab à Chamos, sicut cõfusa est domus Israel à Bethel, in qua habebat fiduciam.* Hoc est, nõ iuuabit eos idolum Chamos, in quo fiduciam habent: sicut neq; domum Israel in aliquo iuuarunt vituli aurei, quos in Bet-hel adorabant, quò minùs in captiuitatẽ abirent. *Vastata est Moab et ciuitates illius succenderunt.* Septuagin. Perijt Moab ciuitas eius. Chal. Para. direpti sunt Moabitæ, & vrbes eorum desolatę. In Heb. עלה halah, ascẽdit.

dit. nomini, vrbes, plural. nume. verbum singul. apponitur, per Synthesim Hebræis vsitatã. quasi dicat, quæ que earum ascendit, idest euanuit. vel, ascendit fauilla ab illis ciuitatibus exustis. sicut de Sodoma & Gomorrha dicitur Gen. 19. vel excidit, idest cecidit. noster interpres transtulit, succenderunt: quamuis nonnulli codices habeant, ascenderunt. & ita legitur in Bibl. Reg. *Quomodo confracta est virga fortis, baculus gloriosus?* Chald. Paraph. Quomodo contractus est rex malignus, dominator tribulãs. Per virgam, & baculum, regem vel regnum Moab intellige: sceptrum enim regnũ significat, vt diximus in Primum Cap. *Descende de gloria, et sede in siti habitatio filiæ Dibon.* Summã rerum penuriam significat, vt non possit etiam sitim extinguere. Dibõ excelsum erat Moabitarũ, vbi colebãtur idola. Num. 21. & Isa. 15. Est etiam vrbs Moabitarum primò, & postea Sehõ regis Amorrhæorũ in tribu Rubẽ vltra Iordanem ad Orientem posita. Vide Ios. 13. *In via sta, et prospice habitatio Aroer.* Ciuitas erat Moabitarũ sita super ripam torrentis Arnon, extructa à filijs Gad. Vide Ios. 12. & 13. & Iud. 11. Sic & Arnon ciuitas etiam erat Moabitarum. Vide Num. 21. & Ios. 12. *Et iudicium veniet ad terrã cãpestrem super Elõ, et super Iasa, et super Mephaat.* Iudicium Dei, idest vltio diuina veniet super regionẽ non tantùm montanam, sed & campestrem Moab. Elõ ciuitas fuit in tribu Nephthali. Vide Ios. 19. Iasa in tribu Rubẽ. Vide Num. 21. Iud. 11. Ios. 13. Sic Mephaat in tribu Ruben. Ios. 13. *Et super domum Deblathaim.* Ciuitas etiam erat Moabitarum: sic etiam Bethgamul, & Bethmaon, & Charioth, & Bosra. *Abcissum est cornu Moab, et brachium eius contritum est.* Chal. Para. succisum est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est regnũ Moabitarũ, & dominatores eorũ cõtriti sũt. Per cornu, regnum, per brachium dominatores siue principes interpretatus est. Cornu in sacra scriptura per translationem fortitudinem, potentiam, & regnũ significat: quòd prędura sint, & robusta animaliũ cornua, in quibus robur illorum situm est, & quibus vim repellunt, & impetum faciunt in alia. Sic 1. Reg. 2. Et exaltabit cornu Christi sui. hoc est regnum. Sic in Cãtico Zachar. Et erexit cornu salutis nobis. hoc est, Excitauit Christum suum, qui inuicto suo robore, tamquam cornu quodam prostratis aduersarijs, Israelis æternum illud regnum assereret, iuxta promissiones Dauidi factas super regno ipsius æterno. Sic Dauid Deũ vocat, cornu salutis meę, Psal. 17. hoc est, cornu salutiferum, vel cornu in defensione meam, hoc est, potens ac salutaris defensor meus: virtus qua seruor, siue liberor à vi & impetu hostium meorum, qui veluti cornu petit, & conficit hostes meos. Sumũtur etiã cornua pro radijs, quos lux cornuũ more ex se diffundit. Exod. 34. cornuta dicitur facies Moysi, quòd radiaret, & iubar seu splẽdorem emitteret radiorũ, qui cornua referrent. Vnde D. Paulus 2. Cor. 3. Vt nõ possent oculos intendere filij Israel in faciẽ Moysi propter gloriam vultus eius. Sic Habac. 3. Cornua in manibus eius. id est splendores: nam prędcesserat, Splendor eius vt lux erit. loquitur de Deo, qui in Sinai apparuit, vbi legem Moysi dedit, quem reddidit splendidum. Brachiũ etiã potentiam, vim, virtutẽ, robur, & opes significat, & deniq; omnia quibus nos defendimus, & valemus: brachio enim pugnamus, & nos defendimus, & operamur. *Inebriate eum, quoniam cõtra Dñum erectus*

Luc. 1. g.

erectus est. Chal. Para. Adduc super eos, scilicet Moabitas, angustiam, vt sint similes ebrijs, quia cõtra Domini populũ magnificati sunt. Ebrietas afflictionẽ magnam significat, vti diximus suprà Cap. 25. ô Chaldæi, ait, valde & prolixè affligite Moab, vsq; ad amentiam. *Et allidet manũ Moab in vomitu suo, et erit in derisum etiã ipse.* Sep. Et applaudet Moab in manu sua, & erit in derisum. Theodore. Cùm Moabitę intellexissent quæ Iudæis acciderãt, subsannabãt, arguentes Deum vniuersorum imbecillitatis. qui deridebat ergo, ait, erit in derisum. Chald. Para. Et triturabuntur Moabitæ in loco suo, & erũt in derisum etiã ipsi. Heb. ספק saphach, pcutere volã ad volã, siue palmam ad palmam, plaudere, cõplodere, & inuoluere, & collidere significat. Rab. Dau. Plaudet Moab, & inuoluet se, vel vertet in vomitu suo, exponit: vt ebrio cõparet, q inuoluit se, vertit se de latere in latus, dũ euomit vinum q̃ bibit. Sic Moab propter multiplices afflictiones faciet, & erit in derisum, quemadmodũ ebrij à sobrijs ridentur. *Fuit enim tibi in derisum Israel, quasi inter fures repertisses eũ.* Sep. Et ipse & nobis in derisum fuit tibi Israel, si in furtis tuis inuenti sunt, quia debellasti eum. Theodo. legit. Atqui contemptui tibi erat Israel. An in furtis tuis inuẽtus est? quia oppugnabas eũ. exponit autem, Quid ab illo dãni passus eum impetebas? parietũ perfossores & prædatores reperisti? ita vt Moab alloquatur, qui Israelem cõtemptui habebat. Chal. Para. Et quia lætati estis super interitũ Israel, cùm non peccauerint in vos, quasi inuẽti essent inter latrones. In Heb. Et si non derisui fuit tibi Israel? hoc est, Nonne derisui fuit tibi ô Moab Israel? si in furib' inuẽtus est? Nosler inter-

Universidad de Deusto
Biblioteca

interpòs sine interrogatione legit. In derisum tibi fuit quasi in furto reperisses eũ. *Relinquite ciuitates, et habitate in petra habitatores Moab, et estote quasi columba nidificãs in summo ore foraminis.* Hoc est, cogemini relinquere ciuitates, & habitare in rupibus foraminibus, & in cauernis vt columbæ. Chal. Paraph. Estote sicut columba, quę dimittit ostium columbaris sui, & descendit, & morat̃ in pauimento laci. pro. *in summo ore foraminis.* Heb. כעבר יפיות cheheberephi phachath. in lateribus oris foueæ. Vox עבר heber latus, vlteriorem partem, superiorẽ partem significat, à verbo עבר habar, quod trãsire, superare significat. Noster interpres, in summo ore foraminis, transtulit, hoc est, in superiori parte cauernæ. quasi dicat, quemadmodum columba nidum cõstruit in superiore loco orificij cauernę, vt securiùs ibi manere possit. *Audiuimus superbiam Moab.* hoc est, Intelleximus, vel norunt omnes. *Ego scio, ait Dominus, iactantiam eius, eò quòd non sit iuxta eam virtus eius; nec iuxta quod poterat conata sit facere.* Hoc est, Nõ tãtum potest, quantum sibi arrogat. Septuag. Ego autem cognoui, dicit Dominus, opera eius: nonne sufficiens eius non sic fecit? hoc est, qui potens inter illos erat, non sic fecit, quemadmodum iactabat: aduentante enim hoste aufugit. Theodo. legit. Non ne iuxta sufficientiam ipsius, sic & brachia eius. & exponens ait. Ostẽdit fastũ verborũ ipsa rerum experientia conuictum esse: non enim ita fecit sicut loquebatur: ante bellũ enim magna cum arrogantia minabatur se fortiter facturũ, videns autem hostes fugit. Chal. Paraph. Corã me manifesta sunt, dicit Dominus, opera principum eorum: & non sunt recti nobiles eorum, nec fecerũt quod de cebat.

cebat. Pro, *iactantia*, in Heb. עברתו hebratho. ardorem irę eius, excandescentiam, furorem eius, trãsferre possumus. Noster interpres arrogantiam transtulit, quæ scilicet homines iracundos, & contumaces facit. Pro *eo quòd nõ sit iuxta eã virtus eius.* Hebr. & non firmus, vel non stabilis, vel non ita. sub. sicut iactat. Sensum reddidit noster interpres. Quod verò subdit, *nec iuxta quod poterat conata sit facere*, in Heb. filij eius, vel mẽdacia eius, vel fortes eius non ita fecerunt. sub. vt loquuti sunt. idem est sensus cum nostra litera. *ad viros muri fictilis lamentantes.* Septuag. Clamate ad viros muri fictilis siccitatis. Theodo. legit, vlulate super viros murorum, tonsos siccitatis, idest, qui muris olim vtebãtur, & mœnibus: nunc autem detonsi sunt quantùm ad pristinorũ dierum prosperitatem, & squalore circundari. Syrus, ait, ita interpretatus est. Capita eorum erant rasa, & barbæ eorum rasæ: is erat captiuorum habitus. Chald. Paraph. Super viros ciuitatis fortitudinis eorum dolebunt. In Heb. Chircheres. nomen ciuitatis volunt aliqui esse. Sic Isa. 16. fortè sic dicta, quòd muri eius essent fictiles. Sic etiam infrà hoc eodem Cap. *De planctu Iazer plorabo tibi vinea Sabama.* Hoc est, vastaberis sicut Iazer: & plorabo super te, sicut ploraui super Iazer. Theodo. Meminit, ait, cuiusdam Historiæ, & declarauit lamentationis excessum. Iazer vrbs erat Moab, quam construxerunt filij Gad. Vide Num. 21. & Ios. 13. Sabama locus erat vinetis abundans in vicinia Iazer: ideo ait, vinea Sabama. Vide Isa. 16. Ios. 13. Nume. 32. Chald. Paraph. Idcircò sicut adduxi exercitum cõtra Iazer, sic adducam interfectores contra Sibma. *Propagines tuæ transierunt mare, vsq; ad mare Iazer peruenerunt.*

sub. pro

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſub.propagines Iazer.quaſi dicat.Ciues tui trãs mare abducẽtur, & peius illis erit,quã ciuibus Iazer,qui ad mare tantùm peruenerũt.Theodo.amplitudinem vineæ comparat mari.*Nequaquam calcator vuæ ſolitum celeuſma cantabit.*Depopulante nempe hoſte vniuerſa,lętum carmen in eiulatum vertetur. De nomine celeuſma vide ſuprà Cap.25. *De clamore Heſebõ.&c.*Hoc eſt, qui ab vna ciuitate fugient,continuabunt vociferationem vſq; ad vrbes vicinas. *Oronaim vitulam conternantem.*hoc eſt,ternam,vel tertiam.Septuag.trimã.Chal. Paraph.Vitula triennis grandis.Heb. שלישיה ſeliſiiah. triennem,vel trimam.Rab.Dau.vitulam magnam filiam trium annorum, quæ eſt bona. Sic Moab plena fuit omni bono,quãdo venit ſuper eam malum.Rab. Sal.vitulam fortem,ſicut vitula trima:aut vitulã principem, i. magnam. vel tertiaria; hoc eſt, quæ tertio puerperio eſſæta eſt. vel tertij ordinis, quaſi illud obſeruatum ſit ab antiquis illis hominibus rei & artis paſtoralis peritiſſimis, in ſtabulandis ſuis gregibus, & armentis,vt quædam in illis eſſent quæ primas, quædam quæ ſecundas, quædam quæ tertias obtinerent: ita vt illud certis locis & ſpatijs deſignaretur.*aquæ verò Nemrim peßimæ erũt.*Regio erat irrigua in Moab Nemrim.propter vaſtitatem antẽ peſſimæ,ait,erunt aquę, mixtæ nempe ſanguine interficiendorum, aut propter cadauera quæ in aquas proijcientur. Septuag. Et aqua Nembrim in combuſtione erit. Chald.Paraph. quia etiam aquę Nemrim in deſolatione erunt.Heb. למשמות limſamothain deſolationes, in turpitudines, perditiones.hoc eſt,peſſimæ erunt, vel deſolatæ manebunt conſumptis habitatoribus,quibus vſui eſſe ſolebant.

lebant.vel per aquas,regionẽ aquis abundãtem intellige. *Propterea cor meũ ad Moab quaſi tibia reſonabit.* Hoc eſt, Propter calamitatem Moab,quæ grauiſſima erit, cor meum ędet vocem lugubrem, inſtar tibiarũ quibus carmina funebria canuntur. Septuag. Propterea cor Moab quaſi tibiæ reſonabunt. Chald.Para.Propterea in corde ſuo Moabitæ quaſi cithara ſonabunt. In Heb.habetur,ſicut noſtra litera habet. *quia plus fecit,quàm potuit.*ſub.defendere.quaſi dicat,plura acquiſiuit quàm potuerit conſeruare,& defendere.vel plus facturam iactauit, quàm potuit opere perficere. Sep. ideo quę acquiſiuit,perierunt ab homine. Chald. Paraph.ideo reliquæ facultates eorum quas poſſederũt, diripientur. In Heb.יתרת iithrath.abundantiam, ſubſtantiam,opes, & amplius ſignificat. poſſumus ergo transferre, idcirco ſubſtantiam,aut opes fecit. i. congregauit.perierunt.Noſter interpres trãſtulit,*quia plus fecit.*Quod verò ſequitur,*quàm potuit,*additũ eſt tãquam ſubaudiedũ in Heb.propter linguæ Heb. conciſionẽ. *Omne enim caput calueriũ, et omnis barba raſa erit:ĩ cũctis manibus colligatio, & ſuper omne dorſum ciliciũ.*Magnus quidã luctus ſignificat.vel eorũ,qui captiui ducẽdi erant, habitũ exprimit,vt interpretatur Theo.Pro. *in cunctis manib' colligatio.*Sep.Et oẽs manus incidẽtur.Chal.Para.in cũctis turmis cõturbabũtur.Vox Hebr גדדת gedudot,inciſiones,dilacerationes ſignificat.Quidã exponunt de dilaceratione, qua quis propter triſtitiã & mœrorẽ manus mordet,& dilacerat dẽtibus, vel vnguibus.poteſt etiã de dilaceratione,quę vinculis fit,interptari,dũ quis manus habet ligatas.& ſic exponi poteſt nra litera.*Ecce quaſi aquila volabit.*de hoſte loquit, quem

Universidad de Deusto
Biblioteca

quem aquilæ volanti ad prædam, & expandenti alas comparat. Vnde Chal. Paraph. Ecce sicut aquila quæ volat, sic ascendet rex cum exercitu suo, & castrame
Ezech. 17 tabitur super Moab. Sic Ezech. Nabuchodonosor aquilæ comparat. Lyra ait prædici hic vastationem à Chaldæis. *Sicut cor mulieris parturientis.* hoc est, plenum dolore, & mœrore. *Pauor, & fouea, & laqueus.* Varia calamitatũ genera intellige: vt qui vnam effugerit, in aliam incidat. Sic Amos. 5. Quomodo si fugit vir a facie leonis, & occurrat ei vrsus: & ingrediatur domũ, & innitatur manu sua super parietem, & mordeat eum coluber. *In vmbra Hesebon steterunt de laqueo fugientes, quia ignis egressus est de Hesebõ, & flamma de medio Seõ, & deuorabit partem Moab, & verticem filiorum tumultus.* Theodoretus. Prędicit etiam ipsorum bellum intestinũ. Ad Hesebon confugerant nonnulli, quòd munitissima vrbs esset, & etiam ad Seon. sed hostis utraq; incendit vrbem, & consumpti sunt ab igne qui eò cõfugerant. Per verticem filiorum tumultus, Moabitas primi ordinis interpretantur nonnulli. Chal. Paraph. per partem Moab, principem Moab intelligit: & per verticem filiorum tumultus, nobiliores filiorum turbæ. In Heb. primo loco est פאת. peath. extremitatem, angulum, & ducem vel principem significat. diximus de hac voce super Cap. 9. & 26. secundo loco est קדקד chadchod. verticem significat: & sumitur pro capite, à parte totum significando. & quia pręfecti, & principes, & reges capita sunt in populis, principes & reges etiam significat. Pro, *tumultus.* in Hebr. est שאון. Saon, quod nomen proprium esse quidam existimãt: vnde interpretantur, verticem filiorum Seon. Chald. Paraph.

Paraphra. Pro eo quòd abierunt habitatores Hesbõ, & bellatores sicut flamma de medio Sehon: & interfecerunt principes Moab, & nobiliores filiorum turbæ. Et iuxta hanc interpretationem exponunt quidam. Stabunt qui fugerint sub vmbra Esebõ: nam exibant olim, quando scilicet Esebõ erat in ditione Ammorrhæorum, ex Esebon, & similiter ex Seon alia Amorrhæorum vrbe milites ardentissimi, alacritate & celeritate certantes cum ipso igne, qui vsq; ad angulum totam Moab deuorauerunt, ita vt neque exigua quidem portio relicta sit Moabitis habitanda; & Moabitas quosq; primi ordinis, siue proceres deleuerũt. *Væ tibi Moab, periisti populo Chamos.* Ita vocat Moab, quòd colerent idolum Chamos. *Et conuertam captiuitatem Moab in nouissimis diebus, ait Dominus.* Prospera tandem promittit post calamitates. Per nouissimos dies, tempus aduentus Christi intelligitur. Theodo. Ex sumpta vltione, per humanam etiam illorum tractationẽ, demonstrat se esse Dominum omnium diuitiarum erga omnes qui inuocant eum, neque Iudæorum dũtaxat esse Deum, sed omnium hominum. *Huc vsque Iudicia Moab.* Theodore. idest, prolata contra eum sententia. Chald. Paraph. vsq; ad faciendam vindictam Iudicij de Moab. iusta sententia, iustum decretũ Dei contra Moab.

ARGVMENTVM.

Desolatio Ammon, Idumęæ, Damasci, Cedar, & Elam prędicitur.

¶ CAPVT. XLIX.

Universidad de Deusto
Biblioteca

AD filios Ammon. Hæc dicit Dominus: Nunquid nõ filij sunt Israel? aut hæres nõ est ei? Cur igitur hæreditate possedit Melchom Gad? et populus eius in vrbibus eius habitauit? 2 Ideo ecce dies veniunt, dicit Dominus: & auditum faciam super Rabbath filiorũ Ammon fremitum prælij, & erit in tumultum dissipata, filiæque eius igne succendentur, & possidebit Israel possessores suos, ait Dominus. 3 Vlula Hesebon, quoniã vastata est Hai. clamate filiæ Rabbath, accingite vos cilicijs: plangite & circuite per sepes: quoniam Melchom in transmigrationem ducetur, sacerdotes eius, & principes eius simul. 4 Quid gloriaris in vallibus? defluxit vallis tua filia delicata, quæ cõfidebas in thesauris tuis, et dicebas: Quis veniet ad me? 5 Ecce ego inducam super te terrorẽ, ait Dominus Deus exercituũ, ab omnibus qui sunt in circuitu tuo: et dispergemini singuli à cõspectu vestro, nec erit qui congreget fugientes. 6 Et post hæc reuerti faciam * captiuos filiorum Ammon, ait Dominus. 7 Ad Idumæam. Hæc dicit Dominus exercituũ, Nunquid non vltrà est sapientia in Themã? perijt cõsilium à filijs: inutilis facta est sapientia eorũ. 8 Fugite, et terga vertite, descendite in voraginem habitatores Dedã: quoniam perditionẽ Esau adduxi super eũ, tẽpus visitationis eius. 9 Si vindemiatores venissent super te, nõ reliquissent racemum: si fures in nocte, rapuissent quod sufficeret sibi. 10 Ego verò discooperui Esau, reuelaui abscõdita eius, et celari nõ poterit: vastatũ est semẽ eius, et fratres eius, et vicini eius, et nõ erit. 11 Relinque pupillos tuos: ego faciã eos viuere: et viduæ tuæ in me sperabũt. 12 Quia hæc dicit Dũs: Ecce, quibus nõ erat iudiciũ, vt biberẽt calicẽ, bibẽtes bibẽt: et tu quasi innocẽs relinqueris? nõ eris innocẽs, sed bibens bibes. 13 Quia per memetipsum iuraui, dicit Dominus, quòd in solitudinem, in opprobriũ, et in desertum, et in maledictionem erit Bosra: et omnes ciuitates eius erũt in solitudines

tumulũ
1 M S.
R. H. C.
inuium
G.

* fugientes & o.

sempiternas. 14 † Auditum audiui à Domino, et legatus ad gentes missus est. Congregamini, & venite contra eam, & consurgamus in prælium. 15 Ecce enim paruulum dedi te in Gentibus, contemptibilem inter homines. 16 Arrogantia tua decepit te, & superbia cordis tui: qui habitas in cauernis petræ, & apprehendere niteris altitudinem collis. cùm exaltaueris quasi Aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. 17 Et erit Idumæa deserta: omnis qui transibit per eam, stupebit & sibilabit super omnes plagas eius. 18 † Sicut subuersa est Sodoma & Gomorrha, & vicinæ eius, ait Dominus: non habitabit ibi vir, & non incolet eam filius hominis. 19 Ecce quasi leo ascendet de superbia Iordanis ad pulchritudinem robustam: quia subitò currere faciam eum ad illam: & quis erit electus quem præponam ei? quis enim similis mei? & quis sustinebit me? † & quis est iste pastor, qui resistat vultui meo? 20 Propterea audite consilium Domini quod inijt de Edom: & cogitationes eius quas cogitauit de habitatoribus Theman, Si non detecerint eos paruuli gregis, nisi dissipauerint eum eis habitaculum eorum. 21 A voce ruinæ eorum commota est terra: clamor in Mari rubro auditus est vocis eius. 22 Ecce quasi aquila ascendet & auolabit: & expandet alas suas super Bosran: & erit cor fortium Idumææ in die illa, quasi cor mulieris parturiẽtis. 23 Ad Damascum. Confusa est Emath & Arphad: quia auditum pessimum audierunt, turbati sunt in mari: præ solicitudine quiescere non potuit. 24 Dissoluta est Damascus, versa est in fugam: tremor apprehendit eam: angustia et dolores tenuerunt eam quasi parturientem. 25 Quomodo dereliquerunt ciuitatem laudabilem vrbem lætitiæ? 26 Ideo cadent iuuenes eius in plateis eius: & omnes viri prælij cõticescent in die illa, ait Dũs exercituum. 27 Et succendã ignẽ in muro Damasci, et deuorabit mænia Ben-adad. 28 Ad Cedar, et

† Abd. 1. 1.
† Abd. 1. 4.
Gen. 19. 24.
† Inf. 50. 40.
† Iob. 41. 1.
Inf. 50. 44.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad regna Asor, quæ percussit Nabuchodonosor rex Babylonis, hæc dicit Dominus: Surgite, & ascendite ad Cedar, et vastate filios Orientis. 29 Tabernacula eorum et greges eorum capient, pelles eorũ, & omnia vasa eorum, et camelos eorum tollent si
*cius, o. *bi: et vocabunt super eos formidinẽ in circuitu. *30 Fugite, abite vehemẽter, in voraginibus sedete qui habitatis Asor, ait Dominus: inijt enim contra vos Nabuchodonosor rex Babylonis cõsiliũ, et cogitauit aduersum vos cogitationes. 31 Consurgite, et ascendite ad gentẽ quietam, et habitantẽ confidenter, ait Dominus: non ostia, nec vectes eis: soli habitant. 32 Et erũt cameli eorũ in direptionem, et multitudo iumentoriũ in prædam: et dispergã eos in omnem ventum, qui sunt attonsi in comam: et ex omni cõfinio eorum adducam interitum super eos, ait Dominus. 33 Et erit Asor in habitaculum draconũ, deserta vsque in æternum: non manebit ibi vir, nec incolet eam filius hominis. 34 Quod factum est verbũ Domini ad Ieremiam prophetam aduersus Ælam in principio regni Sedeciæ regis Iuda, dicens: 35 Hæc dicit Dũs exercituũ, Ecce ego confringã arcũ Ælã, et summã fortitudinem eorum. 36 Et inducã super Ælam quatuor ventos à quatuor plagis cæli: et ventilabo eos in omnes ventos istos: et non erit gens ad quam non perueniãt profugi Ælam. 37 Et pauere faciã Ælam corã inimicis suis, et in conspectu quærentiũ animã eorũ: et adducã super eos malũ, irã furoris mei, dicit Dominus: et mittam post eos gladiũ, donec cõsumã eos 38 Et ponã soliũ meum in Ælam, et perdam inde reges et principes, ait Dominus. 39 In nouissimis autẽ diebus reuerti faciã captiuos Ælã, dicit Dominus.*

EXPLANATIO.

AD *filios Ammon.* Titulus prophetiæ, sicut superiori Cap. de filijs, vel cõtra filios Ammõ. Vel coniungendũ cũ sequentibus. Ad filios Ammon hæc dicit Dominus. Ammõ filius fuit

fuit Loth ex filia minore Gen. 19. à quo Ammonitæ, qui hic filij Ammon. Ammonitarum verò terra fuit à mõtibus Luith, vsq; ad montes Basan: ab ortu mõtes perpetuos Arcabin dictos cõtra terram Emim, ab occasu verò Amorrhæũ habuit, vrbibus frequẽs regio in plano & in mõte cõstructis. Ausi sunt Ammonitæ terrã Israel inuadere, & ideo digna eis vltio prænũciatur. *Cur igitur hæreditate possedit Melchõ Gad?* Terra Gad erat vltra Iordanẽ prope Ammonitas, quam violẽter occuparũt Ammonitæ. Melchõ verò erat idolũ Ammonitarũ: significat vox Melchom regẽ eorum. Vnde nonnulli transferunt, Cur igitur hæreditate possedit rex eorum, hoc est, Ammonitarũ Gad? Sic Chald. paraph. Si verò idolum intelligamus, vt noster interpres, ipsos Ammonitas per idolum ipsorum intellige re debemus. *Ideo ecce dies veniunt dicit Dominus, & auditam faciam super Rabbath filiorũ Ammon fremitum prælij.* Rabbath præcipua ciuitas Ammonitarum erat, à populi & loci magnitudine sic dicta, in qua miræ magnitudinis lectus ferreus mõstrabat, in quo Og rex Basan magnæ staturæ iacuisse dicebatur. Eusebius Philadelphiam esse credit. *Et erit in tumultum dissipata.* Chal. Paraph. in aceruum desolationis. hoc est, in aceruum lapidum, testem ruinę, & desolationis. Septuag. in inuiũ & perditionem. Eadem est sententia. *filiæq; eius igne succendentur.* vicinas vrbes illi subditas intelligit. Chaldai. Paraph. Et habitatores vicorum eius. Septuag. Et altaria eius. Vox Heb. filias, & villas significat, à verbo בנה banah, quod ędificare significat: vnde ędificia transferre possumus. per edificia verò Septuag. aras intellexerunt. *Vlula Hesebõ, quoniam vastata est Hai.* Quasi dicat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cat, væ tibi Hesebon, quia iã vastata est Hai vrbs tibi vicina, & breui tota terra Ammonitarum capietur, & tu inuadêris à Nabuchodonosor. Hai cum aain sine He, vt est hic in Heb. vrbs fuit Ammonitarũ. Hai verò cum He, ciuitas fuit Amorrhęorum trans Iordanẽ supra Iericho sita iuxta Beth-auen. de qua Ios. 7. & 12. Hesebõ autem vrbs erat Ammonitarum, in qua habitauit Seon rex Amorrhęorum, de qua superiori Cap. mentio facta est. *Plangite & circuite per sepes.* pagorum nempe. Septuag. Et contristamini, & plangite. Chald. Paraph. plangite, & lacerate vos in turbis. Vox Heb. à verbo שוט sut, circuire, lustrare, & inuestigare significat. *Quid gloriaris in vallibus?* propter fertilitatem: sunt enim fertiles valles: *defluxit vallis tua filia delicata, quæ confidebas in thesauris tuis.* hoc est, desolata est. Sic Chal. Paraph. Alij, defluxit, nempe sanguine occisorum. Pro *filia delicata.* Septuag. filia temeritatis. Chald. Para. regnum insipiens. Heb. השובבה hasobebah. rebellem significat, quietã etiam: quam significationem secutus noster interpres delicatam trãstulit, hoc est, ociosam. *Et post hæc reuerti faciam captiuos filiorum Ammon.* Theodore. Prędicit illis reditum, ne superbiant Iudęi, vtpote soli regressum adepti. Sed & per Christum captiui sub peccato, & diabolo facti sunt liberi. *Ad Idumæam.* Hoc est, cõtra Idumæam. Idumæi ab Esau filio Isaac, qui & Edom dictus est, nomen acceperunt. Ioseph lib. Antiq. c. 3. duplicem ait esse Idumęam, superiorem, & inferiorem. Superiorẽ elegit tribus Iuda, quę in longum extenditur vsque in Ierusalem, in latitudine vsque ad paludem Sodomæ: Palæstinam aliâs vocant. Inferior Idumæa sorte cessit Simeonis tribui:

Hæc circa Ægyptum est, & Arabię montem. Idumęi noluerunt filijs Israel transitum cõcedere per terram ipsorum Nume. 20. quos Saul oppugnauit. 1. Reg. 14. et Dauid sibi seruire fecit. 2. Reg. 8. & 1. Paral. 10. *Nunquid nun est vltra Sapientia in Theman?* hoc est. Quid factum est, vt destituti sint sapientia, vt non potuerint se ab hostibus defendere? Sed non est Sapientia, non est consilium cõtra Dominum. Omnis enim Sapientia à Domino Deo est. Nouit Dñs telas quas prudentia (vel vt meliùs dicam) stultitia nr̃a orditur dissoluere, & infatuare cõsilium nr̃m. Scriptũ est enim, perdã sapientiã sapiẽtiũ, & prudẽtiam prudẽtiũ reprobabo. Themã ciuitas erat principũ Idumæorũ, quæ à Themã filio Eliphaz filij Esau nomẽ accepit. Quidã Themã Idumæã intelligũt. *Fugite, & terga vertite, descendite in uoraginem habitatores Dedan.* Dedan nomen est vrbis. Septuaginta. Conculcatus est locus eorum, profundum facite vobis in sessionem habitantes in Dedan. Chaldai. Paraphra. Fugite, migrate, longè recedite vt habitetis habitatores Dedan. In Heb. habetur per preteritum, Fugite, versi sunt, in profundum ierunt. Rab. Dauid ait præteritum esse pro Imperatiuo, sicut noster habet interpres, & Chaldai. Paraph. idem Rab Dau. in Commen. exponit, Fugite habitatores Dedan: quia inimici vestri versi sunt, profundè egerunt, vel multiplicauerũt vt habitent in terra vestra, expellantq; vos, & captiuos ducãt. Alij exponũt. Quãdo dixerunt fugite, ipsi versi sunt, & profundè egerunt, & roborauerunt locum habitationis suæ, ne attingeret eos inimicus. *Si vindemiatores venissent super te non reliquissent racemũ? Si fures in nocte rapuissent quod sufficeret sibi?*

Prou. 21.

Eccli. 1.

1. Cor. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sep. Qm̃ vindemiatores venerũt tibi, nõ relinquẽt ti bi reliquias, quasi fures in nocte imponẽt man° suas. Chal. Par. Si depredatores quasi vindemiatores venis sent super te, num reliquissent racemos? nonne latrones in nocte diripuissent quod sibi suffecisset? Pagni. si vindemiatores venerint tibi, non relinquent racemos: si fures in nocte, vastabunt quod opus est eis. po test cum interrogatione legi, quemadmodũ nostra habet litera. Oratio est cõcisa, subaudiẽdũ est aliquid. quasi dicat, maior tibi ruina imminet, & maiora accipies dãna, quàm accepisses à vindemiatoribus, vel à la tronib°. vel pẽdet sẽtẽtia à sequẽti versu. vbi dicit, *Ego vero discooperui Esau, reuelaui abscondita eius, et celari nõ po terit*, quasi dicat. Nihil in te relinquam: diripiẽtur etiã quæ abscondita sunt, neq; tu poteris abscondi. Theo dore. Appellat hostes vindemiatores, quos dicit omnia prędari, & depopulari: docet autem nocte venturos. Adiacent autem Idumææ maximi montes & excelsi: In his ergo fodientes spelũcas, ad illas confugiebant, aduenientibus hostib°. verùm exciderũt spe sua: cùm & ex eo loco Deus omnium tradidit illos. Vtemur hac sententia contra hypochritas, qui specie qua dã sanctitatis scelera sua abscondere nituntur: & id tã tùm curant, vt hominibus iusti, & probi appareant, & interim interiora eorum plena sunt dolo. Sed ego, ait Dominus, discooperiam Esau, reuelabo abscondita
1. Cor. 4. eius, & celari non poterit. Reuelabit abscondita tene brarum, & manifestabit consilia cordium. ait Apost. *Relinque pupillos tuos, et ego faciam eos viuere, et viduæ tuæ in me sperabunt.* Chald. Paraph. ad populum Israel refert: sic enim habet. Vos autẽ domus Israel, non relinquẽ

tur

tur orphani vestri: ego enim sustentabo eos, & viduę vestræ in me sperabunt. Quidam cõiũgunt cum fine præcedentis versus. Et nõ erit, sub. qui dicat, relinque pupillos tuos. Theodo. ironicè dictum putat, nã sub. ditur. *Ecce quibus non erat iudicium vt biberent calicem, bibentes bibent, et tu quasi innocens relinqueris? Nõ eris innocẽs, sed bibens bibes.* quasi dicat. Non viuent pupilli tui, neq; viduæ, sed calamitatem sentient, etiam qui nondũ ad vsum rationis venerunt. vel per eos quibus non erat iudiciũ, innocentes intellige, & qui non peccauerunt, qui aliquando calamitates experiuntur, occulto Dei iudicio. Alij Iudæos intelligunt, qui indignũ existimabãt se calamitatibus affici, quòd populus Dei essent. Chald. Para. Ecce quorum non erat bibere calicẽ maledictionis, bibendo bibent. &c. *Auditum audiui à Domino, et legatus ad gentes missus est.* Hoc est. Ita Deus decreuit, cuius voluntas est veluti legatus ad gentes missus, dum eos ad vastationem Idumęorũ excitat. *Ecce enim paruulum dedi te in gentibus, contemptibilem inter homines.* Esau alloquitur, & in eo Idumęos eius posteros: quos paruulos & contemptibiles futuros prædicit, cùm antea eximij, & gloriosi fuerint. *Arrogantia tua decepit te.* Plus satis confidebant Idumæi, quòd loca haberent munitissima: sed fefellit eos spes. Sic etiã qui fiduciã collocant in potentia, in viribus corporis, in diuitijs, Principum fauore, & qui id tantùm cogitant, vt magni in hoc mundo euadant, obliti interim timoris Domini, fallet eos vana spes, & arrogãtia. Et cùm exaltauerint quasi aquila nidũ suum, inde detrahet eos Do Iaco. 4. b.
min°, qui superbis resistit, & deponit potẽtes de sede. Luc. 1. e.
Pro, *arrogantia*, in Heb תפלצתך tiphlahthecha idolum

eius

Universidad de Deusto
Biblioteca

eius, interpretantur nonnulli. Dictio enim terrorē propriè significat: sed quia idola suis cultoribus sunt terrori, significat etiam idola. Autironicè sic vocantur, sicut sequenti Cap. portēta, vel terrores. Rab. Dau. terror tuus, vel superbia tua. appellauit autem superbiā terrorem, per modum subsannationis. In Cōm. exponit, idolum tuum, vel idololatria tua. *Ecce quasi leo ascēdet de superbia Iordanis ad pulchritudinem robustam, quia subitò currere faciam eum ad illā.* Nabuchodonosor leoni comparat. Idumæam verò pulchritudinem robustam vocat, quòd pulchras, & fortes haberet vrbes. de superbia autem Iordanis, ait, quia ab ea parte per Iordanem venturus erat Nabuchodonosor. vel, cum Iordani intumescenti comparat. Septua. de medio Iordanis. Chald. Paraph. Ecce rex cum exercitu suo ascendet contra eos, sicut leo qui ascendit de altitudine Iordanis, & redigetur in casam pastorū. Pagni. Ecce quasi leo ascendet de eleuatione Iordanis ad habitaculum robustum, quia quiescere faciam: accurrere faciam eum ab ea. Quod quidam ita interpretātur, Cum dabo quietem Israeli, currere faciam illum ab illa. Pro *subitò*, in Heb. ארגיעה argihah, idest quiescere faciam. interpretari etiam possimus, subitò, vel breui tempore, vt ait Rab. Ionah. & tūc aduerbiascet verbum: nam רגע regah, quod est ab eadem radice, momentum, breuissimum tempus, repente significat. *Et quis erit electus quem præponam ei?* Relatiuum, ei, potest exercitū Chaldæorum referre. quasi dicat, qui electus fuerit, strenuus, fortis, & in bello edoctus, præficiam eum exercitui Chaldæorum. vel potest Idumęam referre, vt sit sensus. Quis erit electus, & eximius inter Idumæos,

Idumęos, qui possit resistere Chaldęorum exercitui? quasi dicat, omnes electi Idumææ quamuis in vnum cocant, non poterunt prevalere aduersus Chaldęos. Sep. Et iuuenes in ea instruite. Thęo. Iubet strenuos armari aduersus eam, nēpe Idumęā. Chal. Para. Et dominatores constituam super eam. Pagni. ex Hebr. Et quisquis electus, ad eā præficiam. Idē est sensus; *Quis enim similis mei?* quasi dicat. Nullus poterit Nabuchodonosor resistere, quia ego per eū pugnabo: neq; est qui meū possit impedire consiliū. *Et quis sustinebit me?* qs mihi resistet? Sic etiā Sep. Theo. Neq; enim reges, neq; idola eorum, iubēte me, resistere poterūt. Chal. Paraph. Et quis occurret mihi? Pagni. ex Heb. Et quis prescribet mihi tempus? Verbū Hebr. יעיד יוחדני iohedeni, idem est, quod cōuenire faciet me. sub. ad tempus cōstitutum. Vel, quis sustinebit me? Vel, quis constituet mihi tēpus, interpretari potest. *Et quis est iste pastor, qui resistet vultui meo?* hoc est, quis regū mihi resistere poterit? Chal. Par. Et nō est rex, qui habeat fortitudinē corā me. *Si non deiecerint eos paruuli gregis.* hoc est, vilissimi exercitus Chaldæorum eos deijcient. vel, rapiēt illos, & trahēt per terram; id enim vox Hebrea sonat. *Ecce quasi aquila ascendet, et volabit.* Idem superio. Cap. Vide ibi. *Ad Damascum.* hoc est, Prophetia cōtra Damascū, vel de Damasco. Damascus potēs & insignis Phœnices ciuitas, quę quōdā in omni Syria tenuit principatum, terminus Iudęæ ad Septentrionem. Stephanus conditam ait à Damasco Mercurij & Almedes filio. Iustinus lib. 36 à Damasco rege. Diuus Hieronymus in Hebrai. quest. à Damasco Eliezer, de quo Genesis 15. nunc Sarracenorum est metropolis. Regio Damasce.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mascene totã illam partem Syriẹ complectitur, quẹ adiacet Libano mõti. Damasceni auxilio fuerũt decẽ tribubus contra Iudam: vnde vastati sunt à Chaldẹis iusto Dei iudicio, q̃ hic Propheta prædicit. *Confusa est Emath, & Arphad*. Vrbes sunt nõ procul à Damasco. Theodo. Emath ait nunc dici Emesan, & aliam dicit esse Emath, quæ nunc dicitur Epiphania. Arphad autem quidam aiunt esse, quẹ nunc dicitur Rephaneæ. *Turbati sunt in mari: præ solicitudine quiescere nõ potuit*. Audita vastatione Damasci, vrbes vicinẹ confusẹ sunt. insulẹ etiã maris vicinẹ, quæ sub ditione eius erãt, cõturbatẹ sunt. Sep. obstupuerũt, irati sunt, quiescere nõ potuerunt. Theodo. legit, obstupuerunt in mari: irati sunt, quiescere non possunt. Mare autem, ait, vocauit multitudinem exercitus. Chal. Paraph. contriti sunt, timor & sollicitudo apprehendit eos: ecce sicut descẽdentes in mare, qui nõ quiescunt, nec possunt fugere. Sic etiam nr̃a litera interpretari potest, Turbati sunt, sicut illi qui sunt in mari, prẹ sollicitudine: nec potuerunt perturbationem animi sedare. quasi dicat, ciues Arphath & Hemath audito rumore belli bono animo esse non potuerunt. *Et deuorabit mœnia Benadab*. Theodo. ait hunc fuisse regem Damasci, qui magnificis ẹdificijs eam exornauit, quibus Propheta incẽdiũ minatur. 3. Reg. 15. 2. Paral. 16. rex Syriẹ dicitur filius Tabremon. Chal. Paraph. Et disperdet palatia filij Hadad. vox ארמנות. armenoth, ẹdes, domos magnas & altas, palatia significat. Amos. 1. est eadem vox, pro qua nostra litera habet, ẹdes Ben-adad. *Ad Cedar, et ad regna Asor*. Hoc est, Prophetia cõtra Cedar, vel de Cedar, & regnis Asor. Cedar Arabiẹ regio est in Sarracenorum

solitudine, à Cedar filio Ismaelis sic dicta. Asor nomen est vrbis, vel regionis Arabiæ. regna autem dixit Asor, hoc est, diœceses. *Et vastate filios Orientis*. filios Chedẽ. Fuit autem Chedem filius Ismaelis, vt habes Gen. 25. qui habitauit Arabiæ partem vicinam Cedar versus Orientem. *Tabernacula eorum*. Arabes in solitudine morabantur, in tentorijs soli degebant, nõ habebant vrbes, nec milites in prẹsidium, nihil timẽtes: id quod significat hoc in loco Propheta. *in voraginibus sedete*. Vide suprà hoc eodem Cap. *qui sunt attonsi in comã*. vide suprà Cap. 9. *Ego confrigam arcum Elam, & summã fortitudinem eorum*. Elam regio Persidis erat, ab Elam filio Sem, à quo dicti sunt Elamitæ. erant peritissimi in iaciendis sagittis, & illorum robur erat arcus: propterea ait, confringam arcum Elam, & summam fortitudinem. i. maximum robur Elamitarum. *Et inducam super Elam quatuor ventos*. Chald. Paraph. quatuor regna à quatuor ventis cæli, & dispergam eos in omnes ventos istos, & non erit populus quò non abeat profugus Elam, *Et ponam solium meum in Elam*. Hoc est, Dux ille quẽ mittã aduersum Elamitas ponet soliũ in Elã. *In nouissimis autẽ diebus reuerti faciã captiuos Elã*. Hoc ipsum de filijs Ammõ dixit hoc eodẽ Cap. Theo. Existimo bonum dominum per hanc & alias prophetias, quibus promisit reuocationem, non modò pollicerì liberationem à captiuitate corporis, sed etiam à captiuitate mentis: vt pote qui maiorẽ curã habeat animarum: ea enim de causa castigationes infligit corporibus. Prẹdicit ergo destructionem diaboli, cessationẽ ab impietate, & liberationem hominũ à peccato in captiuitatem redactorum. Quam adepti collaudabimus

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus illius administrū: & liberā vitā ample & ītes pristinī seruitutē execrabimur: vt tribunali dominico securi possimus assistere, p gr̄ī & beneuolētiā iusti iudicis.

ARGVMENTVM.

Prædicit euersionem Babylonis, & reditum Iudæorum è captiuitate.

¶ CAP. L.

VERBVM quod locutus est Dominus de Babylone, et de terra Chaldeorū in manu Ieremiæ prophetæ. 2 Annūtiate in gentibus, & auditū facite, leuate signū: prædicate, & nolite celare: dicite, Capta est Babylon, confusus est Bel, victus est Merodach, confusa sunt sculptilia eius, superata sunt idola eorū. 3 Quoniam ascendit contra eam gens ab Aquilone, quæ ponet terrā eius in solitudinē: & non erit qui habitet in ea, ab homine vsq; ad pecus, & moti sunt & abierunt. 4 In diebus illis, & in tēpore illo, ait Dominus, venient filij Israel, ipsi et filij Iuda simul: ambulantes & flentes properabūt, et Dominū Deū suū quærent. 5 In Siō interrogabūt viā, huc facies eorū: venient, et apponētur ad Dominū fœdere sempiterno, quod nulla oblitione delebitur. 6 Grex perditus factus est populus meus: pastores eorū seduxerūt eos: fecerunt q; vagari in montibus: de mōte in collē transierunt, obliti sunt cubilū sui. 7 Omnes qui inuenerunt, comederunt eos: et hostes eorū dixerunt, Nō peccauimus: pro eo quòd peccauerūt Domino decori iustitiæ, & expectationi patrū eorū Domino. 8 Recedite de medio Babylonis, & de terra Chaldæorū egredimini: et estote quasi hœdi ante gregē. 9 Quoniā ecce ego suscito, et adducā in Babylonē cōgregationē gētiū magnarum de terra Aquilonis: et præparabūtur aduersus eā, et inde capietur: sagitta eius quasi viri fortis interfectora, non reuertetur vacua. 10 Et erit

erit Chaldæa in prædā: omnes vastantes eā replebuntur, ait Dominus. 11 Quoniā exultatis, & magna loquimini, diripiētes hæreditatē meā: quoniam effusi estis sicut vitulus super herbā, et mugistis sicut tauri. 12 Cōfusa est mater vestra nimis, et adæquata puluerī, quæ genuit vos: ecce nouissima erit in gētibus, * deserta, inuia, & arens. 13 Ab ira Domini nō habitabitur, sed redigetur tota in solitudinē: omnis qui transibit per Babylonē, stupebit, & sibilabit super vniuersis plagis eius. 14 Præparamini contra Babylonem per circuitum omnes qui intenditis arcū, de bellate eā, non parcatis iaculis, quia Domino peccauit. 15 Clamate aduersus eā, vbique dedit manū, ceciderunt fundamēta eius, destructi sunt muri eius, quoniam vltio Domini est. vltionē accipite de ea: sicut fecit, facite ei. 16 Disperdite satorem de Babylone, & tenentem falcem in tempore messis: à facie gladij columbæ vnusquisque ad populum suū conuertetur, et singuli ad terram suam fugient. 17 Grex dispersus Israel, leones eiecerunt eum: primus comedit eū rex Assur: iste nouissimus exorauit eū Nabuchodonosor rex Babylonis. 18 Propterea hæc dicit Dominus exercituū Deus Israel, Ecce ego visitabo regē Babylonis, & terram eius: sicut visitaui regem Assur, 19 & reducam Israel ad habitaculum suum: & pascetur Carmelus & Basan, & in monte Ephraim & Galaad saturabitur anima eius. 20 In diebus illis et in tempore illo ait Dominus, quæretur iniquitas Israel & non erit: & peccatū Iuda, & nō inuenietur: quoniam propitius ero eis quos reliquero. 21 Super terram dominātium ascende, & super habitatores eius visita, dissipa, & interfice quæ post eos sunt, ait Dūs: & fac iuxta omnia quæ præcepi tibi. 22 Vox belli in terra, & cōtritio magna. 23 Quomodo cōfractus est, & cōtritus malleus vniuersæ terræ? quomodo versa est in deserti Babylon in gentibus? 24 Illaqueauī te, et capta es Babylō, et nesciebas: inuēta es et apprehēsa, quoniam Dūm prouocasti.

* vituli MS. R. G. numero singulari legūt Rab. H. & C.

* & MS. q. R.

* Carmelū MS. Rab. H. G. C.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nocasti. 25 Aperuit Dominus thesaurum suum, & protulit vasa iræ suæ: quoniam opus est Domino Deo exercituum in terra Chaldæorum. 26 Venite ad eam ab extremis finibus, aperite vt eant qui conculcent eam. tollite de via lapides, & redigite in aceruos, & interficite eam: nec sit quicquam reliquum. 27 Dissipate vniuersos fortes eius, descendat in occisionem: Væ eis quia venit dies eorum, tempus visitationis eorum. 28 Vox fugiẽtium, & eorum qui euaserunt de terra Babylonis: vt annũtiẽt in Sion vltionem Domini Dei nostri, vltionem templi eius. 29 Annuntiate in Babylonem plurimis omnibus qui tendunt arcum: consistite aduersus eam per gyrum, & nullus euadat: reddite ei secundum opus suum: iuxta omnia quæ fecit, facite illi: quia cõtra Dominũ erecta est, aduersum sanctũ Israel. 30 Idcirco cadent iuuenes eius in plateis eius: & omnes viri bellatores eius conticescent in die illa, ait Dominus. 31 Ecce ego ad te superbe, dicit Dominus Deus exercituum: quia venit dies tuus, tempus visitationis tuæ. 32 Et cadet superbus & corruet, & non erit qui suscitet eum: & succendam ignem in vrbibus eius, & deuorabit omnia in circuitu eius. 33 Hæc dicit Dominus exercituum, Calumniam sustinent filij Israel & filij Iuda simul: omnes qui ceperunt eos, tenent, nolunt dimittere eos. 34 Redemptor eorum fortis, Dominus exercituum nomẽ eius, iudicio defendet causam eorum, vt exterreat terram, & commoueat habitatores Babylonis. 35 Gladius ad Chaldæos, ait Dominus, & ad habitatores Babylonis, & ad principes et ad sapiẽtes eius. 36 Gladius ad diuinos eius, qui stulti erunt: gladius ad fortes illius, qui timebunt 37 Gladius ad equos eius, & ad currus eius, & ad omne vulgus quod est in medio eius: & erunt quasi mulieres: gladius ad thesauros eius, qui diripientur. 38 Siccitas super aquas eius erit, & arescent: quia terra sculptilium est, & in porentis gloriãtur. 39 Propterea habitabunt dracones cum

fatuis strarijs: & habitabunt in ea struthiones: & non inhabitabitur vltrà vsque in sempiternum, nec extruetur vsque ad generationem & generationem. 40 † Sicut subuertit Dominus Sodomam & Gomorrham, & vicinas eius, ait Dominus: non habitabit ibi vir, & non incolet eam filius hominis. 41 Ecce populus venit ab Aquilone, & gens magna, et reges multi cõsurgent à finibus terræ. 42 Arcũ et scutũ apprehendent, crudeles sunt et immisericordes: vox eorũ quasi mare sonabit, et super equos ascendẽt, sicut vir paratus ad prælium contra te filia Babylon. 43 Audiuit rex Babylonis famam eorũ, et dissolutæ sunt manus eius: angustia apprehendit eũ, dolor quasi parturiẽtem. 44 Ecce quasi leo ascendit de superbia Iordanis ad pulchritudinẽ robustã: quia subitò currere faciã eũ ad illã: et quis erit electus quem præponam ei? † quis est enim similis mei? et quis sustinebit me? et quis est iste pastor qui resistat vultui meo? 45 Propterea audite consilium Domini quod mente concepit aduersum Babylonẽ: et cogitationes eius quas cogitauit super terrã Chaldæorum. Nisi detraxerint eos paruuli gregum, nisi dissipatum fuerit cum ipsis habitaculum eorum. 46 A voce captiuitatis Babylonis cõmota est terra, et clamor inter gentes auditus est.

† Gẽ. 19. 24.
Sup. 49. 8.
'Deus. 4 MS. R. H.G.
† Iob. 41 1.
Sup. 49. 20.

EXPLANATIO.

VERBVM quod loquutus est Dominus de Babylone, et de terra Chaldæorum in manu Ieremiæ Prophetæ. Postquã de alijs gentibus vaticinatus est, vltimò vaticinatur de Babylonijs. & de Chaldæorum vastatione: de qua etiam prophetarunt Isaias & Ezechiel. *in manu Ieremiæ.* idest, per Ieremiã. phrasis Heb. ministeriũ significans. quasi dicat, opera Ieremię: quòd manus organũ sit, quo homines sua faciunt opera, & negotia. Sed et יד iad, vox Heb: quę manũ significat, pro propheria quãdoq; po

Universidad de Deusto
Biblioteca

nitur. Ezech. 1. Et facta est super eũ ibi manus Domini. hoc est, prophetia. vel Spiritus sanctus qui per Prophetas loquutus est. & Cap. 2. Et vidi, & ecce manus missa est ad me. *Annuntiate in gentibus.* Sub. ô vos Prophetę. Cùm rex Babylonis euertisset alia regna, suoq; subiugasset imperio, iubet significari gentibus regni Babylonici destructionem. *Leuate signũ.* vel vexillum, in signum nempe victorię. *Cõfusus est Bel.* idôlum erat, quod apud Babylonios summo in honore habebat. & nonnulli, ait Theodo. vocant eum Iouem, quidam verò Saturnum. Confusus est, ait, quòd scilicet cultoribus suis nequierit auxilium ferre, tum etiam quòd illis sit spoliatus. *Victus est Merodach.* Theodo. eum qui primus imperauit Babylonijs nominauerunt Merodach. Hoc ergo loco vel postremũ intelligit, sub quo euersum est regnum, vel primum qui trãstulit regnũ à Niniue in Babylonem, traditus autem dicitur, eò quòd regnum eius vastatum sit. Alij alterum ex præcipuis idôlis Babyloniorum esse aiunt. Isai. 39. rex Babylonis dicitur Merodach. idem. 4. reg. 20. vbi vocatur Berodach. *Quoniam ascendet contra eam gens ab Aquilone.* hoc est, à Media & Perside, quæ respectu Babylonis erat ad Aquilonem. *In diebus illis, et in tempore illo, ait Dominus, venient filij Israel ipsi, & filij Iuda simul.* Vastata Babylone, sub Cyro, & Dario, & Artaxerse regibus Persarum, reuersi sunt Iudęi in terrã suam, inter quos erãt nõnulli ex decẽ tribubus, qui ad Iudęam cõfugerant, quando in captiuitatem ductæ sunt decem tribus ab Assyrijs. Vel sermo est de cõuersione ad Christum. *flentes.* prę gaudio, vel peccata sua. vide in libr. Esdr. *fœdere sempiterno.* idest, vsque ad Christum. dixi-

mus.

mus enim aliàs sempiternum in Scriptura longum tempus, & tempus vsq; ad Christum significare. *Grex perditus factus est populus meus, pastores eorum seduxerũt eos.* Causam propter quam populus Iudæorum abierit in captiuitatem exponit, quòd scilicet totus esset vitijs deditus, & idololatriæ: cuius rei causam in pastores reijcit, hoc est, in reges, & sacerdotes, & legis doctores. sicut Cap. 2. huius lib. dixit Propheta. *de monte in mõtem transierunt: obliti sunt cubilis sui.* hoc est, Captiui ducti sunt de monte in montem, quò vsq; venerunt Babylonem, & multo tempore extra terram suam exularunt, vbi veluti in cubili quiescebant: eorum enim quæ per longum tempus relinquimus, obliuisci solemus. vel per cubile, templum intellige. Theodo. delubra idôlorum appellat colles & montes, quoniam in eis adorabant idola: templum autem diuinum cubile eorũ, inde enim cõsequebantur bonorum fruitionẽ. Error, inquit, ille tradidit eos hostib⁹, propter ea quæ commiserũt in dominum. Chal. Par. Obliti sunt domus confidentiæ suæ. *decori iustitiæ & expectationi patrũ eorũ.* Sic vocat Deum, quòd populum suũ decoraret iustitia, & decor populi esset propter leges iustitiæ quas illi dederat, & quib⁹ eũ gubernabat. Sep. Pascua Iustitiæ, ei qui cõgregauit patres eorũ Dño. Theo. interpretatur, ꝙ fuerint Iudęi pascua Iustitiæ Dño, qui patres eorũ elegit. Chal. Par. longè recesserũt ab habitaculo veritatis eius, & ab expectatione patrũ suorũ Dño. Vox נוה naueh, habitaculũ, & decorẽ significat. dixim⁹ ad hac voce sup. Cap. 31. eadẽ vox pascuũ significat, sicut trãstulerũt Sep. *Estote quasi hœdi ãte greges.* hoc est, Cõfidẽter egredimini de Chaldęa, sicut hœdi sine

 metu

Universidad de Deusto
Biblioteca

metu greges præcedunt. loquitur de egressu Iudęorũ ex Babylone, & reditu in Iudæam. Sep. Estote quasi dracones ante faciẽ omnium. Theodot. legit τὺς ἐρίφους, idest, arietes. Syrus autẽ interpretatus est τράγους idest, hircos. Hortatur eos, ait Theodor. vt sint potẽtiores Babylonijs, & patriam suam occupent; propterea cõparauit eos hircis: sunt enim hirci robustiores ouibus. Chal. Paraph. Estote quasi principes in capite populi. *Quoniam exultauis, et magna loquimini*. Causam exponit quare vastanda sit Babylon, quòd scilicet exultauerit in perditione hęreditatis Domini, Iudęorũ nempe, & Ierusalem, & templi, & superba locuta sit, tribuens sibi victoriam, *quoniam effusi estis sicut vituli super herbã, et mugistis sicut tauri*. Auiditatem in expugnanda, & diripienda terra Iudæorum significat. Septuag. quoniam lasciuistis sicut vituli in herba, & cornu petistis sicut tauri. Chald. Paraph. quia exultatis quasi vitulus saginatus, & hinnitis quasi fortes. Pagni. ex Hebr. multiplicastis pinguedinẽ. vel, sumpsistis incremẽtum sicut vitula germinis. idest, quę pascit germina: & exultastis sicut fortes, vel tauri habita victoria. *Omnis qui transibit per Babylonem stupebit, et sibilabit super vniuersis plagis eius*. vim tribulationis immensam significat. *Clamate aduersus eam, vbiq; dedit manum*. Septuag. dissolutæ sunt manus eius. Chaldai. Paraphra. tradita est in manus eorum. Pagni. ex Hebræo. Clamate aduersus eam per circuitum, *dedit manum suam*. dare manum est, ferre auxilium. Est etiam seruituti se exponere, & victum offerre, quasi manus ligandas porrigere. Sic Threno rum. 5. Ægypto dedimus manũ, & Assyrijs. Est etiam diripere. Sic etiã vulgari sermone dicimus, *Dar mano*.

Potest

potest ergo præsens locus sic exponi. Vbique dedit manum, hoc est, alias omnes gentes diripuit, ideo omnes in eam insurgite, vel clamate aduersus eã vndiq;. dedit manum suam, hoc est, superata est. Vnde subditur, *Ceciderunt fundamenta eius, destructi sunt muri eius, quoniam vltio Domini est, vltionem accipite de ea: sicut fecit facite ei*.

Disperdite satorem de Babylone, & tenentem falcem in tempore messis à facie gladij columbæ. Theodo. Non solùm milites, sed etiã agricolas interficite; idem enim ipsi perpetrarunt, dum bellum gererent aduersus Israelem. Chald. Paraph. disperdite regem de Babylone, & tenentem gladium in tempore occisionis. *à facie gladij columbæ*. Septuag. à facie gladij græci. Theodo. Cyrus antè destruxit Lydos, quàm Babylonem: subiugauit etiam Iones, & Heloes, qui migrantes è Græcia habitauerunt in Asia. Hos ergo Cyrus ducens inijt expeditionem contra Babylonem. Nec certè frustra Grecorũ meminit sermo propheticus, verũ vt doceret nationes etiam vbicunq; procul habitantes diuina sententia cõgregatas esse aduersus Babylonem. Chald. Paraph. à facie gladij inimici, qui est sicut vinum inebrians. Habes idem suprà Cap. 25. & 46. in quibus locis per gladium columbæ, Babylonicum gladium interpretati sumus. hoc in loco in eũdem sensum interpretari possumus, quasi dicat, propter iram quam gladius Babylonicus exercuit in Iudęos. Pag. verba hæc, à facie iræ columbæ, cum sequentibus coniungit. trãsfert autẽ in hunc modũ, à facie gladij opprimẽtis, vel depopulatoris, vnusquisq; ad populum suum reuertetur, & quilibet ad terram suam fugiet. quod ita expo

 nunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nunt, quasi dicat. Milites mercenarij, Chaldæorum ad nentu Persarum & Medorum audito, pedem referēt. *Grex dispersus Israel, leones eiecerūt eum, primus comedit eū rex Assur, iste nouissimus exossauit eum Nabuchodonosor rex Babylonis.* Pulchra metaphora. Leones vocat reges feros. *Quia grex dispersus Israel.* hoc est, quia errauit p mōtes colens idola. &c. Sed & nos cùm vnitatē relinquimus Ecclesiæ, cùm vnionem, quę per charitatem fit, scindimus; cùm dispergimur ad paleas colligēdas, vt caduca bona quæramus, in manus leonū incidimus.

1. Pet. 5. b Sobrij ergo estote, & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quęrēs quem deuoret. *Et reducam Israel ad habitaculum suum.* Liberationem promittit, & bonorum abundantiam. *In diebus illis, & in tempore illo, ait Dominus, quæretur iniquitas Israel, & non erit: & peccatū Iuda, & non inuenietur; quoniā propitius ero eis, quos reliquero.* Liberationē spiritualem à peccato promittit, quod per Christum factū est. *Super terram dominantium ascende.* Septuagin. super terram amarè ascēde super eam. Theodo. Terram Chaldæorum uocat terram exacerbantium. Chald. Paraphra. super terrā populi rebellis. In Heb. מרתים merataim. rebellantium, vel rebellionum. Prędicit rursus exitium Chaldęorum, & Babyloniorum. Quod verò nostra litera habet, *dominantiū*, aiunt nonnulli sumptum ex lingua Syriaca, in qua מרא mare, significat dominū. Sed & lingua Hebr. מרא mara, est eleuare, erigere, & saginare: qui autē vi alijs dominat, eleuatur, & erigitur. *malleus vniuersæ terræ.* ita vocat Babylonios, q̄ cunctas gētes plaga affecerint. Chal. Para. Quomodo succisus est, & cōtrit' est rex, qui cōmouebat vniuersam

terram.

terrā. *Aperuit Dñs thesaurū suū, et protulit vasa iræ, quoniā opus est Dño Deo exercituū in terra Chaldæorū.* hoc est, aperuit armarium suū, Persidē nēpe & Medā, è quibus trā quā ex armario deprōpsit Dñs Dariū & Cyrum contra Babylonē, cuius euersionē opus Dei vocat. *Venite ad eā ab extremis finibus, aperite vt exeant qui conculcēt eam.* Sep. qm̄ venerūt tēpora eius: aperite apothecas eius. Theo. Nō vltrà Dñs lōganimiter feret, sed de impietate sumet pœnas. post hęc vt doceat se esse qui pœnas irroget, mādat vt scrutētur apothecas, & cuncta perdant, ac ne vestigiū quidē prioris fœlicitatis relinquāt. Chald. Para. Ingredimini ad eā à latere; aperite horrea eius, absumite facultates ei'. In Heb. venite ei. i. ad eā à fine. Pag. Cùm venerit finis eius. Sed à fine possumus exponere, ab extremis finibus, sicut nr̄a habet litera. aperite horrea ei' vel penora. Heb. מאבסיה maabuseah, horrea eius, potest esse à radice בוס bus, quod verbum conculcare significat. & sic possumus trāsferre, aperite cōculcatoribus eius, hoc est, vt exeāt cōculcatores eius, quemadmodum habet nr̄a lectio. quasi dicat. nullū sit impedimētū, nemo impediat, nemo portas claudat, quò minùs ex omnib' gētibus veniāt ad cōculcādā Babylonē. *Tollite de via lapides, & redigite in aceruos, & interficite eā, nec sit quicquā reliquū.* Idē est sensus. Auferte lapides, & redigite in aceruos, vt via sit expedita, qua veniāt vastaturi & conculcaturi Babylonē. Sep. scrutamini eā quasi spelunca, & exterminate eā: nō sit ei' reliquū. Chal. Par. Sicut absumūt aceruos tritici, sic absumite eā, nō sint ei reliquiæ. In Heb. סלוה salua, à verbo סלל salal, quod est exaltare, eleuare, viā sternere, q̄ fit aggesta terra vel lapidib', vñ

 nostra

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prou. 15. nostra litera, tollite de via lapides. Sic in Prouer. Via iustorum sine offendiculo. vbi in Heb. est סלולה. selulah, exaltata, eleuata. sequitur in Heb. כמו ערומים chemo haremim. sicut aceruos. noster interpres quò aptiùs sensum explicaret, transtulit, & redigite in aceruos. Pag. ex Heb. Calcate super eam, sicut calcauit triturans super manipulos. idest, quemadmodũ calcant triturantes aceruos manipulorum, quum illos triturant. Rab. Ioseph exponit. facite cumulos cumulos, hoc est multos cumulos, sicut aceruos, de spolijs eiº. i. accumulate spolia eius. *Ecce ego ad te superbe, dicit Dominus Deus exercituum, quia veniet dies tuus, tempus visitationis tuæ.* Chald. Paraph. Ecce ego mitto furorẽ meũ cõtra te rex impie. Regem Babylonis alloquitur. Sed in omnem superbum hac sententia vti possumus, sicut quod sequitur. *Et cadet superbus, et corruet, et non erit*
Iaco. 4. b *qui suscitet eum.* vtiq; quia Deus superbis resistit. *calumniam sustinent filij Israel & filij Iuda.* Chald. Paraphra. vi oppressi sunt. Theodo. Cùm populum Dei in seruitutem redegissent, noluerunt tempore opportuno concedere eis libertatem: sed Deus illorũ causam defendet, liberabitq; , & oppressores perdet. *Siccitas super aquas eius erit, et arescent.* Theodo. Quõdã Euphrates vrbem ipsam mediam diuidebat: nũc autem fluuius cõuersus est ad aliam viam, & minimo alueo per rupes fluit. Sed etiam multitudinem figuratè vocauit aquã. Alij, In oppugnatione vrbis Euphrates fluuius diuisus est in multos alueos, qui facilè traijci poterãt sine scaphis, quo strategem nate reddidit Cyrus vrbem expugnabilem, quæ alioqui vix expugnari potuisset. *Propterea habitabunt dracones cum fatuis sicarijs, et habitabunt*

bunt in ea struthiones. Septuag. phantasmata in Insulis, & habitabunt in eis filiæ sirenum. Theodore. Insulas vocat domos ciuitatis, quasi aqua muros ambientes circumluat, rursumq; vrbs in medio flumen habet. Statuas verò dęmonum imaginationes vocat, filias Sirenarum Syrus interpretatus est Struthiocamelos: atque scriptura diuina solet ita vocare dæmones, eò quòd demulceant, & fallant homines. In Hebr. ziim cum iim, bestias sylueſtres deserta & insulas incolentes significant. Vbi verò nos habemus, struthiones, in Hebr. est filiæ יענה iahanah. quæ vox significat auẽ quandam deserta incolentem, cuius vox est vlulatus, vlula dicitur. Chald. Paraphra. filię struthionum. Deniq; Babylonem desolandam, vt habitatio sit ferarum solitudines & deserta incolentiũ, significat. Quę sequuntur vsq; ad finem Cap. habes Cap. superiori.

ARGVMENTVM.

De vastatione Babylonis, & Chaldæorum.

¶ CAP. LI.

HÆC dicit Dominus, Ecce, ego suscitabo super Babylonem, & super habitatores eius qui cor suũ leuauerunt contra me, quasi ventum pestilẽtem. 2 Et mittam in Babylonem ventilatores, & ventilabũt eam, & demolientur terram eius: quoniam venerũt super eam vndique in die afflictionis eius. 3 Non tendat qui tendit arcum suum, & non ascendat loricatus. nolite parcere iuuenibus eius, interficite omnem militiam eius. 4 Et cadent interfecti in terra Chaldæorũ, & vulnerati in regionibus eius. 5 Quoniam nõ fuit

viduatus

Universidad de Deusto
Biblioteca

viduatus Israel & Iuda à Deo suo Domino exercituum: terrà
autem eorum repleta est delicto à sancto Israel. 6 Fugite de me
dio Babylonis & saluet vnusquisq; animã suam: nolite tacere
super iniquitatem eius, quoniam tempus vltionis * est à Domi-
no, vicissitudinem ipse retribuet ei. 7 Calix aureus Babylon in
manu Domini inebrians omnem terram: de vino eius biberunt
Gentes, & ideo commotæ sunt. 8 † Subitò cecidit Babylon, et cõ
trita est: vlulate super eam, tollite resinam ad dolorẽ eius, si for-
tè sanetur. 9 Curauimus Babylonem, & non est sanata: derelin-
quamus eam, & eamus vnusquisq; in terram suam: quoniam
peruenit vsque ad cælos iudicium eius, & eleuatũ est vsq; ad
nubes. 10 Protulit Dominus iustitias nostras: venite & narre-
mus in Sion opus Domini Dei nostri. 11 Acuite sagittas, imple-
te pharetras: suscitauit Dominus spiritum regum Medorum, et
contra Babylonem mens eius est vt perdat eam, quoniam vltio
Domini est, vltio templi sui. 12 Super muros Babylonis leuate
signum, augete custodiam: leuate custodes, præparate insidias:
quia cogitauit Dominus, & fecit quæcunque locutus est contra
habitatores Babylonis. 13 Quæ habitas super aquas multas locu-
ples in thesauris: venit finis tuus pedalis præcisionis tuæ. 14 † Iu
rauit Dominus exercituum per animam suam, Quoniam reple
bo te hominibus quasi brucho, & super te celeusma cãtabitur.
15 † Qui fecit terram in fortitudine sua, & præparauit orbẽ in
sapientia sua, & prudentia sua extendit cœlos. 16 Dante eo vo-
cem, multiplicantur aquæ in cælo: † qui leuat nubes ab extremo
terræ fulgura in pluuiam fecit: & produxit ventum de thesau-
ris suis. 17 Stultus factus est omnis homo à scientia, confusus est
omnis conflator in sculptilibus, quia mendax est conflatio eius, nec
est spiritus in eis. 18 Vana sunt opera, & risu digna, in tempore
visitationis suæ peribunt. 19 Non sicut hæc: pars Iacob, quia qui
fecit omnia ipse est, & Israel sceptrum hæreditatis eius: Do-
minus

vt M S. R.
* eius MS. R. G. Q. N. -M. S. H. H.
Isa. 21, 9, Apoc. 14, 8.
† Amos. 6, 8.
† Gen. 1, 2. 9.
† Sup. 20 12.
† Psal. 134, 7.
Sup. 10. 13.

minus exercituum nomen eius. 20 Collidis tu mihi vasa belli,
& ego collidã in te Gentes, & disperdã in te regna. 21 Et colli-
dam in te equum, & equitem eius, & collidam in te currum,
& ascensorem eius: 22 Et collidam in te virum & mulierem,
& collidam in te senem et puerum, & collidam in te iuuenem
& virginem. 23 Et collidam in te pastorem & gregem eius,
& collidam in te agricolam & iugales eius, & collidam
in te duces & magistratus. 24 Et reddam Babyloni, & cun
ctis habitatoribus Chaldææ omne malum suum quod fece-
runt in Sion, in oculis vestris, ait Dominus. 25 Ecce ego ad te
mons pestifer, ait Dominus, qui corrumpis vniuersam terrã:
& extendam manum meam super te, & euoluam te de pe-
tris, & dabo te in montem combustionis. 26 Et non tollent de
te lapidem in angulum, et lapidem in fundamenta, sed perdi-
tus in æternum eris, ait Dominus. 27 Leuate signum in terra:
clangite buccina in gentibus: sanctificate super eam Gen-
tes: annuntiate contra illam regibus Ararat, Memni, & monti-
Ascenez: numerate contra eam Taphsar, adducite equum bus. o
quasi bruchum aculeatũ. 28 Sanctificate cõtra eam gẽtes: reges
Mediæ, duces eius, & vniuersos magistratus eius, cunctamq;
terrã potestatis eius. 29 Et commouebitur terra, & conturbabi-
tur: quia euigilabit cõtra Babylonẽ cogitatio Domini, vt ponat
terrã Babylonis desertã et inhabitabilẽ. 30 Cessauerunt sortes
Babylonis à prælio, habitauerũt in præsidijs: deuoratũ est robur
eorũ, et facti sunt quasi mulieres: incẽsa sunt tabernacula eius,
contriti sunt vectes eius. 31 Currens obuiã currẽt veniet: et nũ-
tius obuius nuntiare: vt annuntiet regi Babylonis quia capta
est ciuitas eius à summo vsq; ad summũ, 32 & vada præoccupa
ta sunt, et paludes incensæ sunt igni, et viri bellatores cõturbati
sunt. 33 Quia hæc dicit Dõs exercituũ, Deus Israel, Filia Ba-
bylonis quasi area tẽpus trituræ eius: adhuc modicũ, et veniet tẽ
pus mes-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pus meßionũ eius. 34 Comedit me, deuorauit me Nabuchodonosor rex Babylonis, reddidit me quasi vas inane: absorbuit me quasi draco, repleuit vẽtrẽ suũ teneritudine mea, & eiecit me. 35 Iniquitas aduersum me, & caro mea super Babylonem, dicit habitatio Sion: & sanguis meus super habitatores Chaldæa, dicit Ierusalem. 36 Propterea hæc dicit Dominus, Ecce ego iudicabo causam tuam, & vlciscar vltionem tuam: et desertum faciam mare eius, & siccabo venã eius. 37 Et erit Babylon in tumulos habitatio draconũ: stupor & sibilus, cò quòd non sit habitator. 38 Simul vt leones rugient, excutient comas veluti catuli leonum. 39 In calore eorũ ponam potus eorum: & inebriabo eos, vt sopiãtur, & dormiãt somnũ sempiternũ, & non consurgant, dicit Dominus. 40 Deducam eos quasi agnos ad victimã,
*& 10. *quasi arietes cum hœdis. 41 Quomodo capta est Sesach & cõ
M S. prehensa est inclyta vniuersæ terræ? quomodo facta est in stupo
Rab. G. rem Babylon inter gentes? 42 Ascendit super Babylonem ma.
Verũ in re: multitudine fluctuũ eius operta est. 43 Factæ sunt ciuitates
R.H. & eius in stuporem: terra inhabitabilis et deserta, terra in qua nul
C.nõ ad lus habitet, nec transeat per eam filius hominis. 44 Et visitabo
ditur. super Bel in Babylone, & eyciã quod absorbuerat de ore eius:
'transiet- & non confluent ad eũ vltrà Gẽtes, siquidem & murus Baby
4 M S. lonis corruet. 45 Egredimini de medio eius populus meus: vt sal
R.H.C. net vnusquisque animam suam ab ira furoris Domini. 46 Et ne fortè mollescat cor vestrũ, & timeatis auditũ qui audietur in terra: & veniet in anno auditio, et post hũc annum auditio: & iniquitas in terra, & dominator super dominatorem. 47 Propterea ecce dies veniunt, & visitabo super sculptilia Babylonis: et omnis terra eius confundetur, et vniuersi interfecti eius cadent in medio eius. 48 Et laudabũt super Babylonem cæli et terra, et omnia quæ in eis sunt: quia ab Aquilone venẽt ei prædones, ait Dominus. 49 Et quomodo fecit Babylon vt caderent occisi

occisi in Israel: sic de Babylone cadent occisi in vniuersa terra. 50 Qui fugistis gladium, venite, nolite stare: recordamini procul Domini, et Ierusalem ascendat super cor vestrum. 51 Confusi sumus, quoniam audiuimus opprobrium: operuit ignominia facies nostras: quia venerunt alieni super sanctificationem domus Domini. 52 Propterea ecce dies veniunt, ait Dominus: & visitabo super sculptilia eius & in omni terra eius mugiet vulne- 'Babylo
ratus. 53 Si ascenderit Babylon in cælum, & firmauerit in ex- nis M S.
celso robur suum: à me venient vastatores eius, ait Dominus. 54 q. R.
Vox clamoris de Babylone, & contritio magna de terra Chal- Rab.
dæorum. 55 Quoniam vastauit Dominus Babylonẽ, & perdidit ex ea vocem magnam: & sonabunt fluctus eorum quasi aquæ multæ: dedit sonitum vox eorum. 56 Quia venit super eam, id est super Babylonem prædo, & apprehensi sunt fortes eius, & emarcuit arcus eorum: quia fortis vltor Dominus reddens retribuet. 57 Et inebriabo principes eius, & sapientes eius, & duces eius, & magistratus eius, & fortes eius: & dormient somnum sempiternum, & non expergiscentur, ait rex, Dominus exercituum nomen eius. 58 Hæc dicit Dominus exercituum, Murus Babylonis ille latissimus suffossione suffodietur, & portæ eius 'altissi-
excelsæ igne comburentur, & labores populorum ad nihilum, m° M S.
& gentium in ignem erunt & deficient. 59 Verbum quod Rab.Q.
præcepit Ieremias Propheta Saraiæ filio Neriæ filij Maasiæ, n.
cùm pergeret cum Sedecia rege in Babylonem, in anno quarto regni eius: Saraias autẽ erat princeps prophetiæ. 60 Et scripsit Ieremias omne malum quod venturum erat super Babylonem in libro vno: omnia verba hæc quæ scripta sunt contra Babylonem. 61 Et dixit Ieremias ad Saraiam, Cùm veneris in Babylonem, & videris, & legeris omnia verba hæc, 62 dices, Domine tu loquutus es contra locũ istũ vt disperderes eum: ne sit qui in eo habitet ab homine vsque ad pecus, et vt sit perpetua solitudo.

63 Cùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

63 *Cùmq; cõpleueris legere librũ istũ, ligabis ad eũ lapidem, et proijcies illum in mediũ Euphraten,* 64 *& dices: Sic submergetur Babylon, & non consurget à facie afflictionis quam ego adduco super eam, & dissoluetur. Hucusque verba Ieremiæ.*

EXPLANATIO.

HÆC *dicit Dñs, Ecce ego suscitabo super Babylonem, & super habitatores eius qui cor suum leuauerunt contra me, quasi ventum pestilentẽ.* Multis verbis prædicit vastitatem Babylonis, quia vrbs erat validissima, & propè inexpugnabilis, & imperatrix Orientis. leuate cor cõtra Dominum est, erigi in superbiã. Hostes ventũ pestilentem vocat, & expugnatores & direptores vẽtilatoribus comparat. *Non tendat qui tendit arcum suum, & non ascendat loricatus.* Septuag. super eam extendat extẽdens arcum suum, & circũponat cursunt arma sua. Chald. Para. habet vt nostra lectio. In Hebr. אל el, significat ad. & ita transfert Pagni. Sed dictio hæc aliquando ponitur pro, al, quæ, ne, & non significat, vt nostra habet litera. Est ergo sensus. Non est quòd Babylonij nitantur se defendere, nam frustra id facient. *Quoniam non fuit viduatus Israel, et Iuda à Deo suo domino exercituum.* Hoc est, Deum habet qui causam illius agat. Chal. Para. Non sunt derelictæ domus Israel & Iuda à Deo suo, à Domino exercituũ. *Terra autẽ eorũ repleta est delicto à Sancto Israel.* De terra Chaldeorũ loquitur. hoc est, propter iniuriã illatam Sãcto Israel, dũ populus eius indignissimè afflictus & tractatus est. *Nolite tacere super iniquitate eius.* Sep. ne proijciamini in iniquitate eiº. Chal. Par. Ne occidamini in peccato eius. Vtraq; interpretatio refertur ad superiorẽ sentẽtiã. quasi dicat, Fugite, ne propter iniqui

ter iniquitatẽ eiº proijciamini, vel occidamini. Pagni. in eũdẽ sensum trãsfert, Ne disperdamini propter iniquitatẽ eius. Verbũ Heb. דמם damas, silere, tacere, expectare, & succidi significat. Iuxta nrã literã erit sensus, Nõ est cur vltrà silẽtio prætereamus iniquitatem eius: venit enim iã tẽpus vltionis eius. *Calix aureus Babylon in manu Dñi, &c.* Hoc est, Per Babylonios Deus cæteras gẽtes afflixit, propterea omnes cõcitatæ sunt aduersus eã. Vocat autẽ calicem aureũ, ait Theo. sicut Daniel regẽ Babylonis dixit esse caput aureũ, nempe propter maximas diuitias, & eximiã felicitatẽ. Chald. Para. Ecce sicut calix aureus qui est desiderabilis præcũctis vasis, sic supremũ est peccatũ Babylonis. Alij calicẽ aureũ interpretantur vinũ purissimũ: quo genere dicẽdi acrem pœnã significari volũt. *tollite resinã.* ferte opẽ. sed frustra. *nõ est sanata,* nulliº auxiliũ potuit eã defendere; propterea recedũt q venerãt, vt eã defenderẽt. Sed & terribilis quędã cõminatio hæc est in eos qui diuina monita, consilia, adhortationes, & flagella cõtẽnũt, vt nulla ratione possint à vitijs & sceleribus retrahi: quos Deus tandẽ propter illorũ obstinationẽ & duritiã deserit, vt qui sordidus est sordescat & ampliùs, neq; possit aliquis corrigere quẽ Deus despexerit. *Quoniã peruenit vsq; ad cælos iudiciũ eius.* Iudiciũ vocat iustã vltionẽ, quàm summã ad cęlos vsq; futurã prędicit. *Protulit Dominus iustitias nostras: venite et narremus in Siõ opus Dñi Dei nostri.* Vox est populi Dei. Hoc est q superiori Cap. dixit, Iudicio defendet causam eorum. Iustitias autem vocat, pœnã iustè inflictã propter oppressionem populi Dei. Vnde statim subditur, *quoniam vltio Domini est, vltio templi sui. Super muros Babylonis le-*

Eccl. 7. b.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis leuate signum. Adhortatur Medos ad expugnationem. Collocate vexilla vestra super muros in signum partę victorię. aut, erecto & explicato vexillo inuadite Babylonem. Sic etiā quæ sequūtur studium in bello gerendo significāt, vt nihil desit quod ad peritissimos bellatores spectet. *Quæ habitas super aquas multas, locuples in thesauris, venit finis tuus pedalis præcisionis tuæ*. Prope Euphratem erat Babylon locupletissima. finem pedalem pręcisionis vocat, finem & terminū emensum veluti pedibus, in quo perdēdam decreuerat Deus Babylonem. Septua. Venit finis tuus verè in viscera tua. Chald. Paraph. peruenit dies interitus tui, tempus visitationis malitiæ tuæ. Vox. Heb. אמה amat, cubitum, mensuram significat. בצע betsah, cupiditatem, auaritiam, oppressionem violentam significat. Transferre possumus, venit mensura desiderij tui, vel oppressionis tuæ, vel auaritiæ. hoc est, pœna commensurata oppressioni tuę. Sic etiam interpretari possumus literā nostram. Venit finis tuus, qui erat pedalis pręcisionis tuæ. hoc est, commensuratus violentiæ tuæ, quam erga populum Dei exercuisti. Sep. verè in viscera tua, transtulerunt. nā emet, verè significat, & betsuch, cupiditatem, concupiscentiam: & quia in visceribus & adipe est vis concupiscibilis, viscera etiam significare potest. *iurauit Dominus per animā suā*. hoc est, per seipsum, per vitam suam. Sicut alibi, Viuo ego. Multitudinem militum brucho comparat. Celeusma autem vocat adhortationem, qua se mutuò adhortātur milites ad pugnam, & occisionem. *Qui fecit terram in fortitudine sua. etc*. Sic suprà Cap. 10. vide ibi. *Collidis tu mihi vasa belli, et ego collidam in te gentes, et disperdam in te regna*. Sep. dispergis

Sup. Cap. 22.

dispergis tu mihi vasa belli, & ego dispergam in te gētes, & concitabo in te reges. Theodore. Syrus interpretatus est, prępara mihi instrumenta bellica. At iuxta Grecam interpretationem sic intelligendum est. Quoniam vsus es armis tuis contra populum meum, & tela hastasq; iaculatus es in eos: & ego dissipabo in te gētes, quæ venerunt in auxilium tuum. Chald. Para. Dissipator tu es coram me, ciuitas in qua sunt arma bellica: & dispergam in te populos multos, & dissipabo in te regna. In Hebr. malleus, vel contritio, vel dispersio tu mihi instrumenta belli, & conteram in te gentes, & disperdam in te regna. Eundem habet sensum nostra lectio. quasi dicat, tu mihi fuisti malleus, in quo multos cōtriui, & instrumenta belli, quibus alios debellaui, & nunc cōteram in te gentes &c. *Ecce ego ad te mons pestifer, ait Dominus, qui corrumpis vniuersam terrā*. Vocat Babylonem montem, non quòd esset sita in monte (erat enim in loco humili) sed quòd esset fortis, & inexpugnabilis. Theodo. Ob excellentiam Imperij, vel ciuitatem ipsam, in qua domus erāt magnę, & palatia ex lapidibus constructa, vocat mōtem. Vnde subdit, *Euoluam te de petris &c*. Chald. Paraph. Ecce ego mitto furorem meum contra te ciuitas dissipās, dicit Dominus: quę dissipas vniuersam terrā. *Et euoluam te de petris*. Theodore. Hoc est, humilem reddam. Chal. Para. Consumā te à fortibus. In Hebr. vt in nra litera. *Et non tollent de te lapidē in angulū*. hoc est, Nullus ex te assumetur ad regia dignitatē: peribit imperium tuū. vel, lapides tui igne consumentur, vt nullus ex eis prodesse possit, vt in angulo vel in fundamēto collocetur. Chal. Para. Et nō tollent ex te regē in regnū, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

principem in principatum. *Leuate signum in terra.* hoc est, vexillum. Indicite bellum, conscribite militem, preparate gentes in bellum contra Babylonem. *Annunciate contra eam regibus Ararat. &c.* Ararat regio est Armeniæ, aut ipsa Armenia. 4. Reg. 19. Isa. 37. *Menni.* regio est vicina Armenię. vel, vt nonnulli volunt, est Armenia minor vel inferior. duplex est enim Armenia, maior, siue montuosa, & inferior vel minor. *Ascenez.* Regionem Gothicam sic vocari aiunt nonnulli, quæ est septentrionalis, & accedit ad Scythiam. Sic Eusebius. Sed & Germaniam nonnulli intelligunt. *Thaphasar.* Septuagin. iaculatores habent. Chaldai. Paraphra. populos bellatores. Vox Hebr. principem, & ducem significat. Vel nomen est regionis, & Prouinciæ. *adducite equum quasi bruchum aculeatum.* Septuagin. ascendere facite contra eam equorum quasi locustarum multitudinem. Chaldai. Paraphra. qui ascendant equos suos hinnientes instar bruchi inflamati. *quia euigilabit cõtra Babylonem cogitatio Domini.* Sic suprà Cap. 1. Vigilabo ego super verbo meo, vt faciam illud. Chal. Para. Qm̃ confirmatę sunt contra Babylonẽ cogitationes Dñi. Euigilare cogitationẽ est, perficere opere quod cogitauerat. quasi dicat. pficiet opere Dñs ꝙ cogitauerat contra Babylonẽ. *Cessauerũt fortes Babylonis à prælio.* hoc est, Non audebũt milites, qui defendent Babylonẽ, egredi ad prĕliũ. *Currens obuiã currenti veniet,* Hoc est, discurrent nuncij à rege ad eos qui vrbem defendebant, & ab his ad regẽ, & sibi inuicem occurrent. *Capta est ciuitas à summo vsq; ad summũ.* adest, ab vno angulo qui pertinebat ad Euphratem, vsq; ad alium angulũ. Per alueũ Euphratis capta est

est Babylõ, qui per medium fluebat. *Et vada præoccupata sunt.* Vada vocat transitus ex Euphrate in vrbem, quos aliò deriuans Persa, exustis carectis exalueis fluminum vt expeditior esset via ad vrbem, occupauit eam. & hoc est quod ait, *et paludes incensæ sunt.* hoc est arundines, quæ apud Euphraten & Nilum crescũt in arborũ altitudinem. vel munitiones aliquas super paludes erectas intellige. *filia Babylonis quasi area tẽpore triturę eius, adhuc modicum & veniet tẽpus messionis eius.* hoc est, opulenta est modò veluti area tempore triturę, sed spoliabitur omnibus bonis. *Comedit me, deuorabit me Nabuchodonosor.* Verba sunt cœtus Iudæorum narrantium oppressiones, & calamitates quibus affecti fuerant à Chaldæis. *Impleuit ventrem suum teneritudine mea.* Septuagin. à delicijs meis. Chald. Paraph. Impleuit domum thesauri sui bonis terræ meæ. per teneritudinẽ, delicias, preciosa queq; intelligit. *Iniquitas aduersum me, et caro mea super Babylonem.* hoc est, iniquitas quam erga me ostendit, rapina, violentia, & caro interfectorum meorum erit super Babylonem, & dignas exoluet pœnas. *Et desertum faciam mare eius, & siccabo venam eius.* Opes immensas, & thesauros ex quibus veluti ex fonte opes dimanabant. Theodoretus per mare, subditorum multitudinem; per venam, vel fontem, regnum & dominationem in omnes interpretatur. *Simul vt leones rugient, excutient comas veluti catuli leonum.* Clamores Babyloniorum, cùm viderint Babylonem ab hostibus captam, rugitibus leonum cõparat, & catulis leonum, qui præ dolore & furore comas excutiunt. Hebr. נערו naharu, rugient, vel excutient significat. subaudiendum est, comas, quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

noster interpres expressit. *In calore eorũ ponã potus eorũ, & inebriabo eos vt sopiãtur, et dormiãt somnũ sempiternum.* Chal. Para. Adducã super eos tribulationẽ, & erũt similes ebrijs, vt nõ sint fortes, sed moriãtur morte secunda, & non viuãt in seculo futuro. Alij interpretantur ponã in malũ cõuiuiũ eorum, cùm incaluerint in cõuiuio. Dan. 5. Balsasar iam temulẽtus pręcepit afferri vasa aurea & argentea, quæ asportauerat Nabucho donosor pater eius de tẽplo quod fuit in Ierusalẽ, vt biberent in eis rex, & optimates eius, vxoresq; eius, & concubinę. Et in eadem hora apparuerũt digiti, quasi manus hominis scribentis sententiam contra regem. *Quomodo capta est Sesach.* hoc est, Babylon. Sic Chal. Paraph & constat ex contextu literę. Miratur euersionẽ Babylonis vrbis inexpugnabilis. mare vocat exercitũ numerosum Medorũ & Persarũ. Chal. Para. rex cum copijs suis numerosis. *Et visitabo super Bel in Babylone.* hoc est, Idola destruã. Chal. Par. Et visitabo super eos qui colunt Bel in Babylone. *Et eijciam quod absorbuerat de ore eius.* Chal. Para. Et diripere faciã substãtiam eius ab ea. Quidã de donarijs, & anathematibus interpretãtur, quę direpta sunt ab hostibus. Theodo. de cibis quæ Bel idôlo dabãtur, vt in Daniele. *Et non confluẽt ad eũ vltrà Gentes.* Chal. Paraph, Et non obedient ei ampliùs populi. Theo. ad cessationẽ erroris refert. idest, non cõfluent gentes ad venerandum Bel. *Et veniet in anno auditio. etc.* Theodo. Vno aut duobus annis antè denuntiatus est aduentus hostium, & tamen perseuerabant in iniustitia & iniquitate sua. Tertio anno Regis Balsasar vastata est Babylon. Primo anno rumor belli sparsus est. Secundo aduenerunt Persæ. Tertio

Dan. vlt.

expugnata

expugnata est Babylon. Quod autem ait, *dominator super dominatorẽ*, ideò dicit, quia Dario successit Cyrus. *Et laudabunt super Babylonem cæli.* Laudabunt iustã Dei vltionem sumptam de Babylone propter multiplicem iniquitatem eius angeli cæli. *Qui fugistis gladium venite, nolite stare, recordamini procul Domini, & Ierusalem ascendat super cor vestrum.* Ad Iudæos est sermo. Recordamini, ait, iam post septuaginta annos cultus Domini, & Ierusalem ascendere in cor, pro recordari. *Confusi sumus quoniam audiuimus opprobrium.* Subaudi, dicite, Pudore affecti sumus, cùm audiuimus ignominiam maiorum nostrorum, & contumeliam qua barbari Deum affecerunt, destructo eius templo. *Et inebriabo principes eius.* hoc est, adducam super eos calamitates maximas, quibus cruciabuntur ad mortem vsque. *Et labores populorum ad nihilum, & gentium in ignem erunt.* Labores populorum vocat ædes magno labore constructas. Alij laborem in extinguendo ignem intelligunt. quasi dicat, frustra laborabunt in igne extinguendo: non enim poterunt illum extinguere. Quæ sequuntur aperta sunt. Quod autem dicit de profectione regis Sedeciæ in Babylonem, non est intelligendum de profectione illa, quando ductus est captiuus, sed de illa quam suscepit anno quarto regni sui, vt Nabuchodonosorem inuiseret, illumq; saluaret. Quod autem Saraias princeps dicitur prophetiæ, Septuaginta principem donorum, transtulerunt. Chaldaica Paraphasis, principem munerum. In Hebræo מנוחה menuchah. quietem, requiem significat. Vnde nonnulli volunt significari, quòd huius principis consortio vteretur, quoties rex animum

 remitte

Universidad de Deusto
Biblioteca

remittere volebat,,& recreare, & à serijs negotijs respirare. Dictio Hebræa si sit à verbo מנח manach, munus,& donum significat. Sicut Septuag. & Chald. Paraph. habent. & quia Prophetia donum Dei est, pro Prophetia potest etiã sumi, vt nostra habet litera. Lyra exponit, quòd esset princeps inter Leuitas, qui laudes diuinas à Dauide & alijs prophetis cõpositas decãtabant. Quod tandẽ dicitur, *Huc vsq; prophetia Ieremiæ.* intellige prophetiam de Babylone. Nonnulli volunt, vt diximus in præfatione, Caput sequens à Baruch ex libr. 4. Reg. mutuatum hoc in loco appositũ fuisse, vt ex commemoratione cladis Ierosolymitanæ, quæ in sequenti Cap. refertur, via sterneretur lectoribus ad proximè sequentem librum Lamentationum. Et iuxta horum sententiam hic finis esset Prophetiæ Ieremiæ.

ARGVMENTVM.

De Ierusalem vastatione, & Sedeciæ regis captione, vrbis incendio, Templi spoliatione, & Regis Ioachin captiui exaltatione.

¶ CAPVT. LII.

†4. Reg. 24. 28. 2. Par. 36 13.

EILIVS † viginti & vnius anni erat Sedecias cùm regnare cœpisset: & vndecim annis regnauit in Ierusalem: & nomen matris eius Amital, filia Ieremiæ de Lobna. 2 Et fecit malum in oculis Domini iuxta omnia quæ fecerat Ioacim. 3 Quoniam furor Domini erat in Ierusalem & in Iuda, vsque quo proijceret eos à facie

à facie sua: & recessit Sedecias à rege Babylonis. 4 † Factum est autem in anno nono regni eius, in mense decimo, decima mensis: venit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse, & omnis exercitus eius aduersus Ierusalem, & obsederunt eam, & ædificauerunt contra eam munitiones in circuitu. 5 Et fuit ciuitas obsessa vsque ad vndecimum annum regis Sedeciæ. 6 Mense autem quarto, nona mensis, obtinuit fames ciuitatem: & non erant alimenta populo terræ. 7 Et dirupta est ciuitas, & omnes viri bellatores eius fugerunt, exieruntque de ciuitate nocte per viam portæ, quæ est inter duos muros, & ducit ad hortum regis (Chaldæis obsidentibus vrbem in gyro) & abierunt per viam quæ ducit in eremum. 8 Persequutus est autem Chaldæorum exercitus regem: & apprehenderunt Sedeciam in deserto, quod est iuxta Iericò: & omnis comitatus eius diffugit ab eo. 9 Cùmque comprehendissent regem adduxerunt eum ad regem Babylonis in Reblatha, quæ est in terra Emath: & loquutus est ad eum iudicia. 10 Et iugulauit rex Babylonis filios Sedeciæ in oculis eius: sed & omnes principes Iuda occidit in Reblatha. 11 Et oculos Sedeciæ eruit, & vinxit eum compedibus, & adduxit eum rex Babylonis in Babylonem: & posuit eum in domo carceris vsque ad diem mortis eius. 12 In mense autem quinto, decima mensis, ipse est annus nonus decimus Nabuchodonosor regis Babylonis, venit Nabuzardan princeps militiæ, qui stabat coram rege Babylonis in Ierusalem. 13. Et incendit domum Domini, & domum regis & omnes domos Ierusalem, et omnem domum magnam igni combussit. 14 Et totum murum Ierusalem per circuitum destruxit cunctus exercitus Chaldæorum qui erat cum magistro militiæ. 15 De pauperibus autem populi, & de reliquo vulgo quod remanserat in ciuitate, et de perfugis qui transfugerant ad regem Babylonis et cæteros de multitudine transtulit

†Sup. 39 1. 4. Reg. 25. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nabuzardan princeps militiæ. 16 De pauperibus verò terræ reliquit Nabuzardan princeps militiæ in vinitores & agricolas. 17 Columnas quoque æreas, quæ erant in domo Domini, & bases, & mare æneum quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldæi, & tulerunt omne æs eorum in Babylonem. 18 Et lebetes, & creagras, & psalteria, & phialas, & mortariola, & omnia vasa ærea quæ in ministerio fuerant, tulerunt. 19 Et hydrias, & thymiamateria, & vrceos, & pelues, & candelabra, & mortaria, & cyathos: quotquot aurea, aurea: & quotquot argentea, argentea: tulit magister militiæ. 20 Columnas duas, & mare vnum, & vitulos duodecim æreos, qui erant sub basibus quas fecerat rex Salomon in domo Domini: non erat pondus æris omnium horum vasorum. 21 De columnis autem, decem & octo cubiti altitudinis erant in columna vna: & funiculus duodecim cubitorum circuibat eam: porrò grossitudo eius, quatuor digitorum: & intrinsecus cauа erat. 22 Et capitella super vtramque ærea: altitudo capitelli vnius, quinque cubitorum: & retiacula, & malogranata super coronam in circuitu, omnia ærea. Similiter columnæ secundæ & malogranata. 23 Et fuerunt malogranata nonaginta sex de pendentia: et omnia malogranata centum retiaculis circundabantur. 24 Et tulit magister militiæ Saraiam sacerdotem primũ, & Sophoniã sacerdotẽ secundum: et tres custodes vestibuli. 25 Et de ciuitate tulit eunuchũ vnũ, qui erat præpositus super viros bellatores: et septem viros de his qui videbãt facie regis, qui inuenti sunt in ciuitate: et scribã principem militũ, qui probabat tyrones: et sexaginta viros de populo terræ, qui inuẽti sunt in medio ciuitatis. 26 Tulit autẽ eos Nabuzardã magister militiæ: et duxit eos ad regem Babylonis in Reblatha. 27 Et percussit eos rex Babylonis, et interfecit eos in Reblatha in terra Emath: et translatus est Iuda de terra sua. 28 Iste est populus quem

-H. C. *& MS. R.H.G. C. Similiter erat colũna secunda & malogranata. Et erãt super capitellũ in circuitu omnia ærea, similiter colũnę alterius. 5MS. Q. n.*

quem transtulit Nabuchodonosor: In anno septimo, Iudeos tria millia & viginti tres. 29 In anno octauo decimo Nabuchodonosor de Ierusalem animas octingentas triginta duas. 30 In anno vicesimo tertio Nabuchodonosor, transtulit Nabuzardan magister militiæ animas Iudæorum septingentas quadraginta quinque. omnes ergo animæ, quatuor millia sexcentæ. 31 Et factum est in tricesimo septimo anno transmigrationis Ioachim regis Iuda, duodecimo mense, vicesima quinta mensis, eleuauit Euilmerodach rex Babylonis ipso anno regni sui, caput Ioachin regis Iudæ: & eduxit eum de domo carceris. 32 Et loquutus est cum eo bona, & posuit thronum eius super thronos regum qui erant post se in Babylone. 33 Et mutauit vestimenta carceris eius, & comedebat panem coram eo semper cunctis diebus vitæ suæ 34 Et cibaria eius, cibaria perpetua dabantur ei à rege Babylonis statuta per singulos dies, vsque ad diem mortis suæ cunctis diebus vitæ eius.

EXPLANATIO.

FILIVS viginti & vnius anni erat Sedecias, cùm regnare cœpisset. Nomen (filius) in sacris literis latè patet. In huiusmodi autem locutionibus, virum significat. 4. Reg. 24. Vicesimum & primum annum ætatis habebat Sedecias, cùm regnare cœpisset. de *Lobna*. Ciuitas erat sacerdotum in terra Iuda. Porrò hic Ieremias qui pater fuit Amital matris Sedeciæ, alius fuit à nostro Ieremia, qui virginitatem seruauit, neque filiorum generationi operam dedit. *Et fecit malum in oculis Domini.* hoc est, videnti Domino, cui omnes viæ nostræ patent, & in conspectu eius sunt. vel fecit quod summopere Domino displicuit. hoc genere dicendi solet sacra scriptura significare cædem, aut idololatriam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quoniam furor Domini erat in Ierusalem, & in Iuda. Dicto, *quoniam*, pro qua in Hebræo, כי chi, multiplicem habet significationem: aliquando causam reddit, aliquando affirmat. hoc in loco exponi potest vt affirmet. quasi dicat. Et quidē furor Dñi erat. Chald. Par. Quia pro eo quòd irritassent Dñm, fuit ira Dñi in Ierusalē & Iuda. Quòd si reddat causam, sensus erit, permisisse Deum impiè agere reges Iuda, quoniam iratus erat in populum suum, eò quòd suis sceleribus iram eius prouocassent, vt dignas de eis pœnas sumeret. Nam interim dum reges & principes pietatem colunt, populus continetur in officio: & licèt aliqui impij sint, & scelerati, non potest impietas totam occupare Rēpublicam. vnde & Dominus propter paucorum peccata non solet communem calamitatem inferre, præsertim eam qua omnino regnum deletur. quando verò impietas reges & principes tenet, profligata res est. Sed etiam propter principum peccata solet Deus populum affligere, tunc præsertim quando & populus eisdem contaminatur sceleribus, quod vt plurimum accidit. Sic 2. Reg. 24. dicit. Et addidit furor Domini irasci contra Israel, commouitq; Dauid in eis dicentem, Vade, & numera Israel, & Iuda. quasi dicat. permisit Dauid in crimen illud incidere numerationis populi, quia iratus erat aduersus Israel, vt occasione illius criminis populum ob sua scelera puniret: quasi alioqui non esset id facturus, nisi Rex peccato suo Deum veluti dormientem ad vindictam excitasset. Atq; hæc quidem non modò Christianorum, sed & veterum quoq; Philosophorū fuit sententia, TALES esse in Repub. ciues, quales illorū princi-

principes & gubernatores. Nam cùm boni principis & gubernatoris officium sit scelera punire, & malos ab impietate timore pœnæ abducere: quonam pacto id muneris præstare poterit princeps, qui non solùm scelerator um animos ab impietate non reuocat, sed & prauo suo exemplo eosdem ad maiora scelera impellit? Deinde cùm Principes Pastores & gubernatores sale sapientiæ suæ subditorum corda condire debeant: qualiter huic officio satisfacient, si ipsi suarū cupiditatum amore decepti omnem saporē amiserint? Si saleu nueri, in quo salietur? Pertimescēda sane est illi Saluatoris illa sententia. Ad nihilū valet vltra nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. *Et recessit Sedecia ad regem Babylonis.* Nabuchodonosor regē constituerat Sedeciā, qui iuramēto promisit fidelem illis futurū, neq; ab illius amicitia recessurū, pactumq; tributū soluturū: ipse verò violato iuramēto ab eo recessit. Vide Par. 36. A rege quoq; Nabuchodonosor recessit, qui adiuuauerat eū per Deū. *per viam portæ.* vide supra Cap. 39. *in Reblatha.* Ciuitas est Syriæ, quæ postea, auctore D. Hiero. Antiochia dicta est: quāuis sint qui aliter dicāt, postremò Iustiniani principis tempore Theopolis dici cœpit, auctore Vollaterrano lib. 11. *Emath.* Nomen est regionis in Syria, quæ ab vrbe Emath nomen accepit. *Et loquutus est ad eum Iudicia:* hoc est, durè eū increpauit, eò quòd rupto fœderē ab eo recessisset. diximus de hac phrasi super Cap. primum. *Et posuit eum in domo Carceris vsq; ad diem mortis suæ.* Nihilominus honorificè sepult⁹ est, sicut prædixerat Ieremias Cap. 34. *princeps militiæ.* Vide supra in Cap. 39. De vasis verò tēpli, de quibus hic fit mentio, vide 3. Reg. 7.

Xenophō lib. 8. de pædia Cyri & de Vectigal.

Matt. 5. b

Universidad de Deusto
Biblioteca

7. quotquot aurea, aurea & quotquot argentea, argẽtea. Phrasis Hebræa. hoc est, tam aurea, quàm argentea. *Et fuerunt malogranata nonaginta sex dependẽtia, et omnia malogranata cẽtũ retiaculis circundabantur.* Videtur esse contradictio, sed nõ est. nã quę videbãtur erãt nonaginta sex, quatuor alia latebant. nã corpus sphericũ non potest vndiqs vno obtuto videri. 3. Reg. 7. dicitur fuisse ducẽta malogranata in qualibet colũna, cẽtum nempe dependentia, & centum apposita; ex quibus centum ordines malogranatorum efficiebantur: nam duo malogranata, vnum nempe appositum & altetum dependens, vnũ constituebant ordinem. Per retiacula verò, intelligunt nonnulli foramina vbi malogranata collocata erant. alij aliud, quod non est huius loci accuratè persequi. *Sacerdotẽ secundũ.* Vicariũ nempe summi Põtificis, secundę dignitatis ab ipso. *Eunuchũ vnum.* diximus suprà in Cap. 29. de nomine hoc. vide ibi. *de his qui videbãt faciẽ regis.* hoc est, ex domesticis, familiarib⁹, intimis, assidais apud regem. *Iste est populus quem transtulit Nabuchodonosor in anno septimo, Iudæos tria millia & viginti tres.* Hoc sub Ioachin rege Iuda factum est. Vide 4. Reg. 24. Hic nonnullę se offerunt difficultates propter discrepantiam quæ videtur esse in numero annorum, & in numero eorum qui abducti sunt captiui, inter ea quę in hoc Cap. habentur, & quę in 4. volumine Regũ. Prima difficultas hæc est, Nã hoc in loco dicit primã trãsmigrationẽ factã fuisse anno septimo Nabuchodonosor. & 4. Reg. 24. dicitur factam anno octauo. Secunda oritur dubitatio. Hic dicitur in prima transmigratione trãslatos fuisse Iudæorũ tria millia & viginti tres: & tamen loco allegato dicit transla-

tos esse

tos esse decẽ millia. Tertia neqs alijs minor nascitur controuersia. Hic habes anno octauo decimo Nabuchodonosor factam fuisse secundam transmigrationem: et tamen suprà hoc eodem Capite legimus, Ipse est annus nonus decimus Nabuchodonosor. Sed diluuntur difficultates istæ: prima ex eo quòd hoc loco anni completi numerantur, in quarto verò Reg. anni incepti. Contigit ergo prima transmigratio, quę sub Ioachin rege Iuda facta est, anno septimo Nabuchodonosor iã cõpleto, & initio 8. anni. Sic etiã secunda absoluit ea ratione, q̃ Ieremias hic nobiliores tantũ qui ducti sunt captiui annumerat: in 4. autẽ libr. Reg. numerantur alij qui nõ erant ex nobilioribus. vel hic annumerantur illi tantùm, qui ex tribu Iuda transmigrarunt. Sic etiam & tertia absoluitur quemadmodũ prima. Nã octauus decimus annus cõpletus regni Nabuchodonosor, fuit nonus decimus nondũ cõpletus. Quidã has transmigrationes sic distribuunt iuxta Rabanum, vt primam factam dicant, quãdo Ioacim vinctus catenis ductus est in Babylonẽ, vt habes 2. Paral. 26. neqs enim est verosimile, aiunt, nõ etiam alios plurimos cum Ioacim Babylonem trãslatos fuisse: cùm id Daniel. 1. Cap. videatur aperrè scribi. Secundam verò in transmigratione Ioachin, qui & Iechonias vocatur. Tertiam sub Sedecia, quando vrbs & Templum vastata sunt. Sed obstat huic sententiæ numerus annorum regni Nabuchodonosor à Ieremia positus. Respondent errorem esse in numeris, vitioque scriptorum accidisse: ita vt pro septimo anno, legendum sit, anno primo: pro octauo decimo, octauo: pro vicesimo tertio, decimo nono. Discrepantiam

verò

Universidad de Deusto
Biblioteca

verò quæ videtur esse in numero captiuorum inter ea quæ Ieremias scribit, & quę 4. Reg. 24. legimus, sic conciliant: quòd Ieremias non vulgus promiscuum, aut milites quoslibet annumeret, sed Principes Iudę, & eos qui erant in dignitate cõstituti, vt Iosephus lib. 10. Antiquit. Cap. 8. animaduertit. vel quòd Ieremias eos tantùm numeret, qui in libr. Regum non fuerant numerati. Nam primæ ac postremæ captiuitatis numerum auctor Libr. Regum omnino præterierat. In secunda autem posuerat numerum maiorem relicto minore, quem hic supplet Ieremias, idest animarum octingentas triginta duas. Quod Iosephus intelligẽs lib. 10. Antiquit. Cap. 9. vtrumq; numerũ complectitur, asseritq; eos qui cum Iechonia ducti sunt, fuisse decem millia numero, & ampliùs octingentos triginta duos. Quamquàm primam captiuitatem ad eum annum refert, quo rex Babylonis Ioacim interemit. tunc autem scribit tria millia Iudæorum in Babylonẽ in captiuitatem ducta esse: qui annus septimus Nabuchodonosor fuit. In octauo namq; Iechonias pro patre est constitutus 4. Reg. 24. Quam cõciliationẽ si accipimus, numerus primę captiuitatis in Ieremia rectissimè constabit, nullaq; inter ea quę in hoc Capite habentur, & quę in 4. libro regũ recitata sunt apparebit contradictio, sed omnia optimè concordabũt. Vide Melchiorem Cano libr. 11. de locis Theologo. Capit. 5. vbi ait posse locum hunc Ieremię à mendi nota vindicari: si dicamus secundam captiuitatẽ anno octauo decimo Nabuchodonosor cõtigisse, annis scilicet integris numeratis, sicut & primam anno septimo: alioqui si de annis nõ expletis sermo sit, prima in anno octauo

octauo, secunda nono decimo Nabuchodonosor cõtigit. At tertia fuit anno vigesimo tertio Nabuchodonosor, & quinto post excidium Ierosolymitanũ, quãdo Nabuchodonosor inuasit Cœlen Syriã, Ammonitas Moabitasq; subegit, Ægyptios perdomuit, ac repertos ibi Iudæos captiuos Babylonem abduxit, vt auctor est Iosephus libr. 10. Antiq. Cap. 11. Sed quoniam Ieremias eos numerare videtur, non qui de Ægypto, sed qui de Iudæa translati sunt, & eas tantùm captiuitates recensere, quæ ex sacris Historijs colliguntur: quia demum eam quæ sub Nabuzardan facta est, (quæ fuit omnium celeberrima, templiq; & vrbis incendio maximè nobilitata) si quis dicat tertio loco recensitam à Propheta, vt eò redeat, vnde paulò antè digressus est: sicq; numerum annorum in secunda & tertia captiuitate ad formam 4. lib. Regum restituendum contendat: ei, inquit, ego non magnopere repugnarim. Nam si in prima captiuitate Iosephum, quàm Rabanum sequi malis, non equidem improbabo. Genebrarus libr. 1. Chron. primam transmigrationem sub Ioacim contigisse affirmat, in eaq; tractos in exilium à Nabuchodonosor è Iuda & Beniamin tria hominum millia & viginti tres, vniuersam ferè Ierosolymæ nobilitatẽ: è reliquis verò tribubus septena millia. Secũdã cõtigisse ait sub Iechonia post septenniũ, in qua ductus est in exiliũ Iechonias cum tota eius familia, & octodecim populi millibus. Tertiam verò post annos vndecim sub Sedecia, quãdo Nabuzardã cremauit tẽplũ, & interfecta sunt nongẽta & decẽ hominum millia, abductiq; in captiuitatem infiniti, omnes nẽpe, exceptis sex populi millibus quibus Godoliam

Universidad de Deusto
Biblioteca

doliam præfecit. Nam vel ex Leuitis translata sunt sexcenta millia, vt habetur sub finem Chron. de regibus Israel. Diuus Hieronymus initio Commenta. in Ezechiel. primam transmigrationem vocat transmigrationem Iechoniæ, qui cum matre ductus est in Babylonem cum Daniele, tribusque pueris, & Ezechiele. Secundam verò & extremam, quando Sedecias captus est, & Ierusalem destructa. Sed ex primo Cap. Dan. constat anno tertio Ioacim ductos esse captiuos Danielem cum tribus pueris, septem nempe annis ante captiuitatem Iechoniæ. Habet insuper non modicam difficultatem, à qua transmigratione incipiendi sunt numerari Septuaginta anni captiuitatis Babylonicæ, quam Ieremias prædixit. In qua re multiplex & varia est Auctorum sententia. Quidam à tertio decimo anno Iosiæ incipiunt. Alij à quarto anno Ioacim; alij ab octauo, sic Lyra. Alij à transmigratione Iechoniæ. Sic Caieta. in Cap. 36. 2. Paral. Alij ab vndecimo Sedeciæ, atque adeò à desolatione: quorum sententia cum his quæ 2. Paral. 36. & Esd. 1. Cap. & Ierem. 25. scripta sunt, conuenire videtur: finitos autem in primo Cyri anno. quod defendit & probat Melchior Cano loco suprà allegato. Genebrardus vbi suprà à transmigratione Iechoniæ computandos existimat Septuaginta annos captiuitatis, propter auctoritatē Ieremiæ 29. Cap. & D. Matth. 1. Cap. vsq; ad primū Cyri annū, licèt Hebræi ab vndecimo Sedeciæ numerent, vt videre est apud Abben Esram in 1. & 9. Cap. Dan. vel à quarto Ioacim vnde Historiā suā orditur Daniel, qui fuit primus Nabuchodonosor. Vide auctores: neq; enim in his libet ampliùs immorari.

Et fa

Et factum est in trieſimo ſeptimo anno transmigrationis Ioachin regis Iuda, duodecimo menſe vigeſima quinta menſis. In 4. lib. Reg. Cap. 25. dicitur vicesima septima die mensis. Aiunt Hebrei obijsse Nabuchodonosor vigesima quinta, sed inhumatū vigesima septima die. Sic ergo vigesima quinta die, mortuo iam Nabuchodonosor, Euilmerodach qui ei successit, egit de liberatione Ioachin, vigesima autem septima die post inhumatū corpus illud pfecit. *ipso anno regni sui.* hoc est, primo anno regni sui. *Eleuauit caput Ioachin.* Calamitosi sunt capite demisso. Eleuare caput est, ansam prebere letitię, in pristinam dignitatem restituere, honore & fauore aliquem prosequi. Sic Christus cùm de cōsummatione seculi loqueretur, dicebat discipulis suis, His autē fieri incipiētibus, respicite, & leuate capita vestra, qm̄ appropinquat redēptio vestra. *Loquutus est bona.* Hoc est, consolatus est eum, & affatus amicè, loquutus est ei benignè. 4. reg. 25. egit cum illo de illius liberatione. *Et posuit thronum eius super thronum regum qui erant post se in Babylone.* Septuag. qui erant secum. Sic etiam Chal. Paraph. Erant alij reges in Babylone, qui captiui detinebantur, quibus antepositus est Ioachin. Theodor. dignatus est eum solio regio, quem etiam ante reliquos sedere præcipiens conuiuam habebat, omniūq; rerum necessariarum, quibus frui liceret, copiā suppeditabat. Quæ quidem res prædicat clementiam & benignitatem Domini. Puniens enim miseretur, & castigatione vtens consolatur, iustitięq; sententiam clementia temperat. Quare & nos de beneuolentia eius freti non debemus de salute desperare; verùm misericordiam diuinam expectantes recta via incedere,

Lu. 21. f.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cedere, quò beatum finem adipisci possimus. Per Iesum Christum Dominum nostrum, cum quo Patri sit gloria vna cum Sanctissimo Spiritu, & nunc, & semper, & in secula seculorum. Amen.

Finis Commentariorum in Ieremiam Prophetam.

LAVS DEO ET BEATÆ MARIÆ atq; Beato Brunoni Honor & Gloria

ERRATA SIC CORRIGE.

Pagina	linea	vbi legitur	lege
1	10	colligisse	collegisse
86	30	pedes	pedem
91	13	me	mecum
93	28	colēdi causa	colēdi me causa
134	12 & 18	oratione	aratione
164	29	*iustum*	*istum*
168	14	gurgiūt	gurgitum
179	24	mutaui	mutauit
268	vlt.	laga	plaga
300	vlt.	deieci	deiecisti
352	15	condoleri	condolere
391	24	nonis	nobis
411	28	vt	enim
413	27	manus	manans
418	16	tuæ	suæ
437	26	templorum	temporum
444	27	solitudinem	in solitudinē
456	15	dictum	ductum
541	11	domino	dominio
602	28	parentibu	parentibus
617	2	Veb.	Heb.
688	4	lacerere	lacerare.
745	15	malectiones	maledictiones

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca